

PRINTED BY HARI BHAI UPADHAYA
at the Acharya Press, Kath-Haveli, Benares City

सुत्रयितुश्चरित ।

आवृत्त्याकरवाद्यविशेषाणां नोपि यत्नमिति सप्तमसमाधिदातकर्मैन्द्रप्रभारद्वयप्रकरणं स्वसमुपोगाग्र
वर्चवित्तुवादिनायनिराः सततमुत्पन्नोऽसमाधिचित्तवचनसहजोऽनर्थात्मा विमुः पूज्यपादो भूपर्वाङ्कः स्यात्
तस्माद्वार्येन शास्त्रावधुः सततं कापीटाकरेणैव कोऽङ्गल्लोकाभिर् नमरे । इति ते स्य कवकाऽस्य वात्सा
म्यो वात्सा च माधवमहा माता च वेणीव श्रीदेवी । अथा चार्थं प्रमुक्तिमिष्य समाप्रसाह संसारात्करी किंती
रीक्षां यदो तदा दृढतया वेचनरीत्यावया क्वापि जगतीतके । तत् प्रमाणीतुर्वास्तत् मित्रम्बोऽव श्लोकः ।

यो देवतदिप्रथमामिषानो पुबृष्पा महत्या च जिनेन्द्रमुद्रि ।

स पूज्यपादोऽब्जनि वैद्यतामिषत्पूजितं पात्रयुग तदीय ॥

प्रयोरस्य मष्टिगण्यपुत्रैर्यमावाजितैरुद्रिर्देवसोऽग्रपुत्रितपात्रयुगकस्तत्पुत्रपात्र इति चाक्षे प्रसिद्धिं जगत्
दुर्बिदुल्लभाये । परं यैः यैः तु पूर्वोक्तैः । संप्रदीयते तत् किनेन्द्रमाकरनस्य मगतावरनोवादितापत्रोक्त
येन । तत्राह—

सखीरात्यतिकी यस्य निरुधपाद्यमासते ।

देवतदितपूजेरो नमस्तस्मै स्वर्गमुने ॥

आवृत्त्येष्टिगणितानिवाचनस्य क्वात्तावधति भुमिरेष निषमिषाधायकामिका । समन्ति त्वाभिनेऽव
महत्वाद्य क्वाभिचित्तवादिचर्मपुत्रवत्तामिषिक्तवरीषद्यमभियतस्य निवृत्तिदारेकस्य विषम्य साधितसर्व
धत्तव्यैः सिद्धये । तां दृष्टिगुणानो निष्कलोऽयं महात्मा सततसमत्तावकावकास्तरमात्रुमिषदितासुज्ञानस्तोन
विदेहायमे स्नेने यमनेन गुं मति विदेहि । कातय तत्र संदानं चार्थसर्वपात्रपथं समुत्पुष्टितसोऽग्रमहोः ।
विदितसिन्धु तत्र एव समास्त्रावि जिनेन्द्रमुद्रिनि माता । तत्तत्प्राकारवर्णवच साध्वार्यैकपरनमस्तद्वावेऽपि
किनेन्द्रमास्त्रवत् । गीतरागमात्रं चरत्रजसद्यमावधमूर्त्तिं कावकावत् क्वात्तावत् क्वातोऽविमलान् द्वि
तीयां पूज्यपादेति समास्त्रासनं विमुः । सुवत् चैवपि बहिषेष्टम्यस्यावर्तितस्य शरीरसोपमं ह्योरे तपसात्मन-
मस्यास्य मिषाः सततरीतसमोऽवकादान् । पुत्रवाचनेकमिषपरीषहनाच केवह्यं कावर्चकारनमस्तत्प्राद्विष्यं
मत् । क्वाभिचित्तवाद्याव जलभासदेवीमरागमावमूर्त्तिर्कापुरस्यं दुर्निदमाहमर्म् श्रीशान्तिमाधजिन
मवर्त्त । तत्र मनवद्विष्यमाहमर्म्कावका लामुमारजत मेकाव्यास्य सकलसत्त्वपरावर्चनप्रवर्त्त नेत्रद्विदमा
वत् । तत्र च समुत्तसमलक्ष्यपदमपि क्वात्तावत्तरेऽप्यप्रवर्त्तने चैवपात्राविकावर्तितं समुद्रावधत् वनी
सत्त्वपरावर्चयि, विदवत् वानावनमितासग्यावावर्त्त देव सतस्य सत्त्वपरावर्त्तनमर्त्तयामिदो भलताः
सन्माभ्युपौष्ट्यं त्रिपेदिरे क्वात्तावत् । समुत्पुष्टिताविकावर्त्त निष्कलोऽविमलान् श्रीशान्तिमाधजिनो
दुर्बिनीतकमिषो वावाविष्यं वावरीठं क्वात्तावत्तरेऽप्य ५०८ तममवधराष्ट ५१३ तमावधमर्त्तं वरमिना
स्त्रीवधरं वीर्यं दुर्बिनीतकेऽव दिव्या सुतिनीतता ।

रचितप्रथाः ।

अद्वं प्रमाति स आवृत्त्याकरवर्णमवधपात्रापात्रिकमिरवर्त्तसुवधार्चयन् प्रवान् सममुमीवतेऽनो
ज्जातीविक्रमप्रकर्तता । समुपकोष्ठितं च केनापि—

किनेन्द्रं निषमिषाभ्यागम्यतुल्यं सार्धैर्यसिद्धिं परा

सिद्धये विपुलत्वमुत्कृष्टितां जेनामिषेकं स्यात् ।

एवं सूरमधिय समाधिदातकं स्थास्यं तदीय विवा-

माप्यासीह स पूज्यपादमुद्रिना पूज्यो मुनीनां तयि ॥

प्रसिद्धिमन्त्राभावेति तत् प्रतिकर्मेषु किनेन्द्रमाकरवर्णवर्त्तितं (एतवार्त्तमुद्रिना) जेनामिषेकं-समा
विषतक-व्योदेष्टा । तत्रेति च कश्चिद् नमस्तत्तामिजिनेन्द्रमुद्रिहृत्पात्रेवीनसुनकाशिकावितेति
मिषोत्तममिन् परं तन्मात्राव्याह् जनिमर्त्तय वास्तव्यम् । न हि वरवत् एति स्वमिषिप्राकारमर्त्तं तद्विद्वि
मिषाव्याव्याकरवर्त्तितेति तद्विद्विर्वात्तम् । यो बीमान् मिषयान् कावर्त्तितम्यावधमावेत् ।

किनेन्द्रमाकरणं ।

मोदवर्त्तितेष्टावध्याकरवर्णमर्त्तं क्वावर्त्तयामिषं व्याकरवर्णमर्त्तं सार्धैर्यपूर्वमेव कर्त्तव्यम् संतद्वत्
पात्रिसाङ्गतां यनति । न हीमृगपञ्चमाव्याकरवर्णमर्त्तयामि

जैनद्रव्याकरणासूत्राणामकारादिक्रमणिका ।

अ		अस्ताति	५१११५७
अकल्यात् सूत्रात्	३१०७७	असौ	५१११८०
अकारिभ्यो येनोः	३१११२२	असिद्धोऽन्नामाहपुस्तक	५१११२०
अजायतां दाप्	३१११४	अष्ट औद्	५१११२८
अजीव	५१११२३	अपढेकाश् माहूपवस्थाधि	५१११२७
अजीविभ्यः	५१११२२	अहन्	५१११२३
अण् कुरिच्छायाः	३१११२२	अतो येय्	५१११२३
अभिभ्रागाधर्मसंस्पर्गाद् विद्यायाः	३१११७५	अतोः	५१११२५
अधर्मीनाद्यप्राचीनमासर्ग	५१११७५	अथौ चोदम्बाद्	५१११७५
अध्याविन्वदेशकाद्यात्	३१११२२	अतोऽम्ह	५१११७७
अधीष्टे	५१११५७	अथ	५१११७७
अनद्य वाद्	३१११५	अगा	५१११०१
अन	५१११२८	अथोऽहोऽहम्	५१११७५
अनीचः	३१११७	अथः	५१११७७
अदो वाचुर्	३११११४	अप्यादेशेऽह	५१११८८
अदुगादिन	५१११७७	अविदुरेऽमे	५१११११
अनुचर्त	३१११७	अनुयतिकारिणा	५१११२४
अत पूर्वाह्णम्	३१११७०	अण्मी	५११११०
अतोऽहोऽहोऽमः	३१११८७	अतोऽहोऽहो	५१११२२
अपादानेऽहीपद्वीः	५१११८२	अतोऽम्	५१११२३
अमिमिच्छामति शार्	३११११९	अये	५१११७७
अमिजनः	३१११७५	अकचरि	५११११९
अर्थात्	५१११८७	अकर्मको पि	११११२
अर्थात् पञ्चसकपात्	३१११२९	अकामेऽम्पिस्तकात् स्वांगात्	५१११२०
अवयवे तपद्	३१११२१	अह्नाह्निर्हिण्या	५१११८५
अन्वत्यामहायण्याहम्	३१११२४	अहो	५१११८०
अन्वादे फम्	३१११२४	अहोऽहोऽहोऽहो	५१११८०
अन्वपत्पादे	३१११२३	अग्नी चो	५१११२२
अन्वदामर्षे	३१११२४	अथ	५१११२३
अस्मिन्न	३१११२२	अथ	३१११२
अम् प्रजायाः	५१११२२	अथि	५१११२२
अस्मिन्	५१११२३	अथि	३१११२४
अस्मिन्मयिक दत्तसहस्रै तत्संख्या		अथिसेऽह	३१११२५
दत्तिशहस्राह्वा	३१११२४	अथीचो यण्	५१११२३
अस्याहर्ण्यी	५१११२५	अजायत्	३१११२३
अस्त्यहर्ण्ये	५१११२३	अजय चो	५१११२०

महबुबोपादेः	४१११८३	मंतेऽ	५४११
मताः	४११५१	मंते च	५४११३
मतिरमेऽतिमिति	११११	माय्	५४१११२
मति	४११११५	मायाघटा	५४११०
मतोमेकाव	४१११३१	माय हाटी	४११११
मतो रे	४१११३		
मत्पत्तोऽम्बावे	४१११११	मा	
मदेकं	११११७	माकाधिकं दम्बाघटे	४१११३१
मदीऽनमे	२१११५	माप्यामिकाधुन् माय	४१११५
मद्य	५१११५०	मापवीन	४१११५५
मद्यवाक्य	४१११३७	मागीमं पूरे	४१११५
मपीत्यासत्रानां	११११३	माकि द्यो	१११५१
मपुना	४१११३२	माख्याजी	५१११
मपु सृत्	११११५	माय	११११२
मपुर्मुक्तुमपु	११११३	मावाइमकुवावे	४१११३७
मना	४१११७७	मातोऽना	२१११३३
मनयतमे क	२१११५	मापाहिम्यस्तसि	४१११०
मनयते	४१११७४	मावेऽम्बावे	४१११७
मनपत्येऽमीन	४१११७१	मापावे बाधपाय	२१११५६
मनाप्रवाह	२१११५	मापावे	२१११३
मनुर्पातनीयो	४१११५१	मानापोर्क आनात्रवे	२१११२०
मनासे	११११५७	मापयद्रोर्ग	२१११५३
मन्यस्यापि	४१११३०	मापयई	३१११७७
मपरका	११११५६	मामत	२१११७६
मपाय	११११३२	मायम्यानात्	३१११३०
मपाविज्ञाता	११११५४	मायुप समाहारे	४१११३०
मप्यवतिष्ठपापाहिमि	११११३१	मायवमाय	४११११७
मपागीत्	११११३	माहादृक्	४१११२१
मप्यरमा	११११५४	मायवकापमप्ये पितृ	२१११६१
ममिविपिग	११११५३	मायमुप्या पुम्	३१११३३
ममकावायम्	४१११३४	मा	४१११५५
मपाहा पो	४१११२१	माकाकाय मरीवाः	११११५
मप्य	११११२५	मायपातोपपाये	११११२५
मप्य म	११११२८	माहमाहा	४१११०
मपायम	११११२८	माहमही आर्वाय य	४१११३
मप्य	४१११७७	माहः सप्ये	११११३०
मपापाये नय च	११११८८	माहि दसि	४११११
मपायम पि	४१११७७	माहि यमप्यही मपु	२१११३१
मप्य	११११३०	माहा गुरो	२१११०८
मप्य	४१११५२	मातोऽना	४१११३०
मप्य	३१११७७	मा य ही	४१११३४
		मायानुपुत्रकात्	५१११३१

आघत	५१११९३	इच्छोहोयेऽकचिति	२१११४०
आठः को ह्याभा	२११३	इमः	३१११२१
आदितः	५१११३३	इमः	५१११४
आतोऽभाप	४१११३९	इमत	३११११९
आतोऽप	५१११५५	इष्टिह्वाणमृष्टमृष्टम	३१११८
आतो पय श्री	५१११३३	इत् से	५१११०२
आदावुपहोपक्रमं	१११११४	इति आत्वं	४१११४०
आदेरेकाधो द्वे	५११११	इति बिम्ब	११११५०
आदिपू	५१११८९	ईरीर	४१११९९
आदिगैपू	१११११३	इणः पीप्यल्लुह्मिर्मां पो ह	५१११३३
आमार	२११३	इणैरुति	५१११८४
आयोयेऽधिकरणं	११११४०	इयोऽअये	२१११३३
आने	५११११९	इमं वा दैवते	२१११७२
आने सुक्	५१११५३	इतोऽनिते	५१११२२
आप औतः	५११११५	इतोऽनिमा	३१११५३
आप्यरा बिमली इच्छा	११११८५	इतोऽये	३१११३२
आपुहपूधामीन्	५१११०५	इह इति	४१११११
आबाये	५११११३	इहमा	५१११२१
आमीयुधोः	११११७	इहमो हः	५११११८
आम्पास्तेः सुद्ध	५१११३४	इहम इह	५१११०९
आम्यन् लङ्कः	११११७१	इहमो म	५१११८९
आधियि	५१११३१	इविजोर्जुम्	५१११७७
आधिरतोऽरीर्यं	५१११७८	इवृण	५१११२३
आधियि नाथा	११११७२	ईहरेकिर्बिः	११११११
आधियि ध्वा	२१११३३	इमः कपू	५१११८९
आधियि सुक्	२१११५३	इमहन्पूपायम्यां श्री	५१११९
आमपायिद्वोर्ध्वाब्	५१११५१	इन् विक्रय	२१११८८
आधिये आदर्भेस्वदेहीयकस्या	५१११७१	इन् क परी ज्या	२१११३७
आहस्याः	५१११७०	इन्	५१११३३
आही बूरे	५१११७४	ईति	५११११८
इ			
इह् ठ	५१११३३	इतिर्ये	५१११३४
इह्मोकीयुक्थम् से	५१११२०	इत् कैनेन	११११५५
इह्मोऽनितोऽह्म कसा	११११५४	इत्तच्छ्रिताविमि	११११२२
इह्मो	१११११५	इपा क मातापये	११११२१
इह्म इह	५१११२२	इपि	५१११५५
इह्म	११११३८	इपोऽह्म	५१११५७
इह्म	२१११२	इपोऽह्म काल्ये	३१११३२
इह्म इ	११११०८	इवे सुप्रतिष्ठत्योः का	५१११३३
इह्मो	४१११२८	इपोऽनिक्रया	२१११५५
इह्मो	२१११४८	इपादे	५१११२९

अहबुधोपादेः	५१११८३	अतेऽऽ	५११११
अतः	५१११८४	अते च	५१११२३
अतिस्नेहविरिषि	१११११०	अम्	५११११९
अति	५१११११५	असाधुतोः	५१११२७
अतोऽनेकाथ	५११११३	अथ हारी	५१११२१
अतो हे	५१११०३		
अत्यसीऽम्भादे	५१११११	आ	
अदेजेन्	१११११७	आकाशिक दम्भाघते	५१११३१
अतोऽनघे	१११११५	आप्याधिकसुम् माय	५१११३२
अथ	५११११५०	आगपीन	५१११३५
अमपाभात्	५११११३७	आनीर्षं पुहे	५१११३५
अभीत्यासज्जात्रा	१११११३	आदि द्यो	११११३१
अनुता	५११११२२	आहपाही	५१११३०
अनु सुम्	१११११५	आत	५१११३१
अन्युक्तदुरात्	१११११२	आत्मादगदुकावे	५१११३३
अनः	५१११७७	आतोऽनः	११११३३
अनघतनं अह	१११११५	आद्यादिभ्यस्तसि	५१११३५
अनघंते	५१११७७	आदेम्भदसः प्रपाय	५१११३७
अनघत्वेऽभीक	५१११७१	आघारे आघपीक	५१११३८
अनाद्वान्	१११११५	आघारे	५१११३८
अनुक्रपातर्हीनयो	५११११५१	आनापोर्हं आनाजळे	११११३७
अबाह्ये	१११११७	आपण्योर्ह्य	५१११३३
अत्यस्यापि	५१११३३	आपयर्ह	५१११३७
अपस्क	११११७७	आमेत	५१११३८
अपारम्भ	११११३३	आपस्यानाम्	५१११३७
अमाविज्ञाते	११११७७	आमुप समाहारे	५१११३७
अप्यद्वितितर्ह्यार्पादिमि	११११३३	आपयचोम्	५१११३७
अमपागीत्	११११३३	आर्हाद्वत्	५१११३७
अप्यरस	११११३७	आवदपकायमर्ह्ये विम्	५१११३३
अमिनिविशय	११११७३	आम्भयुम्भा वुम्	५१११३३
अमकावाग्भन्	५१११३७	आ	५१११३५
अर्थाद्वा नो	५१११३७	आकाशोऽम् मर्हापः	११११३५
अप्ये	११११३५	आक्यातोपयोगे	११११३५
अर्थे नम्	११११३५	काष्ठादीना	५१११३७
अगप्यत	११११३७	आहमहाता आतीये च	५१११३३
अन	५१११३७	आहः एपदे	५१११३७
अनाम्पाये नर्क च	११११३७	आदि शिषे	५१११३३
अर्था नम् पि	५१११३७	आदि चम्भ्यदीहमुपा	५१११३३
अदा	११११३७	आद्याऽम्भ्ये	५१११३७
अदेत्	५१११३७	आद्याऽम्भ्ये	५१११३७
अद्यादे	११११३७	आद्याऽम्भ्ये	५१११३७

आघात	५।१।१९३	हण्डोहोयेऽकभिति	२।३।१५०
आठः को ह्रासामः	२।२।३	हमः	३।२।१२१
आविता	५।१।१३३	हमः	५।२।१५
आतोऽभाप	५।१।१३९	हमत	३।१।११९
आतोऽपः	५।१।१५५	हसटिहृदाप्यमृदयूठम	३।१।१८
आतो पद्य औ	३।२।३३	हट ते	५।१।१०२
आहाबुपबोपक्रम	१।५।११५	हटि चात् खं	५।१।१०
आहेरेकाचो हे	५।३।१	हटि बिता	१।१।१०
आविप्	५।३।८२	हटीट	४।३।१९
आईरीप्	१।१।१३	हयाः पीणल्लुहृदिर्वा पी ठ	५।३।१३
आघारे	२।१।३०	हयेपूठि	५।३।८५
आघातोऽधिकरणं	१।१।१५०	हयोऽभये	२।३।३३
आले	५।५।११९	हय चो देवते	२।२।१७२
आले सुक्	५।१।१५३	हतोऽभिते	५।१।१२२
आप औतः	५।१।१५	हतोऽभिमा	३।१।१५६
आप्यत बिमयी इक्ष्यः	१।१।१८५	हताऽधे	३।१।३२
आप्यपृथामीन्	५।२।१७३	हह हरिद्रः	५।५।१११
आबाधे	५।३।१३	हवमः	५।१।१३१
आमीयुबोः	१।१।१०७	हवमो हः	५।१।११८
आम्यास्तेः सुद	५।१।३५	हवम हस्	५।१।१९
आम्यन् तन्तुः	१।१।७१	हवमो म	५।१।१८९
आधिपि	५।१।१३१	हवित्रोर्नुम्	५।१।१७७
अधिरसोऽधीर्यम्	५।१।७८	हहृत्	५।१।१३३
आधिपि नायः	१।१।७२	हृदेर्हिर्हिः	१।१।११
आधिपि घ्ना	१।१।३३	हमः कम्	५।१।१८९
आधिपि तुक्	२।१।१५३	हमन्तूपार्यम्मां धौ	५।१।१९
आम्रपाविहृयेर्बधाव	५।५।५१	हम विक्षय	२।१।८८
आविदे आवेर्बेस्पबेणीयकम्वा	५।१।१७१	हम च परी म्वा	१।१।१३७
आहस्याः	५।१।७०	हम्	५।१।३३
आही दूरे	५।१।१५५	हि	५।१।१८
		हमिर्य	५।१।३५
		हम् चैभन	१।१।७५
		हस्तधियुतादिमिः	१।१।१२
		हपा च प्रातापधे	१।१।२१
		हपि	२।१।३५
		हपोऽह	५।१।१७७
		हपोऽहं वाक्ये	३।१।१३२
		हधे सुपतिहृत्वीः का	५।१।१३
		हपोऽभिध्यायां	२।१।३५
		हपादिः	५।१।३९
		हसुसोचदुर्ध	५।१।३९
हह्रः	५।१।३२		
हह्रमोर्हियुप्यप् से	५।१।२१०		
हह्रमोर्हियुप्यप् से	१।१।५५		
हह्रस्ती	१।१।१५		
हह्रः हर्ष	५।१।७२		
हह्रः	१।१।२३८		
हह्रः	१।१।२०		
हह्रम ह	१।१।१०८		
हह्र्यात्	३।१।१९८		
हह्रमये तिस्कोद्	२।१।१५८		

[illegible]

ऊर्ध्वोदमवेहात्	३।२।१७०	एकावेपीत्	४।१।८६
ऊर्ध्वे शुष्पूरे	५।४।२८	एकात्त	१।३।९०
ऊर्ध्वोत्ति	३।१।७९	एको विपुर्हृषीकशः	३।२।१८३
ऊर्ध्वोऽयोः	३।१।७९	एको वषत्	५।३।१२
		एकैष	४।१।८३
एकपूरणपोऽन्	४।२।९०	एकोऽप्यवायात्	४।४।७४
एकं समपशुर्मा	४।२।९४	एकोऽप्या	४।३।४४
एकपूत	५।२।१३९	एको वषत्	५।१।७५
एके	१।४।२८	एस्या	५।४।८७
एके प्यै	१।३।३३	एत ये	३।४।८१
एत्यका	४।३।१२३	एतव	४।१।१११
एत्युर्वा क्रो	४।३।१०४	एति हा	५।२।१७९
एत्युर्वा	४।१।९१	एतेर्वा वौ	४।१।११०
एत्वादिभ्योऽन्	३।४।१२१	एवात्	४।१।५५२
एत्विषपृक्कमिगुमिगुपुकिर्मुक्क२।१।७१		एव्यत्	४।३।१९
कतः	५।१।११८	एव्योऽन्वोऽन्वः	४।२।१११
कत व	४।३।११२	एगिवाक्कातुन्वोऽन्वसिपाः	४।४।८२
कतम् इद् स्वे	५।१।१४४	एर्	५।१।७७
कतामिहा	५।१।८३	एर्	२।४।८२
कतां विद्यावोनिषर्वात्	४।३।१७४	एका	२।४।७७
कते मासे	४।३।८९	एवात् कश्	४।१।१७५
कतो जिघे	५।२।११७	एमेऽनिषोणे	४।३।७४
कतुक्कतुक्कतुक्	२।१।११४		
कतुक्कतुक् पुक्कतोऽनेहसां	५।१।७५	दे	
कन्मो	४।२।१९३	दि	४।४।१५०
कन्मोपातहाभ्य	३।४।१७	देव्यदृक्कविहारे	४।३।१९८
कपिभ्योऽप्याये	४।१।१२		
कपो मिषे	४।३।२९१	ओ	
		ओऽन्वादिभ्य	४।१।१८
		ओऽर्	२।१।१४
		ओऽन्वाहोऽन्मो वरित	३।३।१७८
कतरव से	५।३।८३	ओत्	३।१।१७
		ओत्	४।४।७५
एक	४।१।१११	ओत्तप्ये	५।२।१८०
एकविक	३।३।१५५	ओतो मित्	५।१।७७१
एकस्य तेमे	५।३।१२४	ओवाघोऽपि	५।४।७१
एकावो वयो मद् अप् एभ्योः	५।३।७३	ओवित	५।३।८४
एकापातप्योरे	३।४।१२५	ओमाओ	४।३।७७
एकाप्यपातप्योरे	३।४।१३१	ओर्वेति ऋ	३।२।१३१
एकाम्यौ वा	५।४।११४	ओत्तवस्यके	२।४।१५४
एकाम्	४।१।१०२	ओति	५।७।१०५
एकाम्नामी	४।३।१४४	ओ मांति	५।१।१२४
एकाम्नामिहासहाये	४।१।५८	ओ पुपलभ्ये	५।१।१०१

[illegible]

कुडपाव्यसंवाप्यराजसूया कर्तौ	३१११२७	कुते प्रये	३१११९९
कुड्यादिभ्यो यत्	३१११०५	कुत्रमिह	३१११९९
कुड्यकठे सिद्धां	३१११०७	कुड्यपूस्ता	३११११०
कुमपद्यादि	३१११७३	कुपाह्वपावाह्वा	३१११३३
कुड्यपययत्	३१११७३	कुपो री लोडकुपादीनां	३१११२१
कुपेर्वा	३१११९८	कुम्भस्तिभ्योगऽतस्तले	
कुप्यि क	३१११९८	सपत्तिरि विभः	३१११८७
कुर्वादिभ्यः	३१११९८१	कुसुमकुपययदीमपुह्नुह्	३११११९९
कुर्वाभ्यमककुम्भभ्यः	३१११९७९	कुप्याह्वकापिठेयकर्मदादिह	३१११९७९
कुम्भपकोडोऽण्	३१११९५५	कुम्भोदकपात्रुस्पर्भूमिः	३१११९२
कुम्भकुसिमावाककुम्भास्पष्टकारे	३१११९६	कुम्भयवजीर्णसुखदातगोम्भात्	तिष्ठमोहि
कुम्भटाया वा	३१११९२	द्यान्पाहिमुपाध्यायवे	३१११९२
कुम्भान् वा	३१११९१	कुम्भाभोबीयवेर्भुगार्गजाटी	३१११९१
कुम्भाकारेडुप्	३१११९०	कस्यप्यैर्विभकारे	३१११९६
कुम्भिकाकिञ्चिदुप् ली क	३१११८५	केकयमिहपुण्यकपानां पादेरिह	५११८
कुम्भः	३१११८८	केऽण्	५१११३८
कुम्भान्पुष्पासेवायां	११११३१	केवाण् वप् क	३१११३२
कुम्भामाष्टा	३१११२१	केवी विह्व	३१११९२
कुम्भीवाङ्	३१११८९	केरक	३१११९५
कुम्भोऽन्वा मे वा	३१११७५	केवमामकमतायेयपापावरसमन्तार्थ	
कुम्भस्तो	५१११७८	कुत्तुमंगलमिपदात्	३१११७०
कुम्भकुम्भीस्यदाभर्षावस्वरपस्क		केऽण्भ्यः	३१११७६
रावरस्यमस्कमस्कस्वरितस्वरबुह		केवाह्वः	३१११६७
स्वदित्यस्या जातिमतिष्ठान्मुत्तर्ष		कोऽण्वादेः	३१११६१
स्वरर्षापक्रियासात्तप्येमुपतिष्ठद्		कोऽण्वादिभ्यः	३१११६३
बीरवेवतामरीपु	३१११३८	कोऽण्मादेः	३१११२९
कुम्भोऽण्	५१११८७	कोलोऽण्	३१११७८
कुम्भात् लीभरिपु	३१११७१	कोरपाम्यो वय	३१११०२
कुम्भास्तर्हपि कपः	३१११७४	कोपादी धी	३१११३३
कुम्भिकसकुम्भकुम्भाकर्षापात्रेऽणोऽणो	५१११८८	कोपूतर्हकी कं	३१११३३
कुम्भतनावेस्	३१११७३	को	५१११२१
कुम्भस्तीपयवर्षाभाद् कपा	३१११७३	कीदिभ्यामस्त्यपीकुम्भिनामस्ती	३११११५९
कुम्भोऽण्	५१११२८	कीपिअहवास्तिपदाह्व	३१११२२
कुम्भोऽण्यैर्विह्वमिर्षस्वर्णार्थ	२१११३	कीरप्याहुरिमाह्वकात्	३१११२२
कुम्भी युक्	५१११३७	की वती	३१११२५
कुम्भकर्तपक्षिः	३१११७८	कीम्भापीपटकिम्बी	३१११२६
कुम्भपाऽमाभूपूष्कम्भगम्भ्यापी		कीकीनी जहये	३१११७८
दीपोऽण्	५१११२७	कीरोप्या हण्	३१११३८
कुम्भतिकारकस्यापि	३१११८२	कुम्भ्यादि वा	५११२
कुम्भस्य बीतसंभूता	३१११७७	क	३१११२५
कुम्भि	३१११७१	कलकल	३१११२०

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

तस्मै मृतोऽपीष्ट	३१४१८	तिष्ठन्मन्त्रादीनि च	११३१४
तस्मै द्वैतस्य साधार्यब्राह्मणपुष्प	३१४१७	तीक्ष्णसहस्रमरुपरिपः	५१२१०३
तस्य	३१४१६५	तीपाद्वीकण विघायां	४१२१४५
तस्य धर्म	३१३१२०२	तीयो किति	११२१५३
तस्य निवासादुरमबौ	३१३१८६	तु	५१२१२२
तस्य वापः	३१४१४६	तुह्यं द्य	३१२१९१
तस्य विकाराः	३१३१२२३	तुर्वीयमेत्या ठन्	३१३१७८
तस्य व्याप्यान च प्रयात्	३१३१४०	तुम्यमद्यां रुयि	३१२१७७
तस्य समूह	३१२१३८	तुर्माच्छायां धोषोप्	३१२१५
तस्य स्थ	३१३१२	तुमेककर्तृके	२१३१४९
तस्य स्विपूरये इद्	३११११	तुरापयपापायणं यजतेऽपीते	३१४१८८
तस्यापत्य	३१११११	तुरिष्टेमेयस्तु	३१३१६०
तद्वा स्वार्थे	२१२१९	तुल्याधिष्ठा	११४१८८
ता	११३१७०	तुष्टोक्तोक्ता	२१४१९९
ता आनादरे	११४१९९	तुष्णीकः	३१३१२८
ताऽतोऽर्थेयै	११४१४४	तुष्णीका	३१२१७७
नादर्थे	११४१८९	तुष्णीमि	२१४१४४
ताया व्यासये	४१२१५	तु चातोऽपीनपावर्पानपाच्छतस्त्रात्	३१२१८
ताया रूप्याश्च	३१३१८१	तुभ्यत् कोष्ठ	४१२१७३
तायाः क्षापे	३१३१७१	तुभ जाती	३१३१३३
तारकाष्टकवर्षश्च ज्योतिः क्रियाती		तुभेह	५१२१००
तत्रे	५०७१६	तुष्टार्थस्वा	११४१५
ताकाद् धनुषि	३१३१२५	तुष्टोष्णधीतादाभुरस्तै	३१३१८४
ता दपे	११४१६८	तुष्टकफगुष्टोमधुर्मा	११२१३९
तासस्वी-क्षं	५१२१३३	तुष्टाभाहं	२१३१६०
तास्यानैऽतऽञ्जा	११२१५४	तुष्टस्वी-क्ष-क्षेऽतरे	२१४१३९
ति	५१२१८	तुष्टोऽन्ते	३१२१२७
ति	११२१६०	तेऽये	५१३१३६
तिक्कित्तवादेर्देष्ट	११४१६३	तेऽप्य	४१४१३३
तिकाद् किम्	३१२१८४	ते द्विः	४१२१९
तिक्क-बहु	११३१४३	तेन वीप्पत्तनम्मापलितं	३१३१५३
तिष्ठिरिबर्तुल्लुकिबोलाच्छण्	३१३१८८	तेन निर्बुद्धा	३१४१९७
तिपि धो	३१३१२०८	तेन निर्बुद्ध	३१२१८५
तिरस तिपे	४१३१३८	तेन शोर्ध	३१३१८५
तिरसो वा	५१३१३३	तेन यथाकवाचकस्ताण्डय	३१६११३
तिर्य्यप्यपहर्गे	२१४१४२	तेन रक्तं रागात्	३१२११
तिरोऽतर्धो	११२१२८	तन विरा- संयुज्ययी	३१२१३
तिष्ठयवाद्बौ	३१३१३२	तेन सहेति तुष्टयौगे	११३१९५
तिष्ठात् पित्रपेक्षी निष्कसे	४१२१५९	तनैय	४१२१८९
तिष्ठोयामंगत्	३१३१३१	तेज्य- केप्मा	११४१३
तिष्ठते	३१२१३२	तरस्म्योदे	४१२१२

ते सेटि	४३१५८	त्वयपादाने	४३१५४
ते सुपाः	४३१५३	त्वामेप	५३१५७
तेपपीर्य मे	४३१५७	त्वाही सी	५३१५८
तोऽनम्बे सात्सो क	४३१५५	त्वे	४३१५९
तोन्सीऽनंते सी	५३१५७	त्वे वा	३३१५०
तोन्ति	५३१५७		
तौ सत्	२३१५५	य	४३१५९
तौ इ	३३१५५	य	२३१५९
तमात्रबोद्धृते	४३१५३	यचित्तोः	४३१५९
त भूतो मापी	३३१५९	यस्मीपात	४३१५९
तुविबटिबमेमः	४३१५९	यस्य मे पितृवति	५३१५५
तुवशोके परिबृजापनुहोऽकस		यावत्	५३१५४
सुबाहरे	२३१५९	यामाजिर्वाताकुप्	३३१५८
तुवाविहीहेरिबिब	४३१५७	यास से	२३१५८
ति	४३१५३	ये वा	४३१५७
तिन्त्येऽहोऽये अयि	२३१५८	यो न्या	५३१५८
त्या	२३१५९	योऽन्नायोः	३३१५९
त्यबे त्याअर्थ	२३१५७		
त्यदादि	२३१५३	व	५३१५८
त्यदादि व	२३१५९	व	५३१५९
त्यदादिरः	३३१५७	वसुकीपाककर्मात्पुनःपुनःपुनःपुनः	३३१५५
त्यदादिर्मयद्	३३१५३	वसुपाकीपकास्या मय	४३१५९
त्ययो	५३१५४	वसुपुनः	३३१५९
त्यस्येऽवित्क्यापीवितोऽनुपोऽ		वसिपिभिषयपिर्नयिषयस्योऽय मित्र	३३१५३
यदादे	५३१५३	वसिपः के सुवि	४३१५७
त्यात्	२३१५३	वस्येका	४३१५९
त्यादेश्या	३३१५३	वस्यमापीवेपीपमययदिमयया	४३१५३
त्य	५३१५७	वस्येकावयाह्य	३३१५८
मकत्य	३३१५७	वसिवाह वा	४३१५३
मममोऽर्धवाऽप्री	४३१५९	वसिमेमा सुपययोगे	४३१५३
मपुत्रा	४३१५९	वसिपोऽवपातम्	४३१५३
मपुत्रयोः पुत्र	३३१५७	वाका	३३१५५
ममयुद्धपुत्रसिप क्त्वा	२३१५८	वाका	३३१५३
वाभामाहीतुर्वावित्तर्पा	५३१५३	वापोऽस्तत्वायेऽवयया	३३१५९
विककुवर्मा	४३१५७	वापुर्वा मोऽवययाऽसे	५३१५३
विष्णुत् सिर्पा तिष्ठतम्	५३१५७	वावेर्वाया	३३१५७
विशविद्यातः इन्द्रवर्मा	३३१५५	वाया अयित्	३३१५८
मस्य क	४३१५९	वार्वा	४३१५३
मपा	३३१५३	वाप्तीतम्पुत्रपुत्रपुत्रपुत्रपुत्र	२३१५७
मपत्वादि	३३१५७	वामिहवहस्तो	२३१५७
मो त्ययो के	५३१५७	वाक्म हयोः	३३१५३

बारबारसहारीधाम्यायाच		हम्बरपुमर्षीभ्यो ङः	४५८४
बारवापा	२४१११९	हयमिषाघोर्ह	११२१५३
बिष्णुभान्पायांजुष्वाहीतराह		हयर्षींश्चतार्या	५३२९
बहिरुत्ते	१४४४३	हयुरेप्	५२१४३
बिष्णुपौऽबी	३२११७४	हयोः कनिष्	२११९४
बिगधिक शुद्धयो	१३३४३	हय साम	३५११०
बिगादेयः	३३३३२	हेः	४३११२१
बिगदेस्तौ	३५२१३४	हेऽजतः	५११५
बिग्यस्तीरस्य तारा	३३३०८१	हेयसूये	३३३२५
बिग्यो बाबेग्योऽस्तात् विभ्ये		हेय वा ख	४३१७४
बाकाळ	४३११३४	बर्हिणि छिति	५१११३४
बिवाः	१४४७४	बेचता	३२१३३
बिवाः कर्म	१२११३९	बेचतार्ना कनि	५२११६
बिवाः पृथिव्यां वा	४३११८५	बेचतांतात्ताद्व्यं	३३३२५६
बिवाहोऽयं	२११८३	बेचपयादिभ्यः	४३११०६
बिबी घावा	३३११८४	बेचबहिर्गमीरपचसनात्	३३३३८
बिबी हस्त्य	४३१११४	बेचपचमुषिहस्तस्यमुमकठिषिवाहा	३३१८८
बिबीऽमद्रस्य	५११११९	बेचमतादात् द्वि	३३४८६
बिबीऽतराळ	१३३९४	बे वा	२११६०
बीः	१२१११३	बेवाह् यम् ख	३३११००
बीकम सनि	४३३४५५	बेवादिभ्यस्त्रेकीभ्यः	४५४८२
बीतोऽभि कृकिति युक्	४३४४६	बेवाचांसगममैषिपयिषु	१२१२५
बीबीहम्बोरिये	५१११७२	बेचिकुघा गी	२१११४२
बीपजगमुपपूठितापिप्यावस्ते भि	२१११४४	बेचिकादिभ्योपादीभसत्रभेयसामाः	५२१३
बीप्युपोक्तिकनिहविमस्युपमं बहः	१३१३५	बेह्येऽयं	२१११३८
बीप्येविहात्	३३११२९	बेघ एवेकैः द्विपके	१११८४
बीर्वात्	३३११२३	बेघेऽनेकाः	३३३२६०
बीर्वादिमुक्ताः	३३३११३	बेहांगात्	३३३३३
बीहम्प्येऽहं	५१११४८	बेह्येऽनु	१३११२
हुङ्कुम्पाह्वन्	३३११२३	बोः	३२१११५
हुम्बा बीम्	५३१११	बी ककोर्कपापकङ्कनपर	
हुम्पाज	२१११४३	भामहृद्योः	३२११५४
हुहम्	२१११७	बो ब् योः	५२११६३
हुहादीनां गीये	२४४३	बीरव प्रार्था	३२११३२
हुहासुखमुपधिपहृद्युक्त्यजग-		बोपी जी	४३४८५
भसाम्पाज	२१११३	बोसिस्तुगदावकस्मात् कः	५२१३३
हुहा यम्	२१११	बोळामास्यां रिकतीत्	५२११३८
हुप दूते	५३३१२१	बुद्धस्तिगो के	४३३१०१
हर्त बहिस्यूये	५३३१३४	बुद्धादेः	३३४७५
हतिहुसिद्धशिक्षस्यस्यहेहम्	३३३३४	बुद्धादात्तपूर्वद्वस्तस्यहृष्टमन्त्रा	५३११४१
हतिनाथे पश्यादि	२५५१२	बुद्धादुभते	४३१३१

इंम इम	५१२१७७	विधिवद्वाग्विष्कविस्तात्	३१४३३
इमे	५१२१७८	विभे वा वा	३१४०१२
इमपूर्वदे	३१४१५२	विभानुके	५१२१२०
इमं वा	५१३१३३	विभेरप् वा	३१४०५४
इन्द्रमार्थात् प्राविम्यस्तांगम्	५१२१८८	विभेयमुम्	५१२१३१
इन्द्राच्छा	३१२१८	विभेयुज्यो वा	३१२१७७
इन्द्राद् युव विवादे	३१२११२	वित्वेऽधि	११२१८८
इन्द्रि विस्वेक	११३११२	द्वितीयाद्वा	५१२१८५
इन्द्रि सुवह्निर्	११४११९	विपुण्यादि	५१२१२
इन्द्रिद्वयनादिम्यन्त्रा	३१३१३३	विधाद्यन्त्रादुक्तकोशाकाङ्क्ष	३१२१३
इन्द्रसंज्ञा अपि	५१४१८५	विधापत्ती माया	११३१७३
इन्द्र	११२१२३	विधातेऽनाके	११४८८
यावदुत्	५१३१४८	विधर्कयोमि	११४४४
यावापुपिबीसुनासीराभीपोममर-		वि विमये तत्	५१२१३१
त्वदास्तोप्यतिपुद्मेपाप्यन्त्र	३१२१३४	विप	२१४१४४
पुत्रुपादिचित्तिहास्तोमे	५१२१८१	विपत्	११४१५३
पुर्वी	५१२१८८	विपत्परे तागे कञ् त	२१२१४८
पुत्र्यो जुहि	११२१०१	विस्थानेकाचौऽप्यन्त्रानुकरणाद्वा	५१२१७३
पुत्राभि	५१२१७	विस्थावाविस्थावागोमुन्त्रा	५१२१३४
पुदेवाद्वासमिदे	५१२१७५	द्वीपाद्योऽप्यन्त्रौ	३१२१८३
पुमादुद्बर्पात् इन्द्रस्तान्नात्	५१३१९३	विस्तोवा	५१२१८
पुमोत्प्रागपनम्या वा	३१२१११	द्वी	५१२१२४
पुत्रमाम्मात्	५१२११८	द्वी वास्मदोऽमुपाधा	११२१८७
पारेव वर्ता	११२११३	इयत्पुत्रावचसात् वाऽस्तिपरिमा	
या वा पदस्य	५१३१३१	याच्चादे	३१४१४९
पोरव जी	५१३१३१	इयचौऽप्य	३१२१८३
यी	५१२१३३	इयचाऽनया	३१२१५५
इयं मये	५१२१११	इयमुधा	३१२११९
इयमूर्तिरप्ये दव	५१३१४	इयतगैरोद्वाऽन्नात्	५१३१५९
इयतस्य तो मोऽन्यमुर्छा	५१३१८	इयन्त्राभ्यादिभ्योः स्वी प्राकृत्यात्	
इक्षापोपयिभ्य	३१३१४३	वज्रया	५१३१२९
त्रि	३१२१३९	इयाद्वाणात् स्यन्त्रये यचद्	३१३०१३
हुण्यगुहे	५१२१४५	इयपत्तुतपुनर्वात्कस्य	५१२१८८
इरतीऽप्राप्तादे	३१२१२९	य	
मो	३१२१३२	य	
मोषपवतजीर्वात्प्रा	३१२१३९	य	
मपारेक	५१३१८०	य	
माराव	३१२११	य	
क्रिप्यन्त्या वृत्तीपयिभ्योऽपि		य	
कादिभ्यो वा	३१४१०४	य	
यचतुह्वा	११२१६९	य	

धर्मार्थादिषु वा	१३११८	न	४४१४२
धर्मात्माप	३३११५	न कपि	५२११५९
धर्माधर्मो अरत्	३३११४	न कौ	१४४४४
धार्मबिनाताना ध्यौ	२१ १४४	नत्तपधिमहाभ्यो दिव्य	४२११०५
धार्मकसुखभोगकिञ्चिद् अ	३२११३९	न किञ्चि वीर्य	४४४४३
धार्मनष्टपो	४३११२८	न कये	१३१११७
धामो हि	३२११११	न कोडाविषङ्गभ्यः	३१११६३
धार्मी	३२११८०	नक्तमुवाहय	३२१८
धात्ये वा	४३१११३	नक्तमुवाह्यौ	३१११८
धात्येभ्यः कम्	३३११५७	नक्त सुपिषिक्तपुकि	३३११३३
धार्तक कश्चकष्टे	३२११२३	न खाद्विर्कविशम्भायङ्	१२११५१
धारेकसमर्प	१२११२९	न गतिहिसाहाय्ये	१२११०
धिगत्यर्थाच्च	३३११५५	नगत्त कृत्स्यादास्य	३२११४३
धिगम्यार्थबद्नीहृत्पुत्रिर्द्धे कर्मणि		न गिः	१३११३
धादि	२३११५९	न गो कष्टहृत्	१२११३४
धिम्विहृत्तपोरथ	३१११५४	नगरे	४३११४१
धियेर्पवासबाहन	४३११२४	नगो याऽजीवे	४३११४५
धि वा	३३११११	न नवाहाईवपागे	४३११८
धेनुमभ्यामभ्यर्चिनकोकपूजानभ्यास		न द्वादिः ककोऽङ्घ्रिद्वारिभ्य	४३११७३
मिस्या	४३११३३	न भित्तकोककार्यावपुर्था	१३११८९
धुपोमे ह्याः	२३१११	नम	४३१८३
धुरोऽमसे	४३११११	नमः कोषककुवाकचपक्षानिपुणेभार	
धुरे कन् अ	३३११२३	धुवे	३३११३४
धूर्त्त वाऽपदि	२३११४५	नम्	१३११३५
धूर्त्तमोर्द्धुक्	५३११४४	नक्षत्रेः स्वेर्ह	४३१८५
धूमारे	३३१११४	नक्षत्रोऽपिष्यहृत्तेर्वा	४३११३८
धूमोऽम्भुमे	३३११५५	नक्षत्रोर्द्धुको माप्यवचरणे	४३११५१
धेः	१३११२७	नक्षत्रिणिः क्षापे	२३११०८
ध	१२११४४	नक्षत्र्युपचक्षत्ररा	४३११३३
धेऽकौ	४३१११	नक्ष् पावपुषदि	३३११३८
धेनोरनम	३३११४४	नमि पावनमप्यवचक्षत्राहृत्प्याहु	३३११३४
धेस्तथा	५३११७३	नयोऽर्थात्	४३११९१
धोर्यह सुप्रामीत्येऽधुमृत्तेः	२३११३९	नक्षत्राहाहृत्	३३११३५
धोस्तथैव	४३११०७	नक्षत्रिभ्यः फल्	३३११३०
ध्यापयि भुवनपादान	१२११२४	नक्षत्रिः कथः	३३११८८
ध्यापयिषोऽर्थात् कर्मणि	१३११८८	न लीयि	३३११४१
ध्यादेभ्योऽप्यङ्घ्रिष्वस्तस्व	४३११४२	न यात्	५३११०
ध्यादस्तादिभिः	१३११४०	न यास्मन्	२३११७३
न	२३११४९	न वधिपय आदि	१३११०३
न	१३११७२	नया	४३११४१
		नया मनु	३३११२

नौ ब्रह्मचर्या	३१३१५७	पथ्यस्यम्यायावपेते	३१३१५४
नौविषयं तार्यवये	३१३१५८	परिमध्यमुक्तमात्	५१३१५६
नौशिखाविम्यां ऐनौ	३१३१५९	पथो हिरण्याभिः	११३१५९
नौ अष्टाविम्यापूरक	३१३१६०	पथो वा	५१३१६०
नौ स्वयम्भुवपठ	३१३१६१	पथो बुध	३१३१६१
नांभोऽर्थे	५१३१६२	पथां यो निर्य	३१३१६२
ब्रह्माविम्योऽ वा	३१३१६३	पथ	३१३१६५
नांतरोयवम्यो वैरी	५१३१६४	पथकस्यसप्तार्ताव्यामाव्याधिकार	
नांशीपसो वे	३१३१६५	तुन्पावेष्टम्	३१३१६६
निर्दिष्टिहिराक्षराक्षरिवाक्षिभ्यामाया		पथसुपथकसामाव्यप्रतिबंधं पृष्ठम्	३१३१६७
ऽसुपात्	३१३१६८	पथमस्मिन् इत्यं	३१३१६८
निस्रिक्तमिदा	५१३१६९	पथ्पटीबोर्बप्रीवाक्षिभुष	५१३१७०
नैत्रचकनस्यात्	३१३१७१	पथस्य	३१३१७१
स्यंकादीनां	३१३१७२	पथ पादस्याव्यातिगोपहते	५१३१७३
स्यमोपस्यैकस्य	५१३१७४	पथलोमावृद्धिनिश्चयनयूपमदोष-	
स्यसनाह	३१३१७५	पथकस्यकानुवन्वासस्याधे	५१३१७६
स्युति	५१३१७७	पथे	३१३१७८
स्यामोऽन्येनाम्	३१३१७९	पथम्यो वप	३१३१८०
स्युदि भा	३१३१८१	पथावपावाही	३१३१८२
स्यी पृथे	३१३१८३	पथम्य	५१३१८५
		पथाव्यापा	३१३१८६
प		पथाव्यसमाचनानुवायार्हासमुच्चयेऽपि	३१३१८७
पक्षावेवात्	३१३१८८	पथाव्यसिद्ध्यापक्षे मह	३१३१८९
पक्षिमस्यभुगार्थमीवात् अथ	३१३१८९	पथिका	३१३१९०
पक्षिर्बिहतिभिद्यच्चत्वारिधारपक्षाणात्		पथोत्तरपथेऽव्यापा	३१३१९१
पक्षिस्तत्पथीतिनक्षत्रिधार्त	३१३१९२	पथेऽव्यापा	५१३१९३
पंगो	३१३१९४	पथेऽव्यापा	३१३१९५
पक्षपथ्य ब प्रोवात्	३१३१९६	पथेऽव्यापा	३१३१९७
पथाविम्योऽथ	३१३१९८	पथेऽव्यापा	३१३१९९
पक्षतो नैकतरस्यान्मावेर्बुध	३१३२००	पथेऽव्यापा	३१३२०१
पक्षद्वयार्थे वा	३१३२०२	पथेऽव्यापा	३१३२०३
पक्षसर्वाविम्यजनाद्यत्	३१३२०४	पथेऽव्यापा	३१३२०५
पक्षपादमापाह वा	३१३२०६	पथेऽव्यापा	३१३२०७
पक्षपादयोपसर्पावर्थे विक्षेपणाद्यर्तम्		पथेऽव्यापा	३१३२०८
स्युपमेये	३१३२०९	पथेऽव्यापा	३१३२१०
पक्षिस्तत्पथीतिनक्षत्रागमिर्वा	३१३२११	पथेऽव्यापा	३१३२१२
पक्षिरर्थं नक्षत्रे	३१३२१३	पथेऽव्यापा	३१३२१४
पथात्	३१३२१५	पथेऽव्यापा	३१३२१६
पथावत्	३१३२१७	पथेऽव्यापा	३१३२१८
पथपट्ट	३१३२१९	पथेऽव्यापा	३१३२२०
पथक	३१३२२१	पथेऽव्यापा	३१३२२२
पथपतिपथसतिस्वपथकम्	३१३२२३	पथेऽव्यापा	३१३२२४

पिबा माभा बा	११३११	पुष्कराहेरी	७१११५
पिति कति तुम्	७१११७	पुष्पगुळे बहुस	३३११५०
पितृमातृभ्यां क्व जातारि	३१११६	पुष्पादसत्काङ्गमातृशतैकाव	३१११५२
पिघात्	३११११५	पुष्पायपुनवेसुस्यास्यपुनराधामिठा	
पशिमभूकाद्या	३११११७	कावपुकाहस्तादुप्	३१११११
पीत्यादेः कृपा पाके	३११११२	पूगाभ्योऽभ्यमयीकात्	७११११
पुष्पमात्रमयी	२०१११७	पूङ्क्तिशस्तफलोः	५११११०५
पुष्पात्	३११११३	पूङ्क्यजोः शाव	२११११११
पुष्पसुविनाम्यां नप्	१११११२५	पूङ्किते	५११११११
पुष्पेकात्	३१११११३	पूङ्कोत्संगोपनीतिज्ञानभूतिमयन	
पुष्पपुनर्मृदितपुनर्बाह्योऽनंतरेऽह्	३११११२४	व्यय व्य	१११११२
पुष्पस्याविमुखादिभ्याम्यो	५११११५३	पूतकतुपाकप्यमिदुहितकुम्भीदा	
पुषाभ्यस्त	३११११५	हैव	३११११७
पुषातात्	३११११८८	पूषाज्ञा	७११११८१
पुने	७११११७९	पूषैः सहोदौ	२११११५१
पुने वा	७११११७९	पूषैकाङ्केकसर्वजन्तुपुराधनयकमके	
पुनेऽहं मातुः कपेऽह्	३११११८०	यमकाग्रये	१११११२
पुनः कभ्यम्यरे सौसुक्	५१११११	पूषैवाविर्त्त	५११११३३
पुनौ वा प्राय	३१११११३	पूषैपयवर्त्तकिनोत्तपयामयाम्यजौ	
पुनोमादम्बुष्टादिभ्य	३११११७३	व्ययस्यार्था	१११११२
पुनर् पञ्जातीवर्त्तयि	७१११२०१	पूषैमयमस्याभ्यातिशये	५११११७
पुसातुज्ज्वलप्राची	७११११५२	पूषैः	७११११११
पुस्त्ययोगद्विष्यस्य पकाये	७११११९१	पूषमिप्रथमामीक्ष्ये कमुक्	२११११८
पुस्त्यम्बुद्विष्य	१११११२१	पूषात्	७११११७
पुसि चार्त्तैर्वाद्य	१११११२७	पूषादिरिक् कभ्यस्यार्था	१११११५५
पुमीबोऽह्	३११११२५	पूषादिभिः	१११११२९
पुसोऽह्	५११११००	पूषाधरावराणां पुरयबोऽसि	७११११७३
पुर पञ्चाहसिपात्यह्	३११११८	पूषाभ्याम्बुतरेत्तपयवयवेत्तरेज्योऽ	
पुरंवरमाहरमहासुर्वेपक्षोर्मयस्याः	३११११५७	ऽज्योऽह्	७११११२७
पुरापे क्ये	३११११९१	पूषापरमयमभ्यमभ्यमममाभमभ्य	
पुरापारतोर्कट्	३११११७	मभ्यमयीरा	१११११७३
पुरि तुङ्गि वा	३१११११३	पूषापरमयरात्तममिधर्माधिना	१११११७
पुरद्वयमयमयकर्मिगसुरमसाह्	३११११२	पूषाहापराहासमद्	३११११७७
पुरपा	१११११०४	पूषाहापराहासार्त्तममममपावस्करा	
पुरपात्	७११११११	वा कः	३११११५
पुरपात् कृतिरितपयविकार वा तम्	३११११३	पूषैः कश्चि	३११११७७
पुरपात् प्रमाण का	३११११३	पूषाऽमि	७११११००
पुरय वा	७११११७३	पूषगमाणा मा व	१११११७५
पुरोऽप्रताभ्ये सुः	३११११३३	पूषादेर्वैमम्	३११११३९
पुरोऽम्ले नि	१११११३३	पूषियामप्यामिपासावरणेऽह्	
पुरागृत्	५११११८०	मप्यमभ्य	३११११७२

पृष्ठपाहीनी प्रश्न	३१२५१	प्रतेकरम हर्ष	४२५९७
पृष्ठाद्वय	४३३२८०	प्रथमचरमतयाज्याशक्तिपयमेमाः	१११५०
पोटापुवतिस्तोकाकतिपयपृष्ठिपनु		प्रश्नार्णकवकवसनवस्तुहमे	४३३८८
वशावेहृत्वकयप्यप्रयकमुद्योति		प्रधानदृष्टीप्रमाण्योऽ	४३३८८
याभ्यापकपूर्तिर्जातिः	१३३५७	प्रमावस्था	४३३८९
पोरुकोऽत्रपिपिरिपिपिपिपिपिजमि		प्रमवति	४३३८५
चमिदम	५१११४	प्रभूतादीमाह	४३३८९
यो पुंस्तुकोः	३३३३८	प्रमवसमही हर्ष	५३३७३
सिंगासीपुत्रादिभ्याः	३०१३	प्रमावाचसर्था	५३३७३
सैकापचिमाह	११११३४	प्रमाणे माहृ	५३३७७
सौवादि दृष्ट	३१११२	प्रयच्छन् गद्ये	३३३८१
पीतेबाहपुतेबाहादृष्टी	३३३५३	प्रयोजन	३३३८५
व्यक्ते कर्माधारे	१११४२	प्रशस्यस्य वा	४३३८५
व्यस्तिवाक्ते कर्मा	५३३३१	प्रशस्ते कप	४३३८७
व्याप	४३३३५	प्रशसोक्त्या	१३३५९
व्ये	४३३४०	प्रस्वाचापिवाप्यत्वमिवादेव्येचोऽ	
व्येम् विपूवाह	४३३४६	तेऽनेराविपुत्तरः	३३३३५
व्ये च	४३३४०	प्रश्नोक्त्योः प्रतिपक्ष	३३३३५
व्ये च	४३३४९	प्रष्टोऽप्रगत्	५३३७६
मा	५३३४२	प्रस्कण्वहरिकं प्रावृषी	४३३३९
प्रकारे या	४३३३३	प्रस्तुत्य कृते भये	३३३७०
प्रकारे गुणोक्तेर्वा	५३३३८	प्रस्त्यो वा	५३३९४
प्रकारको ज्ञातीया	४३३३०	प्रस्त्यप् कौ	५३३३५
प्रकृत्यादिभ्यः	१३३३३	प्रस्तहमऽय	१३३४१
प्रगर्ह मन्मकर्मण्यजीधे वा	१ ४३३	प्रसितोस्तुकाचनैर्मा च	१३३३३
प्रममप्रधानो काष्ठपि	५३३३२	प्रहर्ष	३३३३३
प्रचय वा सामान्यार्थे	३३३३३	प्रहरणम् श्रीहार्पा या	३३३३९
प्रक्रमे वेतो	४३३३५	प्रहृते बाऽभुम	३३३३०
प्रकादिभ्यः	४३३३९	प्रहृत्तपस्य	३३३३९
प्रकाशार्थावृत्तेर्जः	४३३३३	प्रहृत्तपस्य वा	४३३३९
प्रत्यन्वमाह सामान्येभ्यः	४३३३३	प्रहृत्तपस्य वा	५३३३०
प्रत्यनुपुण जाक्याता	१३३३३	प्रहृत्तपस्य वा	१३३३३
प्रत्यनुसमोऽस्या हे	४३३३५	प्राग्भाष्योऽतीत्यस्यादेः	
प्रत्यम्यति क्षिपः	१३३३३	प्राग् भाष्यार्थ	३३३३३
प्रत्याचक्षोः	१३३३३	प्राग्भेदे	१३३३३
प्रत्याचक्षुषोऽभ्यर्थका	१३३३३	प्राग्भेदे	३३३३३
प्रतिज्ञादे	३३३३३	प्राग्भेदे	१३३३३
प्रतिज्ञाऽस्य	१३३३३	प्राग्भेदे	५३३३३
प्रतिपादय	३३३३३	प्राग्भेदे	३३३३३
प्रतिभुतिपु	३३३३३	प्राग्भेदे	३३३३३
प्रते। स्नात द्युते	५३३३३	प्राग्भेदे	३३३३३

बहस्मार्पाच्छम् कारकाद् वेद्यानिष्टे	४१११७	ब्रीह्यादिभ्यः	४१११७
बह्वे	३१११३१	ब्रीहिकाले ह	३१११५१
बहिर्योगोपसम्पानेऽपुर्णतर	११११४४	ब्रीह्यावेर्बम्	३१११५८
बहिर्योकात् च	३१११५५	ब्रीहोः पुरीडायो	३१११३३
बहुगर्भ मेहे	११११३४	बुध आह्वय	२१११०२
बहुपूगणसप्तस्य ठिपुक्	४१११४	बुध ईद	५१११०१
बहुल लौ	११११४५		म
बहुलशुक्रबृहस्पतिप्रदीपवृत्तारकायां		मकाण्य	३१११८०
बहिर्योर्बर्षिजप्रामवृत्तार	४१११३५	मकि	३१११८०
बहुप्लविषां	११११३६	मकीवनाद्राया एद्	३१११२३
बहुप्लेटी	५११११८	मकोर्हिसायां	११११४९
बहुपु	३१११३८	मस्याऽस्म हितं	३१११२१
बहुनां प्रमे बतनदय	४१११०१	मगवज्जलपयवतो रि कावचस्योः	५१११३
बहो	५१११९०	मजो पिब	३१११००
बहोर्बाऽऽस्ये	४१११२४	मद्रमद्राम्मुडने	४१११७०
बहोवम्लस्	५१११२५	मद्रोप्यया कारये	३१११३७
बहोभस्मात् कं	३१११३६	मये	२१११५२
बहोऽस्येत्	५१११०८	मर्गानेपाद् वैगर्तमाच्छन्ने	३१११४३
बया लौ	२१११२३	मर्सेऽन्यतरस्य	५१११३१
बये धमि वा	३१११३१	मया	३१११३१
बयी	४१११२५	मयतप्लण्डस्	३१११२३
बाहेऽप्युते छिक्	३१११४४	मयत्यापुष्पहीर्मापुर्बानांमिषैका	
बाह्याद् बाहर्न	५१११०९	यौष	४११११९
बाह्याज्योपकरणे	३११११०	मर्गप्यापुष्टुम्यीम्य	३११११०
बाह्वकद्रुकमडको लौ	३१११८१	मखाबाबास्वानां	३१११८०
बाह्यादिभ्यो योमे	३१११२०	मस्य	४१११३०
बाह्यादिर्भिर्हिंकापिष्ट्यापुष्टु	३१११०९	मस्य देः कं	५११११९
बाह्योपकात्	४१११४४	मगधित्तितार्थविद्वाकस्यपेपाद्	
बिन्वका छस्य	४१११५९	क्षेपे ठल् वा	३१११७३
बिमेतेर्हे	४१११५७	मागाक्	४१११३१
बुधपुष्टमन्त्रमेकमुष्टमोषो	११११९८	मागाक् धज	३१११५८
बाम्भ माक् नेब	५१११३२	मागेऽगी	२१११२२
ब्रह्मयस्त्रा	३१११५५	माये बानुप्रतिपरिषा	१११११४
ब्रह्मजो राप्येभ्या	४१११३२	मा वत्कृतपार्थनोमैः	११११२८
ब्रह्मबादी	२१११००	माह्रा	३१११८८
मद्रभूषणमे किप् प्र	२१११८३	मादी बीकयुक्त पुषत्	५१११५७
ब्रह्मस्तेबन्धू	११११४१	मानेष्टु	४१११४९
ब्राह्म्यकोपिके	४१११२०	माया वा	११११७१
ब्राह्म्यमायबाह्वान्	३१११५६	माऽप्येऽनुना	१११११५
ब्राह्मबाध्यंती	४११११३	माप्याधमर्षेन	११११३३
ब्राह्म्याह्रा	३१११२३	माचकर्म कि	११११३१

माधवमाऽस्यां	२११७०	मृधवस्तुमुमुक्षुर्भक्तिरिति	५१११२७
माधवादिमः	३१११७१	मेघवादिभ्यपपन्	४१११२८
माधे	२१११८	मोघवृक्षारमम्प्यां वा	३१११२९
माधे चादिदेमहा	२१११७	मोघा प्रत्यभिवादेऽस्त्रीधृष्टे वा	५१११२९
माधे त्वत्तद्	३१११३३	मौरिक्यपुकार्पादिर्बिद्यमर्क	३१११५५
माधेऽर्पापीतात्	४११७५	मैत्रेयी	४१११३४
माधमिह्मजो घुः	७१११५७	म्याः कुकुक्षी	२१११३५
माधे	२१११३१	म्याया	५१२१३७
मिक्षादेः	३१११३९	म्यसोऽर्पाऽम्यम्	३१११२८
मिक्षासेनावाये	२१११३३	म्यो वा	४१११३२
मिर्त्तं दण्डं	५१११०८	म्योऽसाऽत्	५१११२३
मिखोभ्य दैत्	३१११८	म्यसोऽर्	४१११२१
मीमादयोभ्यादाने	२१११३३	म्यामासमापरीपञ्चीबमीसपीडकल्	
मीतोः स्वानं	५१११३३	रगुमृधवस्तुत्वां वा	३१११२९
मीस्मर्त्तुम्ये	२१११७८	म्यातुर्प्यम्	३१११७४
मीष्टीमृहोक्तवत्	२१११५	म्यातुपुत्रा स्वस्वद्विदुमि	२११११
मुजोभ्ये	२१११७५	म्याम्योर्दि	४१११३१
मुजोभ्यौ	२१११७५	मुक् कुरिक्तसेऽव	४१११३१
मुधुस्वमिन्निबस्तेर्मै	२१११७५	मुजो मुक्	३१११३१
मुमादयागापादाकृतां इति	४१११३	मीवहस्यैवत्यश्वैस्वाकमेव	
मुजोभ्य	५१११२९	दिरप्यमयं	४१११८५
मुजोऽनुध्यादुजोभ्ये	२१११७३	म्यसो द्वेवसे	४१११२३
मुस्योदि	२१११०३		
मुक् प्राप्ती गिर	३१११३८		
मुते	२१११३१		
मुद्राभ्यर्कं कृमिपक्वमग्रजोत्प-			
नोत्पतोमृधवस्तुपत्रपुत्रवृष्ट			
सहचर इष्टा	२१११३३	मसहव्ययोऽगी	२१११३४
मुपमाभिधित्वा माधे	२१११२२	महुक्कस्यैराज्ञात्	३१११२१
मुपिष्टे	४१११३०	मथिष्टरक्तवत्विवात्	३१११३४
मुवादयो घुः	२११११	मत्वर्ये स्तौ	२१११२३
मुपार्थस्मृतिरादीनां वक् वा	२१११७४	मत्स्योक्त्याः	४१११५२
मुपास्त्रीकौऽछर्मता	२१११३३	मदय करये	३१११७७
मुगृहस्तदधिष्ठापितमार्गिरोऽग्ने	२१११३०	मद्रसेमापुःमृदितार्पादिपिप्पिप्	२१११८९
मुसहादमाभिः	३१११२८	मद्रावन्	३१११२७
मुम को	२१११८८	मध्याच्छादितानामुक्	३१११७५
मुमोऽदी	२१११७५	मध्यातात् गुरी	४१११३९
मुनुवृष्टिपारिद्वतपसहजो	२१११७०	मध्यामा	३१११८५
मुतिव्यागमासाह	४१११३७	मध्यादेः	३१११३३
मुवादेऽभ्योस्त	२१११३३	मधुक्क्यादिभ्यो रच्यौ	४१११८८
मुद्रामीत्यै कोऽु तस्य दिस्यो वा		मधुवृष्टीमृद्वजकीशिके	३१११३७
तन्मस्तपाये	३१११३	मध्या	४१११००
		मध्यात्	४१११३३
		मध्यात्	२१११७३
		मध्यात्	२१११७३

मनस्युरस्युपाजेऽम्बाजेमध्यपदे		मायधेः	५११११५
मियन्ने	११२१७०	माशब्दमित्यादिभ्याः	३३१००
मनस्यभावापिनि	४३११५४	मास्ताद् वपसि वा	३३१११
मनी पुन् चाय्ययी	३१११५८	मिह मित्र	२१५१५
मना हाए व	३१११८	मिहस्तेरु माच्छे	४१११७५
मनोरथ	३१११७५	मिहसिगोऽस्मदुमुम्भस्या	११११७९
मनुर्ममोऽगिरो वति	११११२१	मिह्न वाक्य	११११२५
मनोदन्तुमेतोऽहोऽहस व	४३११८	मिह्नकार्ये वा	११११५
मम्	११११८९	मिह्नप्रेक्षस्यागेन	५३११५२
ममोदस्यो मतीषोऽपवादिभ्याः	५३११८१	मिह्नमीनोऽस्मादि	४३११०
मयट्	३३११४	मितनक्षपरिमाण वच	२५१४२
मयट् प्रकृत	४३११२३	मितप्रवच	२३११७१
मयट् वाऽमस्यास्यान्	३३११४०	मिप्याहमोऽम्बासे	११११८१
मधुरपसकवपक्ष	११११४३	मिरेरे	५१११८९
मपा बोऽप्युमा	५३११७	मिह्यस्पतसोऽततता	२३११८४
मरुतेऽस्तोऽम्	५३११४४	मिह्यस्पतसिप्यप्यपतिष्टतसीह	
महार्धमसञ्च	४३११७२	बाहिमहिपासायांभ्यताताहन्	२३११४
मस्य	५३११२५	मितकर्माहवतणञ्च	३३११७८
महत्सर्वाङ्ग	३३१११	मुकुर्किमेव	११११९
महाकुसावन् खन्	३३११९४	मुमचः	४३११२३
महागन्धमापवाङ्ग	३३११५	मूत्यै कीर्त	३३११५१
महाराजदिवाकाकाचित्ताङ्ग	३३११८१	मुक्तावना	३३११७४
महोद्वाह वाऽण्	३३१११	मुगलीपरिपु	४३११९४
माह्यकावे	२३११४	मुगयेष्टाट्या	२३११०४
माह स्वार्थे	२३११५	मुगोत्तरपूर्वाब्द वचना	४३११२४
माहि सुन्	३३११४१	मुखरे	५३११
माजवचरकाह खन्	३३१११	मुखपुत्रपुत्रपुत्रपुत्रा किय	१३११५
मातट्	३३११४	मुखस्तिक	४३११३
मातापितरौ	४३११८९	मुखतुमुसुपि	५३११३३
मातुसायापोपाप्यायाहाङ्ग व	३३११५१	मुखो ध्वये जिह् बहुह	२३११८
मावपितु स्वस्व	५३११९	मृग	१३११४
मायपुपद्व्याङ्ग भावन्	३३११२०	मृगः स्वार्थे	१३११०८
मार्ग	३३११७	मेषती क	२५१५१
मार्गसंखरस्याहानकुडिजस्यासी	५३११२१	मेषारथाह मेरः	४३११२
मार्ता वशमपापुसहृण्मनुसुसः	३३११७०	मेनिः	२५१७७
मावे	२३११०	मोः	५३१११३
माने वयः	३३११४३	मा नः	५३११२१
मायामयामेष्टाङ्गपोऽस्ता विन्	४३११७४	मो वा	४३११४४
मारण्यतोपयमिशाने कञ्च	४३११३३	मोहादिभ्योऽङ्ग	३३११८३
माहाह क्षेत्र	४३११२२	मन्त्रेणोपाङ्ग	१३११२४
माहेर्वाकेऽहस्यातस्य च मारित्क		मन्थीपनसहृण्मिहृण्मन्त्राहारपीवप-	
बिते	४३११३०	गाह	४३११२३

[illegible]

युवादावा	२।१।३७	यहस्यमर्षादीतिह्युत्कातिपहपात्र	
युवां योगे	२।१।५७	प्रयोगे	२।३।१४
युवाकलतिपहितजरद्विभिः	२।३।३०	यकसाद्यकः	२।४।१७
युवादी द्व	५।१।३३	यगोत्सुकोत्थास्थितास्थाशाशिष्म	
युवाह्यस्य कश् वा	४।१।१६८	तामस्य	४।३।२३२
युस्मदस्मदो	३।१।१३०	राज्या	२।२।१९
युग्मदस्मदो सुपोऽमोसि	४।१।१७७	राजद्वितामी	२।३।११०
युग्मदस्मदोऽकश् वास्यभी	३।१।१६०	राजस्याविम्पो बुन्	३।२।३६
युप्स्मदो क्तोऽन्	५।१।२५	राजन्वात् सौरास्ये	५।३।३०
युप्मदस्मदोऽविप्तास्यस्य वास्मी	५।३।२४	राजपत्यतयुष्माफिराज्यादिभ्यः	
युतिञ्जितिसातिहेतिकातिः	७।३।२	कृत्ये च	३।३।४१
यूनस्ति	३।१।८२	राक्षसीकर्म्य	५।२।२३
यूनि	३।१।१०७	राक्षसह युचिकोः	२।२।९५
यूयवयो जसि	५।१।१६९	राक्षसिपत्न्याह बभसा	४।२।९४
ये क्त्वात्वाद्य	२।३।१२३	राजाहन्सकायः	४।२।११५
ये है	४।४।१७८	राट्ठह	१।४।६४
येमाजिपिस्तरत्तापो	१।१।७८	रात्	३।१।२५
येमागिबिहारेत्यमाभी	१।४।७३	रास्	३।४।३५
ये पा	४।४।७७	रावाही	२।४।१२२
ये वर्णे	४।३।२१५	राव्याहः सप्तसरात्	३।४।१०३
योग्यकामुक्ते	३।४।११८	रावे प्रमाचद्रस्य	४।३।२४०
योवाहये प्रमु	३।४।११७	रासराये च	३।४।२०३
योक्मकपोत्तमाह बुन्	३।४।१५१	रात् स	५।३।३०
योऽत्रि	५।१।१७३	राज्जुतबडे	३।४।१२
योऽबोऽप्यास्युः	२।१।१०३	राजुवनपत्ये	३।१।१०३
यो यद्	२।२।१३७	रापीस्योर्पदेव	२।२।१३
योर्तात्	३।२।१६३	रापो बघ	५।२।१७२
यौनमीखाद् बुन्	३।१।५७	राब स्मि	५।१।१५५
प्याहः	५।१।४६	राप्त्रह्योत्तराह पैसाहन्	३।२।१००
पृमरहृगयस्यसुरजोऽह	२।३।१५४	राप्त्रराहा सभाम्नीऽन् राजापत्ये	३।१।२००
प्याह्यो सु	१।२।१०५	राप्त्रहन् सर्व सक्पाह द्वे	३।३।५४
		राप्त्रऽजगादिभ्यः	३।३।५४
		राधेभ्यः	३।२।१३७
		रजो	४।४।२३
		रंकोर्वागिति	३।२।११०
		रतोऽनु	१।१।५८
		रि	५।२।१७
		रिह्यस्यदिह्यो	५।२।१५
		रीगुत्तरा	५।२।२०१
		रीहृत्	५।२।१४२
		रीस्याः	३।४।१४
		रुह्रिष्ट आपि	३।२।२१०
		रुह्रुत्तरी	४।१।१२
रके	४।२।४३		
रकामुसन्	३।३।१८५		
र क	४।४।१८		
रयवदे	४।३।१६८		
रयाह वोद्गो	३।३।१६		
रय	५।१।४२		
र प्रपुष्टुक्तपुष्टपुष्टपरिहृष्टस्योः	४।४।१६९		
रयः	५।१।४४		
र समाहारे	२।४।१००		

दधक्यादिरेवः	२ २१२४३	कां	२४५१५
दध्यादां मेव	२१२१२८	काकारोचनाहृन्	३१२१२
दध्याप्यप्यौ	२४५५	किद्	२१३१५०
दध्यास्याम्बरिष्ठान्योर्माषोत्तेः	२४५७१	किद् बोर्नुमौहृत्सिके	२१३१५५
दन्तपोऽपेः	५१११२५	किद् बीज्यमौहृत्सिके	२१३१३
दन्तपोद् बाबोऽद्	५५११०४	किम्पयोः	५१३१४४
दन्तिष्ठुचमहस्वप्यच्छां सवि च	११२१५७	किम्पयि	२१३१५९
दन्तपोऽपे	५१११२३	किम्पेत्	५१३१७०
दयो हन्	२१२१९२	किम्पेत्तः	२१२१७७
द्वं यः	५१२१५०	किम्प्योर्दे	५१२१८
द्वोऽष्टापुराप्यः	११३१७७	किम्पेत्तौ हन् किपाहृत्तौ	२१३१३
द्वपराविर्यादे	५१३११४	किम्पिधिपि	२१४१९५
द्वपाच्छस्ताहते	३१११८३	किम्पेऽवत्पसक	५१२१३३
द्वप्यद्वारण्याण	३१२११५	किद्	२५५१७
देरेव काम्ये	३१३१३०	किद् कसुकागौ	२१३१३
देवत्यावेष्टन्	३१११७५	किदि वा	२१३१३
देव्य सुपि	५१५१२३	किदीप्यसा चाबोऽर्थात्	५१३१७
देऽद्	२१३१७४	किदीप्यस्कात् किद्	५१२१३
देवतिक्कादेरः	३१३१२१	किन्प्यधि योः	४३१२
देवादपनये	५१५१३	किप्सिचार्ते	२१२१५०
देवीतो भावां	३१५१३३	किप्सिचि	२१३१७
देऽप्युः	५१११७३	किम्पिचार्तिपारिबिपुदेजिचेति	२१२१४२
देमपाहुर्बे	२१२१२	कातिसाहोऽगौ	
दे रि	५१५१५	सुद्	२१२१०७
देऽप्युपि	३१३१०५	सुद्कश्चक्यमाकाद्	५१५१७४
देहिबरेवताह मे	३१२१३७	सुर्किटोर्नुद्	५१५१८५
देति सुपः	३१३१२९	सुर्गहृत्तौ सम्कचोर्बा	११५१४०
स		सुर्ग्येवोर्गौ	२१५१३५
सः कर्मणि च मावे य येः	२१५१७	सुर्कि	२१५१३३
सहयेनामिमुक्ष्येभिर्मित्री	२१३११२	सुर्गोऽप्यस्य हतौत्	२१५१०
सहमणविपुर्पापना	५१२१५२	सुर्गसुचरितिसहृता	२१२१७४
सहो वा	२१५१९	सुर्गविपातात् पयो	३१५१९
सद्	२१५११७	सुर्गसहृत्तप्यमहृत्पयो मर्दे	२१२१३५
सहृगर्देऽपिमात्तोः	२१३१३३	सुद्	२१३१२
समुतोऽनन्त्यस्याप्येकस्य रो	२१३१२३	सुर्गो वाभिर्तौ शपुशगौ	५१३१२
समाविम्यः	२१३१८१	सुर्गसहृत्तैर्घोरे	२१५१९
समेः	३१११४०	सुर्गस्युद्	२१५१८१
सुर्गसुर्गस्यमूहृत्पुहृत्सुर्गस्यमूहृत्		साकारस्याम्ब्यादिस्वसुन्	३१२१९५
सकम्	२१३१२३	सोकात्	३१५१४
सवाप्ये य	२१२१३३	सोद्	२१३१५३
संकाद्य किं	२१२१८१	सोद् वाधिपि	२१३१६४

सो रूप	१।२।१०३	वणवडादिम्यपुण्	३।४।१४०
सोदि हेतो	२।३।८	वणभाजमुपुण्	१।३।११३
सोदी छद्म	२।४।७४	वर्णात् कारः	४।२।५३
सो म	१।२।१७७	वर्णां ब्रह्मचारी	४।१।९८
सोमोऽपपिपु	३।१।१०३	वर्णेनाईइकपापापार्ता	१।५।१४
सोमोतर्बदिम्य	४।२।५०	वर्णेऽमित्य	४।१।४२
सोमादे' मः	४।१।४३	वर्णेऽमिमिष्टानः	५।४।८३
सो वा स्नेहद्वये	५।१।४८	वर्णो वर्ण-	१।३।६३
सोहितादिसकडाता	३।१।२१	वर्णी बुद्ध	३।१।३४
सोहितामणा	४।१।४१	वर्तिका वी	५।२।५३
सोदिद्विऽपदिमुभिशीडीकपदको		वर्मणोऽवकात्	३।१।२१
कोदनुवतः	५।१।१२३	वर्त्येत्यनहोरात्रेऽवोऽवयेः	२।३।१२८
सोम्येऽसुक्तुक्त्याभि	५।१।३२	वर्पाकात्म्यः	३।२।१७१
स्या सुक्	३।२।४३	वर्पावीर्षात्	४।२।१०
स्योऽवाऽपाट्ये' च	१।२।८०	वर्पादुर च	३।४।१०४
स्यादः	५।३।८२	वर्षेवर्षेऽस्तोत्त वा	२।४।१६
		वरणादिम्यः	३।२।८९
		वरणमवच्छर्बर्द्धेदुद्धाव	३।१।८७
वा को	३।१।८०	वकादेरिद्	५।१।९३
वक्ष्यसुक्त्यातेरन्	२।१।५८	वशिष्यधिम्यविम्याप्रदिमविमिष्ट	
वक्ष्य	३।३।२०५	वृक्षां वृक्षिते	४।३।८५
वक्षने युधिबने	१।२।७९	वयो यकि	४।३।२८
वतहात्	३।१।१३९	वशि	५।१।२२
वत्साभ्रमाकात्	३।३।१४	वसनात्	३।५।३३
वस्तु	२।२।१३६	वस्तकपविक्रयक्रयविक्रयेम्य	३।३।१३३
वस्तोसाम्बर्षमाइद्वाधे	४।१।१५८	वस्तोर्द्धन्	४।३।२०७
वतोर्द्ध	३।४।७७	वस्तुविण्मो' कसुः	२।२।१०४
वद्। सुपि क्यप् च	२।१।१११	वसतेर्वा	३।२।७७
वदोऽपात्	१।५।८३	वस्तुवस्तुर्थस्वनहृहा' वः	५।३।१०७
वधे प्रवेद्य	४।३।१३३	वस्तुपदो'	४।३।२२
वयो राधेः	४।४।१११	वस्तो निदर्पत्यपापारुह्ये	३।२।१०८
वम्या	४।५।१७४	वसोऽनूपाध्याकः	१।२।१४२
वमोऽधो रथ	३।१।३	वसोवस्योन्	४।४।३२
ववम्यापिजातरम्	३।४।१४३	वक्ष्यपरिच	२।२।१०७
ववम्याकिशक्ति	२।५।१२२	वहाभे किह	२।५।४१
वपस्पर्मन्वे	३।१।२४	वह' प्रवेयः	१।२।१५०
वपस्तिगुहा	४।१।१०१	वहेऽपीम्याहीका	४।३।२९३
वपस्तुक्राम्या	३।३।२३१	वहेस्तुरिद् च	३।४।१११
वपसि वतस्य वद	४।२।१७४	वा	१।२।१०९
वर्गातात्	३।३।०३	वा	१।३।१
ववर्षवर्षतोऽभ्याङ्कवस्य	४।३।१३	वा	३।२।१५८
वर्णेऽपपरिम्या	१।४।२१		

अनेकप्रकाराणसुखाणा-

वा कयमि छिद्रं च	४३११४	वा तक्ष्मगातृणधाम्यपक्षि	१४१११
वा कदाकदा	१३११३	वातावृष्टः	३१११३
वाऽऽकर्मयोऽधिकता भी	२३११५	वातायनेऽक्षे	४३१११९
वा कय	११११४४	वाऽऽताऽधीर्यकात्	५२१५७
वाक्यभेदेऽप	४३११५	वा विन्दे	११११२
वाक्यवद	५३१११	वापात् समर्थात्	१११८९
वाक्यादेर्बोध्यस्य कोपात्वास्तमती	१३११२	वा पाः	५३१३०
वाऽऽता	५३११०	वा मुहमुहपुण्ड्रिण्यां	३३११८
वाकाव्य	१११८९	वाग्देः	३३१११०
वा छमि	१४११२३	वातवद्वत्सुमर्षा निम्बामिद् तास-	
वा केते	१२११६	स्येऽऽकृष्यात्ते	५११११७
वा कीः	४३११८५	वाद्यस्य मुम्	३३११४०
वागमिह	१११८७	वा दीप्याकीरो	४३११४
वादिम्यस्यतो युक्तिर्द्वन्द्वे	१३१८५	वा केः	१३१८०
वाग्देमुदात्त मन्त्रोऽमङ्गुलीः	४३११७३	वा यदस्म्याः	२१११४०
वाऽमे	४३११३	वा ना पर्यतस्य	३१११३३
वाग्ने स्वसङ्गसङ्गसतम्ब्यास्वाद्युचर्मोऽप	१२१५१	वा नयः	५११११
वाऽमे वयः	१११४३	वाऽनिन्वादिरो	५३१३
वा योमवे	३३११४५	वाऽन्वतः	३३११३
वा गौ	१४११७७	वाग्नेव	१४११६५
वा त्रावेदछायास्तः	१३११५०	वा निष्कयोपमिन्नशब्दे	४३११२१
वा किम्बो	४३११३६	वा नीच	४३११४९
वा तत्वाधिपरादौ	४३११२१	वा मुह पर्यातस्य	५३११६
वाच संविदे	४३११७९	वाऽमुम्यस्त	५३११९
वाचंयमो वर्तः	२३११७९	वाऽमुपि	५३११७
वा चिते	४३११८३	वा पक्षस्यानी	५३११५
वा केः	३३११७१	वाऽम्	१४१११
वाचो मित्	४३११४५	वाऽऽप	४३१११
वाच्यपि	५३११७८	वाऽऽप	५३११४०
वाऽम्	३३११३०	वा परे वास	२३११२३
वादि	५३११४३	वा विष्प	३३११८८
वादेभ्यो वृत्ते	३३११७२	वा वही	५३११४४
वाद्यकचितपात्रात् वा	३३११३३	वाऽम्बक्यान्वा	४३११४१
वादातिक्रम्य साधनेर्त्	४३१११७७	वा भ्रमवसवमूर्त्ता	४३११२३
वाणुमापात्	३३११३३	वा भ्रान्त्यान्वाभ्रममूर्त्तमुहसप-२	२३११८४
वातादीनापिशात्वात् कुम् च	४३११८३	वा मावि	१३११७७
वातवदवमङ्गकाटावृत्त	४३११४४	वा माचारमे	५३११३०
वातपितृशब्देभ्योपनिपाताच्छ्रमवका		वा मावकरमे	३३११११
पदे	३३११७७	वा मा	४३११४१
वातकावृत्त	३३११८५	वाग्देवात् पा	३३१११९
		वाऽम्ब्यो	५३११४८

बाम्बसो	४११७५	वाहिताभ्याविषु	१३१२०
वाऽमावास्याया	३३३७	वाहाक्यामभ्या	३१११२९
वाऽमावास्याचारे	२१११२८	वाहीकप्यविमराज्येभ्यः	४२१४
वा मोः	४१११२४	वातिक्	११११४
वाम्यपगुरा	४३११७७	वातिमांतितांतितांतितांतिपह्	४३११५८
वा म्योः	५१११२३	वाते	५१११५३
वा म्योः क	४१११०३	वाशिऽष्टमाभ्य	४१११५५
वाभृत्प्रापितुर्यः	३१११३३	वाश्रोऽविगुभियां	४१११३३
वाऽयं	४३११२३	विकर्णकृपीतकात् काहपये	३१११५९
वायं यी	४१११३९	विकर्णछगकात् वत्स्यात्रेये	३१११५०
वारिजमवस्यठकांतात् कथकृत्ता		विकृतामीपरे स्यठ	४१११७३
दिनऽऽनुते क	३१११९४	विबाळे य	४१११७९
वा रुध्यम्बर्त्तस्तमुपास्वन्म	५१११४३	वित्तं स्याताय	५१११९९
वा योगातये	३१११७३	विशेदेष्टेष्टुप्यनंतये	३१११२८
वाऽस्ये	४१११३३	विदां क कोटि	२१११९१
वा छिदि	११११४३	विदेः वसुवसुः	५१११५९
वा छिप्ती	११११२३	विशो करो वा	२१११७१
वा छीहृकिनात्योः	४१११५१	विष्यत्यकरणेन	३१११३५
वा ब्रह्मास्वांगात्	३१११२९	विष्यवस्तिठे नृदः सखं	२१११७७
वा म्युक्तौ	११११५५	विधिनिमज्ज्यामज्जवाप्याष्टसंमदन	
वा बाम्बाम्ये	११११८८	प्रार्थये छिह्	२१११५२
वा विषयबीजघात्	३१११३८	दिनवादिम्यष्टुप्	४१११४३
वाऽनुदाहोः	३१११२७	विममोक्तपू	४१११३३
वाऽमे वयं	२१११७७	विम्यम्युपे द्वो वस्रोत्	२१११५३
वा येष्टिबेष्टयाः	५११११४	विना तिस्रः	११११४५
वाऽमहिताहो विकारापत्ये	४१११४९	विपये के	१११११५
वा स्वाबायोकात्	४१११७३	विमुक्तविरण्	४१११०५
वाऽशेषात्	२१११३२	विरोप्यप्रथं	११११०२
वाऽस्य स्वादेः	४१११७१	विशिगं पूर्वविवेरां	११११५५
वसन्प्रम्याटुक	३१११६०	विधमो वा	५१११७१
वाऽस्मज्जम्	५१११७९	विधयसोऽनवर्त्तणी	३१११४९
वा स्वर्गीति	५१११७४	विज्वस्य नरे	४१११९०
वाभ्योभ्यफेनापुत्रमौ	२१११२०	विशपत्यवस्वर्त्तं व्याप्यासेभ्ये	२१११३८
वा स्वधूपत्योः	४१११७७	विशतिकात्	३१११३४
वा साकाक्ष	२११११२	विशत्यादेर्वां	४११११२
वासिभिश्चासिभः किं	४१११२२	विशकापाहार्म्ययष्टि	३१११२७
वाऽमुकः	५१११८१	विशिपूरिपद्विहितमापोऽना-	
वाद्युदेवाहंमात् नृदः	३१११२२	स्तादेः	३१११२३
वा सुपि	४१११२२	विशुनि मस्याभयार्थ	४१११३५
वा सुपो बहः प्राक्	४१११७२	विशेष्यं विशेप्येति	११११४८
वाऽहर्त्वाविषु	५१११०३	विशिरां वी वा	४१११३३

[illegible]

घोषईयैतहरितमरितछोदितार्

घर्षातो नञ्	३११३४
घौनकादिभ्यां यिन्	३११३५
घ्यैनपावातेछपाठा	३१२११
घा घते	५१२१२
घुवुदुस्ती मधे	५१२१३
असा क	५१२१४
आघ खं	५१२१५
दयनपु सुहय	३१२१६
इयांविदिबोऽस्पयांयादामजये	५१२१७
इयामजस्मयाद् बाशिष्ठ	३१२१८
अद्याविभ्योऽन्	३१२१९
अबपाअरयो खी	३१२२०
अविद्यापदाभाः	३१२२१
अयिमेपेनेक क	५१२२२
आजामांसीदनाह	३१२२३
अन्ध मुक्त छेमेनाय	५१२२४
मिन्मोऽगौ	३१२२५
मितामिठममाये गोप्यह	५१२२६
भुक्तिवपुयः करणे	३१२२७
भुवुदुभुवुभ्योर्पां	३१२२८
भुस्वरा सना	३१२२९
भेयपादिः कृतादिभिः भ्यौ	३१२३०
भोत्रियो वा छंद्ऽप्येता	५१२३१
भो बायुवर्धनिवृते	३१२३२
भो मृः	३१२३३
घौर्ध	३१२३४
खाधुदुस्पाद्यपां क्षीप्स्य	३१२३५
क्षिपा स्वार्ये	३१२३६
क्षिप्याक्षिप्वास्वस्वनरक्षिप्या	३१२३७
मात् कः	३१२३८
अजगाह वा	३१२३९
अचर्मज सकोचकोशे	५१२४०
अयुववमयोनीऽहति	५१२४१
अयस्पर्ध्वबोऽयुक्प्रसुम्	५१२४२
अयम्	३१२४३
अयुरअयुर्मां	३१२४४
अयस्तद क	३१२४५
अयो वसीयसह	५१२४६
आदेरी	३१२४७
अेताआन्तरगाकोदितान्तरकया	३१२४८
अन्तरैकक क	३१२४९

ओकादिभ्योऽजिन्

३१२४८

य

यम्	३१२५०
यंङङङयकाण्णार	३१२५१
यट्टकतिकतिपयस्य युक्	५१२५२
यटो कासि	५१२५३
यन्मासाण्यटी	३१२५४
यन्मासाण्यट्ठया	३१२५५
यणि आग्निस्तोत्रास्वित्स्वत्सह	५१२५६
यनुक्शुर्ध्वि	५१२५७
यन्नुक्शुतराङ्गोऽजि	५१२५८
यपर्यवति आदेर्घोऽन्	५१२५९
यष्टात्	५१२६०
यादिबाह्वक्षिसांनृप्यांम्यामिती	३१२६१
न्यीवि	३१२६२
यिजिहाविभ्योऽङ्	३१२६३
येऽप्राचर्षमातापलाही	३१२६४
ये पुनपत्योः	५१२६५
येऽगुर्ध्विस्स्याद्	५१२६६
योऽज्य	३१२६७
योमबद्वयऽप्येती	५१२६८
यिषया वा	५१२६९
यिषुग्म्यावर्मा यि	५१२७०
युगा युः	५१२७१
य्याता येह	३१२७२
य्यस्येन् येऽहत्के मातरि	५१२७३
य्योऽङ्गुर्ध्वस्वयोगेऽप्येतायेऽजिमो	३१२७४
य्योऽङ्गुस्वारे	५१२७५
यो ना योऽमिमे	५१२७६
य्यस्यस्य	३१२७७

स

स	३१२७८
सककर्ममाह वा	३१२७९
सकसावेर्गोत्रि	३१२८०
सकत्	५१२८१
सको	३१२८२
सकभ्यस्विदभ्यस्योऽङ्	५१२८३
सक्ये	३१२८४
सकं वा	३१२८५
सखिबन्धिपुत्राह वा	३१२८६
सखिताङ्गी	३१२८७

सक्यधिभीनार्प	३१११६९	समवाये	५३११३०
सति	२१११२२	समागमर्तु	१३११२७
सति बन्धे युवाऽऽसी	३११११५	समानासदावेद्य	३१११३९
सतीर्ष्यः	३१११३१	समानामका	१३११७७
सत्यगदास्तोः कारे	५१११३५	समानस्य धर्मोद्विषु	५१११५१
समूतबहुवाद्यंसे	२३११२५	समां समां विज्ञापते	३१११७४
सहा सविद्विप्रविषयास्यान	३११११७	समायाः का	३१११११
सर्वज्ञाभातिदि	५१११२८	समिष्येत्पयायाये	३११११४
सहा सदा	५१११२६	समि मुप्यं	२१११३३
सहोऽप्ये	५१११२९	समि पुपुद्रोः	२१११२२
समिष्योर्ध्वे	५१११३३	समि वा	२११११८
समिष्याद्यंविद्विष्याद्युः	२१११३२	समीये	१३११३३
सम्यक्पत्नोत्तमोत्तुष्टं पुत्र्येन	१३११२३	समुदा	५१११३३
सम्बत	३१११००	समुद्रका पथी	२१११५८
सम्बन्ध	५३११३३	समुद्राधीनो	३१११४९
सन्त्ये बुद्ध्याः	११११२२	समुद्राक्ष्यमोऽमये	११११४४
सन् विवि क क	५१११४६	समूहो ज्ञा	२१११२१
स नप्	१११११३	समुद्रबन्ध बह्वु सपीः	३१११२७
सनि	५१११४६	समुद्रात् समवेति	३१११२५
सनि	११११३७	समोऽहमे	१११११७
सनि महगुह्य	५११११३	समोगममिष्यकृषिपुविद्विषा	११११२५
सनीट्	५११११७	समी मया	११११२१
सनीवर्तकस्तस्वर्तमुत्पुष्टिपुष्टिमात्र		सर्वधर्मः कृतं कल्प	३१११३४
पिस्तम्बतः	५११११४	सर्वजगत् कस्त् व	३१११५२
सनी वा	५११११८	सर्वेषां द्विष्टे	५१११८३
सपत्न्यादी	३१११५४	सर्वभूमिपुष्टिमात्र ज्ञा	३१११२१
सपत्न्याभ्यन्तरेतिवाये	५१११७८	सर्वम्व हे	५१११११
सम्राज्यवादी	५१११४४	सर्वान्नो वा	३११११४
सम्राज्यादी	३१११५२	सर्वात्	३१११५५
समाऽद्याका	१११११३	सर्वादेति	५१११८७
समुद्रमोर्मनाधामे	५१११२७	सर्वादेः पर्वगर्भमपवायवापवाह	
सम्राज्यक्रिये	३१११८२	न्यापी	३१११३३
सम्राट्	५१११३३	सर्वाधीनामुपनीनापानपीनमह	
समः	२१११२२	बद्धाये	३१११७५
समः क तते	५१११७३	सर्वाद्याह सत्याननुपयाद्य रात्रेः	५११११३
समा सहासि	३१११७४	सर्विज्ञाविद्यायासोऽपुष्ट्यूर्ध्वो	२१११८८
समं सर्वपुष्टे	११११७१	सर्वे	२१११२५
समप पर्वविधि	१३१११३	सर्वोत्तरदक्षिणवामादेशा	३१११३४
समर्थास्तप्येष्टकपुपयाकाधट्टरज्य		सर्वज्ञापुष्ट्यापुष्ट्या	५१११४४
कमसहाई मुम्	२१११७७	सर्वोऽनोत्पयासः सुजात्याः	५११११७
समपात् माता	३१११२०	सराहस	२११११०

समुद्रः	२३११३	संभारसरत्न पर्यफले	३१२१८१
सप्तद्वयी रिः	५३३१०९	सप्तसरामहायण्याष्टम् च	३१३१२८
सप्तर्षिदेव्य	३१२१८०	सप्तवर्मात्	११२१२१
सत्त्वानादिय रय	११११४	सप्तिमात् म्बोऽखी नुः	११२१७७
सत्सौ प्रज्ञसे	४१११४	सशयं	३१११८९
सस्मे सञ्च	२३३१३७	सस्तुत	३३३१४४
सत्पाद् गुणात् परिजाते	४११११५	सस्तुतं मस्य	३१२११८
सह्यश्चक्षुपापतेरिः	२०११३८	संसहयो समीसमी	४१३१३७
सहस्रोऽम्बोः	३३३१३०३	सद्ये	३३३१७५
सहनस्त्रिचमानात्	३३३१३७	सातं	४१२१२३
सहसहितसहितशफलस्मयामावे	३३३१८०	सापञ्चः	५१११४५
सहस्य सा औ	३३३१२४५	साकलात् सर्पाकलसप्तपापे वा	३३३११८
सहादेस्तुस्य	३३३११५७	सासाहापण्वि	११२१७२
सहायका	३३३१४२	सात्	११४१८१
सहायन	११५३४	सात् तद्विपणात्	४१३१२३
सहे	२१११४६	सामेतावि	११११९
संकटात्	४१११०	साहा कार्त्स्न्यं	४१२७१
सक्यः	२१११६	सावे	४११३८
सक्याताहा	४११११४	सादेख पाः	३३३१००
सक्यास्या	१३३१११	सादेष्टम्	२३३१३३
संक्षय स्थितसत्तादूराधिकाद्वयार्थ		सायकशर्म करण	११११३८
दादिदद् च	१३३१९२	सायनं कृता यदुक्त	१३३३०
संगतेऽन्नयं	२३३१४९	सायने स्वार्थे	११३१८०
संघेऽनुर्ध्वे	२३३१८८	साधुनिपुणेनानभ्यादिनार्थायामाप्	१३३१६२
संज्ञेवा	५३३१४३	साधी	२३२१७९
संज्ञा क्तु	१३३१३०	सातपदीन सख्यं	३३३१७८
संज्ञो मा दे	१३३१३१	साम आकम्	५३३३
संज्ञिकसिप्पादेर्माप्	३३३१७७	सामाम्यनापमान	१३३१४३
सधी	४३३१३८	सामिस्वयं सेन	१३३१३३
संपदा कामिबिधी	४३३१०२	सामीप्यऽपाऽधुपरि	५३३३
संपदाविम्यः कियप् कि	१३३१९१	सायभिरप्राप्तये हो	३३२१७८
संपादिनि	१३३१९५	सायनतुह	५३३१४४
संपर्पुपात् कुः सुह भूये	४३३१२३	सार्वभ्ये	५३३१४३
संप्रत्य	३३३१८३	साऽस्य पीणमासीत औ	३३२०३
संप्रतर्षोऽस्मृती	१३३१५२	सिप्पापकराद्व	३३३३
संप्रदानेऽम्	१३३१२४	सिक्ताशर्करात्	४३३१५५
संप्राज्ञानोऽहो	४३३१२४	सिचो यडि	५३३१२
संयोगे बोध्य	१३३१६६	सितस्यस्य	५३३५४
संमत्तप्यवहरति च	३३३१३२	सिति	१३३११८
संमायेऽधमर्पात्	२३३१४४	सिद्धपायात् पुनर्षुमे	१३३१०८
संस्थितोऽहो	५३३१००	सिद्धिरनेकातात्	१३३१

सिद्धी मा	११४६	सुसर्वादीह् राधस्य	५१११५
सिम्पदेः	४११४३	सुस्य्यात्	४१११७२
सिम्पतेरहाते	४११४४	सुः स्थिरकर्मस्यबळ	२१११७
सिपि रिर्वा	५१११९	सुस्मातावीन् पूष्मन्	३११११८
सिर्हुंकि	२११५२	सुपामाविषु	५१४१७०
सिद्धी हे	११११०	सुहरिततृणसोमाजमार्ग	४१११६२
सिधुसहसुदस्तुस्वः	५१४५५	सुहृदुर्दग्गिमाभिने	४१११८६
सिस्वसीयुदतासां बी महागह्व		सुक्ष्माभ्योदृष्टाः	४१११३
हृषी मिद्	४१४६३	सुखने	११११०४
सीकः	११११८	सुखिसुखिभूम्यत्यम्बार्जुजौ	२१११३३
सीमंत केले	४११५६	सुखामोग्ये पुषतिस्तथिये	३१११८७
सुगाम्यां भाष्यन्ते	३१११३१	सुखे धारण	२१११९
सुकर्मपापमत्रपुण्ये कु	२१११९०	सुखेऽस्मिन् सुखिधिरिष्ट	५१११२७
सु कि	११४१७	सुखोऽपका मिहि	५१११५६
सुखप्रियाहसुखोन्मे	४१११८०	सुखाया	३१४१२२
सुखने	४१११९१	सुखगस्त्यपोस्त्ये च	४१११५६
सुखावेर्मुखाया	२१११८	सुखिर्मा	११११४८
सुख	५१४१४	सुखं कम्	२१११४५
सुमा सन्त्ये	५१४१७	सुखगह्वकपत्तपत्तुपुष्पुका	२१११४५
सुसुक्तिर्वाः सम्प्रतिष्ठत्ये	२१११२४	सुपन्मह प्रत्येयसम्मे	२१११७७
सुद तपोः	२१४०८	से कर्मकर्तारि प्राप्ते	५१३१८९
सुदीनुत प्राक्त्व	४१३११६	सेगुकेः सगे	५१४१६५
सुदुर्मः	५१११५०	सेदं ते पूकशीकरीहस्विमिद्	
सुदुस्वामारे क	२१११६०	सिक्खिपुपो व	११११७
सुप	४१३१२	सदि	४१४११५
सुप इवे	३१४१३३	सेऽपुस्वय	५१४१३७
सुपम्	११११८४	सेधो गती	५१४१३३
सुप् सुपा	११३१३१	सेकासुपच्छायाप्राकानिशा वा	११४११८
सुप्यसंख्येया	११३१५८	सेनातकारिहमप्यादिम् च	३१११८३
सुप्याध्वन	५१११५५	सेनां वा	३१११९७
सुप्यो	४१४१८३	सेकसुपपरिधिशक्यवर्णार्थमादे	
सुपि	२१११७०	स्वतीयात्	४१११३
सुपि	५११११६	सेहिं किन्	२१४१७६
सुपीकोऽधि	५१११६६	सी	४१११७४
सुप्रासुप्तार्थेर्गुण संयत्तः	४१११६८	सीडा	५१४१५३
सुपा पुसुरो	११४१३७	सीडास्त्यीति देशः बी	३१११४४
सुपगाम्यस्युपकितनर्माधप्रिये-		सोर्बसमानाधर्पी	३१३२६२
ऽप्यौ प्यौ म् सुबहुकम्	२१११५५	सोमे सो	२१११९१
सुमिर्भत परं	१११११६	सोहिं	३११११८
सुपाम्ः किम् सीर्बरेषु	३१११७७	सोर्बी	५१११२५
			३१४११९

साऽस्य मिवातः	३३१७४	स्थाविम्यः कः	२३१७०
सोऽस्याप्रणीः	४११९८	स्थार्मातात्	३१११६
सौ	४१११०	स्थामोपानदिषी	११११५
स्कम्माः पा	५११३२	स्थाम्नाम्	३१११०२
स्वसि	४१११७७	स्थास्तमोः पूषसोवः	५१११३३
स्वन्वाद् द्वाब्	२१२१७३	स्थासेनिसिधसिचस्रस्वस्वस्वो	
स्वन्वमकण्येज्वी	२१२१७७	ऽद् वेऽस्य व	५१११५८
स्वन्मुस्तुमुस्स्वस्वस्वस्वम्पाः इजुस्व	२१११६	स्थूलदूरमुबहस्वसिप्रमुद्रार्ण्यं वज	
स्वन्मुसिबुसह कवि	५१११६	एप् वेका	४१११६३
स्वमे	५१११०	स्थेष्टामान्पिङ्गसो वट	२१२१६६
स्तुवाग्नेः	५१११८	स्थो वा	२११८४
स्तुपी ब्राह्म	४१२१०८	स्थसुपि चर्बे पुषत्	४१११८७
स्तुमूम् सोमै	३१११४६	स्नान औ	३१११८२
स्तेपार्हस्य	३१११४३	स्निः सर्पादिः	११११७०
स्तोकाटाह्यंरुहं केन	११३१३४	स्निर्द्वे	११११७८
स्तोकाट्पृष्ठकृतिपयाए करण		स्नेः स्तैः	३१११२२
का बाऽसत्वे	११११७६	स्नेः स्वाद् प्रञ्ज	५१११२१
स्तोः इजुना स्तु	५१११३८	स्पर्धे	११११४४
स्तोर्ध्वे	२१३१२३	स्पर्गस्पर्गस्पर्गस्पर्गो वा	२१११५३
स्वपपावाप्य	११११०९	स्पृष्टाविस्पृष्टो वा	४१११६१
स्त्रिया	११३१०५	स्पृष्टोऽनुवक किं	२१२१७०
स्त्रियां	५१११७७	स्पृष्टेर्बेभित्त	११२१३३
स्त्रियां	३१११३	स्फातस्य र्त्	३१११५९
स्त्रियां किः	३१११८	स्फापूर्वर्त्स्फरेप्	३१२१५१
स्त्रियां औ	४१२१०५	स्फापूर्वर्त्स्फेप्	३१२१३५
स्त्रिया	४१११७७	स्फाहताऽस्फः	५१११९९
स्त्रियाः पुला द्वे व	४१२१०२	स्फाह स्फोऽते व	५१११६४
स्त्रियासुप्	३११११४	स्फादेरातो जोर्ध्वतोऽप्याक्या	५१११८१
स्त्रियामूषसोऽमह	४१२१८८	स्फावा	४१११३८
स्त्री	११२११३	स्फावो वा	३१२१९१
स्त्रीगोर्मीन्	१११११३	स्फुरिस्फुर्योर्भि	४१११७६
कात्यात्	३१११५४	स्फुरिस्फुर्योर्भिन्	५१११६
स्त्री न्यह	११११८१	स्फे व	११२१२२
का पुंसावृत् स्तवृत् वतः	३११११९	स्महतोः	४१११७
स्त्रीबुदात् सपे पञ्च	३१११७६	स्मर्षहयेणां कर्मणि	११११६९
स्त्र्युक्पुस्कापनूरेकार्येऽहद्रिया		स्मर्षेऽपदि लट्	२१२१११
औ स्त्रियां	४१११८८	स्मिन्पूर्वर्ज्जघः सनि	५१११४८
स्त्रीऽप्यह	२१३१२७	स्मिन्	४१११२९
स्पर्धिले घाते मटी	३१२११७	स्मृहत्वप्यधुबस्तृस्योऽम्	३१२११३
स्प	२१२१९	स्मे	२११११५
स्प	११११९	स्मे कोट	२१११५९
स्पष्टादिनाम् मञ्जुकरिन्	३१११५५		

[illegible]

हेती	१।४।३३	होवाविम्बदस	३।४।५४
हेती तदपुच्छे	१।४।३४	होवावेधोपधेदुत्तल्लम्	४।२।२९
हेती सर्वा प्राय	१।४।४०	होमार्थाग्माने	३।३।२३
हे पृथोली	५।३।१२५	ही दस्य का शाव	१।१।१७
हेमादिम्याऽम्	३।३।१२९	हृम्यसप्तम्बसृदम्यदित्ता	५।१।९
हेरकाधि	५।२।९९	हस्ये	४।१।१९३
हेयगबालं	३।३।१४४	होम्यीरीकमुप्यसिद्धमाप्यार्तापुग्नावैप् ५।२।४२	
हेहेप्यपामेव	३।३।१५२	हावस्ते	४।४।९७
होर्गेव	४।४।८३	हवावेकदुप्	२।१।८९
हो धो मिमन्ति	५।२।६७	हस्ये	४।३।३१
हो ठा	५।३।९३		

इति जैनद्रव्याकरणास्याकारविक्रमशिका समाप्ता ।

सनातनजेनप्रथमाला ।

६

भाषार्यवर्यश्रीसामदेवसूरिपिरषिता

शब्दार्णवचंद्रिका ।

(जैनद्रुपुहति)

श्रीपूज्यपादममसं गुणनंदिदेवं सोमामरप्रतिपूजितपादपुर्म ।
सिद्धं समुभतपदे रूपं मे निनेद्रं, सच्छब्दसतगमहं विनमामि वीरं ॥ १ ॥
श्रीमूढं धनसूत्रमविबोधमानामेपेदुदीक्षितसुमगमुपाकरस्य ।
रादांतवोयनिभिहृदिकरस्य हृदि, रेमे हरीदुयतये वरदीक्षिताय ॥ २ ॥

हृदीराख्यंतिहृदी यस्य निरवधावमासते ।

देवनेदितपूजेष्टे नमस्तस्मै स्वर्गसुख ॥ १ ॥

सिद्धिरनेकांतात् ॥ १ ॥ सिद्धिः शब्दार्णव
निष्पत्तिरिति भाव्यते नकांतात् अस्तिनानासाध
नित्वा निष्पत्तिरिति भाव्यते नकांतात् अस्तिनानासाध
प्रमणाविद्वत्तत्वात्परिसमाप्तेरित्येवोपि कारो मेदि
तम्य । वक्ष्यति-सामेवातिरिति । अनेकांताधि-
कारे समवायतम्यपदेनो घटते अम्यथा तत्मावात्
किं कन सह गृहेत यत् सहा स्यात् । तथा-संसा-
नक्रिय स्वमिति-साधर्म्यवैधर्म्यात्मके समनेकति-
आकाराकारभेदस्यैवैकत्वमनेन वैधर्म्येऽपि तत्त्व-
स्वानक्रियत्वेन साधर्म्यात् स्वसंख्यावधारः सिद्धः ।
अथ मृदिति च भावामात्राभ्यां विभक्त्येति च शब्देभ्य
र्षवत्ताऽनेकांतात् सिद्धमिति । तदवयवानामपि । इक्ष
इत्यत्र निदर्शनीत्यस्यैकत्वार्थस्य च समानं भीका-
राधमावैक्यमिति नास्ति । तथा “अपाये धनमपादा-
म” इत्येवमादिना स्मरणेन पदकारको सर्वेषां निज
अणिकयामोपपद्यते अपायाधौम्याधमावाविति । किं

वह्ना-उन्मिषितमात्रमप्यनकांतमस्तरेण न सिद्धमती-
त्यपाऽधिकरो निर्णेतव्य ।

* अइत् १ । कृत् २ । एमाह १ । ऐमौ ४ ।
हयवरस्य ९ । अमह्यनम् ६ । अम्य ७ ।
पदप ८ । अरगहृद् ९ । सफरुयचद
तह १० । कप ११ । अपसर्ग १२ । पर १२ ।
हल १३ ।

इति प्रत्याहारा । अत्रणामहण क्रवर्णखवर्णयोरे
कत्राम्युपगमात् । हकारस्य द्विक्रयादानं इष्टं हन
त्यमुक्तमिति सिद्धये ।

* सास्यतामि ॥ ४२ ॥ इत्येवमेकं सहोकार्यमा
णः आदिवर्णस्तन्मध्यपतिनानां प्राहृतां भवन्मत्माना
सह । अण् । हल् । मिह । मुप् । मुद ।

* स्वस्याऽमाभ्योऽपराऽणुदित् ॥ ३ ॥ अण्
उदिह गृह्यमाण स्वस्य प्राहृको मन्मात्मना सह मा-

१. अम्यथा स्वाने किंवा अत्यन्तं स्वाने किंवा वाऽ
स्व ७१ ।

* एवं चिह्ना आदि पदार्थानामवर्णविधिरिति
वृत्तिः । १ वृत्तेऽन ।

५

आमलक । बहुत्र । अत्र । इति किं । गार्गी
पुत्र । उपीति किं । गार्गी त्वं । असूचीगोण्योरिति
किं । पश्चिमि सूचीमिः शीतं पश्चिमि । दक्षिणोऽपि ।

आदिगैप ॥ १६ ॥ आदिषो वर्णा ऐप्सं
मवति । मादयन् । रैमयं । नौमयं । ऐप्सं
“इदं ऐप्” इत्येवमादय ।

अदेके ॥ १७ ॥ अदेको वर्णा ऐप्सं
मवति । सर्ता । मेता । मोक्षा । ऐप्सं
पू’ इत्यादय ।

इकस्वौ ॥ १८ ॥ तावैत्रेयौ इक एव स्थाने
स्व । सवैत्रेयौ-अनेपीत् । गार्गी-नयति । इक इति
किं । अदेकस्वौ ना मूत् । यानं । म्हायति ।
रमिता । सौमहण्यं सवैत्रेयौ नियमार्थं । मया । य ।

न घुस्वेजो ॥ १९ ॥ बोरेकदेशस्य कनिमि-
शेजो देवैषी न स्व । ओष्ठम् । पोषुम् । मरी-
यम् । देष । घुस्वे इति किं । वस्-अविता । अग-
इति किं । रोषाति । इक इति किं । रगम् ।

विभुति ॥ २० ॥ गिति किति किति च
परे ऐषी म स्व । मूत् । निष्पु । मूत् । पितं ।
विभुत् । मूत् ।

इद्वद्विदि ॥ २१ ॥ इद्वदेतो यो वि-
स दिसंभो मवति । मुनी इमौ । साधू एतौ । दे-
अत्र । इद्वद्विदि किं । इद्वद्विदि । विदि किं ।
मवति । विदिषा । दे’ इत्येवमादय ।

अ ॥ २२ ॥ दक्षरस्य स्थाने यः कृतो
मकारस्तस्मात्परो ईद्वौ सिद्धौ मवत । अमी
आसते । अम् अत्र । इ इति किं । सम्पन्न । म-
इति किं । तेऽत्र ।

न्यमना ॥ २३ ॥ निसंभोऽत्र आह्वानार्थ-
तो दिसंभो मवति । अ अयेति । इ ईद्व पश्य ।
उ उचिष्ठ । नीति किं । चकारात्र । अनामिति
किं । आउण्यं बोध्यं । आ इति-एति । आउण्यं
तत्-आउण्यं । आ आर्यम्-आर्येभ्योऽस्य यरो-
गतं महाकारकदेशस्य । विष्करण किं । आ एवमनु-
मप्यते । आ एवं किञ्च तत् ।

ईपदर्थे क्रियायोगे मर्यादाभिनिधौ च य ।
एतमातं दित विद्यादान्यस्मरणयोरुचिद् ॥

ओत् ॥ २४ ॥ ओदतो निर्दिसो मवति ।
अहो इव । उताहो एवं ।

कौ वेतौ ॥ २५ ॥ किनिमिषा बोकार इति
शब्दे परत वा दिसंभो मवति । सामो इति । साध-
मिति । काधिति किं । गविमयमाह । इतो इति किं ।
पतोऽत्र ।

उत् ॥ २६ ॥ उतो वा दिसंभो मवति इतो
परतः । उ इति विधि ।

ऊँ ॥ २७ ॥ उम् ऊँ । इत्यमादेशो मवति
इतो परतः स च दिसंभो मवति । ऊँ इति ।

दाया अभिपि ॥ २८ ॥ दा वा इत्येव कृपा च
मुच्यते मवति पितौ मुक्ता । प्रणिता । प्रणि-
दप्यते । प्रणिदप्यति । प्रणिपति । प्रणिपयति । कि-
वीयते । अभिपिदि किं । दातं मर्हि । अवदात मुख ।
मुपदेशा ’मुत्पोरिः’ इत्येवमादय ।

ककषत् ॥ २९ ॥ कः ककषत् तस्यैव
मवत । कत । कतवान् । कारित । कारितवान् ।
तापदेशाः ’ति सेटि’ आदय ।

सीता सु ॥ ३० ॥ सद्यस्तस्योऽर्प-
संभो मवति । सुपदेशा ’वा सो’ इत्येवमादय ।

भावकर्म किं ॥ ३१ ॥ मतकर्मणो किञ्चि-
त्त्व । किञ्चिद्वा ’को’ इत्येवमादय ।

अनपसुत् ॥ ३२ ॥ अि अनपसुत् च
असंभो मवति । कुंभानि तिष्ठति पश्य नौ । राजा ।
राजानी । राजान । राजाना राजानी । अत्यन्तुमिति
किं । सामनी । राजः पश्य । धादेशा ’चिऽकौ’ इत्येव-
मादय ।

सिन्धु संख्या ॥ ३३ ॥ सिन्धुसंख्या-
मवति । पञ्चा । पञ्चकृत्य । सिन्धुसंख्या-
या’ इत्येवमादय ।

अष्टादशमे ॥ ३४ ॥ अष्टादशमे-
यार्थे सिन्धुसंभो मवत । अष्टादश । गणकः । अष्टा ।

* सिद्धिदे ॥ ४८ ॥ द्वि से सर्वादिर्वा जसि
जिसको भवति । कतरकतये । कतरकतमा । इत-
रन्यतरे । इतरन्यतर ।

* न ॥ ४९ ॥ सर्वादिर्दे से जिसको न भव-
ति । कतरकतमय । पूर्वापरात् । कतरकतमाना ।

* वसे ॥ ५० ॥ सर्वादिर्दे से जिसको न भव-
ति । प्रियसर्वास्य । ज्ञान्याय । ज्ञान्यात् । ब्रह्मणं
किं । परमसर्वस्ये । सप्रहणं किं । आतिदेसिके ने
नियेको ना मूत् । एकैकस्मै देहि ।

* भासे ॥ ५१ ॥ माखणने से सर्वादि- कि-
संको न भवति । मासपूर्वास्य । संवत्सरवण्य । स
वर्तमान पुन सप्रहणं भासार्थे बावयेऽपि नियेवार्थ ।
भासेन पूर्वास्य ।

* वा दिग्मे ॥ ५२ ॥ निखणने वसे सर्वादि-
र्वा जिसका भवति । दक्षिणपूर्वस्ये । दक्षिणपूर्वाये ।
उत्तरपूर्वाणा । उत्तरपूर्वाणा ।

* तीयो किति ॥ ५३ ॥ तीयकोतो किति
जिसको वा भवति । द्वितीयस्ये । द्वितीयस्य । तृती-
यस्ये । तृतीयस्ये । द्वितीति किं । द्वितीयाना ।

* तास्या ज्येष्ठ ॥ ५४ ॥ तातस्य स्थाने
विविक्त्यमानो-ते वर्तमानस्याङ् स्थाने भवति ।
मदादेर-स्य । स्थानग्रहणं स्वस्वाम्यादिनिगुणार्थ ।
अंत इत्यादिमध्यनिवृत्त्यर्थ । अङ् सवदिशनिवृत्त्यर्थ ।

* हिन्दु ॥ ५५ ॥ हिन्दुष्टोऽंते वर्तमानस्या-
ङ् स्थाने भवति । गुणद्वयस्योऽङ्कः वाऽमूलग्रो-
योप्याकौण । आत्मकौण । नियमाऽयं-विदेवा-
भेदाद् अतस्य स्थानेऽङ्कोऽयं तानिर्दिष्टस्य सर्वस्य
स्थानं भवति । मूयं बच्-बन्ता ।

* स्वासन्न ॥ ५६ ॥ इह स्वासन्नस्यास्वा-
सन्नस्य प्रसंगे स्थानार्थगुणप्रमाणैर्यथास्वमासन्न एव
विभिमन्ति । स्थानत- दक्षाय । साधुदेतं । अर्थ-
तः- वर्तनी चातौ मुचतिथ वातबबयुवति । गुण-
त- पाकः । भागः । प्रमाणतः- अमुष्ये । अम्

म्याम् ॥ अता स्तोतेमन्न स्थामानुवृत्तेन प्रमाणत्वे-
ऽकारः । मुष्ठासन्न इति किं । भाग्यसति ।

+ युमां योगे ॥ ५७ ॥ युमां संवभिनां यो
विधिः ॥ योगे संवर्ध एव भवति । स्वशुराणः-
शूर्यः । शशुर इति कस्यचिन्नाम तस्मात् शशुरस्या-
पम 'अत इव' एव । आशुरि ।

* रतोऽणु ॥ ५८ ॥ ऋवर्णस्य स्थाने अणु
शिष्यमाणः रपरो भवति । किरिति । पितु । अणि-
ति किं । मातापितरौ । उरिति किं । गेयं ।

* परस्यादे ॥ ५९ ॥ कानिर्देशेन परस्य कार्य
शिष्यमाणं तस्यादेरङ् स्थाने भवति । ज्येष्ठो-
रौदपोनम्-दीपः । ईश्वर-आसीनोऽवर्तते ।

* विस्तरस्य ॥ ६० ॥ विदादेसं सर्वस्य स्थाने
भवति । जस- शी-के । जस्यसो- शि- घनामि संति ।

* टिदादि ॥ ६१ ॥ टिप आगमः स त-
निर्दिष्टस्यादिर्भवति । बळ्ने-टि- भविता ।

* किद्वं ॥ ६२ ॥ किप आगमः स तानि
विद्विष्यतो भवति । पिति इति दुष्-वर्धित ।

* परोऽचो मित् ॥ ६३ ॥ मिप आगमः स
तानिर्दिष्टस्याचोऽस्मात् परो भवति । इदिहोर्तुम्-
वैद्वमेव ।

* स्पर्द्धे ॥ ६४ ॥ द्वयोरन्यापयोस्तुस्वतन्त्रयोरे-
कत्र प्रातो य- संवर्ध स स्पर्द्धास्मिन् परं कार्यं भवति ।
मुपि यी-दक्षाम्या । यही कस्येत्-देवेष्ट । देवे-
म्य-इत्यत्र द्वितयं प्राप्तं परमेस्वरेण ।

* स्थानीयानन्विषी ॥ ६५ ॥ स्थानीय भव
मदादेस । पुगुलवृक्षमुष्मिन्नपदादेसा आदिभ्यश्च-
अस्तेम्-भविता । त्व- सिद्ध । गुब्-मदादेस ।
त्रयाणां । गोर्दीर्घ । इन्द्रकन्ददेशः । प्रहस्य । कृत्वा-
गुक् । इन्द्रकन्ददेशः । आधिकः । मृत्तवा ।
मुष्मत् मुष्मादेशः । भगव । मुपि दीर्घ । मिश्र-
मिश्रदेशः । वयूवशु । मिश्रत्वात्पदं । मयद्वादेशः ।
अभिनुत । कित्वादेपनिषत् । पदकतदादेशः

धर्मो नो वर्धता । पदत्वाश्रितं । अमस्मिन्नाशिति
किं । अहं स्वान्ते विधौ-वंधा । स । पथित्यदा-
देही मुखे कर्तव्ये स्वानीव न भवति । कः इहः ।

• परेऽथ माच ॥ ११ ॥ परनिमित्तकोऽन-
देस पूर्वविधौ कर्तव्ये स्वानीव भवति । पदमाचये
पठयति । कथयति । अचवीत् । पर इति किं ।
वैय्याकरण । पदस्य च पठ्याये क्रियमाणे न स्वानीव
भवति । अच इति किं । अगमिष्य । अहं तुकि
(तुगागमे) न स्वानीव भवति । प्राच इति किं । मैषेय ।
अचउच्छ्रम इति क्रियमाणे अचमं न स्वानीव भवति ।

• न द्विपदांतरेपस्तकिम्यस्कावे ॥ १३ ॥
द्वित्वं पदंतं नर ई पक्ष किं मि अन् इत्येवं कु आदि
अव्योक्त-दी-मनुस्मृत-नर-परस्त्व इत्येवं च विधौ
कर्तव्ये अजादेशा स्वानीव न भवति । दध्यन् ।
पस्य द्वित्वे कर्तव्ये पगप्रवेष्टा स्वानिवन्त भवति ।
निर्धति । निर्धति । पथि कर्तव्ये अचं च स्वा-
निकम भवति । मायावर । पक्षात् इति चाम्ब-
मितात् से कर्तव्ये पक्षोऽनः अमगमिमिदं नरविधौ
न स्वानीव भवति । अर्था पक्षं नर । उवागम्य
से कर्तव्येस्वात् न स्वानीव भवति । कर्तुः । यसे
कर्तव्ये मतं च द्विजनिमित्तं न स्वानीव भवति ।
देवयतेहृत् । अठि कर्तव्ये द्विजनिमित्तं शिखं न
स्वानीव भवति । अवागमि । अमं वामं । शिखं तात्
श्री अमि च परतो श्रुते कर्तव्यं शिखं न स्वानीव
भवति । पाक् । विद्वनिमित्तं शिखं कुते कर्तव्ये न
स्वानीव भवति । प्रतिगता । श्रुते कर्तव्ये अनोक्तं
न स्वानीव भवति । शिखति । अकारस्यानुस्वारे क-
र्तव्येऽहं न स्वानीव भवति । अछात् । अमु ।
उहं चर्त्ते कर्तव्ये न स्वानीव भवति । पिष्टि ।
विष्टि । अनुत्तरात् परस्मै कर्तव्येऽहं न स्वा-
नीव भवति ।

द्वित्वेऽपि ॥ १८ ॥ द्वित्वनिमित्तेऽप्यजादेशा
द्वित्वे कर्तव्ये स्वानिवन्त भवति । प्युवात्पथणयापा-
देशा प्रयोजनं । आटिष्टत् । अमत्तु । पपु ।
प्युवात्पथस्य स्वानिवन्तदेवानी द्वित्वं । अहं ।

निनयिष । निनाय । सुसविष । सुवाच । यणय
आदेशानां स्वानिवन्तात् कनेनेमेही द्वित्वं । द्वित्व
निमित्त इति किं । सुस्युगति । नायमहं द्वित्वनिमि-
त्तं । अशीति किं । देवीयते । पथि परत ईत्वं न
स्वानिवत् ।

• ईधेत्पासस्रमाकपरयो ॥ १९ ॥ इतिर
यपर । ईधत् कार्यस्य यत्र निर्दिश्यते तत्र यथाक्रमं
पूर्वस्य परस्यास्रमस्य कार्यं भवति । अशीको यण-
दध्योदयं । यादत्- दध्यति । आस्रमग्रहणं किं ।
धर्मकिञ्च । विधीयति ।

नाहं स्तं ॥ २० ॥ नाहं स्तं नाह्योऽर्थं अ-
संज्ञो भवति । अदिः । 'ये दिक्' इमादय प्रवेष्टा ।
उबुद्धत् ॥ २१ ॥ तत्स्य नाहस्य उप उह
उह इमेता संज्ञा भवति । स्तौति । सुहोति ।
पंथात् । उबुद्धत् प्रवेष्टा 'हृदादेकहृत्' जनपद
उह' इमादयः ।

स्यसे स्वाधयं ॥ २२ ॥ स्यसे इत्येऽपि आ-
श्रित कार्यं भवति । सुमिहृणिशानि प्रयोजनं ।
सर्ववित् । सो सेऽपि पदसंज्ञा । अजोक । 'इहं नाह्यः'
सुविज्जनत् इति त्विप' सेऽपि पदसंज्ञायामेऽप्य
मह्यवर्त्तानि स्यु । अश्रितवित् । विपः सेऽपि ह्यु ।
पापशीति । पक्षं अत्ये द्वित्वदि कार्यं । नाह्यते ।
गेः सेऽप्येह भवति ।

नोमता गो ॥ २३ ॥ उबुद्धत्मुत्तस्या
स्तौति वमान् । तेन सुमे ते गोत्वाधयं कार्यं न भ-
वति । पूयः । सुहृत् । शवाभ्रपात्रेणो न भवत ।
गोश्रित किं । परीपृच्छति । यथाश्रयी द्वित्वयि-
की स्त ।

+ रेऽहं ॥ २४ ॥ रेते कर्तव्येऽहः समता न
अनेन त्वत्वे त्याग्यं कार्यं न भवति । अहर्दयति ।

+ वृत्त्येतस्य ॥ २५ ॥ सम्यगात्तस्य उमता त्वत्वे
त्याग्यं कार्यं नास्ति । सुवाची । परमगिरी । त्याग्ये
दि पदमे हुत्वादि- प्रत्ययेत् । उचितग्रहणं किं । तत्र
कार्यं । अतमग्रहणं किं । नाह्यवृद्धत् ।

• **ठ्यस्यापच** ॥ ७६ ॥ अर्था मध्ये योऽप्यो-
ऽहं तदादि शब्दस्य निष्ठ मवति । यर्मिदि-अत्रेष्ट-
म् । तत्त्वमुद्-अत्रेष्टम् । आताम्-आम्हाम् ।
तिप्रदेशा दिग्देशे "इत्यादयः ।

• **उपांस्यासुह** ॥ ७७ ॥ अष्टमस्य सर्वापोऽ-
हं तद्वत्तदो मवति । एष-इत्यकारः । पाचकः ।
भिद्-इतीकारः । भेदा । प्यबहिर्वात्पनिवृत्त्यर्थमुपांस्
ग्रहण । उहप्रदेशा "उहोऽहं" इत्यादयः ।

• **येनास्त्रिपिस्तद्वत्तापो** ॥ ७८ ॥ येनात्ता-
हवा वा यो विभिर्बिचयते स तद्वत्स्य अस्त्रि वा विधि-
स तद्वत्तदो मवति । योऽहोऽप्यासु । सरोई-
जेय । सिद्धा । इत्यनुवृत्त्याऽर्थापुष्यो । चिस्त-
पत् । चिक्षिपु ।

+ **न सत्येभ्युगिति** ॥ ७९ ॥ सविचो अविचो
च तद्वत्विचिर्नास्ति उगित्कार्ये विहाय । क परम-
श्रित । इष्यो न मवति । सौत्रनाभि । नडादे' फल-
न मवति । अमुगित्तीति किं ? मवती । अतिमवती ।

+ **यस्परतदादे** ॥ ८० ॥ यस्मात् प्रकृतिवि-
शेषात् यस्मा विधीयते स तदादे' समुदायस्य मवति ।
मातृमोर्गाणः । समुदायस्य सुबन्तव्यैकपत्त्यात्
फलं । पुत्रकाम्यति । स्वेप क्त्वो नाधिकारात्
मवति । महात् पुत्रमिच्छति ।

+ **स्त्री न्यङ्** ॥ ८१ ॥ यस्मात् स्त्रीभ्यस्तदादे-
न्यङ् अप्रधानमेव मवति । अतिकारीफांम्यबु ।
बन्धो परे भ्यस्य प्रधानमूत् ईह न मवति । न्यङिति
किं ? परमकारीयगर्भाबु ।

+ **कृत् सत्कारकस्यापि** ॥ ८२ ॥ कृत्सकृत्स-
सत्तिसकृत्स्यापि सत्कारकस्यापि तदादे' समुदायस्य
ग्राहको मवति । अपिष्ठ्यात् कृत्सस्यापि । उक्ते
विधीर्मे । अत्रतत्तनपुच्छस्यत । मसन्निहृत ।

• **पस्यास्वापैधु** ॥ ८३ ॥ यस्य शब्दस्या-
र्था मध्य आद्य एव स दुसंज्ञो मवति । शास्त्रिय ।
देतिरूपनीय । औपगर्भाय । अत्रितति ह्युपनि-
वृत्त्यर्थं । आनिप्रणं किं ? समस्तमयन जातः समा-
सनपन । ऐविति किं ? दत्तस्यायं दत्त । हुप्रदेशा

"दोदध"-इत्यादयः ।

+ **वेस एवैह वैपिके** ॥ ८४ ॥ यस्य सम्प्र-
त्य देशे एव वर्तमानस्य अन्वयाभावात् एव स दुसंज्ञो
मवति वैपिके त्व कर्तव्यं । सैपुरिकी । सैपुरीका ।
उम्मिठी । मोनकटीय । देशे किं ? दैनर्नदिन ।

• **प्राग्देशे** ॥ ८५ ॥ पूर्वदेशे वर्तमानस्य यस्य
शब्दस्यान्वयाभावात् एव स दुसंज्ञो मवति वैपिके मे
कर्तव्यं । एणीपचनीय । गोमदीय ।

• **स्वदादि** ॥ ८६ ॥ अष्टादशो दुसंज्ञका म-
वति । अदीय । तदीय । किमीय ।

• **वा खो** ॥ ८७ ॥ खोर्मा दुसंज्ञा स्यात् ।
देवर्नदीय । दैनर्नदिन । पञ्चनदीयं । पाञ्चनदिनं ।

• **तत्तत्सात्त्राशकृत्समुदायस्य** ॥ ८८ ॥
तत् तत् सात्त्राश कृत्सु सुखे वत् वा आम्-
कत्वा अम् तुम् इमेतदता सुम्भिप्रतिरूपा ति-
सङ्गा अन्वय प्रचानमूला स्वरादप्यस्य सिसङ्गा
मवति । तदिति प्रत्याहारः । "काप्यस्तति"-इत्यारन्य
आ"एवात्"तत्कारेण । तत्-इवा । तत्-पीडनृद्धतः ।
सात्-यस्मसात् । आ-राजरा वसति । शस्-वड्डा ।
कृत्सु-रातकृत् । मुञ्-हि, नि । वत्-मुनिवत्
इत् । आ-वड्डा । आम्-इहोषके । कितमा । कि-
तर । कत्वा-कृत्वा । अम्-मोज मोन । स्वाहुकार ।
तुम्-कृत् । सुम्भिकाम-रात्री । मात्रायां । अस्ति ।
त्वस्ति । ति-अद-कृत् । अन्वयस्वरदि-स्व तिष्ठ-
ति । स्वः पश्यति । परमाद्यैः । अन्वयगिति किं ?
अनुवैसी । अनुवैस । तिप्रदेशा हि "इत्यादयः ।

• **गाङ्कुटामिण्डिदत्** ॥ ८९ ॥ गाङ् कु-
टागनां च अग्निगति मे परत विधीय कर्तव्यं मवति ।
अप्यगीष्ट । अप्यगीयाता । कुटिता । कुटितु । कु-
टितव्यं । कुटिता । पुटिता । पुटितुं । पुटितव्यं ।
पुटिता । "अग्नि" इति किं ? उत्पन्नक । उत्पन्ने-
टः । उत्पन्नपति ।

• **इति विज** ॥ ९० ॥ विद्वन्विजदौ से वि-
द्वत् मवति । उद्विजिता । उद्विजितव्यं । इतीति किं ?
उद्वेगः ।

घोर्णो ॥ ९१ ॥ ऊर्णोरिवाही से किञ्च वा
स्वात् । प्रोर्णविता । प्रोर्णविता ।

• गेजपि ॥ ९२ ॥ पित्रमिति मे किञ्च म
ति । जायति । द्युति । ग इति किं । आगति ।
मार्ग । जायति किं । जायति । मार्ग ।

• सिद्धिप्यस्मात् किञ्च ॥ ९३ ॥ इतिर्य-
स्मात् भोरस्मात् अपिति मिति किञ्च मति ।
सनीये । समिधात् । निम्नत् । निम्न । मयुज्यु ।
मयुज्यु । मिति किं । इति । मति । मयुज्यु-
दिति किं । दयति । किञ्चरणे किं । इति । 'यु' ।

+ स्वमेव ॥ ९४ ॥ स्वमेविति किञ्च कार्य
वा स्वात् । परिपस्वने । परिपस्वने ।

मुञ्चमुञ्चमुञ्चमुञ्चस क्त्वि ॥ ९५ ॥
मुञ्चदीना क्त्वात् परत् किञ्च कार्य मति । मु-
ञ्चत्वा । मुञ्चत्वा । मुञ्चत्वा । मुञ्चत्वा । मुञ्चत्वा ।
मुञ्चत्वा । मुञ्चत्वा । मुञ्चत्वा । मुञ्चत्वा । मुञ्चत्वा ।

किञ्च ॥ ९६ ॥ किञ्च क्त्वि किञ्च म-
ति । किञ्चत्वा ।

• छविष्युपग्रहणमप्युसनि च ॥ ९७ ॥
दण्दीना सनि क्त्वि च परे किञ्च स्वात् । क्त्वि-
पति । क्त्वि । विविदिपति । विदिता । मुमुविपति ।
मुविता । विविदिपति । मुविता । मुमुविपति । मुविता ।
विविदिपति । मुविता ।

• सीक ॥ ९८ ॥ इणत्स्य चोः सकारदी
सनि परत् किञ्च मति । विधीयति । क्त्विपति ।
विनीयति । सीति किं । सिद्धिमिते । इति इति किं ।
विनीयति ।

• हसि ॥ ९९ ॥ सकारदी सनि यो ह्नु त
स्मिन् पर य ह्नु तस्य किञ्च मति । विमिसति ।
मुमुने । विहसति । इति इति किं । विनीयति ।

• मिमी दे ॥ १०० ॥ सकारदी वपरे सिमे
विमि च यो ह्नु तस्मिन् पर य ह्नु तस्य किञ्च
मति । मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।

च ॥ १०१ ॥ क्त्विपतिस्व चा सिद्धी दे
परे किञ्च मति । मति । मति । मति । मति ।
मति । मति । मति । मति । मति ।

गमो वा ॥ १०२ ॥ गमे साने सिद्धी दे
वा किञ्च मति । मति । मति । मति । मति ।
मति । मति । मति । मति । मति ।

• यम सी स्वीकृती ॥ १०३ ॥ यमे स्वा-
कृती वरपरिग्रह साने सिद्धी दे वा किञ्च स्वात् ।
उपायस्य मार्ग । साने किं । उपायस्य । स्वीक-
रति किं । मार्गस्य पाने ।

• सूचने ॥ १०४ ॥ यमे सूचने प्रकृतने
साने सी दे किञ्च कार्य मति । उदायत ।
उदायस्य ।

• प्र ॥ १०५ ॥ इति साने दे परे सी किञ्च
मति । मति । मति । मति । मति ।

मुस्योरि ॥ १०६ ॥ मुस्योरिना सिद्धी
साने सी दे इति मति किञ्च मति । मति । मति ।
मति । मुस्योरिना । मति । मति ।

• सेट्टे पूरुदीकृतीकृत्स्विमिश्रिष्टुपा न ॥ १०७ ॥
पूरुदीना सेट्टे तस्य परे किञ्च कार्य न मति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।

युप स्वार्थे ॥ १०८ ॥ युप स्वार्थे विदि
कार्य सेट्टे किञ्च कार्य न मति । मिति ।
स्वार्थे इति किं । अपयति वाक्यनाह ।

बोदु ॥ १०९ ॥ मायारमे यप ॥ १०९ ॥
उदुदी यो ह्नु तस्य माये आभि च सेट्टे
किञ्च कार्य वा न मति । मिति । मिति । मिति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।
मिति । मिति । मिति । मिति । मिति ।

दीनां च सन्ति क्त्वात्वे किञ्चद् वा भवति । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।
ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा । ग्रथित्वा ।

० ध्युद्धोवा इह सन्वत्सरो ॥ १११ ॥

उकारेकारोऽन्तं चारवकारावत्स इहादे सेटि सनि
क्त्वात्वे च किञ्चद् वा स्यात् । दिशुतिपठे । निघातिप
ठे । दुष्टित्वा । घातिता । विविधिति । विविधि-
ति । विविधित्वा । विविधित्वा । ध्युद्ध इति किं । वि-
धित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।
विधित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।
विधित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।
विधित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।
विधित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।
विधित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।
विधित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।
विधित्वा । ध्युद्ध इति किं । विधित्वा । ध्युद्ध इति किं ।

युक्तदुष्टि विगसंख्य ॥ ११२ ॥ उत्तरे
युक्त इव विगसंख्ये भवत । प्रत्ययार्थेन युक्तत्वात्
प्रत्ययार्थे युक्त इत्युच्यते । पञ्चाक्षानां निघातो जन
पद पञ्चाक्ष । अगा । अगा । अगा । अगा । अगा ।
उत्तीति किं । अगमवर्क पञ्च । विगमवर्क इति किं ।
अदर्या अदरमवो अदरी अगम । तस्य अगं अदरवर्क ।

+धोरेव घा । ११३ । से युमुत्सैव बहु
विपत्य युक्तदुष्टि विगसंख्ये स्त । मयुत्सैव पञ्चा-
क्षस्य मयुत्सपञ्चाक्ष । धारवेति किं । पञ्चाक्षमयुत्स ।
बहोरिति किं । गोदमयुत्स ।

× मयुत्समयिकादिपु ठे ॥ ११४ ॥ जम्बादि
पु स्रुतिकादिपु च मयासंख्ये ते विगसंख्ये युक्त-
दुष्टि भवत । जम्बा अजम्बो जम्बु । जम्बो । जम्ब-
फलानि । शङ्खा फलानि । मल्लिका पुष्पाणि ।
स्रुतिकास्य पञ्चतस्यादूरमयानि स्रुतिका बनानि ।

+गुणानाममाते ॥ ११५ ॥ गुणानां विशेषण-
वाचिनां जातेरन्त्यस्य विशेष्यस्य विगसंख्ये स्त ।
गुणधर्तृ । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।
युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे । युक्तदुष्टिपठे ।

स्त्री । गुणानामिति किं । वदरी वृक्ष । 'भजाते'
इति किं । पञ्चाक्ष जनपद ।

× न ध्युद्धि ॥ ११६ ॥ नरि मनुष्येऽर्थे सति ॥
गानां विगसंख्ये न स्त । चचेव मनुष्या चचा
अभिरूप । नृमहण किं । पञ्चाक्ष रमणीया ।
यहवा । यहवापका । यहवापका । यहवापका । यहवापका ।
यहवापका । यहवापका । यहवापका । यहवापका । यहवापका ।

इति विनैत्रम्याकरणे सप्तार्णवचक्रिकाया
प्रथमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ।

मयमाध्याये द्वितीयः पादः ।

युक्तादयो पु ॥ ११७ ॥ मृ इत्येवमादयः साध्या
पुसङ्गा भवति । मृ ण्ये स्यर्द्धे गाधु । भवति । एव
ते । स्यर्द्धे । गाधते । पुप्तेसा । 'मैर्द्ध' इत्येवमादयः ।
अकर्मको धि ॥ ११८ ॥ अकर्मको यो पु स
धिसङ्गा भवति । अविद्यमानकर्मकोऽविद्यमानकर्मको
ऽप्यकर्मकः । विप्तेसा 'धि' इत्येवमादयः ।

अप्रयोगीतु ॥ ११९ ॥ साक्षे कार्यधुमुपदि
क्ष्यमानां वर्ण प्रयोगे न ध्रुपते य स इत्संख्यो भवति ।
अण-अण-इह-विमि-के-णवत्येक । इत्येसा
"सात्मेगादि" इत्येवमादयः ।

यथासंख्ये समा ॥ १२० ॥ समा शिष्यम-
णा यथासंख्य भवति । मिष्यमपठतोऽनतता ।
प्रथमस्तस्यस्य मिष प्रथमस्तस्योऽनित्यादि ।

स्वरितनाधिकारः ॥ १२१ ॥ स्वरितेनाधिकार्य
प्रतिष्ठाया अधिकारो वेन्तिष्य । 'म' पर" इत्यादि ।

० इतिदो द ॥ १२२ ॥ अकर्मको ऐकारेत्स
योर्द्ध भवति । यीह-धते । इह-अधीते । एधे-
पधते । आसे-आसे ।

ह्री ॥ १२३ ॥ आर्धे दो भवति । मृपते भव-
ता । आसते भवता । कियते कटः । हियते मातः ।

१ मृगानां वचरोऽर्थे अक्षयका प्रमुच्यते ।

अक्षयकाभिधे अक्षयार्थपुनर्वचरोऽर्थः ॥ १ ॥

हृयो कार्ये वर्धतेति वार्धयतिरेके इति ।

यथास्य इति हेत्वा युगाऽथा पादमाऽपवा ॥ २ ॥

कर्त्तरि मे ॥ ८ ॥ कर्त्तरि कर्त्तृके भार्ये दो भवति । व्यतिभवति । व्यतिष्ठनते । व्यतिपद्यते ।

+कृत् ॥ ९ ॥ कृत्त्वित् कर्त्तरि मे दो भवति । संप्रहरते राजानं । व्यतिपद्यते मया ।

• न गतिर्हिसाम्ये ॥ १० ॥ गतो हिंसायां शब्द भार्ये वर्तमानाद्यो कर्त्तरि मे दो न भवति । व्यतिगच्छति । व्यतिपद्यति । व्यतिहिसति । व्यतिविदि । व्यतिगच्छति । व्यतिजस्पाति ।

परस्परान्योऽन्येपरं परे ॥ ११ ॥ एतेदो मे भार्ये दो न भवति । परस्परस्य व्यतिमुच्यते । अन्वोऽन्वस्य व्यतिपुनति । इतरंतरस्य व्यतिभवति ।

+गेर्बोद्धसो ॥ १२ ॥ गे पराम्ना उद्धसित्वा दो वा स्यात् । समुद्धति । समुद्धत । निरस्यति । निरस्यते । गेरिति किं ! उद्धते । अस्यति ।

निविष्ट ॥ १३ ॥ निपूर्वाविष्टेर्दो भवति । निविष्ट । निविष्टाते । निविष्टति ।

परिष्यवक्रियः ॥ १४ ॥ पर्याप्तस्य व्रीणा तदो भवति । परिक्रीणात । विक्रीणाते । अवक्रियाते ।

• विपरो मे ॥ १५ ॥ विपरान्ता अवतेर्दो भवति । विजयते । पराजयते ।

श्रीशोऽनुपर्याङ् ॥ १६ ॥ अन्वादे श्रीशे दो भवति । अनुश्रीशते । परिक्रीशत । आश्रीशते ।

समाङ्कज ॥ १७ ॥ संपूर्णान् श्रीशेर्दो भवति । समाङ्कज । समाङ्कत । अङ्कज इति किं ! संपूर्णान्ति सञ्चरति ।

• स्या ॥ १८ ॥ श्लाघेर्दो भवति । संश्लुते । संश्लुयते । संश्लुयते सञ्च ।

• गिरादोमि ॥ १९ ॥ सम गिरतेर्दो भवत्यो मि प्रतिष्ठाने । सगिरते सर्वज्ञ । ओमीति किं ! सगिरति प्रथम ।

• स्या ॥ २० ॥ तिष्ठतेरोमि दो भवति । सर्व मनेषाणामवस्थानिष्ठते ।

• संप्यवपात् ॥ २१ ॥ सगप्यवृत्तिरितिष्ठतेर्दो भवति । सतिष्ठते । वितिष्ठते । अतिष्ठते । प्रतिष्ठते ।

श्रीप्तास्थयोक्तौ ॥ २२ ॥ श्रीप्तायां पर परितोषार्थमात्मरूपातिप्रकाशन स्थयोक्तौ च संप्रत्य विवर्दे कृत्वा वा निव्यकरण स्या दो भवति । तिष्ठते कन्या छत्रेभ्य । त्वमि तिष्ठते । ममि तिष्ठते निर्णयः ।

उद्ध ईहे ॥ २३ ॥ उद्धृत् स्वी दो भवति ईहेभ्ये । धर्मे उचिष्ठते । ईहे इति किं ? भास नादुचिष्ठति ।

• मन्त्रेणोपात् ॥ २४ ॥ उपात् स्वी दो भवति मन्त्रेण करणमृतेन चेत् सोपस्यति । जगत्सा उपतिष्ठते । उष्टुमा उपतिष्ठते । मन्त्रेणेति किं ? मन्त्ररमुपतिष्ठति मार्या यौवनेन ।

+देवार्चासंगमयैत्रीपयिषु ॥ २५ ॥ उपात् स्वी दो भवति देवार्चायिषु । अनितनायमुपतिष्ठते । पमुना गंगामुपतिष्ठते । यक्षमात्रानुपतिष्ठते । अयं पयां क्षत्रमुपतिष्ठते ।

+वा सिप्ता ॥ २६ ॥ उपात् स्या सिप्ताभ्यो दो वा भवति । सिप्तायुक्कुमुपतिष्ठते सपतिष्ठति वा ।

वे ॥ २७ ॥ उपात् स्वी वेर्दो भवति । वानं वेवेरुपतिष्ठते । वेरिति किं ? स्वामिनमुपतिष्ठति ।

समो गमुमपिष्ठस्युच्छिद्रुविहृदस ॥ २८ ॥ सूर्ध्वम्यो गमादिभ्यो भिन्म्यो दो भवति । संगच्छते । मपृच्छते । सत्सगते । समिपृते । समरिष्यते । सपृच्छते । सशृणुते । सविष्टे । सपस्यते । वेरिति किं ! संगच्छति प्रथम । सपस्यति द्वे । सगति वर्ये ।

निसंभ्युपाङ्घ्र ॥ २९ ॥ म्पादिभ्यो इव तदो भवति । पुत्रं निहयने । सङ्घयते । निहयते । उपहयत ।

आह स्पर्से ॥ ३० ॥ आहृत् स्वी दो भवति स्पर्सेभ्ये । गच्छे मलमाहयते । स्पर्से इति किं ! मापहयति गोपुङ् ।

+गम प्रतीसे ॥ ३१ ॥ गमेर्ध्यादाहृत् स्वी दो भवति प्रतीसे काहृत् स्वी । आगमस्य तावत् । प्रतीसे इति किं ? निधामागमयति ।

+नुप्रच्छ ॥ १२ ॥ आहपूर्वाभ्यां नुप्रच्छाम्यां
दो भवति । मानुते गृयात् । आपृच्छते गुरुन् ।
*दात्र ॥ १३ ॥ ददातेराहपूर्वाभ्यां भवति ।
विद्यामादत्ते । वनमादत्ते ।

*न व्यसने ॥ १४ ॥ दात्रो दो न भवति
व्यसने विक्रतनेऽर्थे । विपादिका व्यादत्ताति ।
+स्वांगकर्मकात् ॥ १५ ॥ दात्रः स्वांगकर्मकात्
व्यसनेऽर्थे दो न भवति । आस्यं व्यादत्ताति । स्वांग-
कर्मकादिनि किं ? व्यादत्ते पिपीठिका पतनमुत्स ।
*यमग्नौ घम ॥ १६ ॥ यमेहतेध विंसेककात्
स्वांगकर्मकाहपूर्वाभ्यां भवति । आयच्छते । आय-
च्छते । आहते । आमात । आगते । आयच्छते
पाणि । आहते वक्षः । भेरिति किं ? आयच्छति
रम्भु । आहति पाप ।

*भ्युत्तपम् ॥ १७ ॥ भ्युत्तपां तपेदो भवति
वे स्वांगकर्मकात् । वितपते । उत्तपते राजा । वितपते
पृष्ठ । भेरित्येव । उत्तपति मुवर्ण मुवर्णकार ।

*कं कुं ॥ १८ ॥ विवर्णात् क्रमे घेदो भवति ।
विकुर्वते सैवशा साधुदाता । अमस्य पूर्णा-
कमा विकुर्वते ।

*शब्दकर्मण ॥ १९ ॥ वे क्रमे दो भवति
शब्दकर्मकात् । क्रमे विकुर्वते स्वरान् । आशो
विकुर्वते स्वरान् । शब्दकर्मज इति किं । विकरोति कट ।

*गंधनाभसेपसबा पायमातिरनमकयोप
योगे ॥ २० ॥ पञ्चयेषु क्रमे दो भवति । अय-
मिममुत्तुक्ते । श्वेनो बर्षिकामुगुरुक्ते । गणकान्
प्रकुर्वते । परदारान् प्रकुर्वते । कांश्च गुणस्वोपकु-
र्वते । वनापवादान् प्रकुर्वते । शतं प्रकुर्वते धर्माय ।
एष्विति किं ? वम करोति ।

प्रसहनेऽप्ये ॥ २१ ॥ अविपूर्णात् क्रमे दो
भवति प्रसहने परमिमनेऽर्थे । आदिनोऽधिकुर्वते ।
अवगधिकुर्वते । प्रसहन इति किं ? अधिकरोति ।

*पूनात्संगापनीतिज्ञानमृतिगणनव्यये न्य ॥ २२ ॥
पूनादिभ्येयु नयतेदो भवति । नयते चार्वा स्थाप्ये ।
आहकमुदानयते । आणकमुपनयते । गयते चार्वा

तत्पार्थे । कर्मकरानुपनयत । मृतिगणनेन स्वयन्तो
करोति । मद्रफा कारे विनयते । राजमद्रा मारं
नियातयतीत्यर्थः । दात विनयते । व्ययीकरोति ।
एष्विति किं ? नयत्यजां ग्राम ।

*कर्तृस्ये कर्मण्यमूर्तां क्षमे ॥ २३ ॥ कर्तृ-
स्येऽर्थे कर्मणि मूर्तिवन्ति विवक्षिते नयतेदो भवति
क्षमेऽर्थे । क्षोभ विनयते । हर्ष विनयने । कर्तृस्ये
इति किं ? मुनि परस्य क्षोभ विनयति । क्रमणीति
किं ? बुद्ध्या विनयति । अमूर्तां भिति किं ? गदु
विनयति । सम इति किं ? क्षोभमानयति ।

+दुर्गतिवाच्छे,स्ये ॥ २४ ॥ हरतेदो भवति
गतेत्वाच्छे,स्ये । पैतृकम्पा अनुहरति । मातृकं ।
गावोऽनुहरते । गतिस्वभावमनुकुर्वति ।

+शिक्षाक्षान्वावेर्निज्ञासापसंमनाशिपि ॥ २५ ॥
शिक्षादिभ्यो निज्ञासापिदो भवति । शक्ते ससतात्
शिक्षा । निज्ञासायां-विषां शिक्षते । हुम्यं शपते । सर्पि-
पो मापते । एष्विति किं ? मोक्तुं शिक्षति ।

*वृत्तिसर्गावापन क्रम ॥ २६ ॥ वृत्त्यादिभ्य-
येषु क्रमेदो भवति । तपेऽस्य क्रमतं बुद्धिर्न प्रति-
कथ्यत इत्यर्थः । जैनैश्चाभ्ययनाय क्रमते उत्सह्यत
इत्यर्थः । क्रमतेऽस्मिन् शास्त्राणि सठन्यते पर-
स्परत वा ।

परापात् ॥ २७ ॥ वृत्त्यादिषु परोपाम्यां क्रमे-
दो भवति । परक्रमते । उपक्रमते ।

*व्योतिरुद्रतावाह ॥ २८ ॥ आहपूर्वात्
क्रमेदो भवति व्योतिषां सूर्यानामुद्रमनेऽर्थे । आह-
मते सूर्यः । आक्रमते चद्रः । व्योतिरुद्रताविति किं ?
तिशुराक्रामति कुत्तप ।

वे स्वाये ॥ २९ ॥ विपूर्णात् क्रम स्वायेदो
भवति । सुष्ठु विक्रमते । साधु विक्रमते । स्वाये इति
किं ? विद्याममजिनसंधि ।

*प्रोपात् समर्थात् ॥ ३० ॥ प्रोपाम्यां सम-
र्थाभ्यां क्रमेदो भवति । प्रक्रमते । उपक्रमते मोक्तु ।
प्रारमते इत्यर्थः ।

बाजो ॥ ३१ ॥ अगिपूर्णात् क्रमेदो भवति
वा । क्रमते क्रामति । अगेरिति किं ? संक्रमति ।

मवत्यपक्षपात्र । प्रयुक्ते । नियुक्ते । उपयुक्त । उपुक्ते ।
अपक्षपात्र इति किं ? इदं यक्षपात्राणि प्रयुनक्ति ।
मिना सिद्धे नियमार्थमुद्रग्रहणे । हस्तपु-उद एव
मान्यस्मात् । द्युनक्ति । सयुनक्ति ।

*अपस्फुट ॥ ७४ ॥ अपस्फिरतर्णे मवति ।
अपस्फिरते वृषभा इष्ट । अपस्फिरतं कुम्कुदो म
क्षायी । अपस्फिरतं स्वा माधयाधी । अपग्रहण किं
उपस्फिरति ।

*मुमाज्ज ॥ ७५ ॥ मुमर्णे मवत्यत्रऽपाठन ।
मुक्त । मुजाते । मुजते । अत्र इति किं ? मुनक्ति
मरत इति ।

*नाज्या वे प्राणिकर्तृकाणो ॥ ७६ ॥
अप्यतावस्यां यो पुर्वि प्राणिकर्तृकस्तम्भाण्यं
ताद्ये न मवति । आस्त दवत्त । आस्तपति दव
दत्त । शेते माववत् । क्षायपति माववत् । अणा-
विति किं ? आराहयमाणं प्रयोजयति अतोहयत् ।
वेरिति किं ? कुरुवाणं प्रयोजयति करयते ।
प्राणिकर्तृकानिति किं ? द्युप्यंति ग्रीह्यः सोपयते
ग्रीहीनात्प । "णिच" इति प्राप्ति प्रतिपिदयते ।

*यत्कर्म च कर्त्ताज्जात्मास्मृतौ ॥ ७७ ॥
अप्यंतायो णि तदक्षां मवत्यस्युगतनाम्नान् ।
मिमहतेरणौ यत् कर्म स चेत् कता अनामा स्यात् ।
पयति मन्ता रामान् । दर्शयते मन्तान् रामा मय
मेव । यत्कर्मैति किं ? द्युनाति तत्राप्य आक्षयति दात्र
स्वयमेव । कर्तेति किं ? आराहति हस्तिन इमिप-
क्ष । आरोहयत्येनं महामात्र । अनाममिति किं ?
हस्यामम । वातपयममा । अस्मृताविति किं ?
स्मरति वनगुप्त कश्चित् । स्मारयत्यनं वनगुप्त ।

*मीम्मोहेतुमये ॥ ७८ ॥ प्यताम्पा मीसिम्या
दो मवति हेतुमयऽर्थे । मुद्रो मीययत् । जटिष्ठो
मीययते । मुद्रो विसृतापयते । हेतुमय इति किं ?
मुद्रिचक्येन माययति ।

*वचने वृषिर्वच ॥ ७९ ॥ गृनिवाचिम्पाप्य-
ताम्पा दो मवति वचने विसृतापयतेऽर्थे । गवययत् ।
वचयते मायवत् । प्रतारयतीत्यर्थः । वचन इति
किं ? शानं गर्हयति । अहि वचयति ।

*स्याज्जाज्जाप्ये च ॥ ८० ॥ डिनातिस्त्री-
पतिम्पा प्यताम्पा दो मवत्यज्जाप्याप्ये च
चनं च । जगामिराक्षययत् । येनो वृत्तिकामपक्षाय-
यते । कस्वामहृषयते ।

*मिप्याकुनोऽम्यासे ॥ ८१ ॥ मिप्याकुन
योगे कुनो प्यताहो मवत्यम्यासेऽर्थे । पन् मि-
प्या करयते । स्तुति मिप्या करयत् । मिप्यति किं ?
सूय साधु करयति । अम्यास इति किं ? सकृत्पद
मिप्या करयति ।

*चित् फल्ले ॥ ८२ ॥ चितो घोदो मवति
चित्रापा फल्ले फल्ले । पक्षत् । सुनीतं । कुन्ते ।
फल्ले इति किं ? पक्षति भक्तिक्त्वा । वपति मत्का ।

*वदोऽजात् ॥ ८३ ॥ अपाद् वदो मवति
फल्ले । एकांतनामपददते । अपवदत् ।

*समुदास्यमाज्जये ॥ ८४ ॥ समान्मियो
यमर्णे मवत्यम्येऽर्थे । ग्रीहीन् संयच्छते । मारमु-
पच्छत् । पात्मायच्छते । अम्ये इति किं ? दय-
च्छति चित्तिता वैष ।

*जाजो ॥ ८५ ॥ जानातेरणो मवति ।
गो जानात् । अयं जानात् । अगति किं ? स्वर्ग
प्रजानाति ।

*णिच ॥ ८६ ॥ णिचतमर्णे मवति फल्ले
क्षे । मोदन पाचयत् । क्त्वा करयत् । फल्ले इति
किं ? परस्य क्त्वा करयति ।

*पाहम्याङ्गम्याङ्गम्यस्परिमुहुरचिनुद्वेङ्ग-
डस ॥ ८७ ॥ पाहम्या प्यताम्पा टा मवति ।
पाययत् । आदयते । दययते । अम्यामयते । अम्या-
सयते । परिमादयत् । रोचयते । नर्तयत् । आपयते ।
वापयते । वासयते ।

*वा वागम्ये ॥ ८८ ॥ वाचा पनांतरेण
गम्यमाने फल्ले दो वा मवति । स्व वाच्य पुनीतं
पुनाति वा । स्व वाच्यमपक्षदते अपववति वा ।
स्वान् ग्रीहीन् संयच्छते, संयच्छति वा । स्वां गां जा-
नीते, जानाति वा । स्वमम पाचयत् पाचयति वा ।
स्वं पुत्र पाययते, पाययति वा । गतै. पक्षिर्वागै-
र्निर्मं दे प्राते वाचा योगेऽनन विकस्य ।

मं ॥ ८९ ॥ यस्मान्मन्त्रं दत्तं प्राप्नोति तस्मा
मन्त्रेन मन्त्रि । याति । प्रविशति । अनिकरोति ।

● परानुक्तं ॥ ९० ॥ परमुप्या वृत्ता म
मन्त्रि । पराकरोति । अनुकरोति ।

प्रत्यभ्यतिनिष ॥ ९१ ॥ एष्य स्त्रियम
मन्त्रि । प्राश्रित्यति । अभिशिष्यति । अतिशिष्यति ।

● प्राद्वह ॥ ९२ ॥ प्राद्वहेम मन्त्रि । प्रव
हति । प्रवहत् । प्रवहति ।

● परं ॥ ९३ ॥ परिपूर्णात् वहेम मन्त्रि ।
परिवहति । मित्वात् फल्ये दे प्राप्ति म विधीयते ।
पृथक्चनमुत्तरार्धे ।

● मृप ॥ ९४ ॥ परेष्टुयो म मन्त्रि । परि
मृष्यति । परिमृष्यत् ।

● व्याहृत्य रम ॥ ९५ ॥ व्याहृत्या परेष
रमेम मन्त्रि । विरमति । आरमति । परिरमते ।
एतेभ्यः किं ! रमते । अनिरमते ।

उपात् ॥ ९६ ॥ उपात् रमम मन्त्रि । उपर
मति । उपरमत् । उपरमति । पृथग् चनमुत्तरार्धे ।

वा पे ॥ ९७ ॥ उपपूर्णात् विसेकचतुष्टये
म मन्त्रि । पात् मुक्तमुपरमति उपरमते वा ।

● बुध्बुधनश्मनेऽपुत्रभोर्ये ॥ ९८ ॥ बुध-
दिभ्यो ष्येत्तभ्यो म मन्त्रि । बोधयति । योधयति ।
आद्ययति । अनयति । अप्यापयति । प्रापयति ।
द्रवयति । द्रावयति ।

● अत्ययर्थात् ॥ ९९ ॥ अत्ययैभ्योऽप्ययैभ्यश्च
भुभ्यो ष्येत्तभ्यो म मन्त्रि । अत्ययति । बोधयति ।
कथयति । वेपयति । आशयति । निगदयति । मोक्ष
यति । अम्यवहयति ।

● क्यपा वा ॥ १०० ॥ क्यपताश्च म मन्त्रि ।
पटपटयति । पटपटयते । ओहितायति । ओहितायते ।

● पुत्रपो सुदि ॥ १०१ ॥ पुत्राभ्यो सुदि
परे वा म मन्त्रि । म्युत्तत् । म्योतिष्ठ । अमु-
त्तत् । अयोतिष्ठ । अमुत्तत् । अद्योतिष्ठ । अरु-
चत् । अरोचिष्ठ ।

● सम्स्य वृत्तप ॥ १०२ ॥ इत्यदिभ्यः सनि
मन्त्रि । सम्स्यति । सम्स्यते । निर्वर्त्तयते ।

वर्त्तयति । वर्त्तयते । अवर्त्तयत् । अवर्त्तयति ।
विहृषति । विहृषते । वर्त्तयति । वर्त्तयते । अव-
र्त्तयत् । अवर्त्तयति । विस्मृषति । विस्मृषति ।
कस्मृषति । कस्मृषते । अकस्मृषत् । अकस्मृषति ।

● क्सा कृप ॥ १०३ ॥ कृपेष्टुयो वा म मन्त्रि ।
कस्सा । कस्सिता । कस्सास्मि । कस्सिताहे ।

● नृपाप्य आसं ॥ १०४ ॥ नृपा निर्दिष्टो
वाप्यो मन्त्रस्तमाताभिश्चरनिहृष्टरिक्ताऽपिक्वरो
क्षेयः । वक्ष्यति-प्रोषि च-मिदि । स्तु क-सिद्धि । स्तुप-
रस्य ग्रन्थ विषयान् प्रस्ता वक्ष्यता वाप्यते ।

● द्यां स्म्याक्ष्मी शु ॥ १०५ ॥ ईक्षते-
काटे स्म्याक्ष्मी मुसङ्गी मन्त्र । कुम्परी । किस्ती ।
वम्पेक्ष । वष्ट । वी इति किं ! वष्टा । स्म्याक्ष्मा
विति किं ! हे मामणी । हे वष्ट । मुम्पेक्ष-
‘मप्यो’ इत्यादयः ।

● श्री ॥ १०६ ॥ श्रीशब्दो मुसङ्गो मन्त्रि ।
हे कि । क्षिपे । क्षिया । क्षीणा ।

● आपीयुवो ॥ १०७ ॥ आपि परत इयुवो
स्थानिनो यो वी स्म्याक्ष्मी तौ मुसङ्ग मन्त्र । श्रीणा ।
भुषा । पृथुवीणा । श्रीणा प्रकृषाणा वा । निपमर्द-
मि । आप्येव मुसङ्गा नान्यत्र । हे श्री । हे व्ट् ।

● वा ॥ १०८ ॥ वा मुसङ्गा मन्त्रि । आपी-
युवो स्थानिनो । श्रीणा । क्षिया । भूषा । भुषा ।

● द्विनित प्रव ॥ १०९ ॥ धोर्यः प्र स्म्याक्ष्म
इयुवोश्च स्थानिनी यो वी तेषां मुसङ्गा मन्त्रि । द्विति
परे वा । बुद्धये । बुद्धये । वेने । वेने । द्विरे ।
द्विरे । बुने । बुने ।

● स्वसत्तिपति ॥ ११० ॥ धोर्यः प्र स मुसं
वो मन्त्रि सत्तिपतिपद्यौ वर्त्तयिता । मुनये ।
साधये । बुद्धये । वेने । मन्त्रिणीति किं सप्या ।
सप्ये । सप्यु । पसा । पसे । पसु ।

● धो पि च ॥ १११ ॥ धो पि संवो मन्त्रि ।
बोधा । मेला । चस्यः संजातरसमावेशात् । प्रवि-
मय गत । व्यास्यो गेरादेशः स्वाध्यायपूर्वनिगातश्च
सिद्ध । विप्रदेशा ‘धुक्’ इत्यादयः ।

स्के ६ ॥ ११२ ॥ स्फुरत् प्र स्तब्धो भवति । स्फुरत् । कुब्ज । स्तब्धः । स्फुरत् "स्तोत्रं" इत्यात्मा ।

दी ॥ ११३ ॥ दीप्ति स्तब्धो भवति । ईहा । ईहा । ईहा । ईहा ।

यस्ये तदाविर्गु ॥ ११४ ॥ यस्य स यस्य तस्मिन् परत तदादि शब्दरूप गुणसङ्ग भवति । श्रुतेति । करोति । करिष्यति । यस्य इति किं ? हे देवदत्त इ पश्येन्नम्र आदरेण प्राप्नोति । दम्भबुद्धेः सत्र परिहारादेरिह च । न चैव । तदादिरिति किं ? करिष्यामीति । अनेकमपि प्रांतस्य दीप्ति । गुणदेहा 'गो' इत्यादयः ।

+मिह्ना वाक्यं ॥ ११५ ॥ मिह्निन प्रयुज्यमानेनाप्रयुज्यमानेन वा प्रयासच्छेत्तव्येव मिह्निनस्य विशेषणं शब्दरूप वाक्यमङ्ग भवति । घर्मो यो रक्षतु । देवत्तन कर्तव्य । वाक्यप्रदेशा 'वाक्यपट्टे' प्रमृत्तम् ।

सुस्मिहर्तं पदं ॥ ११६ ॥ सुस्मिहर्तं च पदसङ्गं भवति । घर्म । अस्ति । पदप्रदेशा 'पदस्य' प्रमत्तम् ।

न क्ये ॥ ११७ ॥ नांतस्य क्ये परत पद सङ्गा भवति । राज्ञायति । राज्ञायते । अस्ते आद्य वमिति पदत्वसिद्धौ किमर्थम् ? नियमार्थमिह नांत मेव क्ये पदसङ्गं भवति नान्यत् । बाध्यति । मुच्यति ।

सिति ॥ ११८ ॥ सिति अ परत पूर्ण पद सङ्गं भवति । भवतद्युक्तम् । भवतीयः । ऊर्णाहं क्षुमम्यस्य पुत्र । ऊर्णासु ।

स्वादावधे ॥ ११९ ॥ अधे स्वाधो परत पूर्ण पदसङ्गं भवति । पयोम्यां । राजम्यां । राजमि । राजत्वं । राजता । राजतत् । राजतम् । अध इति किं ? राजामी । राजान ।

यधि भ ॥ १२० ॥ यधाराधननादी च स्वादावधे परत पूव मसङ्गं भवति । गार्थ्यः ।

१ । देवदत्तशब्दस्य लङ् परतो ह्यस्य शब्दस्य प्रस-
नर वाप इति विशेषणं भवति ।

दाक्षि । यचीति किं ? राजत्वं । मप्रदेशा "मस्य" इत्यात्मा ।

+मनुर्नगोऽगिरो भति ॥ १२१ ॥ एते मसङ्गा भवति भति अ । मनुष्यत् । नमस्तत् । नगिरस्तत् ।

× वृष्णोऽन्वयसी ॥ १२२ ॥ वृष्ण इत्येतद् भसङ्गं भवत्यधे वसी च । वृष्णत् । वृष्णसु ।

मस्ये स्त्री ॥ १२३ ॥ सङ्गारांत तकारांत च शब्दरूपं मसङ्गं भवति मस्ये अ परत । तप-
स्वी । मरुबन् । विदुषान् । मस्ये इति किं ? पक्षोम्यां । मिह्ना ।

अपपाय धुधमपादानं ॥ १२४ ॥ धियः कुक्षेरपाये प्रातिपदकविच्छेप विमार्गेऽविचलमव-
धिभूतं वा यत् धुध तदपादानसङ्गं भवति । प्राम-
दागच्छति देवदत्त । अवर्मागुगुण्यते । अश्वात्
वायतः पतितः । मया निर्देश किं ? धनुषा विष्य
ति । कसपायां मुक्ते । धनुर्विष्यति । अपादान-
प्रदेशा 'काऽपादाने' इत्येवमादयः ।

+आख्यातोपयोगे ॥ १२५ ॥ उपयोगे नि-
यमपूर्वकविषयमहणे आख्याता प्रतिपादयिता अपा-
दानं भवति । उपाध्यायस्य भवति । उपयोग इति किं ?
मटस्य शृणोति ।

कर्मणोपेय संमदानं ॥ १२६ ॥ कर्मणा
य उपयोऽर्थः स संप्रदानसङ्गो भवति । उपाध्यायस्य
गां ददाति । देवाय बलिं प्रयच्छति । राज्ञं दंडं वितरति ।

+आपहृत्स्यासपां द्वीप्य ॥ १२७ ॥
एषां द्वीपोऽर्थः संप्रदानं स्यात् । देवत्तस्य स्वाधे
देवदत्तामापहृते । तिष्ठते शास्त्राणी छत्रेभ्यः । देवद-
त्ताय शपते ।

+हृष्यार्थानां प्रेयः ॥ १२८ ॥ हृष्यार्थानां
भूनां प्रयोगे प्रेयः प्रीयमाणोऽर्थः संप्रदानं भवति ।
हृष्य रोचते मोक्षः । यथा स्वान्ते दधि ।

पारेरुत्तमर्णः ॥ १२९ ॥ पारयतेरुत्तमर्णो

१ । पूर्णं धिरे भिन्नार्थद्वययोग एव नवा स्यात् ।

देवदत्तन बा । श्रियति स , सम्पत्ति स तन बा ।
उत्तरय धिप्रदृणात् इहावित्रक्षितकमणा प्रहण ।

॥ १४० ॥ श्यानां ग
म्यपानामघपानां दधर्षिनां चाण्यतानां य कर्ता
स णी सति कममहा मवति । जानाति धर्म दध
दत्त । श्यापयति धर्म दधत्त । मुप्यते दत्त । बोध
मसति दत्त । गच्छति माण्यका प्राप्ते । गमयति माण-
यक प्राप्ते । याति माण्यक । यापयति माण्यक ।
मुक्त दधत्त । मावयति दधत्त । अयाति मक्त
देवदत्त । आयाति दधत्त । पश्यति देवदत्त
रूप । दत्तपति दधत्त रूप । शते सिद्धु । साय-
यति सिद्धु । आस्य दधत्त । आसयति दधत्त ।
श्यानामिति किं ? मयति काष्ठ मयेन ।

॥ १४८ ॥ शब्द वर्तमानस्याप्येतस्य
षो क्ता णी सति कर्म मवति । शृणाति दत्त
शब्द । श्रावयति दत्त शब्द । जस्यति दधत्त पुत्र ।
जस्ययति दधत्त पुत्र ।

+महाहिंसापां ॥ १४९ ॥ महाहिंसापां
कर्ता णी सति कम मवति । मश्रयति बलीवर्दा-
सस्य । मजयति बलीवर्दान् सस्य । हिंसायामिति
किं ? मश्रयति पिडी देवदत्तन ।

+बह्व प्रवेय ॥ १५० ॥ बह्वरणि कर्ता प्रवेयो
णी सति कम मवति । बाह्वयति बलीवर्दान् मार ।
प्रवेय इति किं ? बाह्वयति मार बाह्विकन । नहि
बह्वर्षवद् बाह्विकं प्राजति ।

+न स्वादिर्नादश्चन्द्रायह ॥ १५१ ॥
एव्याऽणि कर्ता णी सति कम न मवति । स्वायति
आदयति पिडी देवदत्तन । स्वायति स्वाययति
हामयति दधत्तेन । स्वाधारययत्त परेषां सस्य
क्रिययात् प्राप्ति ।

॥ १५२ ॥ इच्छयेरणि कर्ता णी
सति बा कम मवति । हरति मार दत्त । हारयति
मार दत्त दत्तन बा । विजुयते सैवया । विकारयति
सैवयान् सैवयेवा ।

+हयमिवापादे ॥ १५३ ॥ हयमिवापादे
यति कर्ता णी सति कम बा मवति दधिपय ।

पश्यति राजान मय्या । दर्शयति राजान मय्यान् मय्य
बा । अभिवात्यति गुरुर्दत्त । अभिवात्यते गुरु गुरुणा
बा दत्त ।

स्वर्तत्र कर्ता ॥ १५४ ॥ स्वर्तत्र आप्य-
प्रधान कर्तुमहा मवति । गौस्तिप्यति । दधन
कर्त । देवदत्तेन मुक्त ।

वयाप्रका हेतु ॥ १५५ ॥ तस्य स्वतप्रस्य
योवक प्रेरका य स इतुसहा मवति । मुजानं
प्रयोत्रयति मानयति । कारयति ।

नि ॥ १५६ ॥ आ 'प्राग्बोले वि बस्यते ते
निसहा मवति । इत्ययाऽधिकारा हय । निप्रद-
सा 'म्यजनाद् प्रमृत्त्य ।

श्वाभ्योऽमर ॥ १५७ ॥ चान्या निसहा
मवत्यसत्त वतमाना । च बा इ बहु एवत्यादि । अस-
त्य इति किं ? अस्यापय इ ।

प्रादि ॥ १५८ ॥ प्रादया निसहा मवत्यसत्ते ।
प्रपरापसम्भवनिर्मुष्याद् न्यवयोऽप्यतिसूत्रमस्य ।
पतिना सह छक्षपितन्या पयुपयोरपि छक्षपनमत्र ॥
असत्य इति किं ? वि प्रादीति विप्र ।

क्रियापागे रि ॥ १५९ ॥ क्रियापागे व्येन
योग प्राण्या मिसहा मवति । प्रणमति । परिणम-
यति । क्रियापागे इति किं ? प्रगता नायका अस्मा-
देसात् प्रनयको दध ।

ति ॥ १६० ॥ प्रापस्त्रिसहा मवति क्रि-
यायोगे । प्रकृत्य । उपस्तुत्य । अधिकृत्य ।

॥ १६१ ॥ प्यतं
डावत उपाधनुकरण च निमज्ज मवति क्रिया-
योग । मुडीकृत्य । विमर्शमूय । पय्यगकृत्य ।
ऊरीकृत्य । उररीकृत्य । फट्टकृत्य । सादकृत्य ।
ऊर्ध्वादीनां प्ययो न संभवतः पृथग्महर्ण ।

॥ १६२ ॥ अनायतो नि-
सहो मवत कोपात्तरयार्यया । अमत्तकृत्य । मत्तकृत्य ।
क्षपादर इति किं ? असत्तकृत्य गत ।

१ । योगमहात्म्यस्यात् कारिकायाऽनुक्तं आह्वयनं इति
विनिश्चयः प्रागप्यधिकृत्याते विवेच्यते मयाते प्रोक्त
विनामावाच्यार्थः च ।

सं च आवां पचात् । सं च स च युवां पचथ ।
अहं च त्वं च स च नथ पचाम ।

० हासे मन्योक्तौ युद्धमग्न्यसि त्स्मर्येकं १८२
मन्यात्का मन्यवापि हासं प्रहामे गम्यमाने युष्मद्
मवति मन्ये मयतेस्त्वस्मरेक च । एहि मन्यं ह्येन
यात्यसि नहि यात्यसि यास्त पिता । एहि मन्ये
भोत्तने भोत्तये नहि भावयसे युक्तं सोऽतिथिभिः ।
हास इति किं ? एवं मन्यसे अहं मोक्षे ।

एकौ द्विर्दुर्दृक्कश ॥ १८३ ॥ यानि श्रीणि
श्रीणि वचनात्येका द्विर्दुर्दृक्तियत् सञ्ज्ञानि भवति
प्रत्येकं । निवेकं । ननु द्विः । मय बहु । एवं सर्वत्र ।

सुपम ॥ १८४ ॥ सुपमविक्रान्तद्विबहुसं-
ज्ञान्येकशो भवति । दुरेकः । ओ द्विः । नम बहु ।
एवमन्यत्रापि । समयत्र चान्यत् साधने स्वाये
इत्यन्यपार्कणार्थः । एकार्थे साधने एकः । द्वयर्थे
द्विः । नह्यर्थे बहु । निरूप्य सुपु च ।

० आपरा वि० क्ता हलच ॥ १८५ ॥ तेषां
सुपु विक्रान्तं विमर्शयन्त्य इह आकारपरा
अवयव पकारपरा सत् सञ्ज्ञा भवति । वा । इपु ।
मा । अप । का । ता । ईप ।

० अतिरिक्ताख्यायां बहुवत् ॥ १८६ ॥ आति-
रेकाख्यायां वर्तमाना बहुवत् भवति । सपञ्चो यच ।
सपञ्च यच । आतिरिपि किं ? दक्षत्रयो यक्षत् ।
आख्यात्मनिति किं ? गात्र । अथर्व । व्यतिविह
ख्यायां बहुवत् सिद्ध । आतिविहवायां पक्षे बहुवत्-
मात्र वचनं ।

० द्वौ वास्मदोऽनुपाधी ॥ १८७ ॥ द्वौ एक
आपोऽस्मदो वा बहुवत् गम्यनुपाधी । आवां
ब्रू । वयं ब्रूः । अहं श्रीमि । वयं ब्रू । अनु-
पाधविति किं ? धित्तावावां ब्रू । सयतोऽहं श्रीमि ।

० फस्तुनीप्रोष्ठपदस्य भ ॥ १८८ ॥ फस्तु-
नीप्रोष्ठपदयोर्द्वौ गणध्वन्यान्वा वा बहुवत् भवति ।
कदा पूर्वे फस्तुनी ठण्ठि । कदा पूर्वा फस्तुन्यः
ठण्ठिता । कदा पूर्वे प्रोष्ठपदे । कदा पूर्वा प्रोष्ठ-

पदा । भविति किं ? फस्तुनीषु जाते फस्तुन्यो
माणादिकः ।

इति जेनेद्रव्याकरणे साधारणचंद्रिकायां लघुशक्तौ
प्रथमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ।

प्रथमाध्याये तृतीयः पादः ।

समर्थः पदविधिः ॥ १ ॥ पदचर्चा विधि-
समर्थो वेदितव्यः । पृथग्भाषानामेकार्थानाम् परस्पर
व्यपेक्षा च सामर्थ्यं । वक्ष्यति—इत्यधिकृतदिशि—
धर्मं धित्ता धर्मभित्ता । समर्थ इति किं ? व्याचष्टे
सुनिर्धम धित्ता दिप्यो गुरुकुल । मा वक्तव्यार्थेने-
ने—मदेन पदं मपदु । उगध इति किं ?
नदी भवति मदेन पदं चान्यत् । अप्रत्यक्षितार्था
उर्ध्वदिशि—रयाव दाह रणगठ । समर्थ इति
किं ? गच्छ त्वं रयाव दाहगृहे । का भ्यादिभिः—
ससारात् मयं संसारमथ । समर्थ इति किं ? प्यानी
निष्कामति ससारात् मयं मवत्कन । ता—मोक्षस्य
मार्गं मोक्षमार्गः । समर्थ इति किं ? सुखमनत
मोक्षस्य मार्गं स्वर्गस्य भव । ईर्ष्याद्वानिभिः । अक्षेपु
ईर्ष्या अक्षेपौ । समर्थ इति किं ? मूढ सक्तो-
ऽक्षेपु ईर्ष्या विवति पानामरे ।

स ॥ २ ॥ स इत्यमविकारो वदितव्यः
आपात्परिसमाने । वक्ष्यति—ता—मोक्षमार्गः । सप्र-
शा संप्र इत्यादि ।

सुपुपा ॥ ३ ॥ सुवत् सुवतेन सह सौ मय
ति । इत्यतः अधिकृतं वदितव्यं । वक्ष्यति—
ईर्ष्या ईर्ष्यानिभिः । अक्षेपु च । तेन—कनकनालीय ।
अधवर्तकीयं । अस्मिन्निर्वाय । अनाहपाणीयमि-
त्यादि मिदं ।

ह ॥ ४ ॥ ह इत्यमविकारो ज्ञेयः पक्रियत-
प्राग् । वक्ष्यति—प्रतिनाऽहो । सुप्राति । हप्रदेशा
हात् प्रभृत्य ।

० शिः सुख्युदयद्वयार्थाभावात्तान्यसति
अभ्युपगम्यातिपक्षायप्रागुपसर्गपक्षाकल्पयति ।
सुखिपेक्षयापयेषु यद् विचित्रं वयते तत् सुवतेन

इहा मयति । त्र्यंशु कृपा वतत-अशिक्षि । गच्छि-
भक्तानां मद्रुग्मा-दुर्गच्छि । गच्छाणां कच्छि-मुमयं ।
मच्छि-जन ममावा-निमच्छि । सौगम्याति-नि-
र्दाने । तैत्तुवस्यापमक-अतिगच्छि । अतिवत्स-
वत्सम्यति-इतिगच्छि । इतिगच्छिपादं । रथानां
पक्षान्-अनुगच्छि । अनुगच्छि-अनुगच्छि ।
इत्यस्य साहचर्य-मयत्त । अर्थमर्थं प्रति-प्रत्यर्थं ।
गच्छनामनतिवत्त-अनुगच्छेत् प्रविशंतु । पायसाह-
स्वर्वाभ्याचरणपायनतिवत्त इति च-चारोऽपि य-
थाया । युगम्यक-सकृदपि । इत्यस्य सप्त-
सकृत् साधनां । तृप्तिं सह-सकृदप्यम्यवहति ।
कुमत्य सर्वा-उपदेयं । प्रामत्तत्तं कृत्वा-समाप्त-
तमवति । अतश्च-अम्यवत्त-अवसाने च वतते ।

॥ पायसपयानिच ॥ ११ ॥ पायसपयानिच एवार्थे-
निर्वाये च मुवतेन सह समम्यत स च ह्यो मयति ।
पायानाद-पायानादमनियन्-पायस । यथे-इहा-
मयाह साधनचय । एवनिच इति किं ? पायस-
इति तावदुक्तं । यथे-इहा-तथा देवदत्तः ।

॥ प्रतिना-अपि ॥ ७ ॥ प्रतिना-आपार्थेन मुव-
तन सह मुवत इना मयति । अस्य शाक-साक-
प्रति । मयति । अस्य इति किं ? इहा प्रति विधा-
तन विधत् ।

॥ परिणा स्वयस्रमाका ॥ ८ ॥ स्वयस्रमाका-
शाकाका-अपि च परिणा सह इहा मयति । एकनेत्रं
न तथा कृत्वा यथा पूजयेत् । एकपरि । द्विपरि । त्रि-
परि । चतु परि । पञ्चमक-अपि यथा एवमवपा-
भावात् एकपरि न मयति । अथपि न तथा कृत्वा
कथा पूजयेत् । अक्षपरि । शाकाका-अपि स्वयस्र-
इति किं ? पासकन-न तथा इति ।

भा ॥ ९ ॥ अपविच्छा वेतिवत् । तत्रवा-
दादिवत्तमः ।

॥ प्रत्यपाह्वरिरेव ॥ १ ॥ प्रत्यपाह्वरिरेव मुव-
तन सह समम्यत वा । परि प्रिगत कृते देव ।
परि परिप्रिगत-अपि प्रिगत । अप प्रिगत-
आहुत्यं यथा सममयत्त । आहुत्यमेव ।
वति प्रीति । वतिप्रिगत । प्रीति । प्रीति ।

सप्तर्षेनाभिमुम्य-अभिप्रती ॥ ११ ॥ आभि-
मुम्य-वतमानाभिप्रतिप्रती । अष्टवर्षाभिन-
सह वा ह्यो मयति । अभिप्रति अभिप्रति मयमा-
पति । अभि प्रति प्रत्यभि सप्तमा पतति । अष्ट-
पति किं ? साधुमातरमभि । आभिमुम्य इति
किं ? अभिप्रती-अपि मया ता-अपि-आभि-
अभिप्रती किं ? अनाभिस्तन गत ।

॥ देव्ये-अपि ॥ १२ ॥ देव्ये आपाम्भिनय उष्ट-
वभिमुवतेनारुहसा मयति । गच्छमापता-अनु-
गमं चारम्यति । अनुगमनं मयति ।

॥ समीप ॥ १३ ॥ समीपे-अपि वतमान मुवतेन
सहावृत्तो मयति । वतमान, अनुवत गच्छ-अपि ।
अनुगच्छमावतवति ।

विहृत्पादरानि च ॥ १४ ॥ एतानि च
सम्यक्पाणि हस्रानि मयति । विहृति गच्छि-अपि-
कच्छे मयमहापाय दोहनय वा विहृत् । वद-
कच्छि-अपि । आपार्थगच्छ । कच्छे । कच्छे-
अपि । कच्छपायय । कच्छे निमयार्थ । विहृ-
द्वान्-अपि समम्यति । कच्छे सह । परमे विहृत् ।

॥ पारम्ये-अपि ॥ १५ ॥ पार मय-अपि-
अपि तानि सह ह्यो मयति वा । हस्रानि-
आपातन निपायन । पार मयाप-पारमं । पार-
समुत्सव-अपि-अपि । मिरर-अपि-अपि ।

॥ स्मि-अपि ॥ १६ ॥ स्मि-अपि-अपि सह स्मि-
सम्यक्पाणि समम्यत ह्यो मयति । एवमुनि-
स्या-अपि एकमुनि । त्रिमुनि । त्रिमुनि व्यावृत्तस्य ।

मशीमिच ॥ १७ ॥ मशीमिचि-अपि-
मयति । मशीमिच-मशीमिच । मशीम-
मिशीमिच । मशीम निमय । मशीम-मशीम-
मशीम-अपि-अपि । मशीम-अपि-अपि ।
मशीम-अपि-अपि । मशीम-अपि-अपि ।

॥ मशी ॥ १८ ॥ मशीमिचि सह ह्यो मयति
मुनिमय । उम्यता मशीमिच-अपि-अपि-
मशीम-अपि-अपि । मशीम-अपि-अपि ।
मशीम-अपि-अपि । मशीम-अपि-अपि ।

०५५ ग्रहणे प्रहरणे च सुखं यद् ॥ १९ ॥
 आर्यं कमप्यतिहारे प्रहणं प्रहरणे च वतमाने समान
 रूपं तत्रैव वतमानं सुखं तत्र सह इसां भवति पुत्रे
 वाप्य । कदाश्च कदाश्च मिथो प्रहणं यस्मिन् पुत्रे
 तत्वे शाकति । दृष्टम् दृष्टान्यान्पम्य प्रहरणं
 यस्मिन् तदददति दुःख । सकृदपि मिति किं ! केदाश्च
 कदाश्च मिथो प्रहणं यस्मिन् ।

५ ॥ २० ॥ यमिति प्राणं वसादधिकारो ह्यप्य ।
 इत् पर यमा मवताति निधाय ।

इपाञ्च प्राप्तापसे ॥ २१ ॥ प्रात आपन्न इत्येती
 शब्दौ इव तत्र सह पसो मवन्मकारश्चेतया ।
 प्रातो जीविका प्रातजीविका । आपन्नजीविका ।
 प्राता जीविका प्रातजीविका । आपन्नजीविका ।

०५६ इतिस्त्वादिमि ॥ २२ ॥ ताभ्यां मिथोदि
 मिथ सह पसां भवति इवत् पूर्वप । जीविका प्रात
 जीविकाप्रात । मुखापन्न । अग्रित । दुःखातीत ।
 मोक्षगत । बहुवचनाङ्कतिगणोऽप्य । तेन तत्त्वमु
 शसु । व्यसनपतित । औदनमुमुशुरिमादि सिद्धं ।

०५७ सामिस्त्वं केन ॥ २३ ॥ सामिस्त्वद्यत्नी
 क्षित्तुको कान्तन सह पसो भवति । सामिस्त ।
 सामिस्तु । स्वयंभीतो पादौ । स्वयंविहीनमाभ्य ।
 एकपथं सखाताद् इदुत्पतिश्च प्रयानन । सामिस्तु
 स्वापन्नं सामिस्तुकि ।

स्वन्वाञ्चक्रम ५ २४ ॥ खट्वा इवता अक्रमे
 गम्यमाने कान्तन सह पसो भवति । खट्वाञ्चको
 वास्त । खट्वाञ्चक । अक्रम इति किं ! खट्वा-
 ण्डोऽप्यापकोऽप्यापति ।

कासा ॥ २५ ॥ काञ्चवाचिनं सञ्चः इव-
 ता कान्तन सह पसां भवति । अहतिश्चिता ।
 रात्रिसकांता सुहृत् । पञ्च इति किं ! श्रोतं
 कुटिका ननी ।

०५८ व्याप्तौ ५ २६ ॥ व्यापतामिच्छेदेऽर्थे इव-
 ता चक्षुः सुपा सह पसो भवति । अत्यन्तमणीव ।
 अत्यन्तसुखं । सर्वरुद्रकस्याणां ।

गुणोक्त्येवम् ॥ २७ ॥ ईयदित्येवत् गुण-
 वनेन सह पसां भवति । ईयदप्य पिङ्गः ईयदपि-

गम् । ईयदिकटः । गुणोक्त्यति किं ! ईयदुक्तः ।
 ईयदार्थः ।

०५९ तास्तुतपार्थेनोने ॥ २८ ॥ मात पूत
 पद मोतार्थेऽपार्थया गुणोक्त्या अर्थेन ऊनवाचिभि
 य सह पसो भवति । तदुक्त्या कृतं सङ्गं संवृत्त्या-
 संङ्गं । मन्पदुः । गिरिणा कृतं कण्ठं गिरिकाणं ।
 कुन्नुमुसुरिभि । पुष्पनार्थं पुष्पार्थं । मायेन ।
 तत्कृतयेति किं ! अक्षणा काणं ।

०६० पूर्वादिमि ॥ २९ ॥ मात पूर्वादिमि सह
 समस्त । मातन पूर्व मातपूर्व । सप्तसरवर ।
 पितृसङ्गः । अतिकटुः । काङ्क्षिपुणः । गुणमिमा
 धाना । विहाङ्गण । कुन्नुमम् ।

साधनं कृता बहुल ॥ ३० ॥ साधन क-
 र्क मात कृतेन सह बहुल पसो भवति । अत्यन्ता
 कृतं आत्मकृतं । निपहत । नखीनमिक्तः । काक-
 पेया ननी । शब्देष्टु रूपं । कुन्नुटसपात्ता ग्रामा ।
 कटुस्तचप्य औदन । क्विन्न स्पष्ट । यमिच्छे
 व्य । दायेण हनवान् । साधनमिति किं ! पुत्रेण-
 गत । कृतेति किं ! धान्येन हनवान् ।

०६१ अत्युत्तित्वाऽर्थादिमि ॥ ३१ ॥ अत्य
 पूतप प्रकृत्या तदर्थार्थेऽर्थेन तदादिमिच्छान्यै सह
 पसां भवति । रसाय दास—रयणह । कुङ्क-
 हिरण्य । पित्रे इद पित्रर्थे । माप्रये । दक्षकः ।
 गोहितं । गोतुहितं । प्रजामुख । प्रकृत्यामिथिरिति
 किं ! रचनाय स्वाखी । समर्थ इति किं ! गच्छ त्व
 रसाय दास दक्षदत्तस्य गृहे ।

०६२ अमवाञ्च ॥ ३२ ॥ अममवतेन सह पसो
 भवति । अम जीविकापै—अमजीविका । अपति किं !
 अममतिप्रसंगेन ।

०६३ भ्यादिमि ॥ ३३ ॥ कात पूर्वपद मी-
 प्रकृतिमि सह पसो भवति । इक्ष्मेयो मी । इक्ष्मी ।
 इक्ष्मयः । इक्ष्मीत । ससारमीति । पापापत ।
 मुखापोष । रणापन्नस्य । त्वमुक्तः ।

०६४ स्तोकारादर्थकृष्णं छन ॥ ३४ ॥ स्तोका-
 र्था आरादर्थी । कृष्णान्ध कस्तिन सह पसो भव-
 ति । स्तोकास्तुक्त । अस्यास्तुक्तः । कतिपयान्तुक्तः ।

दूरादागत । विप्रहृष्टादागत । समीपादागत ।
भतिकृदागत । कृत्वादागत ।

०ईप षोडाशिवि ॥ ३५ ॥ ईवंत पूर्वपत्तौ-
शिवि । सह पतो मवति । अक्षयु शौच-अक्षयौ
इ । पानशौच । अक्षयुर्त । पानपूर्त । अक्षयित
व । पानकितव ।

क्षण मयै ॥ ३६ ॥ यादिव्याति सह ईवं
सं ऋणे गन्वमाने पतो मवति । मास देयं ऋण
मासदेयं । संवत्सरदेय । अहर्हयं । ऋण इति किं ।
मासे देया भिक्षा । व्यैरिति किं । मासे दातव्य ।

शौ ॥ ३७ ॥ सुखपये ईवंत सुखतेन सह दं
स्यात् । अत्येतिष्ठकः । बनेहरितक्य । वृषेपिडा-
वकः । सुखिस्तेष्टकः । "ईमोऽनरः इमनुप ।

अत्राहोरात्रांशः केन ॥ ३८ ॥ तत्र अहर
वपववापि उग्रमवपववापि च ईवंत कतिन सह प
स्यात् । तत्रमुक्तं । तत्रनीतं । पूर्वाह्नकत । अहराह्नकत ।
पूर्वरात्रकतं । अहररात्रकतं । तत्राहोरात्रांश इति किं ।
शुद्धने कतं । केनेति किं । मयाह माह ।

सपे ॥ ३९ ॥ क्षेपे गम्ये ईवंत कतिन सह प
मवति । अवरुतेनकुलिततं । मरुतिनहुतं । मवा
हैम्वितं । वे कतिन बहुकमिन्नुप ।

०व्याप्तादिवि ॥ ४० ॥ व्याप्तादिवि क्षेपे
कुत्सया ईवंत पतो मवति । तीर्थे व्याप्ता इव
तीर्थव्याप्ता । तीर्थकः । तीर्थवा । समानसारमेव ।

पात्रेसमित्तादयः ॥ ४१ ॥ पात्रेसमित्तादयः
सव्यः गणनाश्रय पतंशः निपात्रंते क्षेपे कुत्सया
गम्यमाने । पात्र पत्र समित्ताः-पात्रेसमित्ता । उद्वारे
मध्यक इव-उद्वारमध्यकः । उद्वारकमिः । कुपम-
ह्वर । अघटकादयः । नगरकादयः । मातरिपुत्रा ।
पिडीधरा । गोहोदी । गोष्ठेपक्षित । गर्भेनृत्त ।

पूर्वकासैकसर्वहरपुराजवनकवेवर्ष पथी
काभये ॥ ४२ ॥ पूर्वकाम्बाधि एकादीनि च
एकाभये समानाधिकरणे सति सुपा सह यतो
पवति पसध । पूर्व काव पम्बाधनुक्तिः कातानु-
मिति । दम्बाधनु । कादम्बाधनु । एकचर्चा ।
चर्चपशर्चा । अरुणादिकः । पुराणादी । मन्त्रादी ।

केवलज्ञान । अकार-पराशरसमावेशा । मयिष्ठा वासो
गोध मापिकर्मा । पन्नाधयो पुत्राभ्यो सिद्धी ।
एकमय इति किं । एकस्या साध्य ।

०दिगधिकं सुखवर्षी ॥ ४३ ॥ दिग्वि
अनिकसाम्भेनामप सुपा पसा मवति पसध खो
कति च विषय यो च परतः । सुखिय-दिग् ।
दक्षिणा कोशका दक्षिणकाशका । उत्तरकोशका ।
दक्षिण-दक्षिणत्वा साक्षात् भव दक्षिणत्वा ।
ओत्तरका । अभिकषा पदवा क्रौत्तोऽभिकषा
दिक । सुखिय-दक्षिण साक्ष्य प्रिया यस्य दक्षिण-
साक्ष्यमि । अभिको गौर्यनमस्य अभिकषावचन ।
सुखवर्षाविति किं । उत्तरो माय ।

०स्थि समाहारे रमास्त्री ॥ ४४ ॥ स्थि
सम्पत्त्याची सुखतेनोत्तरपदेन सह पसा मवति
यथ समाहारे वाच्य सुखवर्षी च रसकामास्त्री । स्थि
पञ्चवर्षी । पण्णागरी । का-पञ्चापः । दक्षवर्षी ।
दक्षिण-पञ्चागरी मापितामपमं पाञ्चमापिति ।
यो-पञ्च गात्रो बनेमस्य पञ्चगवचन । दशगवचन ।
रभति अकार पतंशसमवेष्टार्य । हे भगुडी समा
हरे वषस्त्री । पाथप अ सात । उद् बीध ।
मन्त्राविति किं । पञ्चर्षीजामिदं पाञ्चप । रथेद्
"उद्बनपमं" अण उप स्यात् ।

०कुत्स्योप्यापावकै ॥ ४५ ॥ पापाणकुत्स्यै
रपात् कुत्सने सह कुत्सयाची शम् पतो मवति ।
वैपाकरजवसूची । अत्रियमीकः । अत्रियकितव ।
मिष्ठुबिटः । कुत्स इति किं । वैपाकरजवोर ।
अपापाणकैरिति किं । पापकुत्सकः । अणकना-
पित । विसेष्यपूर्वनिपाताय च वचन ।

सामाम्येनोपमानं ॥ ४६ ॥ सामाम्यच-
विना सहोपमानं सुखं पतो मवति । सखीव
स्यामा सखीस्यामा । युगीव चपय युगचपय ।
इसगहदा । व्येष्टेपरिमंध्य । तरकाङ्गीरी । पूर्वा-
नरुद्वपयाम । सामाम्येनेति किं । पर्वता इव वडा-
दका । पञ्जा इव वडुजा । उपमानमिति किं ।
राम इवाम्य ।

* व्याघ्रादिभिरुपमेयोऽतद्योगे ॥ ४७ ॥

एतैः सद्वापमयः पसो भवति तस्य सामान्यस्यायोगः ।
पुरुषाऽयं व्याघ्र इव पुरुषव्याघ्रः । पुरुषसिंहः । पुरुष-
भः । अतश्चाग इति किं ? पुरुषाऽयं व्याघ्र इव शूरः ।

विशेषणं विशेष्येणति ॥ ४८ ॥ विशापण-

बाधि सुवत् विशाभ्यण सह पसो भवत्येकश्रये
मयः । नीलाश्वः । व्यदितशायी । कृष्णसर्पः । ओहि
ताहि । गारसर्पः । कृष्णकबलः । विशेषणमिति
किं ? तद्वत्तः सर्पः । विशाभ्यणमिति किं ? ओहितस्त
क्षकः । इतिसम्यो व्येकिकविषयार्थः । रामो
आमन्त्र्यः । मञ्जुन काचवीर्यः । वाक्पमेव ।

पूर्वापरप्रथमपरमप्रथम्यसमानमध्यमध्य
मबारा ॥ ४९ ॥ पूर्वाभ्यः समस्यते सुवत् पसो
भवति यच्च सहेकश्रये । पूर्वपुरुषः । अपरपुरुषः ।
अपरप्रथमः । प्रथमपुरुषः । चरमपुरुषः । जलम्य
पुरुषः । समानपुरुषः । मध्यपुरुषः । मध्यमपुरुषः ।
वीरपुरुषः ।

* भेष्यादि कृतादिभिः स्त्री ॥ ५० ॥

भेषिजमत्तयः समस्यते कृतादिभिः सह च्ययै
गन्वमाने । भेष्ययः भेष्यः कृताः अणिभूताः ।
भेषिमत्ताः । भूगमताः । भूगमताः । उक्तकृताः ।
उक्तमताः । आविति किं ? अणयः कृताः ।

* विसमाप्ती च ॥ ५१ ॥ विसमाप्ती ईय-

निष्पत्तौ तात समस्यत अथात्तातेन । कृतं चान्तं
च कृताकृतः । मुक्तामुक्तः । पीतापीतः । पीतविपीतः ।
कृतापकृतः । क्लिष्टाक्लिष्टः । पूतापवितः । विसमाप्ता
विति किं ? सिद्धं चासुक्तं च ।

+नानिदेत् ॥ ५२ ॥ सद्वा कातमानिता क्षयिन्
सह पसो न भवति । क्रिडाकाक्षिः । पविताभूत-
मिथि न भवति ।

सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टं पूज्येन ॥ ५३ ॥

एते पूजेन सह समस्यते एकाग्रये । संभासा पुरुषश्च
सत्पुरुषः । महापुरुषः । परमपुरुषः । उत्तमपुरुषः ।
उत्कृष्टपुरुषः । पूज्येनेति किं ? उत्कृष्टागो कर्मात् ।

एष ईशारकनागकुञ्जरैः ॥ ५४ ॥ तत्

पूज्यं ईशारकदिभिः सह पसो भवति । गौ आसी-

कृत्तारकश्च गोहृत्तारकः । गानागः । अश्वनागः ।
गोबुजः । मुनिकुजः । तदिति किं ? सुसीमानागः ।

* कतरकतयो जातिमयः ॥ ५५ ॥ कतरक-

तमौ एकार्थं जातिप्रभे गन्वमाने पसो भवति ।
कतरगार्थः । कतमगार्थः । जातिप्रभे इति किं ?
कतरा भवतोऽर्थवत्ता ।

क्षेपे किं ॥ ५६ ॥ किमेतत् सुवतेन सह

समस्यते क्षेपेऽर्थः । स किंवा यो न रश्चति प्रजा ।
स किंवा यो मित्रं वृद्धति । स किंवा यो
यः शब्द न मृषात् । क्षेपे इति किं ? को राजा
मान्यसेते ।

पोटापुषतिस्तोषकतिपयसृष्टिपेनुषभा

वेहृद्वृष्णणीमबकतृभोश्रियाध्यापकपूर्वर्त्तना
ति ॥ ५७ ॥ पोटापिभिः सह जातिबाची शब्दः
समस्यते । इत्या आसौ प्रोद्य च इम्यपाद्य । कति-
पयुषति । अमिस्तोषः । वृत्तकतिपयः । गोवृष्टिः ।
गोवेनु । मदिपयसा । गावेहृत् । गव्यध्वयणी ।
कठप्रवत्तः । कठमोत्रियः । कठपाप्यापकः । कठ-
पूर्वः । जातिरिति किं ? नेवत्ता पोद्य ।

चतुष्पाद्गर्मिण्या ॥ ५८ ॥ चतुष्पाद् जाति-

गर्मिणीणां देन सह पसा भवति । गौगर्मिणी । अज
गर्मिणी । चतुष्पादिति किं ? ब्राह्मणी गर्मिणी ।
जातिरित्येव-स्वस्तिमयी गर्मिणी ।

प्रशसोक्त्या ॥ ५९ ॥ प्रसंसावचनेन सह

जाति समस्यते । गोप्रकांडः । गोमत्तक्षिकः । अश्वप्र-
कांडः । अश्वमतक्षिकः । गामचर्चिकः । अश्वमचर्चिकः ।

शुभा स्वसृतिपक्षितमरुहसिनैः ॥ ६० ॥

शस्त्रयानिभिः सह शुभा समस्यते । शुभस्वसृतिः ।
शुभपाक्षितः । शुभवरन् । शुभवस्त्रिन् । शुभतिः शस्त्र-
तिः शुभस्वसृतिः । शुभवस्त्रिताः । शुभवस्त्री । शुभवस्त्रिताः ।

अमृतुल्यास्या अनास्या ॥ ६१ ॥ व्यापा-

स्तुस्याभ्यासः अजात्या सह पसो भवति । मोक्षं
च तदुष्णं च गोम्योष्णं पानीपक्षितं । हरणीपक्षिणौ
पक्षः । तुष्पभेत् । तुष्परोहितः । तुष्पमहान् । सद्वा-
भतः । सद्वाभेत् । अनाभति किं ? मोक्ष्य को-
दमः । तुस्यो वैद्यः ।

दुरागत । विप्रकृत्यगत । समीपागत ।
अतिक्रान्तगत । कुर्याद्वत् ।

०१५ ॥ ३५ ॥ ईदं पूर्वपदं सौ-
दादिभिः सह पसो भवति । अष्टपु सौदं—अष्टपु-
दं । पानसौदं । अष्टपुदं । पानपुदं । अष्टपुद-
दं । पानपुददं ।

०१६ ॥ ३६ ॥ यान्तिष्ठातं सह ईदं-
त ऋणे गम्यमाने पसो भवति । मासे देयं ऋण
मासदेयं । सप्तसप्तदेयं । अष्टदेयं । ऋण इति किं ?
मास देया मिष्टा । ज्येतिरिति किं ? मास दातव्यं ।

०१७ ॥ ३७ ॥ सुवर्ण्ये ईदं सुवर्णेन सह प
स्यात् । अरप्येतिवत् । बनेहरितव्यः । कुपेतिरा-
वत् । पूर्वद्विस्तोत्रक । ईपाऽद्वयः इत्यनुप ।

०१८ ॥ ३८ ॥ तत्राहोरात्रादां केन ॥ ३८ ॥ तत्राह
वयक्वाचि रात्र्यवयववाचि च ईदं तं कतिन सह प
स्यात् । तत्रमुक्तं । तत्रपीतं । पूर्वद्वयत् । अपराद्वयत् ।
पूर्वरात्र्यवत् । अपरात्र्यवत् । तत्राहोरात्रादा इति किं ?
द्वयवत् । केनेति किं ? मन्वाह मास ।

०१९ ॥ ३९ ॥ केये गम्ये ईदं कतेन सह प
भवति । अवयवेनकुलितं । भस्मनिहुतं । प्रसा-
हेम्वितं । ये केति बहुवचिभ्यनुप ।

०२० ॥ ४० ॥ यान्तिष्ठातरे केये
कुम्भायां ईदं पसो भवति । तीर्थे यान्तिष्ठा इव
तीर्थयान्तिष्ठा । तीर्थयान्तिष्ठा । तीर्थयान्तिष्ठा । स्मृत्तानसारमयः ।

०२१ ॥ ४१ ॥ पात्रसमित्तादयः
सम्मा गम्यमाने पसो भवति । निपातं भये कुम्भायां
गम्यमाने । पात्र पत्र समिता—पात्रसमिता । उद्वारे
मन्त्रक इव—उद्वारमन्त्रकः । उद्वारवृत्तिः । कृपमं
इव । अष्टकृपयः । नगरकाकः । मन्त्रपुरुषः ।
पिंडीधरः । गेहेनदी । गाढेतिवत् । गर्भेवत् ।

०२२ ॥ ४२ ॥ पूर्वकृष्णपि एकशोभि च
एकशये सम्मन्त्रपिठरमे सति मुपा सह पसो
भवति पसव । पूर्व कृष्ण पश्चादनुजितः प्रातःपु-
ष्टिः । दारमरुतः । कृष्णमयीकृतं । एकशरी ।
धरनशरीः । धरनशरीः । धरनशरीः । धरनशरीः ।

केवळज्ञानं । अक्षरं पञ्चज्ञानमात्रार्थः । यद्विज्ञा चासौ
गौध मोपिज्ञानः । यथायसौ पुत्रहन्तो सिद्धौ ।
एकशये इति किं ? एकस्या साटी ।

०२३ ॥ ४३ ॥ दिग्वाची
अधिकशब्दार्थेकशये मुपा पसो भवति पसव सो
इति च विषय सो च परतः । कुपिपय—रिक्तः ।
दक्षिणा कोशसा दक्षिणकोशका । उत्तरकोशका ।
द्विपये—दक्षिणस्यां साक्षयां मन्त्र दक्षिणशका ।
भौत्तरशका । अधिकस्या पञ्चा ऋतोऽधिकश-
यिकः । कुपिपये—दक्षिणा साक्षा प्रिया यस्य दक्षिण-
शाक्षिया । अधिको गौधनमस्य अधिकशब्दभवनः ।
कृष्णपुष्टि इति किं ? उत्तरो धाम ।

०२४ ॥ ४४ ॥ स्थि
सम्मावाची सुवर्णेनोत्तरपत्नेन सह पसो भवति
यद्यसमाहारे वाच्ये सुवर्ण्यौ च रसवत्सलौ । स्थि
पञ्चपृथ्वी । पञ्चगव्यौ । सौ—पञ्चाद्या । दक्षपटा ।
द्विपये—पञ्चानां मापित्यनामपसं पांचनापिति ।
यो—पञ्चगाथा धनमस्य पञ्चगव्यभवनः । पञ्चगव्यभवनः ।
रथेति अक्षरं पञ्चज्ञानमात्रार्थः । ईदं गौडी सत्मा
इति इदं गौडी । वाच्यः च साटी । उद्दीध ।
अवर्तिरिति किं ? पञ्चपञ्चामिदं पांचप । रथत्
‘उत्तुवनपस’ अण् उप स्यात् ।

०२५ ॥ ४५ ॥ पापाग्नमुद्धि
रर्थात् कुम्भेन सह कुम्भवाची रात्र्य पसो भवति ।
वैवाकरणवृत्तिः । अत्रियवीर । आत्रियवृत्तिः ।
मिष्टुवितः । कुम्भ इति किं ? वैवाकरणधोर ।
अपापाग्नयेरिति किं ? पापकुम्भः । अण्कृत्मा-
पित । विशेष्यपूर्वमिष्टात्तर्पे भवनः ।

०२६ ॥ ४६ ॥ सामान्येनापमानं
विना सद्योपमानं सुवर्णं पसो भवति । सजीव
स्यामा सजीवस्यामा । पूर्वाव चपय्य भृगवराज ।
इदंसात्रय । न्ययोचपरिमंडला । दारकाङ्गीरी । पूर्वा-
काङ्गीर्यामा । सामान्येनेति किं ? पञ्चा इव वद्य-
इका । पञ्चा इव सङ्ख्या । उपमानमिति किं ?
राम इत्याय ।

* व्याघ्रादिभिरुपमेयोऽवधाय ॥ ४७ ॥

एतैः सहायमय पक्षो भवति तस्य मामान्यस्यायांग ।
पुरुषोऽयं व्याघ्र इव पुरुषस्यायः । पुरुषसिंहः । पुरुष-
म । अतद्योग इति किं ? पुरुषोऽयं व्याघ्र इव सूरः ।

विशेषण विशिष्यणति ॥ ४८ ॥ विशिषण-
वाचि सुबतं विशिष्यण सह पक्षो भवत्येकत्रये
यद्य । नीलशरङ्गः । छादितशाली । कृष्णसपः । छादि
ताहि । गौरसर्पः । कृष्णकबजः । विशिषणमिति
किं ? तद्वक्तुः सपः । विशिष्यणति किं ? छादितस्त-
क्षकः । इतिमयं श्लोकविचक्षणः । रामो
जामन्मयः । भञ्जुन कातर्क्यः । वाक्यमेव ।

पूर्वापरप्रथमचरमभयन्यसमानमध्यमध्य
मबारा ॥ ४९ ॥ पूर्वान्य समस्यते सुबतं पक्षा
भवति यद्य तदैकत्रये । पूर्वपुरुषः । अपरपुरुषः ।
अपरकथ्यः । प्रथमपुरुषः । चरमपुरुषः । जघन्य
पुरुषः । समानपुरुषः । मध्यपुरुषः । मध्यमपुरुषः ।
वीरपुरुषः ।

* भेष्यादि कृतादिभिः पञ्च ॥ ५० ॥
भेषिममवयव समस्यते कृतादिभिः सह भ्यस्ये
गम्यमाने । अग्रण्यः अग्रणः कृताः अणिक्कृताः ।
अणिमताः । भृगुकृताः । भृगुमताः । ऊककृताः ।
ऊकमताः । पञ्चमिति किं ? अग्रणः कृताः ।

* विसमाप्ती कृत् ॥ ५१ ॥ विसमाप्ती ईय-
निष्पत्ती कृतं समस्यत अथाकृत्यतेन । कृतं चाकृतं
च कृत्यकृतं । मुक्तमुक्तं । पीतापीतं । पीतविपीतं ।
कृतापनृतं । क्षिप्रक्षिप्तं । पूतापवितं । विसमाप्ता-
विति किं ? सिद्धं चायुक्तं च ।

+नानिरे ॥ ५२ ॥ सेट् कृत्यमभिना कृतिन
सह पक्षो न भवति । क्षिप्रताक्षिप्रः । पवितापूत-
मिति न भवति ।

समस्यरमात्तमात्कृते पूर्येन ॥ ५३ ॥
एते पूर्येन सह समस्यत एकात्रये । सधासा पुन्यथ
सत्पुरुषः । महापुरुषः । परमपुरुषः । उत्तमपुरुषः ।
उत्तमपुरुषः । पूर्येनेति किं ? उत्कृष्टा गौ कर्ममात् ।

सह ईदारकनागकुम्भरैः ॥ ५४ ॥ सह
पूय ईदारकादिभिः सह पक्षो भवति । गौ आसी

ईदारकश्च गोईदारकः । गानागः । कम्पनागः ।
गाकुम्भरः । मुनिकुम्भरः । तत्रेति किं ? मुनिमानागः ।

* कतरकतमौ जातिप्रभ ॥ ५५ ॥ कतरक-
तमौ एकत्रयो जातिप्रभं गम्यमानं पक्षो भवति ।
कतरगाम्यः । कतमगाम्यः । जातिप्रभ इति किं ?
कतरा भवतोऽवधाय ।

सपे किं ॥ ५६ ॥ क्षिमेतन् सुभतेन सह
समस्यते क्षेपेऽर्थे । किंरात्रा योन रक्षति प्रजा ।
स किंसखा यो मित्रं दुहति । स किंवाकरणो
यं शब्दं न ज्ञात् । क्षप इति किं ? कं रात्रा
मन्यसेते ।

पोटयुवविस्वोक्तफतिपयसृष्टिभेनुवन्ना
वेहद्वक्त्यधीमयवद्व्योत्रियाप्यापकपूर्धर्मा
ति ॥ ५७ ॥ पोटादिभिः सह जातिवाचोऽवधाय
समस्यते । इम्या जातौ पोटा च इम्यपात्र । क्षत्रि
ययुवति । अग्निस्तोत्रं । वृत्कतिपयं । गागृष्टि
गावन् । महिषवत्सा । गायेहत् । गोवक्त्यधी
कट्यवत्सा । कट्योत्रिया । कट्याप्यापकः । कट
पूर्धर्मा । जातिरिति किं ? एवञ्चा पोटा ।

चतुष्पाद्वर्गिण्या ॥ ५८ ॥ चतुष्पाद्वर्गि
गर्भिणीवृत्त्यन सह पक्षा भवति । गोगर्भिणी । अत्र
गर्भिणी । चतुष्पाद्वर्गिणि किं ? ब्राह्मणी गर्भिणी
जातिरित्येव-स्त्विति गार्भिणी ।

प्रशंसोक्त्या ॥ ५९ ॥ प्रशंसोक्त्या सह
जाति समस्यते । गोप्रशंसः । गोमत्प्रशंसः । अश्व-
प्रशंसः । अश्वमत्प्रशंसः । गोमत्प्रशंसः । अश्वमत्प्रशंसः ।

युवा स्वसृष्टिपक्षितमरदस्मिने ॥ ६० ॥
स्वसृष्ट्यादिभिः सह युवा समस्यते । युवसृष्टिः ।
युवपाकृतः । युववरत्नः । युववर्धनः । युवतिः सृ-
तिः युवसृष्टिः । युवपञ्जिता । युववरत्नः । युववर्धनः ।

व्यतुन्याख्या अमात्या ॥ ६१ ॥ व्य-
तुन्याख्या अमात्या सह पक्षो भवति । भागं
च तदुष्णं च मोक्षोष्णं पानीयवर्धित । हर्षवर्धनः
घटः । वृक्षवर्धनः । वृक्षवर्धितः । वृक्षवर्धनः । वृ-
क्षवर्धनः । सवृक्षवर्धनः । अमात्या इति किं ? योग्यं
दमः । वृक्षो वैश्वः ।

कुमार भ्रमणादिना ॥ ६२ ॥ कुमार
भ्रमणादिभिः सह पक्षो मन्मथकाय ।
कुमारी धात्री भ्रमणा कुमारभ्रमणा । कुमार
प्रभविता । कुमारवापसी । कुमारभ्यापकः । कुमार
राम्यापिकः ।

मयूरव्यसकादयश्च ॥ ६३ ॥ मयूरव्यसका-
दयश्च मयूरव्यसका मयूरव्यसका विनाम्येति । विगतो
विस्मयस्तत्त्वस्य व्यसो व्यस इव व्यसकः । व्यसक्यो
मयूरः मयूरव्यसकः । व्यसक्यसकः । व्यसक्यमुंडः ।
यवनमुंडः । व्यसक्यसक्यवारण्यस्तन मयूरव्यसका-
दयश्च समस्यते । अन्यैः सह कृत्येतर न सम्यते ।
परमो मयूरव्यसकः ।

कामा मयै ॥ ६४ ॥ कटवाचिनः कणा
मयै परिच्छेदः सह पक्षो मन्मथ । मातो जातस्य
मन्मथात् । सक्तरजात् । कटवाचः ।

मन् ॥ ६५ ॥ मन् सुपा सह समस्यते ।
मन् । मनेकः । मन्मथः ।

+वर्णो वर्णः ॥ ६६ ॥ वर्णवाचि वर्णवाचि-
भिः सह पक्षो मन्मथ । वृद्धवासा कृष्णत्वं वृद्ध-
कृष्णः । रोहितपाण्डुः । कृष्णस्वरागः । विशेषणविशे-
ष्यमात्री नस्त्योति वर्णः । वृद्धकृष्णवर्णानाम्
न्योन्यस्य विशेषणसमुत्पत्तेर्बर्तमानस्य वृद्धादेरस्य
धारण विशेषणमिति नित्यमेव वर्णनिपातः प्रयोक्तव्यः ।

+पूर्वापरपरोत्तरमभिधेयानां चिना ॥ ६७ ॥
पूर्वापरपरोत्तरमभिधेयानां चिना भामिनीयं यं मन्
ति । पूर कामस्य पूर्वकल्पः । अपरकल्पः । अपर
कल्पः । उत्तरकल्पः । पूर्वादिभिः किं ? यद्विधिं क-
यस्य । अभिधेयमिति किं ? पूर्वं उत्तराणां । अभिने-
ति किं ? पूर नाम्ने कल्पस्य ।

+मर्द्धे नप ॥ ६८ ॥ मर्द्धे नपस्ये समस्यते
मर्द्धिना सह । मर्द्धे निपस्यता-मर्द्धपिण्णली । मर्द्ध
कटवा । नमिति किं ? मामोऽस्यो दक्षः ।

+वित्रिपसुर्द्ध वा ॥ ६९ ॥ पक्षो बद्ध तत्तं
मर्द्धिना वा पक्षो मन्मथमिच्छेन । द्वितीयं मित्रा-
णां द्वितीयमिच्छा । मित्राद्वितीयं । सुतीयमिच्छा ।

मिच्छाद्वितीयं । मित्राद्वितीयं । मित्राद्वितीयं । मित्रा-
दि किं ? पक्षमिच्छायाः ।

वा ॥ ७० ॥ तौतेन मुञ्जेन सह पक्षो
मन्मथ । मगमुञ्जः । मोक्षमुञ्जः । रात्रमुञ्जः ।

कृति ॥ ७१ ॥ कृतिपक्षो वा ता तद्वत् सुपा
समस्यते । इच्छायां कृतिपक्षः इच्छाकृतिपक्षः । पक्षमस्य-
तन । अभिधेयनः । मगमुञ्जः ।

पात्रकादिभिः ॥ ७२ ॥ पक्षैः सह तौते
पक्षो मन्मथ । देशानां पात्रकः देशपात्रकः । राम-
नाथपात्रकः । गुह्यपात्रकः । गुह्यपात्रकः । तयो-
क्तः । मर्द्धपात्रकः ।

+पक्षिरथे गणक ॥ ७३ ॥ पक्षिरथे गणकौ
तौते गणकन सह समस्यते । प्रज्ञायां गणकः पक्षि-
गणकः । रथगणकः । पक्षिरथमिति किं ? कर्त्त-
व्यानां गणनः ।

न प्रतिपद ॥ ७४ ॥ प्रतिपदं वा ता तद्वत्
न समस्यते । पक्षानां तत्तः । सर्पिणां कर्त्तव्यं । तत्तस्य पक्षः ।

निर्दोषे ॥ ७५ ॥ निर्दोषे कतिगुणवि-
धायि समुत्पादकदोषस्य निष्कल्प्य वारणे वा ता
तद्वत् न समस्यते । मनुष्याणां क्षत्रियः क्षत्रियः ।
मरीचां स्वाद्यः दर्शन्यपदस्य । अन्नगानां चर्तव्यः
क्षत्रियः । मरीचां कृष्णः क्षत्रियः क्षत्रियः ।

कटवाचि सचक्षुःकटवाचि ॥ ७६ ॥ पक्षैः सह तौते
पक्षो न मन्मथ । कटवाचि पक्षमः । तौतेकृत्यं
पक्षमः । कटवाचि पक्षमः । मातस्य पुरस्तात् ।
कटवाचि । देवदत्तस्य कुर्त्तव्यं । देवदत्तस्य कुर्त्तव्यं ।
देवदत्तस्य कुर्त्तव्यं । आचार्यस्य दौर्द्धस्य । कटस्य
मातस्य ।

गुणैरस्त्वस्वीरविभक्त्यादिभिः ॥ ७७ ॥
गुणैरस्त्वस्वीरविभक्त्यादिभिः । मन्मथे गौरीकृतात् न समस्यते विभक्त्यादिभिः ।
कटस्य कटव्यं । कटव्यता सीद्धः । कटस्य
तौते । मातः कटव्यद्विगुणस्य स्वात्म्यं प्रतीपतः ।
कटस्य कट इति यथा । गुणैरिति किं ? रात्रि-
या । अस्त्वस्वीरिति किं ? कटव्यकृत्यं । कटव्यस्य ।
कटव्यगणः । कटव्यगणः । कटव्यगणमिति किं ?
गौरीकृतिः । गोक्षतं । कटव्यगणः । कटव्यगणः ।

कर्तरि केन ॥ ७८ ॥ कर्तरि वा ता तदत्
कृतिन सह पत्तो न स्यात् । इदमेवामासितं । इह
मया यात । इदमया मुक्त । राज्ञा मया । राज्ञा भूभि
ष्ट । राज्ञामधित । राज्ञामिष्ट ।

• द्विप्राप्तौ माया ॥ ७९ ॥ कर्तरि मायां
समा द्विप्राप्तौ कृति कर्मणि या ता तदत् प न स्यात् ।
आदयर्षो गवां दोहाऽनोपासकन । रोषते मे ओदनस्य
भोजन देवत्तेन । साधु सधु पयसः पान विष्णु
मित्रेण । द्विप्राप्तमिति किं । देवदत्त कृतो जिनद
त्तन । मायामिति किं । सावित्र दानानुशासनमा
चार्यस्य ।

• पुनरुज्ज्या ॥ ८० ॥ ज्ञान्यां योगे कर्तरि
या ता तदत् सो न भवति । भवत सायिका ।
भवत सायिका । भवतोऽभ्यामिक्ष । दृष्टराय ।

कर्तरि ॥ ८१ ॥ कर्तरि यौ पुनरुज्ज्यां ज्ञान्यां
योगे कर्मणि या ता तदत् न समस्यते । ओदनस्य
भोजन । सन्तूनां पायकः । अयां सृष्ट । पुरा
मेवा । कर्तरीति किं । इमुमक्षिका मे वारयति ।

कीदानीदिकयोर्नित्यं ॥ ८२ ॥ कीदानी
जागरण्या च पुनरा सह तात निम पत्तो भवति ।
उदत्तकपुण्यमात्रेण । वारणपुण्यप्रवायिका । तात
भविना । अत्रोपहादिका । नमस्तुतः । अवस्तुतः
दत्त । रमणीयकस्तः । कीदानीदिकयोरिति किं ।
पयसः पायसः ।

• विहाइदु ॥ ८३ ॥ अमी मुचनेन सह
समस्यते । प्रगम । मुचनेन । पटपटाहस्य ।
वत्कृत्य । भोजन पुत्र मुपुत्र । अतिपुत्र ।
कुचित पुत्रः कुपुत्र । इयत् विगल — आयिगल ।
पयः पुत्रो दुपुत्र ।

+ प्रास्यवपरिनिःप्रत्यादयां गतक्रांतकृष्णमा
नक्रांतस्मिदादिषु इदमापकर्मि ॥ ८४ ॥
प्राप्तो गतादिष्वर्थेयुं क्रांतादिभिः सह पत्तो भव
ति । तद्यथा प्राप्तो गतादिष्वर्थेयुं भव । प्रगत
साक्षात् प्राप्ताय । सगतोऽर्थः समथ । अयाद
यः क्रांतायर्थेयुष्या । अतिक्रांतः कृत्वा — अति
कृत्वा । उक्रता वेदा उक्रतः समुद्र । अयादय
हृष्यादिषु मया । अक्रतं कोकिलया — अक्रतं किं

भन । अनुगतमर्थेन — अन्वर्थे वच । पर्यादयो
ज्ञानादिष्वपा । परिज्ञानोऽध्ययनाय पर्याययन ।
तद्युक्तः सप्रामाण्य-उत्सप्राम । निरादयः क्रांतादिषु
कया । निःक्रांतः क्रांताम्या — निःक्रांताभिः । अप-
गतः शाखाया — अपशाखा । प्रयादयः स्थितादिष्वी-
पा । प्रतिष्ठितमुरसि प्रथुरस ।

बागमिद् ॥ ८५ ॥ अमिष्टं वास्तवं सम-
र्थेन निष्कं पत्तो भवति । कुमकार । मारहार ।
सरस्वतः । अमिष्टमिति किं । एवानाहारका भवति ।

मिनामेव ॥ ८६ ॥ सिसृक्षेन अमतेनैव
बागमिद् पत्तो भवति । स्वादुकार मुक्त । अवनकार
मुक्ते । उपपन्नकार मुक्त । अमति किं । काला भाक्तु ।
एवमिति किं । प्रथम भोजन । प्रथम मुक्ता गच्छति ।

वा मादि ॥ ८७ ॥ मादानी वास्तवमिति
अमा सह वा समस्यते । मूलाकापत्तं मुक्ते । मूला-
कनोपत्तं मुक्त । पावोपपीठं सत । पात्राम्यामुपपीठं
सते । पावो उपपीठं सते ।

वस्था ॥ ८८ ॥ कृतिन सह वा मादि पत्तो
भवति । उषेऽन्य उषे कृत्वा आचष्टे । नीच
कृत्य नित्ये इत्याचष्ट । मातीति किं । अष्ट इवा ।

• अयाऽन्यायेऽनर्कं यं ॥ ८९ ॥ वातवर्जितस्या
न्यस्य पत्त्यायेऽनिययऽनर्कं सुवत् वदं स
भवति । कर्त कृत येन स कृतकः । उदरेमणि ।
कृतकः । टरसिद्येमा । उदस्यन मुपनस्य उद
मुक्त । गुहस्थान । अवात्याये निति किं । इदं दत्त
गत । मन्त्रिणं किं । अहितगग दत्त ।

+ एकार्यं ॥ ९० ॥ एकार्यं समानाधिकरणमन
क सुवत् कर्तोऽन्यायेऽनर्कं पत्ति । प्राप्तसुदत्त य
स प्राप्तोदत्ते भाम । चित्रगु । अग्रतिहतासासन ।
अनेतमुण । परमवाणीकः । अष्टगवचन । अवि
यमानपुत्र । मत्तबहुमार्गं भन । अदत्ततीया ।
एकार्यमिति किं । एकार्यमुक्तमय ।

+ मि ॥ ९१ ॥ मिमं भव मयन्यराऽन्याये ।
उदं मुक्त यस्य स उदं मुक्त । अपुत्र । अमाय ।
अतिदीप्त गो । सुमुक्ती कृत्या ।

• संकल्पये स्थानासन्नाद्रापिकाप्यदाज्ञा

विदद् ॥ १२ ॥ आसन्मादौर्गर्भपूर्व इदं
 तानि सिंसङ्गानि च संख्येयं वर्तमानेन स्थितं ज्ञा-
 त्विना सह समस्यते । आसन्मा दक्षानामिमे आसन्मा
 दक्षा । आसन्मरिषा । अरुदक्षा । अरुर्गर्भा ।
 अमिक्षा । अर्द्धेनमिक्षा विचिदिरिमे अर्धवर्षा-
 द्या । अर्धे पञ्चमयासां ता अर्धपञ्चमा विद्वत्स-
 इमे अर्धपञ्चमरिषाः मरुतिरिभर्य । अर्धपञ्चमरिषा ।
 सद्येये दक्षनामिमे सपञ्चा । उपविषा । उपविषा ।
 स्थितेति किं । आसन्मा पुत्र्यग्न्यामिमे । संख्ये-
 इति किं । अमिक्षा विचिदिरिषा । आसन्मादौति किं ।
 संनिष्ठया दक्षानामिमे ।

● स्थि सुज्वाज्ये ॥ ११ ॥ सुज्वे नरे नाऽयं
 त्रिकस्य सप्तय वा स्थितं ज्ञातुमिच्छा भवति संख्ये-
 वर्तमानेन स्थित । औ नारी दद्या इये विदसा ।
 विदसा । अर्जुदक्षा । औ वा नरो वा विना ।
 विचतुषा । पञ्चया । सप्तदक्षा । मुन्याऽयं इति
 किं । इत्येव न त्रय ।

द्विषोऽवराखे ॥ १४ ॥ द्विषाख्याः स-
 मस्पर्धितस्तुतेऽयं । द्विषाख्याः पूर्वस्थाः द्विषो-
 र्यदतराख स्या द्विषा द्विषापूर्वा । पूर्वद्विषा । द्विषि-
 ण्यपरा । उत्तरार्धा ।

● वेन सहेति तुल्ययोमे ॥ १९ ॥ सहस्र-
 दनेति मतिन सह तुल्ययोमे समानक्रियायोगि
 कसौ भवति । सह क्रमेण्यगत् सहायः । सपुत्र
 भागत् । सन्निध्य । सकृत् । सकर्मकत् । तुल्य-
 योमे इति किं । सहैव दक्षभिः पुत्रैर्मरु नहति
 एवमी । इति सहायदुल्लस्ययोगेऽपि स । सपुत्रको
 नारी भूते इत्यादि सिद्धे ।

आर्ये ईद ॥ १९ ॥ अद्योऽर्थस्याऽयं ।
 तस्मिन् अर्थेऽनेकं मुनरं इदं सहा सो भवति । अ-
 द्यो दायर्षी । इत्येतदयोगसमाहारो । द्विषाख्याऽर्थो ।
 यदिरपत्नरी । द्विषापात्र । वागपत् । वागपत् ।

+समानामेकः ॥ १७ ॥ समानां तुल्यार्थानां
 समानां नाऽयं एक एव प्रयोक्तव्य । अक्षर-
 कुट्टिरक्षरं नरं कुट्टिना वा । सितरक्षरं येतरक्षरं
 एकरक्षरं सितः अतः सुखः वा । समानमिति किं ।
 अक्षरपञ्चमा ।

+मुप्यसंख्येय ॥ १८ ॥ मुपि सर्वत्र समा-
 नानां एकरूपाणां युगपत्प्रयोगे एक एव प्रयोक्तव्यः
 संख्येयं नर्तयितव्य । इक्षरक्ष इक्षरक्ष इक्षी । इक्षरक्ष ।
 इक्षरक्ष इक्षरक्ष इक्षी । इक्षिणी च इक्षिणी च इक्षि-
 ण्या । सुपीति किं । मातृमातारी । मातरी । मात-
 रमिति भेदः । असंख्येय इति किं । एकरक्ष एकरक्ष ।
 इक्षी च इक्षी च । पूर्वं समानार्थाऽयं । इदं तु
 सरूपाऽयं ।

+स्यादादि च ॥ १९ ॥ स्यादादिना अन्वय-
 दिना च सह स्यादेवेति प्राप्ते स्यादितरेक एव प्र-
 योते । स च देवत्तत्त्वत्तौ । कश्च देवदत्तत्त्वत्तौ ।
 स च त्वं च पुत्रा । त्वं च मन्दाक्ष मन्दाक्षी । स च
 स्यात्तौ च ते । सा च देवदत्तत्त्वत्तौ । स च देव
 इत्या च ते । स च कुन्त च ते । सा च कुन्त च
 ते । तच्च देवदत्तत्त्वत्तौ ।

+भातृपुत्रा स्वसुहृद्विनाम ॥ १० ॥
 भातृपुत्रार्थयोः स्वसुहृद्विनाम्यं प्रयोगे भातृ-
 पुत्रार्थेन प्रयुज्यते । भाता च स्वसा च भातरी ।
 सोदर्यश्च स्वसा च सोदर्यी । भाता च मगिमी च
 भातरी । पुत्रश्च सुहृत् च पुत्री । सुतश्च सुहृत्
 च सुतरी । पुत्रश्च सुता च पुत्री । बहुवचनं पर्यायार्थः ।

+पिता मात्रा वा ॥ १०१ ॥ पिता मात्रा
 प्रयोगे पिता वा प्रयोक्तव्यः । पिता च माता च पि-
 तरी । मातापितरी ।

+अक्षरक्षसूच्या ॥ ११ ॥ अक्षरक्षसू-
 च्येन प्रयोगे अक्षरो वा प्रयोक्तव्यः । अक्षरक्ष
 अक्षरक्ष अक्षरी ।

+इदो यूनाऽनस्यावपकुटी ॥ १०३ ॥
 इदस्य यूना सह प्रयोगे इद एव प्रयोक्तव्योऽय-
 म्पार्थप्रकृत्याभिधायप्रकृतौ । गार्म्यश्च गार्म्या-
 णश्च गार्म्यी । दाक्षिणश्च दाक्षिण्यश्च दाक्षी । इदं
 इति किं । गर्मगार्म्याण्य । यूनेति किं । गर्मा-
 ग्म्यी । अन्वयार्थप्रकृत्यामिति किं । भागमिति भाग-
 मिति की । वाक्प्रापणपीनक्रामनी । पूर्व गहं सी-
 नीरुषं चान्धोऽर्थोऽन्याप्रकृतिः ।

+पुरुष ॥ १०४ ॥ इदं या यूना सह प्रयोगे

पुद्गलादी प्रयोक्तव्यं सा च ह्यसौ स्त्री पुरुषः स्यात् ।
गर्भा गार्भ्यपणत्वं गार्भ्यो । औपगवी च औपग-
विद्वन् औपगम्यौ ।

+स्त्रिया ॥ १०५ ॥ पुरुषस्य प्राणिनः स्त्रिया
सह प्रयोगे पुरुष एव प्रयोक्तव्यः । ब्राह्मणस्य
ब्राह्मणी च ब्राह्मणौ । कट्टी । मयूरो । कुलकुटा । पट्ट ।

+श्राम्यद्विस्तुरसंयेप्रविशौ स्त्री प्रायः ॥ १०६ ॥
श्राम्यद्विस्तुराणी सयेऽद्विष्टा औपगमाणां गुणपत्
प्रयोगे स्त्री प्रयुज्यते प्रायः । गावश्चेमे गावश्चेमा
इमा गावः । अजा इमाः । महिष्य इमाः । श्राम्यम
इत्यं किं । वरश्चेमे वरश्चेमा इमे वरवः । द्विस्तु
रेति किं । अमाश्चेमे अमाश्चेमा इमेऽमाः । सव
इति किं । मौनपात्रं मौनपैय इवौ गावी । अशि-
ष्टाविति किं । वसताश्चेमे वसताश्चेमा इमे वस्ताः ।
प्राय इति किं । उष्ट्रश्चेमे उष्ट्रश्चेमा उष्ट्र इमे ।

+नवनैपैकं च वा ॥ १०७ ॥ नपुंसकमम
पुंसकेन सह प्रयोगे नपुंसकं प्रयोक्तव्यमेकवच
न वा स्यादनन्यपर्यप्रकृतौ । शुक्र च वक्त्रं
शुक्रश्च कंठश्च । ते इमे शुक्रे । तदिदं शुक्रं वा । शुक्र
शुक्रश्च वक्त्रं च इति च तानीतानि शुक्रानि ।
तदिदं शुक्रं वा । अनपेति किं । शुक्र च शुक्रं च
शुक्रे । अनन्यपर्यप्रकृतप्रति किं । शुक्रं च वक्त्रं
कण्ठश्च कंठश्च वा शुक्रशब्दौ ।

+सिद्धपार्यात् पुनर्बसुर्मे ॥ १०८ ॥ सिद्धवा-
र्यस्यार्थे वर्तमानात् परा पुनर्बसुशब्दः । मेवर्तमानो
३ विषयो स्वार्थः सन्निवमेकपक्षो भवति । तदिदौ
सिद्धपुनर्बसु । पुष्पपुनर्बसु । तिष्यपुनर्बसु ।
सिष्यार्थादिति किं । आर्यापुनर्बसवः । अ इति किं ।
तिष्यपुनर्बसवो भाणवकाः ।

+चोक्तं पूर्वं ॥ १०९ ॥ सविषिस्त्रेषु नया
निर्दिष्टं पूर्वं प्रयोक्तव्यं । अपिचि । बर्म-
भित् । भवमी ।

रामदत्तादी ॥ ११० ॥ रामदत्तादिषु पूर्वं
निपातेऽप्राप्तं अपरं तदूर्ध्वं प्रयोक्तव्यं । दत्तानां
राजा रामदत्त । वनस्पत्यमश्विष्य । पूर्वं वसितं
पश्चाद्वसितं वसितावसितं । नम्यपुषिता । उद्धवाम्-

सते । विषयस्तेनार्जुनौ । दारुजारी । मार्यापती ।
अपती । दपती । इवस्पती ।

+सख्यास्या ॥ १११ ॥ ते अस्या सख्या
पूर्वं प्रयोक्तव्या । द्विचती । त्रिचती । चतु-
र्दश । पंचपाः ।

+द्वेद्वेद्विसेकं ॥ ११२ ॥ द्वेद्विसेकं सुस-
३ चैक पूर्वं प्रयोक्तव्यं । कुलकास । तुणकासं ।
अभिभूय । बासुतोषं । मुनिगुपी । विविषाति किं ।
कुलकुलमयूरी । एकमिति किं । गुह्यविमास्करतनयाः ।
रविमास्करतनयगुरवः ।

अमापत् ॥ ११३ ॥ अजापकरांतमेकं
पूर्वं प्रयोक्तव्यं द्वेद्वे । इवचारी । उष्ट्रचर ।

अस्याप्सर ॥ ११४ ॥ द्वेद्वे सेऽस्याप्सरमेकं
पूर्वं प्रयुज्यते । वक्त्रादिरो । बावामू । प्रश्न्यमोषं ।

+मर्च्य ॥ ११५ ॥ द्वेद्वेऽर्च्यमन्यद्विष्टं पूर्वं
प्रयुज्यते । कामकोचो । वचूचरी । दीक्षातपसी ।
वासुतेनार्जुनौ ।

+वर्षेभ्रात्रनुपूर्वं ॥ ११६ ॥ वर्षो जाता च
द्वेद्वेऽनुपूर्वं क्लेमेण पूर्वं प्रयोक्तव्यं । ब्राह्मणस्त्रिया ।
ब्राह्मणस्त्रियाविद्वद्भ्याम् । भीमसेनार्जुनौ । रामश्च-
वन्नी । वक्त्रेवामुदवो । युषिष्ठिरमीमसेनाश्वना ।

+समावर्तु ॥ ११७ ॥ मे नक्षत्रं नक्षत्र-
समाश्च समानाश्चरमनुपूर्वं पूर्वं प्रयोक्तव्यं । अग्नि-
नीमरिष्यौ । मरणीश्चचिच्छरोद्विष्य । हेमवसिष्ठिरो ।
हेमवसिष्ठिरवसत्ता । सम्यजिति किं । पुष्पपुनर्बसु ।
विष्पवसत्ता ।

+वर्मायाविषु वा ॥ ११८ ॥ वर्मायादिद्वत्त-
द्वेद्वेऽप्राप्तं पूर्वंनिपातो वा पूर्वं निपातति । वर्मार्यो ।
वर्ज्यम्यो । सव्यार्यो । वर्ज्यस्यो । क्यमार्यो । वर्ध-
कायो । आर्यता । अतादी । गुणहरी । वृदिगुणी ।

+गुणस्त्रियसि वे ॥ ११९ ॥ गुणः त्रिस्तब्ध-
स्त्रिस्तब्धं च वसे पूर्वं प्रयोक्तव्यं । त्रिगुणः । संस्कर्णः ।
सर्वकर्णः । विषद्वं । पञ्चमत । पचरक्तः ।

बाहिताग्न्यादिषु ॥ १२० ॥ बाहिता
ग्न्यादिषु वसेऽप्राप्तं पूर्वंनिपातनं वा पूर्वं निपासते ।
बाहिताग्निः । अग्न्यादिहः । पुत्रजातः । जातपुत्रः ।

एवं-दत्तवात । इममुवाच । धृतपीत । मार्योऽहम् ।
मथगत । शीर्षिष्मि ।

+प्रियः ॥ १२१ ॥ प्रियो वा वसे पूष प्रयो-
कस्य । प्रियगुह । गुहप्रियः ।

+गङ्गादय ईष ॥ १२२ ॥ ईषतस्तु गङ्गु
प्रमतथे वसे वा पूष प्रयोक्तव्याः । गङ्गुकठः । कठ-
गङ्गु । गङ्गुसिरा । सिराङ्गु ।

+कृत्वाह १२३ ॥ वसे कृत्वाहताह-
वापि पूर्व वा प्रयोक्तव्ये । उपतोऽसितेन-असु-
पत । उपतासि । अहगोरीर्ण । अहोरीर्ण ।
अहस्त । अहस्तव । अहस्ताणि । पाणिअहः ।
अहस्ताह । अहस्ताह । ईषाकर्त्तव्याथ । अहस्त ।

+कासाकृतिमुवाचय ॥ १२४ ॥ अह-
वापिन । आकृतिर्वातिस्त्राश्विन मुवाचयव वसे
कृताद् वा पूर्व प्रयोक्तव्याः । मासयाता । यात-
मासा । अहस्तव । अहस्ताणि । मुवाचय ।
यातमुवा । अहस्ता । यातमुवा ।

अह ॥ १२५ ॥ कात वसे पूर्व प्रयोक्तव्यं ।
कातविव । अहस्तायातसाह । अहस्तायात ।
अहस्तायात । अहस्तायात ।

+य कङ्कारादय ॥ १२६ ॥ यमे कङ्कारादयो वा
पूष प्रयाक्तव्याः । कङ्कारमह । मयकङ्कार । गङ्गु-
शक्तिस्व । अहस्तायात । अहस्तायात ।
अहस्तायात । अहस्तायात ।

अहस्तायात ॥ १२७ ॥ अहस्तायात
अहस्तायात । अहस्तायात । अहस्तायात ।

इति अनेद्वयान्तरेण सप्तार्णवचक्रिकायां
अहस्तायात प्रथमस्याध्यायस्य
तृतीयः पादः ।

अथ प्रथमाध्याये अहस्तायात पादः ।

अहस्तायात ॥ १ ॥ अहस्तायात अहस्तायात ।
अहस्तायात । अहस्तायात । अहस्तायात ।

+हृत्तरावरेणातिथिक्निकृपासमयाभिधो-
पाधो ॥ १ ॥ हृत्तरावरेणातिथिक्निकृपासमयाभिधो-
पाधो । अहस्तायात । अहस्तायात । अहस्तायात ।
अहस्तायात । अहस्तायात । अहस्तायात ।

+पर्यायसिद्धौ मयस्त्वस्त्यै ॥ २ ॥ पर्यायसिद्धौ
मयस्त्वस्त्यै । अहस्तायात । अहस्तायात ।

+द्विकृतिरयोमि ॥ ५ ॥ द्विकृतिरयोमि ।
अहस्तायात । अहस्तायात ।

+कासाध्वन्यमेदे ॥ ६ ॥ कासाध्वन्यमेदे ।
अहस्तायात । अहस्तायात ।

सिद्धौ मा ॥ ६ ॥ सिद्धौ मा । अहस्तायात ।
अहस्तायात । अहस्तायात ।

क्रियायस्य केपी ॥ ७ ॥ क्रियायस्य केपी ।
अहस्तायात । अहस्तायात ।

+सती पूमायां ति ॥ ८ ॥ सती पूमायां ति ।
अहस्तायात । अहस्तायात ।

० न गि ॥ ९ ॥ पूजार्थे स्वर्गाश्रम्यो गिसङ्गो न स्तः । मुसितं भवता । अतिस्तुत त्वया । गिनि मित फलं नास्ति । पूजायामिति किं ? अतिपिक किं त्वया । कुमार्थोऽप्र ।

॥ अतिरूपप्रतिगिति ॥ १ ॥ अतिरूपे अविषयऽतिगितिसङ्गो न भवति । अतिसिक्त मय भवता । अतिस्तुतमेव त्वया । अतिमिन्नैव गतः । गिसङ्गाभयं फलं तिसङ्गाभयं सविधिष नास्ति । अतिरूप इति किं ? अतिशय्य गतः ।

पदार्थसमाधानांशुद्वागार्हासमुच्चयऽपि ॥ ११ ॥ एतेष्वर्थेष्वपि गितिसङ्गा न भवति । सर्वपाऽपि स्यात् । बिंदु स्तोत्रं मात्रा अपि सङ्गार्थः । अपि स्तुयाद् राजानं । अपि स्तुहि । विष्णुसङ्गणमपि स्तु यात् इत्यर्थः । विष्णुसङ्गणमपि सिञ्चत् पञ्चानु । अपि सिञ्च । अपि स्तुहि ।

॥ अर्थपर्यायी ॥ १२ ॥ अर्थपर्यायीतर भाषिणी पथवी गितिसङ्गो न भवति । कुत्र पर्याय गतः । कुतोऽभिगत्वा । पर्यायगतः । गितिसङ्गाभयं 'प्राप्तोक्त' इति प्रयोगनियमः सविधिर्लभ्य न भवति ।

बीजस्तेष्वंशुत्सङ्गप्रभेदे ॥ १३ ॥ एतेष्वंशुभिना पामो इव भवति गितिसङ्गाभयः । वृद्धं वृद्धमभिसिञ्चति । साधुस्य मातरमभिसिञ्चति । वृद्धमभिसिञ्चति ।

भागे चानुप्रतिपरिणा ॥ १४ ॥ भागेऽर्थे बीजान्तिष्ठन्नातिमिथेगे इव भवति गितिसङ्गाभयः । पत्रं मामनुस्यात् । मां प्रति स्यात् । मां परि स्यात् तदीयता । वृद्धं वृद्धमनुसिञ्चति । प्रतिसिञ्चति, परिसिञ्चति । साधुस्य मातरमनुसिञ्चति । प्रतिस्तिञ्चति । वृद्धमनुसिञ्चति । प्रतिस्तिञ्चति । परिसिञ्चति । मां चेति किं ? परिस्तिञ्चन्मां ।

॥ भार्येऽनुना ॥ १५ ॥ भार्ये हेलादनुना योगे इव भवति । कृपामस्य प्रज्यामनुप्राप्तवन् राज सहस्राणि । ज्ञानोत्पत्तिमन्नागमन् सुराः । शांतिमा- पत्तिरपत्तिप्रसारणमनुप्राप्तवन् पर्ययः । तेन हेला मेवार्थः । मदीमन्वसिञ्चते सेना । मया सहस्रवसिञ्चतेवार्थः ।

॥ अतुष्टे ॥ १६ ॥ अनुना योगे अतुष्टेऽर्थे इव भवति । अनुपूज्याय वैयाकरणा । अनुस मतमर्त तार्किकः । अन्वकलकत्य शास्त्रारः ।

उपेन ॥ १७ ॥ उपेन याग अतुष्टेऽर्थे इव भवति । उपविहनन्ति कथयः । टपाकलकत्य भाषिणः । टपागतिमन्मात्वा । टपाशुनं यास्वः ।

॥ ईप साधिक ॥ १८ ॥ उपेन योग साधि केऽर्थे इव भवति । उपश्रयो प्राणः ।

॥ स्वेष्टेऽपेना ॥ १९ ॥ स्वे ईसित्त्ये ईश्वरे च ईव भवत्यविना यागे । स्वे-अधिकुरुषु मेवे श्वर । अधिमगधेषु अगिक्तः । अधिमयेश्वरे कुरवः । अधिमेषुगिके मगधाः ।

॥ काहाभिसिञ्चिमयार्थे ॥ २० ॥ आका योगे का विमती भवत्यभिसिञ्चिमयार्थाः । आकुमार्यो यस्त समतमस्य । आपानादिपुत्राद् वृष्टे देवः ।

॥ अर्थेऽपपरिर्म्भा ॥ २१ ॥ अर्थेऽर्थेऽपपरिर्म्भा योगे का भवति । अपप्रिगर्तेभ्यो वृष्टे देवः । परिप्रिगर्तेभ्यो वृष्टे देवः । परिपरिप्रिगर्तेभ्यो वृष्टे देवः । अर्थे इति किं ? अपसङ्गो देवदत्तस्य ।

॥ अत्यतिम प्रतिना ॥ २२ ॥ अत्य प्रतिमा प्रतिदानं यत्तच्च प्रतिमा प्रतिनिधिः सादृश्य तत् प्रतिना योगे का भवति न गितिसङ्गा च । माया नस्ते तिष्ठेभ्यः प्रतिपच्छति । अर्ककोटिर्मरतत् प्रति ।

॥ अष्टागविक्रमप्रभेदेऽपिपी ॥ २३ ॥ अष्टागविक्रमप्रभेदेऽर्थेऽपिपी विम- क्यो स्तः । प्रमाय गच्छति । प्रामं गच्छति । नग राय भवति । नगरं भवति । अष्टागविक्रमणीति किं ? प्रामात्यगच्छति । अष्टागविक्रमं किं ? मनसा मेहं गच्छति । गतिमहर्षं किं ? पञ्चोदनं । अप्राप्त इति किं ? क्रिये गच्छति ।

संप्रदानेऽपि ॥ २४ ॥ संप्रदाने कारके अप विमती भवति । अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति । प्रिपु द्याय स्वयंप्रमामात्यगच्छति । अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति । अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति । अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति ।

॥ अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति ॥ २५ ॥ अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति । अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति । अष्टागविक्रमप्रामात्यगच्छति ।

+चतुर्पथैर्विकारे ॥ २६ ॥ चतुर्पथैर्भुविर्विमि
निकारेऽर्धेऽपु मवति । मृशाय प्रकल्पते यवाम् । केचन्ये
नापते दधि । सप्तमादिभिकारक्यमापते इम
र । विकार इति किं ? मुक्तितः संप्रपते छाक्यः ।

+आप्येऽरिष्टेन ॥ २७ ॥ अरिष्टेन उत्पादेन
आप्येऽर्धे आप्यमाने अप् मवति ।

वातस्य अपिका विपुदातपापतिभोहिनी ।

पीता बर्णाय सिद्धेया दुर्मिषाय सिता मवेत् ॥

अरिष्टेनेति किं ? मित्रस्तेरु छत्रं ।

●अर्धबाधोऽर्धत् कर्मणि ॥ २८ ॥ अर्धो

भाग यस्य तस्य वो कर्मण्यपु मवति । सव अर्ध-

भागपति न साक्षात् प्रयुक्तः । एवेम्यो मवति ।

पुमेम्यो मवति । पाप्मस्य मवति । पक्ष्ये मवति ।

अर्धबाध इति किं ? प्रविष्ट विडी । अर्धविधि

किं ? एवानाहृतं मवति ।

●अर्धार्थनमस्वास्तिस्वाहावचनस्वधारितै

॥ २९ ॥ अर्धार्थैर्मन्त्रप्रमतिभिश्च योग अप् मवति ।

अर्धं त्रिनदयो देवदेवाय । अर्धं मन्त्रे मन्त्राय ।

मन्त्राऽभिर्नदनदेवाय । स्वास्ति प्रब्राम्य । स्वाहा स्वाहा ।

वरद्वये । स्वहा पिदम्य । नामपात्रिने हितं ।

मगर्हं मन्यकर्मण्यमीषे वा ॥ ३० ॥ प्रक-

र्षेण गहं गम्यन्मने मय्यतेः कर्मणि जीवन्मरि वा

अपु मवति । न त्वा तुल्यमप मये । न त्वा तुल्य मये ।

न त्वा छेन्त्याप मये । न त्वा छेष्ट मये । प्रमहर्षं

किं ? काष्ठं त्वा मये । गहं इति किं ? इदानींवात्

पक्षराममभिभक्तुं मये । मये प्रहृष्ट किं ? न त्वा

तुर्ध्वं चित्तयामि । अमीष इति किं ? न त्वा शाने मये ।

संज्ञो मा दे ॥ ३१ ॥ संद्वर्षस्य जन्मते.

कर्मणि वा मा विमर्षो मवति दे । माया संजानीते ।

मातरं संजानीते ।

●अनुकरणे ॥ ३२ ॥ कर्तरि कारये च कारके

मा मवति । देवदेवेन कृतं । त्रिनदयेन मुक्तं ।

शिल्पिमेव पीतं । इत्येव सुनाति । परब्रह्मना छिनाति ।

एवमेव कर्मणि इति ।

+महत्सादिभ्यः ॥ ३३ ॥ एभ्यो मा मवति ;

महत्मा म भेरुतः । प्रायेण वैपाकरण । गातया-

ऽसि गोत्रेण । सयेन भावति । निरयेन पवति ।
द्विद्वेगेन वाप्य ऋणाति । सस्त्रेण मय्यन्
ऋणाति ।

सहार्धेन ॥ ३४ ॥ सहार्धेन मये मा मय

सुपावौ । वसेन सह गौः । पुत्रेण सह गवः ।

पुत्रेण सह श्वः । पुत्रेण सह मनवान् । अर्ध-

महर्षं पर्यायार्थः । पुत्रेण सार्धं साकं सत्रा अप्

मुगापत् सर्वं । पुत्रेण मुक्त-करणमिदंष्टा ।

येनां विकारेस्वभावा ॥ ३५ ॥ यमिनी-

नो विकारो विकृत्यमिदंभावोऽनेन प्रकृतेन मवतं

च कल्पते तयो भा मवति । पाणिना कुञ्जो ।

पादेन खड्ग । अक्षणा काण ।

शिख्या बहुमन्त्रादीत् वेतस्यमेव मूर्धनि ।

केचन संक्षयज्ञान्या निविर्नैः पिनाकिन ॥

अपि मवान् कर्मद्वयना अत्रमन्त्रादीत् । अपि

मवान् बुद्ध्या परित्रावकमदर्शत् । अत्रमन्त्रादिप्रक-

रण्यपन्नो म्लुष्य कर्मद्वयनादिना कल्पते । अंगिनि-

कारेण्यभावा इति किं ? अक्षि काणमस्य ।

हेतो ॥ ३६ ॥ हेत्ये मा मवति । धनेन

कुलं । विषया यत् । अक्षेण वदति । अल्पधनेन

मवति ।

+क्य ॥ ३७ ॥ इत्ये क्य मवति । सिद्धिते

कर्मणात् । पर्ययोऽप्रिमान् ब्रूमवत्तात् ।

●क्ये ॥ ३८ ॥ हेतो क्ये क्य मवति ।

सत्ताद्वय । सहासाद्वय । निष्काद्वय । हेतो इति

किं ? बहवस्तथा देवदत्तो वाहं ब्राम्य सत म पर

पति शतेन मव ।

गुणे श्रीवत्सस्यास्त्रिपां ॥ ३९ ॥ गुणे हे

तो श्रीवत्सवर्णमतेन क्य मवत्यस्त्रिपां । जास्या-

द्वय । जाडवेन बह । क्षान्तमुक्त । क्षानेन मुक्त ।

गुण इति किं ? धनेन कुल । अक्षिपायमति क्य ।

कुदपा मुक्तः ।

●हेतो सर्वा माय ॥ ४० ॥ हेतुसम्पर्क-

१ अक्षिपायमति क्य । २ १ । क्य-

रवेऽत्रा त्र मवत्य ।

य प्रकृते हेतये तद्विचिनः सर्वा विभक्त्यः प्रायेण
मर्षति । घनेन हेतुना वसति । घनाय हेतवः । घना-
दतो । घनस्य हेतोः । घने हेतोः । क हेतु वसति ।
केन हेतुना । किं निमित्त । केन निमित्तेन । किं
कारणं । कन कारणेन । किं प्रयोजनं । केन प्रयो-
जनेन । य हेतु वसति । येन हेतुना । येन निमि-
त्तेन । एवं सर्ववचनम् ।

काश्यादाने ॥ ४१ ॥ अपादाने कारके का
निमित्तं मर्षति । रयात् पतितः । आचार्यादिपीते ।
चौरस्यो विभेति । अवर्मागुपसते । मायुरा पात्र
स्त्रिपुनकेभ्य आभ्यतरा, भमिकपतरा, दर्शनीयतरा ।
+प्यस्ये कर्माचारे ॥ ४२ ॥ प्यातस्य स कर्म
प्याचारे च का स्यात् । प्रासादात् प्रेक्षते । आस
मात् प्रेक्षते । अत एव वचनात् प्यस्य दृष्टम् ।
प्यस्य इति किं । प्रासादमाकाश प्रेक्षते । आसने
उपविश्य प्रेक्षते । कर्माचार इति किं । गृहादाय
आजीवे ।

॥ दिग्द्वन्द्वान्यार्षां पुद्गल्यादीवराशिर्यु-
क्ते ॥ ४३ ॥ दिग्द्वन्द्वैरन्यार्षैस्तुद्गल्यादीमिष युक्ते
का मर्षति । पूर्वा प्रामात् । उत्तरो प्रामात् । अन्यो
देवत्वात् । मिषो देवत्वात् । प्राग् प्रामात् । प्रजग्
प्रामात् । दक्षिणा प्रामात् । दक्षिणाहि प्रामात् । इतरो-
ऽस्मात् । गृहादायत् क्षेत्रं । बहिर्मात् ।

॥ वाज्जोर्ध्वस्यै ॥ ४४ ॥ अतसर्षस्यैवेति वा
मर्षति । दक्षिणतो प्रामस्य । उत्तरतो प्रामस्य ।
उपरि प्रामस्य । उपरिष्ठत् प्रामस्य । परी प्रामस्य ।

॥ इष धेनेन ॥ ४५ ॥ घनेन योगे इष ता च
स्यात् । दक्षिणेन विजगर्षते वसति । उत्तरेण हिम-
वर्त । पूर्वेण प्रामस्य । उत्तरेण प्रामस्य ।

॥ का पते ॥ ४६ ॥ कते सन्देन योगे का
स्यात् इष च । कते वर्मात् कुतः सुखं । मित्र
यमाश्रययुते । न क्षमं विहिपते रोगयुते ।

॥ इष कनाना मा च ॥ ४७ ॥ पुष्ट्याना-

नाभ्यां योगे मा स्यात् का च । पूषक देवत्वेन ।
पूषा देवत्वात् । गाना गुह्यत्वेन । मन्ना
गुह्यत्वात् ।

॥ विना विस ॥ ४८ ॥ विना योगे विसो
भाकेषो मर्षति । विना सम्पत्तयेन । विना सम्प-
त्त्वात् । विना सम्पत्तयं कुतो मुक्तिः ।

॥ स्तोकात्पुद्गलकृत्कृतिपवात् कारणे का वा
असत्त्वे ॥ ४९ ॥ स्तोकादेरसत्त्वचनात् कारणे
का वा स्यात् । स्तोकाभ्युक्तः । स्तोकेन मुक्तः ।
अस्याभ्युक्तः । अस्तेन मुक्तः । कृष्णभ्युक्तः । कृष्ण-
ण मुक्तः । कतिपयभ्युक्तः । कतिपयेन मुक्तः ।
असत्त्वे इति किं । अस्तेन क्षीयुना मत्त । कारणे
इति किं । अस्य जस्पति ।

+दुसार्थैस्ता ॥ ५० ॥ दुसार्थैरुभयैरेव कारणे
ता मर्षति । औदनस्य तुप्यति । औदनस्य दूतः ।
सक्तूनां पूर्यते । सक्तूनां पूरणः ।

॥ औज्ज्वार्यै ॥ ५१ ॥ जानातेरुसार्थं जनन-
धीवने वर्तमानस्य कारणे ता मर्षति । पर्यसो जानति ।
दशो जानीते । अन्तार्थे इति किं । जानिना
दुहितरं जानाति ।

॥ का चारार्थैः ॥ ५२ ॥ चारार्थैरुपर्येति-
कार्येणासत्त्वनाधिभिर्मुक्ते का स्यात् ता च । दूरं
प्रामात् । दूरं प्रामस्य । निप्रकृष्ट पर्वतात् । निप्रकृष्टे
पर्वतस्य । अतिकं वनात् । अतिकं वनस्य । अन्यासं
देहात् । अन्यासं देहस्य ।

॥ तेभ्यः केभ्यः ॥ ५३ ॥ तेभ्यः चारार्थ-
र्येभ्यः केभ्यः मर्षति । दूराद् प्रामस्य । दूरं प्रामस्य ।
दूरेण प्रामस्य याति । अतिकेनात् प्रामस्य । अतिकं
प्रामस्य । अतिकेन प्रामात् ।

॥ ईवाचारे च ॥ ५४ ॥ ईश निमित्तं मर्षति
आचारे कारके तेभ्यश्च ।

अपाने रमते लोको गिरी वर्धति वासवः ।
अन्यत्रापि मनो याति कुञ्जलीषु न गच्छति ॥

१ अयमवयवस्य द्वितीया अतो प्रकृते एव देव-
काभ्युत्तिमिति पूर्वविधित्वेन का मर्षति । २ कर्माच
विशुद्धं ईर्ष्यामर्षः । तेनैव न-दिकलेष्वप्युक्तम् ।

३ कदाचन कर्मयुक्तं कर्मस्य अर्थो वा । अस्मिन् रक्त-
प्रतिहतो वा तद् कर्मण्यर्थं जानाति ।

कृत् आस्य । स्वास्यां पृथ्वि । गगायां घन्य ।
हरे वनस्य । विप्रहृष्टं हृष्टस्य । अतिके कूपस्य ।
सगोपे देशस्य ।

+तेन कर्मणि ॥ ५५ ॥ सतीतस्य इन्विपयस्य
कमणीयं भवति । अघोर्तं व्याकरणमेव—अभीती
व्याकरण । आभीती छासि । अर्पिती गुरी ।
कृत्यहं किं ! मुक्तर्थां ओन्नं । इन्द्राहं किं !
गुरुमुपधिष्ठः क्षिप्य ।

+हेतौ लघुक ॥ ५६ ॥ कमणा मुक्ते हेतौ
ईव भवति ।

चर्मणि शीपिन इति दत्तपोहति कुर्वर ।
केचपु चमरी इति लीलि पुष्कलको हव ॥
समुक्त इति किं ! मिश्रया भवति ।

यज्ञायाज्ञावगति ॥ ५७ ॥ यस्य भावात्
क्रियातो भावांतरस्य गतिर्निर्णीतिस्तत्र ईव भवति ।
गोडु बुद्धमानासु गत । दुग्वास्वागत । देवार्थायां
क्षियमात्रायां गत कृतायामागत । यज्ञावादिति किं !
यो जडाभि स मुक्त । जडामिरिस्त्रेप नास्ति ब्रह्म-
त्वात् । भावगतिरिति किं ! यो मुक्तवान् स वषट् ।
यो मुक्तवानिस्त्रेप न भवति ।

गते स्थानिन्यध्यातनैक्य ॥ ५८ ॥ यस्या-
प्रयोगेऽन्यथो गम्यते स स्थानी । इयच्छाजितस्या-
ध्वनोऽवसानमेत । यद्वाभाद् भावगतिस्तत्पतिन
मुक्तस्याध्वन गतस्ये स्थानिन्यप्रमुग्यमान तेमतिन
एकत्र [प्रयमार्थ] भवति । पाटलिपुत्राद् राजगृहं सप्त-
मोवननि । स्थानिनीति किं ! गभीधुमत सांकाश्यं
चतुर्षु योजनेषु गतेषु भवति । अज्यग्रहणे किं !
कार्तिक्या आसहापिणी मासे । अतेनेति किं !
अथ नद्यर्षु योजनेषु गतेषु योजन । अकार-
ईक्यावगत्या ।

ता जानादरे ॥ ५९ ॥ यज्ञायाद् भावगति-
स्तत्र ता भवतीत्य जानादरे गम्यमाने । रुतौ
ओक्षस्य प्राजानीत् । रुति ओके प्राजानीत् । देव
हते वेद्यति प्राजानीत् । दैवदत्तस्य ओक्षतः
प्राजानीत् ।

स्वामीचराभिपतिदायादसाक्षिप्रतिप्रम

सूतैश्च ॥ ६० ॥ एतैर्येगि तेषी स्तः । गवां स्वामी ।
गायु स्वामी । पतीनामीधर यतिष्णीधर । वृणम
भिपति । मुष्पभिपति । वनस्य दायाद । घने
दायाद । गवां साक्षी । गोषु साक्षी । सतस्य प्रति
मू । संते प्रतिमू । गवां प्रसूतः । गोषु प्रसूत ।

कुशलायुक्तनासवाया ॥ ६१ ॥ कुशला
युक्तान्यां योगे तपो स्तः । मुहुर्मुहुस्तत्पर्येण वा
सवायां गम्यमानायां । कुशला विपामहन्त्य ।
कुशलो विपामहणे । आयुक्तस्तपश्चरण । आयुक्त
स्तपश्चरणस्य । आसवायामिति किं ! कुशलाध्व
कर्मणि न च करोति । आयुक्तो गौ गक्रेन ।
आह्वय युक्त इत्यर्थः ।

साधुनिपुणेनानभ्यादिनार्थायामि ॥ ६२ ॥
साधुनिपुणान्यां पागे अभिप्रमतिमिरयोगे चार्थायां
गम्यमानायां ईप् स्यात् । जिन साधु । गुरौ
निपुण । अर्थायामिति किं ! साधुरन्यो रात्र ।
अनभ्यादिनेति किं ! साधुर्वातरममि । मातरमनु ।
नितरमनु । निपुणो मातरं प्रति । मातरं परि ।
निपुण पितरं प्रति । पितरं परि ।

असितासुकारयदैर्मा च ॥ ६३ ॥ एतैर्येगि
या स्यादीप् च भवति । कैष्टै प्रसित । कंसु
प्रसित । कैष्टैस्तुक्त । कैष्टैस्तुक्त । कैष्टैस्तुक्त ।
तत्र निम्न प्रसक्तिरित्यर्थः ।

उशि मे ॥ ६४ ॥ उशि मे विद्ये मेरी स्तः ।
पुष्येण पुष्ये वा पात्यममर्यात् । मघमर्मिवास्तु वा
पक्ष्मिदन । उशीति किं ! पुष्ये चंदमा । न इति
किं ! पचाडेषु भवति ।

मिष्टैर्कार्ये वा ॥ ६५ ॥ मित्रा सहैकार्ये
समानार्थे वर्तमानात् अस्माप्युगे वा (प्रयमा) विमर्श
भवति । मुग्निर्भूत । शोण पच्यते । गा । कुमारी ।
हृष्ट । कुर्व । सारी । एक । हो । बह्व । एक्यर्थे
इति किं ! त्वया पच्यते मोक्षन ।

संबोधने वाच्य ॥ ६६ ॥ संबोधनं या वा
तस्या बोध्यमिति संज्ञा भवति । हे देव । हे
देवी । हे देवा ।

०८० किं ॥ ६७ ॥ बोध्यसंज्ञायां वायां सु

किसको भवति । हे कन्ये । हे कुमारी । हे वसु ।
किप्रदेशः केरेड ॥ प्रमत्तय ।

ता श्रेये ॥ १८ ॥ कारकाणामभिषेक्षा ततो-
ऽप्य' स्वस्वाम्यादिर्वा शेषस्तस्मिन् ता विमलप्री भवति ।
मदस्य श्रुणोति । रात्रि' स्वं । मन्त्राणां रात्रा । तस्य
भाता । प्रामस्य समीप । शादीनां राशि । यवानां
धाना । तस्य हस्त । गोः स्थान ।

स्वर्णद्वयेष्टां कर्मणि ॥ १९ ॥ स्वर्णार्पणां
द्वयेष्टोन्म कर्मणि ता स्यात् । मातु स्मरति । पिशुर
प्येति । सर्पियो दयते । पयस इति । शेष इति किं ।
मातरं स्मरति ।

हु' प्रतिपद्ये ॥ २० ॥ हुः कर्मणि ता
स्यात् प्रतिपद्येऽर्थे । एवो दक्षस्योपस्कृते । शस्त्रप-
त्रस्योपस्कृते । प्रतिपद्ये इति किं । कुम्भे करो
ति बुद्ध्या ।

॥ स्वर्णस्याम्बरसंताप्योर्मावाके ॥ २१ ॥
स्वर्णानां मावचरिणां भूनां कर्मणि ता स्यात् अग्नि
संतापी निहाय । नीरस्य दहति रोग । हुप्यस्या-
नपति दवा । स्वर्णस्येति किं । पृति जीवन्तमानन् ।
अम्बरसंताप्योरिति किं । अपय्याग्निन अवरयति
अग्नि । अम्बाग्निन संतापयति पीडा । मातृकुरिति
किं । मधुराग्निन दहति क्षेम्य ।

आशिपि नाया ॥ २२ ॥ नापते' कर्मणि
ता मत्वाशिपि । पयसो नापते । दग्धो नापते ।
आशिपीश्वर । माणावकुमुपनाययति । वंग पुत्राधी-
त्येति व्याचष्ट इत्यर्थः ।

॥ सासनादक्रापपिपां हिंसायां ॥ २३ ॥
भासादीनां हिंसायां कर्मणि श्रेये ता भवति ।
नीरस्योन्मासयति । दस्योर्नीटयति । कितवस्योत्क्र-
ययति । जारस्य पिनष्टि । हिंसायामिति किं । नीर
वधनाहुन्मासयति । भावा पिनष्टि ।

॥ मासेष्ट्रं ॥ २४ ॥ अग्निम्यां व्यस्तसमस्तवि-
पर्यस्ताम्यां इति कर्मणि ता स्यात् हिंसार्थे । सुत्रा
कस्य प्रवेति । हुप्यस्य निहति । प्रणिहति । निप्रहति ।

व्यवहृणो' सामर्थ्ये ॥ २५ ॥ एकयो
सामर्थ्ये व्यवहृण्ये पूते च कर्मणि ता भवति । शतस्य

व्यवहरे । सहस्रस्य व्यवहरे । शतस्य पणने ।
सहस्रस्य पणने । सामर्थ्य इति किं । सामाकां
व्यवहरेति ।

दिवा' ॥ २६ ॥ व्यवहृणिसमानार्थस्य दिवे
कर्मणि ता भवति । शतस्य दीम्यति ।
सहस्रस्य दीम्यति ।

वा गौ ॥ २७ ॥ गिरूरस्य दिवा' कर्मणि ता
वा भवति । शतस्य प्रतिदीम्यति । शतं प्रतिदीम्यति ।

॥ काकापारे सुजये ॥ २८ ॥ सुजये' यस्य
तस्मिन् स्यऽर्थे युक्त सति काके भावारे कारके ता
भवति । शिरहो मुक्ते । शिरहो मुक्ते । पंचकृन्वोऽहो
मुक्ते । कश्चमहणं किं' शि' कसपात्र्यां मुक्ते । भावारे
इति किं । शिरहा मुक्ते । सुजये इति किं । अहि
मुक्ते दिन । शेष इति किं । शिरहृण्यतीति ।

कर्तृकर्मणो' कृति ॥ २९ ॥ कर्तृरि कर्मणि
च कृतप्रयोगे ता भवति । मयतां शायिका । मयता-
मासिफ । पवानां अवका । सक्तृनां पायकः ।
विषस्य बाता । सकृत्स्य द्रव्य । कृतीति किं ।
कृतपूर्वा कर्त ।

॥ कस्यापारसतो' ॥ ३० ॥ भावारे सति च
वर्तमानकृते वा कृतस्य प्रयोगे ता भवति ।
अस्मिन्नभिरस्यते स्य । इदमेवामासितं । इदमेव
शयित । सता मत । राज्ञां युव । सता पूजित ।
राज्ञामर्षित । सापूर्वा दीक्षित ।

॥ कासुकस्य ॥ ३१ ॥ अस्य प्रयोगे ता भवति ।
दास्यां कामुकः । कस्यस्य शिव कामुकः भवति ।
वैद्यायां कामुकः ।

॥ न शिवस्योक्तस्यार्थानुपूर्वा ॥ ३२ ॥
स्मादीमां प्रयोगे ता न भवति । बोदनं मुक्त्वा ।
स सुक्त कृतवान् । बोदनं मुक्त्वा । देवदेवेन
मुक्तं । विष्णुमिश्रेण पीतं । शैत्यं कारवामास ।
जिनाम् बंदिष्यमाण । श्रोतनं पचमान । कर्त
कुर्वन् । कर्त कुर्वण । दामं शिकीयु । रिपून्
शिश्यु । प्रममागामुकः । मुकरः कनो भवता ।
ईपकरः कनो भवता । दुष्करः कनो भवता ।
ईपतपनं पनो भवता । सुझम तप भवता ।

छोहं पवमान । देवं यजमान । धारयन् धर्म-
शास्त्रं । येनैवमपीपन् । अहम् पूजा । फटाम्
कर्ता । पठिता येनैव । कटं कारको गच्छति ।
बोद्धं भोक्को भवति ।

॥ माभ्यामभ्यर्च्येन ॥ ८१ ॥ माभिनि काले
आभमर्च्ये च य इन् तस्य प्रयोगे ता न स्यात् ।
प्राये गयी । स्मरमात्राया । शर्वे दायी । सहस्रं
दयी । क्षरी येऽसि कटं ।

अभ्यस्य हा कर्चरि ॥ ८४ ॥ व्यसङ्कस्य
प्रयोगे कर्चरि ता वा भवति । भवतः कर्चर्या
धर्म । भवता कर्चर्यम् । भवतो ह्येव कर्म । भवता
ह्येव । भवतः कटु प्राप्ते गंतव्य । भवता कटु प्राप्ते
गंतव्य । कर्चरीति किं । गेया प्राणवक्त्रा गाधानां ।

॥ विप्रासुज्जाहो ॥ ८५ ॥ इवो कर्चकर्मणो
प्राप्ते कर्चरि ता वा मन्त्रकारमकं च विहाय ।
साधो सुत्राणां कृति स्वामिना । साधो सुत्राणां
कृति स्वामिना । आत्मानं गवां दाहो अगोपाकस्य
अगोपाककेन वा । अमाक इति किं । विद्यार्थ
देशदत्तस्य वासिकानां । मेदका पत्राणां वादिना ।
+ द्विपत्र ॥ ८६ ॥ द्विपे सप्तयमो कर्मणि
वा ता भवति । चौरस्य द्विपत्र । चौर वा ।

॥ कर्मणि गुणेऽभ्यस्य ॥ ८७ ॥ व्यसङ्क-
वाजितकृतप्रयोगे गुणेऽभ्यस्य कर्मणि ता वा
स्यात् । दैत्या गोः पयस । दोग्धा गोः पय । वायिता
नामित्रस्य । वायिता गोमित्र । वायिता सिन्धस्य
वर्मस्य । वायिता सिन्धस्य वर्म । गमयिता माणव-
कस्य प्रमस्य । गमयिता माणवकस्य प्रम । गुण
इति किं । नेता अभ्यस्य । अभ्यस्येति किं । वेत्तव्या-
प्रामं शास्त्रा ।

॥ सुखायैर्मा ॥ ८८ ॥ सुखायैरुपयोगै-
र्दोषो मा भवति ता च । पित्रा तुस्य । पितृसुखस्य ।
मात्रा तुस्य । मात्रा समान । गुरुणा समः ।
गुणे समः ।

॥ यद्रसतापुर्बेतिवार्पवैराक्षिप्य ॥ ८९ ॥
यद्रसतापुर्बेतिवार्पवैराक्षिप्य । यद्रसतापुर्बेति
वार्पे । यद्रसतापुर्बेतिवार्पवैराक्षिप्य । यद्रसतापुर्बेति

वास्तनस्य मद्रं कस्याप्यं वाऽस्तु येनस्य येनाप्य
वा । येन कुलसं गिरामप्यं वाऽस्तु संपाद्य संपत्स्य
वा । दीर्घमापुराक्षिप्यं विरजोभितं वाऽस्तु मभ्याप
मभ्याप्य वा । य सुखं धर्म वा भूयात् प्रब्राम्य
प्रब्रामां वा । हितं पण्यं ह्यं प्रियं वा भवतु मित्राय
मित्रस्य वा । अर्थ- प्रयोगेन कर्म वा भवतारुणा
दत्तस्य वा । अविधिपीति किं । आपुर्बेतिवार्पवैराक्षिप्यं तपः ।

॥ माभित्पूर्वागद्वद एकवत्तुस्य ॥ ९० ॥

प्राप्यंगानां त्पूर्वागानां च तुस्यानां इह एकवत्
भवति । पाणी च पादौ च पाणिपादे । शिरोधौ ।
कर्मनासिक । रथोष्ठ । संप्रपठं । मेरीमूर्ध्नां ।
मादौगिकपाणविक । तुस्यामिति किं । पाणिगुणौ ।

॥ चरणं स्थेनोर्बोद्धयजुको ॥ ९१ ॥

सुखरथो स्थेनो स्थेनो चरणानां तुस्यानां इह
एकवत् भवत्युत्पाद्यपुत्रादे । कथाय कथ्यपत्न्य
कथ्यकथ्यपुत्रागात् । कथ्यपुत्रं प्रपच्छत ।
चरणमिति किं । उदरार्थेपाकरणाभासकत्वा ।
स्थेनोरिति किं । अर्नसिपु कथ्यकथ्या । कुलीति
किं । उपाति कथ्यपुत्रम् । अनुत्पाविति किं ।
प्राप्यकुः कथ्यपुत्रम् । आदिबचनमिदं ।

अभ्यर्च्युक्तुरन ॥ ९२ ॥ अभ्यर्च्युक्तुरन-

मनया इह एकवत् भवति । अर्च्युक्तु अर्च्युक्तुवत्
अर्च्युक्तुवत् । सत्याहतिरने । अभ्यर्च्युक्तुमिति किं ।
इत्युक्तौ । अनसिति किं । गत्वाभ्यर्च्युक्तुवत् ।

॥ अथीत्यासन्नानर् ॥ ९३ ॥ अथीत्या पठित्या
प्राप्तयानां इह एकवत् स्यात् । पदकथ्य कथ्यकथ्य
पदकथ्यकथ्य । कथ्यकथ्यकथ्य । अथीत्यापि किं । अथ
विरि । आसन्नानापिति किं । वाक्किन्वैपाकरण्यो ।

अमाणिजाते ॥ ९४ ॥ प्राणिबद्धि-

अभ्यजातिवाचिना इह एकवत् भवति । आत्तसज्जि ।
आमाकापुत्रि । कुलवर्ध । कुलवर्ध । अप्राणिप्रहयो
किं । विद्वद्भौ । जातेरिति किं । द्विपत्रमिष्यौ ।

॥ विदिगो पूर्णदीवेष्ट ॥ ९५ ॥ विदिगानां
विदिगानां पुरा गदीनां देशवाचिना इह एकवत्
भवति । गपुरपादकिपुत्रं । कर्त्रीकुसुमपुरं । अथरथ

इरावती च उर्ध्वेरावती । गंगासोमे । कुक्कुक्षेत्र ।
दार्माभिसारं । विष्णिमिति किं ? मयुरावाराणस्यौ ।
गगापमुने । मयकेकया । पूर्णदीदेशमिति किं ?
कुम्भदीमपूरे ॥

० नित्यादिय । द्वेये ॥ ९९ ॥ नित्यादियां सदा
वैरिणां द्वे एकवद् भवति द्वेये । देवासुर । अहि
मकुल । मारुतरूपकं । श्वाश्वराहं । अस्त्रमहियं । काको-
ल्लकं । नित्यादियमिति किं ? गोपाकृष्णकृष्णना ।

वर्णेनाहं कृष्णाज्योग्यानां ॥ १० ॥
वर्णेन आतिविशेषेणार्हद्रूपस्य वैश्वस्यस्याया
स्यानां द्वे एकवद् भवति । तद्यावत्कारं । कुमा-
वष्टं । रक्ततनुवार्यं । वर्णेनेति किं ? मूलावितौ ।
अर्हद्रूपस्योन्मत्तमपि किं ? प्राज्ञगच्छिष्यौ ।

० गवाश्वनादिभ्यः ॥ १०८ ॥ गवाश्वनादिभ्यः
एकवद्भवति । गवाश्व । गवैडक । अमाभिकं ।
कुम्भबाम्न । पुत्रपीत्रं । चक्रातो नियमार्यं । गणवा-
द्यानां न भवति । गोस्त्री ।

० फलसेनांगमुद्रमीरं बहर्षांते ॥ ११ ॥
फलसं । सेनासं । सुत्रवीचांश्च बहर्षांते द्वे एक
वद् भवति । बन्तराणि च आमलकानि च बदरामलक ।
कुम्भबाम्न । अस्त्ररथं । रथिकस्याराहं । सतस्वराव
स्यार्यकाश्च सतस्वपादक । मूलास्थि । दशमसक ।
बह्वाश्वमिति किं ? बदरामलक । अपरपी । मूलास्थि ।

० वा तस्मैगदृगपाय्यपासि ॥ १०० ॥
तर्वादीनां बहर्षांते द्वौ वा एकवद् भवति ।
पुष्पमयौ । पुष्पमयौ । बभारवकर्म । बभार-
कर्मा । स्वपुत्रत । तद्वृत्ता । मयकुशकरं । मयकु-
शकरा । कुशकाक्षं । कुशकाक्षा । दर्मसौम्यं ।
दर्मसौम्यं । मृदियमं । मृदियवा । तिष्ठमाय ।
तिष्ठमाया । ईसकृष्णकं । इत्यसकृष्णक ।
तिष्ठिरिक्पिबत् । तिष्ठिरिक्पिबत् ।

० पशुभ्यमनाभ्ययवपूर्वापरामरोचत ॥ १०१ ॥
पशुनादिर्हो वैकवद् स्यात् । गोमहियं । गोमहिवी ।
हृष्यिवत् । हृष्यिवत् । दधिपूतं । दधिपूते ।
घाकस्यं । घाकस्यौ । अश्वशब्द । अश्वशब्दौ ।
पूर्वापरं । पूर्वापरे । अपरोचतं । अपरोचते ।

० विरोध्यद्रव्यं ॥ १०२ ॥ निरोपि यदस्य
तद् द्वौ वैकवद् स्यात् । सुखदुःख । सुखदुःखे ।
एवं-क्षीतोष्ण । क्षीतोष्णे । जन्ममरण । जन्ममरणे ।
अमाशाम । अमाशामे । सम्पन्नानामप्याङ्गमं ।
सम्पन्नानामप्याङ्गाने । विरोपीति किं ? कामक्रोधौ ।
अद्रव्यमिति किं ? सुखदुःखाभिनौ मामौ । क्षीतोष्णे
इमे उदके ।

० दधिपय आदि ॥ १०३ ॥ दधिपय
प्रधुतिर्द्वे एकवद् भवति । दधिपयसी । सर्पिमु-
नी । प्रसप्रनापती । दीक्षातपती । उच्छुचमुत्तरे ।

० स्त्री ॥ १०४ ॥ स्त्री सख्यायां इयत्तापरिच्छेदे
द्वे एकवद् स्यात् । इताश्च ओष्ठी च इतेने
दतोष्ठा । बहवो मर्दगिकपाणविका ।

० वातिक्के ॥ १०५ ॥ स्त्री सख्याया आतिक्के
समीपे द्वौ वैकवत्स्यात् । समीपे दद्यान्मामिने
उपेक्षं पाणिपादं । उपेक्षां, पाणिपादां । उपेक्षं
मर्दगिकपाणविक । उपेक्षा मर्दगिकपाणविका ।

० स नृ ॥ १०६ ॥ योऽयमुक्तः एकवद्भवति
स नृ भवति । तथा वैनेन्द्राहं ।

० इक्ष ॥ १०७ ॥ इतो नृ भवति । अवि
कुमारि । उपपशु । एकमुनि जेनेर्द्वे । बभार्यात्
किपाविशेषणान्नं नप्य । साधु चसति । पृष्ठ पश्चति ।

० समाहारे ॥ १०८ ॥ रस समाहारे वर्तमानो
नृ स्यात् । पंचगव । पंचानि । समाहारे इति
किं ? पंचात्रिंश ।

० स्म्यपात्राघत् ॥ १०९ ॥ पात्रादिर्वाजितोऽ-
कारतो र समाहारे क्षीरिणो भवति । पञ्चपूजा ।
दद्यामी । चतुरध्यायी । अपात्रातीति किं ? द्विपात्रं ।
त्रिमुबनं । चतुष्प । अदिति किं ? त्रिगुति ।

० वाऽऽ ॥ ११० ॥ वाक्यतो र समाहारे वा स्त्री
भवति । पञ्चसदृशं । पञ्चसदृशी । दद्यामर्कं । दद्यामाक्षी
अष्टशकं । अष्टशक्यी ।

० नृ पात्रसं ॥ १११ ॥ अन्नंतस्य नृ स्या

१ वहा द्वेऽयमुक्तौ वहावत्वात्तुल्यत्वेऽयमुक्तौ
विशेषे ॥ १११ ॥

न्यप् च वा । पचतश्च । पचतशी । द्वादशरात्रं ।
द्वादशरात्री ।

पोऽनम्य ॥ ११२ ॥ मस्तं यस्तं च वर्जं
पिबा पयो नृप मवतीमत्तं विकृतं द्वेय । वक्षति—
सेनेसादिना—अत्रिपसेमं । अत्रिपसेना । प इति
किं । महातेनो राज्ञा । अनम्य इति किं । असेना ।
परमसेना ।

सौ कंचादीनरेषु ॥ ११३ ॥ कथांत. यो
नृप मवति सुविषय उद्योगेषु यदि सा कथा स्यात् ।
सौममीनां कंचा सौममिकंचं नाम । आहुरकंच ।
वर्मकंचं । एते उद्योगेषु ग्रामा । अत्रिपि किं ।
वीरजकंचा । उद्योगेषु इति किं । दक्षिणकंचा ।

आदावुपपन्नोपक्रमं ॥ ११४ ॥ उपजोपक्रम-
तं नो नप यक्षमातौ प्रापम्ये विवक्षिते तयोः ।
स्वाम्युपस्थापना स्वाम्युपरोप आकाशिकाचारम्य
यने । देवोपक्रमेकठोपम्यकारणं । कुत्तरनोपक्रमे
दान । अकंपनोपक्रम स्वपंरविधानं । आदाविति
किं । नैत्रोपक्रमं । नैत्रोपक्रमं प्रासाद ।

छाया बहूनां ॥ ११५ ॥ बहूनां वा छाया
तद्वत् यो नृप मवति । छायां छाया सरच्छायं ।
इच्छच्छाय । छच्छच्छायं । बहूनामिति किं । कुक्ष्य
च्छाया । कुक्ष्यच्छायं ।

समाज्यासा ॥ ११६ ॥ अशाका वा समा
तद्वत् यो नृप मवति । अस्तमे । दस्तोचमं । गोप-
चसमं । असत्तेति किं । दैक्षिकसमा ।

राक्षसाधराक्ष ॥ ११७ ॥ राक्षसादिम्योऽ
राक्षस पर वा समा तद्वत् यो नृप मवति । राक्ष-
ससमं । राक्षसमं । पिशाचसमं । अराक्ष इति पुरु
राक्षस्य उत्पत्त्यप्रदर्शनं । स्वामिसमं । पार्ष्विसमं ।
इनसमं । ईश्वरसमं । इन्द्रसमं । राक्षसाधराक्ष इति
किं । नरसमा । सुनिष्ठिरसमा । काष्ठसमा । पापा-
णसमा । राजसमा ।

सनासुराण्यपादासनिष्ठा वा ॥ ११८ ॥
सैनार्थः यो नृप मवति वा । कपिसमं । कपिसमा ।
विष्मुरं । विष्मुर । छच्छच्छायं । छच्छच्छाया । दान
दाचं । दानचय । अत्रिपं । अत्रिपसा ।

यंमे पुनर्लिङ्गं ॥ ११९ ॥ इति से चोदीव
लिङ्गं मवति । कुनकुनमयूषो इमे । मयूषकुनकुन-
मिमी । कुनकुने । कुनकुली ।

+ पञ्चापसंमाप्तापसादौ ॥ १२० ॥ प्राप-
प्राप्तापसपूर्ववर्जिते पसे पुनर्लिङ्गं मवति । पूर्वसादेपं ।
अर्धपिपलीय । अप्रापप्राप्तापसाशक्ति किं ।
प्राप्यं शरीरं । निष्कोशाभिः । अकर्मोभिः । प्रात
अभिः । आपयनीभिः ।

पुंस्त्वयवद्वमी ॥ १२१ ॥ अयवद्ववतिरे
तयोरे इति पुंसि मवत । अयवद्ववामिमी । अय-
वद्ववा इमे । अयवद्ववे ।

रात्रादी ॥ १२२ ॥ रात्राद्वम्यो कवतादी
पुंसि मवतः । एकरात्रं । द्विरात्रं । त्रिरात्रं ।
पूर्वाहः । मय्याहः ।

+ वाकादय ॥ १२३ ॥ एते पुंसि मवति ।
वक्ष्यते इति वाकः । अनुवाकः । संप्रवाकः । सूत्रवाकः ।
अहं ॥ १२४ ॥ अह इमं च अहं कृतसातः
पुंसि स्यात् । अहं । अहं ।

पुण्यसुविनाम्यां मय ॥ १२५ ॥ पुण्यसुदि
नाम्यां परो अहो नृप मवति । पुण्यह । सुदिनाह ।

पयो सिस्म्यादि ॥ १२६ ॥ स्यादि सि-
संवादिष पयस्यो नृप मवति । विगतः पंचा वि-
पयं । तत्पयं । अपयं । द्विपय । त्रिपय । चतुःपयं ।

पुंसि चार्द्धार्द्धय ॥ १२७ ॥ अर्धार्द्धयः
सम्यः पुंसि यदि च वक्षते । अर्धार्धं । अर्धार्धं ।
गोम्यः । गोमयं । कुतप । कुतपं । कप्ययं ।
कपयं । कप्यपण । कप्यपणं ।

रिक्तप्येज्योऽजगिष ॥ १२८ ॥
तच्छादौ किति ये चागे ये अर्धैर्दक्षिणैश्चो मय
ति । जग्य । जग्यवान् । जगिष । जग्या । प्रज
ग्य । लिज्य इति किं । अजग्यं ।

पसकृत्तुश्चानि ॥ १२९ ॥ अर्धैर्दक्षिण-

१ । चागेः सिद्धेज्याजग्य इति किं ये निर्वृता ।
आजग्यतर्थात् यैः वाक्यमपि सति ॥ १ ॥
तेन-सिद्धेज्या अर्धैर्दक्षिणैः सति ।

देहो भवति नाभि छुडि घडि सनि च परत ।
प्रपत् । अपत्तत् । घात् । मिचस्तति ।

छिटि वा ॥ १३ ॥ अदेरिनि परे घस्तु वा
स्यात् । अघात् । जस्तु । जस्तु । आत् । आदत् । आदत् ।

॥ वेर्यत् ॥ १३१ ॥ अये वत् इत्यपमानो भव
ति वा छिटि । उवाय । ऊपत् । ऊपत् । वत् ।
वत् । वत् ।

प्रो वत् छिटि ॥ १३२ ॥ इतिरिवादेसो
भवति छिटि परत । अघात् । अघात् । अघात् ।
अघात् । अघात् । अघात् ।

छुडि ॥ १३३ ॥ इतिरिवादेसो भवति ।
अघात् । अघात् । अघात् ।

वेरि ॥ १३४ ॥ इतिरिवादेसो भवति वा
स्यात् । अघात् । अघात् । अघात् ।

छुडि ॥ १३५ ॥ एत्येतिरिवादेसो
भवति छुडि परत । अघात् । अघात् । अघात् ।
अघात् । अघात् । अघात् ।

प्रो गम ॥ १३६ ॥ एत्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

सनि ॥ १३७ ॥ एत्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

इत् ॥ १३८ ॥ इतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

गाड् छिटि ॥ १३९ ॥ इतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ छुडि ॥ १४० ॥ इतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १४१ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ वत् ॥ १४२ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

वा छिटि ॥ १४३ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १४४ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १४५ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १४६ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १४७ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १४८ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १४९ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १५० ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १५१ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

१ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १५२ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

२ अस्त्येतिरिवादेसो भवति ॥ १५३ ॥ अस्त्येतिरिवादेसो भवति
अघात् । अघात् । अघात् ।

भवत । भवतिष्ठ । भसापा । भसानीष्ठा ।
भसात । भसनिष्ठ । भसत । भसुयाः । भस
निष्ठा । भसत । भसनिष्ठ ।

॥ भिण्यापार्थन्यधिगो ॥ १५२ ॥ भिरंतात्

प्रातात्पार्थन्यात् परयोः पुनस्तपार्थनिष्ठेषु भवति ।
तिष्ठत्वापसं इदं तैत्थापनि । तत्वापसं पुनः प्राग्भा
रणं अपि तैत्थापनि पिता । तैत्थापनि पुत्रश्च ।
मैमतापनि पिता । मैमतापनि पुत्रश्च । कुतेरपसं
कोरस्यः । तदपसं पुनः इमं अपि कोरस्यं पिता
पुत्रश्च । गार्म्यं पिता । गार्म्यं पुत्रः । वसिष्ठः पिता
पुत्रश्च । क्वाभिः पिता पुत्रश्च । क्वाप्यप्येतात्—इमं
उप । भिण्यापार्थिति किं । कुतस्तत्पसं कोरस्यः ।
शिवाप्यं । तदपसं कोरस्यः । भूतिः किं । नाम-
रपस्यापसं वामरस्यः । तस्य भिण्यां वामरपाः ।
अभिगोति किं । वसिष्ठः पिता । दाधायणः पुत्रः ।

॥ प्राक्षिन्वोऽतीतस्वत्यादे ॥ १५३ ॥ प्राक्षां

गोत्रे य इमं तदंतात् पुनस्तत्पसं भवति तास्व-
त्यादीन् वर्जयित्वा । पञ्चांगारत्वापसं पाञ्चांगारि-
पिता । तदपसं पाञ्चांगारिः पुत्रः । एवं—भापैरपाणि-
पिता पुत्रश्च । प्राक्षिति किं । प्राक्षिः पिता । प्राक्ष्य-
पुत्रः । इमं इति किं । एवम् पिता । एवमि-
पुत्रः । अतीतस्वत्यादेरिति किं । तीस्वति पिता ।
तीस्वकपनः पुत्रः । दाधायिः पिता । दाधायि-
पत्न्यः पुत्रः ।

॥ पैसाद्यविमाद् ॥ १५४ ॥ पैसादेनिष्ठा

पुनस्तत्पसं भवति । पैसाया अपसं पैसा पिता ।
तदपसं पैसा पुत्रः । साक्षिः पिता पुत्रश्च ।
साक्षिः पिता पुत्रश्च । अभिमात्—भागा पिता ।
भागाः पुत्रः । भागा पिता पुत्रश्च । साक्षिः
पिता पुत्रश्च ।

॥ बनीदे ॥ १५५ ॥ भिरंती य इमं तदंतात्

परस्य पुनस्तत्पसं वा भवति । सनुवत्स्यापसं नी-
दुवति पिता । तदपसं नीदुवति पुत्रः । नीदुवरा-
पस्य वा । त्रिरिति किं । दाक्षि पिता । दाधायणः
पुत्रः ।

॥ बहुप्राक्षिपा ॥ १५६ ॥ भिरंतात् तत्पसं

भवति बहुपुनस्तत्पसं भिण्यां । पञ्चांगारत्वापसं
पञ्चांगारः । इराकनः । ईरागाः । वगाः । कुतः ।
बहुप्राक्षिति किं । पाञ्चांगारः । पाञ्चांगारोः । भिण्यामिति
किं । पाञ्चांगारः । भाग्यः । भाग्यः । त्रिरिति
किं । नीपगवाः ।

॥ यस्तदादेर्गोत्रे ॥ १५७ ॥ यस्तदादेर्गोत्रे

निहितस्य तत्पसं भवति बहुप्राक्षिपा । यस्त-
त्वापस्यानि यस्तदा । कथा । यस्तदादेरिति किं ।
कापटकाः । गोत्र इति किं । परस्तस्येति पास्तका
कापटकाः ।

॥ यत्प्राक्षिपानादे ॥ १५८ ॥ यत्प्राक्षिपानादे

गार्म्यं बहुपुनस्तत्पसं गोपवन्तुदित्यो निहितं निहितः ।
गार्म्यः । वस्ता । वैदः । वैदोः । निदा । नीर्वा ।
नीर्वा । उर्वा । अगोत्रवन्तदेरिति किं । गोप-
वन्तत्वापस्यानि गोपवन्ताः । त्वाप्याकाः ।

॥ कुंदिन्यागस्तपयोः कुंदिनाम ती ॥ १५९ ॥

कुंदिन्यागस्तप इत्येतयोः गोत्रे बहुपुनस्तत्पसं
तयोः कुंदिन अगाति इत्येतद्वदेष्टो भवतः । कुं-
दिन्या अपस्यानि कुंदिनाः । अगास्तपः ।

॥ मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये ॥ १६० ॥

मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये गोत्रे बहुपुनस्तपः
तत्पसं भवति । मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये
मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये । मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये ।
मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये । मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये ।
मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये । मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये ।

॥ वरुणः प्राग्भरतेपिना ॥ १६१ ॥

वरुणो य इमं तस्य वरुणमभवति प्राग्भरते
मरुतगोत्रे वा । पाञ्चांगारिः । पाञ्चांगारोः । पञ्चा-
ंगाराः । एवं—मयुङ्गसवसिष्ठमोदमोगिरोज्ये । मरुत-
गोत्रे वा । मरुतगोत्रे । मरुतगोत्रः । पुत्रिष्ठितः ।
वरुण इत्येव । वैरुणः । वीरुणः । प्राग्भरते-
पिना किं । वाञ्छाकायः । दाक्षिदास्तपः ।

॥ वीपकादे ॥ १६२ ॥ उपकक्षिप्यो गोत्रे

वरुणमभवतः तस्य वीप भवति । उपकक्षिप्यो गोत्रे
वरुणमभवतः । वीपकायः । वीपकाः । वीपकायमाः ।
वपिष्ठकाः । वपिष्ठकायः ।

॥ तिकक्षितवादेदे ॥ १६३ ॥ तिकक्षित-

बादीनां द्वे बहुषु यत्पस्तस्योऽयं यथाशक्ति ।
 तिकायनद्वयं केतवायनद्वयं तिकाकितवा । और
 सायनद्वयं संकल्पयत्तरसंभवा । संसरमहीरणाः ।

+ तेषां द्रुपादे ॥ १६४ ॥ द्वे बहुषु वर्त
 मानो यो द्रुवावित्तस्य तपोऽयं भवति यथापूर्वं । आंगभ
 आंगभ सीसभ अगर्गगुह्या । यत्कुरुगुह्या । यग
 वासवाजा । कुंदिनागस्यवसिष्ठा । तपोति किं ?
 यास्ककथा छात्रा ।

+ बाऽन्येन ॥ १६५ ॥ द्रुपादेर्वापि भवति अन्येन
 सह द्रुवादीनां द्वे बहुषु । आंगस्य आंगभ दा-
 क्षिभ अगर्गगुह्या । आंगवांगगुह्या । गर्गवसी-
 पगवा । गार्ग्यवसीपगवा ।

यत्रादेर्द्वेषेण तायां पे ॥ १६६ ॥
 यत्रादेस्तया वेऽपि भवति द्वयोरेकस्मिन् वर्तमानस्य
 तायां पसे । गार्ग्यस्य गार्ग्यवासां कुल गर्गकुल । गा-
 र्ग्यकुल । निदकुल । नैदकुल । अगस्तिकुल । आग-
 स्तिकुल । यत्रादेरिति किं ? आंगकुल । अत्रादेरिति
 किं ? गार्ग्यां कुल गर्गकुल । ताया इति किं ? पारम-
 गार्ग्यः । य इति किं ? गार्ग्यस्य समीपं उपगार्ग्यं ।

सुपोऽनुमदो ॥ १६७ ॥ अनुमदोऽनुमत्तस्य
 सुप उप भवति । अनुमिच्छत्यनुमत्तः पुष्कलमपि ।
 पटीयति । औपग । राजपुत्र । यत् । यत्र ।
 द्रवदगु ।

ॐ ॥ १६८ ॥ ॐ परस्य सुप उप भवति ।
 तत् । तत्र । कृत्वा । य । वा । इ । अह । एव ।
 हात् ॥ १६९ ॥ इसत् परस्य सुप उप भ
 वति । अविधि । उपकृत् । एकमुनि । द्विमुनि ।

नालोऽन्त्यकाया ॥ १७० ॥ हादकारात्तात्
 सुपो मोक्षयति अम् त भवति क्व विहाय । उप
 कुंभ तिष्ठति । परस्य देहि स्वं वा । अत इति किं ?
 उपामि । अक्षया इति किं ? उपकुंभादानय । उप-
 मणिक्रयानय ।

ॐ माया वा ॥ १७१ ॥ हादकारात्तात् माया वाऽम्
 भवति । उपकुंभ । उपकुंभिन । उपकुंभिः कृतं ।

* ईप ॥ १७२ ॥ हादकारात्तादापो वाऽम्
 भवति । उपकुंभे निधेहि । उपकुंभे निधेहि ।

+ स्थिनघट्टे ॥ १७३ ॥ स्थिनघट्टान्दीकृ-
 णात् आदिकृष्णात् हादकारात्तादापोऽम् भवति
 नित्यं । एकविंशतिभारहा । त्रिकोणा । द्वि
 यमुन भवति । सप्तगंग भवति । त्रिगोदावर भवति
 सुमध्वं । सुमगध ।

+ परस्परार्थेर्वाऽनुमोऽनुमति ॥ १७४ ॥
 परस्परार्थेर्वाऽनुमति सुप आम् वा भवति । इमे
 सख्यौ परस्परं भोजयत । परस्परं भोजयत ।
 आभिः सखीभिः परस्परं भोजयते । परस्परं वा
 भोजयते । इमाः सख्यः परस्परं प्रयच्छन्ति । परस्परस्मै
 वा प्रयच्छन्ति । इमं सख्यौ अन्योन्यां भोजयत ।
 अन्योन्यं वा भोजयत । आभिः सखीभिरन्योन्यां
 भोजयते अन्योन्येन वा भोजयत । इमे सख्यावितरेतरं
 इतरेतरं वा भोजयत । इमे कुळे परस्परं परस्परं
 अन्योन्यां अन्योन्य इतरेतरं इतरेतरं वा भोजयतः ।
 कुळे परस्परं परस्परं अन्योन्येन अन्योन्यां इतरे-
 तरं इतरेतरेण वा भोजयते । कुळानि परस्परं
 परस्परस्मै वा प्रयच्छन्ति । अनुमोऽनुमति किं ? परस्पर
 भिमे जना भोजयति । अन्योन्यभिमे जना भोजयति ।

इति जैनैः (शब्दार्णव) व्याकरणे
 शब्दार्णवचक्रिकायां उपुष्टौ
 प्रथमोऽध्यायः ।

१ । यत्र पूर्व यत्र निधिविधेयो विधायो विधायक
 तत्त द्वे त्वेन ।

अथ द्वितीयोऽध्यायः ।

मयमं पादः ।

स्य ॥ १ ॥ अ इमंमधिकारो वेत्तिष्य आ
इमं । कस्यति—उप्यासीयौ । कर्तव्यः । करणीयः ।

परं ॥ २ ॥ बोद्धं वा यत्प्रसङ्गो
विधीयते स पर एव भवति । कर्तव्यः । करणीयः ।
अत्र । बोद्धव्यः ।

+ किं गुणविजं सन् मिपग्यादिनिदास
य ॥ ३ ॥ किं गुण विज इमेतेषां सन्
भवति मिपग्यादौष्ये निदया क्षमाया च । अत्र
चिकित्सति । सन् चिकित्सति । छगुप्यते । तिति
छते । मिपग्यादौष्ये किं । सकेतव्यति । गापा
मति । तेजमयि ।

० निशानामनमिहासवैक्ये चाम्प्रात्
मान्वापारीयस्य ॥ ४ ॥ शानादिभ्यं सन्
भवति निशानादिभ्येयु कस्य च दी । सीमासति ।
दीनासते । दीनामति । दीनासते । सीमासते ।
सीमासते । निशानादौष्ये किं । निशानमति ।
निदान । मयिता । वाचयति ।

हृषीच्छामां पोरोष ॥ ५ ॥ चारिच्छायं कृते
हृषि सन् वा भवति हृष्येण । मोक्षमुपिच्छति
हुमुच्छ । चिच्छयति । चिच्छयति । इच्छापामिति
किं । यन् गच्छति । चिच्छयति किं । प्रकृत्येच्छन्
प्रचिच्छयन् ।

+ न सन ॥ ६ ॥ नुमि इच्छयां पोरोषं विहित
सन् नान्यत् सन् न भवति । चिच्छयति नुमिच्छयति ।
हृषीच्छयति किं । चिच्छयति ।

० हरेण चाम्प ॥ ७ ॥ हरेणमनो यत्किञ्च
नान्यत्प्राप्तं वा चाम्प्य भवति । पुत्रमिच्छया
नन पुत्रमप्यति । वदन्मप्यति । हरे चाम्प

ति । इदं चाम्पति । स्वप्नं किं । पुत्रमिच्छया
प्राप्ति परस्य ।

० वयमसिम ॥ ८ ॥ स्वप्नेवेत्यत् सिममप्य
वयमवाक्यमभवति । स्वप्न पुत्रमिच्छया पुत्रं
वच्छीयति । वच्छीयति । वाच्यति । वच्छि इति
किं । वच्छीयति । सिममप्यति ।

० गीणादीपयाधारे ॥ ९ ॥ गीणादीपयाधारे
वेत्तावाधारेऽयं कस्य स्वात् । पुत्रमिच्छया पुत्रं
पति छात्रं । वच्छीयति कस्य । प्राप्तादे इच्छयति
प्राप्तादीपति पुत्रं ।

+ कर्तुं विष ॥ १० ॥ कर्तुं गीणादाधारे
ऽयं विमर्षयति । अथ इच्छयति अथ गीणं ।
गीणमप्यति । पुत्रयति की । कर्तुरिति किं ।
पदंयति कस्य ।

+ गदमपसीचोदाहृष्टि ॥ ११ ॥ एष
किञ्चित् भवति । गदम इच्छयति गदमेत ।
कीचते । होचते ।

० वयम् ॥ १२ ॥ गीणादाधारेऽयं कर्तुं
कस्य भवति । एते इच्छयति कस्य एतेनते ।
नुमि पुत्रमप्यति । अथपते गीणं । गीणमपते
ऽयं । वेत्तावधार्यधारे ।

० स स्वे वा ॥ १३ ॥ गीणात् कर्तुंवाधारेऽयं
कस्य परत सन्नरस्य वा ए स्वात् । मयित पय-
स्ये । मयित पययति ।

० अप्सरस ॥ १४ ॥ कस्य परतः सन्
भवत्परस । अप्सरायते कस्य ।

+ वदन्मप्य ॥ १५ ॥ आम्प्यं त
हति कर्तमानाया कस्य स्वात् । बोद्धमिच्छयति
बोद्धयते । बोद्धयते । वदन्मप्ययति स्वा-
यते । वदन्मप्यति किं । स्वप्न इच्छयति ।

० प्रसादेऽप्योम्प ॥ १६ ॥ प्रसादेऽप्योम्प
कस्य भवति सन्नरस्यधारेण । अन्ना भूयो
भवति भगवते । शीघ्रयते । भगवते । सम्मन्-
सम्मानयति । वेदन्—वेदयते ।

वागसोहिनादिभ्यं वयम् ॥ १७ ॥ वाग

तेभ्यो ओहितादिभ्यश्च ष्यर्थे क्यप् भवति । अदमाद् भवति दमदमापति । दग्दमापते । इडइडापति । इडइडपते । ओहितापति । ओहितापते । मिश्रपति । कृष्णापति ।

॥ सुखादेर्दुर्मौप ॥ १८ ॥ सुखादेरिबतात् मुग्मर्थे क्यङ् भवति । सुख मुक्ते मुखापते । दुःखापते । मुग्मीति किं । सुख वेदयते प्रसाधको देवदत्तस्य ।

॥ कष्टकसकृच्छसत्रगहनात् पापे चिकीर्षी ॥ १९ ॥ कष्टादेरिबतात् पापे वर्तमानात् चिकीर्ष्यर्थे क्यङ् स्यात् । कष्टं चिकीर्षति कष्टापते । कष्टापते । कृच्छ्रपते । सत्रापते । गहनापते ।

॥ बाप्योष्मकेनादुर्मौ ॥ २० ॥ बाप्यादेरिबतादुर्मौ क्यङ् भवति । बाप्यमुष्मति बाप्यापते । ऊष्माण्डमिति ऊष्मापते । केनापते नदी ।

॥ शब्दादेर्कृमि ॥ २१ ॥ शब्दादेरिबतात् करोत्यर्थे क्यङ् स्यात् । शब्द करोति शब्दापते । बैरपते । कष्टापते । जलापते । कृष्णापते । मेघापते ।

॥ रोमंधादुर्ध्वे ॥ २२ ॥ रोमधस्रब्दादुर्ध्वे वर्तमानात् कृमये क्यङ् भवति । रोमंधापते गौ । उर्ध्व इति किं । रोमं करोति क्रीटकः ।

॥ तपस क्यङ् ॥ २३ ॥ तपश्चाब्दादिबतात् कृमि क्यङ् भवति । तप करोति तपस्यति ।

॥ नमोश्चरिबादिचक्रङ् पूमासपर्याशिस्ये ॥ २४ ॥ एभ्यः पूमादिभ्यर्षेण वर्तमानेभ्यः कृमये क्यङ् भवति । नमस्करोति नमस्यति सुमति गायं । चरिष्यति गुरुन् । चित्रीयते । कित्वा । पूमादिभ्यः किं । नमस्करोति ।

॥ निरस्पगैभ्यो णिङ् ॥ २५ ॥ ङगैभ्य इतिभ्यो निरस्पर्थे णिङ् भवति । इस्त निरस्पति इस्तपते । पाठ्यते । निरसीति किं । इस्तमाचष्टे इस्तपति ।

॥ पुच्छमाहादौ ॥ २६ ॥ आम्ना अस्यर्थे षिभ्यर्षे णिङ् भवति । पुच्छमुदस्यति उत्पुच्छते ।

परिपुच्छयते । माह संधिनेति समादपते । परिमादयते ।

॥ चीवरस्यपरिषाधयोः ॥ २७ ॥ चीवरत् परिधाने अर्जने च णिङ् भवति । चीवरं परिधत्ते समर्थयति वा परिचीवरयते मिक्षु ।

॥ दूदो ष्यर्थे णिङ् बहुलं ॥ २८ ॥ दूदो धूनामर्थे णिङ् भवति बहुलं । सूत्र करोति सूत्रयति व्याकरणं । मुडयति माणवकः । मिश्रयति धान्यं । शृङ्खलयति बद्धं । पाशं विमोचयति विपाशयति । रूपं दर्शयति रूपयति । पयो मुञ्जे-पयो व्रतयति । सत्तर्षं न मुञ्जे-साधय व्रतयति । ओमान्यनुमार्ष्टि अनुलोमयति । बद्धेण समपृच्छदयति सचक्रयति । संनपा अभियति अभिषेणयति । बर्मणा संनद्यते सर्मयति । बर्मयोपगमायति उपर्षीणयति । शृङ्गैकैक्यस्तौति उपश्लोकयति । न च भवति-आश्वमानमाचष्टे ।

॥ श्वेताश्वान्वरगाओडिताहारकस्या-श्वतरेतकसं च ॥ २९ ॥ एषां णिभ्यश्चतरे तक्तानां सं भवति । श्वेताश्वमाचष्टे श्वेतयति । अश्वतरं-अश्वयति । गाओडित-गाओडयति । आहारकं-आहारयति । णिङ् संनियोगार्थत्वकारः ।

॥ इलककृत्वचा ॥ ३० ॥ इलिकश्चिन्वा णिभ्यर्दत्ता निपात्या । इलिकं गृह्णाति इलमिति । कश्चि-कश्चयति । त्वचं-त्वचयति । अश्वनिपाठः किं । अजहकत् ।

॥ वेदार्थसत्यस्या ॥ ३१ ॥ एषां णिभ्यः कारतादेशो भवति । वेदमाचष्टे वेदापयति । अर्थोपयति । सत्यापयति ।

॥ पोर्षेष् मृष्टामीश्वेज्जुमृध्वे ॥ ३२ ॥ छगिच्छिमुत्तरोर्मृष्टेज्जुमृध्वे चार्थे पङ् भवति । मधं पुनः पुनर्वा पठति पापयते । देदीप्यते । नेमुज्यते । मष्टामीश्व इति किं । ओदनं पचति । अष्टामृध्वेरिति किं । मस्य शोमते । पुनः पुनः शोचते ।

॥ सूक्ष्माश्रियप्रश्रयश्चर्योः ॥ ३३

एवो मृगामक्षिण यङ् मवति । सोऽभ्यत ।
सोऽभ्यत । सोऽभ्यत । अट्टाभ्यतोऽभ्यतयतोऽभ्यतयते ।
अभ्यतयते । मियमार्थोऽयं योगः । ह्यमदिभ्योऽने
प्राप्त्यः सुभ्यादिभ्य एव एकभ्योऽभ्यादिभ्योऽ-
भ्यादिभ्य एव यङ् मवति मान्यत । मर्धं चका
स्ति । पुनः पुनरीहते ।

ॐ गत्यर्थास्तुतिष्ठे ॥ १४ ॥ गत्यर्थास्तुति
ष्ठेऽर्थे यङ् स्यात् । कुटिष्ठः क्यपनि चकम्प्यत ।
जंगम्यते ।

ह्रस्वसदृशरमपममवहृगृह्यो गर्ह ॥ १५ ॥
एवो गर्हऽर्थे यङ् मवति । गर्हितं ह्रस्वपति कोऽभ्यत ।
साम्प्रत । चकम्प्यते । जंगम्यते । जंगम्यते । हृद
हते । जेगिह्यते । हृदस्यते । गर्ह इति स्ति ।
सर्गिह मुचं सौम्यति ।

ॐ चुरादिभ्यो भिङ्-ना ॥ १६ ॥ एवो भिङ्
मवति स्वार्थे । चोरयति । चितयति । आह्वयति ।
आह्वयति । चन्द्रयति । मध्ययति । व्याप्ययति ।
मंडयति । हर्षयति । चेतयते । मंत्रयते ।

ॐ पुत्रादेवा ॥ १७ ॥ पुत्रादिभ्यो वा भिज
स्यात् स्वार्थे । योजयति । पात्रयति । आर्चयति । अर्चयति ।
साहयति । लहयति । ईरयति । ईरयति । आपयति ।
अपयति । वर्जयति । वर्जयति । वजयति । वरयति ।
वारयते । वरते । पात्रयति । चयति । आपयति । आपयति ।

ॐ मूढः प्राप्ता भिङ् ॥ १८ ॥ मूढो भिङ्
मवति प्राप्ता वा । भावयते । मवते ।

ह्रस्वपति ॥ १९ ॥ ह्रस्वपति पत्रे भिङ्
मवति । फट् क्यपनि । ओदनं पात्रयति । धर्मं
पात्रयति ।

कडाद्वयङ् ॥ २० ॥ कडाद्वयङ्पागमा म
वति स्वार्थे । कडयति । कडयति । वसुपति । मूढ
पति । मिरयति । असुपति ।

गुपूषुगिर्यन्त्यनराय ॥ २१ ॥ एव
आपयो मवति । गात्रयति । भूत्रयति । चिन्दा
यति । पनायते । पनायते ।

पमृताभिन्नीयङ् ॥ २२ ॥ आभ्यां चपास

यं भिङ् ईयङ् इत्यतो लौ मवत । क्यपते ।
मवति । मीनो पु । भूणायो गत्यर्थाः । कृतीये ।

ॐ बाज्या श्रय ॥ २३ ॥ अगं परे गुणदिभ्य
आयो भिङ्नीयङ् च श्रयो वा मवति । गाण्यां चकार ।
छुगोप । भूपायिता । भूयिता । क्यमयिता । कर्मि ।
कृतीयिता । कर्तयिता ।

तद्वता चय ॥ २४ ॥ यदुक्तांस्त सद्य
यस्तत्ता स्यता प्रसङ्गा मवति । तथा चाद्वयते ।

ॐ निर्नाऽर्थे ॥ २५ ॥ निर्नाऽर्थे पुर्न मवत्ये
परत । मवत्ये मवत्ये । प्रासादीभ्यः । गिरिति किं ?
अमहापुत्रीयत् । अम इति किं ? भौमुक्ययत ।

रपतासी तुभ्यो ॥ २६ ॥ लो स्वतासी
इमेतो लौ मवत । सद्यता परत । क्यिभ्यति ।
क्यिभ्यत् । कर्तासि । मवत्ये । अमेत्यत ।
योका ।

ॐ कास्यनेकात्स्यादिभ्यः क्यम्पा ॥ २७ ॥
कास्यनेकात्स्यादिभ्यः क्यम्पा इति परे भाव
मवति । कास्यनेकात्स्यादिभ्यः । चकम्प्यत ।
चकम्प्यमास । इतिप्रचकार । इतिप्रचकार । इतिप्र
मास । कुम्पाचकार । कुम्पाचकार । कुम्पाचकार ।
गव्याचकार । गव्याचकार । गव्याचकार ।
कारयाचकार । कारयाचकार । कारयाचकार ।

ॐ सर्विनादिभ्योऽयोऽभ्युत्थो ॥ २८ ॥
सर्विनादिभ्योऽयोऽभ्युत्थो इत्येव भिङ्
त् क्यम्पा मवति । इत्यम्पाचकार । इत्यम्पाचकार । इत्यम्पा
मास । एवाचकार । इत्यम्पाचकार । इत्यम्पाचकार ।
चकम्पाचकार । चकम्पाचकार । चकम्पाचकार ।

ॐ बोधिर्वाजासुसर्पिष ॥ २९ ॥ एवो
भिङ्नीयङ् क्यम्पा स्यात् वा । बोध्याचकार । बोध्याचकार ।
मूष । बोध्याचकार । उवाच । विद्याचकार । विद्याचकार ।
विद्यामास । विद्या । जगताचकार । जगताचकार ।
जगताचकार । जगताचकार । सविद्याचकार । समीपे ।

भीतीभृशस्वत् ॥ ३० ॥ भ्यादोर्भिङ्नीयङ्
क्यम्पा वा मवति उवाच कार्यं च । विमपाचकार ।

पण्यो भूशामीकले यङ्ग मयति । सोनूष्यते ।
 सोमृष्यते । सोमृष्यते । अटायने । असापयते । अरापते ।
 ऊर्णोन्पते । मियमार्योऽयं योग । इक्ष्माभ्योऽने
 प्याभ्यः सृष्पादिभ्य एव एकस्मिन्प्रादिभ्योऽ-
 प्यादिभ्य एव यङ्ग मयति नाम्यत । मत्रा यक्ता-
 स्ति । पुत्रः पुनरीकृते ।

ॐ गत्पत्स्योऽह्निदिम् ॥३४॥ गत्पत्स्योऽह्निदि
 केऽये गह् स्यात् । कुम्भिः क्षत्रपतिः क्षत्रम्पते ।
 अगम्पते ।

सुपसद्वरजपञ्चमदशगुण्यो गौर् ॥ ३५ ॥
एभ्यो गौर्द्वयं यद्भवति । गार्हितं क्षुण्णि कोऽस्यते ।
साक्षपते । पञ्चपति । जेज्यते । जेज्यते । दंद
दाते । जेगिस्पते । दंदस्पते । गौ इति किं ।
स्वगिष्ठं मुखं सौदति ।

ॐ सुरादिभ्यो णिच्-॥ ३६ ॥ ण्यो णिच्
मयति स्वापे । जोरयति । शितयति । बाधयति ।
त्यज्यति । पृथयति । मज्जयति । बाध्ययति ।
मंथयति । कर्षयति । शैत्यते । मंथयते ।

+ पुनाइवा ॥ ३७ ॥ पुनाइव्यो वा निष्
 स्वात् स्वार्थे । योजयति । शोचति । अर्चयति । अर्चति ।
 साहयति । मयति । ईरयति । ईरति । साधयति ।
 लयति । बर्जयति । बर्जति । कारयति । वरति ।
 वाक्ये । वरते । ध्वजयति । ध्वजति । भाषयति । भाषति ।

† भूह^१ प्राप्ता णिहू ॥ १८ ॥ भूहो णिहू
मरति प्राप्ता वा । प्राप्ते । मरति ।

इहमति ॥ ३० ॥ इहमति चर्ये निष्
मयति । इहमति चर्ये निष्मयति । इहमति चर्ये निष्मयति ।
पाठयति ।

कंहान्यकु ॥ ४० ॥ कंहान्यकुपिपासापो भ-
वति ह्यार्ये । कंहान्यपति । कंहान्यपि । कंहान्यपि । कंहान्यपि ।
पति । कंहान्यपति । कंहान्यपि ।

गुणपूर्णास्त्रिपञ्चराशः ॥ ४१ ॥ एष
आपगा मरुतिः । व्यापातिः । भूपातिः । निष्पा-
तिः । वनापनः । वनापनो ।

पद्मार्जिनीयुक् ॥ ५० ॥ आप्या यथाग

यत्तं गिह् ईयह् इत्येतौ त्वी भवत । दाम्पत्य ।
नतिः सौत्रा जु । गृणार्यो गत्यर्षध । जट्टीपठे ।

॥ वाज्य त्रय ॥ ४१ ॥ अग परे गुणनि
 जायो निनीयक च ज्यो वा मर्षेति । गोप्रापकचर ।
 प्रुगीप । भूपायिता । भूयिता । अमयिता । अमिता ।
 अरुयिता । अरिता ।

सर्वता धन ॥ ४४ ॥ यजुर्माताः सप्त
यक्षदत्ता दाना कुंसा भवति । तथा ज्ञानम् ।

+ गिर्नाख्ये ॥४५॥ प्रोक्तको पुनं महात्मनः
 परतः । अथ्यमनायत । प्राज्ञापीयत । निरिति किं ।
 अथ्यापुनीयत । अथ इति किं । भोक्तृकयत ।

रयदासी सृत्वा ॥ ४९ ॥ ओ स्वगतं
हमेतौ श्री भवतः सृष्टौ परतः । करिष्यति
नकरिष्यत् । कर्तास्मि । माह्वन । अमोह्वन
मोह्यः ।

[illegible]

+ सर्विगादिदवायासाञ्चूयणोः । ॥४८॥
 सतीतिजतेयोः क्वाप्पूर्वभक्तिनात् इत्येध किञ्च
 न् इत्यप्यमयति । इदाम्यमृष । इदाम्यकत । इद-
 मास । एवाचके । द्वाचके । पञ्चाचके । आस्ता-
 चके । अतुष्टुप्रयोगिति किं । आनृष्टं । अर्हनाच ।

ॐ शोषिदेवापुसर्षिषः ॥ ४९ ॥ एष्ये
 सिद्धत् कृष्णाम् स्यात् वा । ज्ञायम्भकारः । शोष्यम्
 मूष । भाग्यमास । सवीर । विदाम्भकारः । विदाम्भमूरः ।
 विदामास । विदेशः । जगताम्भकारः । जगताम्भमूरः ।
 जगतामास । जजामारः । सर्षिषम्भके । समीपे ।

भीष्टीपुहोदयत् ॥ ५० ॥ म्यादोर्हिहृषत्
म्याम् वा मयति उषीव कर्षे च । विमपाम्बतर ।

१। प्रायगाहमर्चावृत्तान्तेक्षण विदेर्दत्तः।

रस्य सप उज्जुगो स्या । शुहोति । विभति । विह
ति । मपि । प्याति । क्षीति । अप्यति । वेति ।
सूत । इष्टे ।

दिपादे' इय' ॥ ८३ ॥ पिबान्मिः
इमा भवति कर्तरि ग परतः । दीप्यति । सीप्य-
ति । कुप्यति । पुप्यति । सूपते ।

वा भ्रातृम्भ्रातृसप्तमप्रसप्तशुद्धसप' ॥ ८४ ॥
एभ्यो गे परतः श्या वा स्यात् । भास्यते । आसते ।
म्भस्यते । म्भासते । भाप्यति । भमति । क्राम्य
ति । क्रामति । प्रस्यति । प्रसति । कुत्र्यति ।
कुट्यति । कप्यति । कप्यति ।

यस' ॥ ८५ ॥ पसेर्वा इयो भवति गे
परतः । यस्यति । यसति ।

सम' ॥ ८६ ॥ सम्युर्वात् यमा श्यो वा
स्यात् । सपस्यति । सपसति । मियमोऽयं-गेः सम
एव वा श्यो गान्यतः । प्रपस्यति । आपस्यति ।
विपस्यति ।

स्वाद' शु' ॥ ८७ ॥ स्वादिभ्यः शुभ्र-
ति कर्तरि ग परे । शुनोति । शुनुते । मिनोति ।
मिनुते । वृष्याति ।

भ्री' मृ' ॥ ८८ ॥ मृ इमेवस्य कर्तरि गे
परतः शुर्मवति मृ इत्ययं 'भ्रैष' । भर्म मृणोति ।
बाह्र' ॥ ८९ ॥ अक्षतेर्वा शुर्मवति ।
अक्षणेति । अक्षति ।

तक्षः स्वार्थे ॥ ९० ॥ तक्षतेः स्वार्थे त
भूकरणे शुर्वा स्यात् । तक्षोति तक्षति तक्षं ।
स्वार्थे इति किं । सतक्षति कामिर्मुर्जन' ।

● तुल्य' ध' ॥ ९१ ॥ तुलान्मिभ्यो गे पर
तः शो भवति । तुदति । तुते । दिसति । निक्षि-
पति । कप्यति । क्षुपते । पणते । कञ्जते ।

● रुपा' मम् ॥ ९२ ॥ रुपादीनां गे भ्रम
भवति । रुणादि । भिनसि । निक्षिनादि । मुनकि ।
कुम्भतनादेरु' ॥ ९३ ॥ कुम्भतनादि
भ्यश्च गे र्भवति । करोति । तनोति । मनुते । मनुते ।
पिबिङ्कुम्भोरु' ॥ ९४ ॥ आभ्यां च

र्भवति अकसरभाताभ्यां । विनोति । रुणाति ।

क्रधाद्' भा ॥ ९५ ॥ क्रधादिभ्यः भा
भवति ग परतः । क्रोणाति । प्रीणाति । गृह्णाति ।
शृणीते ।

स्तंसुस्तुमुस्फुस्तुस्कुम्भु' अनुभा ॥ ९६ ॥
एभ्यः शुर्मवति कर्तरि गे भा च । स्तप्ताति ।
स्तप्तेति । स्तुभति । स्तुभोति । स्फभानि ।
स्फभति । स्तुभोति । स्फुभति । स्तुनोति ।
स्तुनाति ।

ह्री' ह्र' म' घ्रीन' ॥ ९७ ॥ ह्र पर
स्य भासत्य घानां भवति ह्री परतः । गृहाण ।
अघान । घुराण । घुराण । ह्र इति किं ।
श्रीणीहि ।

● ईषा वाक् ॥ ९८ ॥ अत्र चोत्पिच्छे ईषा
निर्दिष्ट वाक्सह भवति । कम्पयण । कुम्कार' ।
वातप्रदेशाः-वामिह इत्येवमादय ।

कुदमिह' ॥ ९९ ॥ इत् प्रमसत्र वा-
रधिकारे इत्संज्ञकास्याः कृत्तिभ्याः मिह बर्जयिवा ।
वस्याति-तम्पानीयी । स्वातम्प' । स्वानीय' ।

माक् केर्वाऽसम' ॥ १०० ॥ कि इत्येत-
स्मात् माक् असमस्या वा भवति । इत्यधिकारे
वेदितव्याः । जय । जतव्यं । ज । काता । बायक' ।
प्राक्तेरिति किं । विकीर्णा । केरभा बायकः । अस
इति किं । अण को बायत एव । गौद । कबळदः

ण्वोभ्या' ॥ १०१ ॥ ण्वु इत्येतस्मात् प्रा
ये त्यास्ते व्यसंज्ञका भवति । पुत्रस्य कर्तव्य
दत्तस्य करणीयं । व्याप्रदेशाः-व्यस्य वा कर्तरि, इत्ये
वमादय ।

तव्यानीयी ॥ १०२ ॥ भोरेतो वी स्तः
हर्तव्यं । हर्णीयं ।

● योऽञ्चोऽप्याश्व' ॥ १०३ ॥ अर्चयशोयं
भवति प्यादिर्वाश्वत् । देय । भेयं । भेय । अच

१ । कितवर्षं यामस्याश्वीर्यस्यविषयमिहोक्तमिति वाच्यम् ।
तेन-५००००० श्री भिषगवाम्-दितं दिने भव ।

इति किं । पाप्मं । अप्यासुरिति किं । पाप्मं ।
आस्ताम्यं । कार्यं । वर्यं ।

✽ पोरदुकोऽपिपरिपिष्टपिमपिजमिष
मिदमे ॥ १०४ ॥ पक्वोत्तादुको षो त्रपादिक्-
र्जितात् यो भवति । शप्यं । कप्यं । रप्यं । पोरिति
किं । पाप्मं । अदुःकः इति किं । कप्यं । अत्रपादेरिति
किं । शप्यं । शप्यं । शप्यं । शप्यं । शप्यं । शप्यं ।
आताम्यं । शप्यं ।

✽ पतिपतिविकिंशकिंशसिद्धमे ॥ १०५ ॥
एव्यो यो भवति । पश्यं । पश्यं । तस्यं । शप्यं ।
सत्यं । सद्यं । पश्यं ।

✽ गदमद्वयमोऽगे ॥ १०६ ॥ गददेति-
पूर्व्यं यो भवति । गद्यं । मद्यं । पश्यं । अगेरिति
किं । मिगाद्यं । प्रगाद्यो वर्यं ।

✽ चरे ॥ १०७ ॥ अगिपूर्वाचरेयं भवति ।
वर्यं ।

✽ आहोऽगुरी ॥ १०८ ॥ आहूर्पूर्वाचरेयं
भवत्यगुरी । आचर्यं वर्यं । अगुराविति किं ।
आचार्यः पूज्यगुरुः ।

✽ पण्याद्योपसर्पावर्यं विक्रयगर्भमुपसये
ये ॥ १०९ ॥ पण्यादयो निपात्यते विक्रेयादिष्व-
येषु । पण्या गौः विक्रेय इत्यर्थः । अवयव पार्यं गर्भं
मित्रार्थः । उपसर्पा गौः ऋतुमनीम्वर्थाः । सतेन वर्यं
स्त्री उपेया सेष्या इत्यर्थः । अन्वयः पाण्या साधु ।
अन्वयः अनापवादः । उपसर्पा शरीरे मधुरा ।
इत्या गौः ।

✽ स्वापिदैश्यर्ष्यं ॥ ११० ॥ अर्षेयं नि-
पात्यं स्वापिनि दैश्यं चापिधैव । अर्ष्यः स्वापी वैश्य-
श्च । अर्ष्यः साधुगुरुश्च ।

✽ बद्धः सुपि वयस् ॥ १११ ॥ बदेरिति
सुपि बाधे वयस् भवति यथ । सत्योर्ष्यं । सत्यवर्षं ।
तत्प्राप्यं । तत्प्राप्यं । सुपिति किं । वर्यं ।

✽ भूपस्याभिधित्वा माव ॥ ११२ ॥ एते
गान्धर्वः अगिमुपि वर्यं भावे निपात्यते । अग्रमचनं
अग्रवर्षं गताः । गौहत्या । श्रिया कपिगुह्यं । अग्रं
अपन अतिश्रिया ।

✽ सासस्वेतिगृह्यरूपं ॥ ११३ ॥ एव्यं
कप्यं भवति । शिष्यः । सुताः । इत्यं । अनीता ।
प्रादुसाः । आदुसाः । सुप्याः ।

✽ अदुकोऽपिपुष्टपुष्ट ॥ ११४ ॥ अदुको
षो कप्यं भवति कष्टपादिर्जितात् । वसं । इत्यं ।
सुप्याः । अकष्टपादेरिति किं । तस्यं । वर्यं । अर्ष्यं ।

✽ निपिपुम्यो हसिमुंअकृते ॥ ११५ ॥
को निपुर्णोऽपिपुम्यो कप्यं भवति इत्यादिषु ।
निसो हसिः मद्दुहः । निपुयो मुंसाः तुगभित्तेषु ।
विनीयः कृत्वा निपात्यते । अर्ष्यं । निपुम्यं ।
निपेयमप्यत्र ।

पदाऽसैरिवाद्यापत्ये प्रा ॥ ११६ ॥
पदेः कप्यं भवति पदादिष्वेषु । प्रगुहं पदं । गृहका
इमे परवत्ता इत्यर्थः । प्रामगृहा ऋषिः । बहिर्भूतित्यर्थः ।
मुवचकगृहाः । भरतगृहाः । अत्राप्य इत्यर्थः । प्राममप्यत्र ।

भुमोऽस्त्री ॥ ११७ ॥ भूमः कप्यं भूम-
श्च । भूमा कर्मकण । अस्त्राविति किं । मार्पा
नाय अत्रिपातः ।

✽ सपि वा ॥ ११८ ॥ संप्रवात् मृषा कप्यं
भवति वा । सभत्या । समर्थाः । मत्तका ।

✽ कृमृष्टवृमपर्वसुदुहगुह ॥ ११९ ॥
एव्यं कप्यं भवति वा । इत्यं । कर्ष्यं । पूज्यं ।
मार्ष्यं । इत्यं । वर्यं । अर्ष्यं । जप्यं । सत्यं ।
सत्यं । इत्यं । सत्यं । गुहं । गोहं ।

✽ सेयवृपोर्ष्यं ॥ १२० ॥ सेयवृष्यपद्यो-
निपात्यते । सेतो वयस् मस्य वेत्त । सेया कृत् ।
पुगापूर्वाद् वर्यः कप्यं । वृषोर्ष्यं ।

✽ कृप्याश्चमिवाश्चयपुग्यं स्त्री ॥ १२१ ॥
कृप्यादयो यी निपात्यते । गुरोरादी कर्त्तव्यं कप्यं ।
पुग्यं कस्युगोहं । आर्यं वृत्त । मिमति कृत्तगिति
मिद्वयो मत्तः । उग्यगुरवमित्युद्व्या नरः । पुग्यं
नार्यं । पाविति किं । गोप्यं । आर्यं । मत्तं ।
उग्यं । योष्यं ।

व्यं ॥ १२२ ॥ पोष्यो भवति । रप्यं ।
कार्यं । वास्यं ।

✽ पाणिसमये स्य ॥ १२३ ॥ आर्यं

सुजेर्णो भवति । पाणिर्णो सुजते इति पाणिसर्ग्यो
रग्नः । समवसर्ग्य कः ।

भोरावदपके ॥ १२४ ॥ उवर्णातादो-
रवदपकेऽर्थे ण्य भवति । अवदपपाप्य । अवदप-
काप्य । अवदपक इति किं ? पप्य । अप्य ।

॥ वाग्मावास्यापारे ॥ १२५ ॥ अमावाशि
भसेर्णो भवति । आचारे । प्रपञ्च वा निपात्यः । अमा
सह वसताः सूर्याचक्षस्तौ अस्यां तिथाविति अमाव-
स्या । अमावास्या ।

॥ पाप्यपाप्यसाक्षाप्यनिकाप्यानाप्यप्र-
कार्यं मानर्ग्यविनिर्वासा नित्यासम्भवा ॥ १२६ ॥
पाप्यपाप्यो मानादिष्वर्थेषु निपात्यते । मीयतेऽनेनेति
पाप्य मानं । मन्त्रो ज्ये पत्नैः । मीयते समिधोऽप्राव
नयेति वाप्या मन्त्रः । वाद्ये ण्य । साक्षाप्य दक्षिः ।
सपूर्वाण्यप्ये ण्यपादेष्टो वैदीयः । निकाप्यो निवा-
सः । निपूर्वात् चिमो ण्यपादेष्टो कुत्तं च । आनाप्यो
दक्षिणाग्निः । आत्मपतेर्ण्यपादेष्टो अनिषेयः । प्र
जाप्यमौत्तः । प्रणीया ण्यपादेष्टो असम्भवेयः ।
मेय । वेय । सन्नेयः । निषेयः । आनेय ।
प्रणेयमिदमप्यत्र ।

॥ कुंडपाप्यसंचाव्यरामसूयाः क्रतौ ॥ १२७ ॥
कुंडपाप्यादयो क्रतौ ण्यपादाः निपात्यते । कुंडैः पी-
यते संश्लेऽस्मिन्निति कुंडपाप्याः । ज्ये पुष्टः । सची-
यत इति संचाप्यः । संचिमो ण्यपादेष्टो । राक्षा सूयते
राक्षा वा सूयतेऽस्मिन् इति राजसूयः क्रतुः । मुष्म
कप्य दीयः । मुंडपानं । संनेयः । राजसवनमप्यत्र ।

॥ परिवाप्योपचाप्यसमूहचिह्नोऽग्नी ॥ १२८ ॥
परिवाप्यादयो निपात्या आत्मार्थे । पर्वपापिधे ण्य-
पादेष्टो । परिवाप्याः । उपचाप्याः । समूहाः । समः
सहेर्ण्यः । चिमोऽग्निः । विष्म कप्य । परिकेयः ।
उपकेयः । समूहितव्यः । चैयोऽप्यत्र ।

॥ पुवृष्ट ॥ १२९ ॥ पुप्यो पुवृष्टो मी
स्तः । वाक्काः । वक्काः । वाक्काः । वदितः । दर्श
कः । दृष्टः । मारकः । मर्कः ।

॥ पचादिभ्योऽप् ॥ १३० ॥ एभ्यः अच्

भवति । पचतीति पचः । वचः । सरः । वदः ।
वरः । करः ।

॥ नचादिभ्योऽन ॥ १३१ ॥ एभ्यः अन
स्तो भवति । नदयतीति नदनः । दर्पणः ।
रमणः । संकदन । जनार्दनः ।

॥ ग्राहादिभ्यो णिन् ॥ १३२ ॥ एभ्यो णिन्
भवति । गृह्णातीति ग्राही । उस्साही । स्वायी । मत्री ।

॥ नौ मुन्नादिभ्योऽप्रस ॥ १३३ ॥ नौ वा-
चि एभ्यो णिन् स्यात् । निमावी । निद्यावी ।
निवेष्टी । निषापी । निरक्षी ।

॥ नभि पाण्डूभ्रमपुत्रसंख्याभ्याहुः ॥ १३४ ॥
नभ्रपूर्वेभ्यो वाजादिभ्यो णिन् स्यात् । न पाण्डू
अपावी । अभावी । अवादी । अवासी । असंख्या-
हारी । अभ्याहारी ।

॥ अचिचेऽघः ॥ १३५ ॥ नभ्रवाचि चोर
अतात् णिन् स्यादचिचेर्घः । न करोतीत्यकारी
परछुः । अहारी गंध । अचिच इति किं ?
अकर्ता कृत्य दत्तः ।

॥ हृपराधोऽपे ॥ १३६ ॥ अपे वाप्याभ्यां
णिन् स्यात् । अपरोषी । अपराधी ।

॥ इन् च परौ य्व ॥ १३७ ॥ परो वाचि
अचोरेत् भवति णिन् वा । परिमवी । परिभावी ।

॥ वी पिह्वयो देष्टे ॥ १३८ ॥ वी वाचि
पिह्वीभ्यां देष्टेऽर्थे इन् स्यात् । विसयी । देष्टः ।
विषयी देष्टः ।

॥ शकुपीगुक् कः ॥ १३९ ॥ शदिभ्य
शकुप्य भोः कृत्यो भवति । जानतीति जः । किरः ।
गिरः । प्रियः । शिवाः । विजुषः । वृषः ।

॥ गावातोऽनिक् ॥ १४० ॥ गौ वाचि चोर-
कातीतात् षो भवत्यनिक् च । प्रस्यः । सुरः ।
व्याकाः । मुत्रः । मुष्मः । मुष्मः । गाविति किं ?
ज्ञाता । अनिमिति किं ? ग्रहः । मुष्मः । निम्नः ।

॥ पात्राभ्याधेऽदृष्टा च ॥ १४१ ॥ गौ
वाचि पादिभ्यो षो भवति । उत्पिः । विजिह्वः ।
उद्वमः । विषयः । उत्पिः ।

सिद्धिपारिपारिबेधुदेभिषेति साविसा
होऽनो ॥ १४२ ॥ शिषिदिद्विषां भार्या
शिव्यश्च ज्येष्ठ्याः सो भवत्यौ बाधि । किंपत्नी-
ति सिप । विप । पारय । पारय । वेदय ।
उदेययः । येतयः । सातं मुहं करोतीति णिषि
सातयः । साहयः । अगाधिति किं प्रकिपा । निर्भिदाः ।

ॐ हुन्योर्ण ॥ १४३ ॥ हुनीम्यामगी णो भवति ।
हुनेतीति दाका । भायः । अगाधिति किं प्रदका ।
मन्याः ।

ॐ ज्वलादिप्रहादा ॥ १४४ ॥ ज्वलादिम्यो
प्रहेष भगी णो वा स्वात् । ज्वलः । ज्वला ।
स्वातं । स्वातं । जातः । नका । चातः । बका ।
बातः । बतं । कोकः । कुकः । फलः । फल । पाका ।
पलः । क्वाया । क्वाया । क्षारः । क्षरा । शोका ।
शुका । कस्तः । कस्त । प्राहः । प्रहा ।

ॐ तन्मृपाद्वपमाभुसंभववीणवसा ॥ १४५ ॥
एव्यो णो भवति । तन्मः । उचानः । अवस्थायाः ।
हायः । वायः । म्याया । आत्माका । संज्ञायः ।
अवसाया । श्वसः ।

हुसोऽवे ॥ १४६ ॥ हुनाम्यामवर्णम्यां
मन्म स्थात् । अवहारः । अवसायाः ।

ॐ हुतवह्मज शिखिनि दृष्ट ॥ १४७ ॥
हुतदिम्य दृष्टुमंभति शिखिनि गम्यमाने । हुतवी-
नि नर्तकः । नृतकः । रत्नकः । नर्तकी । नृतकी
रत्नकी । शिखिनिपति किं नर्तकः ।

ॐ पाणिपट्टाहादम् ॥ १४८ ॥ पाणी ताडे
व बाधि इनेगमपटिगानि निगमति शिखिनि ।
पाणि पाणिना वा हंतीति पाणिप । ताडं
हंतीति ताडयः ।

ॐ गत्यक ॥ १४९ ॥ गत्यतेत्यको भवति
शिखिनि । गत्यकः ।

ॐ गनट ॥ १५० ॥ गत्यतेत्यनट स्यात्
शिखिनि । गत्यनः । गत्यनी ।

श्रीरिक्काम ह ॥ १५१ ॥ गहनेर्गोदी
ह ॥ गनट स्यात् । गहपुरकमिति हापना श्रीह

यः । बहाति भागान् सह वृत्तानिति इत्यनः सप्तसप्त ।

मुसुन्वा सापी कुन् ॥ १५२ ॥ एव्यः
साप्ये कुन् भवति । सापु प्रवते प्रवकः । सरकः ।
सवकः । सापामिति किं प्रवकः ।

ॐ भासिपि कुन् ॥ १५३ ॥ भासिप्येर्भी-
कुन् भवति । जीवतामिनासात्यमानो जीवकः ।
जीवकः । वेदकः । मदकः ।

इति कैर्नेद्रम्याकणो सप्तार्धमन्त्रिकानां
अष्टाष्टौ द्वितीयाम्यामस्य
प्रथम पादः ।

द्वितीय पादः ।

—७—

कर्मण्यक ॥ १ ॥ कर्मणि वाधि भोरा
भवति । नगरं करोति नगरकारः । कर्मकारः ।
इतरपाठः ।

॥ धीसीसितसम्काम्पाचर्मसर्जः ॥ २ ॥
एव्यो णो भवति कर्मणि वाधि । धम धीसपतीति
धर्मशीतः । धर्मशीतः । सुकप्रतीकः । केराधमः ।
धर्मकामः । सप्तमकारः । वापुसम् ।

ॐ आठ कोऽवरावाम ॥ ३ ॥ आठरंताहो
कर्मणि वाधि को भवति इतिरार्थेत् । सर्व
आवतीति सर्वः । अगुडिः । पाप्मिनः । महा-
इति किं स्वर्गादयः । सप्तपयः । वापुसम् ।

मे प्र ॥ ४ ॥ कर्मणि प्रत्यये व वाधि धो-
त को भवति । तत्प्रत्ययः । नियमादयं—प्र एव गौ
नाम्यस्मिन् । गोसप्तमः । बह्मसप्तमः ।

दाह ॥ ५ ॥ दाहाम्य कर्मणि प्रत्यये
व वाधि को भवति । मत्प्रत्ययः । मत्प्रत्ययः । तत्
प्रत्ययः । धर्मप्रत्ययः । अयमपि नियमः—ये दाह एव
नाम्यवः । अगुप्तिप्रत्ययः । धर्मप्रत्ययः ।

संसय ॥ ६ ॥ संसयं दया इत्यवस्यात्
को भवति । पश्यात् संख्याति संसयः पशुसंख्या ।
गोसंख्या ।

दिवादिषु च बाष्प कृजोऽद् सो भवति । एककर ।
द्विकर । त्रिकर । चतुष्कर । दिवाकर । निमा-
कर । निशाकर । प्रमाकर । मास्कर । कार-
कर । भवकर । अनन्तरकर । आधिकर । मांटी-
कर । विपिकर । वित्रिकर । बधिकर । मक-
कर । बाहुकर । बाह्मकर । अनुष्कर । जंघा-
कर । अरुष्कर । कर्तुकर । चित्रकर । क्षेत्रकर ।
टकोरा इवार्थः ।

हेतुबीजानुसोम्येऽप्यष्टश्लोककलहगा-
पविरचत्तुस्रप्रपदे ॥ २७ ॥ चन्द्रादिषु
विते कर्मणि बाधि कृजोऽद् स्यात् हेतौ शीघ्रे
बानुसोम्ये चार्थे । यस्य करोतीत्येष हेतु यस्य
स्फूर्ति विद्या । कुलकरं वन । तीर्थकरो विम ।
शाकपरी कम्पा । घास करोतीत्येष शीघ्र भाह
कर । समासकर । पूमाकर । प्रेपण करोतीत्येष
मनुकृत प्रेपणकर । बचनकर । हेतुविधिति किं ।
कांडकर । असम्पदातीति किं । सप्पकर । दम्बेक-
कर । फलहकर । गायत्रकर । वैरकर । चाटु-
कर । सूचर । मत्रकार । पदकर ।

कर्माणि भवौ ॥ २८ ॥ कर्मसम्ये बाधि
कृजोऽद् सो भवति भवौ गम्यमानायां । कर्मकर ।
कर्मकरी । भूनाधिति किं । कर्मकार ।

+ पाश्चादिषु श्योऽ ॥ २९ ॥ पार्श्वदिषु
मुदतु बाष्प शीघ्रोऽप्यो भवति । पार्श्वान्यां श्ये
पाश्चाय । पूषाय । उचान श्ये—उचानस्य ।

७ आपार ॥ ३ ॥ आपारे बाधि अनौ
भवति शीघ्र । प श्ये उचान । पश्य । गर्तस्य ।
दरीस्य ।

७ चरोऽ ॥ ३१ ॥ आपारे बाधि चरत्
भवति । मुक चरतीति मुदचर । मुदचरी ।
मदचर । मउचरी ।

मिसामेनाद्वये ॥ ३२ ॥ मिश्रादिषु बाष्प
चरत् भवति । मिश्रा चरतीति मिशाचर । मिश्रा-
चरी । सेनाचर । आशयचर ।

सरतेरद् स्यात् । पुरो बाधतीति पुरसर । अगत-
सर । अमेसर । अमेसरी ।

पूर्वे कर्तरि ॥ ३४ ॥ पूर्वसम्ये कर्तुवा-
धिनि बाधि सरतेरद् स्यात् । पूर्वः सरति बाधति
इति वा पूर्वसर । पूर्वसरी । कर्तरीति किं । पूर्व
देश सरतीति पूर्वसारः ।

एवेऽ स्तु ॥ ३५ ॥ कर्मणि बाधेजे
स्तु भवति । अगम्येऽयतीति—अगम्येऽय । अन-
मेजय । अरिमेजय ।

+ सर्वसमात्वाते हाकृतपाभ ॥ ३६ ॥
सर्वती बाधि पपासस्य हाकादे स्तु वा स्यात् ।
सर्वं जहतीति सर्वजहा पूगा । अजाटतप-
सविता । वातमवा पूगा ।

+ छुनीस्तने घेट ॥ ३७ ॥ छुनीस्तनयो
बाधोघेटः स्तु भवति । छुनी भयतीति छुनिभय ।
स्तनस्यः ।

+ नाडीनासिकाद्विषयीसरीवाते ध्म ॥ ३८ ॥ एष बाष्प यो घेटथ स्तु स्यात् ।
नाडी धमतीति नाडिधम । नाडिधय । नासिक-
धम । नासिकधय । मुष्टिधम । मुष्टिधय ।
पटिधम । पटिधय । करिधम । करिधय । बत-
धम । वातधय ।

+ पाणी ॥ ३९ ॥ पाणी बाधि प्यः स्तु
स्यात् । पाणिधमा पयिका ।

उदि कृते कृमिह ॥ ४० ॥ उत्प्रेरान्वा
उदिबीध्यां कृते बाधि कृमिह स्तु स्यात् । कृमिह
जतीति कृमिमुत्र स्तु । कृमिमुद्रह ।

बहाधे सिह ॥ ४१ ॥ बहाधेबाधो
विदे स्तु स्यात् । बहं विदीति बहविहा गी ।
अधेसिह प्रासाद ।

मितनसपरिमाण पच ॥ ४२ ॥
मितादिषु बाष्प पच स्तु स्यात् । मितपचा कम्पा ।
मन्त्रपचा वराण् । प्रस्थपच कुञ्ज । द्रोणपचा स्याती ।

मिपयधे वद ॥ ४३ ॥ मिपयधपार्थको

विपयध । वचन ।

ॐ कृष्णधरिणे कृष्ण ॥ ४४ ॥ कृष्णदिपु
बाधु करे सख मवति । कृष्ण कृष्णतीति कृष्णकरा
मदी । अर्धकरो बाधु । कर्णकया बाधु ।

ॐ सर्वे ॥ ४५ ॥ सर्वशब्दे बाधि करेः कश्च
स्यात् । सर्वकरो विप्रः ।

ॐ सहे ॥ ४६ ॥ सर्वे बाधि सहेः सख
स्यात् । सर्वे सहेते सर्वसहाः सुराः ।

ॐ विष्णुस्तिळे हृदं सख ॥ ४७ ॥
एव बाधु हृदेः सख स्यात् । बाधुः सखरस्य सख ।
विष्णुहृदे राह । अन्तहृदे वैष्णवः । तिष्ठहृदे बाधु ।

ॐ द्विपत्यरे व्यपे सख त ॥ ४८ ॥
द्विपति सखरति परे च बाधि तापेः सख
भवति बाधस्तखरस्य च स । द्विपतस्तापयतीति
द्विपतपः । परंतपः ।

ॐ धार्चयमो हृदी ॥ ४९ ॥ धार्चयव यनेः
सख अनवानुप निपाजो भतिनि गम्यमाने । बाध
पच्छतीति बाधयमो भती । बाध्यामोऽन्यः ।

मृदुभिमारिद्वस्तसह सखी ॥ ५० ॥
एभ्यः कर्मणि सुपि च बाधि सख स्यात् सखी ।
विश्वमरा भू । रपेन तारतीति रपेतरा राजा ।
पतिं हृणीति हृणने च पतिवरा कन्या । सखजयो
गिरिः । दुर्ग धरयतीति दुर्गधरो राजा । अरि
हृन्पति अरिदमः । सखतपः । सखसहः । सखिति
किं । मृमिमारः ।

ॐ मेघर्षो ह ॥ ५१ ॥ मेघर्षोर्षाचोः कृमः
सख स्यात् । मेघकरः । ऋतिकरः ।

ॐ मये ॥ ५२ ॥ मये बाधि हृद्या सख
स्यात् । मयकरः ।

ॐ मयिपयेऽज्ञा च ॥ ५३ ॥ मयिपये बाधि
कृमः सख स्यात् सख । मयिपयेः । मयिपयेः ।
मयिपयेः । मयिपयेः । मयिपयेः । मयिपयेः ।

ॐ पुरंदरभग्नरम्भ्यासुर्षपयोध्रपइया
॥ ५४ ॥ पुरंदरभग्नः सख्यः सख्यताः सख्यताथ
मिपामते । पुरं धरयतीति पुरंदरः । पूराभ्यं बाधि
यरेः सखमेतता च बाधो निपासा । भग्नदरा
म्याधिः । सख । इरया मापति-इरमयः । इरयाभ्यं

बाधि मयेः सख । न सूर्य पश्यतीति असूर्यपस्याः
रानदरा । उभयपस्या । सूर्ये नम्रपूर्वे उभे च बाधि
इतः सख ।

ॐ सुभगाद्यस्फुटपलितनम्राध्रिपयेऽञ्ज्वी
ज्यौ म्म स्तुत्यस्तुक् ॥ ५५ ॥ सुभगादिषु अच्यः
तेषु च्यये वर्तमानेषु बाधु भूयोः स्तुत्यस्तुक्चौ स्तौ
स्तः । असुभगा सुभगो भवति सुभगमविष्णु ।
सुभगमास्तुक् । आश्वमविष्णु । आश्वमास्तुक् ।
स्तुभमविष्णु । स्तुभमास्तुक् । पलितमविष्णु ।
पलितमास्तुक् । नम्रमविष्णु । नम्रमास्तुक् । अर्धं
मविष्णु । अर्धमास्तुक् । प्रियमविष्णु । प्रियमास्तु-
क् । अन्नामिति किं । सुभगमविष्णु । सुभगीमास्तुक् ।

ॐ कृष्ण करणे खनट् ॥ ५६ ॥ सुभगादिषु
अच्यतिषु च्यये वर्तमानेषु बाधु कृष्णः खनट् स्यात्
करणे करके । असुभगं सुभगा कुर्वन्नेन सुभगं क-
रणं । आश्वकरणं । स्तुभकरणं । पलितकरणं । नम्र-
करणं । अर्धकरणं । प्रियकरणं ।

ॐ भाधे बाधितमव ॥ ५७ ॥ आशितं
भो निपाजते भाधे करणं च । आशितस्य भवन आ-
शितमव । आशितो मय्यनेनेति आशितमव भो
दत्त । आशिते बाधि सुव सख ।

ॐ गये सखत्वह ॥ ५८ ॥ सुपि बाधि
गमे सख सख सख स्यात् । गुरां गच्छति गुरागम ।
गुरंग । गुरग । पतंग । पतंग । पारंग । अण-
ग । अतंग । दुरंग । सर्वग । गुरुत्वस्या ।
अनंतग ।

ॐ विहायो विह च ॥ ५९ ॥ विहायसो वि
हादेश स्यात् गमे सख सख्य सख । विहायसा
गच्छतीति विहायग । विहाय ।

ॐ सुदुस्त्थापारे ह ॥ ६० ॥ सुदुस्त्थापार्थी-
भेदो भवति बाधारे सखरः । सुदुस्त्वं गम्यतेऽस्मिन्
इति सुग पंथाः । दुर्गो गिरिः ।

ॐ निसि दंष्ट ॥ ६१ ॥ निसि बाधि गमेदो-
भवति दंष्टे गम्यमाने । निर्गम्यतेऽस्मिन्निधि
निर्मो देश ।

॥ ४२ ॥ अस्मा गच्छति—उरग ।
इत्येते निपास्यते ।

आशिपि प्र ॥ ४३ ॥ आशिष्ये इत्येते
भवति । तिमि इह इत्यासित् तिमिह । स
हृह । पापहः ।

॥ ४४ ॥ अने नाभि इते क-
विहो भवति । केषापहः । तमोपहः ।

कुमारवीर्ये चिन् ॥ ४५ ॥ एतयोर्वाचो
इतिर्निन् स्यात् । कुमार इति कुमारपाटी ।
वीर्यपाटी ।

॥ ४६ ॥ कर्मणि नाभि इतिउग
भक्ष्यमर्थे कर्तरि । वातान्नान्निकं वीरि पित्रम
मादिष पयः । पतिग्री पतिरेका । अमर्त्य इति किं ।
पापपावो मुनि ।

आपापयोर्वाचसने ॥ ४७ ॥ आमा पति
इत्येतेर्वाचो इतिष्क स्यात् कश्चनपति कर्तरि ।
आपात्र पुत्र । पतिग्री पुत्री ।

शाकि इतिक्वादेो ॥ ४८ ॥ अनयोर्वाचोः स
वर्णे इत्येक स्यात् । इतिक्वाः । कवाटक्वाः । कपोति
किं । इतिक्वाचो व्याप उपपेय ।

॥ ४९ ॥ राजनि नाभि इतिउग
बलं दिक्षं च निपास्यते । राजान इतीति राजनः ।

सूतोऽमुदके चिन् ॥ ५० ॥ अनुदके
सुपि नाभि सूतोः किरभवति । वृत्तं सूतोतीति वृत्त-
सूतः । वृत्तसूतः । अनुदक इति किं । उदकसर्गः ।

कात्सिग्वधुग्वधुग्विगुप्पिमंभुगुजिभुंभुं

॥ ५१ ॥ अविगादयः कमेता निपास्यते । अ
वदेय किं भवति । कदत् कदो वा यमते कदिक ।
धृष्टेतीति दहृक् । धृष्टेति । सुमेति तामिति
भक् । सुमेतीत्यर्थे निरमाममम । विक्तीति तामिति
निगु । तमिन्यति-अभिक् । उत्पूर्वस्य किंहे निरन्त्य-
तसं पत्नं च । प्राह । पुह । कृह ।

॥ ५२ ॥ कर्मणीये स्वदायन्यसमाने वधुग्वक् सक्
च ॥ ५३ ॥ कर्मणी अन्वयान्ते समाने च कर्मणि
इत्यर्थे उपपत्तेः कर्मि इत्येक सक् किञ्चन स्यात् ।

तामिष पश्यति ॥ इव इत्येते वा त्याहृश । त्याहृश ।
त्याहृह । ताहृश । ताहृह । ताहृक । ताहृपी ।
त्याहृश । ताहृह । ताहृह । अन्त्याहृश । अन्त्याहृ
हृ । अन्त्याहृह । सहाहृ । सहाहृ । सहाहृ । सहाहृपी ।
कर्मणीति किं । स इव पश्यति । इव इति किं । प
पश्यति पश्यीः । तप्यीः ।

मन्मन्मन्मिन्मिन्मिन्मिन् ॥ ५४ ॥
सुपि नाभि मोर्मन् कन् कनिप मिन् च त्या कविहृ
भवति । सुपि सुजाति सुशर्म । हिनीति हेमा । नि
आमा । अमेमाया । मातरिका । कृमा । हेद् । अमाः ।

विषय ॥ ५५ ॥ वा किं कविहृ इत्येते ।
अन्तरिक्षे खीदति—अन्तरिक्षसत् । प्रसत् । सप्तसत् ।
प्रसत् । अक्षसत् । मिह । चिह । चिह । तपमिह ।
कर्मविह । विहिर । गोवृह । अन्मृह । अक्षमिह ।
रम्भमिह । अमणीः । सप्ताह । मत्समक्षीयो मा ।

अदोऽज्जने ॥ ५६ ॥ अक्षविहृते सुपि
नाभि अदेः किं भवति । सत्समक्षीति सत्सम् ।
इत्यात् । अन्म इति किं । अक्षमः ।

॥ ५७ ॥ अन्मे अमममि नाभि
अदेः किं स्यात् । कम्पात् ।

मञ्जी चिन् ॥ ५८ ॥ सुपि नाभि मञ्जी
भवति । अर्धमाह । अक्षमह । कर्ममह । मोक्षमह ।

॥ ५९ ॥ अक्षिज्जनाती चिन् ॥ ६० ॥ अक्षिज्जनाती
ते सुपि नाभि चोर्जिन् भवति । अक्षि गन्धमाने ।
उप्ये सुते इत्येवं अक्षि चणायोजी । अक्षिज्जनाती ।
अक्षि इति किं । अक्षिज्जनाती । अक्षिज्जनातीति किं ।
आक्षिन् मोक्ष ।

सापी ॥ ६१ ॥ साप्ये चोर्जिन् भवति ।
सापुकारी । सापुदारी । मित्रदारी । मोक्षदारी ।

॥ ६२ ॥ अक्षिज्जनाती ॥ ६३ ॥ अक्षिज्जनाती अक्षिज्जनाती
निपास्यते । अक्षि अक्षीति अक्षिज्जनाती ।

कर्तरीये ॥ ६४ ॥ कर्तरीये इत्यर्थे
नाभि चोर्जिन् स्यात् । उह इव अक्षीति उहक्षी-
पी । अक्षिज्जनाती । सिद्धमारी । कर्तरीति किं ।
आक्षिज्जनाती । अक्षिज्जनाती । इव इति किं । उह-
क्षीति ।

॥ ८९ ॥ सुपि बाधि बोर्णिन्
स्यात् इते बाधीष्ये च गम्यमाने । पार्थेन शते
इत्यर्थं व्रतमस्य पार्थेनायी । स्मृतामवासी । आतप
स्यायी । पुनः पुनः शीरं विनतीति शीरपायिणोऽ
त्रा । कपायपायिणो गांवारयः । मुरपायिणः प्राण्याः ।

॥ ९० ॥ सुपि बाधि बोर्म्यस-
र्णिन् भवति । ओमनमानी । पदुमानी ।

॥ ९१ ॥ स्वस्य ॥ ८४ ॥ स्वस्यामनाः सुपि
बाधि मन्थतेः कृत् स्यात् गिन् च । पठितमरमार्गं
मन्थते पठितमन्थाः । पठितमानी । सर्वहमन्थाः ।
सर्वहमानी ।

॥ ९२ ॥ व्यम्येर्बाधो-
र्मन्थतेर्णिन् स्यात् मूतेऽतीतेऽर्थे वर्तमानात् । निभू
तमन् विमानी । अमिमानी । मूत इति किं
विभवति ।

॥ ८५ ॥ करणे करके बाधि
पदेर्णिन् भवति मूतेऽर्थे । अग्निहोमेन इहवान्-अग्नि
होमपानी । बाजपेयपानी । राजसूयपानी ।

॥ ८६ ॥ कर्मणि प्र कुरस्य ॥ ८७ ॥ कर्मणि
बाधि इति मूतेऽर्थे गिन् स्यात् कुत्स्यधत् कर्ता । सितरं
इतवान् पितृचाटी । मातृचाटी । पितृम्वचाटी ।
मातृकचाटी । कुत्स्य इति किं ? चौर इतवान् ।

॥ ८८ ॥ कर्मणि बाधि कि-
ञ्चिन् इन् स्यात् मूतेऽर्थे कुत्स्यधत् कर्ता । तेन
विच्छेदवान् तैलविच्छेदी । सोमविच्छेदी । कुत्स्य इति
किं ? बाल्यविक्रयः ।

॥ ८९ ॥ ब्रह्मभूजह्वरे विभू प्र ॥ ८९ ॥
ब्रह्मादिषु बालु इतो विभू स्यात् मूते । ब्रह्माणं इत-
वान् ब्रह्मा । भूजहा । ह्वहा । नियमोयं ।
ब्रह्मादिषु मूते विभवेन नान्यः । ब्रह्मादिषु एव इते
विभवेति हिंसा नियमः । मित्रं इतवान् ।

सुकर्मपापमंत्रपुण्ये कु ॥ ९० ॥ एष
पाप्म कृमः विभू भवति मूते कच्छे । सुष्ठु कृतवान्
शुद्धः । कर्मकृत् । पापकृत् । मन्त्रकृत् । पुण्यकृत् ।
अयमपि नियमः—स्वादिर्विभू कृमः विभू नान्यस्मि-
न् । सूत्रकृत् ।

सोमे सो ॥ ९१ ॥ सोमे बाधि सुम-
निव स्यात् । सोमं मुतवान् सोममुत् । सोम-
मुतो । सोममुतः । अयमपि नियमः—सोमे एव
मुतः निव नान्यस्मिन् । मुरासाः ।

अग्नी वे ॥ ९२ ॥ अग्ने बाधि विभू
विभू भवति । अग्निं पितवान् अग्निचित् । अग्नि-
चितो । अग्निचितः । अयमपि नियमः—अग्नेवे
विभूः विभू नान्यत्र । कुत्स्यधायः ।

॥ ९३ ॥ कर्मणि बाधि विनो-
तेर्बोः मूते कर्मणि कारके विभू भवद्वान्यर्थेऽनिक्रये ।
इमेन इव चित् इमेनचित् । ककचित् । रप-
चकचित् ।

इहो क्वनिष् ॥ ९४ ॥ कर्मणि बाधि इहो-
क्वनिष् स्यात् मूते कच्छे । विभं इहवान् विभहवा ।
मैरहवा । सर्वहवा ।

॥ ९५ ॥ रामसहो युधिष्ठो ॥ ९५ ॥ यक्षि सहो
च बाधि युधिष्ठम्यां क्वनिष् स्यात् । राजान
योचितवान्-राजयुष्ठा । राजहवा । सह युदवान्-
सहयुष्ठा । सहहवा ।

॥ ९६ ॥ जनो जनी ॥ ९६ ॥ जनो बाधि ज-
नेर्बो भवति । पुनरसमनुवाता पुननुवा जी । स्थ-
मुनः । अनुज ।

॥ ९७ ॥ ईपि ॥ ९७ ॥ ईक्ते बाधि जनेर्बो स्यात् ।
मदुरापां जाता मदुरजः । अष्टुजः । वस्मीजः ।
जहज । अगजः ।

॥ ९८ ॥ कायामजातो ॥ ९८ ॥ कति जाति-
वर्जिते बाधि जनेर्बो स्यात् । जात्याज्जातं जात्यजं
हुन्ते । सतोपमे सुखं । सक्तस्यज कम्पः । अजा-
तामिति किं ? अघ्राज्जातः ।

॥ ९९ ॥ क्वविदम्योस्मिन् बाधि
जनेर्बो भवति । विर्जाता-विजः । जीम्यो जात
जीममनृतं । क्षत्रियं युद्धं । भाक्षणजः पशुवधः ।
अजः । प्रजाः । मुहजाः । केतजाः । क्वविदम्य
स्यात्—यूहस्यो जातः । क्वविदम्यतः—मातीति
यः । अतरीति अः । क्वयतीति कः । क्वपते इति
खः । अयतीति अः ।

त ॥१०॥ योमृते तस्य कस्यो भवति ।
किमते स्व इत् । करोति स्व इत्तान् ।

पशुसोहर्षनिष् ॥ १०१ ॥ पशुमुप्या
वृत्तिपु स्यात् । इत्यन् । यज्या । यज्यानी । यजा-
ना । सुजा । सुजानी । सुजाना ।

युपोऽनु ॥ १०२ ॥ नृप अत इत्यप लो
भवति । वीजान् । अरन् । अरतो । अरत ।

सिद्धः क्वसुकानी ॥ १०३ ॥ यो
दस्य छिद्र स्थाने क्वसुकानी सा । पेविषान् ।
रत्नान् । पेवान् । रत्नाना ।

वत्सविष्मो क्वसु ॥ १०४ ॥
एव्यो छिद्र क्वसु स्यात् । अनुपिषान् । उपसेदि
षान् । उपेपिषान् । सुमुषान् ।

अनाश्रु ॥ १०५ ॥ मृदुर्वात् अना-
श्रुतिः क्वसुः स्याद्विष्मकश्च निपात्य । अना-
श्रान् तपश्चकार ।

कर्तृपनूषान् ॥ १०६ ॥ कर्तृपुर्वात्
कर्तारि कारके कानो निपात्य । अनुषानो भवो
पपनोऽक्षेपणाक्षपमगो वा । कर्तरीति किं । अनुक ।

सुहृ ॥ १०७ ॥ योभूते कश्च सुहृ स्यात् ।
अहोयत् । अम्ययत् । अम्ययत् ।

वसा निक्षपत्ययामास्त्रापे ॥ १०८ ॥ निक्षि
वनेषु स्यात् कश्चारात् मृते अक्षययामास्त्रापे गम्ययामे
न मवानुपिषे । अहमराऽवसि । अक्षययामास्त्राप
इति किं । अनुषावसे ।

अनघतने छद् ॥ १०९ ॥ अनघतने

१ । निक्षिप्ताश्रयः रक्षितव्ये योभुवि । तं यज्य
अनघतने केन विद्वा मकतुवि इति पूज्य अक्षयय
एविव । अनेषु निक्षययामास्त्रापे ततोऽनघतने
अनघतने निक्षययामास्त्रापे ततोऽनघतने
अनघतने ।

२ । अनघतनाश्रयः अक्षययामास्त्रापे ततोऽनघतने
अनघतने अनघतनाश्रयः अक्षययामास्त्रापे ततोऽनघतने
अनघतने अनघतनाश्रयः अक्षययामास्त्रापे ततोऽनघतने
अनघतने अनघतनाश्रयः अक्षययामास्त्रापे ततोऽनघतने

मृते योर्ध्व मवति । अमवत् । अपवत् । अवत् ।
अपुमवत् ।

— क्पाते इदये ॥ ११० ॥ क्पाते छेक-
विधाते मृतेऽनघतने इत्य प्रयोक्तुः छीष्टविषये
वर्तमानाश्रयोर्ध्व मवति । छिष्टावत् । अदवत्
पवन सानेतं । क्पात इति किं । अगाम अर्धः ।
इत्य इति किं । प्रवान कसं छिद्र वासुदेव ।

स्मर्त्येऽपदि छद् ॥ १११ ॥ स्मृति-
वचने यच्छब्दवर्धिते वाधि मृतेऽनघतने वर्तमाना-
श्रयोर्ध्व स्यात् । क्कोऽपवात् । अमिवासाति
मिबोर्ध्वते मेमिस्वामिनं वीष्मामहे । स्मरति मन्त्र-
छेद वत्स्यामः । अम्ययति किं । अमिवासाति पुन
यत् सुप्तपुरे अवसाम ।

या साकासे ॥ ११२ ॥ साकासेऽर्थे
मृते स्मर्त्ये वाधि छद् स्यात् वा । स्मरति देवत्त
अस्मरीषे वत्स्यामः तथीदवान् योऽपामहे । अ-
स्मरेववसाय । तथीदवान् अनुम्वहि ।

परोक्षे छिद्र ॥ ११३ ॥ मृत्पनघतने
परोक्षे वर्तमानाश्रयोर्ध्व स्यात् । अकार । सुतोऽर्ध
छिद्र विच्छकार । मतोऽर्ध छिद्र विच्छकार ।

— निहवर्त्यते ॥ ११४ ॥ अत्यन्तनिहवे मृते
अनघतनेऽर्थे योर्ध्व स्यात् । किं त्वं गत्वा कश्चिगु
रिपतेऽसि । किं कर्मिणां अगाम । नाहं कश्चिगु
अगाम । नाहं कश्चिगान् वरर्ध । सर्वं मृत्तोऽपक
पुनर्ययः ।

इक्षवपुर्गावमन छद् ॥ ११५ ॥
इक्षवपुर्गावमनमन छद् ॥ ११५ ॥ इक्षवपुर्गावमनमन
पराक्ष छद् स्यात् छिद्र व । इति इक्षवत् । इति
इक्षवत् । इक्षवद्वत् । इक्षवद्वत् । किमवत्
पुत्रोऽतिथिस्थो दानं । किं वही पुत्राऽतिथिस्थो
दानं । इक्षवपुर्गावमन इति किं । अयान किञ्च-
पदीयं त्रिपुत्र ।

पुरि छद् वा ॥ ११६ ॥ पुरि अति वाधि
मृतेऽनघतनेऽर्थे वर्तमानाश्रयोर्ध्व वा भवति ।
अगामिह पुरा अयान । अमवतिह पुरा अयान ।
अगामिह पुरा अयान ।

सुह ॥ ११७ ॥ पुराण्ये वाधि मृतेऽन
पतनेऽर्थे वर्तमानाश्चक्रे भवति । वसंतीह
पुराणा ।

सु ॥ ११८ ॥ से वाधि मृतानपतनेऽर्थे
चोर्द्ध स्वात् । पृथ्वति स्म सुप्रमार्थे पुरा सुप्यत स्म
विषाधरा । सुखेपनार्थे सुप्यते स्म पार्थिवा ।

+ ननां पृथोक्षी ॥ ११९ ॥ पृथस्योक्षी
प्रतिबधने मृतेऽर्थे वर्तमानाश्चोननौ वाधि कृ
स्वात् । किमक्षणी कर्तृ देवत्वात् । ननु करोमि यो ।
किमनो वा किंपुत्र । ननु मयी ।

सति ॥ १२० ॥ सति संप्रतिक्छे चोर्द्ध
भवति । भवति । भवति । उरति । पद्यप्रम
नाप स्तौमि ।

पृथ्व्यनो धान ॥ १२१ ॥ पृथ्व्यन्या
नो धानो भवति । पद्यमान । पद्यमान ।

वप स्रक्तिक्षीले ॥ १२२ ॥ एव्येषु चो
धान स्वात् सति क्छे । कति कलभ पयस्यमाना ।
कति कर्द्ध निगना । कतीह पद्यमाना । कतीह
सममाना । कतीह मद्यमाना । कतीह धानाना ।

धारीकः शत्रुकृष्णे ॥ १२३ ॥ सति क्छे
धारीक्या सत् इत्येव नो भवत्कृष्णे सुकसाधे ।
धारयन् वर्मद्यानं । धारयन् धैर्ये । अकृष्ण
इति किं । कृष्णे धारयति । कृष्ण्याधीते ।

* सुम्पदिर्धे सभ्यारिष्ये ॥ १२४ ॥
एव्य सभ्यारिष्येषु सत् इति वा स्वात् । सर्वे
सुम्पतः सभिषः पद्यमाना । धिपन् सत् । धार्न्
मिवा । सुतं सुम्पति । इष्टि मार्पा पति । धारो
वधमर्हस्यम् ।

* धीस्यर्मसाधौ तुन् ॥ १२५ ॥ एव्येषु
धौतुन् भवति सति क्छे । करणाक्षीकः कर्ता
कटल । बरिवा पद्यमानान् । मुह्यनधर्मणः-
बहुम्यं मुह्यितारः आभिष्यायना भवति । आदे
सिद्धमधमपहर्षार आहृक्ता भवति । साधु गच्छ-
तीति गता सत् । सतीक्यतेवर्थः ।

* धूनायपसकलनिराकृष्टमनोत्पयोत्प-
योम्पवृक्ष्यपत्रपहृष्टसहचर इण्डुः ॥ १२६ ॥

सति क्छे म्मादिम्य इण्डुभवति शीघ्रपथे । मय
नसीक भवनमर्मा साधु वा भवतीति मविण्डु ।
एव-आनिण्डु । अर्द्धकरिण्डुः । निराकरिण्डु ।
प्रगनिण्डु । उत्पविण्डु । उत्पतिण्डु । उग्मदि
ण्डु । रोषिण्डु । अपप्रविण्डु । बर्त्तिण्डु । बर्हि
ण्डु । सहिण्डु । परिण्डु ।

म्भायुनिस्पो ग्लु ॥ १२७ ॥ एव्य
शीकादी सति क्छे ग्लुभवति । म्भात् । मृण्डु ।
विण्डुः । स्यात् ।

त्रससृष्टपक्षिप वतु ॥ १२८ ॥ वचादे
वतुप स्वात् । प्रतु । गतु । इण्डु । विण्डु ।

* शम्भो विनिण् ॥ १२९ ॥ शम्भोदिम्ये-
ऽयम्य शीकादी सत्यर्थे विनिण् स्वात् । सनी ।
दनी । तपी । मयी । मयी । सनी । मनी । प्रमादी ।

दुहातुवपुपदिपदुहपुमत्पनरजमना
भ्यान् ॥ १३० ॥ एव्यो विनिण् स्वात्
शीकादी । दोही । वतुदोपी । दोपी । दोपी । दोही ।
पोगी । त्यागी । रगी । मगी । मम्पायादी ।

आदि एव्यस्त्रीहसुप ॥ १३१ ॥
यमादेरुहृष्टीह विनिण् स्वात् शीकादी सत्यर्थे ।
आयायो । आपासी । आकीडी । अनेयी ।

वी कविष्ठस्तकत्यर्जम ॥ १३२ ॥
नो वाधि कयादे विनिण् भवति । विष्ठापी । विधि
की । विष्ठापी । विष्ठापी । विष्ठापी ।

* छपोये च ॥ १३३ ॥ अये वी च वाधि
शीकादी सत्यर्थे छपोविनिण् स्वात् । अपकापी ।
विजसी ।

* चरोऽपी च ॥ १३४ ॥ अती अये च
वाधि चरोविनिण् स्वात् । अतिचारी । अपचारी ।

* मे सभ्यसुद्रुपय ॥ १३५ ॥ मे वाधि क्छा
देविनिण् स्वात् । मध्यपी । प्रमासी । प्रमापी । प्रमापी ।

* वस्तु ॥ १३६ ॥ मे वाधि वदिसुम्पा
विनिण् भवति । प्रमासी । प्रमासी ।

* परी दहसुद्रु ॥ १३७ ॥ परी वाधि द
हिसुद्रुम्पा वाधुम्पा च विनिण् भवति । परिदाही ।
परिमाही । परिमाही । परिमाही ।

गत्वर ॥ १६० ॥ गमप्लवरप मसं च
निपात्य । गत्वर । गत्वर ।

नपुंसकपिस्म्यनसकमृदिसर्दीपोर ॥ १६१ ॥
एम्पो रो भवति दीपप्रदी सत्यर्थे । मस्र मुखं । कषा
घाता । स्मिं मुख । अनस्र तस्य भाषयामः । कषा
छी । हिंसा पापमतिः । दीप प्रदीपः ।

सन्मिमासास्त्रिदिच्छादु ॥ १६२ ॥
सर्पताड मिमादथ उर्मवति । पिच्छीर्ष । कुमुदा ।
कुमुदा । मीमसुः । मिष्ठा । आर्तमुः । विदुः ।
इच्छुः । वेत्तुम् । इच्छतेष्व ऽन निपात्य ।

स्वप्लुप्तपो कृत् ॥ १६३ ॥ स्वपदे
कृत् भवति छीकादौ सत्यर्थे । स्वप्रकृ । स्वप्रती ।
स्वमन । दृष्णकृ । दृष्णकृ ।

युवदादाव ॥ १६४ ॥ आम्प्यामार
स्याद् । शराका । युवदासिबनात् ।

भ्य कृत्तुकी ॥ १६५ ॥ भेमेति कृ
की स्ता । मीव । मीरुः । मीरुका ।

स्वेष्टभासपिस्कसो वर ॥ १६६ ॥
स्वस्तेर्वतो भवति । स्थावरः । ईश्वरः । मत्स्यर ।
पेत्वर । कत्वर ।

यो यङ् ॥ १६७ ॥ यतेर्यङ्तात् वर
स्याद् । यत्यवर ।

सहस्रहचलपौपेति ॥ १६८ ॥
सहादेर्यङ्तात् इर्मवति । सप्रतिः । वापतिः । वा-
चकि । पापति ।

शायकृत्तमनन्ते किञ्चिद् च ॥ १६९ ॥
एम्पा छीकादौ किर्मवति स च किञ्चिद् । दधि ।
चकि । छकि । चकि । मेमि । चकारात् छीका-
वर्ष उत्तरत्र मानुवर्तते ।

सविभाद् भ्योऽस्त्री कु ॥ १७० ॥
समादिपूर्वाद् भुव सत्यर्थे कुर्मवत्यो । समवतीति
समु । अनिता । विमु । सर्वगतः । प्रमु । स्वामी ।
अवाविति कि । विमूर्मास कश्चित् ।

मिर्ताद्वाद्य ॥ १७१ ॥ एते बुद्ध्याता मि

पासते । मिर्त द्रवतीति मिर्तमुः । शमुः । स्वयमुः ।

इष्टा प्यो दैवते ॥ १७२ ॥ दैवतेऽर्थे पूजा
इष्टो भवति । पविष्टोऽर्च्य स मा पुनात् ।

सुसुपी करणे ॥ १७३ ॥ पुव करणे
कारके इष्टा स्यात् । ली कर्ता चाभिधेयः । पूयतेऽने-
मेति पवित्रो दर्भ । पवित्रोऽयमपि ।

सुसुसुसनर्तिसहचर ॥ १७४ ॥
एम्प करणे इष्टा स्यात् । सुनति तेनेति कवित्रं ।
चवित्र । सवित्र । अनित्र । अरित्र । सहित्रं । अरित्रं ।

व्यपाद्रोर्गमन ॥ १७५ ॥ व्याप्तिम्य
इतेर्वनी निपात्य । विह्वलतेऽनेनेति विघन ।
अपोवन । घुचन ।

स्तंभाद् जन्य ॥ १७६ ॥ स्तंभाद् ना
जन्य निपात्य । स्तंभो ह्वयतेऽनेनेति स्तंभन ।
स्तंभघना ।

वक्षपरिष ॥ १७७ ॥ वक्षपरिषक्त्यौ
निपात्येते । वक्षति वमनेति वक्षं शक्तं । वक्ष्यः ।
परिवृत्त्येऽनेनेति परिषः । इनेर्दस्यौ निपात्यौ ।

या इसकासास्ये श्रद् ॥ १७८ ॥
एष श्रद् भवति इसास्यं क्लृप्तस्य च करणे ।
हृत्स्य पोत्र । क्लृप्तस्य पोत्र । तमुक्तमित्यर्थः ।

वाहनीशसुपुमुक्तुत्सिमिस्त्रयद्वैसमि
हनहस्यो ॥ १७९ ॥ एम्प करण सति काळे
श्रद् स्यात् । दाति तेन दात्र । नेत्र । सख ।
पोत्र । योत्र । तोत्र । सत्र । सक्त । पत्र । दंष्ट्र ।
मेष्ट । नक्षत्री । स्तात्र ।

वाप्री ॥ १८० ॥ वेदा धामध कर्मणि
श्रद् निपात्यते । अपति दधति दधिति धात्री स्तन
दायिनी कामक्री च ।

नीन्यत्यर्च्यार्थेऽस्त्रीस्यादिम्यक्का ॥ १८१ ॥
वीक्ष्यम् । मन्थयेत्येऽर्च्यार्थेऽस्त्रीः स्तस्यादिम्यक् सति
काळे लो भवति । विमिश्र-मिस । विपुष-वृष ।
रात्री मताः । रात्री मुखः । रात्रामिदा । रात्री क्राता ।
सतार्थितः । सता इवितः । शीकितः ।
रक्षित । क्षिता ।

वप्रात्र्या महुसं ॥ १८२ ॥ उण् इत्य
बनादपन्नाः सति कश्चि बहुरं मयंति । कृषापा-
मिमित्तदिसाध्याय्य उण् । कृषा । बायु । पायु ।
जायु । मायु । स्वायु । सायु । आयु । कश्चि
हृयेऽन्योऽपि इत्येव । जरेड । करेड ।
जरेड । एरेड । सक्तः । कश्चिद् भूतऽपि ।
करिदाऽन्यो कश्चि । ततोऽन्यो तनिग । ममित-
मस । कश्चि तत्र-कर्म । वृत्त मत्र-कर्म ।

इति जैनत्रय्याकरणे छन्दार्थवचनद्विकार्या
बहुवचन द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयपादः ।

द्वितीय पादः ।

—३०८—

गम्यादिवर्त्त्यति ॥ १ ॥ गम्यान्प-
द्यन्त बर्त्त्यति कश्चि साधवा मयंति । गमिष्यती-
ति गर्मा नाम । आगाम्ये नगर । प्रत्यायी । भावी ।

छट् ॥ २ ॥ बर्त्त्यन्त्ये बोद्धं स्पष्ट ।
करिष्यति । हरिष्यति । पश्यते । अर्थम्यते ।

शोकानघतने छट् ॥ ३ ॥ शोकेऽनघतने
कर्त्त्यति बोद्धं स्पष्ट । इयं कदा गता । यैष पादो
निष्ठाति । अयं तु कदाऽप्येता य एवमनमिषु
क । अः कर्ता । स्तोऽप्येता ।

पुरायावतोऽहं ॥ ४ ॥ एतयोर्वाचोऽहं
मवति कर्त्त्यन्त्ये । पुरानीते । यावदानीते । पुर
मुके । यावद् मुके ।

वा कदाचर्त्तौ ॥ ५ ॥ कदाचर्त्तौ इत्येत-
योर्वाचोर्वा छट् स्पष्ट । कदा मुके । कदा मोक्षणे ।
कदा मोक्ष । कर्त्तौ मुके । कर्त्तौ मोक्षणे ।
कर्त्तौ मोक्ष ।

किंप्रत्येऽपि ॥ ६ ॥ किंप्रत्ये वाचि
कर्त्त्यति कश्चि वा छट् मन्त्रार्थने गम्यमाने ।
यो मन्त्रार्थो मिथ्या ददाति दास्यति दाता वा ।
क मन्त्रो मोक्षयति मोक्षयिष्यति मोक्षयितारो
वा । स्वयं इत्युमिष्यते प्रपद्यति । अर्थिष्य इति
कि । कः स्वभावार्थं दास्यति ।

सिष्यसिद्धौ ॥ ७ ॥ सिष्यसिद्धयर्थे वा
छट् स्पष्ट । यो मन्त्रार्थो दातुं ददाति दास्यति

दाता वा । स स्वगच्छते गच्छति, गमिष्यति
गता वा ।

छोटि हौ ॥ ८ ॥ छोटि छोटि वाचि छोटः
प्रत्यासत्त्या आहर्त्यस्य प्रियाहौ निमित्त बर्त्त्यति
कश्चि वा छट् स्पष्ट । उपाध्यायधेनाप्यति, आ-
गमिष्यति आगता वा । अथ त्वं जैनैर्ग्रमणीय ।
तत्कर्मणीय ।

छिद्द चार्थमौहृति ॥ ९ ॥ छटि छे-
दति वाचि छोटः प्रत्यासत्त्या छोट्याप्यस्य प्रियाहौ
निमित्त छर्वे मौहृति कर्त्त्यति कश्चि छिद् स्पष्ट
छट् च वा । छर्वे मौहृति उपरि मुहूर्तस्य उपाध्या-
यधेनाप्यति, आगमिष्यति आगता ।
अथ त्वं सूत्रमणीय गणितमणीय ।

छुण्णतुल्ल ॥ १० ॥ छियायां तदुपायां ॥ १० ॥
छियायां छियायां वाचि कर्त्त्यते छुण्णतुल्लो
मयंति । कश्चि ब्रवीति । कर्त्तुं ब्रवीति । करिष्यामीति
ब्रवीति । पाचको ब्रवीति । पक्तुं ब्रवीति । पस्या-
मीति ब्रवीति । छियायामिति किं । अन्त्ये इत्यस्य
कर्मबहु । पिच्छिष्ये इत्यस्य बट्या । तदुपायामिति
किं । पाचकस्य ईदः पतिष्यति ।

कर्मणि चाण् ॥ ११ ॥ कर्मणि वाचि
छियायां तदुपायां च बोधेण मयति । कुंमकरो ब्रवीति ।
गोदायो ब्रवीति । छुरापयो ब्रवीति ।

छट्टो वाऽनितौ छट्टज्ञानौ ॥ १२ ॥
कर्त्त्यति यो छट्ट तस्य स्थाने छट्टज्ञानौ वा स्था
अनितौ परे । पश्यन् । पश्यन्मणा । पश्यति ।
अनित्यामिति किं । पस्यामीति ब्रवीति । करिष्या-
मीति ब्रवीति ।

छट्टस्त ॥ १३ ॥ छटि संप्रति कश्चि यो
छट्ट तस्य छट्टज्ञानौ वाऽनितौ स्था । पचन ।
पचमानः । पचसि । पान् याति । कपान् । केते ।

याद्व्यामोसे ॥ १४ ॥ याद्वि व्यामोसे
गम्यमाने छट्टा छट्टज्ञानौ स्था । य पचन । मा
पचमाना ।

१ पूर्ववत् इत्युच्यते । आहर्त्यार्थार्थः केनेत्यर्थः केनेत्यर्थः
च किञ्चन कर्त्तव्यम् ।

सौ सत् ॥ १५ ॥ सौ शतृशाली सत्
संज्ञा स्तः । पञ्च । पञ्चमानः । पुत्रस्य कुर्वन् ।
पुत्रस्य कुर्वाणः ।

ॐ प्रजो पशु ॥ १६ ॥ आन्या घम्स्यात्,
पयतेऽसौ पाद । बज्रमयी शैमाः ।

ॐ सु स्थिररूपमस्मदसे ॥ १७ ॥
सरतः स्थिरादिषु कतञ्च घम् स्यात् । भवन
सार । अतीसारो न्याधिः । विसारो मत्स्यः । सार
बन्ध । एष्विति किं ! सत्यं । सारकः ।

ॐ मावे ॥ १८ ॥ मावे भोर्वम् मवति ।
पाक । रमाः ।

अकर्तरि ॥ १९ ॥ कर्तृवर्धिते क्कारके
घम् स्यात् । प्रकुर्वति तस्मिन् प्राक्कारः । घम्स्यतेऽ-
स्मै दासः । अङ्गिरसि तस्माद्वाङ्मयः । अकर्तरिति किं !
क्कारकः । कर्ता ।

इङ् ॥ २० ॥ इङ्गे घम् मवति मावेऽक-
र्तरि च । अनीयते इति अन्वयात् । उपेक्षाधीयतेऽ-
स्मादुपाध्यायः ।

गौ रो ॥ २१ ॥ गौ बाधि रोतेव्य
मवति । मुरजः । वृज । सरजः । विरजः ।
गाविति किं ! रज ।

समि पुबुद्रो ॥ २२ ॥ समि बाध्येम्यो
घम् स्यात् मावेऽकर्तरि । संपावः । सदावः । स-
द्रावः । समीति किं ! उपद्रव ।

ॐ स्तौर्ये ॥ २३ ॥ सपूर्वात् स्तौतेर्वम् स्यात्
व्यवित्ये । सस्तुभस्मिन्-सस्तावः छेोगानां ।
सस्तवः सदाभ्यपन्नः ।

ॐ भिम्बोजो ॥ २४ ॥ अगो बाधि भिम्
म्यां घम् स्यात् । भायाः । मावः । अगाविति किं !
प्रभया । प्रभयः ।

ॐ निरम्पये पूत्न्या ॥ २५ ॥ पञ्च कञ्च
पादिम्यो घम् स्यात् मावे कर्तरि । निष्पावः ।
अभिन्नतः । अभनाय । पञ्च कञ्च, मयोऽप्यत्र ।

मे द्रुस्तुभो ॥ २६ ॥ मे बाध्येम्यो घम्
स्यात् । प्रभावाः । प्रस्तावाः । प्रस्तावः ।

स्योऽप्यहे ॥ २७ ॥ मे बाधि स्तृणातेर्वम्
मवत्यप्ये । संश्रमस्तारः । विमानमस्तारः ।
वर्हिमस्तारोऽप्यत्र ।

ॐ यो मयनेऽप्यन्दे ॥ २८ ॥ नौ बाधि स्तृ-
णातेः प्रयने विस्तीर्णतायां मावेऽकर्तरि घम् मवत्य-
प्यन्दे । पटस्य विस्तरः । गृहस्य विस्तरः । प्रयने
इति किं ! विस्तर । तुणस्यान्ध्रानमिर्मर्षः । अन्न
व्य इति किं ! बाधयविस्तरः ।

सुभो ॥ २९ ॥ नौ बाधि सुभुन्यां घम्
स्यात् । विष्ठावाः । विष्ठावः ।

ॐ न्युदि म् ॥ ३० ॥ न्युदीर्वाचोङ्गुपात्
घम् स्यात् मावेऽकर्तरि । निगारः । उद्गारः । न्युदी-
ति किं ! संगारः ।

को बान्ये ॥ ३१ ॥ न्युदि बाधि किरते
बान्यविशेषे घम् स्यात् मावेऽकर्तरि । बान्यस्य नि-
कारः । उत्कारः । पञ्चनिकरोऽप्यत्र ।

ॐ पुणा ॥ ३२ ॥ नौ बाधि वृत्पात् घम्
स्यात् घन्म्ये । नीबार नाम ग्रीह्यः ।

ॐ इषोऽजेये ॥ ३३ ॥ निपूर्वादिणोऽजेये दु-
क्तकरणे घम् स्यात् मावेऽकर्तरि । एयोऽत्र न्याया ।
अजेये इति किं ! न्ययं गतबोधः ।

ॐ परी कये ॥ ३४ ॥ परी बाधीणा क्रान्दये
घम् स्यात् । तव पर्याया मोक्तु । मम पर्यायो
मोक्तु । पर्ययोऽप्यत्र ।

ॐ व्युपे इप ॥ ३५ ॥ व्युपान्यांघ्रीः घम्
स्यात् क्रमे । तव विज्ञायाः । मम विज्ञाय ।
तव राजोपसायाः । मम राजोपस्थायः ।

ॐ हस्तादेयेऽनुघस्तेये चे ॥ ३६ ॥ हस्तादेये
हस्तेनाशनेऽनुदि बाधि क्रिये घम् मवत्यतेये ।
पुण्यप्रचाया । हस्तादेय इति किं ! पुण्यप्रचय करोति
तदशिक्षते । अनुदीति किं ! फञ्चदयः । अक्षेप
इति किं ! फञ्चप्रचयं करोति चौर्येण ।

ॐ विस्वावासांशोपसमाधौ च क ॥ ३७ ॥
विस्वादिष्वेषु चैर्वम् स्यात् चकारस्य च ककारा-
सः । आकाशमसि विन्वीत । मुनिनिश्चयः ।

जतुमुदुदधर्माणा कथा । महान् गोमयनिबन्धः ।
बयोऽप्यत्र ।

संघेऽनूर्ध्वे ॥ ३८ ॥ सधे प्राणिनिरोपस-
मुदये केवर्ध स्यात् चत्त च को मयमनूर्ध्वे । वैपा-
करणिकथाः । देविकथाः । संघ इति किं । सार
समुच्चयः । अनूर्ध्वे इति किं । उपर्युपरि श्रुतिनिबन्धः ।

॥ ३९ ॥ एण्येषु
श्रुत्यादेर्धम मयति । शारो वासुर्ध्वो निवर्त
च । शरोऽप्यत्र ।

॥ ४० ॥ मने इयत्तायां गम्माना-
यां नीरकर्तरी यम् मयति । एको निचत्तः । ही के-
दारवाही । नयः कटा ।

॥ ४१ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४२ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४३ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४४ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४५ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४६ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४७ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४८ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ४९ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५० ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५१ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५२ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५३ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५४ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५५ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५६ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५७ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५८ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ५९ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ६० ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

॥ ६१ ॥ उदि वाधि एम्यो
यम् मयति । उपायः । उपायः । उपायः ।

आह्वयामी ॥ ६० ॥ आहि वाचि हेमो
 ऽह् मवति बभोश् आनी पुद्विषय । आह्वयति-
 ऽस्मिन् परस्परमिति आह्वो रामस्य । आह्वयोऽप्य- ।
 निपानमाहाव ॥ ६१ ॥ आहाव इति
 निपात्यते निपाने षष्ठ्यानेऽर्थे । आह्वयतेऽस्मिन्
 पक्षे पानायेमाहाव पशुना । आह्वयतेषु बभोश् ।
 भावेऽगौ ॥ ६२ ॥ अगौ वाचि हेमोऽह्
 स्यात् माने बभोश् । हान-हम ।

अन्य वप ॥ ६३ ॥ इतिर्येऽगौ अह् मवति
 वपादक्षव । हनत-वप । वकारण्य वच्यि-वाता ।

अमस्वम्यघोऽगौ ॥ ६४ ॥ अगौ वाचि
 मदादरेण स्यात् मावेऽकर्तरि । मदा । जप ।
 म्यव । अगाविति किं । उम्माद ।

अस्त्व-अपण्यो वा ॥ ६५ ॥ अगौ वाचि
 एम्यो मानेऽकर्तरि अह् वा स्यात् । हस । हास ।
 खन । खान । वण । व्वाण । मय । नय ।

यम सन्निष्पुपे च ॥ ६६ ॥ समादौ अगौ
 वा वाचि यमेरजा स्यात् । यम । ययाम् । नि-
 यम । निपाम । विपम । वियाम । उपयम ।
 उपयाम । यम । याम ।

अनौ स्वनगद्वपठ ॥ ६७ ॥ नौ वा-
 च्येभ्यो मानेऽकर्तरि अह् स्यात् । निस्वम । निस्वा-
 न । निगद । निगाद । निनद । निनाद ।
 निपठ । निपाठ ।

अवण ॥ ६८ ॥ नौ वाचि वणोभ्ये
 ऽकर्तरि वाऽह् स्यात् । निवण । निव्वाण ।

अवेणो मा ॥ ६९ ॥ वेणोऽर्थे मीपूर्वात् व
 षेर्वाऽह् स्यात् । प्रवण । प्रव्वाण । वीणाया ।
 प्रवण शृङ्गस्थान्यत्र ।

स्यादिभ्य कः ॥ ७० ॥ स्यादिभ्यो
 मानेऽकर्तरि कर्हो मवति । प्रतिष्ठतेऽस्मिन् स प्र-
 स्तः । सत्ता । प्रपिबत्सत्ता प्रपा । विहस्यतेऽ-
 नेनेति निष्ठा ।

अर्णातर्पणोऽनापनोपन्नसंघोऽनिर्ण
 मूर्तिद्विधास्याधार्तागासन्नगणस्तनिमित्ते ॥

७१ ॥ घमादपा निपात्यते मूमादिषु अर्थेषु ।
 वधिघनः । इतिर्ये घनमाय काठिन्ये । अतर्घणो
 देस । अतर्हितराधार घमोऽह् । उदन्त्यतेऽस्मिन्
 उद्वनोऽस्यावान । अपहस्यतेऽनेनेति-अपघनोऽग ।
 गुरुपत्र । उपहते को प्रमावधासमे । ऋपिघः ।
 सहतेरज पक्ष गणे । उदन्त्यते उत्कर्षेण ज्ञायते
 उद प्रयुक्तः । इतिरज पक्ष निमित्ते । निपा-
 हृष्टा । अचि व । अम्यप्रतर्घातः । उदात । अप-
 घात । उपघातः । सघात । उदात । निघात ।

अप्रघणप्रघाणो कोऽङ्गि ॥ ७२ ॥ एतौ
 कोऽर्थे निपातौ । प्रघणः प्रघाण । गृहद्वारेक-
 देस । इतिर्ये घणपाणौ निपातौ । प्रघातोऽन्यत्र ।

अप्रमदसमदौ हर्षे ॥ ७३ ॥ अम् हर्षे
 सजतो निपातौ । प्रमद कन्यानां । संमदः क्षे-
 किजना । अन्यत्र-प्रमदः । समदः ।

द्विषत् किं ॥ ७४ ॥ दुष्टयेतो दोर्मवे
 कर्तरि क्तिर्भवति । पाक्तेन निर्धुत पक्वितम् ।
 उप्रिम । कृत्रिम । विहित्रिम ।

द्विषतोऽप्यु ॥ ७५ ॥ दुष्टयेतो दोर्युः
 स्यात् । व्ययु । क्षयु । वेयुः ।

अयह्यद्विषत् अष्टस्वपरसो नह् ॥ ७६ ॥
 एम्यो नह् मवति मावऽकर्तरि । यव । पत ।
 विश्व । प्रस्य । स्वय । रवण ।

अयान्वा ॥ ७७ ॥ याचो क्षिया नह् नि
 पासते । याचा । क्षीर्मादप्यत्र-याचित्रिम ।

गौ मो किं ॥ ७८ ॥ गौ वाचि मुस
 ङ्केभ्यः क्तिर्भवति । विवि । निवि । संवि ।
 व्याधि । मिति । प्रणि । सदि । आदि ।

कर्मण्यापारे ॥ ७९ ॥ कर्मणि वाचि
 व्यापारे क्कर क्तिर्भवति मो । षष्ठ्यधीयतेऽस्मिन्
 जलधि । इधुधि । वाक्कि ।

क्षिया किं ॥ ८० ॥ क्षीमे मानेऽक-
 र्तरि वर्तमानासो क्तिर्भवति । धृष्टि । सुष्टि । हति ।
 हति । हृति ।

अहमादिभ्य ॥ ८१ ॥ एम्यः क्षिया किं
 मवति । लम्भि । प्राप्ति । दीप्ति ।

भुस्त्रिष्यज* करणे ॥ ८२ ॥ एम्य*
करणे स्त्रियां किं स्यात् । अर्णमनयेति श्रुतिः ।
श्रुतिः । इति । पदमनयेति इति ।

गापापचो भावे ॥ ८३ ॥ एम्यो भावे
स्त्रियां किंमवति । संगतिः । प्रतीतिः । पक्तिः ।

० स्यो वा ॥ ८४ ॥ तिष्ठते स्त्रियां भावे
किंवा स्यात् । अवस्थितिः । अवस्था ।

कर्मम्यतिहारे झ* ॥ ८५ ॥ कर्मम्यति
हारेऽयं यो स्त्रियां भावे यो वा स्यात् । परस्परस्य
भेदेन व्याकरोती । व्याकृतिः । व्यापहासी ।
व्यापहस्तिर्भवेति ।

य्युञ्ज ॥ ८६ ॥ ज्यतादुक्तेष्व कर्मम्यतिहारे
झ स्यात् । व्यापचर्चा । व्यापचोटी । व्याप्युञ्जी ।

व्ययज* क्यप् ॥ ८७ ॥ क्यप् स्त्रियां
भावे क्यप् भवति । प्रकम्पा । इज्या ।

० मृज* सौ ॥ ८८ ॥ मृजे भावे क्यप्
स्यात् सौ । ममा । क्वचित् किं भवति ।

० र्वागवित्रिपत्रिपयनपुनसयज* ॥ ८९ ॥
एम्यः स्त्रियामकर्तारि क्यप् स्यात् सौ । शरतेऽस्या-
मिति शब्दा । यमस्यमिति इत्या । निवतेऽन-
यति विद्या । निर्यद्व्यस्यमिति निषया । निषयि-
त्यस्यमिति निषया । मन्पतेऽनयेति मन्पा । मुनो
त्यस्यमिति मुन्य । समयेति अस्यामिति समया ।

० मृज ॥ ९० ॥ क्यप् स्त्रियामकर्तारि
शो मन्पति क्यप् च । क्रिया । क्रमा ।

० संपदादिभ्य* निष् स्र किं ॥ ९१ ॥
संपदादिभ्यः स्त्रियां भावे निष्पत्तिः स्रः । संपत् ।
संपत् । निरत् । निषक्तिः । संनित् । संनिष् ।

यूतिजूवितातिदेविक्कीर्ति* ॥ ९२ ॥ एते
छत्रा निगमन्तः । यूतिः । जूतिः । युजोर्दी ।
सति । स्पेतेनित । हेतिः । इतिर्हिनातर्था हे ।
कीर्तिः । कीर्तयते किं ।

० ग्हाग्याहा नि* ॥ ९३ ॥ एम्यो निर्म-
यति भावेऽकर्तारि स्त्रियां । ग्हागि । ग्यागि । हानि ।

प्यास्त्रिष्यजयिष्यदिबंदाज्ज* ॥ ९४ ॥ प्य-
तेभ्य आसमादेभ्यश्च इमय को भवति क्षिपं
माथे । पाञ्जना । भावना । बाचना । क्यप् ।
हरण्य । आसना । वैदना । अपना । प-
ना । बंदना ।

० इषोऽनिष्ठायां ॥ ९५ ॥ इषेन स्यात्
निष्ठायां । एण्य । इष्टिप्यज ।

० परौ वा ॥ ९६ ॥ परौ वाचि इषेऽनिष्ठा-
यामकर्तारि क्षियामन स्यात् । पर्येण्य । परीष्टि ।

० चस्तुर्य ॥ ९७ ॥ परौ वाचि चरितार्ति-
म्यां यो भवति क्षियां । परिचर्चा । परितर्चा । पर-
विदेव । सचूर्ति । सचुति ।

० जागुरश्च ॥ ९८ ॥ जागर्तमर्तऽकर्तारि
क्षियामन्यो भवति यश्च । जागुर । जागर्मा ।

स्यात् ॥ ९९ ॥ त्यतेभ्यो युम्ये भावे
क्षियामन्यो भवति । चिह्नित्ता । छेत्तया । पुत्र-
म्य । कंहाया । गोपाया ।

सरोईछः ॥ १०० ॥ सह दृग्गर्तमन-
योईछादस्य भवति । कुंछा । सिद्धा । ईछा । स-
रोतिति किं । पक्षिति । इछ इति किं । न्छितिः ।

पित्रिदाईव्याऽङ् ॥ १०१ ॥ पित्र्यो
मित्राभ्याश्च भावेऽकर्तारि क्षियामन् भवति । जू-
वरा । ज्रव । बटा । व्यथा । मित्र । क्रिया ।
आरा शक्या । काय धवने । छाया ।

चित्तिपूम्निकयिर्कुं चिषच ॥ १०२ ॥
एम्यो भावेऽकर्तारि क्षियामन् स्यात् । चित् ।
पूया । कया । कुया । चर्चा ।

० गाभात* ॥ १०३ ॥ गौ बाभ्याकरोतात्
क्षियामन् स्यात् । प्रभा । उपश । प्रमा । गाभिति
किं । दक्षिः ।

० युमयेच्छायायां ॥ १०४ ॥ एते निषम-
ते क्षियां भावेऽकर्तारि । युगया । युगयते शः राप
च यगपयात् । इण्य । इषे छः यगनायच ।
यटाया । अटोयो यट्टय ।

० सुभावे वषधिगु १ ५ ॥ यो स्त्रियां
सुमिषे भावे च वषधिगुर्भवति । प्रवहिष्य । प्र-
व-

निका। विषयिका। एवं नामानाभ्याधय। शास्त्रम-
न्यत पस्यां क्रीडायां सा शास्त्रमभिका क्रीडा। कारण-
पुण्यप्रधासिका। दशरत्नपुण्यमभिका। गयारणा-
दिका। शयन शायिका। आसिका। कषाधिन।
सिरोर्ति। चन्दनतक्ष्मा।

बन्धन मन्त्राख्यान ॥ १०६ ॥ यो स्त्रिया
मिम् वा स्यात् पुरुष। बाधननात् यथाप्राप्तं च
प्रभे भक्त्याने च प्रतिवचने गम्यमाने। कां त्व
कारिमकार्याः कां करिकां कां क्रियां, कां
कृत्यां, कां कृतिं। सर्वा मया करि, कृता। सर्वा
करिका सर्वा क्रिया, सर्वा कृत्वा सर्वा कृति।
कां त्वं पाठिमपाठी, पाठिकां पठिति। कां
त्वं गणिमनीगणा। कां गणिकां कां गणनां।

पर्यायाईणोत्पत्ती प्यु ॥ १०७ ॥
एव्येषु प्युमवति यो क्रिया निजं मावे। मवत
शायिका। मवत आसिका। मवतोऽग्रे गायिका।
आसनादः क्रम इत्यर्थः। अहति मवानिस्तुमक्षिका।
भोदनमोक्षिका। इष्टमक्षिका मे वायसि। आदन
मोक्षिका। पय पापिका। इष्टमक्षिका मे उदपदि।
उदकस्तानिका। धीरपायिका।

नम्यनि छाये ॥ १०८ ॥ नमि वाधि
यो क्रिया मात्तऽकर्तरी अनिमवति छाये आक्रोरो
गम्यमाने। नमवनिस्ते आत्म भूयात्। अकर्तरीस्ते
हृष भूयात्। नजीति किं इतिस्ते आस्मात्।
शाप इति किं भक्तितत्त्वस्य चरस्य।

व्यानह बहुल ॥ १०९ ॥ व्यसंज्ञा
अनह च बहुल भवति। भावकर्मणोर्म्यान् व
इति। ततोऽम्यत्राम्यत्रायि स्यु। ज्ञानमाहणोति
आम्रियतेऽनेनेति वा ज्ञानावरणीयं। दसनावरणीय।
वैनीय। मोहनीय। स्ताति तेन-स्तानीय भूर्ण।
दीपतेऽस्ते दानीयोऽतिथि। भावकरणापारेष्वनर्त
वस्यति। ततोऽम्यत्रायि स्यात्। निरदति तमिति
निरदम। राजमोचनाः प्राख्य। सप्रदीयतऽस्ते
सप्रान। अपादीपतेऽस्मात्पिपादानं।

नम्याये क्लोऽम्याविम्य ॥ ११० ॥
विनेत्यादिर्ब्रिठात् योनेपि मावे क्लो भवति। इति

छत्रस्य। शामनं। जस्पितं। आमित। शयितं।
अम्यादिम्य इति किं भय। वय।

अम्युप्यासा ॥ १११ ॥ मम्याये अम्यु
स्यात् यो व्यासी कस्त्येनाभिसंवेधे गम्यमान।
समतत कुत्ने सांकोपिन। सांराविण। सांम
विनं। व्यासाविति किं संकाटः।

करणाभारे चान् ॥ ११२ ॥
करणे आधार मम्याय आम्यादिम्यो पुम्योऽम्यु
स्यात्। इम्यतेऽननति वचनः। इम्यत्रचन।
पकासासातन। द्रुष्टतेऽस्यामिति दोहनी। तिष्ठ-
पीडनी। राखधानी। हसन। शोभनं छत्रस्य।
अस्तनं। जसन। शयन।

पुंस्त्री य माय ॥ ११३ ॥ यो पुंस्त्री-
संज्ञानां करणधारयोर्भो भवति प्राय। प्रच्छाद्यते
ऽनेनेति प्रच्छद। दंतच्छद। पृथ। एव कुर्वन्
स्मिन् इति-आकट। आछन। आपन। पुमहण
किं प्रवानं। छाविति किं प्रहरणो दह। प्राय
इति किं दोहन। प्रसाधन।

गावरसंचरवइमनम्यमसंक्रमापणस्तेछ-
मगकपनिकपनिगमा ॥ ११४ ॥ एते करणाधारयो-
धाता निपासते पुष्ठी। गावरसंस्मिन्-गोवर।
संचरतेऽनेन-संचर। वह। वच। अम्यत्वारिमन्
म्यन। संक्रम। आपणः। छेक। मगः। कया।
निकयः। निगमः।

सनईदरेकेकवकाय ॥ ११५ ॥ सनेर्षो
करणाधारयो पुष्ठी वायो भवति वदच। आसम्य-
तेऽनेनास्मिन् वा आसः। आस्रार। आस्रनिकः।
आस्रनिकवकः। आस्रन।

पम् ॥ ११६ ॥ सनेर्षो करणाधारयोः पुष्ठी
यम् स्यात्। आस्रन।

पुष्ताम्य ॥ ११७ ॥ अने बाभ्याम्या करणा-
धारयो पुष्ठी यम् स्यात्। अवत्ताट। अवत्तार।

इस ॥ ११८ ॥ इच्छाद्यो करणाधारयो-
पुष्ठा यम् स्यात्। वेद। वेग। सग। अपामार्ग।
आपाकः।

दारभारसंहारोपावन्यायावहारावाया

ॐ धृक्त्वा वाऽपि ॥ १४५ ॥ भुवचने वा-
चि संभाष्य बोद्धिम् भवति यन्निशब्दस्य प्रसुप्तत
अत्मन्यात् अथ हि वा । संभाषयामि मुनीत
मवान् । अमुक्त भवान् । प्रमृष्टं किं ? अपि
स्वारीपाक मुनीत । अपर्याति किं ? संभाषयामि
अस्य मुनीत ।

हेतुफले सिद्धिः ॥ १४६ ॥ इती फले च
तन्मये वर्तमानमर्थिह वा स्यात् । यदि गुह्यं
उपमनीत दास्यते गच्छेत् । यदि गुह्यनुपमिष्यते
साक्षात् गमिष्यति ।

इच्छोद्योवेऽकृषिचरि ॥ १४७ ॥
इच्छोद्योवे स्वाभिप्रायवदने गम्यमाने बोद्धिम् भव-
त्यकृषिचरि-कृषिचर्याप्रयोगे । इच्छा मे प्राप्तम-
चीवत भवान् । कस्य मे मुनीत भवान् ।
अकृषिचरिचरि किं ?

कृषिचरिचरि मे माता कृषिचरिचरि मे पिता ।
मराचिद त्वां पुष्पमि कृषिचरिचरिचरि पार्वती ॥

इच्छार्थे किं कृत्वा ॥ १४८ ॥ इच्छार्थे
वी वाचि बोद्धिम् कृते स्त इच्छोद्योवे गम्यमाने ।
इच्छामि क्षमये मुनीत भवान् । प्रथये मुक्तं भवान् ।

तुमेककर्तृके ॥ १४९ ॥ एककर्तृके इच्छा-
ये वी वाचि तुम् स्यात् । इच्छति मोक्त ।
क्षमये मोक्तुं । वधि गतुं । एककर्तृके इति किं ?
इच्छामि मुक्तं भवान् ।

सिद्धिः ॥ १५० ॥ इच्छार्थे एककर्तृके वी
वाचि सिद्धिः स्यात् । मुनीयेति इच्छति । अवीची-
येति बोद्धिः ।

ॐ वेतस्सति ॥ १५१ ॥ इतिऽस्मादिच्छा-
पीदोः सति भवति कळे सिद्धिः वा स्यात् । इच्छेत् ।
इच्छति । उत्पत्तिः । वधि ।

विपिनिऽनगामांश्चापीदृष्टमज्ञमार्थने
सिद्धिः ॥ १५२ ॥ एवमेव सिद्धिः स्यात् । निवी-
दाने कुर्वीत भवान् । प्राप्तिनी न हि स्यात् ।
निमग्न-संख्यासु निमग्न कुर्वीत । आमेवने-इह
भवान् सपीत । अवीची-उत्पत्तिः भवान् गृहीयात् ।

सप्रदाने-किं तु कळु जेनेदमपीपीय । प्रदाने-भवति
मे जेनेदमपीपीय ।

सोद ॥ १५३ ॥ विष्णुनिऽनयेनु बोद्धिम्
स्यात् । अतः स्यात् भवान् । प्राप्तिना न हिनस्यु ।
संख्यासु नियमं करोतु । इह मवानास्ता । तत्तं
गृह्यतु । किं तु कळु धर्मशास्त्रमप्ये । भवति
जेनेदमप्ये ।

ॐ मैपाजुवाचसर स्यात् ॥ १५४ ॥
एवमेव चार्थः । भवति सोद च । भवता कळु
कः कर्तव्यः । कर्तव्यः । कर्तः करोतु
भवान् हि प्रपितोऽनुवाता । भवतोऽवसरः ।

ॐ सिद्धिर्बोद्धिर्माहुरितिके ॥ १५५ ॥ उर्ध्व-
हृत्किंऽर्थे वतमानाहो प्रिवादी गम्यमाने सिद्धि-
भवति व्यास यथा प्रातः च । उपरि मुहूर्तस्य वीत्रं
भवान् दानं वचात् । भवता कळु दानं दातव्यं
देवं दानीयं वचात् भवान् । प्रपितोऽनुवातो भवता
प्रातःप्राये दानकरणे ।

सोद ॥ १५६ ॥ से वाचि सोद भव-
त्यूर्ध्वमोहृत्किंऽर्थे प्रिवादी गम्यमाने । उर्ध्वमोहृत्किं
भवान् कर्तं करोतु स प्रपितोऽनुवातो भवतोऽवसरः ।

अपीदृष्टे ॥ १५७ ॥ से वाचि बोद्धिम् भव-
त्यपीदृष्टे । अतः स एवम् अवीच्यमो भवाननु-
वतमि रक्षतु ।

कासरेकासमये तुम् वाऽवसरे ॥ १५८ ॥
कावदी वाचि बोद्धिम् तुम् भवत्यवसरे गम्यमाने ।
कावो मोक्तुं । वेद्य मोक्तुं । समयो भोजनः । कस्य
मोक्तव्यस्य । वेद्य मोक्तव्यस्य । समयो भोजनस्य ।
अवसर इति किं ?

कावः पचति मृतानि कस्य संहरये प्रजा ।
कस्यः मुनेषु जागर्ति कस्यो हि हुरितिकमः ॥

सिद्धिः यदि ॥ १५९ ॥ एवमेव प्रयोगे क-
वादी वाचि वाचसरे सिद्धिः स्यात् । कस्यो भव-
जीत भवान् । वेद्य कर्तुं जीत भवान् । समयो
भव-मुनीत ।

तुम्पामार्थे ॥ १६० ॥ अर्थेऽर्थे बोद्धिम्

अथा भवति छिद् न । मवान् खलु कन्यायाः बोधः ।
भवता खलु कन्या बोधस्या वक्ष्या, बहनीया ।
मवान् कन्यां बहेत् । अर्थो योम्य इत्यर्थः ।

आवश्यकापमर्त्ये गिन ॥ १६१ ॥ भाव
स्वके आधमर्त्ये च गम्यमाने धोर्गिन् स्यात् । अत्र
स्वकारी । अवश्यकारी । दत्तदायी । निष्कदायी ।

व्या ॥ १६२ ॥ आवश्यकाधमर्त्ययोर्म्य
मानयोर्धोर्ग्या भवति । भवता खलु धर्मोऽवश्यं क-
र्तव्यः, करणीयः, कृत्वा, कार्यः । भवता खलु नि-
ष्क्रे दान्तव्यः, दानीयः, देयः ।

अकि छिद् न ॥ १६३ ॥ कन्यार्थे
धोर्छिद् भवति व्याध । मवान् खलु विधायनीयः ।
भवता खलु विधाऽवश्येयः, अभ्यपनीया । मवान्
हि सक्तः ।

छोद् चाधिपि ॥ १६४ ॥ अधिप्यर्थे
धोर्छोद् भवति छिद् न । जयतात् । जयता । जीया-
त् । जीयात्तां । अधिपि इति किं । जीयति पण्यायी ।

किञ्चुस्ती ॥ १६५ ॥ अधिप्यर्थे धोः
किञ्चुस्ती स्तः । कन्यायति शक्तिः । भवतात्
मूर्तिः । देवा एनं देवास्तुति देवदत्तः । देवा एनं
ह्यव्यति देवदत्तः ।

माकि छिद् ॥ १६६ ॥ माकि नाकि
धोर्छिद् भवति । माकार्यत्वम् । मा हार्यं परत्वं ।

सखे छिद् न ॥ १६७ ॥ खेम सह
माकि नाकि धोर्छिद् भवति छिद् न । मासः कथ्यत् ।
मासः कथ्यत् । मस्मकरीत् । मासकरीत् ।

इति जैनैर्द्रव्याकरणे शब्दार्णवप्रवृत्तिः
कुरुक्षेत्री द्वितीयाध्यायस्य
तृतीयः पादः ।

चतुर्थः पादः ।

धुयोगे स्या ॥ १ ॥ धृना योगे अथवा-
क्यबोद्धः अपि सा साधनो भवति । विप्रश्नः स्या
प्रश्नः अनिवा । कृतपुण्यः सौ धनितः । माविष्म-
मयीत् । मुञ्जतमिहाधुप्यस्य भिन्नतस्य कश्चममुञ्ज-
ते ।

ते । तयाहि-विप्रश्नयेति मृतकालो जनितेति मयि
व्यक्तत्वेन योम्यमानः साधुर्भवति । धोरधिकारे पुन
धुमहण जन्यव्यतिपरिग्रहार्थः । स्वाधिकारे स्वभवं
समात्रप्रवृत्तिर्भवः । गोमानासीत् । गोमान् भवितेति
भवताः सप्रतिवाक्येऽप्यव्यक्तेन साधुर्भवति ।

* भृशमीक्ष्ये छोद् तस्य हिस्वी वा तस्य
मस्तुवार्थे ॥ २ ॥ यथाविधौ छेदतत्पार्यस्तुपार्थे
कृतवत्त्वदायेकत्वाधमिच्छित्तरे कर्तृकर्ममात्रमुक्ते
धुयोगे नाभि भृशमीक्ष्यधोर्यार्थवर्तमानाद्योर्छोद्
भवति सर्वेककारणत्वात्, तस्य छेदः हिस्वी अदे
री स्तः तत्त्वमास्तु वा भवतः । छुनीहि छुनीहि
इत्येवाह छुनामि । आनां छुनीयः । यप छुनीयः ।
छुनीहि छुनीहि इत्येव न छुनासि । पुनां छुनीयः ।
यूप छुनीयः । तद्यद्यस्य वा-छुनीय छुनीय इत्येव
यूप छुनीयः । छुनीहि छुनीहीज्जदप्य छुनासि ।
इमी छुनीयः । इमे छुनन्ति । अवीणाधीत्येवा
हमधीये । आवाप्तवीयहे । वयमधीये । अवी
णाधीत्येव त्वमधीये । भृशमवीयाये । यूपम-
धीये । ज्वमस्तु वा-अवीज्जमधीत्येव यूपम
धीये । अवीणाधीत्येवायमधीये । इमी अवीया
ते । इमे अवीयन्ते । तयार्थे इति किं । छुनी
छुनीहि इत्यनेन कृतते इति न भवति ।

* मन्त्रये वा सायान्याज्ये ॥ ३ ॥ मन्त्र
समुच्चये गम्यमाने सामान्यार्थे धुयोगे नाभि छे-
स्यात् वा तस्य च हिस्वी स्तः तत्त्वमेस्तु वा । नि
याप्रचये-मीक्षन् यप छुनीहि छुनीहि इत्येव धरते
वेद्यते, समीहते । पक्षे-मीक्षन् भवति छुनाति पुनार्ता
इत्येव धरते वेद्यते समीहते । कर्मप्रचये-मामम
वनमन् गिरिमदेत्येवावति, धरते वेद्यते । पक्षे-माम
टति । वनमटति । गिरिमटति इत्येवायमवति । धरते
वेद्यते । कर्मप्रचये-देवदत्तोऽस्मि, शुद्धदत्तोऽस्मि, नि
मदत्तोऽस्मि इत्येव वयमदत्तमदत्तः । उभयप्रचये-अ
दन मुञ्जः सकृत् पिब आनां छान्द्र इत्यव्य
बहति । अम्यव्यवहति । एव-सूत्राण्यधीत्य हृषी
धीत्य माध्याण्यधीत्य इत्येवाधीये पठति । पक्षे-
सूत्राण्यधीति हृषीरधीति माध्याण्यधीति इत्यवधीये
पठति ।

॥ ११९ ॥ दास्यः पुत्री चर्मताः निपात्यते करण्य
 चरयोः । दीयते पुमनेमिरिति गरा । जीर्यतेऽने
 नति जाट । सहायः । उपायः । व्यापः । मयहायः ।
 एव वयंयस्मिन्निति-आवायः ।

॥ आनायोर्दकं न साजळे ॥ १२० ॥
 एतौ चर्मती करण्यारयोर्निपात्यते जाड्यजळयोः ।
 आनीयनेऽनेनास्मिन् वेति आनायः जाड्यं । ऐक्यु-
 प्यतेऽनेनास्मिन् वेति ऐक्यंकरः । अन्वय-मानयः ।
 जळेपचनः ।

स्वीपइति कृष्णकृष्ण सः ॥ १२१ ॥
 एव बाहु कृष्णकृष्णपि यो सो मयति । सुपेन
 चम्पते सुपयं मयता । ईरक्यः । दुःपयं । सुकरः ।
 दुःकरः । ईरकरः कटलका ।

कर्तृकर्मणोर्दृक्कर्म्या चो ॥ १२२ ॥
 कृष्णकृष्णपि स्वीपरसु बाहु कर्तरि कर्मणि च
 च्मये बाधि मूळकर्म्या चो मयति ययार्मक्यः ।
 मुलेनानाखेनाखेन मूपते स्वाकर्मक मयता ।
 ईरकर्मक । दुराकर्मकः । मुलेनानाख्य आख्य
 क्रियते स्वाकर्मकरो देवदत्तः । ईपरकर्मकः ।
 दुराकर्मकः ।

॥ आतोऽन ॥ १२३ ॥ त्वत्ती बाधि जोर-
 कर्तव्यो न मयति । मुपानं पयो मयता । इफपानं ।
 दुपानं । मुन्मनः । मुपनः ।

॥ शास्यवृष्ण्युपशोऽस्ये ॥ १२४ ॥ कृष्ण-
 येऽस्ये इति शब्दयोऽस्या स्यात् । दुमास्तनः इ
 योवना दुर्भरणः । दुर्भरणः । दुर्भरणः ।

॥ सद्भूतवशाऽऽस्ये ॥ १२५ ॥
 सद्भूतवशास्ये सद्भूतवश बा लो मयतास्ये प्रां
 सायचने । बाधयतायप्राप्त च । उपाप्यायवेद्यम-
 च्यति आगमन्, आगताः आगमिष्यति आगता तदा
 येनेत्रममहे लक्ष्म्यामहि एतन्धीतं अये

प्यामहे, अय्यतामह । आसत्य इति किं ! उपा-
 प्याय आगमिष्यति ।

॥ शिप्रासंसाकी सृष्टिः ॥ १२६ ॥
 शिप्रासंसाकी आससीती च बाधे बाधि योर्पयासं
 सृष्टिः इति आससे गम्यमाने । उपाप्यायवेद्यम-
 च्यति आगमन्, आगताः, आगमिष्यति, आगता ।
 शिप्रा शीघ्रं अरं, मधु त्वरितं, त्वरं बाधु त्वरं
 येन तदा तर्कमयेवामह । आससे-संभावयं, अ-
 कस्ये युक्तेऽधीपीय ।

न सृष्टुः साधीप्यामुच्छिख्यो १२७
 साधीप्यामुच्छिख्योर्धर्मग्यायेर्धर्मसृष्टौ न सः । अ-
 तल्लस्यबाधयेनाम्यवधानं सामीप्यं । येन योर्धर्मसी
 अतिश्रान्ता एतस्यां मुपार्पनायमप्रुवान् अतिपीन्
 मयमुवान् । येनमग्रास्या अनामिनी एतस्यो
 यिनमह एवविष्यामि, अतिपीन् स्थापविष्यामि ।
 अमुच्छिख्यि क्तिपाप्रवः । यावदनीजत् मयम-
 मदात् । यावज्जीविष्यति मयममं दास्यति ।

॥ वत्स्यरपनहोरात्रेऽवाऽजये ॥ १२८ ॥
 वत्स्यरपये अवधेयं अवा अवरास्मिन् भागे अहोरात्र-
 वदिते बाधितं न स्यात् । योऽयमवा गतमवा बाधि
 मकृत्वा तस्यपरस्मिन् भागे दिरोदन मोक्षयामहे ।
 दिः सूत्रमयेवामहे । योपमगायी संवत्सरा तस्य
 मन्त्रे आग्रहाण्यस्तनार्हसूत्रां करिष्यामहे । अति-
 यिम्यो दानं दास्यामह । वत्स्यतीति किं ! योपम
 आगता आदत्तपुरातस्य मन्त्रे काचीपुण्ड्रं तत्र
 दिरोदन अयुष्महि । योपमतीतं संवत्सरास्तस्य
 मन्त्रमाग्रहाण्यस्तात्र दिरदत्तपूनामयुष्महि ।
 अमहोरात्र इति किं ! योपमगायी त्रिधृत्वा तस्य
 योऽवरा वत्स्यरात्रं तत्र युज्य दिरप्येतामहे ।
 अथ इति किं ! योपमगा गतमवा आधिराकृत्वा
 तस्य कपरं मधुरायाः तत्र पुच्छाः दिरप्येतामहे ।
 अथेति किं ! योपमगा गतम्यो निरवधिक-
 तास्य मन्त्रे मधुरायास्तत्र पुच्छा दिरप्येतामह ।

॥ वा परे कासं ॥ १२९ ॥ अजये पर
 स्मिन् भागे काये वत्स्यति सृष्टं वा मयत्यमहोरात्रे ।
 योपमगायी संवत्सरा तस्य मन्त्रे आग्रहाण्यस्तात्र
 निरोदयामहे । अहोरात्रेनामह ।

१ अथ मुपार्पनेन कृष्णकृष्णपि कृत्यं करि
 मः । न पुनरुपार्पण्योः । एव सप्तम्यधिकारेति निरो-
 प्यते । अथ मयिष्यत्यप्यधिकारे
 अजये प्रांति तल्लस्यो अनेन सूत्रेन निरप्यः पुच्छिष्यते ।
 उपाप्यायवेद्यमच्यति अनामिनी अतिश्रान्ता अतिपीन् अतिश्रान्ता

सिंहदेवौ लङ् क्रियावृत्तौ ॥ १३० ॥
 सिंहदेवौ वृत्तौ लङ् स्यात् क्रियाया अप्रवृत्तौ
 सत्त्वा । गुणवदुपासिष्यत शास्त्रातमगमिष्यत् ।
 यदि मत्समीपे अभिषिष्यत दम्भाऽभोक्ष्यत ।

मृते ॥ १३१ ॥ मृते काले सिंहदेवौ क्रि-
 यावृत्तौ लङ् स्यात् । इष्टो मया भवतः पुत्रोऽभ्यापी
 अकम्पमाण अपरस्वातिष्यपी यदि तेन इष्टोऽ
 भविष्यत् अप्यभोक्ष्यत । न तु इष्टः सोऽन्येन पथा
 गतः नोत् मुकबलः ।

बाऽऽप्रेषात् ॥ १३२ ॥ गपेऽप्यनी लङ्
 ति वक्ष्यति । आ एतस्मात् केयसद्वन्दनात् सिंहदेवौ
 क्रियावृत्तौ मृते लङ् वा भवतीति हेय ।
 तत्रैवोदाहरिष्यामः ।

लङ् गर्होऽपिनात्वा ॥ १३३ ॥ गर्होऽर्थे
 चोर्लङ् भवति अपिनात्वात्प्रयोगाच्चो । अपि तत्र
 भवान् प्राणिनो हति । आतु तत्रभवान् प्राणिनो
 हति गर्हामहे । अस्याप्यमेतत् । इह सिंहदेवत्वाभावात्
 लङ् न भवति ।

वा कयमि सिंह च ॥ १३४ ॥ कयमि
 वाचि चोर्हो लङ् वा स्यात् लङ् च । वाच्य
 नात् यथाप्राप्तं च । कयं नाम तत्रभवान् मृतानि
 हिंसात् । कयं नाम तत्रभवान् मृतानि दिन
 सि आहितीयत्, अदिनत्, निहिस हिमिष्यति,
 हिंसित्वा, अहिंसिष्यत् गर्हामहे । अस्याप्यमेतत् ।

किं देवे सिंहमृते ॥ १३५ ॥ किमो वृत्त
 किं देवं तस्मिन् सिंहच वाचि चोर्लङ् लङ् स
 गर्हो । किं तत्रभवान् अदृतं मृतात् अदृतं वक्ष्यति
 अदृतमवस्थत् ।

अभद्रामर्षे ॥ १३६ ॥ अभद्राधामर्षे
 चार्थे चोर्लङ् लङ् सत् । न अक्षे नामकस्यापि न
 समाधायमि किं तत्रभवान् अक्षं गृहीयात् गृही-
 ष्यति अभद्राप्सत् । नाक्षमप्यापि न क्षमे सिद्धमि
 ष्या नैतदस्ति किं तत्रभवान् अक्षं गृहीयात्
 गृहीष्यति अगृहीष्यत् ।

किं किं सात्यवर्षयोर्लङ् ॥ १३७ ॥ किं
 किं देवस्य च वाचि अभद्रामर्षे चोर्लङ् स्यात् ।

न अक्षे न क्षमे किं किं नाम तत्रभवान् परदा-
 रन् संविष्यते । अस्ति नाम भवतु नाम विद्यते
 नाम तत्रभवान् अकम्प्य संविष्यते ।

आतुयन्वृत्तयदा लङ् ॥ १३८ ॥
 एतु आतु धोरभद्रामर्षे लङ् स्यात् । न प्रत्ययो मे
 न मर्षो मे आतु तत्रभवान् मृतं पिबेत् । यत् तत्र
 भवान् मृतं पिबेत् । यत् तत्रभवान् मृतं पिबेत् ।
 यदि तत्रभवान् मृतं पिबेत् । मुगमपासत् ।

यक्षयत्रयो ॥ १३९ ॥ एतयोर्वाचोरभद्रा
 मर्षे चोर्लङ् भवति । न अक्षे न मृष्यामि, यक्ष
 तत्रभवान् आक्षोरोत् । यत् तत्रभवान् आक्षोरोत्,
 आक्षोक्ष्यत् ।

गर्हो ॥ १४० ॥ गर्हो यक्षयत्रयोर्वाचो-
 चोर्लङ् स्यात् । यक्ष तत्रभवान् अस्मान् परि
 बहेत् । यत् तत्रभवान् अस्मान् परिबहेत्, पर्यवदिष्यत्
 इदो विद्वान् सम्मुक्तः गर्हामहे ।

चित्रे ॥ १४१ ॥ चित्रेऽर्थे तयोर्वाचोर्वा-
 चोर्लङ् स्यात् । चित्रमाक्षर्यमद्वन्द्वं विस्मयनीयं यक्ष
 तत्रभवान् क्षेमं कुर्यात् । चित्रं यत् तत्रभवान्
 अभ्यमिष्यत् ।

क्षपेऽप्यदी लङ् ॥ १४२ ॥ अपदी क्षेपे
 यक्षयत्रायामप्यस्मिन् क्षेपे वाचि चित्रेऽर्थे चोर्लङ्
 भवति यक्षिष्यदक्षे च प्रयुज्यत । चित्रं अक्षो नाम
 पुस्तकं वाचयिष्यति । मृदो नाम जैमैत्रमयेष्यते ।
 वक्षिणे नाम वर्मं श्रोष्यति । अपन्नाविति किं ? आ-
 वक्ष्यं यदि स मुञ्चत ।

वादेऽप्युते लङ् ॥ १४३ ॥ वाद्यपयै-
 रपुनयोर्वाचोर्वाचोर्लङ् भवति । अपि कुर्यात् । उत
 कुर्यात् । वाद्य इति किं ? अपिभास्यति इदं
 उत्पत्तिष्यति ददः ।

समाधेऽऽप्यमर्षात् ॥ १४४ ॥ समाध-
 अक्षेऽर्थेऽऽत्मवर्षविशिष्टं नतमानाचोर्लङ् भवति
 स अक्षमर्षात् स्यात् न स्वरूपत् । अपि हस्तिम
 हस्यात् । अपि पर्यंत शिरसा भिषात् । अपि
 समुद्रं दोष्यां तरत् । अर्ष्यति किं ? वसति वेत्तु
 राप्येऽप्यवदिष्यतेऽऽत्मवर्षत् ।

ॐ पूकी वाज्यदि ॥ १४५ ॥ पुनश्चने वा-
चि संभाष्ये चोर्षिः भवति यदि स च भवत्प्रयुज्यत
अनुमर्षात् अपदि वा । संभाष्यामि मुनीत
भवान् । अमुक्त भवान् । पुनश्चने किं ? अपि
स्वादीपाके मुनीत । अयदीति किं ? संभाष्यामि
यस मुनीत ।

इतुफले सिद्ध ॥ १४६ ॥ इतो फले च
तन्त्र्ये वर्तमानावाचिः वा स्यात् । यदि गुण्य
उपानीत मास्त्रात गच्छेत् । यदि गुकनुपासिष्यते
शास्त्रांतं गमिष्यति ।

इच्छोदोपेक्षितिवति ॥ १४७ ॥
इच्छोदोपेक्षामिप्रापवदन गम्यमाने चोर्षिः भव
कश्चित्ति—कश्चित्प्रयोगः । इच्छ मे शास्त्रम-
धीनीत भवान् । कश्चा मे मुनीत भवान् ।
अक्षरिचरति किं ?

कश्चित्ग्रीवति मे याता कश्चित्ग्रीवति मे पिता ।
मातापितृ त्वां पृच्छामि कश्चित्ग्रीवति पार्श्वी ॥

इच्छार्थे सिद्धसाह ॥ १४८ ॥ इच्छार्थे
धी वाचि वाचिच्छोदोपेक्षामि गम्यमाने ।
इच्छामि कामये मुनीत भवान् । प्रार्थये मुक्तं भवान् ।

तुमेककर्तृक ॥ १४९ ॥ एककर्तृक इच्छा
ये धी वाचि तुम् स्यात् । इच्छति मोक्षः ।
कर्मवत् भोक्तुं । वदि गंतुं । एककर्तृके इति किं ?
इच्छामि मुक्तं भवान् ।

सिद्ध ॥ १५० ॥ इच्छार्थे एककर्तृके धी
वाचि सिद्ध स्यात् । मुनीति इच्छति । अधीपी-
येति वदति ।

ॐ वनस्सति ॥ १५१ ॥ इच्छास्मादिच्छा
शब्दः कश्चित् भवति काश्चित् कश्चित् । इच्छात् ।
इच्छति । उच्यते । वदि ।

निधिनिर्देशनायत्रणापीहसम्यग्प्रार्थने
निद्रा ॥ १५२ ॥ एवार्थे सिद्ध स्यात् । निधी
दाने पुनश्च भवान् । प्राणिनो मे हिंसात् ।
निवर्तन—सन्तानु नियमे पुनीत् । आमन्त्रणे
॥ १५३ ॥ अधी—नारी भवान् गृहीयात् ।

संप्रदाने—किं तु सत्तु भेनेदमधीपीय । प्रार्थने—भवति
मे भेनेदमधीपीय ।

सोह ॥ १५३ ॥ विष्वादिभ्येषु चोर्षेह
स्यात् । वत रक्षतु भवान् । प्राणिनो मे हिंसात् ।
संभाष्यु नियमे करोतु । इह भवान् । तस्य
गृह्यतु । किं तु सत्तु धर्मशास्त्रमध्यये । भवति
भेनेदमध्यये ।

ॐ मैवानुज्ञापसरे स्याम ॥ १५४ ॥
एवार्थेषु चोर्ष्या भवति कश्चित् च । भवता सत्तु
कश्चित् । करणीया । कार्यः । कश्चित् करोतु
भवान् हि प्रेषिणाऽनुज्ञातः । भवतोऽनंतरः ।

ॐ सिद्धार्थमौर्षिके ॥ १५५ ॥ उर्ष्वनी
हर्षिकेऽर्थे वतमानासो प्रेयसी गम्यमाने सिद्ध
भवति व्याधयया प्राप्तं च । उपरि मुहूर्त्तस्य धीम
भवान् दानं दद्यात् । भवता सत्तु दानं दातव्यं,
देव दाम्यं ददतु भवान् । प्रेषितोऽनुज्ञातो भवता
प्राप्तकाशो दानकरणे ।

ये सोह ॥ १५६ ॥ से वाचि सोह भव
त्वर्ष्वनीहर्षिकेऽर्थे प्रेयसी गम्यमाने । उर्ष्वमुहूर्त्तस्य
भवान् कश्चित् करोतु स प्रेषितोऽनुज्ञातो भवतोऽनंतरः ।

अपीह ॥ १५७ ॥ से वाचि चोर्षेह भव
अधीच्छार्थे । अग स एव कश्चित् अधीच्छामि भवाननु
भवति रक्षतु ।

कासवेसासमये तुम् वाज्यसरे ॥ १५८ ॥
कासवेसी वाचि चोर्षार्थे तुम् भवत्प्रयत्ने गम्यमाने ।
कासवे मोक्षतुं । देवा मोक्षतुं । समयो भोक्तुं । कश्चित्
भोक्तव्यस्य । देवा भोजनस्य । समयो भोजनस्य ।
अनंतर इति किं ?

काश्चित् पचति मृतामि कश्चित् सद्गते प्रजा ।
काश्चित् मुनेषु जागर्ति कश्चित् हि दुर्हितकर्म ॥

सिद्ध यदि ॥ १५९ ॥ पच्छप्रयोगे का-
सादी वाचि पारस्परि सिद्ध स्यात् । कासो वद् मु-
नीत भवान् । देवा वद् मुनीत भवान् । समयो
वद् मुनीत ।

सुगम्याधारे ॥ १६० ॥ अर्धेऽर्थे पोत्तु

अस्या भवति लिङ् च । भवन् सख्य कल्याणाः बोधा ।
भवता सख्य कल्या बोधस्या बाधा, बहनीया ।
भान् कल्या बोधेत् । अहो योग्य इत्यर्थः ।

आवश्यकाद्यमर्थे यिम् ॥ १६१ ॥ आव
श्यके आवश्यमेव गम्यमाने धोरिन् स्वत् । अव
श्यकरी । अवश्यकणी । शतद्रापी । निष्कद्रापी ।

व्या ॥ १६२ ॥ आवश्यकाद्यमर्थेयोर्म्य
मानयोर्बोध्यो भवति । भवता सख्य भयोऽवश्य क-
र्तव्यः, करणीया, कृत्यः, कार्यः । भवता सख्य नि
ष्को दातव्यः, शानीया, देयः ।

इति लिङ् च ॥ १६३ ॥ सख्यऽर्थे
बोर्किङ् भवति व्याध । भवन् सख्य विधायवीचीतः ।
भवता सख्य विधाऽप्येतस्या, अभ्यपनीया । भवन्
हि सक्तः ।

ॐ सोऽ चाधिपि ॥ १६४ ॥ आशिष्यर्थे
बोर्किङ् भवति लिङ् च । जयतात् । जयता । जीया-
त् । जीयात् । आशिपि इति किं जीवति पण्याही ।

किञ्चुत्तरी ॥ १६५ ॥ आशिष्यर्थे बोः
किञ्चुत्तरी सः खी । शम्पादिति सातिः । भवतात्
मृतिः । देवा एन देवास्तुति देवदत्तः । देवा एन
शम्पादिति देवमुत्तः ।

माकि सुङ् ॥ १६६ ॥ माकि नाभि
बोर्किङ् भवति । माकर्णीरवर्त्त । मा हार्णीः परत्वं ।

सखे सख् च ॥ १६७ ॥ खेन सख
माकि नाभि बोर्किङ् भवति सुङ् च । मास्म सुम्भत् ।
मास्म सुभत् । मास्म करोत् । मास्म करोत् ।

इति जेनेद्रम्याकरणे शम्पार्णवचरित्रिकाया
समुदायो द्वितीयः समाप्तः
द्वितीयः पादा ।

चतुर्थः पादः ।

धुयोमे त्या ॥ १ ॥ धृता योगे भवपा-
कावेद्य अपि सा साधको भवति । निरुद्धाऽस्य
पुत्रो जनिता । कृतपुण्यः स्यो भविता । माकिङ्म-
मासीत् । सुवर्तमिहामुप्यस्य मिहंतस्य कालमुवर्त-

ते । तथाहि—निरुद्धमेति मृतकलो जनितेति भवि
ष्यत्कालेन योग्यमन्ये साधुर्भवति । भोरुभिकरे पुन
धुप्रहण जन्मस्थितिरिहार्थः । स्वाभिकारे स्वपचने
समाश्रयप्रतीत्यर्थः । गोमानासीत् । गोमान् भवितेति
मर्त्तत संप्रतिक्रम्यऽप्यकालेन साधुर्भवति ।

* मृशामीक्ष्ये सोऽ तस्य हिस्वी वा तव-
मस्त्यार्थे ॥ २ ॥ यथाविधौ खेदेतस्यार्थस्त्यार्थे
काळापस्यः बोधकाद्यमिभ्यक्तिरे कर्तृकर्मभावमुक्ते
धुयोमे नाभि मृशामीक्ष्ययोर्ययोर्नर्तमानाबोर्किङ्
भवति सर्वककारापणा, तस्य खेटः हिस्वी भाते
सो स्तः, तन्मोस्तु वा भवतः । धुनीहि धुनीहि
इत्येवाह धुनामि । आवा धुनीवः । वय धुनीमः ।
धुनीहि धुनीहि इत्येव त्वं धुनाति । धुना धुनीयः ।
यूप धुनीय । तस्यस्य वा—धुनीत धुनीत इत्येव
यूप धुनीय । धुनीहि धुनीहीमेवाय धुनाति ।
इमो धुनीतः । इमे धुनति । अवीष्वावीष्वेमेवा-
हमवीये । आवाहमवीये । वयमवीये । अवी
ष्वावीष्वेमेव त्वमवीये । धुनामवीये । यूपम-
वीये । अमस्तु वा—अवीष्वावीष्वेमेवाय यूपम
वीये । अवीष्वावीष्वेमेवायमवीये । इमो अवीया-
ते । इमे अवीयते । तथार्थे इति किं धुनीहि
धुनीहि इत्यनेन धुयते इति न भवति ।

ॐ प्रचये वा सामान्यार्थे ॥ ३ ॥ प्रचये
समुदाये गम्यमाने सामान्यार्थे धुयोगे नाभि खेट
स्यात् वा तस्य च हिस्वी स्तः तन्मोस्तु वा । किं
याप्रचये—जीहान् वप धुनीहि धुनीहि इत्येव यतते
वेद्यते समीहते । पक्षे—जीहान् वपति धुनाति धुनाति
इत्येव यतते वेद्यते समीहते । कर्मप्रचये—ग्राममः
वगमन् गिरिमयेवेवाटति, पन्ते वेद्यते । पक्षे—ग्रामम
टति । वगमटति । गिरिमटति इत्येवायमटति । पठते ।
वेद्यते । कर्तृप्रचये—देवदत्तोऽहि, गुरुदत्तोऽहि, जि-
नदत्तोऽहि इत्येव वयोपहनमपः । उभयप्रचये—सो-
दम युष्मन्, सकृत् पितृ भावा खाद इत्यन्य
बहति । अभ्यवहति । एव—सृशाप्यधीष्ट धृष्टार
वीष्वा माप्याप्यधीष्ट इत्येवाधीते पठति । पक्षे—
सृशाप्यधीते धृष्टारधीते माप्याप्यधीते इत्येवाधीते,
पठति ।

निपेधेऽसंस्तोः कथा ॥ ४ ॥ निपेध-
वाचिभोरसंस्तोर्वाचोः कथा वा स्यात् । अथ कथा ।
अथ कथा । अथ वाच्ये इति, अतिथेय, रेहनेय ।
निपेधे इति किं ! अथ कथा ।

॥ परावरे ॥ ५ ॥ मोक्षवा वा स्यात् परेऽवरे
व गम्यमाने । पर्यतमतिक्रम्य नदी । नदीमप्राप्य
पर्यतः । नदीपरावरे पर्यत इत्यर्थः । पर्यतमतिक्रम्य
नदी । नदीमप्राप्य पर्यतः ।

॥ माकः स्वार्थे ॥ ६ ॥ माकः कथा वा
स्यात् स्वार्थे । अथमप्यवाचते । याचिन्वाऽप्यवते ।

परकालैककृतृकात् ॥ ७ ॥ परः काले
यस्याः क्रियायाः सा परकाल्य तस्याः क्रियायाः एक-
कृतृकात् पूर्वकालयोः कथा वा स्यात् । आसित्वा
मुक्ते । मुक्त्वा भवति । अथपुर्वतमाणात् आसते
मोक्षमप्यपि । एककृतृकादिति किं ! मुक्तमिति
पात्रे दात्वा मुक्ते ।

॥ पूर्वप्रप्रणामाभीक्ष्ण्ये सङ्गृह्य ॥ ८ ॥
पूर्वप्रतिवाचि आभीक्ष्ण्ये व परकालैककृतृकात्
कमुम् वा स्यात् । पूर्व मोक्षं भवति । पूर्व मुक्त्वा
भवति । अग्रेमोक्षं । अग्रे मुक्त्वा । प्रथमं मोक्षं ।
प्रथमं मुक्त्वा भवति । आभीक्ष्ण्ये-भीक्ष्ण्ये मोक्षं
भवति । मुक्त्वा मुक्त्वा भवति । पार्य पार्य पाल्ना
पाल्ना भवति ।

कनोऽन्यैर्वाक्यवित्त्वंस्वनर्थात् ॥ ९ ॥
एव वाच्येऽन्यार्थात् एककृतृकात् कमुम् वा
स्यात् । अथवाच्यं मुक्ते । एवंकृतं, कथंकृतं,
इत्येकं मुक्ते । अथवाच्यं कथा । एवं कथा । कथं
कथा । इत्य कथा । अनर्थाविति किं ! अथवाच्यं
कथा सिद्धे मुक्ते ।

यथातथेऽप्यपामस्तुत्तरी ॥ १० ॥ एतयो-
र्वाचोः कथं कमुम् वा स्यात् अथवाच्यस्तुत्तरी गम्य-
मानायां । कथं मोक्षपते मयाविति पुत्रा अथवाच्यः
त प्रत्याह यथावाच्यमहं मोक्षये यथावाच्यमहं मोक्षये
किं तयावनेन । अथवाच्यस्तुत्तरीविति किं ! यथावाच्यमहं
मोक्षये तया भवति ।

॥ कर्मवाच्ये ॥ ११ ॥ कर्मणि वाचि कथं

कमुम् वा भवति वाच्येऽपि गम्यमानं । यौरेकवा-
च्येऽपि । यौरे कथा आच्येऽपि ।

स्वाधुम्मु जम् ॥ १२ ॥ स्वाधुम्मु कर्मम्
वाच्यं कथं जम् वा स्यात् । स्वाधुम्मु मुक्ते । स्वा-
धु कथा । अथवाच्यं । अथवाच्यं कथा ।

॥ कास्त्वयं इति ॥ १३ ॥ कर्मणि
वाचि कास्त्वयं गम्यमाने इत्येवमुक्तं जम् भवति ।
स्वाधुम्मु प्रणमति । सर्वं स्वाधुम्मु प्रणमतीत्यर्थः । अति-
थिभ्यं भोजयति । वं वेति, विदति, विदे वा सर्वं
भोजयतीत्यर्थः । कास्त्वयं इति किं ! स्वाधुम्मु प्रण-
मति । अतिथिं विदित्वा भोजयति ।

॥ यावति जीवित् ॥ १४ ॥ यावति वाचि
जीवित्तिव्यां वा जम् स्यात् कास्त्वयं गम्यमाने ।
याम्जीवमपीति । यावदेवं गृह्यति ।

॥ यमोदरे पूरे ॥ १५ ॥ एतयोर्वाचोः पू-
रे जम् स्यात् । यमोदरेमाते । उदरपूरं घृते ।
यमोदरे व पूरित्वैत्यर्थः ।

॥ यमोदरेऽप्योत्तं वा ॥ १६ ॥ कर्मणि
वाचि यमोदरेऽप्योत्तं स्यात्, अथ यमोदरेऽप्योत्तं व यं
वा यमोदरे यमोदरे । गोप्यद्वयं इत्येवम् ।
गोप्यद्वयं । योत्तं । योत्तं इत्येवम् ।

॥ वेत्ताऽप्येऽप्योत्तं ॥ १७ ॥ वेत्ताऽप्ये वाचि
कनोपयतेर्वा जम् स्यात् यमोदरे । वेत्ताऽप्ये इत्येवम् ।
वेत्ताऽप्ये ।

॥ वाच्यार्थेऽप्योत्तं विपस्तमित् ॥ १८ ॥
एव वाच्येऽप्योत्तं स्यात् अतिथेयं वा अथवा-
च्यं मुक्ते । वाच्यार्थे विपति । वाच्यं विपतीत्यर्थः ।
वाच्यार्थे विपति । वाच्यार्थे विपति ।

॥ जीवाकृते गृह्य ॥ १९ ॥ जीवाकृत-
योर्वाच्यार्थेऽप्योत्तं गृह्यमप्योत्तं जम् स्यात् अतिथे-
यानुपमुक्ते । जीवाकृतं गृह्यति । अथवाच्यं करोति ।

॥ विमुक्ते कथं ॥ २० ॥ विमुक्ते कर्मणि
वाचि विमुक्ते स्यात् । विमुक्ते कथं भवति ।

॥ समुक्ते जम् ॥ २१ ॥ समुक्ते वाचि इति

फदेन जम् भवति वा हरिममनुप्रयुक्त । समूहपातं
इति । समूहकाय कपति ।

करणे ॥ २२ ॥ करणे वाचि इतिर्णम्
भवति तस्मिन्नुपयोगे । पाणिपात इति । असिपात ।

इत्येव इतिर्णम् ॥ २३ ॥ इत्येवाचिनि
वाच्येभ्यो जम् वा भवति करणे तेभ्यनुप्रयुक्त्यु ।
इत्येवर्षे वर्तते । इत्येवर्षे वर्तयति । पाणि
वर्षे । इत्येवर्षे गृह्णाति । गृह्णावर्षे ।

इत्येवर्षे पुनरपि ॥ २४ ॥ स्ववाचिनि
स्तेह वाचिनि न करणे वाचि यथास्तथ्य पुनरपिपि-
म्यां जम् भवति तस्मिन्नुपयोगे । स्वपोषं पुण्याति ।
आत्मपापं । गोपोषं । उदपोषं पिनष्टि । भूतपोषं ।

इत्येवर्षे ॥ २५ ॥ इत्येवर्षे जम् स्यात्
यौ तस्मिन्नुपयोगे । अष्टाधिकवर्षे बद्ध । मयूरि
कावर्षे बद्ध । कौचवर्षे बद्ध । जम्पता बधविशे
पातां स्यात् एता ।

आधारे ॥ २६ ॥ आधारेणवाचि जम्
भवति वा तस्मिन्नुपयोगे । अकवर्षे बद्ध । कृत
वर्षे बद्ध ।

कर्त्रोर्जीवपुरुषपोर्नभसो ॥ २७ ॥
कर्तृवाचिनोर्जीवपुरुषपोर्नभसोर्नभसो नभसिद्विभ्यां
जम् भवति तस्मिन्नुपयोगे । जीवनासं भवति ।
पुरुषवाहं वहति । कर्त्रोरिति किं । जीवेन नभः ।
पुरुष वहति ।

कर्त्रेण पुनरपि ॥ २८ ॥ कर्त्रे कर्तृवा-
चिनि वाचि पुनरपिपिभ्यां जम् भवति तस्मिन्नुप-
योगे । कर्त्रेणोप पुनरपि । कर्त्रेणोप पुनरपि ।

कर्त्रेण चेवे ॥ २९ ॥ कर्त्रेण कर्त्रेण न
वाचि इत्येवर्षे जम् भवति तस्मिन्नेव पात्रमुपयुक्ते ।
भूतमिषासं मिहित । भूतमिष मिहितमिषार्थ ।
जीविपक्षं उच्यते । कर्त्रेण-समिभनार्थं नभसि ।
समिभ इव नभसोत्पत्त्यर्थ । अहर्नास नभः ।

उपदेशो भार्या ॥ ३० ॥ भति वाचि उ-
पदेशो भार्या । मूककोपदेशो युक्ते, मूक-
कोपदेशं । मूककोपदेशस्य युक्ते ।

इति सार्धादिकप्याह ॥ ३१ ॥ इति सार्धादो-

रक्तप्यादिकर्मकाह मति वाचि जम् स्यात् । दंडा
घातं गाः कथयति । दंडिनाघातं । दंडाघातं गाः
सादयति । दंडिनाघातं । हिंसार्थादिति किं । नदन-
नानुखिप्य देवानामाशयति । एकप्यादिति किं ।
दंडिनाहस्य गोपाक गाः सादयति चोट ।

इति चोपे पीडकस्तु ॥ ३२ ॥ इति
भार्या न वाचि पीडारूपपूर्वाद् जम् स्यात् । पार्श्वो
परीडं शेते, पार्श्वोपरीडं । पार्श्वोपरीडं
शेते पार्श्वोपरीडं शेते । अत्रोपरीडं । अत्रे उपरीडं ।
अत्रोपरीडं, अत्रेनोपरीडं गाः स्नापयति । पाप्मुप-
कर्षं पाजौ उपकर्षं । पाप्मुपकर्षं, पाणिनोपकर्षं
भामाः पिनष्टि ।

प्रमाणसत्त्वो ॥ ३३ ॥ इति भार्या न
वाचि चोर्णम् भवति प्रमाणे आसत्ता चार्थे । अत्रो-
परीडं गन्धिकाश्चिन्नति, अत्रोपरीडं उपकर्षं । अत्रो-
परीडं । अत्रोपरीडं पुनरपि । अत्रोपरीडं । अत्रोपरीडं ।

स्वर्षवादाने ॥ ३४ ॥ स्वर्षवादाने
जम् नो अपादाने वाचि जम् भवति । शब्देत्यायं
वाचि । शब्दाया उत्यायं वाचि । आध्यात्मिकं अपादानं
मह्यति । आध्यात्मिकं अपादानं । अत्रोपरीडं किं ।
आसत्तादुत्पत्त्य गच्छति ।

इति ॥ ३५ ॥ इति वाचि चोत्तराज्ये
जम् भवति । यद्यपिह पुनरपि । यद्यपिह ।
पटापकर्षं । पटापकर्षं ।

स्वांगुष्ठे ॥ ३६ ॥ स्वांगे इत्येव वाच्य-
मुदे जीर्णं जम् भवति । अक्षिनिक्षेपं वाच्यति ।
अक्षिणी निक्षेपं । सूक्ष्मेप, सुखमुक्षेपं कथयति ।
अमुन इति किं । शिरः समुक्षिप्य व्याहरति ।

सङ्क्षेपे ॥ ३७ ॥ सङ्क्षेपे स्वांगे इत्येव वाचि
जीर्णं भवति । उद्यमिपेयं पुनरपि । उद्यमि
प्रतिपेयं । शिरस्येप, शिरसि च्छेद पुनरपि ।

विद्यपत्यहर्कदा व्याप्यासेभ्ये ॥ ३८ ॥
एभ्यो जम् भवति व्याप्यासेभ्योऽस्मिन्तयोर्वाचाः ।
व्याप्ये-गोहानुप्रवेशमास्ते । गोह गोहानुप्रवेशं । गोह
यनुप्रवेशमनुप्रवेशमास्ते । आसेभ्ये-गोहानुप्रपातमास्ते ।
गोहगोहानुप्रपातं, गोहगोहानुप्रपातमनुप्रपातं । गोहानुप्रपा-

ॐ मोषाद् द्रव्योऽनीयः ॥ ५२ ॥ प्रोपञ्चा
म्यां ब्रह्माम्यानीयः कर्तरि वा स्वात् । प्रवचनी
यो गुरुः शास्त्रस्य । प्रवचनीयं गुरुणा शास्त्रं ।
उपस्थानीयः शिष्यो गुरोः । उपस्थानीयः
शिष्येण गुरुः ।

ॐ आपस्त्वोर्ध्वः ॥ ५३ ॥ आहूपूर्वाम्यां
पतित्युम्यां प्यः कर्तरि वा स्वात् । आपाभ्योऽप्यः ।
आपाभ्यमेन । आभ्याभ्याऽप्यः । आभ्याभ्यमेन ।

ॐ विद्वत्पक्षीः स्वस्वमनुः हनपारं भातृकः
॥ ५४ ॥ विद्वत्पक्षीः आरंभादधिकर्मार्थान् यः
कः स कर्तरि वा स्वात् । अतिविद्वत् कर्म्यां भवन् ।
अतिविद्वत् कर्म्या भवता । अतिविद्वत् भवता । अति-
विद्वत् गुरुः भवन् । अतिविद्वत् गुरुर्मवता ।
अतिविद्वत् च । उपस्थितो गुरुः भवन् । उपस्थितो
गुरुस्तथा । उपस्थितः च । उपस्थितो गुरुः भवन् ।
उपस्थिता गुरुर्मवता । उपस्थितः च । अनुयितो गुरुः
भवन् । अनुयितो गुरुर्मवता । अनुयितः च ।
अनुनातो माणविकः माणवकः । अनुनाता माणविका
माणविकेन । अनुनातः च । आरुहो वृक्षः भवन् ।
आरुहो वृक्षो भवता । आरुहः च । अनुजीर्णो
वृषी भवन् । अनुजीर्णो वृषी भवता । अनुजीर्ण
च । प्रकृतः कर्तृ भवन् । प्रकृतः कर्तो भवता ।
प्रकृतः च । प्रमुक्तो भवान्मोदन् । प्रमुक्तः भोदन्
भवता । प्रमुक्तः च । प्रसितो भवन् । प्रसितं
भवता । प्रसुतो भवन् । प्रसुतः भवता ।

विगत्यर्थाश्च ॥ ५५ ॥ विसेककालः गम
र्थाश्च कः कर्तरि वा भवति यथाप्राप्तं च । आसितो
भवन् । आसितं भवता । गतो ग्रामं भवन् । गतो
ग्रामो भवता । गतं च । यातो ग्रामं भवन् ।
यातो ग्रामो भवता । यातः च ।

ॐ आपारे पाथर्थाश्च ॥ ५६ ॥ अथर्था-
विगमार्थान्वाधोर वा कः स्वात् । यथा प्राप्तं च ।
अस्मिन्निमे व्यतिष्ठति स-इदमेवां अर्थः । इदमेवां
मुक्तः । इह एभिर्जन्म भोदन् । इह एभिः पीतं मधु ।
मधे-इह जन्ममेभिः । ये-इदमेवमासितं । इदमेवां स-
मितं । इह मन्मासितः । आसितं भवता । इदमेवां

गतं । इदमेवां यातः । गतो ग्रामं भवन् । गतो ग्रामो
भवता । गतः भवता ।

ॐ कर्मणि च भावे च घेः ॥ ५७ ॥
सकर्मकादां कर्मणः कर्मणि कर्तरि च भवति
भेदेन कर्तरि च । कियतः कर्त्ता । करोति कर्तः ।
भ-सुप्यते भवता । स्वपिति भवन् ।

तयोर्भ्यस्त्यार्थाः ॥ ५८ ॥ तयोः कर्म-
भावयोः व्यक्तार्था भवति । कर्तृभ्यः कर्त्ता । स्व-
पितृभ्यः भवता । कृतः कर्त्ता । शपितं भवता । मुक्त-
रः कर्त्ता भवता । ईष्यत् । मुपानं पयो भवता
स्वात्मनः भवता ।

+ विगम्ययवहनीः शीकृपुमिदं कर्मणि
स्वादि ॥ ५९ ॥ मुक्त्ये कर्मणि विप्रसृतीनां
कल्पः स्युः । आप्यते माणवको मांसं । आप्यते
माणवको गोदोहः । गम्यते माणवको ग्रामं । उद्य-
तः यातो ग्रामं । नीयते अना ग्रामं । हियते भारो
ग्रामं । ज्यते शाखा ग्रामं । ज्यते दधः घृतं । द-
ध्यते ग्रामः घृतः । शपितयोः माणवको मांसः ।
इति तन्मादयोऽपि योज्याः ।

+ दुरादीनां गीये ॥ ६० ॥ एषां गीणे
कर्मणि आदयो भवति । दुराद्ये पयो गौः । आप्यते
गौ देवदत्तः । पूष्यते कर्ममाचार्यः । दोग्धव्या,
दोहनीया दोह्या पयो गौः ।

+ ज्ञाधर्थाः प्रयोः ॥ ६१ ॥ ज्ञार्थानामथ
ना च भूतां तयोः प्रधानाप्रधानकर्मण्यर्थद-
स्तुः । आप्यते माणवको धर्मः । आप्यते माणव
कर्म । बोध्यते माणवको धर्मः । माणवकः प्रयो वा
मोच्यते माणवको मोचनः । माणवकमोदन्मो वा ।

ॐ दुरकेसिमास्त्रकृष्टपण्याः कर्मकर्तरि
६२ ॥ सुपदयाः कर्मकर्तरि भवति । मंगुरः मिह-
काष्ठे । पक्षिमा मायाः । मिदक्षिमानि काष्ठानि ।
पर्यासितां कुटे स्वयमेव । कुटे पक्ष्येते कृष्टपण्याः
शास्त्राः स्वयमेव । पक्ष्येयो निपण्यः ।

भीमावयोऽप्यादाने ॥ ६३ ॥ ते
दाने कारके भवति । विसेककालः दानं । दानं
भवान्कः । चकः प्रकृतः । कृतः ।

ॐ षणादयः सप्रदानाद्यान्मयः ॥ ६४ ॥

उपपदयः साः सप्रदानापादासाद्यान्मयः कारकेषु
मवति । करोतीति कारः । इति सत्तं इति । ऋषेति
तया ऋषः । इति तत्र वर्गः ।

ॐ सः ॥ ६५ ॥ सविति मयः सकाराः ।

सः । सिः । सुः । स्रः । ऋः । इः । छिः ।
छः । स्रः । इति यन्त्रे वक्ष्यामि तदेतद्यमुत्सृज्य
विशेषणानां मवतीमभिहितं वेत्तिष्ये ।

यिन्मस्मसिप्यस्पतिपासुषीह्वरिम
रियासावाप्यन्तावाप्यम् ॥ ६६ ॥ मिवा-
दयो कस्याप्येताः मवति । पचाति । पचाव ।
पचाम । पचति । पचयः । पचय । पचति ।
पचतः । पचति । टिता नविपये कृपातरणि
वक्षति । छितो मानां पचातीति । छट्-पचा-
स्मि । पचस्व । पचस्व । छट्-वक्ष्यामि । वक्ष्याव ।
वक्ष्याम । छेटमप्रे वक्षति । छिता नविपये व ।
छट्-वप्ये । अपचावहि । अपचामहि । अप-
चपा । अपचेपा । अपचप्यं । अपचत । अपचेतः ।
अपचत । छिन्मप्रे वक्षति । छट्-अपचि । अप-
चवि । अपचवि । अपचवा । अपचवापा । अप-
च्यं । अपचत । अपचाता । अपचत । छट्-अपच्ये ।
अपच्यावहि । अपच्यामहि ।

टिहरेरे ॥ ६७ ॥ टिता ककारस्य दास
टरेरे स्यात् । पचे । पचावहि । पचामहि । छिट्-पचे ।
पेचिरे । पेचिरे । छट्-पचावहि । पचस्वहि । पच-
स्वहि । छट्-पच्ये । पच्यावहि । पच्यामहि ।
छट् वक्षति ।

पासं से ॥ ६८ ॥ टितो ककारस्य पास
से इत्ययमपेक्षो मवति । पचते । पेचिये ।
पचाते । पच्येते ।

ॐ संस्तवस्मिद्विरे ॥ ६९ ॥ टितो केदासयो
पस हो इत्येतामपेक्षी मवतः । पेचे । पेचिरे ।

ॐ मानां णाद्यमयापुसणसत्तुसत् ॥ ७० ॥
टितो केदांतां णाद्ययो मवति । पचाव । पेचिव ।
पेचिम । पेचिव । पेचयु । पेच । पचाव ।
पेचतु । पेचु ।

विदो छटो वा ॥ ७१ ॥ वेतो परस्य

छटो मानां णाद्ययो वा स्यु । वेद । विद । विष ।
वेप्य । विप्यु । विद । वेद । विदतु । विदु ।
पछे-वेचि । विदु । विष । वप्ति । विप्य । विप्य ।
वेचि । विप्य । विदति ।

द्रुप आहव ॥ ७२ ॥ द्रुपः परस्य छटो
मानां ते वा स्यु । द्रुपद्याहवेषां छटविधाने । आह्य ।
आह्यु । आह । आह्यु । आह्यु । पछे-वपीति ।
व्या । वपीति । व्रत । व्रति ।

न यास्यद ॥ ७३ ॥ द्रुपः परस्य छटो
मानां थयास्यदथ ते न मवति । छट्तिनयेमादाहव ।
द्रुप । वपीमि । व्रत । व्रत ।

छोणं स्रज्जत् ॥ ७४ ॥ छोटो कृक इव
कर्म स्यात् । पचाव । पचाम । पचत । पचत ।
पचता । छिता सत्तं मिष्यमपततोऽततत्तमिति
च सिद्ध ।

एकः ॥ ७५ ॥ छोटो मनां इकारस्योर्मे-
वति । पचत । मवतु पंचप्रमत्त ।

ॐ सेहिदिन् ॥ ७६ ॥ छेटा सेहिर्मवति
छिन्म । छुनीहि । जानुहि ।

मेनि ॥ ७७ ॥ छेटा मेनिरेदयो मवति ।
पचानि । करवाणि ।

आमेता ॥ ७८ ॥ छेट एकारस्य आम्
मवति । पचेपा । पचता । पचेता । पचता ।

एवो वास्य ॥ ७९ ॥ सकारस्यारम्भा
परस्य छेट एकारस्य व अम् इत्येतामपेक्षी मवतः ।
पचत्व । पचय ।

ॐ दावस्मय ॥ ८० ॥ छानेऽस्मय दम्
मवति । करवाणि । करवाव । करवाम । विमवानि ।
विमवाव । विमवाम ।

पत दे ॥ ८१ ॥ छोटोऽस्मद एकारस्य
देत्तं मवति । करव । करवावहि । करवामहि ।

छिता सत्तं ॥ ८२ ॥ छिता ककाराणां
मस्मात् सकारस्य छे स्यात् । अपचाव । अप-
चाम । पेचिव । पेचिव । अपचाव । अपचाम । अप-
चवाव । अपच्याम ।

एमे ॥ ८३ ॥ किंता ककाराणां इकारस्य
सं भवति भविष्ये । अपचा । अपचत् । अपचन् ।
पचे । पचेत् । अपाक्षी । अपाक्षीत् । अपक्ष्या ।
अपक्ष्यत् । अपक्ष्यन् ।

* मिथस्यतसोऽर्धतता ॥ ८४ ॥ किंता कं
मिमादीनां अमादय आदेशाः भवति । अपच ।
अपचत् । अपचत् । अपचत् । एवं सर्वत्र ।

सेस्तीयुद् ॥ ८५ ॥ किंतेदसानां के
सीयुद् भवति । पचय । पचेवहि । पचेमहि ।
पक्षीय । पक्षीयहि । पक्षीमहि ।

* रुपासुप्ते ॥ ८६ ॥ किङ् रुपासुद्
स्याद् भविष्ये । पचेय । पचेव । पचेम । क्य्यात् ।
क्य्याम । कुर्या । कुर्याव । कुर्याम ।

किदाशिपि ॥ ८७ ॥ किङ् क्पासुद्
किद् भवति आशिपि । उष्यात् । उष्यात् ।
उष्यात् । इष्यात् । इष्यात् । इष्यात् । जाग
र्यात् । जागर्यात् । जागर्यात् ।

रत्नश्लेष्टः ॥ ८८ ॥ किङ् रत्न इटश्च रत्
नत् इत्येतावादेशौ भवतः । पचेरन् । पचेय ।
पक्षीरन् । पक्षीय ।

मुद् तयो ॥ ८९ ॥ किङ्स्त्वक्करयकर
यो मुद् स्यात् । पक्षीष्टाः । पक्षीयास्ताः । पक्षी-
ष्ट । पक्षीयास्ताः ।

शेर्हसु ॥ ९० ॥ किङ् शेर्हसु भवति ।
शुर्ह । क्पासुद् ।

यविस्ते ॥ ९१ ॥ एम्प परस्य कर्हसु
स्यात् । अवीमयुः । अददुः । अदगव । अमिदु । अकार्युः ।

भात ॥ ९२ ॥ आकारोतास्तेः परस्य
कर्हसु स्यात् । अहु । अहु । अहु । अहु । अहु ।
नियमोऽयं—भात एव सुबतात् कर्हसु मान्य
स्यात् । अमृषन् ।

छको वा ॥ ९३ ॥ आताः परस्य छको
कर्हसु भवति वा । अमु । अयाम् । अहु । अयान् ।

द्विप ॥ ९४ ॥ द्विप परस्य छको
कर्हसु वा स्यात् । अद्विप । अद्विपम् ।

मिङ्क्षिद् ॥ ९५ ॥ धोर्विहिता मिङ्
क्षितश्च आ गसङ्का भवति । मिङ्—मृयते । तर
ति । सित्—गच्छन् । यजमान ।

शेषोऽय एव ॥ ९६ ॥ मिङ्क्षिद्गपाम्भ्य-
देशः अगसङ्क एव भवति । भविता । भवि
तु । भवितव्य ।

सिद् ॥ ९७ ॥ सिद् अगसङ्को भवति ।
पेषिय । सक्रिय ।

शिञ्जाशिपि ॥ ९८ ॥ आशिपि किङ् अ-
गसङ्को भवति । भावे—जागरिषीष्ट । कर्मणि—पवि-
षीष्ट । आशिपीति किं । जागृयात् । जागृयात् ।

* तुषोऽङ्ताद्वा ॥ ९९ ॥ तुषोरशिपि क्ता-
द्या स्यात् । जीवतात् भवान् । जीवतु भवान् । जीव
तात् त्वं । जीव त्वं । कुस्तात् । मुष्टात् ।

सुतोऽन्यस्य करीरसु ॥ १०० ॥ सुतो
अन्यसङ्कस्य करीरसो भवति । भोता । भोतारौ ।
भोतार । अभ्येता । अभ्येतारौ । अभ्येतार ।

इति दैमद्वय्याकरणे शब्दार्णवापरमानवये
सम्पूर्णवचन्द्रिकाम्नि कमुद्रणी
द्वितियोऽध्यायः समाप्तः

स्यात् ऋष्यभिधियाया । द्विपदा, त्रिपदा कङ् ।
ऋचीति किं । द्विपदी की ।

मनीच ॥ १७ ॥ यदितोऽमे वक्ष्याम
उदनीचो वेदितव्यं । वक्ष्यति-इन्द्रिइवादि । कु-
चरी । मनीच इति किं । बहुकुचवरा ।

ॐ इन्द्रिइवाणस्तृणतः ॥ १८ ॥ एय
स्त्रिया की स्यात् । स्रोतगमी नगरी । मद्रचरी ।
सौपर्णेयी । कुमचारी । औसी । अक्षिकी ।
पारमणिची ।

ॐ यमोऽप्रावदात् ॥ १९ ॥ यमतामृत
स्त्रिया की स्यात् । पकारोत्तरवदाच्च पर यङ् वि-
ह्व । गार्गी । बल्ली । अप्रावदादिति किं । गो-
कस्या । आनृणा ।

फट् ॥ २० ॥ यमतात् फट् स्यात् । गा-
र्म्यायणी । पीतिमाय्यायणी । आनृणायणी ।

ओहिवादिश्चकृत्वात् ॥ २१ ॥
ओहिवादिभ्यः शकृत्पर्येत्यः फट् स्यात् । ओहि-
मायनी । शाक्षिमायनी । शाकस्यायनी । ओहि-
तादिः गर्गाचर्तणः ।

कौरव्यासुरिमाङ्कात् ॥ २२ ॥ एय
फट् भवति । कौरव्यायणी । असुरायणा ।
माङ्कयणी ।

गीरादिभ्यः ॥ २३ ॥ एयः स्त्रिया की
स्यात् । गौरी । नसी । मातुदी ।

वयस्पनस्ये ॥ २४ ॥ वयसि अमम वर्त-
मनामृतः स्त्रिया की स्यात् । कुमारी । किछोरी ।
वर्करी । अमम इति किं । स्पष्टि ।

रात् ॥ २५ ॥ रसककाम्युत् स्त्रिया की
भवति । पंचपूठी । पंचपूठी । दसकट्टणी ।

परिमाणाद्भुपि ॥ २६ ॥ परिमाणा-
त्वात् रात् भुपि सति की स्यात् । इय्यां कुडवाम्यां
झीणा त्रिकुडवी । त्रिकुडवी । इवावधी । परिमाणा-
दिति किं । पञ्चाया ।

न विस्ताचितर्कवस्यात् ॥ २७ ॥

विस्ताचित्वाद् भुपि सति की न स्यात् । विविस्ता-
त्रिबिस्ता । विस्तात्रि । विस्तत्रि ।

कांडात् क्षेत्र ॥ २८ ॥ कांडात् रात्
भुपि की न स्यात् क्षेत्र । हे कडि प्रमाणमस्या-
दिकांडा, त्रिकांडा क्षेत्रमिति । क्षेत्र इति किं ।
दिकांडी रज्जु ।

पुरुषात् प्रमाणं वा ॥ २९ ॥ पुरुषात्वात्
रात् प्रमाणे वा की स्यात् भुपि । हो पुरुषो प्रमा-
णमस्या त्रिपुरुषी । त्रिपुरुषा । त्रिपुरुषी । त्रिपुरुषा
कात् । प्रमाण इति किं । त्रिपुरुषा ।

गुणोक्तेरुवाञ्चस्कोट् ॥ ३० ॥
गुणवचनान्तरात् सस्कोट् इति वात् उकारोत्तरात्
वा की स्यात् । पटु । पट्टी । पट्टु । मुट्टी ।
पुट्टु । पुट्टी । पट्टु । तम्बी । गुणोक्तेरिति किं ।
आसुरिय । उत इति किं । गुणि । स्त्री । अस्कोट्
इति किं । सूरिय । पांडुरिय ।

बहावे ॥ ३१ ॥ बहादिभ्यो वा की स्यात् स्त्रि-
या । बहू । बह्वी । पदति । पदती । बंघति । बंघती ।

+ इतोऽङ्के ॥ ३२ ॥ अन्त्यतादिक्ररंतात्
भुत् स्त्रिया वा की स्यात् । मूमिः । मूमी ।
अचमिः । अचमी । अन्तममरिः । अन्तममरी । अन्ते-
रिति किं । इति ।

+ चंद्रमागाम्या ॥ ३३ ॥ चंद्रमागात्र की
भवति नद्या । चंद्रमागी । चंद्रमाग्य नदी ।
चंद्रमागान्या ।

अधोणस्येतेवहरितमरवसाहिवाद्गर्वाचो
नश्च ॥ ३४ ॥ आण्देर्बर्णवाचकत्वात् वा की स्यात्
उत्संनिधाने तकारस्य च मकारः । शाणी । घोणा ।
त्येनी । त्येता । एनी । एता । हरिणी । हरिता ।
गरणी । मरता । ओहिनी । ओहिता । आण्देरिति
किं । पीता ।

ॐ कनाऽसितपलित्वात् ॥ ३५ ॥ वणवाधि-
म्यासितपलित्वात् वा की स्यात् तकारम्यच ।
कनादेशः । असिकनी । असिता । पलिकनी । पलिता ।

ॐ काकशब्दसार्गार्पिश्चगार्पिमसकत्वापात्

॥ ३६ ॥ अथदेवर्षेतामिनो युरः स्त्रियां ऊ
मवति । कासी । चवसी । सारंगी । विसंगी ।
विगङ्गी । कस्मारी । वर्णाति । किं । काका । सवता ।

॥ रेहिणेरवताद्र ॥ ३७ ॥ आम्नां ये न
अने ऊ स्यात् । रेहिणी । रेवती मध्य ।

॥ नीलाद् माण्योपप्या ॥ ३८ ॥
नीला ऊ मवति प्राणिनि ओषधी च । नीली
नी ओषधी । नीला घाटी अन्यत्र ।

॥ लीं काण्व ॥ ३९ ॥ कांताचीकाण्व
स्त्रियां ऊ वा स्यात् ऊ । प्रह्ला च सा विह्वला
च प्रह्वविह्वली । प्रह्वविह्वला । नीली । नील ।

॥ केवसमामकभागधेयपापावरसभानार्थ
कुवसुमंगकमेवजात् ॥ ४० ॥ एम्यो ऊ
मवति ऊ । केवसी । मामकी । भागधेयी ।
पापी । अवरौ । समानी । आर्यकटी । सुमेगा
मेपजी ।

॥ हुडमोषस्यकभाजमागकुडकाहुकक
रकडात् पात्रावपनाकुदिमाभाणास्पृष्टायस
रिरमुकेचवेभ्रमोयी ॥ ४१ ॥ कुडादिम्य
पात्रादिष्वेभ्रमु यपास्तंभ्य स्त्रियां ऊ मवति । कुडी
पात्रं । गोपी-मात्रपत्रं । त्यक्य-अकृत्रिमा । मागी
ब्राणा । नागी-स्पृष्ट । कुडी-अयोषिकर ।
कामुकी-रिरमु । कडरी-केसवेण । कटी-ब्रौणी ।
अन्यत्र-कुडा । गोणा । स्पृष्ट । मावा । नागा ।
कुडा । कामुका । कडर । कटा ।

॥ सत्रियार्पाद् बाण् ॥ ४२ ॥ आम्नां
स्त्रियां बाण् वा स्यात् । सत्रियाणी । सत्रिया ।
आर्पाणी । आर्पा ।

॥ पुंयोगाद्व्येष्टादिभ्य ॥ ४३ ॥ पुंयो-
गात् पा स्यात् स्त्रियां वर्तते तस्मात् व्येष्टादि
वर्तितात् ऊ मवति । उपाध्यायस्य मार्थ उपा-
ध्यायी । प्रष्टी । महाम्ना । पुंयोगादिति किं । य-
वता । अम्येष्टादिभ्य इति किं । व्येष्टा । कमिष्य ।
गोपादिभ्य ।

पूतवतुपुपाकप्यामिदुसितकुसीदादौवा ॥ ४४ ॥
एम्यः पुयोगात् ऊ मवति ऐकारवतादेरा । पूत-
कतायी । वृषाकपायी । अगनायी । कुसितायी ।
कुसीदायी ।

॥ मनारैव ॥ ४५ ॥ पुयोगा-मनोः स्त्रियां
ऊ मवति ऐकतदेरा । मनयी । मनायी ।

॥ मातृसाधार्योपाध्यायादानुच ॥ ४६ ॥
मातृकादे पुयोगात् स्त्रियां ऊ मवमानुगागमोऽपि
वा तर्त्यभिधान । मातुकी, मातृकनी । मातृका ।
आचार्या, आचार्यनी । आचार्या । उपाध्यायी,
उपाध्यायानी । उपाध्याया ।

॥ वरुणमवधर्षदेन्द्रमृडात् ॥ ४७ ॥
एम्यः पुयोगात् ऊ मवमातृच । वरुणनी । वरा-
नी । वरणी । वराणी । इन्द्राणी । मृडानी ।

॥ सूर्यादिभ्य ॥ ४८ ॥ सूर्यात् पुयोगात्
ऊ मवमानुग च देव्या । सूर्याणी । सूर्यस्य ।

॥ टाप् ॥ ४९ ॥ सूर्यात् पुयोगात् टाप् स्यात्
देव्या । सूर्या देवी ।

॥ यवयवनाद् हुडलिपौ ॥ ५० ॥ आम्नां ऊ
मवमानुग च हुष्टे छिपी चापे । हुष्टे यवो
यवानी । यवनानां छिपियवमानी । अन्यत्र ।
यवा । यवना ।

॥ हिमारण्यादुरी ॥ ५१ ॥ आम्नां ऊ म-
वमानुग च उरी महत्त्व । उव हिमं हिमानी । उर्व
रण्यामरण्यानी । हिमा । अरण्यान्यत्र ।

॥ पतिवत्स्यत्पतिवत्स्यविषवागभिनी ॥ ५२ ॥
पतिवती अतर्षती च निपात्यते अनिपत्ता गर्भिणी
केत् । पतिरस्याः अस्तीति पतिवती जीवत्यति ।
मतेर्षत्पतिवत्स्यत् । पतिमती पूर्वात्मन्यत्र । अ-
तरस्यामस्तीति अतर्षती गर्भिणी । मतेर्षत्पतिवत्स्यत् च ।

॥ वा माः पत्यवत्स्य ॥ ५३ ॥ पतिवत्स्य
तस्य मतेर्षो मवति वा । एतः पतिरस्याः एवपती ।
एवपति । पत्य-एवपती । स्तिरपती । स्पृष्टपती ।
एवपती । प्रमपती ।

॥ सपत्न्यादी ॥ ५४ ॥ सपत्न्यादि ५-

तिष्ठन्त्यस्य नादेशो भवति । समानं पतिरस्या सप
त्नी । एकपत्नी । बौरपत्नी ।

ॐ करणात् श्रीतात् ॥ ५५ ॥ करणपूर्णात्
श्रीतात् श्री स्यात् । वक्ष्येण प्रीयते स वक्ष्यश्रीवी ।
वसनश्रीवी । करणादिति किं । सुश्रीता ।

कादये ॥ ५६ ॥ कर्णपूर्णात् कर्णात्
की मयस्सेडये । अथैर्विद्यते स मयस्सी
धौ । स्यविद्यती पात्री । अथै इति किं । नद
मासिप्ता की ।

॥ जातेर्बादमतिपञ्चम्याहुः ॥ ५७ ॥
 जातिपूर्वात् स्रज्जात् प्रतिपदादिबाजितात् कसात्
 ङी स्यात् । ध्रुवो मित्रो अस्या शङ्खमित्री । छह-
 किनी । केयवनी । बालुमयी । जातेरिति किं ?
 मत्स्याया । बादिति किं ? पादपातिता । अप्रतिपदा-
 देरिति किं ? दशप्रतिपदा । दशमिता । दश-
 जाता । देवकृता ।

● पाणिगृहीत्यादि पत्नी ॥ ५८ ॥ पानिगृहीत्यादिर्भवतो वच साधु स्यात् पत्नी नाप्यावेत् । पानिगृहीतो यस्याः सा पाणिगृहीती । कुरु गृहीती । पाप्यात्ती । पाणिगृहीताऽप्या ।

ॐ वाञ्छन्त्यास्वांगात् ॥ ५९ ॥ नलनर्ति
तादस्वांगान्वातिवर्तिनः परत् क्तात्वात् प्रतिपदादि
नर्तिताद् वसात् वा की स्यात् । संगर वधमनया
संगरजनी । संगरजना । पञ्चदशमश्लोकी । पञ्चदशम
श्लोकी । सुपयोती । मुरापोती । नववस्त्रास्वांगान्ति
किं ! नलं वधमनया वधमनया । वधमनया ।

स्वागात्री वाऽस्तोत्रं ॥ ६० ॥ स्वागा
त्री वाऽस्तोत्रं वाऽस्तोत्रं स्त्रियो जी वा स्यात् । स्निग्ध
मुखा । स्निग्धमुखा । पृथुस्तनी । पृथुस्तना ।
दीर्घकेशी । दीर्घकेशा । स्वागादिति किं । बभूववा ।
बाभिवारे पुनर्यन्महर्षं पार्थे । प्राप्तवर्षी । प्राप्तकेशा
विद्या । मिष्केषी, मिष्केषा यूका । नस्तोत्रं इति
किं । सुगुस्त । कस्याप्यगुस्त । वाक्यार्था ।

ॐ मासिकोदरोद्यमपादतर्कपूर्णगर्भगात्र
कंडात् ॥ ६१ ॥ स्पृग्भूतनासिकापंथात् क्षिप्य
ओ वा स्पृत् । दीर्घमासिक्य । दीर्घनासिक्य । तनुदरी ।

तनुदरा । विम्बोष्ठी । विम्बोष्ठ्य । समजषी । सम
जषा । समर्दती । समर्दता । चारकर्णा । चार-
कर्णा । तीक्ष्णशृंगी । तीक्ष्णशृंगा । मृद्वगी । मृद्वगा ।
तनुगात्री । तनुगात्रा । कलकंठी । कलकठा ।

— दीर्घनिहात् ॥ ६२ ॥ अस्माद् स्वांगवाच-
काद् वा को स्यात् । दीर्घनिहा । दीर्घनिही ।

+पुच्छात् ॥ ६३ ॥ पुष्पात् स्वांगाद् नीचः
 शिष्यां वा नरे स्यात् । कस्याणपुष्पी । कस्याणपुष्प ।

—मणिशरकरविपात् ॥ ६४ ॥ मण्यादि
पूर्वात् पुच्छमीषः कौ स्यात् । मणिः पुच्छे कस्या
मणिपुच्छी । शरपुच्छी । कवरं पुच्छमस्या—कवरपु
च्छी । विपपुच्छी ।

पञ्चाशत्पञ्चात् ॥६५॥ इत्यर्थात् पञ्चाशत्पु
ष्पाणां नृणां क्षिप्रां च स्यात् । तच्छुद्ध इव पक्षी
पस्याः सा तच्छुद्धपक्षी शास्त्र । तच्छुद्धपक्षी सेना ।

न क्रोडादिबह्वच्यम् ॥ ६६ ॥ क्रोडाद्य-
त् बह्वच्यत्वं सूत्रं सिद्धं न स्यात् ।
कस्याणी क्रोडास्या कस्याणक्रोडा । कस्याणसुरा ।
कस्याणमहा । बह्वच्यम् — पृथुबचना । बह्वच्य-
महाकर्मणः ।

सहनश्रियमानात् ॥ ६७ ॥ महान्म्य
परात् स्वांगत् श्री न स्यात् । सकेसा । सनासि
का । अकेसा । अनासिका । विद्यमानकसा ।
विद्यमाननासिका ।

नखमुखात् खी ॥ ६८ ॥ नखमुखात्
खी न स्यात् खी । सर्पणखा । व्याघ्रणखा । गीर
मुखा । श्वणमुखा । खाभिति हि । सर्पनिभ नखा
यस्या सा सर्पनखी । सर्पनखा । ब्रधमुखी । ब्रधमुखा ।

*सक्यशिवीनार्यः ॥ ६९ ॥ एते शक्य
 निपास्यते । सखीयः । सखिसम्प्राप्तः जीये प्राप्तः
 सखाद्यपि च निजो जीयः । मात्स्याः शिष्टरस्ति
 वशिष्ठी । माती जी । नूनयोः जी नारादेष्टरः ।

ॐ जातेरपोद्भवद्रात् ॥ ७० ॥ योऽन्धस-
र्विताण्ड जातिभाषिनः क्षिया जी स्यात् । कुनकु-
टै । कडी । मयूरी । शकरी । जातेरिति किं !

पुत्रा । अवेष्टादिति किं । इत्या । आर्षा ।
यत्रया । एत ।

॥ पाककर्मण्यवसायो ॥ ७१ ॥ पाक-
दियुक्ताग्नातिशयिन स्त्रियां ङी स्यात् । ओद-
नेत्य पाक इव पाक्ये यस्या सा ओदनपात्री ।
मृत्तिकर्णी । शक्तिपत्नी । अम्भवाङ्गी । निपमोऽवे-
ये निमं स्त्रीशिरया जातिशक्तिन शब्दास्तेषु एव
एव स्त्रियां ङी वाच्यस्यात् । वज्रपा । मक्षिका ।

॥ पुण्यादसदृक्षाद्भाववत्तेर्भाष ॥ ७२ ॥
सदादिभक्तितात् पुण्यात् ङी भवति । सप्तपु-
त्री । मुषमपुत्री । असदादिति किं । सप्त-
पु । कांडपुण्या । प्रोतपुण्या । सप्तपुण्या । एकपुण्या
प्राक्पुण्या ।

॥ फलादसंमत्तैकामिनश्चपिडात् ॥ ७३ ॥
समादिभक्तितात् फलात् ङी भवति । वसीफली ।
पूगफली । असम्येदिति किं । सफला । मन्नाफला ।
एकफला । अमिनफला । सप्तफला । विहफला ।

॥ मुसादनम ॥ ७४ ॥ अनमूर्त्तात् मूला-
त् ङी भवति । दर्ममूली । शीर्षमूली । अनम-
इति किं । अनम ।

॥ नुरित ॥ ७५ ॥ इक्ष्वात्तात् नुर्मनुष्यस्य
पातिशब्दात् ङी भवति । नुंती । नर्षती । शङ्गी ।
ओदनपी । नुरिति किं । निश्चिर । इत इति
किं । दान ।

॥ ऊरुनाम्ना ॥ ७६ ॥ मुष्मात्तर्जितात्
उरुतात् ङी भवति । नुर्जिता । नुर्जिता । नुर्जिता ।
इत्याह । नुर्जिता । पत्नी । उत इति किं । शिव ।
अपौरिति किं । अपत्नी ।

पंगो ॥ ७७ ॥ पंगुतात् ङी भवति । पंगु ।

॥ यध ॥ ७८ ॥ यधुतात् ङी भवति । यधु ।

ऊरुपाति ॥ ७९ ॥ ऊरुपात् ङी भवति ।
ऊरुपाति । ऊरुपाति । ऊरुपाति । ऊरुपाति ।
ऊरुपाति । ऊरुपाति । ऊरुपाति । ऊरुपाति ।
ऊरुपाति । ऊरुपाति । ऊरुपाति । ऊरुपाति ।

सहादिपूर्णात् ऊरुपात् ङी भवति । सहोपा । सहि-
तोपा । सहितोपा । सहोपा । सहोपा । सहोपा ।

॥ बाह्वत्तर्जितात् ॥ ८० ॥
बाह्वत्तर्जितात् ङी भवति । बाह्वत्तर्जितात् ।
बाह्वत्तर्जितात् । बाह्वत्तर्जितात् । बाह्वत्तर्जितात् ।
बाह्वत्तर्जितात् । बाह्वत्तर्जितात् । बाह्वत्तर्जितात् ।

॥ इत ॥ ८१ ॥ इत इत्यपमपिकात् वैरित-
म्य वा इत । तत्रैवेदादिति ।

यूनस्ति ॥ ८२ ॥ यूनस्ति यूनस्ति यूनस्ति
स्त्रियां । यूनस्ति ।

प्योऽमु कर्पात्ययोगेऽभिप्रायेऽभिप्रा ॥ ८३ ॥
अभिप्राये वी गोत्रेऽभिप्राये भिद्विती अमु मये कर्पात्सी
तयो प्यो भवति । कर्पात्तर्जितात् ङी कर्पात्तर्जिता-
त् । कर्पात्तर्जितात् । कर्पात्तर्जितात् । कर्पात्तर्जितात् ।
कर्पात्तर्जितात् । कर्पात्तर्जितात् । कर्पात्तर्जितात् ।

॥ गोत्रात्तर्जितात् ॥ ८४ ॥ गोत्रात्तर्जितात् ङी
गोत्रात्तर्जितात् ङी भवति । गोत्रात्तर्जितात् । गोत्रात्तर्जितात् ।
गोत्रात्तर्जितात् । गोत्रात्तर्जितात् । गोत्रात्तर्जितात् ।

क्रोडादिभ्य ॥ ८५ ॥ क्रोडादिभ्यो प्यो
भवति । क्रोडादिभ्यो प्यो भवति । क्रोडादिभ्यो प्यो भवति ।
क्रोडादिभ्यो प्यो भवति । क्रोडादिभ्यो प्यो भवति ।

॥ सूर्याभोग्ये सुवर्तितस्त्रिये ॥ ८६ ॥
सूर्याभोग्य इति सूर्याभोग्ये स्त्रियां ङी भवति ।
सूर्याभोग्य इति सूर्याभोग्ये स्त्रियां ङी भवति ।

॥ दृष्यत्तर्जितात् ॥ ८७ ॥ दृष्यत्तर्जितात् ङी भवति ।
दृष्यत्तर्जितात् ङी भवति । दृष्यत्तर्जितात् ङी भवति ।
दृष्यत्तर्जितात् ङी भवति । दृष्यत्तर्जितात् ङी भवति ।

॥ बाधात्तर्जितात् ॥ ८८ ॥ बाधात्तर्जितात् ङी भवति ।
बाधात्तर्जितात् ङी भवति । बाधात्तर्जितात् ङी भवति ।
बाधात्तर्जितात् ङी भवति । बाधात्तर्जितात् ङी भवति ।

पश्य । वक्ष्यति—तस्यापवसिति । उपगोरपसं
ओपगव । बाप्रहणाद् बाक्ष्यमपि साधु । आया-
दिति किं । अपवस्यन्दाप्येत्यपि मौसू । समर्थादिति
किं । क्वच उपगोरपसं देवदत्तस्य ।

— गोत्रघोर्गोश्रविषामिहाहरितकात्यात् ९०
विहाकात्रहरितकात्रवर्जितात् गोत्रघोर् गोत्रादिन
बह्वन्मात्रस्यो भवति । क्वचकात्यायणस्येमे क्वच-
कात्यायणीया । इदं क्वचपणीया । अनिहाहरितका-
त्यादिति किं । निहाकपत्र क्वच निहाकात्रः ।
तस्येमे निहाकता । हरितमत्र कात्रः हरितकात्र-
तस्येमे हरितकात्रा—अपेक्षा न तु कः ।

— गोर्गोश्रि ॥ ९१ ॥ गोत्रघात् अत्रादित्य-
प्रसंगे पश्ये भवति । गोत्रपत्यं गम्य । गोर्देवताऽ-
स्य गम्य । गवि मन् गम्य । अचीति किं । गोमप ।

— मान्द्रोरण ॥ ९२ ॥ प्राण गुणव्यात् येऽर्प
वस्येते तेभ्यः अभिछेदो वेदितव्यः । वक्ष्यति—
तेन एक रागात् । कचयेण रक्तं वक्ष्य कापायं ।

— अन्धपत्यादे ॥ ९३ ॥ अन्धपत्यादिभ्यो
अऽन् भवति प्राणश्रोत्रेभ्यः । अन्धपत् । गाणपत् ।
धानपत् ।

— पयदित्यादित्यादित्यपतिघोर्गोऽणपवादे
वाऽस्वे ॥ ९४ ॥ यमादेः पतिघोषं प्राग्बो-
दे स्वकर्त्तृत्वेऽप्येऽप्यादी अणपवादविषये च प्याः
स्वत् । यमादप्यस्य पयो देवता वाऽस्य-याम्य । नि-
तेरफस्यैव । अदितेरफस्य आदित्या । आदित्यापत्यं
आदित्या । वामस्तप्यः । बार्हस्तप्यः । सैनास्तप्यः ।
प्राजापत्यः । अणपवादे च—याम्यः । आदित्यः ।
अत इह प्राप्तः । अत्र इति किं । अष्टपतिर्नाम
बाह्वन् तस्य स्वं—भीष्टपत् । पत्रादित्यम् ।

— बहिषशीकृष् च ॥ ९५ ॥ बहिषाव्यात्
टिक्ल-स्यात् प्यब । बहिर्वातो बाहीकः । बाधः ।
बाहीकी ।

— अ घृथिष्या ॥ ९६ ॥ घृथिषीशब्दात्
प्राग्बोदेऽर्थे भवति । घृथिष्या अपत्यं तत्र भवो
वा पार्थिवः । पार्थिवः ।

— अस्तादेवाम् ॥ ९७ ॥ एभ्यः घृथिष्याच्च

प्राग्बोदेऽर्थे भवति । औस्तः । औदपानः । तरुणी-
तारुणः । पार्थिवः । पार्थिवी ।

— गोत्रघाद्वर्जिता ॥ ९८ ॥ गोत्रघादम् मन्-
वर्जिता । गोत्रघे मन्ः गोत्रघे घर्मः । अछदसीति
किं । गोत्रघे देवताऽस्या गोत्रघे त्रिष्टुप् ।

— वक्ष्ययादसे ॥ ९९ ॥ वक्ष्ययाद्व्यात् प्रा-
ग्बोदेऽर्थे भवति । वक्ष्ययादपत्यं वाक्क
प । अत्र इति किं । सौवक्ष्यः ।

— देवाद् यच्च ॥ १०० ॥ देवात् यच्च न-
वति अत्र च । इव्यः । देवः ।

— कस्यमनेर्ण ॥ १०१ ॥ आम्नां णं स्यात्
प्राग्बोदेऽर्थे । कश्चिदेवताऽस्य तत्र मन् तस्मादभावात्
वा कश्चये । आग्नेयः ।

— स्यान्नोऽन् ॥ १०२ ॥ स्वाम्नाशब्दात् प्रा-
ग्बोदेऽर्थे भवति । अस्यान्नोऽपत्यं अस्यान्मः ।

— सोमोऽपत्ये ॥ १०३ ॥ सोमोऽपत्ये प्रा-
ग्बोदेऽर्थे भवति । उबुकोऽपत्ये प्रा-
ग्बोदेऽर्थे भवति । उबुकोमा । सरकोमा । अपत्येति किं । औबुकोमि ।

— गोत्रेऽपत्ये ॥ १०४ ॥ यत्कादग्रेति इमा-
दिना प स्रुक्कः तस्य प्राग्बोदेऽर्थे अत्रादित्यविषये
अनुप भवति । यत्कादग्रेति प्रात्रा यात्कायाः । शिवा-
थय उप् प्राप्तः । गर्गीयाः । अत्रेयीयाः । गर्गीदि-
यमः । अचीति किं । गर्गम्य आगतं गर्गकृत्यं ।
गर्गमन् । प्राग्बोदेति किं । गर्गम्यो हितं गर्गीयः ।

— गर्गमार्गविका ॥ १०५ ॥ अणोऽनुप निपा-
वते विनादे बुन्वधि । गर्गाणां मगूमा च युनां विना
हो गर्गमार्गविका ।

— रादुबनपत्ये ॥ १०६ ॥ रादुबनतात् फो-
योऽनादिहत् तस्योप मन्वापत्यवर्जिते प्राग्बोदे-
ऽर्थे । पचसु युदसु मन् पचयुदमन्वात् । दशधर्मो
गोत्रः । दशधर्मो गोत्रो अचीते अणुयोगः । अणुयो-
गः । अनुप इति किं । पचसु कपावन् सक्तं पंच
कपाव । तस्येदं पांचकमात्रं । अनपत्य इति किं ।
इत्येतेष्वदस्योपत्यं देवदत्तः । देवदत्तः ।

— युमि ॥ १०७ ॥ युमि यत्पचस्य भवति
अत्रादित्यविषये । कात्यायनस्याप्ये इदं फोटादिति ।

तस्याप्यं पुत्रा फाट्टात्ता । तस्य पुनः छात्राः
फाट्टात्ता । तस्येति सति इत्यंतं शास्त्ररूपमिति
इमा इत्यम् भवति । भागवित्तरप्यं पुत्रा भागवि
त्तिक । तस्य छात्रा भागविद्या ठण तपि कृते
ऽत्राप्यंऽम् ।

फल्गुनिर्वा ॥ १०८ ॥ फणः क्रिम्य
मुक्त्यस्य बोधु भवति प्राक्कीयेऽत्रादी त्वे निवर्तिते ।
गार्ग्योपपत्त्य मुनस्त्रात्रा गार्ग्या । गार्ग्योपजीया ।
यास्त्राप्ते छात्रा यास्त्राया । यास्त्रावनीया ।

॥ श्रीपुंसान्नधृत्स्नस्रु वत् ॥ १०९ ॥
प्राग्वतो येऽर्वा भव्यते तेषु स्त्रीपुंससम्भार्या मष्ट
स्मय्ती स्त्रा । स्त्रिया अपत्यं स्त्रीषु म्मे स्त्रीयां
सम्भृत्, स्त्रीम्य आगत स्त्रीम्यो वितं वा स्वेण ।
पौत्ले । स्त्रीणा । पौत्ली । प्राग्वत इति किं ? स्त्री-
वत् । पुंवत् ।

—स्त्रे वा ॥ ११० ॥ स्त्रीपुंसान्यां तौ वा
स्त भव्ये विभ्ये । स्त्रिया भावा स्त्रीणं, स्त्रीम् ।
पौत्ले । पुंस्व ।

तस्यापत्यं ॥ १११ ॥ तस्येति तत्सम-
र्थाद् अफत्यमिदं तस्मिन्मये यथाविहितं त्वे भवति ।
तत्प्रागेरपत्यं औपगाभात्तत्पत्यं सैनापत्यं औत्त ।

पौत्रादि इत् ॥ ११२ ॥ प्रथमस्यापत्य
वतो पत्यस्य पौत्रादि तत् इत्यंतं भवति ।
गर्गस्य पौत्रापत्यं गार्ग्यं । पौत्रादीति किं । गार्गी ।

एका ॥ ११३ ॥ इत्येऽपत्यं निवर्तिते
आपत्यकृतेरेक एव त्वे भवति । गर्गस्यापत्यं गार्ग्यं
तस्यापि गार्ग्यं ।

ततो युनि ॥ ११४ ॥ ततो इत्यन्तात्ता
मुपपत्त्ये एक एव त्वे भवति । गर्गस्यापत्य
पुत्रा गार्ग्योपजा । औपगावस्यापत्यं पुत्रा औपगवि-

॥ सति वस्ये पुत्राऽस्त्री ॥ ११५ ॥
वस्ये पित्रादी सति जीवति पीत्रादेर्यदपत्यं अनुप-
रितं स्त्रीवर्जितं तद् पुत्रवर्जं स्यात् । गर्गे सति
गार्ग्योपजा । वृत्ते—गार्ग्यं । अस्त्रीति किं । गार्ग्य-
स्यापत्यं स्त्री गार्गी ।

॥ ववायोभावरि ॥ ११६ ॥ आतरि च

म्यावसि जीवति कनीयान् पुत्रवर्जो भवति । ग-
म्योपजा कमुभावा ।

—सदा सपिदेऽविबयस्याने ॥ ११७ ॥
प्रथमाप्रकृते पीत्रादेरपत्यं स्त्रीवर्जितं वपःसामान्यं
अपिदे सपिदे जीवति सति सम्प्रोचरेव पुत्रवर्जं
वा स्यात् । गार्ग्योपजा गार्ग्यं । दास्यापजा । दाक्षि ।

॥ वार्थोऽर्वाकृतस्योः ॥ ११८ ॥ इत्यन्तात्ता
मुनश्च कुम्भायां वार्थं सङ्गम्यतिस्तद् स्माद् वा ।
गर्गस्यापत्यं इत् अर्चितं तत्रभवान् गार्ग्योपजा । तत्र-
भवान् गार्ग्यं । गर्गस्यापत्यं पुत्रा कुम्भित गार्ग्यं,
गार्ग्योपजा वा वास्त ।

॥ इत्यतः ॥ ११९ ॥ अकृत्यप्यद् तत्समर्था-
दपत्ये अर्नतरे इत् युनि च इत् भवति । अस्यापत्यं
इ । आकृत्यपि । आप्यपि ।

॥ बाह्यादिभ्यो गोत्रे ॥ १२० ॥ एवमप्यसम-
र्थस्योऽपत्ये गोत्रेऽप्ये इत्यस्यात् । बाह्याः । औपगा-
वति । औत्त ।

॥ वार्थोऽर्वाकृत्य ॥ १२१ ॥ अकृत्यपिस्तद्
पत्यं वार्थं सम्भार्य अपत्येऽप्ये इत् भवति । वैनव
मि । अकृत्यपिदि किं । आकृत्यमर्णः ।

—वार्थोऽर्वाकृत्यो वेतो ॥ १२२ ॥ एवमप्यस-
मर्थस्योऽपत्ये वेतो इत् भवति । आकृत्यपिदि । अपज
वेनवि । वाकृत्यपिदि । वाकृत्यपिदि ।

—वार्थोऽर्वाकृत्यो वेतो ॥ १२३ ॥ अकृत्यपिस्तद्
पत्यं वेतो इत् भवति । आकृत्यपिदि । अपज
वेनवि । वाकृत्यपिदि । वाकृत्यपिदि ।

॥ वार्थोऽर्वाकृत्यो वेतो ॥ १२४ ॥ एवमप्यस-
मर्थस्योऽपत्ये वेतो इत् भवति । आकृत्यपिदि । अपज
वेनवि । वाकृत्यपिदि । वाकृत्यपिदि ।

॥ वार्थोऽर्वाकृत्यो वेतो ॥ १२५ ॥ एवमप्यस-
मर्थस्योऽपत्ये वेतो इत् भवति । आकृत्यपिदि । अपज
वेनवि । वाकृत्यपिदि । वाकृत्यपिदि ।

॥ वार्थोऽर्वाकृत्यो वेतो ॥ १२६ ॥ एवमप्यस-
मर्थस्योऽपत्ये वेतो इत् भवति । आकृत्यपिदि । अपज
वेनवि । वाकृत्यपिदि । वाकृत्यपिदि ।

॥ वार्थोऽर्वाकृत्यो वेतो ॥ १२७ ॥ एवमप्यस-
मर्थस्योऽपत्ये वेतो इत् भवति । आकृत्यपिदि । अपज
वेनवि । वाकृत्यपिदि । वाकृत्यपिदि ।

* व्यासादेरकङ्क च ॥१२५॥ अपर्याये इम्
मवति सत्संनियोगे अकङ्क चात्तादेश । व्यास
स्यापत्यं वैसासकि । सुभातुरपत्यं सोभासकिः ।
+ पुनपुनर्भुङ्क्षितृनुनाहस्योऽनतरेऽप्यु ॥१२६॥
एभ्योऽनतरेऽप्यस्य भम् स्यात् । पौत्र । पौन
मेव । दौहित्र । मानात्र ।

+ पाराशर्यः ॥१२७॥ परस्त्रीसहस्यमान्तरेऽप्यस्य
भम्निपत्यम् परशुमास्यम् । परा स्त्री परस्त्री ।
तस्यापत्यं पाराशर्यम् ।

* विदादेर्देजृभ्यान्तर्त्ये ॥१२८॥ विदा
दिभ्यो वृद्धेऽप्यस्य भम् स्यात् अपीषामान्तर्त्ये
विदाय । वैद । आर्षः । भृगुभ्यान्तर्त्ये इति किं ।
इन्द्रम् । सप्तमः । अक्षयपाना ।

* कुनादेर्कम् ॥१२९॥ कुनादिभ्यो वृद्धेऽ-
प्यस्य म्भ्ये भवति । कुन्तस्यापत्यं कौन्तायन्यम् ।
भात्यायन्यः । शात्यायन्यः ।

* नडादिभ्यः कणाः ॥१३०॥ एभ्यः फल् स्यात्
वृद्धेऽप्यस्य । नाडायनम् । नारायण । मौन्यायनम् ।
हरितायनः ॥१३१॥ हरितादेरर्मताश्च
वृद्धे वर्तमानात् अपत्ये घृनि फल् भवति ।
हारितस्यापत्यं घृना हारितायनः । कैदासायनम् ।

यमिनी ॥१३२॥ यमतादिर्मताश्च वृद्धे
वर्तमानादपत्ये घृनि फल् स्यात् । गाम्यायनः ।
वात्सायनः । शाक्यायनः ।

+ क्रौष्टुसंको स्त्री ॥१३३॥ आभ्यां वृद्धेऽप्यस्य
फल् स्यात् कीट अकम् सं । क्रौष्टुरपत्यं
क्रौष्टायनम् । सारङ्गायनम् ।

* शरद्वह्ननकर्मभिर्गन्धर्वकृष्णरण्यात् मृगु
वत्सप्रायणवृषगणव्राह्मणवसिष्ठे ॥१३४॥
शरद्वह्निभ्यो मार्गवापिषु वृद्धापत्येषु गम्येषु
फल् भवति । शरद्वह्नायनो मार्गव । शौनकायनो
वात्स्यः । दार्भायनः । आश्रवायनः । आग्निश्रमायनो

वापगण्यः । काप्यायनो ब्राह्मण । राणायनो
वाशिष्ठः । अन्यत्र-शारद्वह्न । शौनक । दार्मि ।
आग्निश्रमिः । काप्यि । राणिः ।

श्रोणपर्वतजीर्मताश्च ॥१३५॥ एभ्यो
वृद्धेऽप्यस्य फल् स्याद् वा । द्रौणायनम् , द्रौणिः ।
पार्वतायनम् , पारवति । वैवतायनम् , वैवति ।
मर्गादेर्यम् ॥१३६॥ मर्गादिभ्यो यम् स्यात्
वृद्धेऽप्यस्य । गाम्य । वात्स्य । बाज्यः ।

मधुबज्रोर्धाक्षणाकौक्षिके ॥१३७॥ मधु
बज्रभ्यां वृद्धेऽप्यस्य यथासंख्यं ब्राह्मणे कौक्षिके
चोर्धं यम् स्यात् । माधव्यो धाक्षणा । बाम्रभ्य
काक्षिक । माधव , बाम्रवोऽन्यत्र ।

फपिबोषादागिरसे ॥१३८॥ आभ्यां
यन् स्यात् वागिरसे वृद्धे अपत्ये । काप्य ,
बौध्य । कापेयः , बौधिरन्य ।

वर्तङ्गात् ॥१३९॥ अस्माद् यम् स्या
वागिरसे वृद्धे । वर्तव्यम् ।

स्थियागृप् ॥१४०॥ वर्तङ्गावागिरसेऽप्यस्य
वृद्धे यम् उप स्यात् स्थिया । वर्तङ्गी ।

अन्वादेः फल् ॥१४१॥ अन्वादिभ्यः
अपत्ये वृद्धे फल् स्यात् । अन्वायनम् । धात्यायनम् ।
धानायनः ।

+ दक्षमरद्वाभावाभेये ॥१४२॥ आभ्यां
फल् भवत्प्रायेयऽप्यस्य वृद्धे । दक्षायनम् । मार
द्वायनम् - आभेयः । अन्यत्र-धाकि । मारद्वाभा ।

यगात्रेवाह भ्रैगर्तमारद्वाभे ॥१४३॥
मार्गत्रेयाभ्यां यथासंख्यं फल् स्यात् भ्रैगर्ते
मारद्वाभे च । मार्गायनम् । आभेयायनः । अन्यत्र
मार्गि । आभेयि ।

* शिवादेर्यम् ॥१४४॥ शिवादिभ्योऽप्यस्य
त्यपत्ये । शिव । प्रीष्ठ । जव ।

* नदीमातुपीनाम्नोऽप्यो ॥१४५॥ नदी

तदुवाच । आत्मनिः । आत्मन्य ।

तिकादेः फिम् ॥ १८४ ॥ तिकादिभ्योऽ
पत्ये फिम् स्यात् । तैकायनिः । कैतवायनिः ।
वाकायनिः ।

+दुगुकोदककर्परिच्छागहपाद्युद ॥ १८५ ॥
एभ्योऽपत्ये फिम् स्यात् युद्ध भागम् । वागव्या
यनिः । कौटस्यायनिः । कानोर्वायनिः । आम्वाय
निः । वाभ्योयनिः ।

अपोऽण ॥ १८६ ॥ अर्षतात् अर्षः
फिम् स्यादपत्ये । कर्तृत्वात् कर्त्रे । तस्यापत्यं
कार्त्राणि । वैत्रायनिः ।

वायुदाहो ॥ १८७ ॥ पुंस्त्र्यङ्गाद् अट्
द्वयाभिनोऽपत्ये वा फिम् स्यात् । वायुर्वायनिः ।
वायुरधि । आदित्यगतायनिः । आदित्यगति ।
वायुदाधिति किं । द्वास्त्रायणम् । वारिति किं ।
वार्ययनिः ।

पुत्रावाट् ॥ १८८ ॥ यो पुत्रावाट्पत्येऽर्थे वा
फिम् स्यात् । गार्गीपुत्रायनिः । गार्गीपुत्रि ।
वासवदत्तापुत्रायनिः । वासवदत्तापुत्रि ।

+ ईकादेभ्यः फिम् ॥ १८९ ॥ ईकादिभ्यः
पुत्रावाट् योरपत्ये फिम् वा स्यात् । तरल्ले
किमागमश्च । ईकाकायनिः । ईकायः । पाकि
नकायनिः । वाकिनिः । पुत्रावाट्—गार्गी
पुत्रायणि । गार्गीपुत्रि ।

फिर्वाञ्छाः ॥ १९० ॥ अटुसंज्ञकादपत्य
विनाभ्यात् । विष्टायनिः । प्रष्टादिः । श्रीनिश्वा
यनिः । शैविश्वयि । मनुष्यायनिः । म्नायुकि ।

• कुप्तासः ॥ १९१ ॥ कुप्तात् ना भवति
अपत्ये । कुनीव । क्षत्रियकुनीन ।

• इकम्पो वाच्य ॥ १९२ ॥ इकदपत्ये
इकम्पो न भवति वा । कोलेयकः । कुस्य ।
कुनीन । भम इति किं । आच्यकुनीनः ।

दुःकुसाहवण ॥ १९३ ॥ दुःकुसादपत्ये
वण वा स्यात् । दौःकुमेय । दुःकुमीनः ।
• महाकुसाहवण ॥ १९४ ॥ अस्मादपत्येऽ-
वणस्यौ वा स्त । महाकुसः । महाकुमीन ।
महाकुनीन ।

अशुराह् यः ॥ १९५ ॥ अशुरादपत्ये यो
भवति । अशुरय ।

+ आतो राज्ञ ॥ १९६ ॥ राजन्सम्बाद
पत्यं यो भवति आतो गम्यमानायां । राजन्य ।
राजनोऽन्य ।

सत्राट् यः ॥ १९७ ॥ सत्राद् आतो यो
भवति अपत्ये । सत्रिय ।

• मनोऽयुक् चाम्यो ॥ १९८ ॥ मनुष्यद
पत्ये आतो अम्यो स्तः पुम् भागम् । मा
युप- । मनुष्य- ।

त्रि ॥ १९९ ॥ त्रित्वयमधिकारो द्वेप
आपावपरिसमाप्ते । तत्रैवेत्याहरिभ्यामः ।

• राष्ट्रराह सनाप्नोऽह् रामापत्ये ॥ २०० ॥
राष्ट्रस्यमपत्यं क्षत्रियसनाप्तः क्षत्रियाश्च राज्ञ
समानराह्यात् यथासंख्यं राजन्यपत्यं चार्थेऽप्य
स्यात् । पंचाक्षनामपत्यं राज्ञ वा पंचाक्षः ।
पंचाक्षी । पंचाक्ष- । ऐस्वाकः । ऐस्वाकौ ।
इस्वाकवः । वैदेह । वदेही । विदेहा । सनाप्त
इति किं । सुराष्ट्राणां राज्ञा—सौराष्ट्रः ।

गोपारिसास्त्रपाभ्यां ॥ २०१ ॥ आभ्यां
राष्ट्राभ्यामपिभ्यां राजन्यपत्ये च अम् स्यात् ।
गोपार- । सास्त्रेय ।

• पुरद्वयभूयमधिकारिगृहमसादण ॥ २०२ ॥
पुरद्वयराह् द्वयम् । मगपादेव राजन्यपत्यं चार्थेऽ
प्य स्यात् । पुरोत्पत्यं वीरवः । भेगानां राज्ञा
पत्यं वा जगि । बागि । सीधः । पौहः ।
मागव- । कार्त्तिकाः । सौरमसः ।

• द्विमाघमादिकुरुकोसस्वाम्यः ॥२०३॥
दुर्लभकात् इकारावाद् मकारादे अजावादिभ्यश्च
राप्त्वाभिन्मो राजवाभिन्मश्च सनामभ्यो यथा
क्रम राब्न्मपत्वे चार्धे भ्यो भवति । आबन्म ।
सौवीर्य । दार्यः । इत्-भाष्यः । कौत्स ।
वानस्पत्यः । नादि-नैषध । नैषध । आ
वाद्य । कौरव्यः । कौत्स ।

सात्वात्मन्यप्रपञ्चकृत्वात्मकादिभ्यः ॥२०४॥
सात्वात्मिन्य प्रत्ययपादेभ्य इत् स्यात् । उर्गुष
राणां राजापत्वं वा और्दुवरिः । वैष्णवि । आ
वनीदि । बौगवरिः । प्रात्ययि । काकूटि ।
आत्मकि ।

+ पांडोर्गण ॥ २०५ ॥ पांडुसंख्यात्
रात्रन्यपत्वे ङ्ग स्यात् । पांडुनां राजा पांडो
रपत्य वा पांड्याः । पांड्यौ । पांडव ।

उत् चोळादिभ्यः ॥२०५॥ चोळमृतिभ्यः
राष्ट्रेत्यादिना विहितस्य स्वस्योऽप्य भवति । चोळानां
राजापत्ये वा चोळ । केरळ । केनोच्च ।

• कुत्सवंदे-स्त्रियां ॥२०७॥ कुत्सवंदिभ्यो परस्य
भ्यस्योऽप्य भवति स्त्रियां । कुत्सानां राज्ञी अपत्यं वा
स्त्री-कुत्सी । अवसी ।

• कुरोर्वा ॥२०८॥ कुरो-परस्य भ्यस्य स्त्रियां
उत् वा भवति । कुरु । कौरव्यावधी ।

• द्वेष्टोऽप्राग्मर्गादे ॥२०९॥ प्राग्मर्गादिर्वादि
तात् भन्मस्मात् परस्य द्वेष्टारम्य स्त्रियामुत्
भवति । अप्राग्मर्गानां राज्ञी अपत्यं वा स्त्री-अप्रा
ग्म्या । सुरसेनी । मन्त्री । द्वेष्टि कि । औपगवी ।
अप्राग्मर्गादेरिति कि । पांचाली । द्वेष्टी ।
अर्मी । बर्मी । मर्गादे-—भार्गी । कारुणी ।
केकेयी । मौपेयी ।

इति समर्थनशक्तिपरनामि तेनेद्रन्याकरण
समर्थनशक्तिपरनामि सप्तमः
तृतीयस्याध्यायस्य
प्रथमः पादः

द्वितीयः पादः ।

तेन रक्तं रागात् ॥ १ ॥ तेनेति
मासमर्षात् रागवधिनो मूढ रक्तमित्यतस्मिन्नर्थे
यथाविहितं स्यो भवति । कुर्तुमेन रक्तं वस्त्रं
कौस्तुभ । कौकुम्भ । काषाय । हारिद्रं । नाभिष्ठं ।
रागादिति कि । पुत्रेण रक्तं वस्त्र ।

+ कासारोचनाद् ॥२॥ आम्नां मास-
र्वाभ्यां रक्तमित्यतस्मिन्नर्थे ऽप्य भवति । ङ्गमा
रक्तं भाषिकं वस्त्रं । रोचानिकं ।

• साककदमाद् वा ॥ ३ ॥ आम्नां मास-
मभ्याम् रक्तमित्यतस्मिन्नर्थे ऽप्य वा स्यात् ।
साककेन रक्तं-साकभिक, साककाकाभिकं कार्यम् ।

नीलपीतवर्णौ ॥ ४ ॥ एतौ रक्तमित्यतस्मि
न्नर्थे निपात्यौ । नीलेन नीत्या वा रक्तं पीतं ।
पीतेन पीतकेन वा रक्तं पीतकं । नीलनीलीपीत
केभ्योऽप्य । पीतात् कथं ।

• शुक्लयाद् भाद् पुर्कोऽप्यः ॥ ५ ॥ शुक्-

इहस्पति तस्योदयो यस्मिन् मन्त्रे तगाभिर्नो
मृद मासमभाद् युक्त इत्यतस्मिन्नर्थे यथाविहितं
स्या मवति यो युक्ताय स वेदव्यं स्यात् ।
गुरुद्वयेन पुन्येय युक्ताऽव्यं पापः संवत्सर ।
फाल्गुने वप । गुरुद्वयविरिति किं ? इनेभ्यराद्यन
पुन्यम युक्तं वप । भाविति किं ? गुरुद्वयेन पूष
राशेय युक्तं वप ।

* चंद्रापेठाद् कात् ॥ ६ ॥ चंद्रापेठाद् माह
युक्तेऽर्थे यथाविहितं स्या मवति यो युक्त स
कात् ॥ चंद्रापतेन पुन्येय युक्तमहः पौषमहः ।
पौषी राशिः । पौषाऽहाराय । पौषाः कात् ॥ माघ
महः । चंद्रापेठाविति किं ? शुक्रापतेन पुन्येय
युक्त कात् । कात् इति किं ? चंद्रापतेन पुन्येय
युक्ता महः ।

चरामेद् ॥ ७ ॥ चंद्रापेठाद् कात् इत्येनेन
विहितम्य स्वस्योद्ग मवति जमेद् न वेत् कात्स्व
भवोऽहाराविधिषः प्रमुच्यते । पुन्ये पायसम
भीयान् मषामु पस्कादनामघ पुन्यः । मघ इति का ।
अथ राहिव्यः । जमेदे इति किं ? माघी राशिः ।

इंद्राच्छ ॥ ८ ॥ चंद्रापेठाद् माह इंद्राद्
युक्त कात् इत्येवस्मिन्नर्थे हो मवति । राधानु
राधानुमुक्तमहः राधानुराधीयमहः । अथ राधा
नुराधीय । त्विन्पुनरुत्तरीया राशिः ।

* अवनान्तर्त्या स्त्री ॥ ९ ॥ एतौ चंद्रापेत्
मवाविनो अकारादौ निरास्तौ युक्त कात् इत्य
स्मिन्नर्थे स्त्री । अवनन युक्ता राशिः अवनना राशिः ।
अवनना पार्थिवासी । अवनना मुहूर्त । अवनना
राशिः । स्वम्यात् । स्वाविनि किं ? आरणी राशिः ।

+ इष्टं साम ॥ १० ॥ तनति मासमभाद्
इहमिन्मन्त्रिन्नर्थे यथाविहितं स्या मवति यद् इष्टं
एव साम वेत् सौ । इनेन इह साम कीर्त्तं ।
वादिह । कात् । आमेय ।

+ गार्वाङ्कवत् ॥ ११ ॥ गार्वाङ्किना मन्त्राद्
इह सामस्यतस्मिन्नर्थे अकवत् स्या मवति । वय
औपमयव्यामयंका-इत्यौपगवत् । तया-औपगव
इह साम-आपगवत् । कापटवत् ।

+ वामदेवाद् यः ॥ १२ ॥ वामदेवद्वयाद्
मासमभाद् इष्टं सामस्यतस्मिन्नर्थे यः स्यात् ।
वामदेवेन इह साम वामदेव्यं ।

+ जाते वान्योऽण्ड विद्वा ॥ १३ ॥ इष्टे सामनि
जाते चार्थे य औत्सर्गिकं अण् अपवादेन वा-
धित पुनरन्योऽण्ड विधीयते स विद् वा स्वाह ।
उत्तमसा इष्ट-साध औघन औघनतं । उत्तमि-
वति जात जातमिवः जातमिवतः । माग्नोऽण
काव्यद्वया वाधित । पुनर्मन्त्रेणादिनाऽण्ड ।

* छत्रो रथ ॥ १४ ॥ मन्त्राद् छत्र इत्येवस्मिन्नर्थे
यथाविहितं स्यो मवति । यच्छत्रं स रथमेव ।
वक्ष्ये छत्र वाको रथः । कावत् । चार्थः ।

+ पांडुरूपमी ॥ १५ ॥ पांडुरूपमन्त्राद् छत्रो
रथ इत्यस्मिन्नर्थे इन् निपात्य । पांडुरूपमेव छत्रो-
रथ पांडुरूपमी ।

तत्रोद्गृह्यत पात्रम्य ॥ १६ ॥ तत्रेति इत्थं
मर्थेय पात्रवाचिन्म्य उद्गृह्यत इत्यस्मिन्नर्थे य
वाविहितं स्या मवति । छत्रावेपु उद्गृह्यत आदनः
छायाय । माहव । कर्परः । कर्त्तृपात्रः ।

* स्वदिशे देव व्रती ॥ १७ ॥ स्वदिश्वदीप्
समर्थाद् एत इत्यस्मिन्नर्थे अण् स्यात् योऽष्टौ
एते स व्रती वेत् । स्वदिशे एते स्वादिशा भिन्नाः
वाक्यमवाम्यय ।

संस्कृतं मस्य ॥ १८ ॥ तत्रोद्गृह्यतमर्थाद्
संस्कृतमित्यस्मिन्नर्थे यथाविहितं स्यो मवति यद्
संस्कृतं तत्पदवधत् । आप्येऽण्ड संस्कृताः आप्या
अप्या । कात् । वाता । वाताः ।

+ शुभान्माघः ॥ १९ ॥ आम्भार्जुसमवा

म्यां संस्कृतं मक्ष्य इत्येतस्मिन्नर्थे यो भवति ।
शुद्धे संस्कृतं शुद्धं मांस । उल्लायां स्वाध्यायां
संस्कृतं उद्धम ।

दध्नष्टण् ॥ २० ॥ दध्नः ठण् स्यात् ।
दधि संस्कृतं दधिक ।

बोदधित ॥ २१ ॥ अस्माद्वा ठण् स्यात् ।
उदधिति संस्कृतं-बोदधितः । बोदधितः ।

क्षीराह्वण ॥ २२ ॥ अस्माद् हण् स्यात् ।
क्षीरे संस्कृतं क्षैरेयं ।

सास्य पौर्णमासीति स्त्री ॥ २३ ॥ सेति
वाचमर्णात् अत्येति तार्थे यथाविहितं त्यो भव
ति यद्वातं वा चेत् पौर्णमासी स्त्री संज्ञाविषये ।
इति क्रयो विवक्षाः तेन मासेऽर्द्धमासे सक्तपरे
वा स्वः । पौषी पौषमासी अस्य मासस्य-पौषो
मासः, अर्द्धमासः, सक्तपरे वा मासो मासः ।
हानिति किं । पौषी पौर्णमासी अस्य पंचरात्रस्य ।

* अथस्वाध्यायव्यापृष्ट ॥ २४ ॥ आम्ना
ठण् स्यात् स्त्री । अथस्वा पौर्णमासी अस्याथ
त्विको मासः । आग्रहायणिको मासाद्धः ।

फाल्गुनीअग्रहायणकार्तिकीचैत्र्या वा ॥ २५ ॥
एभ्यः ठण् वा स्यात् स्त्री । फाल्गुनी पौर्णमासी
अस्य-फाल्गुनिको मासः । फाल्गुनी वा । आ
श्विनिकः, आश्विनः । कार्तिकिकः, कार्तिकः ।
चैत्रिकः, चैत्रः ।

देवता ॥ २६ ॥ सेति वाचमर्णादत्येति तार्थे
यथाविहितं त्यो भवति यद्वातं वा देवता चेत् ।
अहन् देवता अम्य-आहंसः । जैनः । क्षैबः ।
वैष्णवः । बौद्धः । मागवतः ।

+ शुक्राह्वण ॥ २७ ॥ शुक्राह्वणं यो
भवति । शुद्धे देवतात्येति शुक्रियः ।

* तु पातोऽपोनपादपानपाच्छतद्वत् ॥ २८ ॥
एभ्यो यो भवति सस्वन्नियोगे वात तुमाव ।

अपोनपादेवतात्येति अपोनप्रियः । अपान
प्रिय । शतरुद्रियः ।

छः ॥ २९ ॥ सेभ्य छो भवति तुमा
वत्पातः । अपोनप्तीयः । अपानप्तीयः । शतरुद्रियः ।

+ पैगासीपुत्रादिभ्यः ॥ ३० ॥ एभ्य छो
भवति देवतार्थे । पैगासीपुत्रियः । तार्पणद्वीयः ।

महेन्द्राह्वण ॥ ३१ ॥ महेन्द्राह्वणं
सास्य देवतार्थे धाणौ स्त छब्ब । महेन्द्रियः,
माहेन्द्रः, महेन्द्रीयः ।

कसोमादव्यदण् ॥ ३२ ॥ आम्ना व्यद्
स्यात् देवतार्थे । कः प्रजापतिर्देवताज्य-कायः ।
कायी । सौम्यः । सौमी ।

* वायुस्तृपः पितृर्त्य ॥ ३३ ॥ एभ्यो यो भवति
देवतार्थे । वायव्यः । पितृव्यः । उवत्सः । पित्र्यः ।

* धावापृथिवीमुनासीरानीपाममरुत्वद्
वास्तोप्यतिगृहमेवाच्छब् ॥ ३४ ॥ एभ्यश्छो
भवति यच्च देवतार्थः । धावापृथिवीयः । धावापृ
थिव्यः । मुनासीरीयः । मुनासीर्यः । अग्नीषोमीयः ।
अग्नीषोम्यः । मरुत्वसीयः । मरुत्वत्यः । वास्तो
प्यतीयः । वास्तोप्यत्यः । गृहमेवायः । गृहमेव्यः ।
महाराजमोष्टपदाह्वण ॥ ३५ ॥ आम्ना ठण्
स्यात् देवतार्थे । माहाराजिकः । मौष्टपदिकः ।

कास्ताह्वण भवत् ॥ ३६ ॥ कास्ताह्वणो
देवतार्थे भव इत्यर्थे विभक्तिः । यथा-मासे सर्व
मासिकः । आर्द्धमासिकः । तथा-मासे देवतास्य
गासिकः । आर्द्धमासिकः । सावत्सरिकः । वार्षिकः ।

+ आदेशच्छ्रुतः प्रगाय ॥ ३७ ॥ वाचमर्णा
दादिगृताच्छ्रुतः तार्थे यथाविहितं त्यो भवति ।
यस्यातः स प्रगायत्येत् । पंक्तिरादिरस्य प्रगा
यस्य पाठः । आनुष्टुमः । आदेरिति किं !
अनुष्टुभ्यमस्य प्रगायस्य ।

तस्य सप्त ॥ ३८ ॥ तस्येति वाचम-

वर्त समूह इत्यतस्मिन्नेषवाविहितं स्यो भवति ।
काकानां-समूह काक । बाक । नागपत्य ।

मिश्रादे ॥ ३९ ॥ मिश्रादिभ्यो यवा
विहितं स्यो भवति समूहेऽर्थे मिश्राणां समूहः
मिश्रं । क्षेत्रं । कारिकं । गार्मिकं । बौधनं ।

+ सुद्रकपासरात सेनासौ ॥ ४० ॥
अस्मात्स्व स्वात् सेनासौ । सुद्रकपासरात मास्मात्
सुद्रकपासरात-सेना समूहः सुद्रकपासरात सेना ।
साविति किं । सुद्रकपासरातं ।

गोत्रद्वयोसोप्योरभरानरामन्यराजपुत्र
वत्समनुष्यामाह बुध् ॥ ४१ ॥ गोत्रवाविभ्यो
वृद्धादिभ्यश्च बुध् भवति समूहे । औपगवक ।
मार्गकं । वादकं । बौद्धकं । बौधुकं । बौरमकं
रावकं । राजन्यकं । राजपुत्रकं । वात्सकं ।
मनुष्यकं । भावकं ।

कंदाराह् यस् च ॥ ४२ ॥ अस्मात्
समूहे यस् भवति बुध् च । कैदार्यं । कैदारकं ।

* हस्तिरुक्कयविवाह उष् ॥ ४३ ॥ हस्तिन्
कवापिन्स्रव्याम्नां आविचवाविभ्यः केवाराह
समूहेऽर्थे उष् स्वात् । हस्तिनां समूहः हस्तिनः ।
कवधिकं । आपुषिकं । वापुषिकं । मीढिकं ।
कैदारिकं ।

+ धेनोरनन ॥ ४४ ॥ अननपूर्णाह् धेनोस्र
स्वात् समूहे । धेनुकं । अनन इति किं । धेनूनां
समूहः आवेननं ।

* छाज्वाहा ॥ ४५ ॥ अस्मात् समूहे सो वा
स्वात् । अश्वीयं । आश्वं ।

* केव्रास्रण्य ॥ ४६ ॥ केव्रात् समूहेऽर्थे
वा स्वात् । कैत्यं । कैथिकं ।

गणिकाया ॥ ४७ ॥ गणिकास्रण्य
भवति । गाविक्यं ।

+ नोकादिभ्योऽभिन् ॥ ४८ ॥ अन्ध्रव्यादे

उकादिभ्यश्च यवांस्रण्यं भन् इनौ स्त । शूनां
समूहः शौवं । अन्ध्रा-आह् वृद्धिनां-वाह् । उकिनी
सकिनी । कुटुबिनी ।

+ णशु पर्वा ॥ ४९ ॥ पशुशब्दात् णशु स्वात्
पशूनां समूहः-पार्श्वं ।

गजग्रामजननपुसहापास्र ॥ ५० ॥ गजव्यादे
स्वङ् स्वात् । यजानां समूहः गजता । शमता ।
जनता । वंशुता । सहायता ।

+ पृष्ठपाहीनो क्त्वा ॥ ५१ ॥ पृष्ठं भन् पृष्ठव्याम्नां
यवांस्रण्यं यस्मात् नो निपात्तौ क्त्वा वेत् । पृष्ठानां
समूहः पृष्ठय । अहीनः । आहमन्वत् ।

वरणाद्वर्भवत् ॥ ५२ ॥ वरनं क्त्वादित्त
वराकङ् समूहे वर्म इव स्वविधिः स्वात् । यवा-
क्त्वानां वर्मः काठकः । काकापक । तवा-सेना
समूहः काठकं । काकापकं । क्त्वाभ्यं ।

+ वातादूस् ॥ ५३ ॥ वातास्वमूहेऽर्थे उष्
स्वात् । वातूकः ।

+ याः ॥ ५४ ॥ वातात् यो भवति । वातानां
समूहो वात्स्या ।

पाद्यादे ॥ ५५ ॥ पाद्यादिभ्यो यो भवति
पाद्यानां समूहः पास्या । तुष्या । लस्या ।

+ ब्राह्मणपादववाहवात् ॥ ५६ ॥
एभ्यः समूहे वा स्वात् । ब्राह्मण्यं । माहर्ष्यं ।
वाहर्ष्यं ।

गोरप्याम् ॥ ५७ ॥ आम्नां समूहे यो भवति
गव्या । रव्या ।

* नक्त्य ॥ ५८ ॥ ताम्नां समूहे नक्त्यौ
स्ताः । गोत्रा । रक्त्यम्ना ।

+ पुरुपाह् कृताहवचपविकारे च इह ॥ ५९ ॥
पुरुपाह् इव स्वात् समूहे कृताहवर्चं च । पुरुषाणां
समूहः पौल्लेवः । पुरैवः । कृतः पौल्लेवः प्रवः ।
पुरुषावः कृतः पौल्लेवः कृतकमावः । पुरुस्त्व

विकारो नमो वा पौरुषम् ।

* पितृमातृर्ष्योऽसृष्ट आतरि ॥ ६० ॥ आ
म्या यथासंख्यं न्य उल्लङ्घ्येतो स्त आतरि
वाच्ये । पितृर्माता पितृभ्यः । मातृमाता मातृभ्यः ।
* दामहृत् पित्रोः ॥ ६१ ॥ ताम्यां पित्रो
वाच्ययोदामहृत् स्यात् । पितुः पिता पितामहः ।
पितृमाता पितामही । मातुः पिता मातामहः ।
मातृर्माता मातामही ।

क्षीरेज्ज सोऽदस्यरीसा ॥ ६२ ॥ अवि
ष्यदासासमर्थात् क्षीरेज्जे सोऽदस्य स्यु । अवे
क्षीर अविरोडं । अविदूष । अविपरीतं ।

+ वीरासेमोविरोधे योऽम् ॥ ६३ ॥ वीरा
सेमसि निराधे बाधे योऽम् न स्यात् । वीरस्य
तेजो वीर्यं । वीरस्य निरोध-वैर ।

* राष्ट्रजंगादिभ्यः ॥ ६४ ॥ ठासमर्थाद्
अगादिर्बहितात् राष्ट्रेज्जे अण् स्यात् । शिवीनां
राष्ट्रं क्षेत्रं । गांघारीणां गांधारं । उपुष्टानां-भौ
पुष्टं । आगिसार । अनंमादिभ्य इति किं ? अ
गानां राष्ट्रं । गंगानां राष्ट्रमिति वाच्यमेव ।

मौरिक्यैपुकार्यादेर्विषमञ्च ॥ ६५ ॥ मौरि
क्यादेः, देपुकार्यादेः राष्ट्रे वधासंख्यं विषमञ्चौ
स्यो स्त । मौरिकीणां राष्ट्रं मौरिकिविषं ।
मौरिकिविषं । देपुकारिमञ्चं । सारस्यायनमञ्च ।

रामन्यादिभ्यो बुम् ॥ ६६ ॥ एभ्य राष्ट्रं
ज्जे बुम् भवति । रामन्यानां राष्ट्रं रामन्यकं ।
दैवयातकं । साककायनकं ।

+ वसातेर्बा ॥ ६७ ॥ वसातिष्ठम्यात् बुम् वा
स्यात् । वसातीनां राष्ट्रं वसातकं । वासातं ।

वदस्मिन् युद्धे योऽदधर्मात् ॥ ६८ ॥
तदिति वासमर्थात् योऽदधर्मादिनोऽयमधिना
स्मिन्नितीर्षं यथाविहितं स्यो भवति युद्धे गम्य
माने । विधावर योऽदधर्मादिनोऽयमधिना
स्मिन्नितीर्षं यथाविहितं स्यो भवति युद्धे गम्य
माने । विधावर योऽदधर्मादिनोऽयमधिना

धीरवं । मारतं युद्धं । सुलोचनाञ्च प्रयाशन
मस्मिन् युद्धे सौलोचनं । स्वार्थप्रम । सौतारं ।

महरणात् क्रीडायां णः ॥ ६९ ॥ वासम
र्थात् महरणवाचिनः इवर्धे णो भवति क्रीडायां ।
दंडा महरणमस्यां क्रीडायां दंडा । मौष्टा ।
पादा क्रीडामामिति किं स्तुक्त-महरणमस्मिन् युद्धः ।

+ यावद्यमोऽस्यां ॥ ७० ॥ याव यो भवत् सदे
वाद् वासमर्थात् अस्यामितीवर्धे नस्य स्यात् ।
वदावातोऽस्यां तिचौ दंडावाता तिचि ।
मौष्टकावाता मुनि । मावग्रहणं किं प्राकारोऽस्यां ।

इयेनपातात्तैरुपाता ॥ ७१ ॥ एतौ दब्दौ
निपात्यौ । इयनानामिष पातोऽस्यां क्रीडायां
वर्तत इयेनपाता । तिष्ठनानामिष पातोऽस्यां-तैरु-
पाता । इयनतिष्ठयो पाते उपरे युम् निपात्य ।

वेत्त्वपीते ॥ ७२ ॥ तदिति इत्समर्थात्
वेत्त्वपीत इत्येसयोरधयोयथाविहितं त्वो भवति ।
म्याकरण वेत्त्वपीत वा वैयाकरणः । ऐद्धात । अदस ।

पदकस्यलक्षणार्थात्कृत्वापानाख्यायिकाकृत्
कयादंमुण् ॥ ७३ ॥ पदकस्यलक्षणार्थेभ्य
आख्यायाख्यायिकाकृत्वाचिन्यः उक्त्वादिभ्य
इत्समर्धेभ्य ठण् भवति । पूर्वपदं वेत्त्वपीते वा
पौर्वपादिकं । औत्तरपदिकं । मातृकस्थिकं ।
पाराक्षरकस्थिकं । गौडस्थानिकं । आश्वकस-
थिकं । यवकीतमाख्यान वेत्त्वपीते वा यावकी-
तिकं । आभिमाराधिकं । वासकदत्तां आख्या-
यिकां वेत्त्वपीते वा वासकदत्तिकं । सौमनोद्दारी-
कः । कृत्—आभिमोमिकः । वाजपयिकं ।
उक्त्वं वेत्त्वपीते वा औक्थिकं । याज्ञिकं । नैया-
यिकं । नैयासिकं । पौराणिकं । बालपिकं ।

+ अकृत्वात् सूत्रात् ॥ ७४ ॥ कस्यपर्विता
त् सूत्रात्वात् ठण् स्यात् । इत्सुत्रं वेत्त्वपीते वा
वात्सुत्रिकं । साधारणसूत्रिकं । अकृत्वादिति

वर्तिसमूह इत्यतस्मिन्नेषामभिहितं त्वो भवति ।
काकानां-समूहः काकः । बार्कः । वामपक्षः ।

मिस्रादे ॥ ३९ ॥ मिस्रादिभ्यो यथा
विहितं त्वो भवति समूहः । मिस्राणां समूहः
मिश्रः । क्षेत्रः । काठिनः । गामित्रः । यौवनः ।

+ सुद्रकनाम्बदात् सनासौ ॥ ४० ॥
अस्मात् सनासौ । सुद्रकाम्ब मास्राम्ब
सुद्रकमाकम्बः-तेषां समूहः सुद्रकमाकम्बो सेना ।
साविति किं ! सुद्रकमाकम्बः ।

गौत्रहृदोत्तोष्टोरध्वराभराजन्वराभपुत्र
वत्समनुप्याब्राह्मण ॥ ४१ ॥ गौत्रवापिभ्यो
वृद्धादिभ्यश्च वृज भवति समूहे । औपगर्भः ।
गार्ग्यः । बार्हस्पतिः । औत्तः । औत्तः । औत्तः ।
राजः । राजन्वः । राजपुत्रः । वात्सकः ।
मानुष्यः । भावः ।

कदारान् यत् ॥ ४२ ॥ अस्मात्
समूहे यत् भवति वृत् ॥ कैदार्यः । कैदारः ।

* इतिहृदव्यविद्यात् ठप् ॥ ४३ ॥ इतिहृ
कवतिहृदव्यम्भां आविषवाविभ्यः कैदारान्
समूहे ठप् स्यात् । इतिनां समूहः इतिहृ ।
आविकः । आविषः । आविषः । मीराधिकः ।
कैदारिकः ।

+ धनोरमज ॥ ४४ ॥ अन्पूर्वाद् वेनोष्ठ
स्यात् समूहे । धनुरः । जनस इति किं ! जनेनृतां
समूहः आवेनः ।

* छाज्वादा ॥ ४५ ॥ अथात् समूहे छो वा
स्यात् । अथीयः । आर्थः ।

* कदाष्टप ॥ ४६ ॥ कदाष्ट समूहेष्वो
वा स्यात् । कैत्यः । कैथिकः ।

गमिकापा ॥ ४७ ॥ गमिकासमूहः प्या
भवति । गामिकः ।

+ श्रौचपरिभ्योऽभिन् ॥ ४८ ॥ धन्वन्वादे-

उक्तादिभ्यश्च यथासंख्यं भस् इतो स्त । श्रौच
समूहः श्रौचः । अन्वा-आन्वा । श्रौच-श्रौचः । उक्ता-
उक्ताः । कुटुम्बिनी ।

+ णात् पक्षा ॥ ४९ ॥ पक्षसमूहः णात् स्यात्
पक्षानां समूहः-पक्षः ।

गमग्रामजनवधुसहायात् ॥ ५० ॥ गमदे
स्य स्यात् । गमनां समूहः गमता । ग्रासता ।
जनता । वधुता । सहायता ।

+ पृष्ठपाहीनो क्त्वा ॥ ५१ ॥ पृष्ठमहन् स्रष्टव्यम्
यथासंख्यं यत्स्यो विपात्यो क्त्वा वेत् । पृष्ठानं
समूहः पृष्ठमः । अहीनः । आह्वयन्तः ।

चरणाद्वर्षात् ॥ ५२ ॥ चरणं क्त्वादिभ्य-
श्च चरणात् समूहे वर्म इव स्यादिति स्यात् । चरा-
क्त्वा वर्म क्त्वा । चरापः । चरा-तेषां
समूहः क्त्वा । क्त्वापः । क्त्वापः ।

+ वातावृत् ॥ ५३ ॥ वातासमूहेऽर्थे ऊ
स्यात् । वातः ।

+ या ॥ ५४ ॥ वातात् यो भवति । वातानां
समूहो वात्सा ।

पाद्यादे ॥ ५५ ॥ पाद्यादिभ्यो यो भवति
पाद्यानां समूहः पाद्या । पृष्ठा । स्रष्टा ।

+ भाक्षणादाववाहवात् ॥ ५६ ॥
पम्प समूहे यः स्यात् । भाक्षन् । माहन् ।
वाहन् ।

गोरथात् ॥ ५७ ॥ आम्नां समूहे यो भवति
गम्पा । रम्पा ।

* अफट् ॥ ५८ ॥ आम्नां समूहे अफट्
स्ताः । मोशः । रम्पः ।

+ पुरुषात् कृतावतवधपिकार य इत् ॥ ५९ ॥
पुरुषात् यथा स्यात् समूहे कृतावतवधः । पुरुषानां
समूहः पुरुषेयः । पुरुषेयः । कृतः । पुरुषेयः ।
पुरुषात् कृतः पुरुषेयः कृतः । पुरुषस्य

आरीक्ष्यक । पादिक । औषणक । कृष्ण
 धातु । कृष्णध्वज निवृत्त कार्याधीन । आरी
 क्षीय । वैद्याधीन । अश्यादे कः । अश्या
 अस्मिन् वेष्टे सति अश्याकः । न्यमोषकः । सर
 क । कुमुदावेष्ट । कुमुदान्वीत्स्मिन् देशे संति
 कुमुदिकः । इकटिकः । संकटिकः । काद्यावेष्टिकः ।
 काद्या अस्मिन् संति—काद्यिकः । वासिक । मध
 त्विक । तुषादेः सः । तुषान्वस्वा संति तुषसा ।
 नडसा । पर्णसा । मेष्ठादेरिन् । मेष्ठया निर्वृत्त
 मेष्ठी । फळका । बंधुकी ॥ अदमादेर । अस्मानोऽ
 स्मिन् सति अदमर । धूमरः । ऊपर । स
 स्मावेष्टकः—सस्मा निर्वृत्त सालेयः । सालि
 सेय । बायुवर्धय । सफाद्यावेष्टकः—संफाद्येन
 निवृत्त सांफास्वं । कापिस्म । सौपथ्यं ॥ बला
 वेष्टे—बलेन निवृत्त बल्यं । मूल्यं । कुस्य ॥ प
 क्षादेः फण्—पक्षेय निवृत्त पाक्षायण । पांषा-
 यन । सौपात्यजः ॥ कण्ठदि फिन्—कण्ठेन नि
 र्वृत्त कार्यायनि । वाशिष्ठायनिः । आक्रायणि
 सुतंगमादेरिन्—सुतंगमन निर्वृत्त सौतंगमि ।
 मौनिबिचि । माहापुत्रि । बराहादेः फण्—ब
 राहा अस्मिन् वेष्टे संति बाराहकः । पाळाशकः ।
 वैदम्बकः ॥ कुमुदावेष्टकः—कुमुदान्वस्मिन् सति
 कौमुदिकः । आन्धत्तिकः । गौमठिक ॥

जनपदं च ॥ ८८ ॥ चतुर्वर्षेषु य
 स्य तन्मोक्षं भवति जनपदेऽप्रतिषेधे । पंचाल-
 स्वापत्यानि पंचालान्तेषां निवासो जनपदं प
 चाला । अगाः । बंगा । कर्मिगा । कुम्भ ।
 वरणादिभ्यः ॥ ८९ ॥ एभ्यः परस्य चा
 तुर्वर्षिकस्य तन्मोक्षं भवति । वरणानामवर्म
 वरणाः नगरं । गोवै ह्यौ तपोरवर्मण गोवै
 ग्रामः मधुरा ।

+ शिरीषादुष्कण्ठा ॥ ९० ॥ शिरीष

अदुष्कादुष्कान्तादुर्गन्धं भवति । शिरीषाग्राम
 वर्मणां ग्रामं शिरीषाः । धरीषक । शिरीषिक ।
 धर्करायापुण्ड्रश्च ॥ ९१ ॥ धर्कराद्य
 द्यात् ठपादय उपादयश्च चातुरार्थिका स्युः ।
 धर्करा अस्मिन् ग्रामे संति धार्करिकः । धार्करीयः ।
 धार्कराः । धाकरा । धाकरः । धार्करिक ॥
 नद्यां मत्तु ॥ ९२ ॥ नद्यां देशे स्ता
 सुतो मत्तुः स्यात् चातुरार्थिक । वृम्भरा अस्मां
 सति वृम्भरावती । मधकावती । पुष्करावती ।
 मध्वादे ॥ ९३ ॥ मध्वादिभ्यो मत्तु
 चातुरार्थिक स्यात् । मध्यस्मिन् वेष्टन्ति मधु-
 मान् । विराजन् । स्थानुमान् ।

कुमुदन्ध्वेतसमाहिपादिदत् ॥ ९४ ॥ कुमुदा-
 ध्वेतुचातुरार्थिक स्यात् स च द्वि । कुमुदा
 न्वस्मिन् वस सति कुमुदान् । नड्वान् ।
 वेत्तवान् । महिष्मान् ॥

* नड्यादाद्व्या ॥ ९५ ॥ जाम्यां वडो भवति
 चातुरार्थिक स च द्वि । नड्वल । झाड्वल ।
 शिलाया ॥ ९६ ॥ शिवास्तब्दाद्वल स्यात्
 चातुरार्थिक । शिलया निर्वृत्त शिलावर्कं नगरं ॥
 उत्कराद्वल ॥ ९७ ॥ उत्करादिभ्य
 अतुषु अर्धेषु छो भवति । उत्करोऽस्मिन् वेष्टे-
 स्ति उत्करीयः । संकरीयः । श्लीयः ।

* नडादेः वड ॥ ९८ ॥ नडादिभ्यश्चतुर्व
 र्षेषु वडो भवति । नडा जीम्बन् दक्षे संति न
 डकीय । प्लक्षकीय । बिस्तकीय ॥

घाप ॥ ९९ ॥ घेपे अद्यविशेषे यथाविहितं
 स्यां भवति । अक्षुपा गृह्यत चाक्षुर्प रूप ।
 आवणः दाक्षः । ह्यपि पिशाः दापदाः दाक्षव ।
 अक्षैरक्षते आक्षो रय । चतुर्विंशत्ये चाक्षुरं दाक्षटं ।

राष्ट्रद्वारात्तरात् घैस्याह ॥ १० ॥ रा
 ष्ट्रादेर्यथासंख्यं पात्रयो भवति घपे । राष्ट्रं या

किं ? कास्यसूत्रः ।

× अत्रिसत्रागमसंसर्गाद् विद्याया ॥७५॥

व्यादिवर्जितात् विद्यातात् ठण् स्यात् । वायस-
विद्या वस्त्वपीते वा वायसाविधिः । सार्पविधि-
क । अम्याद्विरिति किं ? अयवया विद्या
त्रिविद्या तां वेत्त्यपीते वा वैविध्यः । छात्रविद्यः ।
ध्यागविद्य । धर्मविद्य । सांख्यविद्य ।

यादिकौन्पिफलैकापितिकासुमाह्वयि
॥ ७६ ॥ यादिकाद्वयो निपात्यते । यादिक्य
वेत्त्यपीते वा यादिक । ठण् इक्यसंबं निपा-
त्यते । औक्चिक्यं—औक्चिका । कोकायस—कौ-
क्यितिक । ठणि यक्षराक्षस्येत्येवं । अनु-
ब्राह्मणी । अनुब्राह्मणिना । इन् ।

× उचपट्टं पयष्टद्वौ ॥७७॥ आभ्यां परो य
पबिन्शब्दः सर्वतात् वेत्त्यपीते चार्थे उच म-
ति । उचपय वेत्त्यपीत वा उचपयिक । पष्टिपयिक ।
+ पश्वरपद्व्यपु ॥ ७८ ॥ पयष्टब्द उच-
रपद्वं यत्प सम्मात् पवत् उचरपवात् पवोचर-
पदाद्य षो मवति । पूर्वपद्वं वेत्त्यपीते वा पूर्व-
पदिक । पदिक । उचरपदिक । पवोचरपदिक ।

अमादेवुन् ॥ ७९ ॥ अमादेवुन् स्यात् ।
अम वत्त्यपीते वा अमक । शिक्क । पवक ।
+ ससवदिह्य ॥ ८० ॥ सवदे सवदिह्य
वति भवति चार्थं स्वस्वोऽ मवति । सवार्तिक ।
सामह । अय उच । सर्पविद्य । सर्वतत्र ।
उच उच ।

० स्थिद्वान् सूनात् ॥ ८१ ॥ स्थितिक्यात्
य को विदिय सर्वतात् सूने वर्तमानात् वत्त्य-
पीते वा वत्त्यप्येव मवति चार्थमाया परिमाणम-
प्यति पंचकं सूत्रं तं विद्वत्त्यपीयते वा पंचका-
भेदेन । अष्टका पाणिनीया । द्वावतका
आदता । म्पिग्रहणे किं ? तात्त्वावधारिका ।

मोक्षात् ॥ ८२ ॥ माकृत्यतात् विहित
स्य वदित्यप्येवत्यस्मोऽ मवति । मातमेन मोक्षं
मातम । तद्वेत्त्यपीते वा मातम । सुवर्मना मोक्षं
सौवर्म । तद्वेत्त्यपीते वा सौवर्म । माद्वमाह ।

× वेदेनब्राह्मणं ॥ ८३ ॥ वेदवाचिमोक्षार्थं
इन्नर्तं य ब्राह्मणवाचि वदित्यप्येवोरेव प्रमुच्यते
नान्यत्र । कठेन मोक्षं वदं ष्वो वेत्त्यपीते वा
कठ । मोदेन—मौह । इन्—ब्राह्मण-नाम्नेव
मोक्षं ब्राह्मणं विदति अपीयते वा तांजिन ।
मास्त्वानि । ऐताराविण । इन्ग्रहणे किं ?
याद्ववत्त्येन मोक्षानि याद्ववत्त्वानि ब्राह्मणानि ।
× सोऽत्रास्तीति देशे सौ ॥ ८४ ॥ स इति
वासवर्मत्वं अवेदीयं यवाविहितं त्वो मवति
यो वर्तार्थः स वेदस्तीति मवति वद्वेद्वेदी-
निर्दिष्ट ॥ वेदेष्टः सुविषये । इतिक्रमो मू-
माविष्ये विवक्षाया । उचुवरा अस्मिन् देशे
संसि औचुवरा । वास्त्वकः । पार्वतः ।

तेन निर्गुणः ॥ ८५ ॥ तेनेति वा
समर्थात् निर्गुण इत्येतस्मिन्नर्थे यवाविहितं त्वो
मवति देशः सौ । कुशनेन निर्गुणः श्रीशंखी
नगरी । काण्वी । माण्वी । सागर ।

तस्य निवासाद्वरमौ ॥ ८६ ॥ त-
स्यति वासमवात् निवासाद्वरम इत्येतवोरर्थो-
यवाविहितं त्वो मवति । अजुमाको निवासा-
आर्जुनाय । सफलायाः—साकं नगरं । बराय
साया अनुरमणा—बाराणसी।विदिषाया—वेदिष्टं ।

पुनश्चणकठसंसेवहण्यययफूफिमिन्
कणठणोऽहणक्याभर्त्यकुमुदकासुनुम-
साधमसखिसकायवपसकनगुर्तगमवराह-
कुमुदाविभ्याः ॥ ८७ ॥ अरीहवादिभ्याः
पांस्रगणेभ्यो यवासंभ्यं पुमादयः नोहस-
स्याभ्यागुर्बिद्धा भवति । अरीहमेन निर्गुणं

म्यात् । गोष्ठ्यां वास-गोष्ठ । तैकी । तैका ।
गौमती । गौमथ ।

* सकृन्नादगोत्रि ॥१२०॥ सकृन्नादगोत्रि
मस्यो विहितं सर्वताच्छेपेऽर्थेऽस्मिन् स्यात् । सकृन्
स्वापत्य साकृत्स्यस्तत्वेमे छात्राः साकृन्नाः ।
काष्ठ । गौकृन्ना । गोत्र इति किं ' सकृन्तो
देवताऽन्वेति साकृन्नास्तस्यम साकृन्नीया ।

इयम् ॥१२१॥ गोत्रे य इत् सर्वतादस्य
स्यात् छेपेऽर्थे । दासेः छात्राः दासा । माहाका ।

न द्वयन्तः प्राग्भरतेषु ॥ १२२ ॥ द्वयच्छं
इमेत यद् प्राग्भागे मरतगोत्रे य वरते तस्माद्द्वय
न स्यात् । वैकेरिमे छात्राः वैकीया । पौप्पी
याः । मरतेषु-कासेरिमे कासीया । वासीयाः ।
द्वयश्च इति किं ' प्राग्भागेरे छात्रा प्राग्भागात् ।
प्राग्भरतेष्विति किं ? छात्राः ।

मनवदृष्टाच्छ ॥ १२३ ॥ अस्मात् छेपेऽर्थे
दृष्टाच्छां स्यो स्त । मनवो मनव्या वाऽप्यभाव
स्तः । मनवीय ।

+ जनपरराद्-मन्त्र ॥१२४॥ एवम्याश्चैप कञ्चो
मवति । जनस्येयं जनकीयं । परकीयं । राज
कीयं । स्वदेवयोरप्यत्र ग्रहणमिति केचित् ।
स्वकीयं । दवकीयं ।

दोष्टछाः ॥१२५॥ दुसंशकात् छेपे छो मवति
तस्याय तदीय । बदीय । गार्गीय । स्वार्थ
प्रगीयः । आसीय ।

+ धीतादिभ्यः कासाह ॥ १२६ ॥ धीता
दिभ्यः परो य कास्यस्यस्तद्वताच्छेपेऽर्थे छो
मवति । धीतकासीयं । उष्यकासीयं ।

+ व्यादिभ्यः पुत्रिभिर्गौ ॥ १२७ ॥ विप्रमृति
भ्यः परो य कास्यस्यस्तद्वताच्छेपेऽर्थे छो मवति ।
स्यो स्तः । वैकाकिः । वैकाकिनी । वैकाकिका ।
व्यानुकाकि । व्यानुकाकिनी । व्यानुकाकिफा ।

* काश्यादेः ॥१२८॥ काशिमृत्विम्या दुम्य
छेपे ठम्पिथै स्तः । काशौ वातः-काशिकः ।
काशिकी । काशिका । वैदिक । वैदिकी । वैदिका ।

वाहीक्यामम्यः ॥१२९॥ वाहीक्येद्यमाम
वाविम्यो दुम्यः छेपेऽर्थे सौ स्त । साकृन्ना वातो
मवा वा साकृन्ना । साकृन्ना । साकृन्ना ।
मामविकः । मामविकी । मामविका । कारत
विक । कारतविकी । कारतविका ।

सोधीनरेषु ॥ १३० ॥ उन्नीनरेषु ये
ग्रामाः उन्नीविम्यस्तौ वा स्त । आकृन्नाविपु
जाता मवा वा आकृन्नाविपु । आकृन्नाविपु
आकृन्नाविपु । सौदधनिका । सौदधनिकी ।
सौदधनीया ।

आर्द्धे ठम् ॥ १३१ ॥ उवर्णाठादस्य
वापिनस्य स्यात् । उवर्णस्य वातो मवा वा
उवर्णस्य । नैपाहक्युकः । देव इति किं ?
पदोऽष्टात्रा पाटवा ।

दोरेष वाचा ॥ १३२ ॥ उवर्णाठादो-माचा
देववापिनो दुसंशदेव ठम् स्यात् छेपे । आहक-
स्य वात आहकस्युक । नापितवास्तुक ।
नियतोयं माचा दोरेष-मास्तवास्तव ।

कमायाः ॥ १३३ ॥ कमायाः छेपे ठम्
स्यात् । कमाया वातो मवा वा कमाया गौः ।

वर्णो बुम् ॥ १३४ ॥ वर्णो जनपदे या
कमा सस्या बुम् मवति । वर्णक्येऽर्थे ।

धन्वयोरुग्रस्यपुरषरातात् ॥१३५॥ धन्व
वापिनो यक्रोराध धन्वपुरषरात्येवमसाकृन्ना वस्य
वापिनो दोम्पु स्यात् । पारेधन्वमि वात पारे
धन्वकः । आपारेधन्वकः । पारेधन्वक । योक्
साकास्ये मवा साकास्यकः । कापित्यकः ।
मासाप्रत्यकः । नदीपुरक । कस्तुनी वहक ।

तो मया वा राष्ट्रिय । वृत्त्य । औत्तराहः ।
 पारावारपारावारमारपारेभ्यः स्वा
 ॥ १०१ ॥ पार अवार पारावार अवार पार
 इत्यन्तम्य स्तो यवति । पारीण । अवारोण ।
 पारावारोण । अवारपारीण ।

ग्रामाद् यस्तन् ॥ १०२ ॥ ग्रामाद् शेपञ्चै
 मन्मो स्तः । ग्रामे आतो मया वा ग्राम्य,
 ग्रामीण ।

इहम् ॥ १०३ ॥ ग्रामशब्दाच्छेपञ्चै इह
 म स्यात् । ग्रामेयक ।

कम्पादे ॥ १०४ ॥ कस्त्रि प्रभृतिभ्यो क
 कम् स्यात् ध्वे । कन्त्री आतो मयो वा काले
 यक । पाण्डुरेयक । पाण्डुरेयक ।

कुहपादिभ्यो यत् ॥ १०५ ॥ एम्भो
 इहम् स्यात् ध्वेञ्चै यत् न तन्मनियोग । कु
 हपायां आतः कौडिक । कुपायां आतः कौ
 डिक ।

+ कुलदुसिप्रीवाप्युपास्यलकारः ॥ १०६ ॥
 कुनादइहम् स्यात् आपय । कुते आतो मयो
 वा काठेयक वा । कौडिकप्रसिः । प्रैयकोऽ
 लंकारः । अन्यत्र-कौठ । कौठ । देवः ।

नपादइह ॥ १०७ ॥ नपादिभ्यः छत्रञ्च
 इह स्यात् । नपां आता मया वा नाप्तेव ।
 नाहय । नागपमेव ।

• पुर-पधारतिणार्यम् ॥ १०८ ॥ एम्भ
 ए-ञ्चै स्य स्यात् । पुरा भर पौरस्य । वा
 श्यात् । वाशिप्यात् ।

+ वा-इषुर्दिदिक्वापि-वाप्युष् ॥ १०९ ॥
 एम्भः गव पुन स्यात् । वा-इषु अनय आ
 त वाप्तायवा । औदायन । पार्श्वयन । वा
 रिणानी द्राक् ।

रहावागिनि ॥ ११० ॥ इह इह इह इह इह

वगिनि । रांकवायपो गो । रांकवा गो । वगिनी
 ति किं । रांकवा कवका ।

• युमोसमत्यपागम्भा य ॥ १११ ॥ रि
 मादिपूर्वात् अचतश्च यो मवति शेपञ्चै । रि
 माता मया वा दिभ्यः । माध्य । उदीप्य ।
 मतीभ्यः । अपाभ्यः ।

+ कामेहाविस्त्रस्तार्यम् ॥ ११२ ॥ कादिभ्यो
 तद्यत्पठिभ्यश्च छत्रञ्चै स्य मवति । क आता
 मया वा कत्त । ममात् । इहत् । आविहय ।
 ततम् । मवत्तः । कुतम् । कुतत् ।
 तद्यत्तः । यत्रत्त ।

+ निता गता ॥ ११३ ॥ निता गतञ्चै स्य स्यात्
 निमग्नो वयाभ्रमस्य इति निष्टय ।

वैपयाद्यन्तस ॥ ११४ ॥ एम्भ
 ञ्चै स्य वा स्यात् । एपया आतः एवमस्य ।
 एवमस्य । एम्भ । एम्भन । एम्भन । एम्भन ।

• रूप्यद्वारण्याम् ॥ ११५ ॥ रूप्योरात्
 शब्दात् ध्वन्यो मवति । रूप्य आत वाक्
 स्य । तैरिभ्यः । आरण्या वदव ।

• दिक्प्राभाज्जौ ॥ ११६ ॥ दिक्प्राभाज्जौ
 दाप वा मवति अता । पूष्यां दाकायां मव
 वैषद्यात् । दाक्षिण्यदात्तः । औत्तरदात्तः । अता
 विति किं । पूर्वदुक्कामदम्भा आत पूर्व
 कामदम्भ ।

• मद्रादन् ॥ ११७ ॥ दिक्प्राभाज्जौ
 न स्यात् । पूर्वदु मद्रेण आता मयो वा मद्र-
 मद्र । आपरमद्रः ।

+ उदग्ग्राभाद्यन्तसोम्भ ॥ ११८ ॥ उदी
 प्यग्राभाद्यन्तसोम्भ मद्रादन्तसोम्भ उदग्ग्रा
 स्यात् । माद्राभा । उदग्ग्राभादिति किं ।
 माद्राहोम्भ ।

• गाग्रापाद ॥ ११९ ॥ गाग्रीयभृतिभ्योऽन्

गदीय । अतस्वीय । धनीय । विपनीय । उचनीय ।

* दो कस्ताङ्कपाफलवनगरग्रामहृद्यो
॥ १५४ ॥ दोः कोष्ठ सोष्ठ कषाविषोष्ठो
भवति । आरीहणके जातो भवो वा आरीहण
कीयः । प्राज्ञकीयः । कौटिलिनीयः । माटि
सिलीयः । दाक्षिकनीयः । माहिकनीयः ।
दाक्षिकनीयः । माहिकनगरीयः । दाक्षिमा
नीयः । गोमयहवीयः । दधिहवीयः ।

प्राचा कटादे ॥ १५५ ॥ प्राचा दे
सुवाचिन कटादे छो भवति छेपे । कटनगरीयः ।
कटपामीयः ।

+ पर्णकुक्कुपाद् मारुगजे ॥ १५६ ॥ आम्बा
मारुदावदेष्टवाचिम्बा छो भवति छेपे । पर्णीयः ।
कुक्कुपीयः । पापः । कार्कषोऽप्यत्र ।

पर्वतान्मर्ये ॥ १५७ ॥ पर्वताच्छे भवति
मर्ये । पर्वते जातः पर्वतीय मनुष्यः ।

वा ॥ १५८ ॥ पर्वताच्छेपे छो वा स्यात्
छेपे । पर्वतीयमुदकं । पर्वत फलं वा ।

+ वैशुकादिभ्य छण् ॥ १५९ ॥ एभ्यः
वैशुकादिभ्यः छण् स्यात् छेपे । वैशुकीयः ।
वैशुकीयः ।

युष्मदस्मदोऽङ्क् वाऽप्यस्तौ ॥ १६० ॥
आम्बा अस्मन्मौ वा स्तः उत्तनिबोगे तयोः
अङ्कावेष्यः । युष्माकं युवसोर्वाऽप्यौष्माकः ।
यौष्माकीयः । युष्मदीयः । आस्माकः । आ
स्माकीनः । अस्मदीयः ।

तषकमकमेकार्ये ॥ १६१ ॥ तयोस्तव
कममकापादेशौ स्त एकमे अस्मत्तजो परतः ।
तषायं तषक तषकीन [मामक] मामकीनः ।

योऽद्यात् ॥ १६२ ॥ अद्यात् यो भवति
छेपे । अर्धे मर्ध अर्धः ।

+ साक्षेष्ट ॥ १६३ ॥ साक्षेष्टादृष्ट्वात्

छेपे । पुष्करार्धे मयः पौष्करार्धकः । वैम
यार्धकः ।

* दिगादेस्तौ ॥ १६४ ॥ दिगादेस्तौ मठणौ
स्तौ स्तः । पूर्वार्धः । पौषार्धकः । दक्षिणा
दृष्टः । दक्षिणार्धकः ।

ग्रामराष्ट्रस्याणठणौ ॥ १६५ ॥ ग्रामस्य
राष्ट्रस्य चार्द्धात् दिगादणठणौ स्तः । ग्रामस्य
राष्ट्रस्य वा पूर्वार्धे मयः पौषार्धः । पौषार्
धकः । अपरार्धे जातो भवो वा पौषार्धः ।
पौषार्धकः ।

परान्वरपमोचमादेयं ॥ १६६ ॥ परादिपूर्वा
दद्यात् यो भवति । परार्धः । अपरार्धः ।
अपमार्धः । उत्तमार्धः ।

+ अथाऽप्योऽप्यसोऽप्य ॥ १६७ ॥ एभ्यः अमो
भवति । अतमः । अवमः । अपमः ।

+ लोकाध्यात्म्यादिभ्यश्छण् ॥ १६८ ॥ लोक
धोरध्यात्मादिभ्यश्छण् स्यात् । इह लोक जात
भवो वा पेहलौकिकः । पारलौकिकः । अध्या
त्मं मयः आध्यात्मिकः । आभिवैदिकः । ऐहिकः ।

+ समानात्तादेय ॥ १६९ ॥ समानात् समा
नादेय छण् स्यात् । समाने भवाः सामानिकाः
वेदाः । सामानप्राप्तिकः ।

ऊर्ध्वादिमवेष्ट ॥ १७० ॥ ऊर्ध्वात् परान्या
दमवेष्टान्या छण् स्यात् । ऊर्ध्वात् भवो वमादूर्ध्व
वा ऊर्ध्वदमः । तत्र मयः और्ध्वदमिकः । और्ध्व
वेहिकः ।

+ वर्षाकासेभ्यः ॥ १७१ ॥ वर्षाद्यव्यात् कास-
वाचिभ्यश्छण् स्यात् । वर्षाद्यु भवो वर्षार्धकः ।
पूर्ववर्षार्धकः । मासिकः । आद्यमासिकः । साव
स्वारिकः ।

कर्माणि भादे द्वाद ॥ १७२ ॥ द्वादश्या
त् भादे कर्माणि छण् स्यात् । द्वादशिकं भादः ।

राक्षसाः प्राप्ताः ॥१३६॥ राक्ष इकारस्ताश्च
दा प्राप्तेष्वभिन्नो बुद्ध्वात् । पाटलिपुत्रक ।
एकचक्रक । कर्कशी-कर्कशकः । मार्कशकः ।

* राष्ट्रम् ॥१३७॥ राष्ट्रवाचिना दद्यात्
बोर्तुम् स्यात् । आभिसारकः । आदशकः ।
जौमुष्टक ।

* वहुषु ॥१३८॥ राष्ट्रवाचिनो वेषात् बहु
विषयाद् बुद्ध्वात् छेपे । अगपु जातो मभो
वा-आंगक । बांगकः । वार्बकः । आबमीडक ।

कच्छादिबहुवचनो ॥१३९॥ कच्छा-
दिषादेष्टवाचिना बुद्ध्वात् छपे । मरुच्छे
जातो मभो वा मारुच्छकः । पैमिच्छकः ।
काडामक । बैतवामक । पैतुवत्कः । तिदुवत्कः ।
बाहुवर्तकः । बाकवर्तकः ।

भूमादे ॥१४॥ भूमादिभ्यो दक्षवाचि
भ्यो बुद्ध्वात् छेपे । गौमक । गार्तिक ।
रैयक । काञ्चक ।

* कुसात् सौवीरेषु ॥१४१॥ सौवीरेषु आमात
कूसात् बुद्ध्वात् छेपे । कौकः । कौकाज्यवा
+ समुद्रासौव्रा ॥१४२॥ समुद्रद्वारादेश
वाचिनो बुद्ध्वात् छपे स चेत् नौ ना वा भव
ति । सामुद्रिका नौः । सामुद्रको मनुष्य । अ
न्यत्र-समुद्र स्मरण ।

नगरात् कुत्सादाक्ये ॥१४३॥ नगरा
देशवाचकाच्छेपे बुद्ध्वात् कुत्सादा क्ये
च । केनायं पुरुषो मुपित इह नगरे मनुष्येण
समाश्रित एतन्नागरकं चोरादिनागरका भवति ।
केनचं शीपा वादिता । इह नगरे मनुष्येण उप
पद्यते एतन्नागरके निपुणा हि नागरका भवति ॥
कुत्सादाक्ये इति किं । नायरः पुरुष ।

+ नृपप्यप्यापन्यायविहारेभ्यः ॥१४४॥
नरण्यादेशवाचिनो बुद्ध्वात् छेपे प्राचये । आ

रण्याको ना पेषा अभ्याया न्याया, विहार,
इस्ती वा । आरण्या औपमयाज्यश्च ।

+ वा गोमय ॥१४५॥ नरण्यादभ्या
वाचिनो बुद्ध्वात् छेपे गोमये । आर
ण्यक । आरण्या गोमया ।

कुरुयुगपरात् ॥१४६॥ नाम्ना दक्ष
विभ्यां बुद्ध्वात् वा । कुरुपु जातो मभो वा
कौरवक । कौरव । योगपरा, योगपरा ।

हमिमद्रात् क ॥१४७॥ नाम्ना
वेषवाचिभ्यां छपे को भवति । वृत्रिक । मद्रका ।

कोटाञ्च ॥१४८॥ कोको दक्ष
विभ्योऽञ्च स्यात् । अतिकेपु जात-आदिपि । आदि
पिक । आदमक ।

कच्छादेः ॥१४९॥ कच्छादिभ्योऽञ्च
स्यात् छपे । काच्छः । सैषक । शार्ङ्गक ।

नृवत्स्य च बुद्ध्वा ॥१५०॥ नरि उत्स्ये
च कच्छाद्वत्स्य स्यात् । काच्छके ना । अ-
च्छकमस्य अस्ति इति । काच्छिका बुद्ध्वा ।
एवं-सैषको ना ।

मायवागवपचौ शास्त्रात् ॥१५१॥ शा
स्त्रादेशवाचिन छेप बुद्ध्वात् गवि बवात्
अपचौ च । शास्त्रको गौः । शास्त्रिका यवमा
शास्त्रको मनुष्य । एवमिति किं । शास्त्राः
ग्रीह्याः । शास्त्र पति ।

* पृथिवीमध्यादिवासाद्वरणेऽञ्च मध्यमश्च
॥१५२॥ पृथिवीमध्यमध्याद् निवासभूता
वरणं कठायौ भण्य स्यात् । मध्यममध्यादेशः ।
पृथिवीमध्यादे जातो मभो वा माध्यम कठविः ।
निवासादिति किं । मध्यमीय ।

गर्वयुगहादिभ्यः ॥१५३॥ गर्तकोः ग
हादिभ्यश्च छो भवति । स्वादिगर्ते जातो मभो
वा स्वादिगर्तः । गृहगर्तः । गृहगर्तः ।

गङ्गीय । मत्तन्वीय । समीय । विपरीय । उत्तमीय ।
* दो फलोन्मूलाफलद्वयनगरग्रामहृदयो
॥ १५४ ॥ दोः कोष्ठं सोष्ठं कंयादिषोष्ठं छो
भवति । आरीहणके आतो मबो वा आरीहण
कीयः । आहणकीय । औटिषिस्तीयः । माटि
क्षिस्तीयः । दाक्षिकीयः । माहिककीयः ।
दाक्षिकदीयः । माहिकिनगरीय । दाक्षिमा
मीय । गोमयदीयः । हृषिदीयः ।
माषां कट्यादे ॥ १५५ ॥ माषां दे
स्रवाचिनं कट्यादे छो भवति छेपे । कटनगरीय ।
कटमासीय ।
+ पर्णीकृष्णाद् मारुताजे ॥ १५६ ॥ आम्नां
मारुतबदेष्टवानिम्नां छो भवति छेपे । पर्णीयः ।
कृष्णीय । पाणः । कार्कषोऽप्यत्र ।
पर्वतान्तर्ये ॥ १५७ ॥ पर्वताच्छेपो भवति
मर्त्ये । पर्वति आतः पर्वतीया मनुष्य ।
वा ॥ १५८ ॥ पर्वताच्छेपे छो वा स्यात्
छेपे । पर्वतीयमुदकं । पावतं फलं वा ।
+ वेणुकादिभ्य छप् ॥ १५९ ॥ एभ्यः
देशवाचिभ्यः छप् स्यात् छेपे । वेणुकीय ।
वैत्रकीय ।
युस्मदस्मदोऽङ्कद् दाऽप्यस्तनौ ॥ १६० ॥
आम्नां अन्तर्लभौ वा स्तः तत्तन्निमाणे तयोः
अङ्कदादेशम् । युस्मार्कं युवयोवाऽयं बीष्माक ।
बीष्माकीयः । युष्मादीय । आस्माक । आ
स्माकीनः । अस्मदीयः ।
तवकममकमेकार्ये ॥ १६१ ॥ तयोस्तव
कममकावादसौ स्त एकमेव अमलसोः परत ।
तवार्थं तवकं तावकीय । तामकः । तामकीनः ।
योर्द्धात् ॥ १६२ ॥ अर्द्धात् यो भवति
छेपे । अर्द्धे भवं अर्द्धम् ।
+ सादेष्टु ॥ १६३ ॥ सादेर्द्धादृष्टं स्यात्

छेपे । पुष्करार्द्धे भवं पौष्करादिकः । वैज
यार्दिक ।
* दिगादेस्तौ ॥ १६४ ॥ दिगादेर्द्धात् यठणौ
स्तौ स्तः । पूर्वोद्वय । पौर्वादिक् । दक्षिणा
द्वय । दक्षिणादिक् ।
ग्रामराष्ट्रस्याणठणौ ॥ १६५ ॥ ग्रामस्य
राष्ट्रस्य चार्द्धात् दिगादरण्यठणौ स्तः । ग्रामस्य
राष्ट्रस्य वा पूर्वोद्वे भवं पौर्वाद्व । पौर्वा
दिक् । अपरार्द्धे आतो मवा वा पाश्चाद्वः ।
पाश्चादिक् ।
परावरपमोक्षमादेर्य ॥ १६६ ॥ परादिपूर्वा
द्व्यात् यो भवति । पराद्वर्धे । अपराद्वर्धे ।
अभमाद्वर्धे । उत्तमाद्वर्धे ।
+ अताऽप्योऽप्यसोऽप्यः ॥ १६७ ॥ एभ्यः अतो
भवति । अतमः । अवम । अधम ।
+ श्लोकमध्याम्यादिभ्यश्छप् ॥ १६८ ॥ श्लोक
श्लोकमध्याम्यादिभ्यश्छप् स्यात् । इह श्लोकं जात
मबो वा पेहलौकिक् । पारलौकिक् । अध्या-
त्मं भवं आध्यात्मिकं । आधिदैविक । ऐहिक ।
+ समानापदादेशम् ॥ १६९ ॥ समानात् समा
नादेशं छप् स्यात् । समाने मवाः सामानिकाः
देवा । सामानप्रामिकाः ।
ऊर्ध्वार्धमद्वहात् ॥ १७० ॥ ऊर्ध्वार्धं पराम्यां
दमदेहान्तां छप् स्यात् । ऊर्ध्वार्धं दमो दमावूर्ध्व
वा ऊर्ध्वदमः । तत्र मवाः और्ध्वदमिक । और्ध्व
दैहिक ।
+ वर्षाकाशेभ्यः ॥ १७१ ॥ वर्षाकाशेभ्यः काश-
वाचिभ्यश्छप् स्यात् । वर्षासु मबो वार्षिक ।
पूर्ववार्षिक । मासिक । आद्यमासिकः । साव
सरिक ।
कर्मणि भादे श्ररत् ॥ १७२ ॥ श्ररच्छब्दा
त् भादे कर्मणि छप् स्यात् । शारदिकं भादं ।

रोहीताः प्राची ॥ १३६ ॥ राक्ष ईकारावाच
वा मायशबाणिनो बुभु स्यात् । पाटलिपुत्रक ।
एकपत्रक । काकरी-काकंदक । मार्कदक ।
ॐ राष्ट्रव्य ॥ १३७ ॥ राष्ट्रबाणिना वसात्
बाहुभु स्यात् । आमिहारक । आदसक ।
बोपुष्टक ।

* बहुपु ॥ १३८ ॥ राष्ट्रबाणिनो वेदात् बहु
विद्यात् बुभु स्यात् छेपे । अगपु जातो भरो
वा जांगक । बराका । बाविक । आभमीदक ।
कच्छादिबल्लवयो ॥ १३९ ॥ कच्छा
दिषादेसबाणिना बुभु स्यात् छेपे । मरुच्छ
जात्य भरो वा मारुच्छक । वैपिकिच्छक ।
काहामक । मैत्रजामक । ऐन्दुबल्लक । त्रिदुबल्लक ।
बाहुपत्रक । काकबल्लक ।

भूमादे ॥ १४ ॥ भूमादिभ्यो वेदबाणि
भ्यो बुभु स्यात् छेपे । भौमक । गातक ।
तैवक । कसक ।

* कुसाद सौवीरेण ॥ १४१ ॥ सौवीरेण प्रामात
कुसात् बुभु स्यात् छेपे । सौवीरक । कोकाभ्यत्र
+ समुद्राभौवा ॥ १४२ ॥ समुद्रभ्यत्र
बाणिनो बुभु स्यात् छेपे । स वेत् वी ना बा म
ति । समुद्रिका नौ । समुद्रको मनुष्य । अ
न्यत्र-समुद्रं कर्त्तव्य ।

नगराद् कुत्सादास्ये ॥ १४३ ॥ नगरा
देसबाणिना बुभु स्यात् कुत्सादा दास्ये
च । केनामे पुरुषो मुक्ति इह नगरे मनुष्य
संभाव्यत एतन्नगरके पोरा हि नागरका मवति ।
कनये वीणा बादिता । इह नगरे मनुष्येण उप
पद्यते एतन्नगरके निपुणा हि नागरका मवति ॥
कुत्सादास्ये इति किं । नागरं पुरुष ।
+ नृपप्यध्यायन्यायविहारयेऽप्यवात् ॥ १४४ ॥
अप्यवेसबाणिनो बुभु स्यात् छेपे । आप्ये । ना

रण्यका ना पथा अप्याया न्याया, विहार,
हस्ती वा । अप्याया औपम्याभ्यत्र ।

+ वा गोमय ॥ १४५ ॥ अप्यवेसबाणि
नाणिनो बुभु वा स्यात् छेपे गोमये । अप्य
क । अप्य गोमया ।

कुरुगुर्गपरात् ॥ १४६ ॥ नाम्ना दक्ष-
विभ्यां बुभु स्यात् वा । कुरु जातो भरो वा
कौरवक । कौरव । यौगधरक, यौगधरा ।

हृन्मिद्रात् क ॥ १४७ ॥ नाम्ना
वेसबाणिभ्यां छेपे का मवति । हृन्मि । मद्रका ।
कोडाण् ॥ १४८ ॥ कोको वेदबा-
णिनोऽप्य स्यात् । अत्रिकेपु जात-आर्विक । आर्वि
पिक । आरमक ।

कच्छादा ॥ १४९ ॥ कच्छादिभ्योऽप्य
स्यात् छेपे । काच्छ । सैव । बायव ।
नृवत्स्य च बुभु ॥ १५ ॥ बरि वत्स्ये
च कच्छाद्वर्त्तु स्यात् । काच्छके ना । का-
च्छकमस्य वत्स्यत इति । काच्छिक वृत्ता ।
एव-सैवका ना ।

गोपवाग्वपौ धात्वन्नात् ॥ १५१ ॥ धा
स्वादेसबाणिना छेपे बुभु स्यात् गवि मवति
अपौ च । धास्वको योः । धास्विक मवति
धास्वका मनुष्य । एविति किं । धास्वा
मीहवः । धास्वः पति ।

* पृथिवीमप्याभिधासावरणेऽप्य मध्यम
॥ १५२ ॥ पृथिवीमप्यस्यवात् निवासमृत्ता
वरण कटाक्षी अण स्यात् । मध्यमम्यास्वादेसाः ।
पृथिवीमप्य जातो भरो वा माध्यम कट्यादिः ।
निवासाविति किं । मध्यमीय ।

गर्भपुगद्वादिभ्या ॥ १५३ ॥ गर्भपो य
द्वादिभ्यश्च छेपे मवति । स्वादिगर्भे जातो भरो
वा स्वादिगर्भे । वृत्तादीयः । मृगारुमर्तीयः ।

इक । अपराइक । आद्यक । मूकक । प्रबो
वकः । अयस्करक । सिधुका । अयकरक ।

* पयकः ॥ ६ ॥ पयिन्शब्दात् को निपात्य
पयादशब्द । पयि जातः पयक ।

वाय्मावास्यायाः ॥ ७ ॥ अमावास्या
शब्दात् को वा म्वात् । अमावास्याक । अमावास्या ।

* अविष्टापावावा ॥ ८ ॥ आम्ना तस्याश्च
अस्यो भवति । अविष्टासु जातः अविष्ट ।
आपाव । अमावास्या ।

* छण् ॥ ९ ॥ छाम्ना छण् स्यात् । आवि
ष्टीय । आपाटीय ।

फल्गुन्याष्ट ॥ १० ॥ फल्गुनीशब्दाद्यो
भवति । फल्गुनी जातः—फल्गुन । फल्गुनी ।

पुष्यार्थपुनर्वसुस्वात्यजुराषाविष्ठास्वा
बहुलाहस्ताशुष ॥ ११ ॥ पुष्यार्थेभ्य पुनर्व
स्वादिभ्यश्च माण उप् स्वात् तत्र चाष्टर्धे ।
पुष्य जातः पुष्य । तिष्य । सिष्य । पुनर्वसु ।
स्वाति । अनुराग । विष्ठास । बहुल । हस्त ।

* विषादेष्टर्तीरोहिण्या स्त्रियां ॥ १२ ॥
विषादिभ्यो माण स्त्रियासु स्यात् सौविषायां
जाता चित्रा । रेवती । रोहिणी स्त्री । स्त्रिया
मिति किं । यैत्र ।

* वाज्ययत् ॥ १३ ॥ अविष्टादिभ्योऽज्येभ्यो मे
भ्यो माण उप् वा भवति । अमिभिति जातः
अमिभित् । अमिभित् । अज्ययुक् । अज्ययुक् ।
शतमिषक्, शतमिषक् । शतमिष, कार्तिक ।
शुगलीष, मार्गशीर्ष ।

* वत्साच्छासात् ॥ १४ ॥ वत्सपूजात् शास्त्रात्
परस्य चातार्थे उत्पन्नत्वात् उज्जा भवति ।
वत्साशब्द जातः—वात्सशास्त्र । वत्साशब्द ।

* गास्त्ररात् ॥ १५ ॥ आम्नां शास्त्राणु म
भवति । गोशास्त्र । शस्त्रशास्त्र ।

* स्थानांतात् ॥ १६ ॥ स्थानांतात् उप् मभ
सि जातः स्त । गोस्थान । अथस्थान ।

कुण्डलश्रीतसंभूता ॥ १७ ॥ तत्रे
रीप्समभात् कृताद्यर्थेषु यथाविहितं त्यो भवति ।
शुभे कृत सङ्ग क्रीत संभूते वा भौम ।
गायुर । भौत्स । राट्पूय । पारीण । त्योत्स
रावपेक्षितम्यापार कृत । सामान्येन प्राप्तं स-
ङ्गं । मूलेन प्राप्तं क्रीतं । संभूति संभावना । त-
कृतकर्मपूत समूत ।

कुञ्जक ॥ १८ ॥ इप्समभात् कुञ्जक
इत्येतस्मिन्ने यथाविहितं त्यो भवति । शुभे कुञ्ज
क भौम । नोदय ।

पयो वुन् ॥ १९ ॥ पयिन्शब्दात् वुन्
स्यात् । पयि कुञ्जक—पयक ।

* कोऽस्माद् ॥ २० ॥ अस्मन्प्रभृतिभ्य को
भवति । अस्मिन् कुञ्जक—अस्मक । त्तरक । आर्कक ।

काष्ठात्साधुपुण्यत्पच्यमाने ॥ २१ ॥
काष्ठाचकादीपसमभात् यथाविहितं त्यो भव
ति साध्याद्यर्थेषु । हेमन्ते साधु हेमन् माषार ।
वसते पुण्यंति वासत्यो कृता । धरादि पच्यति
धारदा शास्त्र्य ।

जप्ते ॥ २२ ॥ काष्ठाचकादीपसमभात्
उत्पेक्षे यथाविहितं त्यो भवति । धरपुसा धार
दा मया । प्रेम्मा शास्त्र्य ।

आन्ध्रयुवरा युञ्ज ॥ २३ ॥ आन्ध्रयु-
वादिशब्दात् युञ्ज स्यात् । आन्ध्रयुग्माद्युञ्ज आन्ध्र
युञ्जका माया ।

ग्रीष्मवर्षताश्च ॥ २४ ॥ आम्नां वुञ्
वा भवति उत्प्रेम्माकं । प्रेम्मावर्षतर्कं, वार्षतं सप्ता
देयशृणु ॥ २५ ॥ काष्ठाचकादीपसम-
भात् देवशृणु इत्येतस्मिन्ने यथाविहितं त्यो भवति ।
मासे देव्यं भाष्यं मासिक । संवत्सरिकं ।

मात्र इति किं । शारदं बधि ।

वा रोगातपे ॥ १७३ ॥ शरदं ठम् वा
स्यात् रागे आतपे च । शरदि मयः शारदिकः ,
शारदो राग आतपो वा ।

निश्चामदोषधर्मताद् ॥ १७४ ॥ एव्यहण् वा
स्यात् छेपे । नैष्ठिकः । मघा । मायोषिकः ।
प्रादोष । हैमंतिकः । हैमंत ।

* सै तोमि ॥ १७५ ॥ हैमंतप्रारम्भ सं वा
मयत्यभि परत । हैमन । हैमंत ।

असस्तुद् च ॥ १७६ ॥ असस्तुद्वाद् ठम्
वा स्यात् । तस्य च सुद् भागमाः शौचास्तिकः ।
अस्य । अस्तन* ।

*पूर्वाहापरहाचन्द्र ॥ १७७ ॥ आम्वा तनद्
वा स्यात् । पूर्वाह्णे जातो मयो वा पूर्वाहेतन ।
पौर्वाहिकः । अपराहेतन । आपराहिकः ।

सायंशिरमाक्रमगङ्गा ॥ १७८ ॥ सायमात्रे*
हिम्यम तनद् स्यात् । सायं जातो मयो वा
सायंतनः । निरंतन । माहंतन* । प्रयेतन ।
अ-माहन्तं मातस्तन । दिवातनं । दोषातन ।

+ चिरपक्ष्मरारस्तन* ॥ १७९ ॥ चिरादेस्तनो
मयति । चिराल । पक्ष्म । परारिल ।

मसंघ्याचुत्तम्योऽह् ॥ १८० ॥ मेम्यसंघ्या
दिम्य अह्नुम्योऽह् स्यात् । सिम्ये मय तैव ।
पौष । माघ* । सांघ्य* । साधिवेकः । आमा
बाम्यः । अतो-द्वैप्य । कैशिर । वास्त ।

+ संवत्सरात् पर्वकर्म ॥ १८१ ॥ संवत्सरात्
पवमि क्छे वाग् स्यात् । संवत्सरं पर्व कर्म वा ।

माहृप एण्यः ॥ १८२ ॥ माहृत्सम्यात्
काह्याभिनः एण्यो मयति । माहृपण्य वकाहकः ।

*दीपाह्म्योऽह्नुम्यो ॥ १८३ ॥ अह्नुम्यो समुद्र
समीपे यो दीप* तस्मात् म्यो मयति । द्वैप्य ।

+ पमाह्म्योऽह्नुम्यो ॥ १८४ ॥ एव्य इमो

मयति छेपे । पयिम । अमिम* । आरिया ।
अतिमः ।

मय्यान्म ॥ १८५ ॥ मय्यान्मो मयति
छेपे । मय्यम ।

संमस्य ॥ १८६ ॥ संमस्ये मय्यान्मा
मयति । माति स्पृको नातिहसो मय्याः । यति
हसो नाति दीर्घा य सोऽपि मय्याः ।

+ वामाभिर्नाताहुर् ॥ १८७ ॥ वामाभ्यां नाति-
नाताह्न परस्य कैशिकस्य त्वम्योऽह् मयति । अह्-
त्वाम्नि जातः अह्नत्वामा । सिद्धान्तिन ।

इति त्रैलोक्यपरनाम्नि शब्दार्थव्याकरणे
शब्दार्थवचनद्विक्रमां मनुजैर्
तृतीयस्याध्यायस्य
द्वितीय पादः

तृतीय पादः

तत्र जात* ॥ १ ॥ तत्रतीक्ष्णमर्बत् जात
इत्येतस्मिन्नर्थे यथाविहितं त्वा मयति । तत्र
न्मनि अनपेक्षितपरन्वापार* कृत्यम्यो जात ।
शुष्मे जात औष्ण । मापुर् । शीतल । रात्रि
य । पारीक्ष । धामेय । प्राम्य । वादेय* ।
माहृवद् ॥ २ ॥ अह्नुद् ठ स्यात् ।
माहृवि जात माहृपिक* ।

सो शरदो पुद् ॥ ३ ॥ शरदो पुद्
स्यात् सो । शारदक्य मुद्वा । साधिति किं ।
शारदं नान्यं ।

सिध्पपकराहण् ॥ ४ ॥ आम्बाम्ब
स्यात् । सैव । आपकर* ।

पूर्वाहापरहाह्वाद्युक्तमदोषावस्कराव कर्मा
एव्यस्ताम्नां च को मयति । पूर्वाह्णे जात* पूर्व-

ति । कर्णगीय । चर्णगीय ।

यसौ वाद्यम् ॥ ४६ ॥ वर्गात्वात् यसौ स्त
अवाद्यम् । भरतवर्ण्य । भरतवर्णीय । भरत
वर्णीय । एवं—बाहुवर्ण्य, बाहुवर्णीय,
बाहुवर्णीयः । अद्यम् इति किं ? टवर्णीय ॥
+ स्वैः प्रपुराह ॥ ४७ ॥ कृते विषये अंतः
पुराह अं भवति । अतः पुरे अवा अतः पुरिका स्त्री
कृत् इति किं ? आतः पुर ।

* कर्णसंज्ञायात् क ॥ ४८ ॥ आम्ना को भवेति
कृते । कर्णिका । स्फटिका मृणविशेष ।

* तस्य व्याख्यानं च प्रभाह ॥ ४९ ॥ तस्येति
तात्पर्यात् व्याख्यानार्थे तत्र मने च प्रवचनकाले
यथाविहितं स्यो भवति । मुपा व्याख्यानं मुप्यु
मने वा लोप । मैकं । कर्णं । प्रवादिति किं ?
पाटादिपुत्रस्य व्याख्यामी मुक्तेष्वका ।

* बह्वचल प्रायः ॥ ५० ॥ बह्वचो प्रभाह
लम् भवति प्रायः । एतच्चलम् व्याख्यानं तत्र
मने वा पातनत्विकं । पांचलौकिकं । प्रासजिक ।
मायमिकं । नामाख्यातिकं । आभिष्टोमिकं ।
कचिन—संहितायाः व्याख्यानं संहितं । बह्वच
इत्येव—दार्ढ्यं ।

इपमृच ॥ ५१ ॥ अथचो मृचः अकू
शब्दाच्च लम् स्यात् । अथच व्याख्यानं तत्र मने
वा आंगिक । पौरिकं । तार्किकं । गार्हिक ।
गामिकं । अह—आर्थिकं ।

+ अपिभ्योऽध्याये ॥ ५२ ॥ अपिभ्यश्चम्यो
प्रवचनविम्वहम् स्यात् अध्यायः । अशिष्टम्
व्याख्यानं तत्र मने वा वाशिष्ठिकोऽध्यायः । वैद्या
मित्रिक ।

* पौरोडासपुरोडासादौ ॥ ५३ ॥ आम्ना
उद्देश्ये स्यो स्त । पौरोडाशिक । पौरोडाशिकी
पौरोडाशिक । पुरोडाशिक । पुरोडाशिकी ।

पुरोडाशिका ।

उद्देश्यो यः ॥ ५४ ॥ उद्देश्यो यो भवति
उद्देश्यः ।

* शिक्षाद्वयात् ॥ ५५ ॥ शिक्षादिभ्य उद्-
देश्य अण् स्यात् । शिक्षावा व्याख्यानं तत्र
मने वा ऐषः । आगमण । पादव्याख्यानं छात्रस्य ।

तत आगत ॥ ५६ ॥ तत इति कास-
मन्वात् आगत इत्यतस्मिन्नेयं यथाविहितं स्यो
भवति । मुत्रादगत-औत्र । राट्टिय । आदिष्यत्र ।

यौनर्मात्तात् बुम् ॥ ५७ ॥ यौनेभ्यो
मौलम्भ्य बुन् भवति तत आगतः । मातृका-
दागत मातृककं । मातृमहकं । औपाध्यायकं ।
आचार्यकं । अतिप्र आगतं आतिप्रकं ।

* वा पिभ्य ॥ ५८ ॥ पितृशब्दात् यो वा
निपात्य । पितुरागतं पिभ्यं पैतृकं ।

* उच्छृण ॥ ५९ ॥ अकारात्तात् यौनर्मात्तात्
लम् स्यात् । मातृकादागत मातृकाभातृकहोतृकपैतृकं ।

* आयस्यानात् ॥ ६० ॥ आयस्यानात्तात्
लम् स्यात् । शुल्काश्रम्या आगतं औल्का-
शिक । गौस्मिक । आपत्तिकं ।

* अट्टिकादेरण् ॥ ६१ ॥ अट्टिकादिभ्योऽण्
स्यात् आगते । शौटिकं । कर्कषं । तैर्ब ॥

मोत्रादकवत् ॥ ६२ ॥ मोत्रार्थक इव
त्यविधिमभवति तत आगतेऽर्थे । यथा—विद्वानां
अक्रः वेद । तथा विदेभ्य आयत्त वेद । गार्गं ।
औपगवकं ।

* नृहोतोर्वा रूप्य ॥ ६३ ॥ नृवाविभ्यो
हेतुवाविभ्यश्च रूप्यो वा भवति आगतेऽभिनव
पादागतं भिनवत्तरूप्य । भेनदत्त । समादेशो-
रागतं समरूप्यं समीय । पापकूप्यं, पापीयं ।

मयट् ॥ ६४ ॥ नृहोतृभ्यो मयट् स्यात्
आगते । भिनवत्तरूप्य । सममयं । पापमयं ।

कृष्णपञ्चत्ययकनुसोमाभ्यासैपमसो मुनः
॥ २६ ॥ एभ्यो मुनः स्वात् । यस्मिन् काले
मयूरा देवारा इत्यत्र कलापिनो मवेति स का
कस्तस्तादृशव्यात् कलापी । यस्मिन्मन्त्राः
पठन्ति सोऽन्त्रात् । यस्मिन् यवानां पुंस
स यवपुंसः । उमान्वयन्ते विशिष्यन्ते यस्मिन्
काळे स उमान्वयः । कलापिनि काले देवमूर्णं
कलापद्वयमन्त्राकां यवपुंसका उमान्वयसकां एवमर्कं ।

ग्रीष्माक्षरसमाहं बुन् ॥ २७ ॥ आभ्यां कुम्भ
मवति देवे अन्त्रे । ग्रीष्मर्कः । आक्षरसमर्कः ।

संवत्सराग्रहायणमाष्टशु च ॥ २८ ॥ आ
भ्यां ठश्च न्यात् बुन् च । संवत्सरे देवमूर्णं सां-
स्वरिक । सांस्वरिकी आग्रहायणिक । आग्रहायणका

रौति मृग ॥ २९ ॥ कालाक्षरमन्त्रांस्त
मर्वात् रौति मृग इत्येतस्मिन्नर्थे यथाविहितं
स्यो मवति । निघायां रौति मृग-नैक्षिक
नैष्ठ । मादोविकः । मादोवः ।

* मयी च ॥ ३० ॥ मयी इत्येतस्मिन्नर्थे
कालाक्षरानि यथाविहितं स्यो मवति । निघायां
मयी नैक्षिक नैष्ठ । वास्तव । चकार का
कानुर्कषणार्थः ।

मय ॥ ३१ ॥ तत्रेतीन्द्रमर्वात् मय इत्येत
स्मिन्नर्थे यथाविहितं स्यो मवति । जुने मय
औन । राप्दीव । ग्रामीण ।

दिगादेयं ॥ ३२ ॥ दिगादिभ्यो यो मवति ।
तिष्ठि भवो दिक्ष्व । वार्य । बर्दव ।

दृढागात् ॥ ३३ ॥ दृढागावगात् यो मवति ।
दृतेषु मय इत्य । ओष्ठ्य । कम्प्य । शुक्ल्य ।

इति कुलिकस्यिहस्त्रयस्यार्हेहं ॥ ३४ ॥
एभ्यो बम् न्यात् । इतो मयै वार्यै वरुं ।
कौशेय भ्यावि । कम्पयेवै तर्क । वास्तेय मृगं ।

अस्यै मयं आस्तेयं तेज । अत्र तस्यै-
याने अस्तिमावो निपात्यते । आदेव विं ।

ग्रीष्माभ्योऽण्वा ॥ ३५ ॥ ग्रीष्माभ्योऽण्वा
इत्थं च । ग्रीष्मात् मय मयै मयैव ।

+ यतुर्मासात् सौ ॥ ३६ ॥ यतुर्मासात् यत्
मवति सौ । यतुर्मासेषु मया यातुर्मासै ।
साविति किं । यतुर्मासः ।

भ्यो यजे ॥ ३७ ॥ यतुर्मासात् भ्यो यजति
यज्ज्ज् । यातुर्मास्यानि यज्ज्कर्माणि ।

अत्रेवर्हिर्गामीरर्पचक्रमात् ॥ ३८ ॥ एभ्यो यो
मवति देवे मय-देव्य । वाद्य । गामीर्वा । र्पचक्रम् ।

* इत्थं परिमुस्तादे- ॥ ३९ ॥ इत्थं परि
मुस्तादेभ्यो मवति । मुस्तात् परि-परिमुत् । तत्र
मय-पाणिभ्यः । पारिहृत्यम् । यर्षोऽन्त्रे ।

अत-पूर्वाद्दत्ता ॥ ४० ॥ आर्दत्तम् अत-पूर्वात्
स्यात् । अगारस्यातः-अंतरगारं । तत्र मय-
आंतरगारिकः । आंतरगोहिकः । आंतरगुरिकः ।

अपाभानुनीचिकर्मात् प्रायो ॥ ४१ ॥ उपपूर्व-
भ्यो आन्वादिभ्यो इत्संज्ञकेभ्य ठस् स्यात् तत्र
प्राये मये । आनुम । सनीर्प-उपभानु । तत्र प्रायो
मय-औपभानुका सेवक । औपनीचिक कार्य-
पणकं । औपनीचिकः सूचकः ।

पर्यनोर्गामात् ॥ ४२ ॥ आभ्यां ग्रामात् दृक्
स्यात् । ग्रामात् परि-परिग्रामे तत्र मय-वारिग्रा-
मिकः । आनुमादिकः ।

+ मध्यपञ्चमदिना मृक् च ॥ ४३ ॥ मध्यपञ्च
म्यात् तत्र मये छादयो मवति मृक् चामय ।
मध्ये मय मध्यमीय । माध्यम । माध्यमा ।
मध्यदिन ।

विहामूर्ध्नां सुखेय छ- ॥ ४४ ॥ आभ्यां मध्याह्न
मे मवति । विहामूर्ध्नीय । मध्याह्नीय । मध्यमिन् ।
वर्गात्वात् ॥ ४५ ॥ वरीयात् मये छे मय-

अयवर्णा मोक्तं छदो विद्वत्समीयते वा आयवर्ण
विकार । तेषां पम आन्नायो वा आयवर्ण ।

* साकसात् सर्वाकसक्षणपोष पा ॥ ११८ ॥
साकसक्षणावरणात् संये अके छदो बोधे बाण
वा स्यात् । साकस्येन मोक्तं विद्वत्समीयते वा सा
कसा । तेषामयं सर्वाकसो छक्षण बोधो वा सा
कसः । साककसः ।

* गोत्राद्व्यभिञ्ज ॥ ११९ ॥ गोत्रवाचकाद्
अभाषताद् अण् स्यात् स्वेवं संघातौ । विद्वानां
संघादि वैदः । और्व । मार्ग । बास । वा
स । द्वाङ् । गोत्रादिति किं । सौतगमेरिदं
सौतगमीयं ।

* बुभुक्षिप्यद्वंदमाणवे ॥ १२० ॥ गोत्रात्
शिष्यद्वंदमाणववितात् बुभुक्ष् स्यात् । औपग
वत्स्य स्वं औपगवकं । दाक्षकं । मार्गक । अशि
प्यद्वंदमाणव इति किं । काठघस्येन शिष्या
द्वंदमाणवा वा काठ्य । गौकषा । दाक्षाः ।

रैवतिकदेष्ट ॥ १२१ ॥ रैवतिकदेष्टः
गोत्रात् छे भवति । रैवतिकम्बेदं रैवतिकीय ।
गौरमीयीय । स्वापिचीय ।

+ कौपिनसहासिपदावप् ॥ १२२ ॥
आम्ना गोत्रवाचिन्मां तन्म स्वेष्टं स्यात् ।
कुपिबलस्यास्य कौपिबला । हस्तिपदस्य हा
स्तिपदः । तयोः स्वं कौपिबकं । हस्तिपदं ।

तस्य विकार ॥ १२३ ॥ तस्येति
तासमर्थात् विकार इत्येतस्मिन्नेवं यथाविहितं
स्यो भवति । मत्स्यो विकारः मात्मन ।
तार्पण मार्तिकः ।

माप्योपपिहलेभ्योऽप्यने च ॥ १२४ ॥
माप्योपपिहलेभाविभ्योऽप्यने विकारे च यथा-
विहितं स्यो भवति । कपोतस्यावयवो विकारो
वा कपोतं सज्जि मांसं वा । मायूरं । बौर्व कर्षं ।

गौर्यं मम्म । पैप्पलं । कारीरं । वैस्व । पासासं ।
अतासाद् अनुपि ॥ १२५ ॥ तासावण म
वति अनुपि । तासस्य विकारः तासं अनु ।
तासमयोऽन्य ।

* हेमावर्णान्माने ॥ १२६ ॥ हेमवाचिनो मानेऽण
स्यात् । आतरूपस्य विकारः आतरूपो निष्क ।
हाटकं कार्पाषण्माणान इति किं । काचनमथा यष्टि ।
हेमादिभ्योऽण् ॥ १२७ ॥ एवम् अण् स्यात् ।
हेमन विकारोऽवयवो वा हेम सिंहासन । रावतः ।
बौर्दुवरः ।

अपुनतो पुङ् ॥ १२८ ॥ आम्ना अण्
स्यात् पुङ् पागम अपुनो विकारः अपुनः । आदयो

* अम्ना लङ् ॥ १२९ ॥ अमीक्षन्वावप्
स्यात् लङ् पागम । आमीक्षं मत्माक्षामीक्षी लङ्
अमयद् वाऽमकाछादने ॥ १३० ॥ तन्तात्
मकाछादनवर्तितेऽवयवे विकारे च मयद् वा स्या
त् । अक्षमनो विकारः अक्षमयं । आक्षं । सि
कतामयं । सैकत । कपोतमयं । कपोतं । अ
मकाछादने इति किं । नौहृ लृप् । कर्पास प्रावार ।

* एकाच्छराद्यमाणिदोः ॥ १३१ ॥ एकाच
छरादे अमाणिवाचिनश्च दोर्मयद् स्यात् विकार
रावयवयोः । पुन्यमं । बाहुमय । शरमय ।
दममय । तृणमयं । अमाणिदो — आग्रमयं ।
आक्रमयं । तन्मयं ।

तिस्रपदादसौ ॥ १३२ ॥ आम्ना म-
यद् मयत्ससौ । वयमयं । तिस्रमयं । तैकं ।
यावकमन्यत् ।

* श्रीहे पुरोडासे ॥ १३३ ॥ श्रीहर्मयद् स्या
त् पुरोडासे । श्रीहीनां विकारः श्रीहर्मयं, पुरो
डास । श्रीहृ बोधनोऽन्यः ।

* गोर्विषयेव ॥ १३४ ॥ त्रैगोर्मयद् स्यात् विधि
अहृत्येवागोर्विद् गोमयं । गोर्विकारो गम्यमन्यत् ।

अथवा मोक्तं छत्रो विद्वत्समीयते वा आभयं
पिका । तेषां धर्म आम्नायो वा आभयं ।

* साकसात् सपाकसकणयोप वा ॥ ११८ ॥
साकसकण्यवावणात् सपे अके छत्रणे योपे चाण
वा स्यात् । साकस्येन मोक्तं विद्वत्समीयते वा सा
कसा । तेषामयं संयोज्यो लक्षण योपो वा सा
कसः । साकसकः ।

* गोत्रादव्ययमिव ॥ ११९ ॥ गोत्रावकाङ्
अभावंताह अह् स्यात् स्वेवं संवाद्यौ । विद्वानां
संवादि वैदः । और्वः । गार्गः । वासु । वा
शः । श्रद्धः । गोत्रादिति किं । सौतगमेरिव
सौतगमीयं ।

* बुभक्षिप्यर्द्धमाणवे ॥ १२० ॥ गोत्रात्
क्षिप्यर्द्धमाणववितात् बुभ् स्यात् । औपग
वस्य त्व औपगवः । दासकः । गार्गकः । अक्षि
प्यर्द्धमाणव इति किं । काठ्ययन्ये क्षिप्या
र्द्धमाणवाः वा काठ्य । गौक्या । दासाः ।

रैवतिकादेश्छ ॥ १२१ ॥ रैवतिकादेः
गोत्रात् छे मवति । रैवतिकस्त्वेवं रैवतिकीन ।
गौरमीमीय । स्वापिमीय ।

+ कौपिमसहास्तिपदाद्व ॥ १२२ ॥
आम्नां गोत्रवाविम्नां तस्य स्वेऽयं स्यात् ।
कुपिबलस्याम्यं कौपिबल । हास्तिपदस्य हा
स्तिपदः । तयोः स्वं कौपिबलं । हास्तिपदं ।

तस्य विकारः ॥ १२३ ॥ तस्येति
सासमर्थात् विकार इत्येतस्मिन्नेव यथाविहितं
स्यो मवति । मत्स्यो विकारः आम्नः ।
राज्यं मार्तिकः ।

आम्नोपपिहृक्षेभ्योऽयमेव ॥ १२४ ॥
आम्नोपपिहृक्षवाविम्नोऽयमेव विकारो य यथा-
विहितं स्यो मवति । कपोतस्यावयवो विकारो
वा कापोतं सपिब मासं वा । मायूरः । और्वः कर्कः ।

और्वः मम् । पैप्पलः । कारीरः । वैस्व । पासासं ।
* तासाद् धनुषि ॥ १२५ ॥ तासावण म
वति धनुषि । साकस्य विकारः तामं धनु ।
ताममयोऽयम् ।

* रेमावन्माने ॥ १२६ ॥ हेमवाचिनो मानेऽयं
स्यात् । जातरूपस्य विकारः जातरूपो निष्क ।
हाटकं कापापणामान इति किं काचनमया यष्टि ।
रेमाक्षिभ्योऽयम् ॥ १२७ ॥ एम्य अयं स्यात् ।
हेम विकारोऽयमवो वा हेम सिंहासनं । राजर्तः
और्दुवरः ।

अपुनतो पुङ् ॥ १२८ ॥ आम्नां अह्
स्यात् पुङ् पागम अपुनो विकारः अपुपाकादुपा

* क्षम्या ङ्क् ॥ १२९ ॥ क्षमीशब्दादयं
स्यात् ङ्क् पागमः । क्षामीकं मत्साक्षामीकी लुक्
क्षमयद् वाऽमसाछादने ॥ १३० ॥ तत्तात्
मसाछादनवर्तितेऽयमव विकारो व मयद् वा स्या
त् । अश्मनो विकारः अश्ममयं । आश्वं । सि-
कतामयं । सैकृतं । कपोतमयं । कापोतं । अ
मसाछादन इति किं नोहृ ल्यः । कार्यास प्रावार ।

* एकाच्छराद्यमाभिदोः ॥ १३१ ॥ एकाच
छरादे अमाधिवाचिनश्च बोर्मयद् स्यात् विहा
रावयवयोः । मृन्मयं । वाक्मयः । छरमयं ।
वसमयः । लुचमयः । अमाभिदो — आभ्रमयः ।
श्याकमयः । तन्मयः ।

तिस्रपवादसौ ॥ १३२ ॥ आम्नां म
यद् मवत्यसौ । यवमयः । तिङ्मयः । तैलं ।
यावकमन्यत् ।

* व्रीहेः पुरोडाशे ॥ १३३ ॥ व्रीहेर्मयद् स्या
त् पुरोडाशे । व्रीहीणां विकारः व्रीहिमयं पुरो
डाश । व्रीहः ओदनोऽयम् ।

* गोर्विहयेव ॥ १३४ ॥ गोर्वेमयद् स्यात् विधि
सहस्येवगोर्विद् गोमयं । गोर्विकारो गम्यमन्यत् ।

शेषस्याप्युक्तं ।

कृते ग्रन्थ ॥९९॥ आसमर्थात् कृते ग्रन्थ
यथाविहितं त्वा भवति । समसमर्थात् कृतं सा
मंतमर्थात् बाधकं । सिद्धसेनीयः स्तव । ग्रन्थ इति
किं ! तस्या कृत मासः ।

स्त्री ॥ १०० ॥ तेनति आसमर्थात् कृ-
तेऽर्थे यथाविहितं त्वा भवति स्तुतिभये । मक्षिका
मिः कृतं माक्षिक मधु । कौद्रं । वारटेरं । आमरं ।
गार्ग्यं कृतं गार्ग्यं ।

कुलासदेव्युक्तं ॥ १०१ ॥ एभ्यो कुल-
स्यात् कौ । कुलादेन कृतं कौलादकं । कौमा-
रकं । वारकं ।

* वस्य स्वं ॥ १२ ॥ वस्येति वासमवात्
स्वमिति स्वमिति द्वितीये यथाविहितं त्वो भव-
ति । उपगौरिदं औपम्यं । बाधो छात्तात्ताद्विषयं ।

इत्यर्थे राहुः ॥ १३ ॥ व्याख्या ठा-
स्यात् । इत्येव्यं ह्यधिकं । कैरिकं ॥

+ समिधेऽप्येवमाधाने ॥ १४ ॥ समिध-
श्चत्वात् टेन्यत् भवति आधाने । समिधमाधानो
मंत्र साविधेन्यः । समिधेनो भाक् ।

+ धाम्नीधं गृहे ॥ १०५ ॥ धाम्नीधमवात्
गृहेऽर्थेऽस्य बद्धवामावय विपत्तयः । धाम्नीधु-
श्चत्वात् विधेयत्वं गृहं—धाम्नीधं ।

* रवाद् बोद्धे ॥ ११५ ॥ रवाद् स्वर्णे य-
स्य स रवस्य बोद्धे रवमि एव च स्यात् ।
रवत्वात् बोद्धे रवः । रव्यं चकं । बोद्धे इति
किं ! रवत्वेन त्वानं ।

* सादेव्य य ॥ १७ ॥ रवात् केववात्
सादेव्य स्वेनं यो भवति । रव्यं । इयोरवयो
मैत्रा द्विरव्यः । परमरव्यं ।

पञ्चादह ॥ १८ ॥ पञ्च बाह्यं तत्पूर्ववत्
स्यात् स्वेनं । व्याधर्यं । औप्यर्यं । रासवर्यं ।

पञ्चाह ॥ १०९ ॥ पञ्चाशिनोऽस्य स्यात् ।
उप्यस्यार्थं औप्यः । आशः । रासम आशो रवः

+ बाध्याध्यापकरणे ॥ १११ ॥ पञ्चादह-
उक्तः स बाध्याध्यापकरणेऽप्यवश्यं । अन्ध-
नामय बाधः आशो रवः । आशोऽप्या ।
आशं पास्यामनं । बाध्याध्यापकरण इति किं ।
अश्वानामयं बाधः ।

+ वहेस्तुरिदं च ॥ १११ ॥ वहेस्तुरिदं
अस्य स्यात् । तस्य तुरिदममर्यं । वहेस्तुरिदं
त्वं बाधितं । सांभितं ।

* ईशत् पुन विवाहे ॥ ११२ ॥ ईश-
विवाहेऽर्थे पुन स्यात् । पुनर्वच इत्यस्य तेषं
विवाहः पुनश्चत्वात् । पुनश्चत्वात् ।

* वैरेऽप्येवमासुरादिभ्यः ॥ ११३ ॥ ईश-
वेषमुरादिभिराह पुन स्यात् वैरे । अदिन-
कुल्येदं वैरं—अदिनकुलिक । आसुरादिभ्यः ।
काकोऽसुरिका । अवेमासुरादिभ्यः इति किं ।
वेमासुरस्य वैरं देवासुरं । राकोसुरं ।

* वरणात् पुन ॥ ११४ ॥ वरणात्पञ्चाह-
पुन स्यात् । कटेन मोक्षं विदंस्वपीयते वा नि-
हासोऽप्येवमोक्षो वा कटः । तेषां त्वं कटकं ।
काकापकं । वारकं ।

धर्माभ्यामे ॥ ११५ ॥ धर्माभ्यां यो पुन-
विहितः । धर्माभ्यामवमारेण स्यात् । कट्या-
धर्मं आभ्यायो वा कटकं । काकापकं । वै-
पकावकं । धर्माभ्याम इति किं ! कट्यादिकेन ।

उद्योगौषधिकयादिकचतुष्टयनयन्या-
त् ॥ ११६ ॥ उद्योगादेव्यवात् पञ्चाह यो
भवति धर्माभ्यामे । उद्योगं । औषधिकं । वा-
दिकं । वाह्यं । मातृं ।

आवर्तनोऽस्य ॥ ११७ ॥ आवर्तनिकस्य
मतेन आध्यात्मिकः आवर्तनो विद्यामते वर्यं ।

कोरमाणं स्यात् । कुठरस्य संस्कृतं कौठर्यं ।
तेरिडीक । दार्दक्यं ।

* तरन् ॥१५६॥ तेनेति मांतात् तरत्यर्थे ठ्ण
स्यात् । उड्डेन तरति मौडुविक । मौडुविक ।
कांरुविक ।

नौद्वयवन्त ॥ १५७॥ नौद्वयवन्त इव
वन्त ये भवति तरत्यर्थे । नावा तरति नाविक ।
पाटिकः । द्वविकः । बाहुकः ।

वरत् ॥१५८॥ तेनेति मांतात् वरत्यर्थे ठ्ण
स्यात् । इतिना वरति इतिविकः । धाटिक ।
दाविक ।

परपिण्ड ॥ १५९ ॥ परमपिण्ड स्यात्
वरत्यर्थे । परपिकः । परपिण्डी । वपिक ।
वपिकी । रविक ।

* पादिक ॥१६०॥ पादवन्तव्यात् ठ्ण निपात्य ।
पदमावन्त । पादाम्नां वरति पदिकः ।

श्रगणाद् वा ॥१६१॥ श्रगणाद् ठ्ण स्यात्
वा । श्रगणेन वरति श्रगविक । श्रगविक ।

वतनाद्वर्मावन् ॥१६२॥ वेतनावेष्टण स्यात्
बीजत्यर्थे । वेतनेन बीजति वेतनिक । बाहिकः ।
मारिक । धाडिकः ।

* वल्लकपविक्रयकपविक्रयेभ्यश्च ॥१६३॥
वल्ल कपविक्रय कप विक्रय इत्येतेभ्यो भवति
बीजति । वल्लं मूल्यं तन बीजति वल्लिक ।
कवविक्रयिकः । क्रयिकः । विक्रयिक ।

+ छमायुषाद् ॥ १६४ ॥ आयुषाद् छो
भवति ठ्ण । आयुषेन बीजति आयुषीयः ।
आयुषिक ।

प्राचीनम् ॥१६५॥ प्राचात् बीजत्यर्थे लम्
निपात्य । प्राचेन कमेया बीजति प्राचीना माया ।
इत्युत्संगादे ॥१६६॥ उत्सगावेर्ह्रस्वर्थे
ठ्ण स्यात् । उत्सगेन वरति औत्सविक ।

मौडुविक । पैटविक ।

उड् मस्त्राद् ॥१६७॥ परमपिण्ड स्यात् ।
मस्त्रा इति मस्त्रिकः । मरटिक । मरविक ।
वा निवपनीयमाद् ॥ १६८ ॥ माम्नां
वरति उड् वा स्यात् । विमविकः । वीवविक ।
वैवविकः ।

+ अण् कुटिलिकाया ॥१६९॥ कुटिलि-
कावन्तव्यात् अण् स्यात् । कुटिलिकाया इति
कौटिलिकः सुग, कर्मार, कर्पकः, परिमामक,
चौरो वा ।

निवृत्तेऽसप्तधादे ॥१७०॥ निवृत्तेर्जं नवपू-
तादे ठ्ण स्यात् । नवपूतेन निवृत्तं आसप्तिक
वैरं । आसप्तिक ।

मावादिम ॥ १७१ ॥ माववादिम
इमो भवति । पाकेन निवृत्तं—पाकिम भोदन
सेकिमावसि । कुट्टिमा भूमि ।

को ॥ १७२ ॥ विसृतावाद् इमो भवति ।
पक्षितम् । वृक्षिम् ।

नित्य ॥ १७३ ॥ वसंतघटं नित्यं इमपरं
प्रयोजकम् । पक्षितम् । तेन पक्षित्वा निवृत्तमिति
वाक्यं पक्षित्वा भोमत इत्यादिप्रयोगश्च न भवति ।

वाचिवापमित्याद् कण् ॥ १७४ ॥
वाम्नां कण् स्यात् । वाचिटेन वाम्नाया निवृत्तं
वाचितर्कः । अपमित्येन प्रतिदानेन निवृत्तं
आपमित्यर्कः ।

संख्ये ॥ १७५ ॥ मांतात् संख्ये मिमि
तेर्जे ठ्ण स्यात् । ख्या संख्यां दाविकं । पैण-
विक । मारिविक ।

* धूर्णसुषणमुद्रादिनाम् ॥ १७६ ॥ धूर्णविरिन्
न अण् इत्येते ली भवति । धूर्णेन संख्या
धूर्णिनो—पूषा । सुषण सूष । मौद्र आवन ।
व्यवनेदपसिक्त ॥१७७॥ व्यवनेदपसिक्तः

पिष्टात् ॥ १३५ ॥ पिष्टाद्विकारे ममद्
स्वात् । पिष्टमयं ।

क स्तो ॥ १३६ ॥ पिष्टात् को मवति
श्री । पिष्टिका ।

• श्रीगवन्मानात् ॥ १३७ ॥ मानवानकात्
श्रीत् इव स्यविभिः स्यात् विकारे । यथा—छतेन
श्रीतं छत्त, छत्तिक । साहसं । तथा—छत्तस्य वि
कार छत्त । छत्तिकः । साहस । मात्सिक ।

कौशेय्या इप् ॥ १३८ ॥ आम्ना इप्
स्यात् तयोः । कौशेयं सूत्रं । एण्याः विकारोऽय
मो वा एवेवं मोसं ।

चन्द्राद् बुब् ॥ १३९ ॥ चन्द्राद् बुब्
स्यात् । औष्क मसि । औष्टिका कंवा ।

× बापोर्जात् ॥ १४० ॥ आम्ना बुब् वा
स्यात् तयोः । औमकं मम् । औमं । उमामयं ।
औमकं सूत्रं । औमं । उमामयं ।

• पयसो यः ॥ १४१ ॥ पयसो विकारे य
स्यात् । पयस्यं दधि ।

द्रो ॥ १४२ ॥ द्रुक्ष्वाद् बो मवति ।
द्रोर्विकारः द्रव्यं ।

माने वयः ॥ १४३ ॥ द्रोमनि वयो
मवति । द्रुवयं मानं ।

• हेयमयीन ॥ १४४ ॥ द्रोमोदोह द्रुम्याव
सम निपात्य महेतेष्व हिंस्यगुमाव । द्रोमोदोह
स्य विकारः हेयमयीनं वृत् ।

• नाता फलद्वययात् ॥ १४५ ॥ विकारेऽ-
वदव य ये इमे स्याः रुक्ता अत एतत्तत्तत्
फलवाधितुवमवर्धितात् तयोऽग्नौ य मवति ।
कपातस्य विकार कापोत् । तस्य विकारोऽ
वपरो वा वति मवत् मात्सि । अकलद्वयमाविति
किं । आनकवमा विकारोऽवववा वा फलं आनककं ।
तयोऽग्नौमकमयं । द्रोवयं शाकं ।

चण्डके ॥ १४६ ॥ चण्डाये सतो
मवति तयो । आनकवमाः विकारोऽवववे
वा फलं आनककं । वदरं । कुवक । मवववो
शोपि द्रुम्यशूषीति कीलत्तोऽ ।

• छत्तादेरण ॥ १४७ ॥ एम्नोऽय स्यात्
फलं तयो । छत्तं । नैम्यमोषं । आनकं ।

अम्ना बोम ॥ १४८ ॥ अम्नोऽय विकारे
अववे य विवक्षिते उद्ग वा मवववव । वं
वववव । वं वु फलं ।

• द्राक्षाद्योपविभ्यः ॥ १४९ ॥ द्राक्षावित्
औषविभ्यश्च त्यम्नोद्ग मवति तयोऽद्राक्षा फलं ।
हरीतकी । नसरमनी । मीहिः । वव । योपव्य

• पुण्यमूले वहुलं ॥ १५० ॥ पुण्ये मूले व
वहुलमुद्ग मवति तयोर्ववयोः । मल्लिका पुण्यं ।
मासवी । जावी । वृहटी मूलं । विद्यापी ।
अशुमती । कचिन्न कित्त्वानि मूलानि । कचिद्गु
सितुवार पुण्यं । फलं पुण्यं ।

काश्यपारखनौ ॥ १५१ ॥ कंक्षेव
परस्यम्याम्ना मयनौ निपात्यौ छमवाव वृ ।
कंक्षाव कंक्षीयं । तस्य विकार काश्यं । पारखं
परस्यव । तस्य विकार पारखवं ।

माग्यादृण ॥ १५२ ॥ मस्यात् माग
त्यविकृतो वेदितव्यः । तत्रैवोदाहरिष्याम ।

तेन दीप्यतस्तेन मयमिषं ॥ १५३ ॥
तेनति मासमर्वात् दीप्यत्तापर्वेषु उद्ग स्यात् ।
अक्षैर्वाग्मिति आक्षिप । साक्षाक्षिपः । अक्षया
मवति आक्षिप । अक्षैर्वाग्मिति । अक्षैर्वाग्मिति
मितो वा आक्षिप । साक्षाक्षिप ।

संस्कृतं ॥ १५४ ॥ तेनेति मासमर्वात्
संस्कृतमित्वास्मिन्नर्थे उण्य स्यात् । वद्या संस्कृतं
वाचिकं । दार्गवेरिकं । मारीचिकं ।

कुमस्वकोजोऽय ॥ १५५ ॥ कुम्बस्यात्

कोष्ठाण् स्यात् । कुल्यै संस्कृतं कौत्स्य ।
वैशिष्टिकं । शर्वरुक् ।

* वरन् ॥१५६॥ तेनेति मातात् वरत्यर्थे ठ्ण्
स्यात् । उडुवेन वरति औडुविक । गोपुण्ड्रिक ।
काङ्क्षविक ।

नौद्वयचण्ड ॥ १५७॥ नौसम्यात् द्वय
चक्ष ओ मवति वरत्यर्थे । नावा वरति नाविक ।
पाटिकः । छविक । बाहुकः ।

चरन् ॥१५८॥ सेनेति मातात् चरत्यर्थे ठ्ण्
स्यात् । हास्तिना चरति हास्तिकः । छाकटिक ।
दाविक ।

पर्यादिचण्ड ॥ १५९ ॥ दम्बघट्ट स्यात्
चरत्यर्थे । पर्यिकः । पर्यिकी । अश्विक ।
अश्विकी । रविक ।

* पादिक ॥१६०॥ पादशब्दात् ठ्ठ निपात्य ।
पङ्कनाविक । पादाम्ना वरति पदिकः ।

श्रगणाद् वा ॥१६१॥ श्रगणात् ठ्ठ स्यात्
वा । श्रगमेन वरति श्रगविक । श्रगविक ।

वचनादर्जावन् ॥१६२॥ वेतनादेष्टु स्यात्
जीवत्यर्थे । वेतनेन जीवति वेतविक । वादिकः ।
मारिक । वादिकः ।

* बल्लकपविक्रयकपविक्रयेभ्यश्च ॥१६३॥
बल्ल कम्पविक्रय कम्प विक्रय इत्येतेभ्यो मवति
जीवति । बल्लं मूर्ख्य तेन जीवति बल्लिक ।
कवविक्रयिकः । कविकः । विक्रयिकः ।

+ क्ष्मायुषात् ॥ १६४ ॥ आयुषात् छो
मवति ठब् । आयुषेन जीवति आयुषीयः ।
आयुषिकः ।

प्रातीनन् ॥१६५॥ प्रातात् जीवत्यर्थे सम्
निपात्यः । प्रातेन कर्मणा जीवति प्रातीना माया ।
हरत्युत्संगादे ॥१६६॥ उत्संगादेहरत्यर्थे
ठ्ण् स्यात् । उत्सगेन हरति औत्साविकः ।

औडुविक । पैटविकः ।

उट् मस्त्राद् ॥१६७॥ एम्बघट्ट स्यात् ।

मस्रया हरति मस्रिकः । मरटिक । मरमिक ।

वा विमषयीनभात् ॥ १६८ ॥ आम्ना
हरति उट् वा स्यात् । विवाविकः । वीवविक ।
वेवाविकः ।

+ अण् कुटिलिकाया ॥१६९॥ कुटिलि-
कायन्त्रात् अण् स्यात् । कुटिलिकया हरति
कौटिलिकः सुग , कर्मार , कर्पकः , परिभाजक ,
चौरो वा ।

निवृत्तेऽज्ञघृताद् ॥१७०॥ निवृत्त्यर्थे अक्षघृ-
तादे ठ्ण् स्यात् । अक्षघृतन निवृत्त आक्षघृति-
क वैर । खापापद्विकः ।

मावादिभ्यः ॥ १७१ ॥ माववाचिन
इमो मवति । पाकेन निवृत्तं—पाकिम ओदन
सेकिमाश्रयि । कुट्टिमा मृमि ।

कोः ॥ १७२ ॥ विसृत्तात् इमो मवति ।
पवित्तमं । कुत्रिमं ।

नित्यं ॥ १७३ ॥ कर्तव्यते नित्यं इमपरं
प्रयोक्तव्यं । पवित्तमं । तेन पवित्तना निवृत्तमिति
वाक्यं, पवित्तं क्षोमव इत्यादिप्रयोगश्च न मवति ।

वाचिवापमित्यात् कण् ॥ १७४ ॥
आम्ना कण् स्यात् । वाचिवेन वाग्म्यवा निवृत्तं
वाचितकं । अपमित्यन महिषानेन निवृत्तं
आपमित्यकं ।

संसृष्टे ॥ १७५ ॥ मातात् संसृष्टे मित्रि
तेऽर्थे ठ्ण् स्यात् । दद्या संसृष्ट दाविक । पैप्प
विक । मारिविक ।

* पूर्णसमणसुहृदिनाम् ॥ १७६॥ पूर्णविरिन्
अ अण् इत्येते ल्या मवति । पूर्णेन संसृष्टा
पूर्णिनोऽप्या । सम्पण स्य । मौह्र बादन ।
व्यमनैरुपसिक्त ॥१७७॥ व्यमनवादिभ्यः

उपसिक्तज्ये ठग् स्यात् । सूपेन उपसिक्तः मोदन
द्योपिकः । पार्थिकः सूप । तैजिकं शाकं ।

भोजन सहोमसा वर्तते ॥ १७८ ॥ एष्यो
वर्ततेज्ये ठग् स्यात् । आजसा बज्जन वर्तते औ
पसिकः । साहसिकः । आभसिकः ।

• तत्पत्न्यनोक्तो मकूलेपात् ॥ १७९ ॥ तद्विती
प्लवर्णात् प्रत्यनुम्या परात् कोमादः ठग् स्यात् ।
मात्रिकामं वर्तते मात्रिकोपिकः । आनुजेमिकः ।
मात्रिकुठिकः । आनुकूठिकः । मावीपिकः ।
आनवीपिकः ।

• परेष्टुनपार्थात् ॥ १८० ॥ परिपूर्वाभ्यामाभ्या
ठग् स्यात् । परिमुलं वर्तते परिमुसिकः । पारि
पार्थिकः सेवकः ।

मयच्छन् नर्त ॥ १८१ ॥ गद्याविबंतात् मय
च्छत्यर्थे ठग् स्यात् । द्विगुणार्थे द्विगुणे एकं मय
च्छति द्वैगुपिकः । त्रैगुपिकः ।

+ वृषुष बृदे ॥ १८२ ॥ वृषिस्रव्याट्ठग् स्यात्
वृषुपमावय । वृषि मयच्छति वृषुपिकः ।

• कुसीदाट्ठग् ॥ १८३ ॥ कुसादात् ठग् मवति
गर्धे । कुसीदं मयच्छति कुसीपिकः । कुसीपिकी ।

दक्षकादृष्टाट्ठग् ॥ १८४ ॥ दक्षकादृष्ट
व्यात् इबंतात् ठे मवति ठग् च । दक्षकादृष्टार्था
इस दक्षकादृष्ट । तान् मयच्छति दक्षकादृष्टिकः ।
दक्षकादृष्टिकः । दक्षकादृष्टिकी ।

• रसन्नुस्र ॥ १८५ ॥ इबंतात् रसितात् रसति ठे
ठति पार्थे ठग् स्यात् । मय रसति पागरिकः ।
सान्नायिकः । बज्जराण्युठति बावरिकः । मैवारिकः ।

पथिमस्त्यभृगायमीनात् भृत् ॥ १८६ ॥
पदपथमस्त्याभृगायमीनात् भृत् ॥ १८६ ॥
ठग् स्यात् । पथिणो इति पार्थिकः । शाकुनिकः ।
सेविरिकः । मागूरिकः । मास्मिकः । शाकारिकः ।
मागूरिकः । भेम्कुठः । बाराहिकः । सौकरिकः ।

मैनिकः ।

+ परिपथ तिष्ठस्व ॥ १८७ ॥ रति-
शब्दात् इपुसमर्भात् तिष्ठति इति पार्थे ठ
स्यात्परिपथं तिष्ठति इति वा परिपथिकः ।
+ परिपथ ॥ १८८ ॥ परिपथव्यात् इ
तिष्ठत्यर्थे ठग् स्यात् । परिपथिकः ।

• मायद्युपद्व्याप्यार्थं पावत् ॥ १८९ ॥
मायद्यो पद्व्याप्यार्थस्यार्थं वा ठग् स्यात्
पावत्यर्थे । दंडामात्रं पावति दंडामात्रिकः । दंड-
मात्रिकः । पावती पावति पावतिकः । मायद्विकः ।

• पदवात्यनुपदात् ॥ १९० ॥ पदवा-
त्यनुपदात् ठग् स्यात् । पदस्य पदवात्यर्थं वा
पावति-मानुपदिकः ।

• परदारादीन्यन ॥ १९१ ॥ पददारादि-
न्यन्यः पति गच्छत्यर्थे ठग् स्यात् । पददारा-
पति पारदारिकः । गौरदारिकः । यौस्तसिकः ।
मतिपयादृष्ट ॥ १९२ ॥ मय्यो वा
ठग् चाप्रतिपथमेति मतिपथिकाः । मतिपथिकः ।

पदपुपदस्रसामायमतिपथिकं वृत् ॥ १९३ ॥
पदयोः पदादेव इबंतात् गृहात्यर्थे ठग् स्यात्
पूर्वपदं गृहाति पूर्वपथिकः । औपरा-
पथिकः । पार्थिकः । अममिकः । अम-
मात्रिकः ।

• धर्माधर्मो वरत् ॥ १९४ ॥ ध-
र्माधर्मो ठग् स्यात् । धर्मं वारत्तु-
धर्मिकः । आधर्मिकः ।

• समूहात् समवेति ॥ १९५ ॥ स-
मिष्य इतिम्य समवेत्यर्थे ठग् स्यात् ।
समवेति सामुहिकः । सामुहिकः । स-
मिकः । गौठिकः ।

परिपदं ण्य ॥ १९६ ॥ परिप-
ण्यो मवति । परिपदं सयवेति परिप-

सेनां वा ॥ १९७ ॥ सेनासम्प्रादिषवाह
प्यो वा स्यात् । सेनां समवेति सेन्या, सैनिक ।

* सुस्तातादीन् पृच्छन् ॥ १९८ ॥ सुस्ता
तादेरिषवाह पृच्छत्यर्थे ठ्ण् स्यात् । सुस्तात्
पृच्छति सौस्तातिक* । सौस्तारिक ।

+ ममूतादीनाह ॥ १९९ ॥ एष्य आहस्य
स्मिन्नर्थे ठ्ण् स्यात् । ममूताह माभुतिक ।
पार्वाधिक ।

+ मासम्भमित्यादिभ्यः ॥ २०० ॥ एष्यो
वाक्येभ्यश्च स्यात् । वाक्यसम्भवरामार्थमिति
करणमासम्भमित्याह मासम्भिक कार्यसम्भिक ।
मैत्यम्भिक ।

* शब्ददुर्गसमादिकृत्कृत्याह क्यौ ॥ २०१ ॥
एष्यश्च स्यात् क्यौ । शब्द करोति शान्दिक*
वैवाकरण* । दुर्गं वादित्रं-वार्दुरिक । क्यौटं
पश्यति-साकाटिक* सेवक । कुक्कुटी युगमात्र
पश्यति कौक्कुटिको मितुः। कडाविति किं । शब्दं
करोति काश्वदि ।

तस्य पर्म्यं ॥ २०२ ॥ तत्वेति वास
मर्वाह पर्ममित्यस्मिन्नर्थे ठ्ण् स्यात् । शुक्लधा
काया पर्म्यं शौक्लशासिकं । आपणिकं । शौवारिकं ।

* नरापृषोऽण ॥ २०३ ॥ नरावे- अकारा-
ताच्च अण् भवति । नरस्य पर्म्यं नारं । गरी
स्त्री । महिष्या-माहिषं । प्रासेपिकं । पौरोहितं
मुपर्म्यं नारं । मात्रं । पैत्रं । शास्त्रं ।

* वैश्वस्यैमाजिष ॥ २०४ ॥ एतौ शब्दौ
कृत्पितौ निपात्यौ । विश्वसितुर्भर्म्यं वैश्वस्यं ।
कृत् इत्यस्यवात्राण् इत्वं तु निपात्यते । विमा
जयितु-वैमाजिषं ।

वक्रय ॥ २०५ ॥ तांताह वक्रय इत्य
स्मिन्नर्थे ठ्ण् स्यात् । आपणस्य वक्रय आपणिक ।
आपरिक । वीपकद्राधिक ।

तदस्य पर्म्यं ॥ २०६ ॥ तद्विति वास-
मर्वाह पर्म्याह अम्येति तार्थे ठ्ण् स्यात् । यद्वाते
तच्चह पर्म्यं भवति । अपूषा पर्म्यमस्य-आपू
षिकः । जयणिकः । मौक्षिकः ।

+ कित्तरादेष्टद् ॥ २०७ ॥ एष्यच्छद्
स्यात् । कित्तरं पर्म्यमस्य कित्तरिक । पर्मिक* ।
तगरिक । गुणुक्तिकः ।

श्रुतालोपा ॥ २०८ ॥ श्रुतालोपाह उह
वा पर्म्यार्थे । श्रुताह पर्म्यमस्य श्रुताह ।
श्रुताह ।

शिल्प ॥ २०९ ॥ तदस्य शिल्पमित्यस्मि
न्नर्थे ठ्ण् स्यात् । शूर्दगवादनं शिल्पमस्य मार्द
गिक । पाणविकः । वैषिक । नार्तिक ।

महदुक्तश्रुताह वाज्ण ॥ २१० ॥ आम्न्या
वाण स्यात् शिल्प । माहदुक्त । माहदुक्तिक-
शार्धर । शार्धरिक* ।

महरण ॥ २११ ॥ तदस्य महरणमि
त्यस्मिन्नर्थे ठ्ण् स्यात् । असिः महरणमस्य
आसिक । त्सारुक्त । वाक्रिक* । बालुक्त ।

+ परम्भपादण ॥ २१२ ॥ अस्मादण स्यात्
महरण वा । परम्भय महरणमस्य पारम्भय* ।
पारम्भविक ।

शक्तिपेट्टीकण् ॥ २१३ ॥ आम्न्या
टीकण् स्यात् । शक्ति महरणमस्य शाक्तीक* ।
याहीक । याहीकी ।

* ऐष्ट्यादिभ्यः ॥ २१४ ॥ एष्यो वा टीकण्
स्यात् । इष्टिः महरणमस्य ऐटीक । ऐष्टिक* ।
आमसिक । आगमसिकः । वाहिक । दाहीक ।

नास्तिकाभिकदेष्टिका ॥ २१५ ॥
नास्तिकादयः ठर्जता निपात्यते । परलोकादिर्ह
यास्तीति मतिरस्य नास्तिकः । तदस्तीति
रस्य नास्तिकः । दिष्टं वैवं तत्पमापमिति

पुरो ह्य न ॥ २३३ ॥ पुरो ह्य न
नमः । पुरं नमसि नमोयः । पुरं ।

अमर्षोत्तरदक्षिणवामादे स्त ॥ २३४ ॥ स
र्वापादे पुर सो भवति । सर्वाधू—सर्वधुरा ता
बहति सबधुरीण । उत्तरधुरीण । दक्षिण
धुरीण । वामधुरीण ।

* अण्वैकादे ॥ २३५ ॥ एकादे पुर सो
भवति तस्य अण्व बहस्ये एकधुरीण । एकधुरा ॥
अण्वैकादस्य ॥ २३६ ॥ अस्मादण्वैकादस्य गौ ।

इक्ष्मरारिण्य ॥ २३७ ॥ आन्या अण्व स्यात्
बहति । दक्षिण । उत्तर ।

विषयस्यकरणेन ॥ २३८ ॥ इक्ष्मरारि
विषयस्येन यो भवति न वेत्त करणन विषयंति ।
पादौ विषयंति पदा स्पर्श । अत्राया कंडका
अकरणेनेति किं । पादे विषयंति अनुवा ।

* धनगुणौ लक्ष्म ॥ २३९ ॥ धनगुणान्या
यो भवति लक्ष्मरि । धनं लक्ष्मा धन्य । गुण्य ।

* धोऽस्मात् ॥ २४० ॥ अस्मात् जो भवति ।
अन्नं लक्ष्मा अन्न ।

पद्मस्मिन् दृश्यं ॥ २४१ ॥ पद्मात् वंतात्
अस्मिन्निर्वाच्ये यो भवति दृश्य वेत्त । पद्मस्मिन्
दृश्यं पद्म । कर्म ।

* अन्यवचनधर्म्येननुभ्यामन्यवचनार्थपत्त्या
॥ २४२ ॥ अन्वादयो वत्सावा निपात्यंति । वती
वर्तुं बहति अन्वा परिषेत्तुसहाया । अन्वस्य व
त्सो वा अन्व । वत्सं गत वत्स । धर्मेण प्राप्तं
धर्मोदगपेत्त वा धर्म्य । मत्स्या वेत्त वेत्तुया । ये
पुत्र निपात्य । मूत्रेणामुत्साधं मूत्रा श्रद्धा ।
मूत्रेणान्यं मूत्रं सुवर्णादि । इक्ष्मरस्य मियं वंत्तं
वा दृष्यः कर्षि । गृहपतिना संपुष्टः गार्हपत्योमि ।

* नौमिषेण धर्म्यवच्ये ॥ २४३ ॥ नौमिषाया
धर्म्यं वच्ये न यो भवति । माया धर्म्यं माय्यसुव
कं । विनेय वच्य विच्यः ।

पच्यवचनायादनपेते ॥ २४४ ॥ पच्यव-

कंतात् यो भवति अनपेतेऽर्थे । पचोऽनपेत्त पच्यं ।
अर्थ्यं । न्याय्यं ।

छंदसा निर्मिते ॥ २४५ ॥ छंदसो मां-
तात् यो भवति निर्मितेऽर्थे । छंदसा निर्मित छंदस्य ॥

उरसाऽण्वं च ॥ २४६ ॥ उरस मांतात् नि-
मितेऽर्थेऽण्वं स्यात् यच्च । उरसा निर्मितः जौरसः ।
उरस्य पुत्र ।

अमृतस्य करणे ॥ २४७ ॥ मवात् वंतात्
करणेऽर्थे यो भवति । मवस्य करण मव ।

* कौलीनो मत्स्ये ॥ २४८ ॥ कुलात् सप्त
निपात्येते मत्स्येऽर्थे । कुलस्य मत्स्य कौलीन ।

तत्र साधु ॥ २४९ ॥ सत्रेतिपुनर्भात्
साधुरित्यस्मिन्मर्थे यो भवति । सामनि साधुः सा
मन्यः । कर्मण्यत्तरण्य अमान् भिन तस्य ।

मत्साण्य ॥ २५० ॥ मत्साण्यो भवति
मत्से साधु माक साधि ।

परिपदो व्यय ॥ २५१ ॥ परिपदो व्यो
भवति जय्य । परिपदि साधु परिपद्य । परिपद ।

* सर्वमनात् स्वस्य च ॥ २५२ ॥ अस्मात्
स्वस्य भवति व्ययन साधौसर्वमनीन सर्वमन्य ।

* मविमनादे ॥ २५३ ॥ एम्य साधौ स्वस्य
स्यात् । प्रातिवनीन । ऐवंपुनीन । साधुगीन ।
पारपुनीन ।

कवादेकदश ॥ २५४ ॥ कवादिम्य साधौ
ठस्य भवति । काविक । सांक्रयिक । वैक्रयिकः
वैतविक । वैतविक । गौविक ।

पच्यवतिमिषसतिस्वपेदेऽर्थे ॥ २५५ ॥
एम्य साधौ कृष्ट स्यात् । पाच्येय वातिमेय ।
वासतेय । स्थापतेय ।

* देवतांताह तादर्थ्ये ॥ २५६ ॥ देवतांताह यो
भवति तादर्थ्ये । अग्निदेवतायै इदं अग्निदेव-
त्वं । पितृदेवत्वं ।

• पापार्थे ॥ २५७ ॥ एतौ बलप्राप्तिं निपा-
त्यौ । पादाबमुदकं पाद्यं । वनपद्माव । अर्थं रत्नं ।

• व्योऽतिवे ॥ २५८ ॥ अतिवेण्यः स्यात् ।
अतिव्ययः अतिव्ययः ।

• इसस्य सादेय कर्षे ॥ २५९ ॥ इसात्
केवलात् सादयय कर्षेऽर्जे व स्वाहाहृक्कय इत्य ।

द्विहस्य । विहस्य ।

• सीतया संमिते ॥ २६ ॥ सीतासम्पदात्
केवलात् सादयय संमितेर्बो भवतिस्तीतय सं-
मितं सीत्यं क्षेत्रं । परमसीत्यं । द्वितीयं ।

• वपस्तुसाम्या ॥ २६१ ॥ आम्नां समिते
यो भवति । वयसा संमित वयस्यः । तुल्यः ।

• सोदर्यसमानोदर्यौ ॥ २६२ ॥ एतौ स-
मानोदरसम्पदात् जातेर्बो नति निपात्यौ समानस्य
व वा समाव । समानोदरे जात सोदर्यं, समानोदर ।

इति सन्ध्याववापरनाम्नि जैनसम्पदाकरणे

सम्पदार्थवचनिक्रियायां लघुपुत्रौ

तृतीयमाग्न्यावस्य

तृतीयः पाद

चतुर्थः पादः ।

माङ्ग ठगङ्ग ॥ १ ॥ अङ्गङ्ग माङ्ग
वेऽर्जः । तेव छेऽभिहृत्यो वेदितव्य । बलवति-तत्त्वे
हित इति कक्षीय ।

• हविरसमेदापूपादेयौ वा ॥ २ ॥ हविर्यं
हात् अन्नमेदात् अपूपादेय वा वा स्वात् । जामि
क्षये इदं जामिहस्यं । जामिहस्यं वयि । जोदन्त्या
जोदनीयास्तंङ्का । अपूर्णं, अपूर्णीया गोभूमाः ।
हृत्स्यं तंङ्का वा छात्र्य ।

• पुनापोर्य ॥ ३ ॥ पुनादेः ऊर्णावाच यो

भवति । पुगार्थं युग्मं । हविर्यं । बहिर्ह्यं । जो-
सकर्म्यं वाच । पिबन्त्य कापास । कमहस्य्या
सुतिक्का ।

• कंबलात् लौ ॥ ४ ॥ कंबलात् यो भवति
लौकिकलोप्यास्तीति कंबलं ऊर्णासतं । लाविति
किं । कंबलीया ऊर्णा ।

• नाम्भूपसोर्नमौ ॥ ५ ॥ आम्नां यो भवति
नम् न इत्यवागदेसौ व । नामये हितं नम्यं
वर्नं । ऊर्णसे हितं-ऊर्णव ।

• छुन्यसून्यौ ॥ ६ ॥ एतौ निपात्यौ अन्तसम्पदात्
य शुन् शून्यौ चादेसौ । अम्यो हितं शुन्यं शून्यं ।
तस्मै हितेऽप्राप्तार्थव्याघरणद्वय ॥ ७ ॥
तस्मै इत्यपसमर्थात् गवादिनिर्गतात् हित
इत्यस्मिन्नर्थे यथाविहितं त्यो भवति । बलस्यो
हितं कक्षीय* । करमीय । पुरोडास्या पुरो
डासीयास्तंङ्का* । अरावादेरिति किं । रावे
हितः । आवावाव हित । ब्राह्मणाय हित ।
द्वय हित ।

• माप्यंगरवस्य लयवमापवपवस्यतिष्ठाय*
॥ ८ ॥ माप्यंगरात् रवावेभ्य यो भवति । वृत्तस्यो
हितं वत्सं । कर्णं । वत्तुत्वं । रप्यं । सत्तं ।
वत्तं । माप्यं । वृत्तं । ब्राह्मण्यं । तिष्ठं ।

• व्योऽप्रावे ॥ ९ ॥ अवाविम्यां व्यो
भवति । अवाव्यो हितं-अवव्यं । अविद्यं ।

• माणवपरकात् सप्त ॥ १ ॥ आम्नां
तस्मै हिते सप्त स्यात् । माणवीय* । वारवीय* ।

• मोगक्ष्म्यास्य-म्यां स्व ॥ ११ ॥ मोगयो
रात्मनस्य लो भवति । मातृमोगाय हित -मातृ-
मोगीय । राजमोगीयः । अरमनीय* ।

• पंचसर्वविभजनाद्यात् ॥ १२ ॥ पंचादि
पूर्वाभ्यानात् यसात् लो भवति ॥ पंचवनेभ्यो
हितं पंचमनीय । सर्वमनीयो वासुपूम्भवाय ।

विप्रमनीनः । वाविति किं ? पंचानां चन
पंचमन । तस्मै-पञ्चमनाय हितः पञ्चमनीयः ।

● महत्सर्वाद्दण् ॥ १३ ॥ आम्नां परात्
अनाद् यसात् तस्मै हितेऽर्थे ट्ण् स्यात् ।
महते अनाय हित माहात्मनिकः । सार्वभानिकः ।
सर्वाण्यो वा ॥ १४ ॥ सर्वात् णो वा स्यात् ।
सर्वस्मै हित सार्वः । सर्वायः ।

● तदर्थे विवर्तिनि ॥ १५ ॥ अवतात्
तदर्थेऽन्तार्थे विवर्तिनि तदर्थपरिणामिनि बाध्मे
अद्वयः स्युः । अगारेभ्यः काष्ठानि-अगारीयाणि ।
मासादीन् वारुः । माकारीयाः इष्टकाः । विचम्य
कार्पासः । तदर्थे इति किं ? मूत्राय कल्पते
यवागू । विवर्तिनीति किं ? उदकाय कूपः ।

● चर्मभ्यन् ॥ १६ ॥ तदर्थे विवर्तिनि चर्म
प्यभिधेये अन् स्यात् । वज्राय इदं बाधः ।
वारवं चर्म ।

● अपमोपानहाञ्चन्यः ॥ १७ ॥ आम्नां
म्यो भवति । अपमोपान हात्त आधम्यः ।
मोपानहं चर्म ।

● अदिर्बलेर्हन् ॥ १८ ॥ आम्नां हन् स्यात् ।
अदिरे तुर्णं अदिरेयं । बाध्या संकुलाः ।

परित्तास्य स्यात् ॥ १९ ॥ परित्ताशब्दाद्
वाताद् हन् स्यात् अस्मेति वार्धे वा परित्ता
स्य भेद् स्यादिति योग्यतया संगम्यत । परित्ता
आसां स्यात् पारित्त्या इष्टकाः ।

● अस्मिदप ॥ २० ॥ परित्तायाः अस्मि-
द्वितीये हन् स्यात् । परित्तास्मिन् स्यात्
पारित्त्यो देशः ।

● चत् ॥ २१ ॥ तदिति वासमर्षाद् अस्यार्थे
विवर्तिन्यास्मिन्वायं मयाविहितं त्यो भवति ।
मसादोऽस्य स्यात् मासादीन् वारुपरिश्रान्यमयः ।
मासादोऽस्मिन् स्यात् मासादीन् वारुः ।

आर्हद्दण् ॥ २२ ॥ अर्हित ऊर्ध्वमनु
क्रमिष्यामः तद्वर्हतीत्यार्हसंभ्यात् तस्य टणभि
कृतो ज्ञेयः । वक्ष्यति-मूर्त्यः क्रीतः, साप्ततीका
वास्तिकः ।

● स्यादेद्वनाहोऽनुप ॥ २३ ॥ इपाहो वविति
आहात् यो यतस्यो विषास्यत स तसः कृन्नात्
तद्वताश्च स्थिसंज्ञादर्थमवतीति ज्ञेयं अनुवतात् ।
वक्ष्यति-प्रायणं वरति प्राणायामिकः । द्वेषा
प्रायणिकः । स्यादरिति किं ? महापारायण
मपीते । अनुप इति किं ? द्वाभ्यां शूर्पाभ्यां
क्रीतं द्विष्यप्रायण्येव क्रीतः द्विष्यपिकः ।

● घटादस्वार्थेऽस्ते उयो ॥ २४ ॥ घटात्
उयो स्य अस्वार्थेऽस्ते । घटेन क्रीतं घटिकं,
स्य । अस्वार्थ इति किं ? घटे मानमस्य घटकं ।
स्योत्रावस इति किं ? ह्यपिकं घट द्वौ व घटं व
द्विघट । तेन क्रीतं-द्विघटकां त्रिघटकः ।

● त्रिघटविषयेऽहुरस्ती ॥ २५ ॥ आम्नां
हुरस्ती यवत्यस्ती । त्रिघट्य क्रीतं त्रिघटकाविघटकः ।
अलाविति किं त्रिघट्यमानमस्य त्रिघटकं । विघटिक

● स्तेष्व कोऽञ्चतः ॥ २६ ॥ घट्ति इत्ये
तद्वतवर्तितात् स्थिसंज्ञात् तान्मां व को भवति ।
द्वाभ्यां क्रीतं द्विकं । अनुपिकं । बहुकां त्रिघटकं ।
विघटिकं । अघटेरिति किं ? अस्वारिघटकः ।
वाघिकाः ।

● वनोर्ध्व ॥ २७ ॥ वनतात् स्य कस्य
इह वा स्यात् । यावता क्रीतं यावतिकयावत्कं ।
वावतिकं । वावत्कं ।

● कसार्द्धाद्दण् ॥ २८ ॥ आम्नां दण् स्यात् ।
कसेन क्रीतं कसिकं । अर्द्धिकं । अर्द्धिकी ।

● अर्द्धात् पञ्चकसकर्पात् ॥ २९ ॥ अर्द्ध
पूर्वात् पञ्चकः दण् स्यात् । अर्द्धपसेन क्रीतं अर्द्ध
पञ्चिकं । अर्द्धकसिकं । अर्द्धकसिकं ।

+कापोपणात् मास्य प्रविश ॥ ३० ॥ अ
स्माद् स्माद् मास्य च प्रतिरात्रेशो वा । का
पानधिक* । प्रविश* । प्रविशौ ।

अनन्तमानसहस्राब्द ॥ ३१ ॥ आम्नामस
स्यात् । घातमानं । साहसं ।

घृणाद्घृण्य ॥ ३२ ॥ घृणाद्घृण्य वा स्यात् ।
घृणै । घृणिकं ।

असनाद् ॥ ३३ ॥ अस्माब्ज् स्यात्तावासनं ।
विश्रुतिक्ताद् ॥ ३४ ॥ अस्माब्ज् स्यात् ।
विश्रुतिकं ।

रात् ख ॥ ३५ ॥ विश्रुतिकंतात् रसात् सो
मवतिह्यम्ना विश्रुतिकम्ना कीर्त विश्रुतिकीनां
विश्रुतिकीनं ।

अनुपोज्जाब्ज ॥ ३६ ॥ अनुपोज्जात् रात्
वत्स्य वत्सेषु मवति असौ । द्रव्यान्मां कंसाम्नां
कीर्त द्विकंसं । किकंस । अण्यद्विकंसं । द्विर्गुणं
त्रिर्गुणं । अनुप इति किं । द्विर्गुणं कीर्तं पि
घृणिकं । अस्माविति किं । पंच काश्चिन्मां परि
मात्रमस्य पांचलोदितिकं* । पांचकणलिकं ।

अजाज् ॥ ३७ ॥ अनुपो रात् अमो बोध
मवतिद्विज्जतमानं, द्विज्जतमानं द्विज्जहसं द्विज्जहसं ।

कार्वापणसुवर्णात् ॥ ३८ ॥ कार्वापण
सुवर्णात् द्विर्गुणं रात् त्वस्य बोध्यमवति । द्वि
कार्वापणं । द्विकार्वापणिकं । द्विगुणं । द्विगो
वर्णिकं । अण्यद्विगुणं । अण्यद्विगोवर्णिकं ।

द्वित्रिंशद्विंशद्विंशत् ॥ ३९ ॥ द्वा
वे पराम्ना निष्प्रविस्ताम्ना वा त्वस्योक्तमवति ।
द्विनिष्प्रं । द्विनिष्प्रिकं । त्रिनिष्प्रं । त्रिनिष्प्रिकं ।
चतुर्निष्प्रं । चतुर्निष्प्रिकं । द्विनिष्ठं । द्विनिष्ठिकं ।
त्रिनिष्ठं । त्रिनिष्ठिकं । चतुर्निष्ठं । चतुर्निष्ठिकं ।

सारीकाकिणीम्य* कप् ॥ ४० ॥ सारीका
किणीम्य*तात् रात् केवलाभ्यां आभ्यां कप्

स्यात् । द्विसारीकं । द्विकाकिणीकं । अण्यद्विसा
रीकं । अण्यद्विकाकिणीकं । सारीकाकिणीकं ।

पणपादमावाद् य* ॥ ४१ ॥ पणपा
दाद् रसात् यो मवति आ अर्थे । निष्प्रं ।
त्रिनिष्प्रं । अण्यद्विनिष्प्रं । द्विनिष्प्रं । द्विनिष्प्रं ।

घातान् ॥ ४२ ॥ घातान् रात् यो
मवति वा । द्विघातं । निष्ठं ।

घातान् ॥ ४३ ॥ घातान् रात् यो
मवति वा । द्विघातं । निष्ठं ।

द्विज्जरेण्य च ॥ ४४ ॥ आम्नां परात् घा-
पण्य अण् स्यात् यद्य वा । द्विज्जरेण्यं । द्विज्जरेण्यं ।
द्विज्जरेण्यं । द्विज्जरेण्यं । द्विज्जरेण्यं ।

मूल्याः कीर्त ॥ ४५ ॥ मूल्यादिमो निर्दे
घात् पञ्च मावाद् कीर्तमित्यस्मिन्नर्थे मवानिहितं
स्या मवति । अशीत्या कीर्तमाशीतिकं । घातिकं
घात्यं । द्विकारिकांमूल्यादिमो निर्दे क्तिपुत्रज् कीर्तं ।

तस्य बाप* ॥ ४६ ॥ तस्येति तासमर्थात्
बाप इत्यस्मिन्नर्थे ण्यादय* स्युः । तस्यस्य बाप*
मास्त्रिकं । सारीकं ।

+वातपितृभ्यमसंनिपाताच्छमनक्रोपने ॥ ४७
तात्तात् वातावे* ठञ् स्यात् शमने क्रोपने बाधे ।
वातस्य शमने क्रोपने वा वातिकं । पेटिकं ।
शैथिलिकं । सांनिपातिकं ।

हेतु* संयोगोत्पात्तौ ॥ ४८ ॥ तात्तात् हेतु
रित्याभिन्नर्थे ण्यादयः स्युः । यो हेतु* स येतु
संयोग उत्पातो वा स्यात् । घातस्य हेतुरीश्वरेण
संयोग-घातिकं घात्यः साहसं सांनिपातस्य हेतु-
त्पात सोमप्रहणिको मृगिकः । सांनिपातिकं इदमपि ।

+अष्टमशतपञ्चाशद् याजस्वपरिमाणान्वादेः
॥ ४९ ॥ श्विषंशादिष्विति तात् ययः षष्ठ्यर्थेसा
च यो मवति । वनस्य ह्यः संयोग उत्पातो
वा वन्यः । ययस्याः । आयुष्ये । षष्ठ्यर्थस्य ।

अस्यादेरिति किं । सप्तकः । नवकः । प्रास्थि
कः । आस्थिकः । आस्मिकः ।

पुत्राच्छद्व ॥ ५० ॥ पुत्राच्छो भवति
यद्व ह्येतौ सयागात्पादस्मरणे । पुत्रीव । पुण्य ।

सबभूमिपूयिष्या अण् ॥ ५१ ॥ आम्ना
मण् स्यात् । सर्वभूमिर्देव सयोगादि सय
मौमः । पार्थिवः ।

*ईश्व ॥ ५२ ॥ ताम्नामीश ईश्वर इत्यस्मि
नर्भे अण् स्यात् । सर्वभूमेरीश्वर सावभौमः ।
पार्थिवः ।

*ज्ञात ॥ ५३ ॥ ताम्नां ज्ञात इत्यस्मिन्नर्थे
अण् स्यात् । सर्वभूमेज्ञातो विदित सार्वभौमः ।
पार्थिवः ।

लोकज्ञ ॥ ५४ ॥ लोकज्ञ ठञ् स्यात् ।
लोकस्य ज्ञात लौकिकः ।

सबाह् ॥ ५५ ॥ सबभूबाह् लोकाह्
ठञ् स्यात् । सर्वलोकस्य ज्ञात सावभौकिकः ।

*तद्वन्नास्मै वा इदमप्यस्मादुपपन्नोपवा दया
॥ ५६ ॥ तदिति वासमबाह् अत्रेतीवर्धे अस्मै
इत्यवर्धे वा यवाविहितं त्यो वा भवति । यद्वातं
तच्छेद इदमप्यदयो देवा स्युः । पचास्मिन् इति
आय काम शुक्ल उपवा वा दीर्घति पचकः ।
सप्तकः । प्रास्थिकः । पचास्मै इदमप्यदयो देवा
पंचको देवदत्त । स्रष्टिकः । शत्यः ।

+ तद्वर्द्धत ॥ ५७ ॥ तद्वर्द्धतावदाह
ठा भवति तद्वर्द्धेत्यादौ । पचमिकः । पश्चिकः ।
आदिकः ।

मागाह् यश्च ॥ ५८ ॥ मागाह् यो भवति
तश्च तद्वर्द्धेत्यादौ । माग्यः । मागिकः ।

तद्वरति बहस्यावहति यज्ञाहर्माहता ॥ ५९ ॥
बंछादिभ्य पराह भारात् तदिति ईश्वरात् हर
स्यावर्धेण ठञ् भवति । बंछमार् हरति बहति

आवहति वा वांशमारिकः । वास्वजमारिकः ।
कौटजमारिकः । वंछादरिति किं । मार बहति ।

यस्तद्वर्द्धतावर्धक ॥ ६० ॥ आम्ना तद्व
रस्यादौ ठञौ त्यो स्त । वन्निकः । द्रव्यकः ।
*पचत्यण् च द्रोणाह् ॥ ६१ ॥ द्रोणाह्
पचत्यर्थे अण् स्यात् ठञ् च । द्रोण पचति
द्रौमिकः । द्राणः ।

*समवत्यनहरति च ॥ ६२ ॥ इवतात् सम
वति अनहरति पचति चार्धे यवाविहितं त्यो
भवति । मत्सर्वं समवति अनहरति नाश करोति
पचति वा मास्थिकः । कौटविकः । सारीकः ।

वाञ्छकाञ्छितपात्राह् लः ॥ ६३ ॥
आहकावे तत्समवत्यादौ चो वा स्यात् । आ
हकीनः । आहकिकः । आचितीनः । आचिदिकः ।
पात्रीणः । पात्रिकः । पात्रीणाः । पात्रिकीः ।

राट्ठह् च ॥ ६४ ॥ आहकार्यताह्
रात् ठञ् भवति खद्व वा तत्समवत्यादौ । आ
हकिनीः । द्रुपाहकीनाः । द्रुपाहकीः । आ
चिदिकीः । द्रुपाचितीनाः । द्रुपाचिदाः । द्वि
पात्रिकीः । द्विपात्रीणाः । द्विपात्रीः ।

*कुम्भिमाहुपम्भौ च ॥ ६५ ॥ कुम्भिजाताह्
रात् तत्समवत्यादौ ठप्सौ स्त ठट् च वा ।
द्विकुम्भिकः । द्विकुम्भिकः । द्विकुम्भिनीन द्विकु-
म्भिकः ।

तदस्यास्यस्मृतिः ॥ ६६ ॥ तदिति
वासमबाह् अम्यति चार्धे ठपादयः स्युः ।
यद्वातं तच्छेत् अद्यावयो भवति । पचास्माद्यो
यस्मै स्मृतिर्वा-पचकः । शत्यः । साहसः ।
प्रास्थिकः ।

*मान ॥ ६७ ॥ वाताणार्धे ठपादय स्यु
यद् वातं तच्छेत् मानं म्यात् । प्रम्भो मानमस्य
प्रास्थिको राशिः । कौटविकः । सारीकविकः ।

+कार्पापण्ड्य वास्य प्रविश ॥ ३० ॥ अ
स्माद् स्मात् । अस्य च प्रतिरावेक्षो वा । का
र्पापिक । प्रतिक । प्रविश ।

अनुवर्तमानसहस्राद्य ॥ ३१ ॥ आम्नामम्
स्मात् । धातमान । साहस्र ।

शूर्पाङ्ग ॥ ३२ ॥ शूर्पाङ्ग वा स्मात् ।
शौर्य । शौरिक ।

असन ॥ ३३ ॥ अस्माकण स्मात्पाठार्थम् ।
विश्रुतिक्तात् ॥ ३४ ॥ अस्माकण स्मात् ।
वैश्रुतिक ।

राह स्व ॥ ३५ ॥ विश्रुतिक्तात् राह स्वो
मवति । आम्नां विश्रुतिक्ताम्नां क्रीतं विश्रुतिक्तीनां
विश्रुतिक्तीनाम् ।

अनुपोज्जायु ॥ ३६ ॥ अनुवर्तात् राह
वस्य वस्येण मवति अस्तौ । आम्नां कंसां
क्रीतं द्विकंस । त्रिकंस । अन्वर्थकंस । द्विगुण
त्रिगुण । अनुप इति किं । द्विगुण्ये क्रीतं द्वि
शौरिक । अस्तविति किं । पंच काहिन्यः परि
माणमस्य पांचकोदितिक । पांचकपाठिक ।

बाज्जः ॥ ३७ ॥ अनुपो राह अग्रे बोध
मवति । द्विषत्तमानं द्विषत्तमानाद्विषत्तं द्विषाहस्र ।

कार्पापण्ड्यवर्णात् ॥ ३८ ॥ कार्पापण
सुवर्णात् द्वयं तात् राह स्वस्व बोध्यमवति । द्वि
कार्पापण्ड्य । द्विषत्तवर्णिक । द्विषत्तवर्ण । द्विषी
वर्णिक । अन्वर्थसुवर्ण । अन्वर्थशौर्यवर्णिक ।

द्वित्रिंशोर्निष्ठाविस्वात् ॥ ३९ ॥ आ
दे परां निष्ठाविस्वां वा स्वस्योभ्यमवति ।
द्वित्रिंश । द्वित्रिंशिक । त्रिंशिक । त्रिंशैकिक ।
बहुत्रिंशिक । बहुत्रिंशिक । द्वित्रिंश । द्वित्रिंशिक ।
त्रिंशैकिक । त्रिंशैकिक । बहुत्रिंश । बहुत्रिंशैकिक ।

सारीकाकिणीम् ॥ ४० ॥ सारीका
किणीयवर्णात् राह केवलां आम्नां कृ

त्वात् । द्वित्रिंशिक । द्विषत्तवर्णिक । अन्वर्थसु
वर्णिक । अन्वर्थकार्पापण्ड्यवर्णिक । सारीकाकिणीम् ।

पणपादभावात् ॥ ४१ ॥ पणां
तात् रसात् बो मवति वा अर्थे । द्विषत्त ।
त्रिषत्त । अन्वर्थपण्य । द्विषत्त । द्विषत्त ।

धृताद्वा ॥ ४२ ॥ धृतां तात् राह बो
मवति वा । द्विषत्त । द्विषत्त ।

छाणात् ॥ ४३ ॥ छाणां तात् बो मवति ।
त्रिषत्त । त्रिषत्त ।

द्विषत्त ॥ ४४ ॥ आम्नां परात् वा-
न्यत् अन् स्मात् यव वा । द्विषत्त । द्विषत्त ।
द्विषत्त । द्विषत्त । त्रिषत्त । त्रिषत्त ।

अन्वर्थः क्रीत ॥ ४५ ॥ अन्वर्थवर्णो निर्दे
शत् एव मां तात् क्रीतमित्यस्मिन्नेव यवाविहितं
स्यो मवति । अन्वर्थवर्ण क्रीतमाश्रितिक । श्रुतिक
सत्यं । द्विषत्तवर्णिक अन्वर्थवर्णो किं पुत्रव क्रीत ।

वस्य वाप ॥ ४६ ॥ वस्येति वासमर्णात्
वाप इत्यस्मिन्नेव उवाच्य स्मात् । प्रस्वन् वाप
प्रतिष्ठा । सारीक ।

+वावपिण्डे अन्वर्थसंनिपाताच्छमनकोपने ॥ ४७
तां तात् वावाये उन् स्मात् शमने कोपने वावो ।
वासस्य शमन कोपने वा वातिक । वैतिक ।
श्रुतिक । सानिपातिक ।

हेतु संयोगोत्पातो ॥ ४८ ॥ तां तात् हेतु
रित्यास्मिन्नेव उवाच्य स्मात् । बो हेतु स येत्
संयोग उत्पातो वा स्मात् । धृतस्य हेतुरीश्वरेण
संयोग-श्रुतिक, स्वस्य साहस्र सोमप्रहणस्य हेतु-
त्पातः सोमप्रहणिको धूमिकप्राप्त्यामिक इत्यनु ।

+अन्वर्थवर्णवर्णात् योऽस्तिपरिमाणास्वादेः
॥ ४९ ॥ स्थित्वादिवर्णात् यवः यववर्णात्
वा बो मवति । यवस्य हेतु संयोग उत्पातो
वा वन्यः । यवस्य । वापुष्य । यववर्णस्य ।

गोदानादीनां ब्रह्मचर्ये ॥ ८४ ॥ एष्य
स्तत्रम्य ठम् भवति ब्रह्मचर्येऽर्थः । गोदानस्य
ब्रह्मचर्यं गौवानिक । आदित्यवृत्तिक ।

षट्प्रायणं चरति ॥ ८५ ॥ अस्मादिबतात्
गोदानादेव चरत्यर्थे ठम् स्यात् । षट्प्रायणं च
रति षाट्प्रायणिक । गौवानिक । आदित्यवृत्तिक ।

देवन्तादीनां द्विन् ॥ ८६ ॥ एष्य इधेते
म्यः द्विन् स्यात् । देवन्तं चरति देवन्ती ।
विजयती । अर्वातरधीही ।

इवुआष्टाचत्वारिंशत्पातुर्यास्याद् यत्सं ॥ ८७ ॥
आम्ना इवताम्ना इवुर्भवति द्विन् च यकारस्य च
सं । अष्टचत्वारिंशत् चरति अष्टाचत्वारिंशत् ।
अष्टचत्वारिंशी । आतुमासिक । आतुमासी

तुरायणपारायणं यजतेऽधीते ॥ ८८ ॥
आम्ना यजतेऽधीते चार्थे ठम् स्यात् । तुरायणं
यजं यजते तौरावधिक । पारायणमधीते पारा
यणिक ।

सद्यं प्राप्तेऽर्थे ॥ ८९ ॥ संवत् मासोऽर्थ इत्य
स्मिन्वर्थे ठम् स्यात् । सद्यं प्राप्तेऽर्थे सांख्यिक ।
क्रौञ्चयोमनाच्छताद्योमनाच्चाभिगमाई
॥ ९० ॥ क्रौञ्चयोमनाम्नां परात् सतात् योम
नाच्च कंठात् अभिगमाई इवस्मिन्वर्थे ठम् स्यात् ।
क्रौञ्चसतावभिगमाई क्रौञ्चसतिको मुनिः ।
योमनसतिको गुरुः । योमनिकः साधु ।

सह यास्येभ्यः ॥ ९१ ॥ सद्वितीवतम् एष्य
क्रौञ्चसतादिभ्यो यास्येभ्ये ठम् स्यात् । क्रौञ्चसत
याति क्रौञ्चसतिकः । योमनसतिकः । योमनिकः ।
पञ्चष्ट ॥ ९२ ॥ पञ्चिन्स्रष्टाष्ट स्यात् ।
पञ्चान याति पञ्चिक । द्विपञ्चिक ।

+ पंथो भो नित्यं ॥ ९३ ॥ पञ्च नित्यं
वाक्ये भो भवति पञ्चादेष्टव्यः । पञ्चानं नित्यं या
ति पञ्च । पञ्चा एवी । द्विपञ्च ।

वारिर्गण्डस्थस्य कान्ताराजश्रृङ्गतरादिनाऽऽ
वृते च ॥ ९४ ॥ वायादिपूर्वाद् पञ्च मावात्
आवृते आनीते याति चार्थे ठम् स्यात् । वारि
पथेनावृत्त याति वा वारिपथिकः । वागलपथिक ।
स्वावृपथिकः । कान्तारपथिक । वागलपथिकः ।
शङ्खपथिकः । औत्तरपथिक ।

स्वस्त्रादिनाऽभ्यधुकरिचं ॥ ९५ ॥ स्व-
कृपात् पथोऽण स्यादाहृत्ये तच्चेन्नाहृत मधुक
मरिचं वा यदि स्यात् । स्वकृपेनावृत्त स्वाकृपम
मधुकं मरीच वा ।

+ कालस्य ॥ ९६ ॥ वदिताऽप्रेञ्जक-
मिप्यामः तत्काळवाचिभ्या भवतीति ज्ञेयं । त-
त्रावाहाहरिभ्याम् ।

+ तन निवृत्त ॥ ९७ ॥ तनति मास
मयात् कालात् निवृत्त इत्यस्मिन्वर्थे ठम् स्यात्
अहो निवृत्त आहिक मासाद् । मासिक ।
आहमासिक । सांख्यिक ।

तस्मै भूतोऽर्थात् ॥ ९८ ॥ तस्मै इत्य
वताव कालाद् भूतोऽधीष्ट इति चार्थे ठम्
स्यात् । मासाय भूत मूत्पन क्रीत निमनितः
मासिक कमन्त्र । मासायानीष्ट मासिकोऽ-
प्यापक । सांख्यिक ।

त भूता मावी ॥ ९९ ॥ तमितीवताद्
भूतो मावीति चार्थे ठम् स्यात् । मास भूतो
मावी वा मासिका ग्रीहि । आहमासिक ।
सांख्यिक ।

पण्मासाण्यम्यो ॥ १०० ॥ अस्मात् प्यटो
स्यो स तन निर्गुणो । पञ्चि मासो निर्गुण
पञ्चम्या भूतोऽधीष्टो पण्मासान् भूतो मावी वा
पण्मास्य । पण्मासिक ।

+ समयाया स्व ॥ १०१ ॥ समाद्यव्यात्
निवृत्ताया स्वा भवति । समया निवृत्त समये

*स्ये सपसुमाधीतौ ॥ ६८ ॥ श्वित्तुकात्
मानवाचकात् वातात् सार्धे उष्णत्वं स्यु
सपादयमेत् मरति । पंच परिमाणमस्य संपन्थ
सूचन्त्य लघुतेर्वा—पंचक । अष्टक । द्वातक ।

स्तौ ॥ ६९ ॥ स्मित्तुकात् सार्धे सौ
यवाविहितं त्यो मरति । पंचैव पचका सक्तु
नय । सप्तका प्रसृष्टा ।

*त्रैश्वत्वारिस्त ॥ ७० ॥ त्रिस्तुत्वारि
शृङ्गानां तदस्य मार्गं स्तान्ध्यास्मिन् विषये इष्ट
निपात्य । त्रिस्तुत्वारि परिमाणमपि त्रैश्वानि
वात्वारिस्तानि कानिचित् प्रमाणानि ।

पंचदशत्वं ब्रमे वा ॥ ७१ ॥ पंचदशतौ
बर्गे इत्यादावौ निपात्यौ वा । पंच परिमाणमस्य
वगस्य पचत् पचमे वा दशत् दशको वा वग ।

+इष्टस्तोम ॥ ७२ ॥ श्वित्तुकात् स्तोमेऽपि
बर्गे इष्ट स्थात् । पंचदश मंत्रा परिमाणमस्य
स्तोमस्य पंचदश स्तोम प्रविष्ट ।

पक्षिभिस्तुतित्रिस्तुत्वारिस्तुत्पंचाशत्
पक्षिस्तुत्पक्षीतिनवतिशतं ॥ ७३ ॥ पक्ष्या
दवा निपात्यंत मानाविषये । पंच पादाः परिमा
णमस्य वर्गस्य पक्षि । पंचनष्टिस्तं तिष्ठ स्य ।
द्वौ दशतौ परिमाणमस्य त्रिस्तुतिः । त्रिस्तुत्वारि ।
स्तुतिश्च स्य । दशतोर्यो द्वयार्धिनभावः श्रुतिश्च
स्य । त्रिस्तुत्वारिस्तुत् पंचाशदिति त्रिस्तु
पंचाशत् इत्यारिभ्योऽदेष्टाः क्षण स्य । त्रयो
दशतः परिमाणमस्य त्रिस्तुति । अस्थारो दशत
चत्वारिस्तुत् । पंच दशतः पंचाशत् । षट् दशत
परिमाणमस्य षष्टि । पञ्चतिरपचत् प । सप्त
दशत सप्तति । सप्तमति । अष्टौ दशतः अ
ष्टाति अष्टनोऽष्टीमाश्रितश्च स्य । नव दशत
नवति । नवनस्ति । दश दशतः परिमाणमस्य
दश । दशानां सप्तम तस्य स्य ।

तद्वर्ति ॥ ७४ ॥ तद्वितीप्समर्थात् अ
र्हतीत्यभिगर्भे यथाविहितं त्यो मरति । श्वेत
पञ्चमर्हति श्वेतपञ्चमर्हति । आभिषेचनिकः ।
वास्तिकः ।

प्राग्वत्तत्त्वम् ॥ ७५ ॥ अत माक् वेज्या
तेषु उष्णपिक्तयो वसिष्ठम् । वसति—पुरायमे
स्थादि—तौरायणिक ।

छेदादेर्निर्त्य ॥ ७६ ॥ छेदादेरिष्टात्
नित्यमर्हतीत्यर्थे यथाविहितं त्यो मरति । छदं
नित्यमर्हति छेदिक । छेदिकी । मैदिक । त्रौदिक ।

वैरमिकः ॥ ७७ ॥ विरागश्चत्वात् उष् वि
पात्वाः विरागादेष्टव्याविराग नित्यमर्हति वैरमिकः ।

क्षीर्पञ्चेष्टा यच्च ॥ ७८ ॥ अस्मात्
यो मरति उष् च । क्षीर्पञ्चेष्टं नित्यमर्हति क्षी
पञ्चेष्ट । क्षीर्पञ्चेष्टिकः क्षीर ।

द्विधादेः ॥ ७९ ॥ द्वावपरिष्टात् यो
मरत्यर्हति । द्विधमर्हति द्विध । मुसस्य । म-
मुपमर्त्यः । इत्य ।

पात्रात् पचत् ॥ ८० ॥ पात्रात् यो म
रति यच्चमर्हति । पात्रिक । पात्रम् ।

कङ्कगतात् क्षयो स्त तद्वर्ति । कङ्कगतीन् ।
कङ्कग्यो यौ । दक्षिणीयः दक्षिण्यो गुहः ।
स्वानीविस्त्रा तद्वर्ति ।

*यष्टात् प ॥ ८१ ॥ यष्टात् यो मरति अ
र्हति । यष्टियो देष्टा ।

*शास्त्रीनकौपीनास्त्रिनीना ॥ ८२ ॥ पते
सर्गता निपात्यते । शास्त्राक्षपत्रवचनाभ्यां सप्त
पुलं च । शास्त्रामवेक्षणमर्हति शास्त्रीनोऽष्टुष्टः ।
क्षपत्रवेक्षणमर्हति कौपीनं पापं पापपुत्रं । तदा-
वरणपीरल्लं च । अस्त्रिजमर्हति आस्त्रिनीनो
यत्रमात्रः । अस्त्रिजमर्हतीत्यर्थः ।

तद्वचि ब्रह्मचारिणि ब्रह्मचर्ये चार्धे । मासोऽयम्
ब्रह्मचारिण्य मासिक । आद्यमासिक । तथा
मासिक ब्रह्मचर्ये । सार्वस्तरिक ।

समयाद् माप्वाद् ॥ १२० ॥ समयात्
प्राप्तविशिष्टात् ठम् स्यात् । समय प्राप्तो
यस्य सामयिकं कार्यम् ।

• ऋत्वादिन्योऽण् ॥ १२१ ॥ एन्मोऽण्
स्यात् । ऋतुः प्राप्ताऽस्य आर्धम् पुन्यम् । उपवस्ता
भौममन्त्रम् ।

कासाय ॥ १२२ ॥ काकमन्त्रात्
प्राप्तोपाधिकात् सोऽप्येत्यस्मिन् विषये यो भवति
काक प्राप्ताऽस्य कास्यो मय ।

• दीर्घात् ॥ १२३ ॥ काकादीपविशिष्टात्
ठम् स्यात् । दीर्घ काकाऽस्य काकिकमृणम् ।

प्रयोजनं ॥ १२४ ॥ बातात् प्रयोजन
मित्यस्मिन्नर्थे ठम् स्यात् । अहत्पूजा प्रयोजन
ममस्य आहत्पूजिकः । जैनमहिकः । आभिषेचनिकः ।

• एकागाराचौरे ॥ १२५ ॥ अम्माचौरेऽर्जे
ठम् स्यात् । एकागारं प्रयोजनमस्य ऐकागा
रिकं चौरम् ।

अद्यादिन्योऽण् ॥ १२६ ॥ एन्मोऽण्
स्यात् । अद्या प्रयोजनमस्य आर्धम् । चौडम् ।

विद्यास्त्रापाद्यार्मयवदि ॥ १२७ ॥ आम्मा
मण स्यात् मने वंदे चार्धे । विद्यास्त्रा प्रयोजन
मस्य वैद्यास्त्रो मयः । आपाद्या वंदः ।

छोऽनुपानादेः ॥ १२८ ॥ एन्मोऽण्
भवति । अनुपानं प्रयोजनमस्य अनुपानीयम् ।
उत्थापनीयम् । अनुवाचनीयम् । अनुवचनीयम् ।

+ निष्ठित्पूतिपदिकद्विसमापोऽनाहस्तादे १२९
विद्यादेरेनत्वात् सपूजयत् छो भवति ।
पूजयत् प्रयोजनमस्य गृहप्रवेशनीयम् । प्रपापू
रणीयम् । गोपयनीयम् । मासाहारोपीयम् । जै

नेद्रसमापनीयम् ।

+ स्वगस्वस्तिवाचनादिभ्यो योए ॥ १३० ॥
स्वर्गादिभ्य स्वस्तिवाचनादिभ्यश्च यापी स्तः ।
स्वग प्रयोजनमस्य स्वगम् । यश्रन्त्यम् । आयुष्यम् ।
स्वस्तिवाचनं प्रयोजनमस्य स्वस्तिवाचनम् । धाति
वाचनम् । पुण्याहवाचनम् । ठम् उप् ।

• आकाशिकं ठश्चाघटे ॥ १३१ ॥ समान
काकमन्त्रात् आर्धतोषाभिदात् ठम् निपात्यः
समानकाकम् च आकाश आदेशं ठश्च ।
समानकाको आघतो अस्य-आकाशिकोऽनघ्याय
आकाशिकी, आकाशिका वा विधुत् ।

• इपोऽर्जे बत् कृत्यम् ॥ १३२ ॥ इवन्तावर्हेऽर्जे
वत् भवति यद्वत् तत्तत् कृत्यं क्रिया भवति ।
रामानमहाति राजवत् वृत्तमस्य राजम् । कुली
भवत् । साधुवत् । कृत्य इति किं ? सतम
इति पुनः ।

• सुप इवे ॥ १३३ ॥ सुवर्णादिचार्ये वत्
भवति कृत्ये । क्षत्रिय इव पुण्यते क्षत्रियवत् ।
अश्ववत् पावति । देवमिव देववत् गुरु पश्यति ।
साधुना इव साधुवत् पुत्रेणाचरितापात्राभेवपात्रवत्
पात्राय वत् त्ववतादिषु पर्वतवत् कुतुपावबरोहति ।

तत्र ॥ १३४ ॥ तत्रेतीप्समर्थात् इवार्थे वत्
भवति । मधुरामामिव मधुरावत् मुग्ध प्रासादः ।
पाटाक्षिपुत्रवत् साकेते परितः ।

तस्य ॥ १३५ ॥ तस्येति तासमर्थात्
इवार्थे वत् भवति । देवदत्तस्य इव देवदत्तवत् ।
राजवत् ।

माने स्वतस् ॥ १३६ ॥ तातात् मावेऽर्जे
स्वतन्त्रो स्वो न्तः । मन्त्रोऽस्मादभिधानप्रत्ययौ
इति मानम् । गोमाव गोत्वं । गोता । शुद्धत्वं ।
शुद्धता । पाचकत्वं । पाचकता । विरत्यत्वं ।
विरत्यता ।

मृताधीशो वा समा मृता भाषी वा समीन ।

× राह् भूतबल ॥ १२ ॥ समांतात्
रसात् सा मवति मृतबलमायम्य मतेन ।
हाम्नां समाम्नां निवृत्तादि द्विसमीन । श्रुतिरिक्तः ।

राह्मण-सबत्सरात् ॥ १०३ ॥ राह्मण्य
वात् राह् सा मवति निवृत्तादौ मृतबलेर्मतेन ।
गिरात्रीन । द्वैरात्रिक । त्रिरात्रीन । त्रैरात्रिक ।
द्वयहीन । द्वैरात्रिक । त्रिसवत्सरीय । त्रिसा-
वत्सरिकः ।

बपादुप च ॥ १०४ ॥ वर्षातत् राह्
परम्य ठम उप् मवति सव्य मृतबलेर्मतेन नि-
वृत्तादौ । ठन-पञ्चे ठन भुति । द्विपयः ।
द्विर्षीय । द्विर्षिक ।

माणिन्मुम्भूते ॥ १५ ॥ बपात् राह्
माणिन्मर्थ उप् स्यात् मृत । २ बप मृत त्रिष ।
त्रिषयः द्यारु । माणिनीति किं ? द्विषय ।
द्विर्षादिको व्याधिः ।

× मासाह् वयसि य ॥ १०६ ॥ मासांतात्
राह् मृतार्थ वा मवति वयसि गम्यमान । द्वौ
मासौ मृता द्विमास्यः । त्रिमास्य । वयसीति
किं ? इनासिद्धो व्याधिः ।

× नम च ॥ १०७ ॥ मासाह् मृते-र्धे मृत
स्यात् । यद्य वयसि । मासीन । मास्य ।

× पण्मासाण्यवठणया ॥ १८ ॥ जम्माह्
व्याप्त्य म्यु वयसि गम्यमान । जम्मासाह्
मृतः जम्मास्य । जम्मासिद्धः । जम्मास्यः ।

× पद्धानां दक्षिणा ॥ १९ ॥ बह्वर्षाभिर्म्य
रसांताम्मा दक्षिणस्यास्मिन्नर्थे ठम स्यात् । अग्नि
होमस्य दक्षिणा आग्निहोत्रिकी । वाजपयिकी ।
रात्रगायिकी ।

× तत्र दयं ११० ॥ तत्राग्नीष्टमयाह् वयसा
वधान दयनिर्णयमित्थेन ठम् स्यात् । भवेद्यमे

दय मय्य आग्निष्टामिकं । वाजपयिकं । द्वै-
वाजपयिकं ।

× कासे कार्ये च मवन्त ॥ १११ ॥ कास्मा
चकार्वाकसाह् देयं कार्यमिति पात्रे मव इव
स्यो मवति । मवा-वपासु मवं वार्षिकं । मा-
सिकं । सवा वर्षासु देयं कार्यं वा वार्षिक ।
मासिकं । नैसिकं । वैश्व । पुराणं । पुरातन ।
म्युष्टाद्विप्लवण ॥ ११२ ॥ एवम्य इवतेम्य
अण् स्यात् । म्युष्टे दय काय वा वैपुष्ट । निधे
दयं मत्स्यं । सत्यं ।

तन यपाकयाचहस्ताण्ययं ॥ ११३ ॥
तनेति मांताम्भामाम्नां वयौ त्पौ स्त । मवा
कयाच कार्ये देयं वा यापाकयाच । हस्त्यं ।

जप्यसम्भवायसुकरं ॥ ११४ ॥ मां-
साह् कासाह् जप्याधर्भेण ठम् स्यात् । मामन
जप्यं सम्भवं कार्यं सुकरं वा मासिकं । आदमा-
सिकं । सावत्सरिकं ।

संपादिनि ॥ ११५ ॥ मांताह् संपा-
दिनि धामनऽर्थे ठम स्यात् । कमवदकाम्नां
संपादि मुक्तं कार्यवेष्टिकं । कामप्रमुक्तिकं शरीरं ।

कर्मवेपाद् य ॥ ११६ ॥ जाम्नां
संपादिन्यर्थे यो मवति । कमणा संपादि कम्यं
धीर्भे । यन्मा मत्स्यी ।

× योगादये प्रमु ॥ ११७ ॥ योगादिम्यो
ज्वेतम्भ प्रमुरिस्वस्मिन्नर्थे ठम स्यात् । यागाय
प्रमु यागिकः । सावत्सरिक । वैश्वरिकः ।
आयवासिकः ।

× याग्यक्रामुक ॥ ११८ ॥ याग कमन्द
जाम्नां य उक्थ निरुत्थ । यागाय प्रमु
याग्य । क्रामुकं प्रमु ।

× साहस्य तन्मृद्वयपर्ये ॥ ११९ ॥ स
इति वासमयाह् अस्वति काय ठम् स्यात्

मोक्षितः । मोक्षिता ।

ध्यादेति ॥ १५० ॥ इत्येतां ध्यादेरु
स्यात् भावाद् । धौवं । गुभित्वं । गुभिता ।
मौन । मुनित्वं । मुनिता । पाठः । पठुता । प
ठुत् । पैत्र । पितृत् । पितृषा । ध्यादेरिति किं ।
पांडुत्वं । इह इति किं । भटत् ।

योऽनेकपात्तमाह् बुध् ॥ १५१ ॥
योऽनेकपात्तमाह् बुध् स्यात् भावाद् । रामणी
यकं । रमणीयत्वं । रमणीयता । औपाध्यायक ।
उपाध्यायत्वं । आध्यायक । योऽह इति किं । वि
मानत्वं । रूपोद्यमादिति किं । क्षत्रियत्वं । कायत्वं ।

इत्थूतदि ॥ १५२ ॥ वृद्धात् पूनादिभ्यश्च बु
ध् स्यात् । कुट्टादीनां भावः कुत्वं वा कौटुका
शिका । भारतवाहुवतिका । अपाठ्यमुपाधिका ।
पौरिक । पौरिका । पूतत् । पूतवा । मानाश्रकं ।

गोत्रादिरण्यम् ॥ १५३ ॥ गोत्रादिरण्यम्
गोत्रादिरण्यम् वृत्तं स्यात् । गोत्रादिरण्यं भावाद् ।
गार्गिकया इत्यादि अस्याकुलत्वं वा गार्गिकमवत
वान् । गार्ग्यत्वेन । गार्ग्यतया । वात्सिकया इत्यादि
अस्याकुलत्वे वा वात्सिकमवतवान् । एवं काठिकया
अकापिकया ।

होत्रादिभ्यश्च ॥ १५४ ॥ इत्य
अस्मिन्नाभिभ्यश्च मवति भावाद् । अष्टावा
कीयाभ्यश्चावाक्तीभ्यश्चावाक्ता । यैत्रावलीभ्यः ।

ब्रह्मपत्तः ॥ १५५ ॥ अस्मात् ब्र
ह्मपत्तिभ्यस्ततो मवति भावाद् । ब्रह्मणा भावः
कृत्य वा ब्रह्मणं ।

प्राकृतस्याकिनी क्षेत्र ॥ १५६ ॥ प्राकृत
क्षेत्रेऽर्थे प्राकृतस्याकिनी स्त्री स्यात् । इक्षुणां क्षेत्रं
इक्षुप्राकृत इक्षुप्राकिन । मूलाकृतं मूलाकिनं ।

प्राग्मेव स्वम् ॥ १५७ ॥ प्राग्मेव
स्वम् स्यात् । मुद्रानां क्षेत्रं मौद्रिकं । मौ

क्षेत्रीयं । प्रैयगवीण ।

प्रीतिहासार्थे ॥ १५८ ॥ आम्ना क्षेत्रे
इह स्यात् । क्षेत्रे । क्षेत्रे । क्षेत्रे ।

+ यवयमकपष्टिकात् य ॥ १५९ ॥
एभ्यो यो मवति क्षेत्र । यवानां क्षेत्रं मय्य ।
यवयम । पष्टिकम् ।

अवाऽमुपापात् ॥ १६० ॥ आम्ना यो मवति
वा क्षेत्रे । अयन्य । अणवीन । माय्यं । मापीण ।
* तिस्रोपार्श्वगात् ॥ १६१ ॥ एभ्यस्तिस्रो
यो वा स्यात् क्षेत्रे । तिस्र्यं । तिस्रीन । तस्य ।
औमीनं । भेय्यं । मापीन ।

कटोऽम्नावा रनासि ॥ १६२ ॥ अवा
इत्यत्र तिस्रोऽर्थे कट्यो मवति रवत्सर्भे ।
अवापूना रवः—अवाकूट । तिस्रकटं । उमा
कट । मंगकटं ।

गम्यऽन्वात् सन् ॥ १६३ ॥ अन्वात्
स्वम् स्यात् अन्वा गम्येऽर्थे । अन्वत्सन्नाह
गम्यः—आधीनोऽन्वा ।

सर्वचर्मण्यं कृत सन् ॥ १६४ ॥ स
र्वचर्मण्यं कृतं स्यात् सन् च कृत इत्यसि
क्षेत्रे । सर्वचर्मण्यं कृतं सर्वचर्मण्यं । सर्वचर्मण्यः ।

यथायुत्ससमुत्सार्धन ॥ १६५ ॥ आम्ना
सोताम्ना दक्षनमित्यसिक्षेत्रे स्तो मवति । यथा
युत्स दक्षनं—यथामुत्तीन । समुत्स दक्षनं समुत्तीनः ।

सर्पादिः पच्यगर्भपत्रपादमृदायाद् व्यापी
॥ १६६ ॥ सर्वपूषाद् पच्यादः व्यापी इत्य
स्मिन्नर्थे सा मवति । सर्वपच्यस्य व्यापी सर्वप
चीनो रयः । सर्वांगीणस्तापः । सर्वपचीनः पु
रयः । सर्वपचीनः सारयः । सर्वपचीनः ओ
दयः । सर्वपचीनः सक्तुः ।

आमपदं ॥ १६७ ॥ अमपदं स्यात् स्तो
मवति । आमपदं व्यापी आमपदीनः पदः ।

॥ आत्माद्गङ्गादे ॥ १९७ ॥ यदित ऊ-
च्यन्मुकमिव्याम आत्मात्पत्न्यत्पत्न्यात् स्व सती
अपिहृती त्रयो गङ्गादीन् वचयित्वा । उत्तरत्रै
वादाहरिम्याम । अगङ्गावरिति किं ! गङ्गा
स्य । दास्य । कार्यहर्त्त ।

॥ नम पादपुपादे ॥ १९८ ॥ आत्मात् नम
पूजात् यमात् पुपात्पत्न्यत्पत्न्यात् स्वतन्त्रो स्त ।
न शुक्लोऽप्युक्त । सम्य मावः अनुवच्यते ।
अनुवच्यता । अराव्यते । अराव्यता । अन्वविरत्ते
अन्वविरत्ता । अहायनत् । अहायनत्ता । अ
पुपात्पत्न्यत्पत्न्यात् किं ! न पुपात्पत्न्यत्पत्न्यात् माव कर्म
वा आनुज्यं । आनुज्यं । आसौगत्यं । आनुज-
प्य । आरस्य । आरस्यं ।

+ पृष्ठाद्वैमल ॥ १९९ ॥ पृष्ठादिभ्य
इमन् वा म्यात् तौ च । पुष्ठादीन् मथिमा ।
पुपुत्ते । पुपुत्ता । पथिच । अदिमा । मृदुत्ते ।
मृदुत्ता । मादव । कथिना । कपुत्ते । कपुत्ता । कावर्त्त ।

वर्णमालादिभ्यश्च ॥ २०० ॥ व
वर्णादिभ्यश्च इडादिभ्यश्च टश्च स्यात् इमन्
च वा । शुक्लस्य मावः सौक्त्यं । शुक्लिमा ।
शुक्लत्ता । शुक्लत्त । काव्यं । कृप्तिमा । कृ-
प्यत्ते । कृप्यत्ता । दाव्यं । अदिमा । वृत्ते ।
वृत्ता । वाव्य । अदिमा । वृत्ते । वृत्ता ।
पथित्यं । पथितिमा । पथितत्ते । पथितत्ता ।

॥ रामपत्न्यत्पत्न्यात्किरामादिभ्यश्च कृत्ये वा ॥ २०१ ॥
रावतिभ्य-पत्न्यत्पत्न्यात् गुणोक्तिभ्यश्च रावतिभ्यश्च
कृत्ये कमणि माव च व्यञ्ज स्यात् । सुराज्ञा भाव
कम वा सौराभ्यं । सुराव्यत्ते । सुराव्यता । सौव
राभ्यं । सुवराव्यत्ते । सुवराव्यता । नापत्यं ।
वरपत्न्यत्ते । वरपत्न्यत्ता । आपिपत्यं । अपिपत्ति
त्ते । अपिपत्तिता । सेनापत्यं । नाव्यं । वद
त्ता । मौक्त्यं । मूक्त्यं । मूर्त्तत्ता । कौष्ठ्यं ।

राभ्यं । रावत्यं । राव्यता । काव्यं । कवित्यं ।
कविता । काव्यत्तं । काव्यत्ता । काव्यत्ता ।

॥ सहायात् ॥ २०२ ॥ सहायात् व्यञ्ज वा
स्यात् मावत्तौ । साहाभ्यं । सहायत्ते । सहाय
त्ता । साहायक ।

॥ मत्तपार्हस्यं ॥ २०३ ॥ पत्तु द्वयं निपात्यं ।
स्तेनस्य मावः कृत्यं वा स्तेयं । या नत्ते च ।
स्तेनत्ते । स्तेनत्ता । अहत्तो माव कृत्यं वा आ
हत्तं । अहत्तो गुप्त्यत्तौ च । अहत्तं । अहत्ता ।

॥ सस्तिषणिगृहात् ॥ २०४ ॥ सस्तिषा
देवो अवति मावत्तौ । सस्तिषाव कर्म वा सस्तिष्यं ।
सस्तिष्यं । सस्तिष्यता । सस्तिष्यं । सस्तिष्यत्ते । सस्ति
ष्यत्ता । वृत्तं । वृत्तत्ते । वृत्तत्ता ।

कपिहृताद्वैमल ॥ २०५ ॥ आम्ना इह
स्यात् मावत्तौ । कापेत्ते । कपित्यं । कपिता ।
कापेयं । कापित्यं । कापित्यत्ता ।

वय-माणिजातरत्न ॥ २०६ ॥ वयोवाचि
भ्य माणिवातेभ्यश्च स्यात् मावत्तौ । कौमारं ।
कुमारत्ते । कुमारत्ता । कैष्ठोरं । काव्यं । काव्यं ।
माणिवाते—आर्षं । अव्यत्ते । अव्यत्ता । या-
वर्त्तं । औष्टं । हाव्यं ।

हायनात्पुपादेरत्न ॥ २०७ ॥ हायनात्पुपा
देवो अवति मावत्तौ । वैहायनं । द्विहा
यनत्ते । द्विहायनत्ता । वैहायनं । वौहनं ।
वुवत्ते । वुवत्ता । स्वाधिरं । कौतुकं । कौष्ठं ।
कौस्तुभं ।

॥ इदपपुष्पादे ॥ २०८ ॥ आम्ना भावे
कृत्ये वाह्य स्यात् असे । हार्पं । इदपत्ता । पौ
र्यं । पुष्पत्ते । पुष्पत्ता । असे इति किं ! सु
इदपत्यं । परमपुष्पत्ते ।

॥ भीमं ॥ २०९ ॥ भोत्रियस्य भ्याव व्यञ्ज वा भोत्रे
त्यते भ्यं च । भोत्रियस्य भ्याव कृत्यं वा भोत्रे

+ कुटारभाषात् ॥ १८९ ॥ अभात् कुटारो
मभति कटभ स्यात् । अमगत - अवकुटार, अवकट ।
नासिकानते टीटनाटभ्रगः ॥ १९० ॥
अभात् नासिकाया टीटावय स्युः मतेऽर्थे ।
अवनता नासिका मस्य-अवटीटः । अवनट ।
अवमटः ।

+ नदिद्विरीसौ ॥ १९१ ॥ मेर्नासि
कानतविषय एतौ त्वौ स्त । निनत नासिकायाः
निविडं । निविरीस ।

+ केनौ चिक्का ॥ १९२ ॥ मेर्नासिकानतेऽर्थे
कनौ स्तः नेमिक्कादेशः । निनत नासि
काया-चिक्कं चिक्किनं ।

× पिने बिः ॥ १९३ ॥ मेर्नासिकानत
विषये पिटो मभति नेमिरादेशः । विपिटं ।

सुस्तकास्तो वा सुष्ट ॥ १९४ ॥ सुस्तक
सुस्तार् स्यात् । ओ वा स्यात् । सुस्तनियोगे सुक्ति-
त्यर्थः च महुतेरादेशः । सुस्तक । सुस्त ।

किन्नादक्षिण चिक्क पिक्क च ॥ १९५ ॥
किन्नादक्षो मभति अक्षिण बाध्ये चिक्क पिक्क
कुटावेष्यः । किन्नं चतु-पिक्कं, पिक्कं सुस्तं ।

+ उपत्यकाचित्पका ॥ १९६ ॥ उपाधिम्वा
त्यक्तो निपात्य आसन्ने अपिरुद्धे च शिवा
इत्यामावच । पर्वतमुपासन्नो वेषः उपत्यका ।
पर्वतमध्याकृतः अपित्पका ।

× तदस्य सजातं तारकादिभ्य इतः
॥ १९७ ॥ तदिति वासमर्थेभ्य सजातानि
क्षिप्तं तारकादिभ्य अत्येति सार्थे इतस्तो
मभति । तारकाः संजाता अस्य तारकितं मयः ।
अभितमाकाशं । पुथित्वा वस्ती । कञ्चित्तरुः ।
सुसुक्षित । निक्षित ।

गर्मादमाशानि ॥ १९८ ॥ गमसम्प्रादितो
मभति अमाशानि । गर्माज्य संजात-गर्भितो

मोदि । अमाशिनिति किं ? गर्भितो गो ।

ममाणे मात्रद् ॥ १९९ ॥ प्रमाणार्थे मात्रद्
स्यात् । ऊठ प्रमाणमस्य ऊठमार्थं जर्ष । आनु
मात्री साठा । घनुमात्री घूमि ।

इस्तिपुरुषादाऽम् ॥ २०० ॥ आम्नामण्
वा स्यात् । इस्ती प्रमाणमस्य इस्तिनमंनु ।
इस्तिमार्थ इस्तिवयस, इस्तिवर्ष । पौत्य । पुरु-
षवयसं । पुरुषद्वयी छया ।

चोर्ध्वे द्वयसट् वमट् त्वी वा स्तः । ऊम् प्रमा-
णमस्य ऊठवयस । ऊठवम । ऊठमात्रे तोयं ।
ऊठवसी पारिवा । तद्वयी । ऊर्व इति किं ?
रज्जुमात्री मूमिः ।

चम्पानं ॥ २०१ ॥ मानवाधिन्येव प्रमाणे
मात्रदावेरूप मभति । समं प्रमाणमस्य सम ।
विष्टि । विस्तन्ति । मान इति किं ? ऊम्नात्र ।

राह संस्ये च ॥ २०३ ॥ संस्य च राह
मात्रदावेरूप मभति । द्वौ मन्धौ मानमस्य द्विमत्स्यः ।
द्विस्यः । द्वौ समौ मानमस्य द्विसमः । द्विविस्तति ।

माष्टद् ॥ २०४ ॥ मान संस्ये मात्रद्
स्यात् । कर्षो मानमस्य कर्षमात्रं धृत । मत्स्य
मात्रं बान्धव । इत्तमात्रं क्षत्रं । पचमात्रा पुरुषा ।

सुच्छन्विष्यते ॥ २०५ ॥ सर्वतात् स
मतात् विद्यतेऽथ माष्टद् स्यात् । विद्यन्माननेषां
स्यात् विद्यन्मात्रा । वक्षमात्रा । विद्यतिमात्रा ।

दिम ॥ २०६ ॥ विद्यदादिभ्य दिन् स्यात् ।
विद्यद्वहोरात्रा मानमस्य विद्यी । विद्यिनो ।
विद्यिना मासा । पंचदशी अदमासः ।
विद्यिनो मभनेद्राः ।

मत्तिवर्षदिम ॥ २०७ ॥ आम्नां चतु
स्यात् । इव मानमस्य इमान् । क्षियान् ।

वैतशाथ ॥ २०८ ॥ एतदः पटापत्य

परावरपरपरपुत्रपौत्रमन्यसि ॥ १६८ ॥
 परावरावरिर्वतात् सो भवति अन्वस्यन्तुभवत्य
 ये । परावरावराभ्यानुभवति परोदरीच । पराव
 परतराव परपरीच । पुत्राव पौत्राव पुत्रपौत्रीच ॥

• यथाकामानुक्रामास्पतपाराधारपारावारा
 वारपारान् गामी ॥ १६९ ॥ यथाकामादेरि
 वतान् गामीत्यस्मिन्नर्थे सो भवति । यथाकामं
 गामी यथाकामीनः । अनुकामीन । अत्येदीन ।
 पारीच । अवारीच । पारावारीच ॥ अवारपारीच* ।
 अनुवर्त्त ॥ १७० ॥ अनुगुप्तव्याह अलं
 गामीत्यस्मिन्नर्थे सो भवति । अनुवर्त्त गामी
 अनुगामीनो गोपाक ।

छोऽम्यमित्रं ॥ १७१ ॥ अम्यमित्रादिवता
 प्यजे भवति । अम्यमित्रमम्यमि-अम्यमित्रीच ।
 भय ॥ १७२ ॥ अस्माह यो भवति अलं-
 यामिनि । अम्यमिष्य* ।

• स्तम्भाश्चान च ॥ १७३ ॥ अचनोऽम्य
 मित्राचर्चतात् सो भवति यश्च । अचानमर्च-
 गानी अचनीनः । अचन्यः । अम्यमित्रीच ।
 समां समां विनायते ॥ १७४ ॥ समां
 समां स्रज्यात् सो भवति विनायतेऽर्थे समां समां
 विनायत गर्भमावदाति समांसमीना गौ ।

अधन्नीनापमातीनमासर्ष ॥ १७५ ॥
 एतद्वृद्धं स्नातं निपात्य आसर्षमित्यास्मिन्नर्थे ।
 अधयो वा विप्रनिच्यते अधन्नीना गौ । अध
 मातीना । आसर्षसर्षा इत्यर्थः ।

• सर्षान्नानुपदीनापानपीनमद्दद्दा
 नेय ॥ १७६ ॥ सर्षाणीनायवः स्नाता निपा
 त्यते अददाचर्षेणु । सर्षाणमपि सर्षाणीनी भिक्षु ।
 पदसहस्र अनुपदी नद्या अनुपदीना उपानत् ।
 अवागर्ष नेय—अवागर्षीनः स्नार ।

• आगर्षीनं ॥ १७७ ॥ आगो यथिवागव्य

कर्मकारिभि सो निपात्यः प्रतिशानस्य स ।
 आगो प्रतिशान कर्म करोति आगर्षीनः कर्मकरः ।
 • साप्तपदीन सन्ध्य ॥ १७८ ॥ सप्तपद्यात्
 सम निपात्य सन्ध्यमित्यस्मिन्नर्थे । सप्तभि पदै
 रवाप्य साप्तपदीनं सन्ध्य ।

गोष्ठीनं मृतपूर्वं ॥ १७९ ॥ गोष्ठात् सन
 निपात्यत मृतपूर्वार्थे । गोष्ठा मृतपूव गोष्ठीनो दद्या ।
 चरद् ॥ १८० ॥ मृतपूर्वं चरद् स्यात् ।
 आभ्यो मृतपूर्व-आभ्यपर । अविचर । अस्त्रीविचर
 तापा कप्यद्वय ॥ १८१ ॥ तातात् रूप्यो
 भवति चरद् च । देवदत्तस्य मृतपूर्वो गा देव-
 दत्तरूप्य* । देवदत्तचरः । देवदत्तचरी ।

• पीन्यादे कुष* पाक ॥ १८२ ॥ पीन्या
 दिभ्य* पाक्यर्थे कुषो भवति । पीक्षता पाक*
 पीतकुष कर्षकुष । कर्षाकुषः ।

• कर्षादिपक्षान्मुसे जाहति ॥ १८३ ॥
 कर्षादिः पक्षश्च मूक्यर्थे जाहती त्यौ म्भःकर्मस्य
 मूक कर्मजाह । मुसजाह । अक्षिजाह । पक्षस्य
 मूकं पक्षति ।

+ दृमोष्णशीतादासुरसरे ॥ १८४ ॥ दृमा
 वेरात् स्यात् असरेऽर्थे । दृमस्यासह दृमात् ।
 उष्णात्* । शीयत्* ।

+ हिमादेष्ठा सरे ॥ १८५ ॥ हिमाह सहर्षे
 पक्षः स्यात् । हिमस्य सह हिमेष्ट ।

+ वातवृक्षाहृतः ॥ १८६ ॥ वाय्वां ऊनो
 भवति । वातस्य सह वातूच । वृक्षस्य सहः वृक्षः ॥

ये द्याकर्मकरो ॥ १८७ ॥ विश्वव्यात्
 एतौ त्यौ म्भः स्याथे । विश्व-विद्याकः विश्वकटः

• व्युत्सस्तिमात् कट ॥ १८८ ॥ एम्य कटो
 भवति विश्वव्या-विश्वो देष्टा तद्वृगत-उक्तो गंध ।
 संगतः संकट पंथाः । निगतो विकटो मामः ॥
 मगत-मकटोऽर्थः ।

पटी । कतिभः । कतिपयः ।

पतुरः ॥ ६ ॥ अस्य पुग म्यात् इति पर ।

पतुर्णं पूरणं पतुर्भ्यः । पतुष्वणं पूरणी पतुर्भा ।

छयौ पक्षः ॥ ७ ॥ तस्माच्छयौ सौ

स्त चकारस्य च स्त । हुरीयः । हुरीमा । तुभ्यः ।

द्वेस्तीयः ॥ ८ ॥ द्विष्वद्वर्धयो भवति ।

द्वयोः पूरणं द्वितीयः । द्वितीया ।

त्रेस्तु ॥ ९ ॥ त्रेस्तीयो भवति तृतीयस्य चा-

देष्ट । त्रयाणां पूरणः तृतीयः । तृतीया ।

+ श्रुतादिमासादमाससप्तसरराचमद् ॥ १० ॥

श्रुतादिभ्यो मासादथ समद् स्यात् । श्रुतस्य

पूरणः श्रुतस्य । सहस्रतमः । अष्टतमः ।

मासतमो विवसः । अद्धमासतमः । सप्तसरतमः ।

तेरस्प्यादे ॥ ११ ॥ तिस्रांवात् अस्मिन्-

शापूर्वात् तमद् स्यात् । षष्टे पूरणं षष्ठितमः ।

षष्ठितमी । सप्ततितमः । अष्टीतितमः । नवतितमी ।

अस्प्यादेति किं । एकपक्षः ।

× विंशत्यादेर्षा ॥ १२ ॥ विंशत्यादिभ्य

तमद् वा स्यात् । विंशते पूरणः विंशतितमः ।

विंशतितमी । विंश । एकविंशतितमः । एकविंश ।

त्रिंशत्तमः । त्रिंश । विंशी । त्रिंशी ।

तेन विचः पञ्चुचणौ ॥ १३ ॥ तेनेति

भासमर्थात् विच इत्यस्मिन्नेर्षं पञ्चुचणौ सौ स्त ।

तर्केण विचः तर्कचणुः । तर्कचणुभ्यामरणचणु ।

भ्यामरणचणु । केष्टचणु । केष्टचणु ।

इदा प्रयं शुक्लं क उप ॥ १४ ॥ मां

तात् इहतात् प्रयं शुक्लस्यैव को भवति, इदुप्

च निर्व । द्वितीयं रूपेण शुक्लति द्विक् । वि

कः । पदुक् ।

ग्रहणे वा ॥ १५ ॥ इहंतात् को भवति प्रयं

ग्रहणेऽर्धे इदुप् च वा । द्वितीयं ग्रहणं द्विक्, द्विती

यकं । विक्, तृतीयकं भ्यामरणस्य ।

सस्याह गुणात् परिभावे ॥ १६ ॥

सप्तसत्त्वात् गुणवाचिन परिभावेऽर्धे सप्तगुण

संपन्ने को भवति । सप्त्येव परिभावे सप्तक

धातिः दशः वत्सा वा ।

पाशकापः श्लिष्टिकादामनिकानुपयन्नेष्टा-

॥ १७ ॥ पार्थक्यादयो निगत्यन्ते अन्ते

एति । पार्थेनान्नेष्टा पाशका-को निपात्य । अय

शब्देन-आवाशुद्धिः । द्वाविनेन-दादादिक ।

उह् । अनुपदमन्नेष्टा अनुपदी गवा । इमत्र ।

स्वांगु सक्त ॥ १८ ॥ स्वगिम्भः ईव

तेभ्यः सक्त इवमिष्वर्धे को भवति । केष्टेपु

सक्त केष्टक । दंतकः । मत्तकः ।

औदरिकभाष्यनः ॥ १९ ॥ उदराद्वण

निपात्यत भाष्याऽवश्वेत । उदरे सक्त औदरिक ।

उदरकोऽन्यः ।

कर्मठा घन्ते ॥ २० ॥ कर्मन्सत्त्वात्

उत्थो निपात्यः इकामावध पठतेऽर्धे । कर्मणि

पठते कर्मठा ना ।

अश्व हारी ॥ २१ ॥ अश्वदिवंतात् को

भवति हरिणि । अश्व हारी-अश्वक द्वावाद ।

श्रीतकोऽप्यको कारिणि ॥ २२ ॥ श्रीतो

प्याभ्यां कारिण्यर्धे को निपात्यः । श्रीतं कारी

श्रीतको जड । उष्यकारी-उष्यक क्षीप्रः ।

तंत्राश्वयोदृते ॥ २३ ॥ तत्राह कृतात् नवो

दृष्टव्यं अपिरापद्वर्धे क भवति । तंत्राश्वो

दृष्टव्यस्तंत्रक पट ।

कमितर्धन्मयोः ॥ २४ ॥ एभ्य को

भवति कमितरि कामममानेऽर्धे । अनुक्रमिता

अनुक- । अर्गीक । अमिकः ।

+ तवस्थिपथी प्राये स्त्री ॥ २५ ॥ तदिति

वासमर्थात् अस्मिन्नितीवर्धे को भवति स्त्री

अर्धेण तवस्थिपथी मासविषयं स्यात् । त्रिपुट्यः प्राये

यो भवति । एतावान् ।

यत्तदा ॥ २९ ॥ आम्ना यतोर्ध्वं भवति ।
बन्मानस्य भावान् । तावान् ।

किमयं स्पेर्दतिथ ॥ २१० ॥ म्यिसंज्ञकत्वं
माने वर्तमानात् किमस्ताम्ना च इतिर्मवति य
शुभ । का संम्ना मानमेपां कर्तुमी । किंवेत
इमे । मति । यावत् । मति । तावत् ।

अथयये तपद् ॥ २११ ॥ अथयय वर्त
मानात् स्वे तपद् स्यात् । अथाराजयका अथय
चतुष्टयं समतमद्रम्य । पंचतया यमा । सप्ततयी
मयवृत्तिः । दसतयो धर्म ।

द्वित्रे न्न वा ॥ २१२ ॥ द्वित्रिण्यां परस्व
तपद् आवेष्टकारस्य वा ल स्यात् । द्वौ अथ-
ययौ अथय इयं । द्वितयं । त्रयं । त्रितयं ।
मोक्षमाग ।

आदेर्गुणात् मूल्यकृये मयद् ॥ २१३ ॥
आदेर्गुणवाचकत्वात् मागवाचकत्वं स्विस्त्वात्
मयद् स्यात् । आदिभ्येत मूल्ये क्य वा वर्तते ।
यवानां द्वौ गुणौ मूल्यमस्त्वोदक्षितः केयस्य
त्रिमं उदक्षित् । त्रिमं । उदक्षितो द्वौ गुणौ
केयवेषां द्विमया त्रिमया यका । वृषादेरिति
किं । यवानामको गुणा मूल्यमस्य एकगुण
मुदक्षित् ।

अस्मिन्नाधिकं दत्तसहस्रे तत्संख्यं इति
भरसाताह ॥ २१४ ॥ वाचात् सत्यांवात्
स्वेरस्मिन्नितीर्ध्वं दत्तसहस्रं च यो भवति यद्वातं
तच्च तत्संख्यं अधिकं स्यात् । विद्यतिरधिकम्
स्मिन् दत्ते विद्यं याजनघर्तं । विद्यं सहस्रं ।
विद्यं घर्तं । पत्वारिंश सहस्रं । एकादशं । द्वादशं
घर्तं सहस्रं वा । अधिकमिति किं । विद्यति-
क्यास्मिन् दत्ते । दत्तसहस्रे इति किं । एकाद-
शाधिकं अस्यां विद्यति । तत्संख्यमिति किं ।

विद्यतिर्दद्यादधिकं अस्मिन् याजनघर्त ।
त्रिंशत् भाषा अधिकं अस्मिन् द्यापापघर्तस्य ।
इति दद्यात्परापरनाम्नि नैवेद्रम्याकरण
दद्यात्परापरनाम्नि नैवेद्रम्याकरण
शुचीयाऽध्याय ।

चतुर्थोऽध्यायः ।

प्रथमः पादः ।

तस्य स्विपूरणे इदं ॥ १ ॥ तस्येति ता
समवात् म्यिसंज्ञावाचिन इदं भवति स्विपूर
णेऽर्थे । यवोदक्षानां पूरणं त्रयोदशो विमत्तनायः ।
चतुर्दशः । पंचदश । षोडश । एकादशानां
पूरणी एकादशी । द्वादशी ।

+ नोऽस्ते मदं ॥ २ ॥ नकारावात्मन् स्यात्
अस्ते । पञ्चानां पूरणं पंचमं । पंचनी । सप्तमं ।
सप्तमी । अष्टमं । नवमं । दशमं । अष्ट इति
किं । एकादश । द्वादश ।

बहुपूरागणसंपत्त्यं त्रिंशुक् ॥ ३ ॥ एषां
इति त्रिंशुक् स्यात् । बहूनां पूरणं बहुतिथः ।
बहुतिथी । पूरातिथं । गणतिथं । संपत्तिथं ।

घातारिषुक् ॥ ४ ॥ घातारिषुक् इति परतमसु-
गागमो भवतिद्वयतां पूरणं इयतिथं । द्विबतिथः ।
यावतिथं । यावतिथी । तावतिथः । तावतिथी ।
पदकतिथिपथस्य शुक् ॥ ५ ॥ एषां
इति परे शुक् स्यात् । यज्जां पूरणं यज्जः ।

पट्टी । कतिच । कतिपयः ।

चतुरः ॥ ६ ॥ अन्यं पुनः स्यात् इति परे ।

चतुर्णां पूरणं चतुर्थं । चतुर्णां पूरणी चतुर्थी ।

छमौ चतुः ॥ ७ ॥ सस्माच्छमौ त्वौ

स्त चकारम् च ल । द्वितीयः । द्वितीया । तृतीयः ।

द्वितीयः ॥ ८ ॥ द्विष्टम्भचयो मवति ।

द्वयोः पूरणं द्वितीयः । द्वितीया ।

त्रेस्तु च ॥ ९ ॥ त्रिेस्तीयो मवति त्रुइत्यर्थं वा

वेष्ट । त्रयाणां पूरणः तृतीयः । तृतीया ।

+ श्रुतादिमासार्द्धमाससप्तसराचमद् ॥ १० ॥

श्रुतादिभ्यो मासादश्च समद् स्यात् । श्रुतस्य

पूरणः श्रुततमः । सप्तसप्तमः । अनुततमः ।

मासतमो दिवसः । अर्द्धमासतमः । सप्तसप्ततमः ।

तेरस्त्यादे ॥ ११ ॥ तित्यातात् अस्मिन्

ज्ञापूर्णात् समद् स्यात् । षष्ठे पूरणं षष्ठितमः ।

षष्ठितमी । सप्तषष्ठितमः । अष्टषष्ठितमः । नवषष्ठितमी ।

अस्त्यादेरिति किं । एकपक्षः ।

× विंशत्यादेर्मा ॥ १२ ॥ विंशत्यादिभ्यः

समद् वा स्यात् । विंशते पूरणः विंशषष्ठितमः ।

विंशषष्ठितमी । विंश । एकविंशषष्ठितमः, एकविंशः ।

त्रिंशतमः, त्रिंशः । विंशती । त्रिंशती ।

तेन विचः चंशुचणौ ॥ १३ ॥ तेनेति

भासमर्थात् विच इत्यस्मिन्त्यर्थे चंशुचणौ त्वौ स्तः ।

तर्कम विचः तर्कचंशुः । तर्कचणः । व्याकरणचंशुः ।

व्याकरणचणः । केसचणः । केसचणः ।

बटो ग्रय सुद्धन् क उष्ट्र च ॥ १४ ॥ यां

तत् उष्ट्रात् ग्रयं सुद्धान्त्यर्थे को मवति उष्ट्र

च मित् । द्वितीयेन रूपेण शुद्धाति द्विष्ट । वि

कः । चतुष्टकः ।

ग्रहणे वा ॥ १५ ॥ उष्ट्रात् को मवति ग्रय

ग्रहणार्थे उष्ट्र च वा । द्वितीयं ग्रहणद्विष्ट, द्विती

यकं । त्रिंशः तृतीयकं व्याकरणस्य ।

सस्याद् गुणात् परिमाते ॥ १६ ॥

सस्यद्व्यात् गुणवाचिनः परिमातव्ये समगुण

सपने को मवति । सस्येन परिमातः सस्यकः

द्व्यातिः वेष्टः वत्ता वा ।

पार्थकायाद्व्यसिक्तादाननिकानुपयन्नेष्टा-

॥ १७ ॥ पार्थकाद्ययोः निपात्यते अन्ये

द्विष्ट । पार्थेनान्वेष्टा-पार्थकः-को निपात्य । अय

शब्देन-आयःशब्दिकः । द्वादिनेन-दादावनिष्ट ।

उष्ट्र । अनुपयमन्नेष्टा अनुपयि गवां । इक्षत्र ।

स्वगिपु सक्त ॥ १८ ॥ स्वगिम्यः इव

सेम्यः सक्त इत्यस्मिन्त्यर्थे को मवति । केसेपु

सक्त केसकः । वतकः । ममकः ।

औदरिकमाष्टनः ॥ १९ ॥ उदराष्ट्रम

निपात्यत आधुनाऽवभेत् । उदरे सक्त औदरिकः ।

उदरश्रोऽन्वः ।

कर्मठो घटते ॥ २० ॥ कर्मन्स्रज्वात्

उत्थो निपात्यः । इक्षपावन्न घटतेऽर्थे । कर्मणि

घटते कर्मठो ना ।

अष्ट हारी ॥ २१ ॥ अष्टादिबन्तात् को

मवति हारिणि । अष्ट हारी-अष्टकं द्वापाद ।

क्षीतकोष्पको कारिणि ॥ २२ ॥ क्षीतो

व्याम्या कारिण्यर्थे को निपात्यः । क्षीतं कारी

क्षीतको मटः । उष्णकारी-उष्णकः । क्षीपः ।

तत्राश्वोऽकृते ॥ २३ ॥ तत्रात् कर्त्तात् नवो

वृष्टत अचिरात्पक्षार्थे को मवति । तत्राश्वो

शृष्टतस्तत्रकः पटः ।

कमितर्धन्यम्ये ॥ २४ ॥ एम्य को

मवति कमितरि कामबमानेऽर्थे । अनुकमिता

अनुकः । अमीकः । अमिकः ।

+ तदस्मिन्नर्थे माये त्वौ ॥ २५ ॥ तद्वि

भासमर्थात् अस्मिन्नस्मिन्नर्थे को मवति सं

यद्वाति तद्वेदम मायविषयं स्यात् । त्रिपुटाः मां

पात्रमस्तां तिस्रो त्रिपुटिका पौषमासी । गुहापु
टिका । कुम्भिका ।

कौत्सापीवटकिन्मो ॥ २६ ॥ कुम्भापवट
काम्बा अगिना निपात्यो । कुम्भाया प्रायेणा
जमस्तां कौत्समासी तिस्रो । वटकिन्मो पौषमासी ।
ब्राह्मणकृष्णके ॥ २७ ॥ एतौ कस्तौ नि
पात्यो सौ । ब्राह्मणा आयुजगविनोऽस्मिन् वा
जमको देव । उष्मादस्यास । उष्मावन्नेरथितो
हृष्टता-वन्धिका यवागुः ।

सा-स्याग्रणी ॥ २८ ॥ स इति वासमवात्
असेति तार्थे को मवति मवात् स वेदमजमुष्माः
स्यादेकदशोऽमजीमत्स वषवत्तक । मिनवत्तकः सप्त
काम्मयोमनद् राग ॥ २९ ॥ वातात्
काम्बाचिनः प्रमोहनवाचिमन्त्र रोगेऽर्थे को मवति
सतत काकोऽस्य सततको ज्वरः । द्वितीयदिवस
काकोऽस्य तृतीयकः । तृतीयकः । विषपुष्प प्रमो
हनमन्त्र विषपुष्पको रोग । क्षीतक । उष्णक ।

शृंगमन्त्रः परम ॥ ३० ॥ शृंगमन्त्र को
निपात्य करमन्त्रेऽशृंगलं बंधनमस्य शृंगलं करमा
उन्मनस्युदुत्सोः ॥ ३१ ॥ उदुत्सुम्या उ
न्मनमन्त्रे को मवति । उदुत्त ममाज्य उत्तक । उ
त्तु गतं मनोऽस्य उत्तुकः ।

क्षेत्रेऽप्यस्मिन् घा नान्य ॥ ३२ ॥ क्षेत्रा
दीर्घात् अन्यविशिष्टात् को भवति मास्वेऽर्थे ।
क्षेत्रेऽप्यस्मिन् नादत्र क्षेत्रे गो व्याधिः ।

धामिया वा छदा-प्येना ॥ ३३ ॥ ओत्रि
यो वा निगात्यत छदा-प्येना पत्र । छत्र छत्रान्
पत्र ओत्रमावध । छत्रा-प्येना ओत्रिय । छत्रा-प्येना
इद्विपं ॥ ३४ ॥ ईद्रान् वा निगात्येते । ई
द्रसात्मनो किंग, ईद्रेण कर्मणा वा मृष्टं इद्विपं ।

भार्द सुक्तं डाप्ननाथ ॥ ३५ ॥ भार्द
उष्मनेनाथ इत्यस्मिन्नेवे को भवति । भार्द पु

कमनेनाथ आदिको विमः ।

+ इन् ॥ ३६ ॥ भार्द मुष्मनेनाथार्थे इन्
स्यात् । भार्द ।

+ पूवात् ॥ ३७ ॥ वातात् पूर्वार्थ इन्
स्यात् । पूर्वमनेन कृतं मुक्तं पीतं वा पूर्वी ।

सादे ॥ ३८ ॥ सादे पूर्वार्थिन् स्यात् ।
पूर्वं हसमनेन कृतपूर्वी कटं । मुक्षपूर्वी भोवनं ।
धीतपूर्वी कर्क ।

+ इष्टादेः ॥ ३९ ॥ इष्टादिभ्य इन् स्यात् ।
इष्टमनेन इष्टी यजे । पूर्वी आदे । अपीती तर्कं
आपीती गुरो । मुती पुराणे ।

तदस्यास्त्वस्मिन्निति यत् ॥ ४० ॥
तदिति वासमर्वात् अस्तिविशिष्टात् अस्यास्मिन्
इत्येत्यार्यमर्थोर्भुतमवति । गावोऽस्य संति गोमा
न् । वनवान् । इष्टा अस्मिन् संति वृक्षान् ।
कृषान् इति करवो विश्वान् । तत्र विषयो नियम्यते ।
शुभेनिद्रापक्षसामु नित्यबोगेऽतिष्ठानने ।

संसर्गेऽस्तिविषयान्तां प्रायो मत्वाद्यमा मता ॥
मूमा माधुर्यं तस्मिन्-गोमान् । निदाबा-क
कुदावर्ती । मर्षसाबा-रूपवती कन्या । नित्य
याग-क्षीरिणो वृक्षा । अतिष्ठामने-उदरिणी
कन्या । संसर्गे दधी ।

माण्यगादातो वा स ॥ ४१ ॥ प्रा
ण्यगादाकारातामन्त्रार्थे को भवति वा । पूषा
स । पूषावान् । अपाक । जेषावान् । माण्यं
यादिति किं । क्षिमावान् मदीपः पिक्वीषावान् ।

* दक्षसुद्रमन्त्रो ॥ ४२ ॥ रुवाविम्यः मुद्र
अनुवाविम्यश्च मन्त्रार्थे को वा स्यात् । मूढाक ।
मूढावान् । विषयिकाक । विषयिकावान् ।
यूडाक । यूडावान् । मक्षिकाक । मक्षिकावान् ।

मिथ्यादं ॥ ४३ ॥ यस्या को वा स्यात् ।
सिध्यान्वस्य संति सिध्मकाः । सिध्मवान् । यत्

क । गडुवान् । मणिसः । मणिवान् ।
 +वातवर्तवसल्लखाटादूहः ॥ ४४ ॥ एम्यो
 ऊको वा म्यात् । वातूक । वातवान् । वतूक ॥
 वतवान् । वडूक ॥ वडवान् । वडूक । वडूकवान् ।
 वाधो म्मिन् ॥ ४५ ॥ वाध म्मिन्
 वा स्यात् । वामी । वागवान् ।
 *सिप्यासाटो ॥ ४६ ॥ वाचः आरु आट
 इत्येतौ तौ स्त क्षिपि कुत्साया । वाचाक ।
 वाचाट त्पो निस्तारं बहु अस्वति स एवं क्षिप्यते
 +काठापाटमटास्तेलौ ॥ ४७ ॥ एम्यो केलौ
 स्त क्षिपि । काठाक । काठिकः । पाटाक ।
 पाटिकः । जटाक । जटिकः ।
 अपिच्छादे ॥ ४८ ॥ पिच्छादिभ्यो मत्वर्थे
 वा केलौ स्तः । पिच्छकः । पिच्छिक । पिच्छ
 वान् । फेनक । फेनिकः । फेनवान् । उरोक ।
 उरसिक । उरत्तान् । प्रश्नाक । प्रश्निकः । प्रश्नवान् ।
 *ओमादेः श्च ॥ ४९ ॥ एम्य ओ मवति वा
 ओमान्मस्व संति ओमसः । ओमवान् । रोमश ।
 रोमवान् । हरिकः । हरिवान् ।
 *पामादेर्नः ॥ ५० ॥ एम्यो मत्वर्थे नो वा स्या
 द् । पामन । पामवान् । वामन । वामवान् ।
 केम्पय । केम्पवान् ।
 +द्वृक्षाकीपलास्याः मय ॥ ५१ ॥ वृज्जदेर्नो
 वा स्यात् मय मत्वर्थे । वृज्ज । वृज्जवान् । शाकि
 न । शाकिमान् । पलाकिन । पलाकीमान् ।
 +कम्पजविपुर्णांगना ॥ ५२ ॥ एते कम्प्या
 निपात्यति । कम्प्यरस्तास्तीति कम्पजः । कम्प्यीवा-
 न् । मत्पोऽकारवति निपात्य । विप्वो विपसा
 रम्भसो वाऽप्य संति विपुणः आविस्वः । नत्पो
 पुलं च । भंगानि कम्प्यान्मत्स्वाः संति भंग
 नाः । भंगाक । अन्य-भंगवती ।
 मझाचदार्पाहृषर्णः ॥ ५३ ॥ मझावेर्नो वा

स्यात् मत्वर्थे । मझ । मझवान् । भाद्र ।
 मद्रावान् । भाध । मबावान् । बार्ध । वृत्तिमान् ।
 *ज्योत्स्नादिभ्योऽण् ॥ ५४ ॥ एम्योऽण
 स्वाद् वा । ज्योत्स्नाज्जस्मिन् अस्ति ज्योत्स्व ।
 पञ्च । ज्योत्स्नावान् । तामिस । तमिसावान् ।
 वैस्पो म्यापि । कौतुप गृह ।
 सिक्ताशर्करात् ॥ ५५ ॥ आम्भामण् म्यात्
 वा । सैकतः । सिक्तावान् । शर्कर । शर्करावान् ।
 उल्लौ च द्वे ॥ ५६ ॥ सिक्ताशर्क-
 राभ्या मत्वर्थे द्वे उल्ल उल्ल अण च वा मवति ।
 मशेरुज्ज । तेन वासुकर्प्य । सिक्ता वेष्टः ।
 सिक्तिकः । सैकत । सिक्तावान् । शर्करा । शर्क-
 रिकः । शर्करः । शर्करावान् ।
 शुद्धोर्मः ॥ ५७ ॥ शुद्धम्या नो वा स्यात् । धौर
 स्यासीति शुभ । ह्रमः ।
 +मधुकृप्यादिभ्यो रधलौ ॥ ५८ ॥ मध्यादि
 भ्य कृपादिभ्यश्च मत्वर्थे यथासंख्य रधलौ तौ वा
 स्त । मधुरो रस । ऊपरं क्षेत्र । मुष्कर पशुः ।
 सुषिरं काष्ठ । सं मल्लत्कठिविरमस्यास्तीति तर ।
 रवानम्य । अन्यश्च-मधुमान् । ऊनवान् । मुष्क-
 वान् । कृमीवकः । कृपिमान् । रजस्वला की । रज-
 स्वान् ध्राम । परिधुक्त । परिकृद्वात् राजा ।
 *कांडादिमांडावीरः ॥ ५९ ॥ एम्य ईरो वा
 स्यात् । कांडीरः । कांडवान् । आंडीरः । आंडवान्
 मांडीरः । मांडवान् ।
 कण्ठ्या इर ॥ ६० ॥ कण्ठ्यस्य इर इरो
 मवति वा । कण्ठ्य । कण्ठ्यान् ।
 *दंतादुन्नते ॥ ६१ ॥ दंतादुन्नतेर्जे इरो
 मवति । दंता उन्नता अस्व संति दंतुर । अन्य-
 श्च-दंतावान् ।
 *मेघारयादेरः ॥ ६२ ॥ आम्भामिरो वा
 त् । मेघिरः । मेघावी । मेघवान् । रधिर ।

स्ताम्या प पुम् मवति । उणापुः । अहयु ।
शुमयुः । क्यु । उयु ।

सूक्तसाभोदृष्ट ॥ १०३ ॥ सूक्तं सामनि
बामिपेये मृदा मत्वर्थे ध्ये मवति । अष्ठाबाक्
सम्प्रोऽस्मिन्नन्ति अष्ठाबाक्कीर्णं । मैत्रावरुणीयं
सूक्तं । यज्ञीयं । वारततवीयं साम ।

बोष् आष्यापानुषाक् ॥ १०४ ॥ अष्ठा
येऽनुषाके बामिपेये मृदो मत्वर्थे ध्ये मवति
तस्य बोष्वा । गर्दमाद्व्योऽस्मिन्नप्यायेऽनुषाके
वा गर्दमाद्व्यं, गर्दमाद्व्यं—अप्यायोऽनुषाको
वा । कृचमुत्सीन । कूर्चमुत्स । उच्छिद्यीयः ।
उच्छिद्यः ।

विमुक्तादेरम् ॥ १०५ ॥ विमुक्तादिभ्योऽम्
स्तात् अप्यामादाबामिपय । विमुक्तस्योऽस्मि
न्नन्ति वैमुक्त । वैबापुरः । राक्षोमुरः ।

घोषदाद्वुन् ॥ १०६ ॥ अमाप् घुन्
स्तात् अप्यामादौ । घोषद्व्योऽस्मिन्नन्ति
घोषद्व्यः । इषद्व्यः ।

घनहिरण्ये कामे ॥ १०७ ॥ आम्या
मीर्षताम्नां कामेऽर्थे घुन् स्तात् । घने काम
वनक । हिरण्यकः ।

• किञ्चिद्वाहस्पतिदेवपुरयात् ॥ १०८ ॥
किञ्चिद्व्योऽस्मिन्नन्ति व्यादिबर्तेभ्य बहुस्य
वादेपुत्सवाचिन 'ति सुप' इत्यत माह् बह्व
माप्याम्ना मवति इत्येवोऽधिकारा श्रेयः । तत्रै
वोदाहरिष्यामः । अत्रादिमहर्षे किं ? इहाम्ना ।
इयोः । स्तात् । मत् । मवतः । गतोः । स्यात् ।

इदम इहा ॥ १०९ ॥ इदम इहा मवति
तसादौ । अम्मात् । इत । इह ।

एततो यो ॥ ११० ॥ इदम एत
इत इत्येवो आदेरी तत् रेधादौ बक्रादौ च
परतः । एतर्हि । इत्थं ।

एतत् ॥ १११ ॥ एतत्तन्तो तत् रक्त
बक्रादौ परतः । एतास्मिन्ननघतने कावे एत
र्हि । इत्थं ।

अष्ट ॥ ११२ ॥ एततोऽष्ट मवति
तसादौ । एतम्माह् अत । एतस्मिन् अत्र ।

कायास्तम् ॥ ११३ ॥ किमावेः कातात्
तत् मवति । कम्मात्—कुतः । सर्वतः । निस्वतः ।
बहुभ्यो—बहुतः ।

तसेः ॥ ११४ ॥ परस किमादिभ्य
आष्यादिभ्यन्तसीत्सेवमादिना निहितस्य तसे-
स्तत् मवति । कुतः आगतः । ततः आगतः ।

• एयमेः सर्वोमये ॥ ११५ ॥ पयमिन्वा
सर्वोमयेऽर्थे तत् मवति । परितः । अमितः ।

इषस्त्रः ॥ ११६ ॥ ईर्षतात् त्रो मवति—
सर्वस्मिन्—सर्वत्र । तत्र । यत्र । बहुत्र ।

• किमोऽम् ॥ ११७ ॥ किम अज्ञ मवति
अम् । कस्मिन्—क, कुत्र ।

इदमो ह ॥ ११८ ॥ इदमो हो मवति ।
अस्मिन्—इह ।

• मवत्वापुष्पदीर्घादिदेवानां विधेकार्पाच
॥ ११९ ॥ मवत्वादिस्मानाभिकरमाह किमादे
त्रो मवति तस्य । को मवान् । कुत्र मवान् ।
कुतो मवान् । यो मवान्—यत्रमवान् । गतो
मवान् । स मवान् । ततो मवान् । ततो मवती
ततो मवतः । तं मवतः—तत्रमवतः । ततो मवतः ।
तो मवती । तत्रमवती । ततो मवती । तात्
मवतः । तत्र मवतः । ततो मवतः । एवं सर्व-
त्र । स आपुष्पात् । तत्र आपुष्पात् । तत आपु-
ष्पात् । त बीषायु । तत्रबीषायु । ततोबीषायु
स देवानां विधेः । तत्रदेवानां विधेः । ततो देवा
नां विधेः । तत्राद्व्योऽस्मिन्नपि मनेन गतः इतो गतः ।

• कावेऽनघतनर्हि ॥ १२० ॥ किमादेरनघतने

फाले हित्यो भवति । कामिन्ननघतनं फालं
कहिं । यस्मिन्ननघतने फाले यहिं । तहिं ।
अनघतन इति किं ? कामिन् फाले कदा ।

* इदम् ॥ १२१ ॥ इदमः हिंभवति । य
स्मिन् फाल एतहिं ।

* ययुना ॥ १२२ ॥ इदमोऽयुना त्यो भवति ।
यस्मिन् फाले ययुना ।

* दानीं ॥ १२३ ॥ तस्माद्दानीं भवति ।
यस्मिन् फाले इदानीं ।

* दतः ॥ १२४ ॥ दतः दानीं भवति ।
तस्मिन् फाल तदानीं ।

* यत्किञ्चरसर्षेफान्यासा ॥ १२५ ॥ यदादे
दास्यो भवति । यस्मिन् फाले—यदा । कदा ।
तदा । सदा । एकदा । अन्यदा ।

* सवासयः ॥ १२६ ॥ सदा सयस् इत्येतौ
शब्दौ निपात्यौ । सवशब्दाद्वा निपात्य । सदा
यस्य । सवस्मिन् फाले सदा । समानात् सन्त्य ।
समायस्य । समाने फाले गहनि वा—अथ ।

* पूर्वान्यान्यतरेतरापरपरोक्षरेभ्योऽन्वेषु
॥ १२७ ॥ एष्य गहनि यतमानेभ्यः एषु
भवति यस्मिन् गहनि । पूर्वेषु । अन्वेषु ।
अन्यतरेषु । इतरेषु । अपरेषु । अपरेषु ।
उत्तरेषु ।

* धुवामपत् ॥ १२८ ॥ उभवाद् धुम्
भवति पेषुष्य । उभयस्मिन् गहनि—उभयेषु ।

* परेषवि ॥ १२९ ॥ परसञ्ज्ञात् पेषवि
त्यो निपात्यः । परस्मिन् गहनि परेषवि ।

* परस्परार्षेयमोऽद् ॥ १३० ॥ एते नि
पात्यतेऽन्वे र्षे गम्यमाने । पूर्वसञ्ज्ञादुत्सः
परादेश्यात् पूर्वस्मिन् सवत्तरे परस्व । पूर्वतर सञ्ज्ञाद्
आरित्य परमावस्य । पूर्वतरे सवत्तरे परारि ।
इदम् समस्य इष्टादेशस्य । यस्मिन् सवत्तरे—एवम् ।

* प्रकारं या ॥ १३१ ॥ सामान्यापक्षा
विशेषनिर्देशः प्रकार । किमादिभ्यः प्रकारोऽर्थ
या भवति । सर्वेषां प्रकारेण—समया । यथा । तथा ।

* कयमित्थं ॥ १३२ ॥ किमिदमेतत्त्वम्
यम् निपात्यते । कन प्रकारेण—कम् । अनेन
एतेन वा प्रकारेण—इत्थं ।

* ते सुपः ॥ १३३ ॥ तं प्रागुक्ता तसादयः
सुपसञ्ज्ञा भवति । तथा वैवैद्याद्वत् ।

* दिग्भ्यो वाकेऽन्व्याऽस्तात् दिग्देवफालं
॥ १३४ ॥ दिग्देवभ्यो वाकेऽन्व्याऽस्तात् दिशि
वेधे फाले च वर्तमानेभ्योऽस्तात् भवति । पूर्वा
दिग् रमणीया पूर्वे दक्षः फालो वा रमणीयः ।
पुरस्ताद् रमणीयः । पूर्वस्या दिक्षु पूर्वन्मादे
शात् फालाद्वा आगतः । पुरस्ताद्वागतः ।
पूर्वस्या दिशि पूर्वस्मिन् वेधे फाल वा वसति
पुरस्ताद् वसति । एवमथस्ताद् रमणीयमि
त्यादि । वाक्केभ्य इति किं ? पूर्वं दक्ष गतः ।
दिग्देवफाल इति किं ? पूर्वस्मिन् गिरौ वसति ।

* परावरत्वा स्तात् ॥ १३५ ॥ आम्ना वाके
वताम्ना दिग्देवफालेषु वर्तमानाभ्यां स्तात्
भवति । परा दिग् रमणीया । परा वेध फालो
वा रमणीयः—पुरस्ताद् रमणीयः । पुरस्ताद्वागतः ।
पुरस्ताद् वसति । अवरस्ताद् रमणीयः । अवर
स्ताद्वागतः । अवरस्ताद् वसति ।

* दक्षिणोत्तराश्चात् ॥ १३६ ॥ आम्ना
वताम्ना वा वाकेवताम्ना दिग्देवफालेषु वर्तमा
नाभ्यां अस्म भवति । दक्षिणतो रमणीयः ।
दक्षिणत आगतः । दक्षिणतो वसति । उत्तरतो
रमणीयः । उत्तरत आगतः । उत्तरतो वसति ।
परा रमणीयः । अवरता रमणीयमित्यादि ।

* अभराच्चात् ॥ १३७ ॥ अम्नात् वताम्ना
व आह भवति दिग्वादी । अवरत्वा रमणीयः ।

अपरादागतः । अपराद् बसति । दक्षिणाद् रमणीयं । उत्तराद् रमणीयमित्यादि ।

* पद्मोऽपरस्य दिगादेशाति ॥ १३८ ॥
केवळस्यापरस्य दिग्दर्शस्य च पद्मादेशो भवति आविष्टे परे । अपरा दिग् देशः काशो वा रमणीयं पद्माद्, पद्मादागतः । पद्माद् बसति । दिगादे—दक्षिणापरस्य दिग् देशः काशो वा रमणीयः दक्षिणपद्माद् रमणीयः । उत्तरपद्माद् रमणीयमित्यादि ।

* वार्धे धौ ॥ १३९ ॥ केवळस्यापरस्य दिग्दर्शस्य पद्मो वा भवति अर्धे धौ परतः । अपरार्ध—पद्मार्ध । अपरार्धः । दक्षिणापरस्यार्धः दक्षिणपद्मार्धः । दक्षिणापरार्धः ।

* उपमुपरिपुष्टा ॥ १४० ॥ पृष्ठो निपात्तौ । ऊर्ध्वपद्माद् रिरिष्टात्तौ त्वौ उपावृष्टाश्च । ऊर्ध्वो दिग् रमणीया—उपरि रमणीयं । उप रिष्टाद् रमणीयं । उपर्मागतः । उपरिष्ठावागतः उपरि बसति । उपरिष्ठाद् बसति ।

* नैनोऽदूरेऽकाया ॥ १४१ ॥ दिक्क-
व्यात् अवदूरे दिगादौ वर्तमानाद् कतिवर्षिताद् दूरो वा भवति । अस्मात्पूर्वा दिग्दूरा रमणीया पूर्वभास्व रमणीयं । पूर्वभास्व बसति । एव—
अदूरेण, दक्षिणेन, उत्तरेण । अवदूर इति किं । हिमवतो दक्षिणाद् बसति । अकाया इति किं । दक्षिणादागतः ।

* अचिरम् ॥ १४२ ॥ अंशवत्तात् प्राग् दिग्पद्माद् वाकेवताद् दिगादौ वर्तमानाद् विहितस्मात्तात् एतन्म वा उच्यं भवति । प्राची दिग् दूरादूरा वा रमणीया—मात्सरमणीयं । प्रागागतः । प्राग् बसति । एवं—प्रत्यम् । अत्राद् । उच्यते ।

* दक्षिणाद् वाऽऽ ॥ १४३ ॥ दक्षिणाद् का

वर्षिताद् दिगादौ वर्तमानाद् आरभ्यो वा भवति । दक्षिणा रमणीयं । दक्षिणाद् रमणीयमित्यादि ।

* आऽऽही दूरे ॥ १४४ ॥ दक्षिणावर्कताद् दूरेऽर्धे आऽऽही इत्येतौ त्वौ स्त दिगादौ दक्षिणा रमणीयं दक्षिणाहि रमणीयं । दक्षिणा बसति । दक्षिणाहि बसति । दूरे इति किं । दक्षिणतः । दक्षिणाद् ।

* उत्तराद् वा ॥ १४५ ॥ उत्तरावर्कताद् आऽऽही वा स्तः । उत्तरा रमणीयं । उत्तराहि रमणीयं । उत्तरा बसति । उत्तराहि बसति । उत्तरतः । उत्तराद् ।

* पूर्वापरवराणां पुरषबोऽसि ॥ १४६ ॥
पूर्वादीनां पुरादयो भवन्त्यसि परतः दिगादौ । पुरो रमणीयं । पुर आगतः । पुरो बसति । अबो रमणीयं । अबः आगतः । अबो बसति । अबो रमणीयं । अब आगतः । अबो बसति ।

* अस्ताति ॥ १४७ ॥ तेषां पूर्वादीनां पुरादयो भवन्त्यस्ताति परतः । पुरस्ताद् रमणीयं पुरस्तावागतः । पुरस्ताद् बसति । एवं—अव स्तात् । अवस्तात् ।

* स्थेर्विचार्ये वा ॥ १४८ ॥ स्थिरवृत्ताद् विचार्ये वा स्वात् । एकेन प्रकारेण—एकया । द्विषा । त्रिषा । चतुर्णां । बहुषा शुक्रे ।

* विषाच्छ च ॥ १४९ ॥ विषाच्छे वृत्तस्य संस्मृतात्तरापादनार्थे स्वर्वा स्वात् । एको राशिर्द्वौ क्रियते द्विषा क्रियते । त्रिषा । अनेकमकं कुल एकया कुल ।

* वैष्ठाद् ध्यमुन् ॥ १५० ॥ एकाद् ध्यमुन् भवति विचार्ये विषाच्छे च । एकेन प्रकारेण—एक-
यम् । एकया शुक्रे । अनेकदेकं करोति—एकैक्यं, एकया करोति ।

* अक्षिरेष्विष्टम् ॥ १५१ ॥ नाम्नां वसुम् स्यात्

वा विभार्थादौ । त्रैषं । त्रैषं । त्रिषा । त्रिषा ।

* एषात् ॥ १५२ ॥ साम्या एषात् भवति
विभामादौ । द्वेषा । त्रेषा ।

* वृत्ति पञ्च ॥ १५३ ॥ द्वित्रिभ्यां सङ्घटि
प्रकारवति विचालवति चार्धे षण् स्यात् द्वौ प्रकारौ
द्वौ मागौ वा एषा-द्वेषानि । त्रैषानि ।

* याप्ये पाञ्च ॥ १५४ ॥ याप्ये कुल्येऽर्धे
सुद पाञ्चो भवति । याप्यो वैयाकरणः—वैया
करणपाञ्च । तार्किकपाञ्च ।

* वशिष्ठप्रमाणम् ॥ १५५ ॥ अष्टमसंख्यादंशे
मागे वतमानात् स्वार्धे भस्यो वा भवति । अष्टम
श्व-आष्टमो मागः । अष्टमः ।

* पण्डात् ॥ १५६ ॥ पण्डादंशे वर्तमानात्
स्वार्धे वा वा भवति । पाठः । षष्ठः ।

* षष्ठश्च मान ॥ १५७ ॥ पठान्मानेऽर्धे वर्त
मानात् को भवति भस्य वा । षष्ठ एव षष्ठकः ।
पाठः । षष्ठः ।

* एकादाकिमासहाये ॥ १५८ ॥ एकस्र
छाह् आकिन भवत्पसहाये कस्य वा । एक एव
एकाकी । एककः । एकः ।

* तिस्रात् पित्रपत्नी निष्कसे ॥ १५९ ॥
तिस्रात् निष्कसेऽर्धे पित्रपत्नी त्रौ स्तः । निष्क-
स्त्रिकः—त्रिपुत्रः । त्रिकपेयः ।

* तमः प्रकृष्टे मिश्र ॥ १६० ॥ मिश्रा
न्युदस्य प्रकृष्टेऽर्धे तमो भवति । सर्वे इमे पञ्चति
अयमेवा प्रकृष्ट पञ्चति पञ्चतितमो । अपञ्चतितमो ।
सुदः—सर्वे इमे आका अयमेवा प्रकृष्टः आकाशः
आकाशतमः । सुकुमारतमः ।

* त्रिभिर्मध्यं तरः ॥ १६१ ॥ द्वित्वे विमज्ये
च प्रथमकर्तव्ये सति प्रकृष्टं तरो भवति । त्रिभिर्नौ
पञ्चतः—अयमनयो प्रकृष्ट पञ्चति—पञ्चतितरा ।
पञ्चतितरा । पटुतरः । पाटुतरः । विमज्ये—सा-

क्षाम्यकेभ्यः पाटाकिपुत्रकाः पञ्चतितरा । पटुति
तरा । पाटुपतरा । अमिरूपतराः ।

* तौ स ॥ १६२ ॥ तौ तकारादौ त्रौ तमतरौ
भस्यो न्त । कुमारितमा । कुमारितरा ।

* गुणांगाद्रेष्ठेयम् ॥ १६३ ॥ गुणांगमप्रधानं
यस्य तस्मात्परयोः तमतरयो इष्ठेयत् वा स्तः ।
पटिष्ठ । पटुतमः । पटीयान् । पटुतः ।

* प्रशस्यस्य यः ॥ १६४ ॥ प्रशस्यशब्दस्य ओ
भवति त्रयोः परतः । सर्वपामय प्रशस्यः—श्रेष्ठः ।
अयमनयोरस्माद्वा प्रशस्यः—श्रेष्ठान ।

* ज्यः ॥ १६५ ॥ तस्य ज्यादेशो भवति
त्रयोः परतः । श्रेष्ठः । ज्यायान् ।

* भृद्धस्य ॥ १६६ ॥ भृद्धशब्दस्य ज्यो
भवति तथा परतः । सर्वेषामनयोरस्माद्वाऽर्धं
भृद्धः—ज्येष्ठः । ज्यायान् ।

* बाह्यातिरूपस्य साधनेर्द् ॥ १६७ ॥ बाह्या
तिरूपो साध मेदाबाददौ न्त तयोः परतः ।
सर्वेषामनयः बाह्यं भवति—साधितं । साधीयः ।
इदमेपामनयोरस्माद्वातिरूपं—नेविर्द् । नेदीयः ।

* युवाल्पस्य कन् वा ॥ १६८ ॥ युवाल्पयोः
कन् वा भवति तथाः परतः । सर्वेषामनयः प्रकृष्टो
युवा—कनिष्ठः । त्रिविष्टः । अयमनयोरस्माद्वा
प्रकृष्टो युवा—कनीयान् । त्रीयान् । अक्षिपः ।
अस्मीयान् ।

* विनम्योक्त्यु ॥ १६९ ॥ एतयोर्कर्मभवति
तयोः परतः । सर्वेषां सम्प्रदायमयं प्रकृष्टः
सूची—सूचिष्ठः । अयमनयोरस्माद्वा सूचीयान् ।
अयमर्षा त्वन्तौ प्रकृष्टः—त्वन्तः—त्वचिष्ठः ।
त्वचीयान् ।

* प्रकृष्टो रूप ॥ १७० ॥ मिश्रान्युदस्य
प्रकृष्टेऽर्धे रूपो भवतिप्रधानं पञ्चति—पञ्चतिरूपं
वैयाकरणरूपः । पंडितरूपः ।

* आसिद्धं सादेर्देवयन्त्रीयकृत्पाः ॥ १७१ ॥
 इष्वसिद्ध—आसिद्धं । तसिन्नेर्ज्ञापतवर्धितात्
 देव्यात्वा मर्षति । आसिद्धं इष्वसमाप्तं पचति
 पचतिदेव्यं पचतिदेवीम्, पचतिदस्य । पदुषे
 स्यः पदुवशीम्, पदुदस्यः । अशादेरिति
 किं । समादिन्या देव्यादयो न मर्षति । पुष्पस्य
 से स्युः । पदुदस्यतमः, पदुवस्यतः, पदु
 इत्येकम् ।

वा मुपा पदु माह ॥ १७२ ॥ आसिद्धे
 सुवन्ता माह पनुत्वा वा स्यात् । आसिद्धः पदुः
 पदुपदुः । पदुदस्य । बहुसुक्तं मुक्तवेदीम् ।
 +न सादि क्लोपिनादिभ्यः ॥ १७३ ॥
 डिपादिबर्धितात् यः कस्यः कृत्यात् सादिर्न
 मर्षति । अयमेवामनयोरस्मात् वा प्रकृतः पदुः
 पदुः । प्रकृतः पदुः—पदुः । क्व इति किं
 कृद्वीरतमः । अस्थिनादिभ्य इति किं । कुत्सितो
 हातो वा श्वः—उत्तमः । अयमेवामनयोरस्मात्
 श्वः । श्वः । क्वन्तमाहयः स्युः । श्विकृतमः
 श्विकृतः । श्विकृतः । श्विकृतमः । मि
 न्नकृतमः ।

* अनत्यते ॥ १७४ ॥ अनत्यतेर्ज्यै वस्य
 स्वर्वात् सादिन मर्षति अनत्यतं भिन्नं—भिन्नं ।
 इत्येवम् प्रकृतं भिन्नं—भिन्नं ।

एवात् कृत् ॥ १७५ ॥ वा इष्वस्यत्वात्
 क्वचित्कृतो वेदितव्यः । तत्रैवोदाहरिष्यामः ।
 मिश्रोरफ् मरुतः ॥ १७६ ॥ मिश्रः
 मिश्रकृतम् च टः प्राक् अङ्गं त्यो मर्षति ।
 कुत्सितमश्वतं वा पचति पचति । पठति ।
 पठति । पठति । पठति । पठति ।

* पुष्पदस्यदोः मुपोऽयोमि ॥ १७७ ॥ एतयोः
 सुवन्तस्य टः प्राक् अङ्गं मर्षति अमासि परतः ।
 स्वका । मयका । स्वका । मयका । पुष्पद

सदोरिति किं । उक्तम् । मयका । अमासीति
 किं । युष्मत्काम्या । आभक्त्या । युष्मत्कामि ।
 अस्मत्कामि । युष्मत्काम्याः । आभक्त्योः । युष्म
 कृतम् । अस्मत्काम्यम् ।

* श्वोः को दिव्य ॥ १७८ ॥ श्वोः प्राक् टेर्य
 मर्षति ककारस्य च दिः । कुत्सितमश्वतं वा
 उच्यते—उच्यते । दीपकैः । भिन्नं । भिन्नं ।
 पुष्पक—पुष्पकम् ।

* तूष्णीका ॥ १७९ ॥ तूष्णीमः कान् निपा
 त्यते । कुत्सितमश्वतं वा तूष्णी—तूष्णीकामान्ते ।

* कुत्सिताद्यात्वात् ॥ १८० ॥ कुत्सिताद्यर्थे
 ववाभिरितं त्यो मर्षति । कुत्सिताद्यातोऽस्यो
 वाऽश्वः—अश्वः । सुवर्तः । वस्यतकि ।

* अनुकृपावन्तीत्याः ॥ १८१ ॥ अनुकृपाव
 त्वीतो च सूत्रे मिश्रत्वात् कवादयः स्युः । अनु
 कृपितः पुत्रः पुत्रकः । वस्यका । अनुकृपित वा
 वते—वाचतके । त्वीतो—पुत्रक उस्तिग उपविष्ट ।
 कर्मकेनासि दिव्यकः । तूष्णीका तिष्ठ । इतं से
 वानकाः । तिष्ठकाः । पठति । मयकि ।

* इहो नृलोपाज्जातेष्टमेताः ॥ १८२ ॥
 इहो नृ नृनाम् पुत्रवाचिनः वातिवर्धितात्
 उच्यते वा मर्षति । अनुकृपितो देवदत्तः देविकः ।
 वयिः । देविकः । वस्यका । नृत्वा इति किं
 रामकः । सामकः । सुलोति किं । सुलोमक ।
 अमासीति किं । मयिकः । वराहकः । श्विकृतः ।

* नृलोपादेः ॥ १८३ ॥ नृलो
 रमाद्वरुणादीन् नृलोप्यो त्यो मर्षति ते च वा । अनु
 कृपितः उपेक्षितः—उपेक्षः । उपेक्षः । उपेक्षः ।
 उपेक्षः । उपेक्षः । उपेक्षितकः ।

* उच्यते स मरुत्वा च ॥ १८४ ॥ उच्य
 तात् परस्यानुकृपावो विहितस्य स्वस्यामादेरादेः
 स मर्षति प्रकृत्या च उच्यते स्यात् । वापदत्तः

बायुः । वायुः । वायुः । वायुः । वायुः । वायुः ।

* कमुपि योः ॥ १८५ ॥ बह्वो वसोमद्
यस्य वारिषुपि सति ततः कम् मवति । देव
दत्तः, देवः । अनुकपितो देव-देवकः । देवका ।
दिनकः । दिनका ।

* उप चाभिनात् ॥ १८६ ॥ अभिनात्
नृत्योः कन् मवति घोश्चोप । म्याभानिोऽनुर्क
पित-म्याभकः । सिहकः । वृककः ।

* अपठकाच्यारूपदस्याचि ॥ १८७ ॥
पठ्यजितकाच्यारूपदस्य घोश्च मवति अचि ।
अनुकपितो वाच्यः-वाचिक । वाचियः । वाचिकः ।
त्वचिकः । त्वचिक । शुचिकः । पण्येषः किं ।
अनुकपितः पण्येषः-पण्यिकः । पण्यः । पण्यिकः ।

* द्वितीयादयः ॥ १८८ ॥ द्वितीयादयः पर
स्य शब्दस्योभ्यवति अनुकपायां विहितेष्वपि परतः ।
अनुकपितो बिनदयः-बिनिङ्कः । बिनिङ्कः ।
बिनिङ्कः । उपङ्कः । उपङ्कः । उपङ्क । उपङ्कः । उपङ्कः ।

* तनैचः ॥ १८९ ॥ तेन द्वितीयेनाया सह
ततः परस्य शब्दस्योभ्य मवत्यपि द्वितीया
एव यदि म्यात् । अनुकपितो कठोः-कठिकः ।
कठियः । कठिकः । कपोतयोमाः-कपिकः ।
कपियः । कपिकः । गुरुदत्तः गुरुकोऽन्वयः ।

* श्वरस्युपरिविधाश्वरकणायमादेस्तु
सीमात् ॥ १९० ॥ श्वरस्यादिपूवात् नृत्तास्तु
सीमादयः परस्य शब्दस्योभ्यवत्यपि । अनु
कपितः श्वरकण्टः-श्वरकण्टिकः । श्वरकण्टियः ।
श्वरकण्टिकः । सुपरिमितः-सुपरिकः । सुपरियः ।
सुपरिकः । विद्यादत्तः-विद्यादिकः । विद्यादियः ।
विद्यादिकः । वरुणदत्तः-वरुणिकः । वरुणियः ।
वरुणिकः । अयमदत्तः-अयमदिकः । अयमदियः ।
अयमदिकः ।

* कश्चिपुयात् ॥ १९१ ॥ कश्चिपुयादयः

परस्य शब्दस्योभ्यवत्यपि । अनुकपितो बृहस्प
तिदत्तः-बृहस्पतिकः । बृहस्पतियः । बृहस्पतिकः ।

* माक्षपदस्य वा ॥ १९२ ॥ पूर्वपदस्य कश्चि
पुप् स्यात् वाचि । अनुकपितो देवदत्तः-वत्ति
कः । वत्तियः । वत्तिकः । देविकः । देवियः । देविकः ।

इत्स ॥ १९३ ॥ इत्स्योर्जे कादयः स्युः ।
इत्सः पटः-पटकः । वटकः । पुरुषकः ।

* कुटीशुदादः ॥ १९४ ॥ आभ्यां रो मवति ।
इत्सा कुटी-कुटीरः । कुटीरः ।

* श्रम्या रुच ॥ १९५ ॥ श्रमीश्रम्या रुच
वति रश्म । इत्सा श्रमी-श्रमीरः । श्रमीरः ।

* कुतुपः ॥ १९६ ॥ कुतुषब्दादुपो निपात्यतो
इत्सा कुतु-कुतुपः ।

कासुगाण्यास्तरद् ॥ १९७ ॥ आभ्यां
इत्से तरद् स्यात् । इत्सा कासु-कासुतरी ।
गार्गीतरी ।

* वत्सास्त्राश्वपमाद्वत्सासे ॥ १९८ ॥ वत्सास्तरद्
स्यात्त्रासे अनुत्त गम्यमाने । इत्सितो वत्सः
वत्सतरः । उवत्तरः । अवत्तरः । वत्सवत्तरः ।

* किंयत्तव्याहृत्यान्निर्दोष्ये इतर ॥ १९९ ॥
किमादेर्द्वयारेकस्मिन्निर्दोष्ये इतरो मवति । को
मवतोः कठः पटुः कर्वा ववदयो वा-कठरः ।
वतरः । उतरः । अन्यतरः । द्वयोरिति किं ।
कोऽस्मिन् ग्रामे मुक्त्यः स आगच्छतु । निर्दोष्ये
इति किं । कोऽन्यार्थमयोः स्वामी ।

* वैकात् ॥ २०० ॥ एकशब्दात् द्वयोरिकस्मि-
न्निर्दोष्ये इतरो वा स्यात् । एकतरः, एककः ।

* बहूनां मय इतमदयः ॥ २०१ ॥ बहूनां
मध्ये निर्दोष्ये वतमानेभ्यः किमादिभ्यः इतमो
मवति इतरश्च वा प्रभाविष्ये । को मवतां कठः
कतमः । कतरः । यतमः । यतरः । ततमः ।
ततरः । अन्यतमः । अन्यतरः । बहूनामिति किं ।

संपाः प्राप्ता । कपोतपाकाः प्राप्ता कपोतपाक्य ,
कपोतपाक्यौ, कपोतपाकाः । त्रैहिस्य । म्प्रह
कुम्भपाक्य कौम्भपाक्य , कौम्भपाक्यौ कौम्भा
पना । प्राप्तापान्य । अस्त्रियामिति किं ।
कपोतपाका म्प्री । कौम्भपाक्यौ ।

* छस्त्रजीविसयाम्प्यङ् वा ॥२॥ छस्त्र
जीविना संपदायिनः म्प्यङ् वा स्वात् । छस्त्र
छस्त्रजीविसयः । छस्त्रयः । छस्त्रः । यौष्ठिच ।
पुष्टिच ।

बाहीकेन्द्रविमराजन्त्येभ्यः ॥ ४ ॥ बाही
केषु छस्त्रजीविसयपाक्यात् विमराजन्त्य
वर्जितात् म्प्यङ् भवति । कुडीहृसा छस्त्रजीवि
सय-कौडीहृस्य । कौडीहृस्यौ । कुडीहृसा ।
क्षौद्रक्य । मासम्भः । बाहीकेन्द्रमिति किं ।
छस्त्रयः । अविमराजन्त्येभ्य इति किं । गोपाकि ।
छात्रकावनः । राजन्त्यः । कौम्भपाक्यः ।

वृकाहेभ्यश्च ॥ ५ ॥ छस्त्रजीविसयपात्
वृकात् टेभ्यश्च स्वात् । वार्केभ्यः । वार्केभ्यौ ।
वृकाः । वार्केभ्यौ ।

* पशुदामनियौषधादेरुष्णाला ॥६॥ म्प्यङ्
दामन्यादे बौधेयादेरुष्णाला छात्रायजीव ।
पशोरपत्नानि पश्वः । पश्वः । छस्त्रजीविसय-
पार्श्वौ । पश्वः । । राक्षसः । आसुरः ।
दामन्यादेरुष्ण-दामनेय छस्त्रजीविसय-दाम
नयः । दावनीयौ । दामनयः । बौसपीय ।
बैजपायीयः । बौधेयादेरुष्ण-बौधेयः । बौधेयः ।

गोत्रजमिभिर्बुद्धिभूतोऽज्जो यत् ॥ ७ ॥
आभ्यामर्जताभ्यां गोत्रे यत् भवति स्वार्थे ।
आभिहितोऽपत्य-आभिहित । आभिहित एव
आभिहित्य । आभिहित्यौ । आभिहित्वाः ।
वैदस्य ।

धिसाष्टाकापम्पूर्णार्थतोः ॥८॥ धिसा

धमेत्सात् गात्रं बोध्य तत्सात् यत् सात् स्वार्थे ।
धिसाष्टोऽपत्य धेसावत्य । धेसावत्यौ । धेसा
वत्या । धासावत्यः । धामीवत्य । धौर्जावत्य । धैमत्य ।
धेदि ॥९॥ ध म्यावयः धिसञ्ज्ञा भवति
तथा धेवावाहृत ।

* मकारोक्तौ आतीयः ॥१०॥ मकारवचनो
आतीयो भवति । पटुः मकारः पटुआतीयः ।
मृदुआतीयः । उष्णआतीयः । नानाआतीयः ।

* कौष्ण्यादेः ॥११॥ अनुप्रमृतिभ्यः को
भवतिअणुः मकारः-अणुक (स्वल्क) । नापकः ।

+ कृष्णपर्वर्णार्णसुरावदातगोमूत्राधिक
ब्रीहिसाक्षस्यदिसुराच्छादनं ॥१२॥ कृष्णा
दिभ्यः तिलाद्यर्षेषु को भवति । कृष्णमकारः
कृष्णकास्तिकाः । यवका ब्रीहयः । जीर्णका
छास्य । सुरभेदेहि । अक्वाविका सुरा ।
गोमूत्रकमाच्छादनं । अन्त्यत्र-कृष्णआतीय इत्यादि ।

* क्ताम्बादेस्वानत्यये ॥१३॥ क्तात्
क्ताम्बादेस्वानत्यये अक्तास्त्व्येभ्यः को भवति । अन
त्यये भिन्न भिन्नक । छिन्न-छिन्नक । छिन्नत
मकः । भिन्नतरकः । भिन्नदेवक ।

न सामि ॥ १४ ॥ सामिबचने प्रमुक्त
क्तात् क्ताम्बादेस्वानत्यये को न भवति । सामिभूतं ।
सामिभूतः । सामिछिन्नतमं ।

असौऽर्कमासं पुरुषपापदत्तादित्तगो ॥१५॥
अर्ककर्मावः सो भवति । अर्ककर्मे-अर्ककर्मभिः ।
अर्कपुरुषीण । अर्कदत्तामि पददत्ताम्यस्य-अपद
क्षीणः । आक्षिप्ता गावो यस्मिन् तदाक्षितगावीन
वने । निपातनात् नुम् ।

वाऽऽजोऽदिकस्त्रिया ॥१६॥ अचत्य
सात् सा वा यत्त्वविकस्त्रिया । माह, मापीन ।
उह्य-उदीपीनः । मत्यह-मतीपीन ।
अपापी । मतीपी दिक् । म्प्रीग्रहणं किम् ;

योऽस्मिन् ग्रामे ऋतः ॥ आगच्छतु ।

एकाह ॥ २०२ ॥ बहूनामेकस्मिन् निषीर्षे
एकाह इतमो वा स्याह । एकतमो भवती कठः
एकः ।

इये सुप्रविकृतयोः क० ॥ २३ ॥ औ
प्रतिवृत्तिविषये च इदानीं वर्तमानाभ्युदः को
मवति । अथ इदानीं-अथकः । उद्भूतः । प्रति
वृत्ति-अथ इवेद-अथक रूपे । अथिक्
प्रतिमा । गर्दमकं ।

• तस्य नृपार्थपञ्चविधे ॥२०४॥ नरि
जयार्थे पञ्चे विभक्तमपि नामिष्ये शर्तमा
नान्मृद कस्वोऽश मवति । शंखेन यथा मनुष्य ।
वर्दिता । जयार्थे—यद्गन् । शिव । पञ्चे
राजः । कपिः । चित्रे—दुर्बोधनः । गीमसेन ।

* श्रीवनप्रप्ये ॥ २ ५ ॥ श्रीवनेप्रप्येऽर्थे
कस्यां मयति । वामुव वाय-वामुवेवः
संदः । विप्युः । अप्ये इति किं । हासिका
विधीर्वा ।

देवपथादिभ्यः ॥२६॥ एभ्यः परस्य
कन्वाह्वा भवति । देवपथ इव देवपथः । ठप्स्मी
वा । धानरभ्यः ।

वस्तुर्दम् ॥२०७॥ वस्तुर्दम् स्वाह । वस्ति-
वि-वास्तेवी प्रयासिद्धा ।

* शिक्षायाः ॥२८॥ शैलासन्नाद् दम्
त्वाद् । शिखेः शिख्यं दधि ।

• इष ॥२९॥ शिवाया इष स्वात् शिख्ये ।
शास्त्रादयः ॥ २१० ॥ शास्त्रादिभ्यो षो
मवति । शास्त्रेयः शास्त्र्यः । मुन्यः । जवन्यः ।

द्रव्यं मय्य ॥२१॥ हुयन्नाह सो मिषा
त्यने मय्येऽर्थे । हुइव भवति द्रव्य कापापमं ।
मय्य इति किं । हु इवायं न वेत्तयेत् ।

इन्द्राग्राह्य ॥ २१२ ॥ अग्राह्य मयति ।

कुसाग्र इव कुसार्ग्रीया वाहिः स्यामिन ।

सात् सद्रिपयात् ॥ २१३ ॥ सात् इषार्थे
विषयात् छे भवति । काक्य तास्य काक्यार्थं
पदिष-काक्यार्थीयं । अथकवर्तक्यं । अथक-
कपाणीयं ।

सर्कराखरेण ॥ २१७ ॥ सर्कराविम्बोऽ
 त्पात । सर्करेण साकरी मृसिका । कापाकिं ।
 गौप्यं ।

कर्णसोऽहिवाहीकृष् ॥ २१५ ॥ वासा
दीकृष् स्यात् । कर्ण इव कर्णकः सोऽहिवाहीकृष् ।

* ठप् ॥२१६॥ साम्यां ठ्स् स्वादिवाये ।
कारिक । औदितिकः ।

* गोप्यादेः ॥२१॥ एवमृणं स्यात् ।
गोपीयं गोपिकं वार्त्तं । आंगारिकी इति ।

* अथैकशालाया ॥२१८॥ एकशालासम्बन्धित
ये मयि उन् ५ । एकशालासम्बन्धितः ।
एकशालासम्बन्धितः ।

इति शब्दावधारणानि नैवेद्यव्याकरणे
 शब्दावधारणानि सप्तशतौ
 कर्तव्याप्याये मन्त्रः पादः

द्वितीय पाद

* पूगाम्बोऽनमणीकात् ॥१॥ पूगवाचिनो
 मृदोऽम्बो मयति अमणीरिति विदितकृत्यं
 वयसित्वा । ओहण्वा पूग-साहण्यम् ।
 काहण्यम्,ओहण्वाः । सेव्यः,संय्यो । सिद्धयः ।
 अमणीकादिति किं ? दण्डोऽमणीरस्य
 सेव्यं देवदत्तम् ।

मातृष्कादृशियं ॥ २ ॥ मातृषाभिनः
 म्माताभ्यो मत्स्याभिनः स्वार्थः । नामाभातीया
 ननियतवृत्तम् उत्सृष्टीभिनः मारोपनीभिनः

संघाः प्राप्ता । कपोतपाकाः प्राप्ता कपोतपाकम्,
कपोतपाक्यौ, कपोतपाकाः । त्रैहिमस्य । म्हाङ्
कुञ्जस्यापत्न्य कौन्बायन्य, कौन्बायन्यौ, कौन्बा
यना । प्राप्तामन्य । अग्निषामिति किं ।
कपोतपाका म्भी । कौन्बायनी ।

* अस्त्रनीविसयाम्भ्यङ् बा ॥२॥ अस्त्र
नीविनां संघवाचिनः म्भ्यङ् बा स्वात् । अस्त्रा
अस्त्रनीविसयः । अस्त्रम् । अस्त्रः । बौद्धिच ।
प्राप्तिद ।

बाहीकेष्वविप्रराजन्त्येभ्यः ॥ ४ ॥ बाही
केषु अस्त्रनीविसयवाचकात् विप्रराजन्त्य
वर्जितात् म्भ्यङ् मवति । कुडीइसा अस्त्रनीवि
सय-कौडीइस्य । कौडीइस्यौ । कुडीइसा ।
सौद्रव्य । मास्यः । बाहीकेष्विति किं ।
अस्त्रम् । अविप्रराजन्त्येभ्य इति किं । गोपाकि ।
आर्ककायनम् । राजन्त्यम् । काव्यः ।

वृकाद्वेष्मण ॥ ५ ॥ अस्त्रनीविसपात्
वृकात् वेष्मण् स्वात् । वार्केष्म । वार्केष्म्यौ ।
वृकाः । वार्केष्मी ।

* पशुदामनियौषयादेरुच्छाणादि । पशुदेः
दामन्यादेः यौषेयादेः पशुणां छात्रामनियौ ।
पशोरपरयानि पशवः । पशवः । अस्त्रनीविसय-
पार्श्वौ । पशवः । राक्षसः । आसुरः ।
दामन्यादेः दामनेयः अस्त्रनीविसय-दाम-
नीयः । दामनीयौ । दामनयः । औक्षीयः ।
वैजवातीयः । यौषेयादेरु-यौषेयः । सौमेयः ।

गोत्रमभिहित्वादिमृतोऽणो यञ् ॥ ७ ॥
आम्नामर्णसाम्यां गोत्रं मञ् मवति स्वार्थे ।
आभिहितोऽपत्यम्-आभिहितम् । आभिहित एव
आभिहितम् । आभिहित्यौ । आभिहिताः ।
वैदमृत्यु ।

विस्वासादास्यमूर्ध्नाभ्यर्णतोः ॥८॥ विस्वा

देर्मस्वतात् गात्रे योऽण् तद्वतात् मञ् स्वात् स्वार्थे ।
विस्वासादोऽपत्यम् यौसानत्य । विस्वातन्त्यौ । यौसा
यता । विस्वातन्त्यः । यौसाभ्यः । यौसाभ्यः । यौसाभ्यः ।
येद्दि ॥९॥ त म्यादयः त्रिसङ्का मवति
तथा वैदोदाहृत ।

* प्रकारोक्तौ भावीयः ॥१०॥ प्रकारवधनो
भावीया मवति । पटुः प्रकारः पटुभावीयः ।
मृदुभावीयः । तज्जातीयः । नानाभावीयः ।

* कोऽप्यवादेः ॥११॥ अनुप्रसूतिभ्यः को
मवति । अनुप्रसूतिः प्रकारः-अनुप्रसूतिः । नावकः ।

+ कृष्णयवमीर्णमुरावदातगोमूत्रादिष्व
ग्रीहिषास्यस्यदिसुराच्छादने ॥१२॥ कृष्ण
दिभ्यः तिकावर्षेषु को मवति । कृष्णमकाराः
कृष्णकास्तिष्ठाः । यवका ग्रीहयः । ग्रीहका
शाक्यः । मुरावदेः । अकदातिका मुरा ।
गोमूत्रकमाच्छादनम् । अन्वय-कृष्णभासीम इत्यादि ।

* काव्यादेस्वान्तर्त्ये ॥१३॥ काव्यात्
कावेस्वान्तर्त्य अकास्त्वन्त्ये को मवति । अन्
त्यन्तं मित्र मित्रकम् । मित्र-मित्रकम् । मित्रत
मकम् । मित्रतरकम् । मित्रवेद्यकम् ।

न सामि ॥ १४ ॥ सामिवचने प्रमुक्ते
काव्यात् कावेस्वान्तर्त्य का न मवति । सामिहृत ।
सामिमुक्तः । सामिहिततमः ।

* अस्त्रोऽर्कमार्कपुरुषापरसाक्षितगो ॥१५॥
अर्कमार्कदेः स्तो मवति । अर्कमार्क-अर्कमार्कः ।
अर्कपुरुषीण । अर्कमार्कानि परसाक्षितम्-अर्क
क्षीणः । आक्षितं गावो यस्मिन् तदाक्षितगवौर्न
वर्तन्ते । निपातनात् मुम् ।

वाऽञ्जो-दिक्स्त्रियः ॥१६॥ अञ्जो
तात् सां वा मवत्यदिक्स्त्रियः । अञ्ज, प्राचीनः ।
उपञ्ज-उदीचीनः । मवत्य-प्रतीचीनः ।
अपाची । प्रतीची दिक् । स्त्रीमहम् किम्

सम्बद्ध-समीचीनः । अत्रिद्वित्रियाभिति किं ।
उपेता दिङ् स्वभावात् मपुसकर्मिणा । सप्त
निषेधो मा यत् । माङ् प्राचीन दिङ्कर्मणीय ।

*आतश्छे द्रव्ये ॥ १७॥ द्रव्ये वर्तमानाया
आतश्छे मवति । आस्यो आतिरम्य आस्य
जातीय । अत्रिद्वित्रिया । मुजातीयः । बुर्वा
तीय । द्रव्य इति किं । बहुआतिप्राम ।

*ह्येन्मिहकिङ्गादामद्रव्ये ॥ १८ ॥ इमा
विम्य परात् आतात् सूत्र आम् मवति न
वेत्त द्रव्ये बरति । उचैस्तरा मवति । उचैस्तरा
इवति । पूरहितमा । अपराहेतरा मुक्ते । पच
तितमा । अस्पतितमा । कितमा अस्पति ।
कितरा पठति । अद्रव्य इति किं । उचैस्तरा इव ।

*अभिजोऽण् ॥ १९ ॥ आतात् भिन्ताबाण
मवति । अयमोदी । अयमोदी । साकोदिन ।
सामाजिन ।

विसारिजो मत्स्ये ॥ २० ॥ अस्मादण
मवति मत्स्ये । विसारिणा मत्स्य ।

*स्येवरि कुत्स ॥ २१ ॥ त्विर्जगत् वा
रेऽर्जे कुत्स मवति । पंचवाराम् मुक्त-पंच-
कुत्सः । पट्टकुत्स । सतकुत्स । बहुकुत्सः । स्ये
रिति किं । वारं वारं मुक्त ।

*चतुस्त्रिंशत् सुच ॥ २२ ॥ एव्य सुच
मवति वारेऽर्जे । चतुरो वारम् मुक्ते-चतु
त्रिंशत् ।

*सकृत् ॥ २३ ॥ एकसकृत् वारे सुच
सकृत्वायेष निपात्यते । एक वारं सकृत् मुक्त ।

बहोपासमे ॥ २४ ॥ अद्वेका क्विप्
वानिन्येर्वा मवति । बहोपासवारं मुक्ते बहुपा
मुक्ते । आसन्न इति किं । बहुकुत्सो मुक्ते आसन्न ।

*मयद् प्रकृते ॥ २५ ॥ मायेष प्राणान्येव
वा कृतं प्रकृतं । प्रकृतेऽर्जे वर्तमानान्येव मयद्

स्यात् । घृतं प्रकृतं घृतमयं । दधिमय । अन्नमय ।
*अस्मिन् ॥ २६ ॥ अस्मिन्निर्दिष्टार्जे
मयद् स्यात् । घृतं प्रकृतमस्मिन् घृतमय मोक्षं ।
पुण्यमयी पूजा ।

समूहवच बहुषु तयोः ॥ २७ ॥ बहुषु वर्तमाना
न्यवः समूह इव त्वविधिमवति मयद् च तयो
प्रकृतेऽस्मिन्निर्दिष्टार्जे । अपूर्णार्जा समूह-आपू
पिक । तथापूजा प्रकृता-आपूपिक । अपू
पमय । मोदकाः प्रकृता अस्मिन् मोदकिकं पर्व ।
मोदकमय । अमीबा यात्रा-अभ्यमयी ।

*मेपमादिभ्यष्टयस् ॥ २८ ॥ एव्य टयण
स्यात् । मेपमेव मैवम्य । आनंत्य । चातुर्वर्त्य ।
श्रेष्ठोर्व्य ।

*होवादेवोपपेदछत्सदम् ॥ २९ ॥ होवा-
विम्यदछावयो मवति । होत्रैव होत्राय । देव
एव देवता । औपसेय ।

+नायकप्राह येय ॥ ३० ॥ आन्या त्वार्जे
येयो वा स्यात् । मामयेवं । रूपं-रूपयेव ।

+मागाह् ॥ ३१ ॥ मागाह् वयो मवति ।
मायः । माययेव ।

य ॥ ३२ ॥ मागाह् यो मवति । मायं ।
क्षेमादिभ्यः ॥ ३३ ॥ एव्यो यो मवति ।

क्षेम एव क्षम्यं । मर्त्यं । अपराद्वय ।

+नयात् वतनत्वाच्च सूच ॥ ३४ ॥ नवस
आत् लावयो भवति वयं उत्पत्ते नूमावय ।
नवं । नूनं । नूतनं । नवीनं । नम्यं ।

+भात् पुरातने ॥ ३५ ॥ मसकृत् पुरातनेऽर्जे
लावयो मवति । प्रगतं कालेन पुरातनं-मल ।
पतनं । प्राणं । प्रीणं ।

कोऽभ्यादिभ्यः ॥ ३६ ॥ एव्यः को
मवति । अभिरेव-अधिकः । यावकः । मधिकः ।

+ इनेयस ॥ ३७ ॥ कुमार

कीडनवाचकात् इयमवाच को वा स्यात् । कदुब
कदुक । उत्कठक । अयानव-अयस्क । अयस्कः ।

० श्रीतोष्णादौ ॥ ३८ ॥ आम्ना भौ
को वा स्यात् । श्रीत एव-श्रीतक । उष्णक
अतु । अश्वबिति किं ? श्रीतो वायुः ।

*तुनभियावात् पद्मौ ॥ ३९ ॥ आम्ना
पद्मौ को वा स्यात् । तुन एव-तुनक । विषा
तक पद्म ।

*तनुहस्तीकावपुषाणुशून्यात् सूत्राच्छा
दनसमाप्तवेदकृत्रिपनिपुणरिक्त ॥ ४० ॥
तन्वादेः सूत्रार्थे का भवति । तनुक सूत्रं ।
वृहत्किं साटी । अतक समाप्तवेदः । पुषक
कृत्रिम । अणुक निपुण । शून्यका रिक्त ।
अन्यत्र—तनु । वृहती छत्र ।

ओहिवात्मनौ ॥ ४१ ॥ अस्मान्मनौ को
भवति वाओहित एव ओहितक । ओहितो मणिः ।
वर्णोऽनित्य ॥ ४२ ॥ अनित्य वर्णे ओहि
तात् को भवति । ओहितकं बहु कोपेन ।
अनित्य इति किं ? ओहित ईदृगोप ।

रक्ते ॥ ४३ ॥ रक्तेर्णे ओहितात् को
वा भवति । ओहितक ओहितो वा पद ।

काकाय ॥ ४४ ॥ वर्णेऽनित्ये रक्ते क
काकात् को भवति । काकं पुनं ओकेन ।
काकिं साटी ।

*तीयादीकणविधायी ॥ ४५ ॥ तीयत्वा-
तात् स्वार्थे टीकण स्यात् वा न भवेत् तत्
तीयत्वार्थं विधायी भवति । द्वितीय । द्वितीयक ।
तृतीयं, तार्थीयकं वत् । अविधायामिति किं ?
द्वितीया विधा ।

विनयादिमृष्टम् ॥ ४६ ॥ एवमृष्ट
स्यात् । विनय एव वैनायिकं । सामयिक । का
यैकिकं । आकस्मिकं ।

*धनुगादिन ॥ ४७ ॥ अस्माद ठण् स्यात् ।
आनुगादिक ।

*औपयिक ॥ ४८ ॥ उपायसंज्ञात् ठण्
निपात्यते मध्य । उपाय एव औपयिक ।

*वाच संदिष्ट ॥ ४९ ॥ वाक्संज्ञात् ठण्
स्यात् सविष्टेर्णे । सविष्टा वाक्-वाचिक कथ
नति । संदिष्ट इति किं ? लिङ्गा वाण सुप्रनस्य ।

कर्मणोऽण् ॥ ५० ॥ कर्मण संदिष्टेर्णे
अण् स्यात् । कामर्ण ।

*कृष्णधामौपयेर्गुणानासौ ॥ ५१ ॥
कृष्णदेयुगाधर्मेण स्यात् । कृष्ण एव कर्ष्ण
सुग । औत्रमग । औपये । आपन्निरेवान्यत्र ।

मद्वादिम्यः ॥ ५२ ॥ एवमोऽण् स्यात्
स्वार्थ । मद् एव माद् । बापित्र । मानसं ।
वापवः । आकृतिगणोऽर्थ ।

मृदस्तिक् ॥ ५३ ॥ मृच्छन्नाधिको
भवति । मृदव-मृष्टिका ।

सत्तनौ मृदसे ॥ ५४ ॥ मृद सत्तनौ न्त
मृदसेर्णे । मृदस्ता मृत्-मृत्ता । मृत्ता ।

*मत्तोऽपसम्पादद् बहुल ॥ ५५ ॥ पत्त
तात् मृत्सत् मात्रदौ बहुलं न्तः । यावद्वय यावद्द
यस । माकन्मार्थ । तावद्द्वयसं । तावन्मार्थ ।

*वर्णात् कार ॥ ५६ ॥ वनवाचकात् कारो
भवति । व एव अकार । ककार ।

बहुस्वार्थाच्छस् कारकात् पष्ठानिष्टे ॥ ५७ ॥
बहुर्बोत् अस्वार्थाच्च कारकात् एम् वा भवति
इष्टेऽनित्ये पाण्डु धनं ददाति बहुशो ददाति विवाह ।
मृष्टो ददाति । गणस । बहुभिमुक्त बहुसा
मुक्त अतिभिनिः । बहुम्बो ददाति-बहुसा
ददाति । बहुम्य जागतः बहुपु वसति वा बहुपुः ।
अनिष्ट-अस्यं ददाति, अस्तेमुक्त, अस्तेम्य
ददाति, अस्तेम्य जागतः, अस्तेपु वसति वा

सम्बन्ध—समीचीनः । अतिकृत्रिमागिति किं ।
उर्ध्वा दिक् स्वमावता मणुसकर्मिणा । सप्त
निपेक्षो ना मूढ । प्राक् प्राचीन विक्रमणीयम् ।

*भावेदस्ते द्रव्ये ॥ १७ ॥ द्रव्ये वर्तमानावा
भावेदस्ते मवति । ब्राह्मणो आतिरस्य ब्राह्मण
आतीय । क्षत्रियआतीयः । मुखातीयः । दुर्भा
तीयः । द्रव्य इति किं ? बहुभातिर्गाम् ।

*ह्येन्मिहकिंवादापद्रव्ये ॥ १८ ॥ इवा
विष्य परात् क्षातात् सूत्र आत् मवति न
नेत्स द्रव्ये वर्तते । उच्चैस्तमा कथयति । उच्चैस्तमा
हसति । पूर्वहितमा । अपराहेतरां मुक्ते । पक्ष
क्षितमा । अक्षयक्षितमा । किंत्तमा अक्षयति ।
किंत्तमा पञ्चति । अद्रव्य इति किं ? उच्चैस्तरो ह्यः ।

*अमिनोज्ञा ॥ १९ ॥ मातात् भिनसाणा
मवति । अमकोष्ठी । अमवहासी । सांकोटिनं ।
सानाबिनं ।

विसारिणो मत्स्ये ॥ २० ॥ अस्मादण
मवति मत्स्ये । विसारिणा मत्स्य ।

*स्तेवरि कृत्स्न ॥ २१ ॥ स्थितेजात् वा
रेऽर्थे कृत्स्न मवति । पञ्चवारान् मुक्त-पञ्च
कृत्स्नः । पञ्चकृत्स्न । अष्टकृत्स्न । बहुकृत्स्नः । स्व
रिति किं ? बार बार मुक्त ।

*चतुष्टयः सुख ॥ २२ ॥ एवम् सुख
मवति वारेऽर्थे । चतुरो वारान् मुक्ते-चतु ,
वि द्वि ।

*सकृत् ॥ २३ ॥ एकव्यव्यात् वारे सुख
सकृत्प्रत्यय निपात्यते । एकं वारं सकृत् मुक्त ।
वहापासम् ॥ २४ ॥ अदूरकाल क्रिया
वाचिन्यर्थे वा मवति । बह्वासक्तवार् मुक्त बहुवा
मुक्त । आमन्त्र इति किं ? बहुकृत्स्ना मुक्ते मासम् ।

*मयट् प्रकृते ॥ २५ ॥ प्रायण प्राधान्येन
वा कृतं प्रकृतं । प्रकृत्यर्थे वर्तमानान्मूढो मवट्

स्वात् । धृत प्रकृतं-धृतमयं । वधिमयं । अन्नमयं ।
*अस्मिन् ॥ २६ ॥ अस्मिन्नितीवर्ज्ये
मयट् स्वात् । धृतं प्रकृतमस्मिन् धृतमयं मोहन ।
पुष्पमयी पूजा ।

समूहवत् बहुपु तयोः ॥ २७ ॥ बहुपु वर्तमाना
न्यूवः समूह इव स्वविभिर्भवति मयट् च तयो
प्रकृतेऽस्मिन्निति च । अप्रधानां समूह-आप्
पिक । तत्रापूपाः प्रकृता-आपूपिक । अपू
पमय । मोदकाः प्रकृता अस्मिन् मोदकिकं पत्र ।
मोदकमयं । अन्धीवा यात्रा-अक्षमयी ।

*मेपञ्चादिभ्यष्टयम् ॥ २८ ॥ एवम् टष्टय
स्वात् । मेपञ्चमेव मेपञ्च । आनृत्यं । चातुर्वर्ण्यं ।
त्रैलोक्यं ।

*होत्रादेवोपपेक्षस्तद्वत् ॥ २९ ॥ होत्रा
विष्मद्व्याख्यो मवति । होत्रैव होत्राय । देव
एव देवता । औपचेयं ।

+नामरूपाद् धेय ॥ ३० ॥ आम्नां स्वार्थे
धेयो वा स्वात् । नामधेयः । रूप-रूपधेयः ।

+मागाद् ॥ ३१ ॥ मायाद् धेयो मवति ।
मागः । मागधेयः ।

य ॥ ३२ ॥ मायाद् यो मवति । गाम्यं ।
क्षेमादिभ्यः ॥ ३३ ॥ एवम् यो मवति ।
क्षेम एव क्षेम्नं । मर्त्यं । अपराद्वयं ।

+ननात् अतनस्वाद्य भूय ॥ ३४ ॥ मवद्य
व्यात् लावयो मवति यद्य सप्तक्षे नूमावय ।
नर्वं । मूर्त्तं । मूर्त्तमं । नवीनं । नव्यं ।

+भात् पुरातने ॥ ३५ ॥ मद्यव्यात् पुरातनेऽर्थे
लावयो मवति । मगलं कालेन पुरातन-मल ।
प्रतनं । प्रार्थं । प्रीतिं ।

कोऽप्यादिभ्यः ॥ ३६ ॥ एवम् को
मवति । अविरेव-अविक । यावकः । मयिकः ।

+कुमारक्षीदनेपस ॥ ३७ ॥ कुमार

स्यात् । विरहीकरोति । नीरसीम्यात् ।

+ इमुसाबहुल ॥ ६९ ॥ इमुसतस्त्र बहुल
स स्यात् ऋौ । सर्पीमवति नवनीतं ।
वनूमवति वयः । सर्पिमवति । वनूमवतीत्यपि ।

+ इल ईक ॥ ७० ॥ इलतस्य बहुन्मीमवति
ऋौ । इपदीमवति क्षिमा । समिपीमवति
काष्ठ । इपद्मवति, समिधमवतीत्यपि ।

साहा कास्त्वे ॥ ७१ ॥ कास्त्वेऽतस्तस्वे
सूदःसात् मवति वा । कस्त्वे समस्तमनमि
मन्मि कराति-अमिसात् कराति । उदकसाहवति,
उदकीमवति उववाअमिसाह म्वात् । अमीस्यात्

सपदा वामिषिपौ ॥ ७२ ॥ कृन्वस्तिभि
संपदा ष योगेऽभिषिपौ गम्यमाने साह वा
मवति । अमिन् देष्टे सर्वं कृष्य अनुदकं
उदकं करोति देव-उदकसाह करोति । उदकी
करोति । उदकसाह मवति । उदकीमवति ।
उदकसाह स्यात् उदकीस्यात् उदकसाह संपद्यते ।

* तत्रापीने ॥ ७३ ॥ तत्रेटीप्समर्वात् अपी
नेऽर्जे साहा स्यात् । राजन्यपीनं करोति राज-
साह मवति राजसाह स्यात् त्र्याचार्यसाह संपद्यते ।
देये प्रा ष ॥ ७४ ॥ तत्रेटीर्बतात् देयेऽर्जे
कृन्वस्तिभिः संपदा ष योगे प्रा मवति । गुराव
पीन देय करोति-गुरुवा करोति । गुरुवा मवति ।
गुरुवा त्वाह । गुरुवा संपद्यते । देय इति किं ।
राजसाह मवति राष्ट्रं । पञ्चरासपञ्चानुक्रुति ।

अक्षिभामकाचोऽम्यकानुकरणाश्रुत् ॥ ७५ ॥
अम्यकानुकरणादनेकाप ङागमवति कृन्वस्ति
भ्योगे पूर्वस्य ष द्विषं । अपटत् पटत् करोति
पटपटाकरोति । पटपटामवति । पटपटास्यात् ।
दमदमाकरोति । दमदमावति । समसमास्यात् ।
अनेकाप इति किं । साहकरोति । अम्यकानु
करणादिति किं । दृष्टकरोति ।

अकृन्वस्तीयञ्चवहीमात्कृपौ ॥ ७६ ॥ वी
यसांतात् शंभवीभाम्या ष कृजो योगे वाह
स्यात् कृषिविषये । क्षेत्रस्य द्वितीयं कर्षं करोति
द्वितीयाकरोति । तृतीयाकरोति क्षेत्रं । संवा
करोति कुजिर्षं । बीवाकरोति क्षेत्रं । कृषाविति
किं । द्वितीयं करोति विवरणं सूत्राणां ।

स्मगुणात् ॥ ७७ ॥ स्मिंसंज्ञात् परो वो
गुणसम्बन्धसद्वतान्मूढ कृन्मोगे डागमवति । क्षेत्र
स्य विवेक्षणं द्विगुण करोति द्विगुणाकरोति ।
त्रिगुणाकरोति । स्वेरिति किं । सममुषं करोति ।
कृषाविति किं । द्विगुण करोति रज्जुं ।

* सपत्रानिष्पन्नादतिबाधे ॥ ७८ ॥ आम्ना
मतिबाधेऽतिपीडने गम्यमाने डागमवति । सपत्रं
करोति मृगं सपत्राकरोति मृगानिष्पन्नाकराति मृगां

* मद्रमद्रा मुहने ॥ ७९ ॥ आम्नां मुहनेऽर्जे
डागमवति । मद्रं करोति मद्राकरोति क्षिरः ।
मद्राकरोति क्षिरे नापितः । मुहने इति किं ।
मद्रं करोति साधु ।

* सुलमियादानुलोम्ये ॥ ८० ॥ आम्ना
मानुलोम्येऽनुकूलार्थे डागमवति । सुलाकरोति ।
मिवाकरोति गुरुं क्षिप्यः । मानुलोम्य इति किं
सुलं करोत्यनेवनाय ।

* शूभसमयदु-स्वनिष्कुससस्यात्पाकपापना
प्रातिकृन्पनिष्कापाक्षपथे ॥ ८१ ॥ शूला
दिभ्यः पाक्यादिवर्षेषु यथासंख्य इमो योगे
डागमवति । शूलाकरोति मांस । समवाकरोति
पटं कुर्वित । दुष्साकरोति दत्तं । निष्कुसा
करोति बीजपूर् । सस्याकरोति वसिष्माहं ।
अन्यत्र-शूलां करोति कर्द्वं । सपर्व करोति
विवाहस्य । दु सं करोति मिथ्यानिःकुलं करोति
रिपुं । सत्य करोति क्षयं करोतीत्यर्थः ।

+ देवादिभ्यस्तेनीक्य ॥ ८२ ॥ इतिभ्य

अस्यसः । स्तोत्रम् । कतिपयम् । बहुस्याया
दिति किं । नत ददाति । कारकादिति किं ।
बहुना स्वामी ।

स्येकाद् बीप्सायां ॥ ५८ ॥ स्थितज्ञात्
एकवचनं तावत् कारकात् बीप्सायां यम् वा
स्वात् । एकैकं देहि-एकस्यो देहि । द्वौ द्वौ-द्विसः ।
कतिपयः । एकैकेन दीयते-एकसः । द्वयम्
द्विष । एकवचनं तावत्-मात्र मात्र देहि-मात्र
देहि । पयसः । पादसः । स्येकादिति
किं । मासौ मासौ ददाति । बीप्सायामिति
किं । द्वौ ददाति ।

स्ये पादादिभ्यो द्वंद्वस्यागे च कुन् सं
च ॥ ५९ ॥ स्थितज्ञात् परेभ्यः पादादिभ्यो
कुन् भवति द्वंद्व स्यागे बीप्सायां च स तेनां ।
द्वौ पादौ द्वंद्व-द्विसदिकां द्वंद्वितः । त्रिपदिकां ।
द्विसदिकां । त्वामे-द्वौ पादौ त्रिसदिति द्विसा
दिकां त्रिसदिति । द्विसदिकां । त्रिसदिकां ।
बीप्सायां-द्वौ द्वौ पादौ मुक्ते द्विसदिकां मुक्ते ।
त्रिपदिकां । द्विसदिकां । त्रिमोषदिकां । त्रिसा
दिकां मुक्ते । स्वेरिति किं । पादं द्वंद्वितः ।
द्वंद्वस्यागे भवति किं । द्वौ पादौ मुक्ते ।

+आद्यादिभ्यस्त्वसि ॥ ६० ॥ एभ्यस्त्वसि-
भवति वा । आद्यौ-आदितः । अतसः ।
अप्रतः । पुष्टेन पुष्टतः । सर्वेण सर्वस्मिन् वा
सर्वतः । अन्यतः । यतः । ततः । एकतः । इतः ।
अर्धतः । सभ्यतः ।

*कायाः प्रतिना ॥ ६१ ॥ प्रतिभोगे कं
तात् तसिर्भवति । अमरकुमारं भेषिज्ञात् मति
भेषिज्ञात् मति । भरतात् मति अर्ककीर्ति-
मरततः मति ।

अपादानेऽहीपकरोः ॥ ६२ ॥ हीमल्लभार्थि
तस्य बोः संबंधिभ्यः पादाने या का विहिता सर्वतात्

तसिर्वा भवति । ग्रामादागच्छति-ग्रामतः ।
उपाध्यायादधीते-उपाध्यायतोऽधीते । अहीपक-
रोरिति किं । सार्वादीन । परंतादबरोरिति ।

क्षेपाव्ययातिग्रहेऽकर्तृमायाः ॥ ६३ ॥
अकर्तरि या मा तर्तृत्वात् नृत्वं क्षेपादिभ्यर्षेण त
सिर्भवति । इष्टम क्षिप्तः-इष्टत क्षिप्तः । चारि
भेज न व्यभते पारिततो न व्यभते । इष्टनाति-
गृह्यत-इष्टताप्रतिगृह्यते । अकर्तृग्रहण किं ।
पुत्रण क्षिप्तः ।

हीयमानपापेन ॥ ६४ ॥ अकर्तृमत्तान्स्त्वः
तसिर्भवति आभ्यां योगे । इमेन हीयते । इष्टतो
हीयते । बनेन पाप-बनत पापः ।

ताया व्याभये ॥ ६५ ॥ व्याभये नाना
पेक्षाम्ये तांतात् तसिर्भवति वा । नमिरकक्षी
तितोऽमरत् अकर्तृरिमरत् । मेधमयो मेधेश
रतोऽमरत् । मेधेश्वरत्वात् ।

रोगादपनये ॥ ६६ ॥ रोगात् तांतात्
तसिर्भवति अपनये मतीकारे । मनाहिकावा-
मनाहिकात् कुव । मर्त्तिकात् ।

कुम्भस्त्रिभ्योऽतत्त्वस्य संपत्तिरिच्छि ॥ ६७ ॥
अतस्य उद्गात्र विभ्ररूपापत्तिरतत्त्वस्य त
स्मिन् गम्भमाये संपत्तिर संपत्ते कर्तरि वर्तमा
न्युदः क्वादिभ्योऽणिर्वा भवति । अशुक्लं शुक्लं
करोति शुक्लीकरोति । शुक्लीभवति । शुक्लीत्वात् ।
कुम्भीकरोति । कुम्भीभवति । कुम्भीत्वात् ।
कावियांग इति किं । अशुक्लः शुक्ले जायते ।
अतस्तस्य इति किं । कर्तृ करोति । संपत्तिरिति
किं । अर्धवगुहं सन् र्धवगुहं भवति ।

मनोऽन्यत्राशुभेयोरहोरमस्य सं ॥ ६८ ॥
एषा सं भवति च्छी करे । अनुमनसं उन्मनसं
करोति-उन्मनीकरोति । उन्मनीभवति । उन्म
नीत्वात् । अकरोति । उन्मनीभवति । विपेटी

* मातमहत्तुदादुष्णो ये ॥ १०१ ॥ जाठादि
पूर्वादिपुनश्चब्दादत्वं स्यात् यसे । जाठरनासौ
सका च जाठोक्तः । महास । इदोक्तः । य इति
किं ? जाठस्मोद्धा-जाठोक्ता ।

* स्त्रिया पुंसो द्वे च ॥ १०२ ॥ स्त्रीष
ब्दात् परात् पुंसोऽस्त्व स्यात् द्वे च य । स्त्री
च पुमाश्च स्त्रीपुस । स्त्रीपुसा विस्मये गताः ।
यसे-स्त्रीमूला पुमात् जाठः स्त्रीपुसः शिखंडी ।

* वाग्मेनुदारान् मनोज्ञान्द्रुगोः ॥ १०३ ॥
बागादिपूर्वम् मन आदिभ्योऽत्वं स्यात् द्वे ।
बाङ् च मनश्च बाह्मनसे । मेनुद्रुहो । दारगव ।

* ऋच सामयमुन्यौ ॥ १०४ ॥ ऋच
पराम्ना सामयमुन्यौ न भवति । ऋक् च
सान च ऋक्सामं । ऋचमुन्यं ।

नक्तुरादिमहोम्यो दिव ॥ १०५ ॥ एभ्यः
पर दिवमिति निपात्यते । नक्तं च दिवा च नक्तं
दिवं । रात्रिदिवं । अहर्दिव ।

* पट्टीवाचपीबाशिभुव ॥ १०६ ॥ पट्टी
वाक्यो निपात्यते अदेताः । पादौ वाट्टीर्वातौ
च पट्टीवः । पट्टमाश्रितं च । ऊरु वाट्टीर्वातौ च
ऊरुपट्टीवः । अक्षिणी च भुवौ च अक्षिभुव ।

* सुदहपो रायें ॥ १०७ ॥ व्याघरात् रायें
समाहारकक्षणे द्वे अद् भवति । बाह् च स्वा
च बाह्वचं । श्रीसने । बाह्वचं । छत्रोपानहं ।
बाह्वचि । रायें इति किं । प्राहृष्टरसौ ।

* ऐश्वर्येऽपि स्यादे ॥ १०८ ॥ इत्यादेः
स्यादेः प्रागुक्तेरत्वं स्यात् यसे । निर्गतमगुल्मिभ्यः
निर्युक्तं । अगुल्मेति काठं-अत्युक्तं । द्रुमोर्गुल्मोः
समाहारः-द्रुमगुलं । अत्युक्तं । य इति किंप्रपायु
चिह्नितः ।

* सर्वाश्वाः संख्यातपुण्याश्च राज्ञः ॥ १०९ ॥
सर्वे परात् क्षिप्यादेभ्य रात्रिभ्यश्चात्

भक्त्यो भवति पसे । सर्वा वासौ रात्रिभ्य सर्व
रात्रं । पूर्व रात्र-पूर्वरात्रः । अपररात्र । अंधरात्र ।
अहभ्य रात्रिभ्य-अहोरात्रं । सम्पातरात्रः । पुण्य
रात्र । अतिरात्रः । नीरात्रः । द्विरात्र । त्रिरात्रः ।
+ वर्षादीर्घात् ॥ ११० ॥ वर्षादीर्घपूर्वायाः
रात्रेरद् भवति । वर्षारात्रः । दीर्घरात्र ।

एभ्योऽप्योऽहः ॥ १११ ॥ एभ्य सर्वादिभ्यः
परस्याहन्सम्बन्धाद्वाक्यो भवति । सर्वमह
सर्वाहः । पूषाह । अपराह । मि-क्रावाह
निराह कषा । अहम्बहस्तु मवा-अष्टाहौ पूषा ।

न समाहारे ॥ ११२ ॥ समाहारकक्षणे
सेऽहोऽहो न भवति । द्वयोरहो समाहार
द्वयहः । अ्यहः । समाहार इति किं । द्वयोरहो
मेवः द्वयहः उत्सवः । अ्यहौ पूषा ।

पुण्यैकात् ॥ ११३ ॥ आभ्यां परस्याहो
ओ न भवति । पुण्यमह-पुण्याह । एकाह ।

* संख्यावाहः ॥ ११४ ॥ अस्मात्परस्याहो
ओ न वा स्यात् । संख्यातमह-संख्याताह ।
संख्याताहः ।

राजाह-सस्तेष्टः ॥ ११५ ॥ राजमाधवात् वात्
टो भवति । विनराजः । महाराजः । द्वयहः
पटः । परमाहः । राजसस्तः । अतिसस्तः ।

उरसोऽप्ये ॥ ११६ ॥ उरस्यो भवत्ये
प्रधानेऽर्थे । इति उरः-इत्युरस । अश्वोरस ।

सरोऽप्योऽप्यपसः सुमात्यो ॥ ११७ ॥
एभ्यः सौ वासौ च टो भवति पसे । बाह्वमिभ
सरा-बाह्वसरसं । मङ्गलसरसं । उपानसं ।
महानसं । कनकाभ्यः । स्पृग्भ्यः । ओहिता
यसं । तीक्ष्णायसं ।

नि भेयसः ॥ ११८ ॥ निभः परात्
भेयसः टो भवति । निक्षिपत भेय-निःभेयसं ।

वासो वसयिसवच ॥ ११९ ॥ वसः परात्

इति मन्त्रः वेदविम्बस्या मयति त्रयान् गच्छति
दयत्रा गच्छति । मनुष्यत्रा गच्छति त्रयेषु वसति
वेदत्रा वसति । मनुष्यत्रा वसति ।

सात ॥ ८३ ॥ सात इत्ययमधिकारो
वेदितव्य आपादपरिसमाप्ते इतोऽय उवाहरिष्यते
*न स्तवस्तं पे ॥ ८४ ॥ स्वतिम्या तिसं
शाम्नां परस्य वसे सातो न मयति । सोमना पू
ष्टः । सुरावा । अतिष् । अतिरावा । ठेरिति
किं पुरमठिष्ठातोऽतिपुराण इति किं ? स्वच्छ ।

*क्षिपः क्षेपे ॥ ८५ ॥ क्षेपे निक्षेपां वतमा
नात् क्षिप परस्य सातो न मयति । स किंरावा
वा न रक्षति । स किंनौयो न वदति । क्षेपे इति
किं ? कल्प रावा-किंरावा ।

नव ॥ ८६ ॥ नव परस्य सतो न मयति
वसे । अनूक् । असरा । जगो ।

पयो वा ॥ ८७ ॥ नवः पयसात् वा
सातो न मयति । अपय । अपयाः ।

*नमस्तः स्पर्ध ॥ ८८ ॥ नमस्तस्मिन्ना परात्
स्विस्त्रात् वा मयति वसे । न दक्ष अदक्षा ।
अनवाः । निगतास्त्रिष्टयास्मिन्ना निमिषः स्रजः ।
निःस्त्वार्निधानि वपाणि वर्तत । नृक्षेरिति
किं ? गोविन्दः । स्वरिति किं ? असह्यः ।

*स्विबावद्वा ॥ ८९ ॥ स्विबात् अय
दुष्टक्रावत् वा सतो मयति । आसन्नो दक्षा
मानिने-जासन्नदद्याः । अक्षरमिषा । द्वी वा
त्रयो वा द्वित्रा । पंचपा । स्विबादिति किं ?
नित्रगु । अयहारिति किं ? आसन्नवह्न ।

*अक्षूरप्यवा ॥ ९० ॥ अगार्धतादकार
संज्ञा मयति । अदक्षः । उच्चरितव्यः । मिषाः
पू-मीपुरेभिपुर । द्विगवा आपोऽस्मिन् द्विपः ।
ज्मिपः । मोक्षम्य ववा-मोक्षपयः । राक्षपय ।
*पुरोऽनस ॥ ९१ ॥ पुराऽद्वयनको राजव्य

पू राम्यपुरा । महाधुरं छकटं । अनस इति
किं ? अक्षू ।

कृष्णोदकृपाहुत्सेर्ममि ॥ ९२ ॥ कृष्णा-
विम्बः स्विस्त्रात् परात् ममिसम्भात् अइ
मयति । कृष्णमूगो दक्षः । उदग्मूग । पांडु
मूगः । द्विगूग, त्रिगूगः प्रासाद । कृष्णाद
रिति किं ? सधममिः ।

प्रत्यन्वयात् सामसोऽन ॥ ९३ ॥ प्रत्यादे
पराम्नां सामसामम्यां अत्य स्यात् । प्रसिगतं
साम प्रतिसाम । प्रसिद्धमेव । अनुसामं । अनु-
सोमं । अवसामं । अवसोमं ।

*रामहस्तिपस्यात् वचस ॥ ९४ ॥ रावादः
परात् वर्षसोऽत्यं स्यात् । राइ वर्ष-राववर्षसं
हस्तिवचनसं । पत्यवर्षसं ।

तमसोऽयसमेषात् ॥ ९५ ॥ अवादे परात्
तमसोऽस्यात् । अवहीन तम-अवतमस । संत
मसं । अवतमसं ।

तप्तावबाह् रहसः ॥ ९६ ॥ तपादिपूषाह्
रहसोऽह मयति । तप्त रह-उत्तरहस । अनुरहसो
अवरहस ।

प्रवेकरस ईपः ॥ ९७ ॥ प्रविपूर्वाधीनव्यात्
उरसः अत्यं स्यात् । प्रविच्छिन्नमुरसि-मसुरसं ।
ईप इति किं ? प्रविगतमुरः मसुर ।

गेरध्वन ॥ ९८ ॥ गिपूर्वाध्वनोऽसतो
मयति । मगतमध्वनं प्राप्यं छकटं । वपाप्यं ।
निरप्यं । गेरिति किं ? परमाध्वना ।

अभीवेऽक्ष ॥ ९९ ॥ अभीवे वतमाना
दक्षोऽत्यं स्यात् । कमकस्याक्षि-कमममलं ।
महिषाक्षो गुग्गुलु । गवाक्षं । कद्राक्षं । अभी-
व इति किं ? अभीक्षि ।

*संकट्यात् ॥ १०० ॥ आम्प्यामक्षोऽत्यं स्यात्
संगतमक्ष्या समक्षं । कट्याक्ष ।

समाप्तत्वाद् टो वा स्वात् हे । उपरुक्मं ।
उपरुक्प । प्रतिष्ठमिध । प्रतिष्ठमिह । गिरं
बहिः बहिर्गिरं । बहिर्गिरि । उपपौर्णमासं ।
उपपौर्णमासि । उपाग्रहाब्ज । उपाग्रहामणि ।

• नद्या ॥ १४१ ॥ नदीस्रन्दाताडो वा
स्वात् । उपनदं । उपनदि ।

• स्पे ॥ १४२ ॥ स्विपूर्वायां नद्याः
टो भवति हेर्नच नच समाहृताः पचनदास्रनद ।

• गोदावरी ॥ १४३ ॥ न्यिपूर्वाद् गोदावरी
स्रन्दाद् टो वा स्वात् । द्विगोदावर । सप्तगोदावरं ।

• सरमसोपप्लुनालुगर्भं ॥ १४४ ॥ एते
टांठा निपात्यंते हसे । छद् रभसा सरनसम
भ्यवहरति । शुनोदिकमुपप्लुनमास्ते । टे वस्त्वोत् ।
यवामन्वायत-अनूयं वान ।

स्वांगाद्वेऽसिसकृन्नाः ॥ १४५ ॥ लांगवा
चकाद् अस्मः सक्मन्व वसे टो भवति । विशोऽ
अक्षिणी अस्-विशाम्बुः । कस्याणासः ।
गौरैः सक्मिनी अस्-गौरसक्मः । स्वकीयाति सक्मी ।
स्वांगादिति किं । स्थकाक्षिरित् । व इति किं
वामाक्षि ।

शुष्पगुले ॥ १४६ ॥ शुष्पि वारुणिके अ
गुलेर्नसे टो भवति । द्वे अगुजी अस्-द्व्यगुल ।
भ्यगुलं । चतुर्गुलं वारु ।

• द्विर्मेर्नो वा ॥ १४७ ॥ द्विभिर्न्या मूर्ध्ना
टो वा स्वात् वसे । द्विर्धर्माद्विर्धर्मा । त्रिर्धर्मा ।
त्रिर्धर्मा ।

• प्रधानदृष्टीप्रमाणयोर ॥ १४८ ॥ मया
नमूना वा दृष्टा स्त्रीप्रमाणीसदृशं त्वत्वाद्
वाद् अस्त्यो वा स्वात् । कस्याणी पंचमी भासां कस्या-
णी पंचमा रात्रयः । कस्याणीपष्टा मायाः । स्त्री
प्रमाणी येन ते स्त्रीप्रमाणाः कुर्वन्ति ।
प्रधानत्वं किं । कस्याणी पंचमी यस्मिन्

कस्याणीपचमीकः पक्षः ।

• मासंतुः ॥ १४९ ॥ मवाभिनाः परात् नेतृ
स्रन्दावस्व स्वात् । युगो नेता भासा-मुगनेत्रा/
रात्रयः । पुष्पनेत्राः । माविति किं । वचनेतृकं सैन्य ।

• सोमोऽवर्षहिम्या ॥ १५० ॥ माभ्यां परात्
जोमः अस्व स्वात् वसे । अवर्षतानि सोमान्य
स्व अतर्लोम । बहिर्लोम ।

नक्षत्रोर्ध्वो माणवचरणे ॥ १५१ ॥
नक्षत्रहृत्मा परात् अक्षय्यत्वात् अस्त्यो भवति
यवास्तस्य माणवे चरणे च वाच्ये । न विषये
अपोऽस्र अमुच माणवक । नक्षत्रो ब्राह्मणः ।
माणवचरण इति किं । अनृक सामां नक्षत्रं सूक्तं ।

• नामे लौ ॥ १५२ ॥ नाम्यंताद् वसादत्यो
भवति लौ । हिरण्यं नामौ यस्व-हिरण्यनाम ।
पप्रनामः । ऊर्ध्वनाम ।

• नक्षत्रपथेऽतुर ॥ १५३ ॥ एव्य परात्
चतुःस्रन्दात् अस्व स्वात् वसे । अटस्थानि चत्वारि
येनासौ अचतुरः । विगटानि चत्वारि अस्व
विचतुर । समीपे चतुर्णां-उपचतुर । त्रया वा
चत्वारो वा-त्रिचतुराः ।

सो ॥ १५४ ॥ सुपूर्वाचतुरोऽस्र स्वात् ।
सोमनानि चत्वारि यस्यासौ सुचतुरः ।

मातृविनामसः ॥ १५५ ॥ सुपूर्वाद् मातरा
वरस्व स्वात् । सोमनं मातरस्य सुमातृ सुविवा । सुभ ।
प्रोष्ठेऽप्यजात्पद ॥ १५६ ॥ प्रोष्ठादे पर पथो
निपात्यते । प्रोष्ठमेव पादावस्व-प्रोष्ठपद । एजी
पद । अजपदः । अत्ये पदमात्रः ।

चतुःशरेरभिमुखे ॥ १५७ ॥ चतुःशारिपूर्वा
म्यां चात्रिकुक्षिम्यामस्व स्वात् । चतुःशारिभ्योऽप्य
चतुरश्च । शारिरेव कुक्षिरस्य शारिरेव ।

नक्षत्र सोमसक्मिहर्षे ॥ १५८ ॥ नक्षा
दिपूर्वाभ्यां सक्मिहर्षिभ्यां अस्त्यो वा स्वात् ।

वसीयसः श्रेयसश्च यो भवति वे । सोमन वसीयः
शोबसीयसं वे-मूयाः । अश्रेयसमस्तु ते ।

ग्रामकौट्यात् तस्यः ॥ १२ ॥ आम्नां
तस्यः यो भवति । ग्रामस्तु तस्या—ग्रामतस्यः ।
कुट्यां भवः-कौट, कौटस्तस्या कौटतस्यः ।

दुनोऽप्ये ॥ १२१ ॥ अतेः परस्य दुनः
यो भवति । आनमतिकर्तव्योऽतिथः बराहः ।
सेवकश्च ।

● मौणात् ॥ १२२ ॥ गौणानुत्तरस्य दुनो
भवति वे । आम्ना इव आ आम्नाय । सिद्धयः ।

अजीवे ॥ १२३ ॥ अजीवे वर्तमानात्
गौणात् दुनो भवति । आकर्ष आ इव आ
कथयः । कथयः । कथयः । अजीव इति
किं । अकथयः ।

मृगाक्षरपुष्पाक्ष सक्त्रः ॥ १२४ ॥
पुष्पां गौणात् परात् सक्त्रो भवति । मृगस्येव
सक्त्रि-मृगसक्त्रः । उत्तरस्येव सक्त्रि-उत्तरसक्त्रः
पूर्वसक्त्रः । फलकमिव सक्त्रि फलकसक्त्रः ।

गोरदुपि ॥ १२५ ॥ गोद्वयाहो भवति
अदुपि । पुगवः । रावगवः । पंचगवमिव ।
दद्यातां गवां समाहारः-दद्यगव । गामठिकांता
अतिमनी । अदुपीति किं । पंचविर्गोभि
क्रीतः पंचगु ।

नाबो रस ॥ १२६ ॥ नाबंतस्य रसात् यो
भवति । द्योर्नाबो समाहार-दिनाब । त्रिनाबं ।
राविति किं । रावनीः ।

अर्दात् ॥ १२७ ॥ अर्दात् परात् नाबो
भवति । अर्दनाब । अर्दनाबी । अर्दनाबं ।

स्वाया वा ॥ १२८ ॥ सारीधव्यायात्
राहो भवति सांठः । अर्दात् वा । द्वे स्वार्थे
समाहृत द्विभारं, द्विभारि । पंचस्तारं, पंचस्तारि ।
अद्वारं अद्वारि ।

द्विभारयस ॥ १२९ ॥ त्रिभिर्पूर्वभवेद्यो
भवति । द्वयोर्द्वयस्योः समाहार-द्वयव्याप्यं बलं ।
आयुष समाहारे ॥ १३० ॥ ताम्नामायुष
समाहारे यो भवति । द्वयोरायुषो समाहार
आयुषं । आयुषं समाहार इति किं आयुः प्रियः ।

● पुरुषात् ॥ १३१ ॥ अस्मात् परायायुष
यो भवति वे । पुरुषमायुः-पुरुषायुष ।

ब्रह्मणो राष्ट्रेभ्यः ॥ १३२ ॥ राष्ट्रेष्वपिभ्य परात्
ब्रह्मणो भवति सेक्षराष्ट्रेषु ब्रह्मा-सुराष्ट्रेषुः । भवं
तिष्ठतः । राष्ट्रेभ्य इति किं । देवब्रह्मा भारवः ।

कुमहज्जर्णं वा ॥ १३३ ॥ आम्नां ब्रह्मणो
वा स्वात् । कुस्तिहो ब्रह्मा कुजसः कुजवा ।
महाब्रह्मः, महाब्रह्मा ।

● द्विस्ताबाविस्ताबागोष्ठ्या ॥ १३४ ॥
एते वा निपात्यते । द्विस्तावती । त्रिस्तावती ।
द्विस्ताबाः वेदिः । त्रिस्ताबाः वेदिः । अस्थे टी-
लब्धस्य सं । गोष्ठ आ योष्ठश्च । अदसांठ ।

● प्रत्यनुसयोऽप्यो हे ॥ १३५ ॥ प्रत्यादेः
पराश्लिष्यन्त्याद् इसे यो भवति । अक्षिणी प्रति
प्रत्यङ्गः अनुपतमक्ष्यः-अन्वष्टंस्तमीपमक्ष्यः-समष्टं
छरदादेः ॥ १३६ ॥ अस्माहो भवति
हे । छरदः समीपमुपछरदं । प्रतिछरदं । उप
ममसं । अनुविष्टं ।

● जराया क्वच ॥ १३७ ॥ जरायव्यात्
यो भवति क्वचादेः । जरायाः समीपमुप
वरसं । प्रतिवरसं ।

अग- ॥ १३८ ॥ अजंताहो भवति हे ।
आलन्मधि-अज्वारमं । उपराजं । प्रत्यारमं ।

नपो वा ॥ १३९ ॥ अजंतात् नपो हे
यो वा स्वात् । जर्मनः समीपमुपजर्म । उपजर्मः ।
प्रतिजर्मं । प्रतिजर्मं ।

● अष्टगिरिषौणमास्यापरायण्या ॥ १४ ॥

अथापराह टो वा स्यात् हे । उपकृष्टम् ।
उपकृष्टम् । प्रतिसमिधे । प्रतिसमिध् । गिरं
बहिः बहिर्गिर । बहिर्गिरि । उपपानमासं ।
उपपानमासि । उपाग्रहामण । उपाग्रहामणि ।

* नया ॥ १४१ ॥ नयीद्वन्वासाद्यो वा
स्यात् । उपनदं । उपनदि ।

* स्ये ॥ १४२ ॥ स्मिपूर्वायां नयाः
टो भवति होपच नथ सयाह्वाःपचनवससनद ।

* गोदाचर्या ॥ १४३ ॥ स्मिपूर्वाद् गोदाचरी
छन्वाद् टो वा स्यात् । द्विगोदाचरं । सप्तगोदाचरं ।

* सरजसोपशुनानुगर्भं ॥ १४४ ॥ एते
टांता निपात्यते हसे । सह रजसा सरजसम
म्यवहरति । शुनोदिकमुपशुनमास्ते । टे वस्थोत्थं ।
मयामन्वाचर्य-अनुगर्भं मानं ।

स्वांगादेऽधिसकृन्मः ॥ १४५ ॥ लांगवा
चक्रद् अस्मात्सकृन्म वसे टो भवति । विज्ञाते
अक्षिणी अल-विज्ञाताः । कस्याणाः ।
गौरैः सकिनी अल्प-गौरसकृन्म । स्वकीयाजितसकृन्म ।
स्वांगदिति किं । स्थूनाक्षिरिसुः । व इति किं
बामाक्षि ।

दुष्पगुणं ॥ १४६ ॥ दुष्पि दारुणिये अं
गुणैस्ते टो भवति । द्वे अंगुली अल्प-द्वपगुणं ।
म्यगुणं । चतुरंगुल दारु ।

* द्विर्मेर्मुर्नो वा ॥ १४७ ॥ द्विर्मेर्मा मूर्ध्ना
टो वा स्यात् वसे । द्विर्मेर्मा द्विर्मेर्मा । त्रिर्मेर्मा ।
त्रिर्मेर्मा ।

* मयानद्वद्वस्त्रीममाग्योः ॥ १४८ ॥ मया
ममृता वा कर्कता स्त्रीममापीक्षन्म अर्धता
वाद् अत्यो वा स्यात् कस्यापी पंचमी आसां कस्या-
पीपंचमा राजस्य । कस्यापीपञ्चा मायाः । स्त्री
ममृता मेपां ते स्त्रीममाणाः कुटुंबिनः ।
मयाग्रहणं किं । कस्यापी पंचमी यस्मिन्

कस्यापीपंचमीकः पञ्च ।

* माग्नेतुः ॥ १४९ ॥ मयाग्निनः परात् नेतु
शब्दादस्य स्यात् । मृगो नेता आसां-मृगेनेत्रा
राजस्य । पुष्यनेत्राः मादिति किं वचनेतुक सैन्यं ।

* छोर्लोऽतर्बहिर्म्या ॥ १५० ॥ आम्नां परात्
लोम्नः अस्मं स्यात् वसे । अंतर्गतानि कोमान्य
स्य अंतर्लोम । बहिर्लोम ।

नन्ववहोर्हो माणवचरणे ॥ १५१ ॥

नन्ववहोर्हो परात् अक्षरव्याह अस्मा भवति
मयावहोर्हो माणवे चरणे च वाच्ये । न विद्यते
अचोऽस्य अनुच माणवक । नन्ववहो माणवः ।

माणवचरण इति किं अनुच सामान्यवहोर्हो सुक्तं ।

* नामे स्त्री ॥ १५२ ॥ नाम्नां वा वसादत्यो
भवति स्त्री । हिरण्य नामौ वस्व हिरण्यनाम ।
पयनामः । ऊर्ध्वनाम ।

* नन्ववहोर्हो ॥ १५३ ॥ एव्य परात्
चतुःशब्दात् अस्मं स्यात् वसे । महस्यानि चत्वारि
येनासौ अचतुरः । विद्यमानि चत्वारि वस्य
विचतुरः । समीपे चतुर्णो-उपचतुरः । त्रयो वा
चत्वारो वा -विचतुराः ।

सो ॥ १५४ ॥ सुपूर्वाचतुरास्मं स्यात् ।
सोमनानि चत्वारि वस्यासौ सुचतुरः ।

मातर्दिवाचसः ॥ १५५ ॥ सुपूर्वाद् मातरा
वरत्वं स्यात् मातृमयं मातरस्य सुमात सुदिवाः । मुम्भः ।

प्रोष्ठेभ्यमास्पृह ॥ १५६ ॥ प्राष्ठादे पर पदो
निपात्यते । प्रोष्ठेभ्यः पाठावस्व-प्रोष्ठपद । एनी
पद । अत्रपदः । अस्थ पदमात्रः ।

चतु क्षाररमिधुके ॥ १५७ ॥ चतु क्षारिपूमा
म्यां आक्षिपुक्षिप्यामस्त्वं स्यात् । अतसाऽअयोऽस्य
चतुराजः । क्षारिरेव कुक्षिरम्य क्षारिपूमा ।

मन्तुः सोऽसमिधहसेवा ॥ १५८ ॥ नन्व
विपूषाम्यां सविहहसेवा अत्यो वा स्यात् ।

न विद्यते सत्त्वम्य-अथवा । असन्निभः । दुःसन्निभः ।
दुःसन्निभः । सुसन्निभः । सुसन्निभः । अहम् ।
महाहि । दुर्हम् । दुर्हम् । सुहम् । सुहम् ।

• अम् मन्नायाः ॥ १५९ ॥ मन्नादिपूर्वाद्
मन्नाद्यन्तात् स्वात् । न विद्यते मन्ना अस्म अ
मन्नाः । अमन्तौ । अमन्तः । दुःमन्नाः । सुमन्नाः ।

• मन्नाद्यान् मेपायाः ॥ १६० ॥ आम्ना
परात् मन्नादिपूर्वाद् मेपाद्यन्तात् अम् स्वात् वसे ।
मन्मेपाः । अस्मेपाः । अमेपाः । दुर्मेपाः । सुमेपाः ।

धर्माद् केवकादन् ॥ १६१ ॥ केवको धर्म
सम्पद एव यत्रावरपदं त्वत्वाद् वसात् अन् स्वात्
साध्वानिधर्मोऽस्य साध्वानिधर्मो । धर्मिधर्मो ।
धर्मतर्धर्मो । केवकादिति किं । परमः स्वो
धर्मोऽस्य परमत्वधर्मः ।

हरिततृणसामाज्यमाव ॥ १६२ ॥ स्वा
दिपूर्वाद् कमादन् स्वात् । होमनो होमो यस्य
सुभमा । हरितकमा । तृणकमा । सोमकमा ।
स्वादेरिति किं । चारुक्रमः ।

दक्षिणेमा सुरुपयोगे ॥ १६३ ॥ दक्षिणे
मेति अर्धतो निपात्यते कुम्भेन योगाप्रक्षिप्तं अर्धं
इमं बहुवच्यं वाज्यं व्याचक्ष्व दक्षिणेमा युगः ।
कुम्भभाग इति किं । दक्षिणेमाः युगः ।

• संप्राज्जानाह्वी ॥ १६४ ॥ संप्राज्जाना परम्य
वानुसम्पत्स्व ह्यवादेष्टो स्तः । संगते आनु
नी अन्त-संगः । संगः प्रगते प्रकृते वा आनुनी
अन्त-संगः । मन्नाः ।

होर्वाह ॥ १६५ ॥ ऊर्वाहस्य आनु
वन्तो वा स्तः । ऊर्ध्वं आनुनी अन्त-ऊर्ध्वः ।
ऊर्ध्वः । ऊर्ध्ववानुः ।

वायाया निह ॥ १६६ ॥ वायाद्यन्तात्
निह भवति । युवतिर्वाया अन्त-युवजानि ।

• मत्तित्यान्मासा ॥ १६७ ॥ मत्ताधर्मे

निहितात् स्वात् परान्मासात् अमे भवति । पञ्च मू
तिरस्य पञ्चकः । पञ्चको मासोऽस्य पञ्चकमासिकः ।
विषकमासिकः । मत्तित्यादिति किं । मत्तासः ।

• सुपूत्यस्सुरमेर्गुभे गभस्ये ॥ १६८ ॥ स्वा
दिम्यपरम्य गुप्यवाचिना गभस्य वसे इधरादेष्टो
भवति । होमनो गभोऽस्य सुगभिः । पूतिगभिः ।
उद्भिः । सुरभिगभिः । स्वादेरिति किं । तीव्र
गभो हिंशुः । गुप इति किं । होमनगभान्ता
गणवयोऽस्य सुगभः आपणिकः ।

• वाज्ये ॥ १६९ ॥ आम्नाये वतमानस्य
तस्यैवा स्वाहापुतस्य गभोऽस्यमस्ति पुतगभिः ।
पुतगभः ओदनः । सुपगभिः । सुपगभः ।

अभोपमानाह ॥ १७० ॥ उपमानाहुत्तरस्य गभ
स्यैवा स्वात् । पद्यमेव गभोऽस्य पद्यगभिः । पद्य
गभः । उत्पगभिः । उत्पगभः । करीपगभिः ।
करीपगभः । पुनर्गामहन्नुत्तरस्य मिहृत्वर्धे ।

सं पादस्याहस्तपादः ॥ १७१ ॥ हस्त्या
विर्वावितापमानाहुत्तरस्य पादस्य सं भवति ।
व्याघ्रस्येव पादावस्य व्याघ्रपादः । सिंहपादः ।
पादस्येति किं । व्याघ्रमुसः । अहस्त्यादेरिति
किं । हन्तिपादः । अभपादः । महिषपादः ।
वासीपादः ।

सुस्यपादे ॥ १७२ ॥ स्वादेः स्वादेव
तस्य सं स्वात् वसे । होमनो पादावस्य सुपाद
द्विपादः । त्रिपादः । यत्तु पादः ।

कुम्भपद्यादिः ॥ १७३ ॥ पद्ये निपात्यति ।
कुम्भ इव पादावस्य कुम्भपदी । पद्यपदी । शूक-
रपदी । गोपापदी । सूचीपदी ।

वयसि दंतस्य वतु ॥ १७४ ॥ वयसि ग-
म्यमाने स्वादेः स्वादेव परस्य दंतस्य वतु
इत्यममादेष्टः स्वात् । सुवाता दंता अन्त सुवन् ।
विश्वः । विवन् । अतर्दन् । पंचदन् । नोदन् ।

चतुर्दशी गौः । वयसीति किं । चतुर्दशी इत्यौ ।
स्त्रियां सौ ॥ १७५ ॥ स्त्रियां वतम्
वतु स्वात् सौ । वत इव वता अस्याः-अथो
वतो । फाल्गुनी । स्त्रियामिति किं । वज्रवत ।
साधिति किं । समवर्ती ।

वा स्यामारोहात् ॥ १७६ ॥ आभ्यां
परस्य वतस्य वतु वा स्वात् सौ । स्यावा ध्या
भस्तिष्ठाकाराः वता अभ्यं स्याववन् । स्याववतः ।
अरोहाः निर्दोषो निश्छिन्ना वा वता अस्य
अरोहवन् । अरोहवत ।

शुद्धाग्रान्तशुद्धपञ्चराशद्विभूषिकात् ॥ १७७
एभ्यः परस्य वतस्य वज्रादेशो भवति वा वते ।
शुद्धा वता अस्य शुद्धवन् । शुद्धवतः । कुहम
क्षममिव वता अस्य-कुहमनाभवन् । कुहमका
भवतः । शिखरामवन्, शिखरामवत । शुभ्रवन्,
शुभ्रवतः । वृषवन्, वृषवतः । वराहवन्,
वराहवतः । महिवन्, महिवतः । मूषिकवन्,
मूषिकवत ।

ककुद्स्यावस्यायां सं ॥ १७८ ॥ ककुद्
स्य सं भक्त्यवस्यायां । असत्वात् ककुद्भक्त्य
असत्वात्ककुद् । पूर्वककुद् । अवस्यावामिति
किं । श्वेतककुद् ।

त्रिकुण्डली ॥ १७९ ॥ त्रिकुण्डलिति निपा
त्यते अत्रावधिषेव । त्रीणि ककुद्भक्त्यस्य त्रिक
कुण्ड गिरिः । त्रिकुण्डोऽयः ।

कपुः काकुत्स्थ ॥ १८० ॥ आभ्यां
परस्य काकुत्स्थ स स्वात् । विशिष्टं काकुत्
स्थस्य-विष्काकुत् । उत्काकुत् ।

पूर्णं वा ॥ १८१ ॥ पूर्णात् परस्य स वा
स्वात् । पूर्णं काकुत्स्थस्य-पूर्णकाकुत् । पूर्णकाकुत् ।
+खरसुराभ्यां नासिकायाः सौ ॥ १८२ ॥
खरसुराभ्यां परस्य नासिकाभ्यास्य भस्य भवति

सौ । खरस्येव नासिकाभ्यां-खरणा । सुरायाः ।
साधिति किं । खरनासिकाः ।

नसोऽस्त्युन्माद्य ॥ १८३ ॥ स्तुम्भविता
न्युद साम्यां च परस्य नासिकायां नसो
भवति सौ । न्यु इव नासिकाभ्यां-न्युजसः । नार्द्धो
पस । गोनसः । खरपस । खुरणस । भस्य
साधिति किं । न्युन्मासिका ।

गः ॥ १८४ ॥ गेः परस्याः तस्या नसो
भवति । उजसा नासिकाभ्यां-उजसः । प्रणस भुसं ।
+भेः सुजग्राः ॥ १८५ ॥ विपूर्णाया
तस्याः सुजग्राः नावताः भवति । विगता
नासिकाभ्यां विग्रा । विग्राः । विग्राः ।

सुहृद्द्वन्द्वमिषाभिः ॥ १८६ ॥ एतौ
निपात्येते मिषाभिः चामिषवे । सोमन इदम
मस्य-सुहृद् मिषं । पापं इदमस्य सुहृद्मिषं ।
इदमस्य इदं । मिषाभिः इति किं । सुहृदय
साधुः । सुहृदय सखः ।

धनुः ॥ १८७ ॥ धनुः धनुः साधेव
प्रयाकम्भो वतः । धत धनूंष्यस्य धतधनुः ।
इदधनुः । धनुधनु । साधिति किं । गांधी
वधन्वा । धतधन्वा ।

स्त्रियामुपसोऽनङ् ॥ १८८ ॥ स्त्रियां
वतमानस्योपसोऽनङ् स्वात् । कुहमिषावोऽस्याः
कुहोत्री । वटात्री गौ । पीवोत्री । स्त्रियामि
ति किं । गहोषा पञ्चव ।

इह कप ॥ १८९ ॥ इहंतात् कप भवति
स्त्रियां । बहवो वंदिनोऽस्यां बहुदीडका । बहु
छत्रिका । बहुवामिका सान्ना ।

भर प्रसृतः ॥ १९० ॥ उर प्रसृतिभ्यः
कप् स्वात् । ध्युभ्युराऽस्य-भ्युहोरत् । गहो
रत्तः । पित्रोपानत्तः । प्रसृतसर्पिकः । सख-
स्मीको भियः ।

अनयोऽर्थात् ॥ १९१ ॥ नष्टपूर्वाद्यात्
कप् स्यात् । नास्त्यर्थो यस्यार्थकः । नञ् इति
किं । धर्म्ये ।

+सुस्पयो ननु नौ सस्म्य एकार्षे ॥ १९२ ॥
एस्म्य एकार्षे एक्ष्मे कप् स्यात् । मित्रः पुमा
नस्याः—मित्रपुंस्का । मित्रमस्म्यः । मित्रानु
बुक्त । मित्रनौकः । मित्रकस्मीकः । एकार्ष
इति किं । त्रिपुंस्का । त्रिपुमान् । बहुकस्मीकः ।
बहुकस्मी ।

कन्मोः ॥ १९३ ॥ आकारात्तन्मुल्लङ्घन
कप् स्यात् । बहुमर्तुष्य स्त्री । बहुमावृक । बहु
कुमारीकः । बहुबामोक्कः ।

घञात् ॥ १९४ ॥ यस्व सातो भिर्भे
विहितन्मन्माह् सेपात् कम्मा स्यात् । बहुसद्व्या
क । बहुनद्वकः । बहुसद्व । बहुमाकाकः
बहुमाकः बहुमाक सेपादिति किं । वृकपात् ।
०नेयस ॥ १९५ ॥ ईषसताह् कप् न
मयति । बहुजेवान् । विषमानजेयसी । बहुमे
वसी पुरुषः ।

सौ ॥ १९६ ॥ सौ विषये कप् न मयति ।
बहुदेवदयः । विषदेवो ग्राम ।

+सह्यादेस्तुत्ये ॥ १९७ ॥ तुत्ये वो वरति
सहस्रव्या उवादेः कप् न स्यात् । सपुत्रः
आगतः । सपुत्रः स्तूकः । सह्यादेरिति किं ।
शेताभक्तोऽयमायत । तुत्य इति किं । सह
विषयानानि कोमान्नस्य कोयकः ।

स्तुतो भ्रातुः ॥ १९८ ॥ स्तुत्यर्थे भ्रातुः
कप् न स्यात् । सुभ्राता । वसेनीयभ्राता । कस्या
भ्राता । स्तुताविति किं । पुर्भातृकः ।

माहीतम्पोः स्वांग ॥ १९९ ॥ आम्ना स्वमि
कप् न स्यात् । बहुताही त्रयाः । बहुतही श्रीया ।
स्वमि इति किं । बहुपाहीकः स्वंगः । बहुत

श्रीका श्रीया ।

निष्पवाणिः ॥ २० ॥ निष्पवाजिरित्
कथं निपात्यते । निर्गता भवामी तदुवायकाका
जम्माभिः प्रवाणि पटः क्वको वा ।

अ इप् ॥ २०१ ॥ मार्षे इप् स्यात् ।
केशाकंसि । कषाकनि । मुषामुषाणि ।

द्विद्वयादिः ॥ २१ ॥ द्विद्वयादय इभठा
खाचो मरुति । द्वा द्वौ अस्मिन् महरवे द्वौ
द्वेष्टि । उमावृष्टि । विद्वष्टि । उमयति ध्वंति ।
उमांशकि पिबति । उमवावाहु महरति ।

इति श्रीसुखायवापरमान्नि वैभेद्रनहाम्याकरण
धर्म्यायवर्षद्विकायां सप्तमो
चतुर्थोऽध्याये द्वितीयपादः ।

तृतीयः पादः ।

आदेरेकाचो द्वे ॥ १ ॥ आदेरेकाचः द्वे
रूपे मयतः इत्यपि कृतं वेदितव्यमस्मति—किञ्च
कचि बोह इति । तेन आदेरेकाचः द्वे रूपे मयतः ।
पपाच । अरोति । अवीपचत् । आदेरिति किं ।
अवागार । अवायस्य आकारस्य मान्मू ।

+सुपः ॥ २ ॥ सुभ्योर्वस्य कस्मचिदेकाचो द्वे
स । इत्यपि कृतं क्वं । वस्मति—सम्भोः ।
पुपुशीमिषति । पुतिश्रीमिषति । पुशीमिषति ।

अच ॥ ३ ॥ वोः सुभ्योश्चादेरेचः परस्मै
काचो द्वे मयतः । अयत्नते । आशिमीमिषति,
अशीमिषति । अशीमिषति ।

म स्फादौ म्भूतेऽपि ॥ ४ ॥ स्फादौ वर्त
माना आदेरेचः परे वक्त्रदकारेऽनकारा य
द्विकल्पते अचकारे परतः । इन्मिषति । अ
मिषति । अमिषति । अमिषति ।
स्फादाविति किं । अरिरिषति । म्भू इति किं ।
ईमिषति । अवीति किं । अवापति । अचः

उडि । उत । उतवान् । उखा । उति । उवाति ।
सदीतवान् । सवित्वा । संवीति । हव । हववान् ।
हृत्वा । ह्वति । किटीति किं । स्वस्र ।

• वक्षिष्यशिक्षिष्यपिष्ययाग्राहिमन्त्रिष्यपिष्यन्
स्त्रां किरुति ॥ २५ ॥ वक्ष्यादीनां किति किति
भवति । उडित । उडितवान् । उड ।
उडति । विद्व । विद्ववान् । विष्यति । विषित ।
विषितवान् । विषति । विनाति । जीनः ।
जीनवान् । जीयते । गृहीत । गृहीतवान् ।
गृह्णाति । गृह्णति । गृह्यन् । गृह्यवान् । गृह्यागृह्यवान्
गृह्यति । मृष्ट । मृष्टवान् । मृजति । कित्वीति
किं । विष्मेयि । मयीति किं । वृध्वते ।

कचि स्वापे ॥ २६ ॥ स्वापेः कवीम्ववति
व्यनुपुषत् । व्यनुपुषत् । व्यनुपुषत् । कवीति
किं । स्वाप्यते ।

• न आः ॥ २७ ॥ श्वते कवीश्व न भवति ।
आधिष्यत् । आधिष्यत् । आधिष्यत् ।

• वशी याहि ॥ २८ ॥ वशयवीह न भवति ।
वावश्यत् । वावश्यते । वावश्यते । वशीति
किं । उडति ।

• स्वप्स्वम्ब्य ॥ २९ ॥ एषां वशीश्व भवति ।
सोपुष्यत् । सेप्सिम्ब्यत् । ववीयते ।

चापः की ॥ ३० ॥ चापः याहि परतः
क्षीम्ययमादेशो भवति । चकीयते, चकीयते ।
चकीयत् । चकीयत् ।

• इत्य ॥ ३१ ॥ वतंशामिषिते स्वे हवते
रिषि भवति । मुद्रुपति । आह्वते । मुद्रुव ।

• पो सारुषः ॥ ३२ ॥ सन्धको कचर च
नो हवत्यरिषि भवति । मुद्रुवति । अजुह
वत् । अजुहवत् । अजुहवत् ।

म पा आः ॥ ३३ ॥ श्वतेः सारुष्यरे
वो म व्वा यति । मुद्रुवति । सिष्यति ।

वति । अजुहवत् । आधिष्यत् ।

मिद्र्यया ॥ ३४ ॥ श्वतेर्मिद्रि यति च
न येम भवति । मुद्रुवत् । मुद्रुवत् । मुद्रुवत् ।
सिष्यावाधिष्यत् । सिष्युमवाहवत् । सेधीयत् ।

प्याय ॥ ३५ ॥ प्यायीनां सिष्यकारिण
भवति । आपिप्ये । आपिप्याते । आपेपीयते ।
आपेपीयते ।

• सेङाः ॥ ३६ ॥ मिह्रीमस्त प्यायः इय
भवति तसङ्क परतः । पीनं मुसं । पीनवसौ ।
पीनो रतनौ । पीनवसौ रतनौ । त इति किं ।
प्यायते । अगेरिति किं । मप्यानमूषः ।

• भावोऽपौ ॥ ३७ ॥ आहः परस्व प्यायः
इय भवति कंयावधे । आपीनोऽपु । आपीन
मूषः । आपीनवानंषु । आपीनवदूषः । आह
इति किं । मप्यानमूषः । अवाविति किं ।
अप्यानमूषः ।

• स्कायः ॥ ३८ ॥ स्कायतेरिषि भवति से
परतः । स्कीतः । स्कीतवान् ।

• ममाचस्त्य ॥ ३९ ॥ मपूर्वस्त त्यायतेरिषि
भवति से परतः । मस्तीतः । मस्तीतवान् ।
मस्तीमः । मस्त्यमवान् । ममाच इति किं ।
संस्त्यानः । संस्त्यानवान् ।

• द्रवमूर्तिस्पर्धे दयः ॥ ४० ॥ द्रवमूर्ते स्पर्धे
च द्रवः इय भवति से परतः । धीनं वृत् ।
धीनं तोयं । द्रवमूर्तिस्पर्धे इति किं । स्रवानो
वृषिकः । धीतेन गतः संकुचिता वा ।

मनेः ॥ ४१ ॥ प्रतिपूर्वस्त द्यायतेस्ते इय
भवति । प्रतिधीनः । प्रतिधीनवान् ।

• वाच्यमपाच ॥ ४२ ॥ अमिमपूर्वस्त
द्यायतेस्ते इय वा भवति । अमिदीन । अमि
द्यान । अमिदीनवान् । अमिद्वानवान् ।
अवधीनः । अवधीनवान् । अवश्यनः । अवश्या-

नवान् । अम्यवशीन* । अम्यवश्यान ।

॥ इवि*धीरे शृतं पाके ॥ ४३ ॥ आभाप्यो
के श्रमावो निपात्यते इविःशीरयोः पकार्ये ।
शृतं इविः । शृतं धीरं । इवि शीर इति किं ।
आपा यथागूः । अपिता यथागू ।

एवोऽप्याः ॥ ४४ ॥ परतत्त्व शोरात्वं
भवति आक्षिति परतः । बाता । बातुं । बातन्ये ।
अवदाता । अवदातुं । अवदातन्य । छाता ।
छातुं । छातन्ये । अक्षीति किं । अक्षति । अक्ष
यति । अक्षयति ।

॥ अयोऽक्षिति ॥ ४५ ॥ अयोः आ भवत्य
क्षिति परत । संन्याता । संन्यातु । संन्यातन्य ।
उपसंन्यानां अक्षिति इति किं । विष्मायाविम्वविष ।

स्फुरिस्फुर्योर्धमि ॥ ४६ ॥ अनयोधमि
आ भवत्येषः । विष्मरः । विस्मर । विष्म
र । विष्मरः ।

॥ बाम्यपगुर ॥ ४७ ॥ अपगुरीक एवः
आ वा स्यात् अमिपरे । अपगारमपगार ।
अपगारमपगोर ।

॥ दीकः सनि ॥ ४८ ॥ दीकः आ वा स्यात्
सनि परत* । दिदासते । दिदीषते ।

प्यं च ॥ ४९ ॥ दीको नित्यमा भवति
प्ये वैनिषये च । उपशाय । उपशायानुपशाय
न्यं । प्ये वैति किं । अक्षदीयते ।

॥ मिमूमीनोरस्वाधि ॥ ५० ॥ अनयोरा
भवति सत्समच च मुक्ता प्ये एवविषये च ।
निमाय । निमाता । निमातु । निमातन्ये । मगाया
प्रमाता । प्रमातुं । प्रमातन्ये । असाक्षीति किं ।
इक्षानिमच । दुष्प्रमय* । विमय* । बामयः ।

॥ वा क्षीरक्षितास्यो ॥ ५१ ॥ असाध्वनयो
रा वा स्यात् प्ये चाविनाम, किरीय । विमया ।
विमेया । विमयु, विमयुं । विमातन्यं । विमेतन्यं ।

असाक्षीति किं । इक्षयः । विमयः ।

॥ अक्षीरक्षीणौ ॥ ५२ ॥ असाध्वन्येण सीर-
क्षितास्यो जी नित्यमा भवति । बटाभिरा
आपयते । दयनो वर्तिक्रामपलापयते । ओक
मुष्मपयत ।

क्षीरक्षोः ॥ ५३ ॥ एवामेवो जी आत्वं
स्यात् । आपयति । अभ्यापयति । आपयति ।
सिम्पतेरज्ञाने ॥ ५४ ॥ सिम्पतेरा भवत्य
ईनिर्ज्येणौ परत । अज्ञं साधयति । अज्ञं
साधयति । अज्ञान इति किं । आपारः कुञ्ज
सेषयति । अमा धर्मं सेषयति ।

विस्फुरोदा ॥ ५५ ॥ विजस्फुरन्वौ आ वा
स्यात् । आपयति । आपयति धर्मं । स्फुरयति
स्फोरयति वजुः ।

प्रजने वेते ॥ ५६ ॥ प्रजनं ज्ये वतर्षौ आ
वा स्यात् । पुगे बाता गाः प्रजापयति । प्रजाव
यति । अवनं गाः प्रजापयति । अवनं गाः
प्रजापयति ।

॥ विमतेर्दे ॥ ५७ ॥ विमतेर्षौ आ वा भवति
वविपुये । मुढो मापयते । अटिओ मापयते ।
मुढा भीषयते । इ इति किं । कुञ्चिद्वैतं
माययति ।

ईरा पुन नित्य ॥ ५८ ॥ ईकारात्तस्य
विमतेर्देणौ नित्यं पुगागमो भवति । अटिओ
भीषयते ।

स्मिक् ॥ ५९ ॥ दे जौ परतः स्मिक्
आत्वं स्यात् । मुढो विस्मापयते । अटिओ
विस्मापयते ।

अक्षयकिति सूर्यशोभ ॥ ६० ॥ अक्ष
वावकिति परत* सूर्यशोभोरभागमो भवति ।
अक्षः । सूर्यः । अक्षयः । अक्षयति । अक्षः ।
अक्षयं । अक्षयति । अक्षीति किं । अक्षयं

दर्शनं । अद्वितीति किं । सूत्रं । उच्यते ।
 दम्पुत्रादिगणा वा ॥६१॥ स्पृहादीनां सुषेध
 क्षत्पक्षिति भद्र वा भवति । न्यहा । स्वर्हा ।
 म्रहा । मडा । कडा । कडा । त्रसा । तसा ।
 द्रष्टा । दर्ता । सप्ता । सर्ता ।

● पचादः पचाष्टपाष्टिद्व्यप्यक्तः स्त ॥६२॥
 बोरायोः बभारवभारयोः सकारनभारदेवौ स्तः
 हृष्टादीन् बर्धयित्वा । सहेते । नयति । गच्छति ।
 प्यायति किं । रोहन् । कचति । भवति ।
 अन्त्यादेरिति किं । प्यायति । निष्पद्यति ।
 प्यज्जते ।

● व्योः स्त बभ्रौ ॥६३॥ बभ्रवकारयोः
 सं भवति बभ्रौ न परतः । वेदियः । वेदियः ।
 सेसियः । सेसिमः । उन्नी-ऊत । कन्वी-कन्ते ।
 क्षमायो-स्त्रातां कं हू तोमू नस्को इति किं । सेम्यते
 ह्रस्वपाठ्यः सुमिप्यमृष ॥६४॥

ह्रस्वपाठ्यः की चार्थ न यो दीप्तदत्ताय सुसिषुति
 पामनया सं भवति । उक्ता । उलाम् । कुमारी ।
 गैरी । प्रतिमा । बहुराजा । अभिनस्त । अछि
 नस्त । अभिमर्गवान् । अजागर्मवान् । ह्रस्व-
 कपाठ्य इति किं । भिनः । कम्पी । कीरपाः ।
 निष्कीर्षाणिः । अतिलट्ठः । सुसिषीति किं ।
 अवासीत् । अनदिति किं । विमति ।

केरेड ॥६५॥ एकात्तरस्य केः सं भवति ।
 हे मुने । हे सानो । एव इति किं । हेमीः ।
 ग्राह ॥६६॥ माहुराम्य केनच सं
 भवति । पो मुव । हे भिमदण ।

पिति कृति गुरु ॥६७॥ प्रान्तस्य सुमा
 ग्नो भवति पिति कृति परतः । अग्निपित् ।
 मस्तुत् । पिति इति इति किं । निर्वं गुरुत् ।
 वस्तति किं । मपुवं । ग्रामणी ।

संपा ॥६८॥ संपाकिताधिकारा बहिष्ठम्यः ।

सकृन् अनिच्छेत् वा संभिरिति साकृत् एव इय ।
 बभ्रयि' भवीया यत्, दम्पसानसंभाषिति किं ।
 यपि अभाय ।

संहितैकपदे नित्या नित्या भातृपसर्गयोः ।
 नित्या समासे बाक्वे तु सा व्यपेक्षामपहता ।
 छऽचः ॥६९॥ अचः छ परत तुगागमो
 भवति । गच्छति । इच्छति । पृच्छति ।

आकृष्याको ॥७०॥ अनवोन्मुग भवति
 छ परत । आच्छादयति । आच्छिनाति । माच्छै-
 स्तीत् । माच्छिन्त । ककारः किं । आछनान
 यति आछनं । उपगच्छनं । उपमाछनमानयति ।

● यो वा पदस्य ॥७१॥ पदस्य संभिमो
 यको वा द्रुक् स्यात्ता बह्वीच्छावाकृष्यतीच्छाया
 य इति किं । येतच्छत्रं । पदमेति किं । द्वाच्छति
 प्येच्छति । अपच्छावत ।

उपस्य ॥७२॥ पदस्य संभिमो दीप्तदत्त
 स्थाने यः पदस्य सुमा स्यात् छे परतः । हे
 ईद्वमेते उच्छत्रमानय । हे ईद्वमेते उच्छत्रमानय ।
 अच्यको यण ॥७३॥ अचि रेरे ह्रस्व
 यण भवति ।

सं दध्यस्तान मवन् मध्यनय रागवर्द्धनं नीरा
 पित्रवः परिहासो राजद्रुक् अकृतिस्त्वाम्ना ॥
 द्योऽपवायाव ॥७४॥ द्योऽपि रेरे
 अवायवो भवति । यनं । पवनं । रायी । नायी ।
 नगम्यतिरप्यमाने ॥७५॥ गोरु निपा
 त्यते अप्यपरिमाये यूनो परतः । गम्युतिः ।
 अप्यमान इति किं । गोम्युतिः ।

हृ पि स्ते ॥७६॥ बभ्रारता य जावेडः
 स यवास्थाने मवत्यको यकारादौ स्ते परतः ।
 मम्यति । पाम्यति । स्थानिप्रहर्ष किं । स्वेनाति ।
 रवति । पित्य इति किं । गोम्या । स इति
 किं । गावार्न ।

* प्रोस्तत्रैव ॥ ७७ ॥ पोयकारस्याभिमतस्यै
रेवो वकारतादेशो भवति । इत्थं । उभं ।
भवत्युभान्यं । भवत्युभान्यं । भोरिति किं ।
भुविमयो वा मृत । नाम्न्यो गम्य । नाम्नं ।
सत्रैवेति किं । उपोषेत् ।

सिक्तयोः शक्नोः ॥ ७८ ॥ सक्तस्यै सिक्तयोरेवाऽप्य
भवति । शक्तं सक्तं सक्त्यः । ज्ञ्यः सक्तु ।
शक्ताविति किं । शेषः । शेषं ।

क्रय्यस्वार्ये ॥ ७९ ॥ क्रीपास्तरेण स्वाऽ-
र्मेऽप्य निरास्तरे मत्से पर । क्रय्या गौ । क्रय्याः
कवच । क्रय्यमन्यत् ।

इयोरेक ॥ ८० ॥ इयो पूर्वपरयोरेको
भवतीत्यनभिप्राये वेवः । वक्तव्यत्वादेव-वक्तव्यः ।

तद्वत् ॥ ८१ ॥ उच्यते तद्वत् । उच्योः
पूर्वपरयो मत् कार्यं तद्वत्तेऽप्येकादेशं मया स्यात् ।
बालोऽ इति सूत्रं । अतिसम्बन्धवत्त्वेरेकादेशः
सूत्रकृतवर्तितया च स्वादिभिः । अन्यथा-वृत्त्या
वेव स्यात् । वेवानित्यत्र सुबोकारः । अनुवकारः ।
तयोरेकादेशं सुबन्धं भवति । तथा च सुवर्तं
पदमिति साधु । अन्यथा साधु पूज्य-इत्यावाचन
स्यात् । अभीष्टमेत्येतन्न परवत्प्रकारं मत्स्य सूत्रं ।

आदेः ॥ ८२ ॥ अवर्णातादृश्यं भवति ।
सेन । गोबोदकं । परमार्थः । तवत्कारः ।
भावेति किं । वृत्त्युत्पत्तिः ।

एक्ये ॥ ८३ ॥ अवर्णातादृश्यं पर एक्य
वति । सेना । समौपधि । तवत्त्वम् । वरोपधं ।
अनेषुति ॥ ८४ ॥ अवर्णातादृश्यं भवति एषु
परतः । उपेति । मेवते । वीर्यं । धौतवान् ।
एषीति किं । मत्तः ।

+भवाद्दिह्या ॥ ८५ ॥ भवाद्दिह्यामन्सू
दिह्या परतः । अक्षौहिणी सेना ।

स्वादीरीरे ॥ ८६ ॥ स्वादिह्यामन्सू
दिह्या

रयो परतः । स्वैरी । स्वैरीणी । स्वैर ।

+भाद्दिह्यामन्सू ॥ ८७ ॥ भाद्दिह्यामन्सू
भादिपु परतः । मोहः । मोहः । मोहिः ।
मैवः । मैव्याः । अभादिपु इति किं । प्रोतः ।

+प्रदक्षार्णकपक्षवसनवत्सतराहण ॥ ८८ ॥
प्रण परतः एष भवति भादिह्यामन्सू । प्रगतं प्रणं
प्रार्थनं । वृत्तार्थं । प्रणार्थं । प्रवृत्तार्थं । वसनार्थं ।
वत्सतरार्थं ।

+कृते भासे ॥ ८९ ॥ कृते परे अवर्णाता
देव पवति भासे । सुसाधः । कृत इति किं
सुलेतः । भास इति किं । परमत्तः ।

+भट्टद्वयौ ॥ ९० ॥ भट्टद्वयौ भवति क
बादी वौ परतः । पेक्षितः । पेक्षितः । पेक्षित्यत् ।
भौमत् । भौमिष्यत् । भौमीत् । वकारो निय
मार्थं-भट्ट ऐवेव नान्यत् । भौकारमैवत् भौका
रीवत् । भौकीयत् ।

क्रत्येऽप्ये ॥ ९१ ॥ अवर्णातादृश्यं भवति
क्रकारादौ वौ परतः । प्रार्थयति । उपास्यति ।
प्रार्थयति । कर्तयति किं । उपेतः । गेरिति
किं । गच्छति ॥

+भा सुपि ॥ ९२ ॥ गौरवर्णातादृश्यं भवति
भवति सुपि वौ परे वा । भावनीयति । पर्व
भावयति । उपास्यनीयति । उपस्यनीयति ।

तयैकि परः ॥ ९३ ॥ गौरवर्णातादृश्यं
कादी वौ परतः परादेशो भवति । द्वारेकः ।
तथा सुब्धा वृत्ता । प्रेषयति । उपेषयति ।
उपोषयति । प्रोषयति । उपेषयति । उपेषय
यति । उपोषयनीयति । उपीक्षनीयति । पक्षीति
किं । उपास्यते ।

+पक्षेऽनियोगे ॥ ९४ ॥ अवर्णातादृश्ये प-
रतः परादेशो भवत्याभिप्राये । अक्षेव भादि ।
इहेव विह । अनियोग इति किं । अक्षेव विह ।

× बाढौतो से ॥ ९५ ॥ अमर्णातावाधोत्वोः
परतःसे वा परो मवतिर्विवाही विवौही । प्युओतुः
स्युओतुःसे इति किं १ पश्योष्ठ । अथोतुं पश्य ।
× सीमंतः केशे ॥ ९६ ॥ सीमन्तोऽजे परः
विपत्यः केशविषये । सीमंतः । केश इति
किं १ सीमांतो ग्रामः ।

ओमाकोः ॥ ९७ ॥ अमर्णातात् परो
मवत्योमाकोः परतः । का ओमित्यबोचत् ।
ओमित्यबोचत् । सामित्यबोचत् । आ—ऊवा ।
ओवा नम—ओवा—अओवा । कवा ओवा—कओवा ।
सा आवा—सोवा । सा आवा—सोवा ।

अस्पपदे ॥ ९८ ॥ अमर्णाताहुसि परतः
परो मवति अपदे । अमिषुः । अयुः । अहुः ।
अस्प इति किं १ कोषा वेगे ।

एप्पतः ॥ ९९ ॥ अकारत्वं परो मवत्ये
एप्पदे परतः । पने । पठति । एपीति किं १
अपने । अत इति किं १ वांति ।

अमर्णातात् इति ॥ १ ॥ अमर्णातात्
अमर्णातात् परो मवतीति परतः । अमर्णातात् इति—अमिषि ।
पठिति । अमर्णातात् इति किं १ अमर्णातात् ।
अत इति किं १ अमर्णातात् । अमर्णातात् इति किं १ अमर्णातात् ।

अन अः ॥ १ ॥ अमर्णातात् इति
परतः परो नास्ति । अमर्णातात् इति किं १ अमर्णातात् ।

अतः ॥ १ ॥ अमर्णातात् इति
परतः परो मवति इति परे । अमर्णातात् इति ।

अतः ॥ १ ॥ अमर्णातात् इति
परतः परो मवति । अमर्णातात् इति ।

अमर्णातात् ॥ १ ॥ अमर्णातात् इति
परतः परो मवति । अमर्णातात् इति ।

पितृत्वरः पितृत्वरः अतीति किं १
आमर्णातात् ।

स्वेष्टका दीः ॥ १०५ ॥ अतः स्वेषि परे
दीमवति । वेवाप्र । विषातः । दीदी । मुनीसः ।
सावृति । अमर्णातात् । मातृकारः । होतु सृकारः ।
होतृकारः । स्व इति किं १ अमर्णातात् ।

अमुदीदुतः माकृत्स्व ॥ १ ॥ पूर्वस्याः
इदुतः स्व दीमवति अमर्णातात् इति परतः ।
मुनी । सावृ । मुटीति किं १ गुकृत् । इदुत
इति किं १ इदुते ।

असि ॥ १०७ ॥ माकृत्स्व दीमवति असि
परतः । माकाः । मुदी । मीरीः ।

अमुसि ॥ १ ॥ पुंसि असि नकारादेवो
मवति । कवीन् । मीनान् । मुनीन् । सावृन् ।

पूर्वोऽपि ॥ १ ॥ अतः सुजमि परतो
होतेरेका पूर्वो मवति । मिनं । मुनिं । सावृं ।
मुदि । वेनुं । वृत् । मदी । मुटीति किं १ अमर्णातात् ।

अमर्णातात् ॥ ११० ॥ अतः पदातादकारादौ
पदे परतः परः पूर्वो मवति । मुनेज्जप । सावोज्जप ।
पद इति किं १ नयनाः कवनं । अतीति किं १ से इह ।

अमर्णातात् ॥ १११ ॥ अतः परवो अमर्णातात्
असि इत्यस्योरति परतः परः पूर्वो मवति ।
मुनेः स्व । मुनेराज्जपति । ओः म्वावोरावाति ।

अतः ॥ ११२ ॥ अमर्णातात् अमर्णातात्
रति अमर्णातात् अमर्णातात् । अमर्णातात् ।

अमर्णातात् ॥ ११३ ॥ अतः स्व इत्येता
अमर्णातात् अमर्णातात् परतः अमर्णातात् अमर्णातात् ।
अमर्णातात् । अमर्णातात् स्वमायच्छति च । अमर्णातात् ।

अमर्णातात् ॥ ११४ ॥ अतः परतः
अमर्णातात् । अमर्णातात् । अमर्णातात् ।

अमर्णातात् ॥ ११५ ॥ अतः परतः
अमर्णातात् । अमर्णातात् । अमर्णातात् ।

हतीति किं । कश्चित् । रेरिति किं स्वर्गादि ।
नत इति किं । मुनिवृत्ते । रेवा याति ।

• भति ॥ ११५ ॥ अतो रेरुर्मभति अकारे
पर । सवज्ञोऽस्ति । अतीति किं । स एषः ।

• गार्वेह ॥ ११६ ॥ गोरेह परे अति परतः
एह वा स्यात् । गो अभ्र, गोम्र, गवाम् । गोरीति
किं । सोऽर्थः । एह इति किं । विप्रगमः ।

• भवोऽनवञ्चि ॥ ११७ ॥ गोरेहः अवा
हेसो भवति वा अक्षवर्धितेऽपि परे । गवाय गोम्रा
गवेश्वर गयीश्वर । गवर्षे । गह्वर । अनवञ्च इति
किं । गो-अक्ष गोक्ष । परे इति किं । गवे-गवा ।

• इद्रे ॥ ११८ ॥ गोरेहः अवा भवति इद्रे
परतः । गवेन्द्र ।

• वातायनेऽस्ते ॥ ११९ ॥ वातायनेऽर्थः गोरेहः
अवा भवत्यस्ते परतः । गवाक्ष । वातायन इति
किं । गो-अक्ष-गोक्ष ।

• पाप्मानिदौ ॥ १२० ॥ पक्षवृद्धित्तिद्वन्द्व
वर्धितेऽपि परे बहुलं तन्न भवति । मा दव -
दवा ३ इवमानयामनित्ताविति किं । सुमयला ३
इति । सुमगतेति ।

• देः ॥ १२१ ॥ विसङ्काव् यश्चाप्नाति
तन्नास्त्यपि परतः । मुनी अत्र । पद्व इमौ ।
दे इमे । अभी मन्था ।

• वेकाऽस्तस्व मः ॥ १२२ ॥ इह अन्धेऽपि
परतः प्रो वा भवत्येते परे । वधि अभ्र, वध्मत्र ।
मदि एषा । नयेवा । मधु इह । मधिव । इह
इति किं । मुनमात्र नत । अस इति किं ।
वध्मानय । मधुवक । पद इति- किं । नयो ।
वध्मो । अत्य इति किं । नदीयं ।

• आत्यक ॥ १२३ ॥ अकः आकार लङ्कारे
च वा मो भवति । मह अवि । महर्षि । महत्
आत्य । लङ्कार्य । भूषि मय्य, भूष्युतः ।

वधु शर्म । वध्मण । कर्तुं सद्यः । कर्तुषः ।
कन्य लङ्कार । कन्यस्कारः । अतीति किं ।
द्वार्य । अक इति किं । स्याता इष्टे ।

• विषो ह्युत् ॥ १२४ ॥ दिव पदम्य
इति परे उद्भवति । धुम्या । धुमिः । धुम्यः ।
धुपु । ह्येति किं । दिवौकस ।

• अतोऽन्यस्ते सास्तोः त ॥ १२५ ॥ तका
रस्थानिन सकारात् सो सं भवति इत्यन्यस्ते ।
स ददाति । एष रक्षति । अनन्य इति किं ।
असो गच्छति । अनेषो गच्छति साविति किं ।
सकः पचति । एषको हसति । ह्येति किं ।
सोऽर्थः । एषोऽन्य ।

• तद्वोऽदिपूर्णे ॥ १२६ ॥ तत्स्थानिन स
कारात् सो सं भवत्यपि परतः पादपूरणे ।
सैष वास्तरपी राम सैष राजा युधिष्ठिरः ।
सैष कर्णो महात्मागी, सैष पार्थो धनुर्धर ॥
अदिपूर्ताविति किं । स एष भवतो राजा
योऽन्याम्ये पधि वर्तते ।

• श्रीसुवन्धस्यदेः प्राय ॥ १२७ ॥ अत्र
गेरावे सं भवति श्रीसुवन्धोः परतः प्रायः ।
वक्रयः । अयकय । वत्तसः । अत्रतसः ।

• धानूनक्षपेः ॥ १२८ ॥ अवेरादेः सं भवति
धानूनक्षोऽपि धानुपिहितोऽपि धानुपिहितः । अपि नक्षः ।

• सप्तर्षुपात् कुः सुह मूषे ॥ १२९ ॥ समा
विन्धः परम्य कृष्णः सुह भवति मूषार्थः । संस्क
रोति । समस्करोत् । संप्रकार । परिष्करोति ।
परिष्कार । उपस्करोति बाह । अपास्करोत् ।
उपपस्करोति कन्या । मूष इति किं । उपस्करोति ।

• समवाये ॥ १३० ॥ सप्तर्षुपात् कृष्ण सम
वायेऽर्थः सुह भवति । तत्र नः सरहत् । संस्करो
मरिचैर्मूष ।

उपात् मतिरस्तवैकवशात्प्राध्याहार

॥ १३१ ॥ उपत् इम सुहागमो भवति
प्रधियत्वाचर्षे । एवो वक्रस्योपस्तुक्यते । उपस्तुक्यं
मुंके । उपस्तुक्यं बल्यति ।

किरिरेर्षे ॥ १३२ ॥ उपत् किरिरे सुब
भवति कवे कवमार्ये । उपत्कारे मद्रका मुनेति
अव इति कि । उपकिरिति नान्यं काक ।

अवे प्रवेद्य ॥ १३३ ॥ प्रवेद्याच किरिरे-
र्षेर्षे सुद स्वात् । प्रविस्कीर्षे उपस्कीर्षे इ ते
इवक भूवात् । अव इति कि । प्रविस्कीर्षे बीजं ।

* अतुप्ययपादपात् ॥ १३४ ॥ अपात्
किरिरे सुद भवति हर्षाचतुप्ययर्षे । अपस्किरते
बृषमो इव । अतुप्ययीति कि । अवाकिरति
नामो इव । हर्षादिति कि । अपकिरति आ ।

* विगुनि मस्याभयार्थे ॥ १३५ ॥ अपात्
किरिरे सुद भवति यौ गुनि च मस्याभयान् वेत् ।
अपस्किरते कुक्कुट्ये मस्याभयार्थे । अपस्किरते आ
भयार्थार्थे ।

* विष्किरो यौ वा ॥ १३६ ॥ विकिरिरे कस्ये
वाचर्षे सुद वा निपात्यः । विस्किरः । विस्किरः
शकुनिः ।

* मातुपिर्गवि ॥ १३७ ॥ मात्तरस्य तुपतगवि
गम्यमाने सुद भवति । प्रस्तुपति गौः । गवीति-
कि । प्रतुपति स्त्री ।

* इस्तुम्बुन्वास्पदाभयार्थमस्करापस्करावर
स्वरमस्करमस्करितस्करबुहस्पतिरयस्या माति-
मतिष्ठात्सुतवर्षस्कराङ्गक्रियासातस्यवणुपरि-
प्राट्चौरिवतानदीव ॥ १३८ ॥ कुस्तुवुत्
प्रमृतवाः समुद्रा निपात्यते आस्यादि
प्वर्षेणु । कुस्तुवुत् आन्वाकवृषवातिः ।
आस्पदं प्रतिष्ठा । आभयमभयमुत् । अवस्क्रोऽ
दक्षरः । अतुम्बो रमाभयवः । अवस्तरा मुक्ति
क्रियासातस्ये । मस्क्रो वेणुः । मस्क्रो परित्राजकः ।

तस्करादौः । बृहस्पतिर्वेकः । रमस्या नदी । अ
न्यत्र—कुस्तुवुत् बृहः । आपर्ष । आपर्ष मर्त । अव
करः । अपकरः । अवस्तर । मस्क्रो माहः । मस्क्रो
समुद्रः । तस्करः । बृहस्पतिः । रमपाः ।

* मस्क्रप्यहरिर्षेद्रावृषी ॥ १३९ ॥ एतौ समु
द्रौ निपात्यौ कृषी वेत् । मस्क्रप्य । हरिर्षेद्र
अपि । मस्क्रो वेद्य । हरिर्षेद्रो राजाऽन्यत्र ।

* पारस्क्रो वेद्ये ॥ १४० ॥ पागात् करे
सुप्तिपात्यते वेद्ये मम्यमावे । पारस्क्रो वेद्यः ।
पारस्क्रोऽन्य ।

* नमरे ॥ १४१ ॥ नमरे च पारस्क्रो निपा
त्यते । पारस्क्रो नगरः ।

* कास्तीराजस्तुदास्कर्य ॥ १४२ ॥ एतौ
योः सुप्तिपात्यते नमरे । कास्तीरः । अमस्तुंरं ।
आस्कर्यः । अन्यत्र—कातीरं । अमस्तुं । आकर्यं ।

* कारस्करं ॥ १४३ ॥ अमस्तुं योः सुप्तिपात्य
कारम्करं नगरं । कारम्करमन्यत् ।

* इसे ॥ १४४ ॥ इव च कारस्कर निपात्यते ।
कारम्क्रो इवः । कारम्क्रोऽन्यः ।

* करस्क्रोऽश्री च ॥ १४५ ॥ करस्क्रो
निपात्योऽश्री इसे च । कारम्क्रो गिरिइव ।
करम्क्रोऽन्यः ।

* किष्कादयः ॥ १४६ ॥ किष्कुमकाराः स
सुदका निपात्यते । किम्कौ मत्सं प्रमाणे ।
किष्कुः विवस्तिः इत्यो वा । किष्किवः पर्यतः ।
किमो द्वित्वमसे । वनस्पति । प्रावधिचमित्यादि ।

* धिताभितप्रमाणे गोप्यर्षे ॥ १४७ ॥
एवर्षेणु गोः परस्य पदम्य योः सुद पर्यं च
निपात्यं । गोप्यरो वेद्यः—मोमिः सेक्षित ।
गोप्यद्वारण्यं तैरसंक्षितं । गोप्यद्वारं इहो वेद्यः ।
गोप्यद्वारमन्यत्र ।

पावनुष ॥ १४८ ॥ यौ अनुविति च

पतत्र द्रुममधिकृतं ज्ञेय । वक्ष्यति-कायाः स्तो
कादे । स्तोकांशुः । षाविति किं ? निस्तोकाः ।
प्राप्तो षावधिकार । अनुवधिकारश्च प्राक्
महादेशात् ।

कायाः स्तोकादे ॥ १४९ ॥ स्तोकादिभ्यः
परस्याः काया अनुप् भवति । स्तोकांशुः
कतिपयांशुः । अस्यांशुः । अनिकादागतः
अन्यासादागतः । दुरादागतः । विप्रकृष्टादागतः ।
कृत्र्यास्तम्भ । स्तोकादेरिति किं ? इकार मय
इकर्मन् ।

प्राक्पणाच्छंसी ॥ १५० ॥ अत्र कानु
निपात्यः । प्राक्पणाच्छंसी ।

ट ओनःसहोऽमस्तपोऽजस ॥ १५१ ॥ एभ्यो
भैकस्यानुप् भवति । आनसाकृतं । सहसाकृतं ।
अनसाकृतं । उपसाप्राप्तं । अंबसाकृतं ।

+पुसानुजननुपांशौ ॥ १५२ ॥ एतौ कृतौ
नुपौ निपात्यौ । पुसानुजा कन्या । अनुजा कन्य-
नाप-अनुपांशः ।

इत्यात्मन ॥ १५३ ॥ इति चो परे आत्मन
टोऽनुभ्यवति । आत्मनापचमः । आत्मनापच ।

* मनसाशास्त्राविनि ॥ १५४ ॥ मनःसंख्या
आत्मनःशास्त्राविनि परे टानुभ्यवति । मनसाशास्त्री ।
आत्मनाशास्त्री ।

सौ ॥ १५५ ॥ मनसाद्यानुभ्यवति ह्यविषये ।
मनसाधुता । मनसाधुता ।

* केः परात्मनः ॥ १५६ ॥ परात्मन्या
करनुभ्यवति सौ । परार्थं पदं परस्मैपदं । पर-
स्मैमात्रः । आत्मनेपदः । आत्मनेमात्रः । परा-
त्मन इति किं ? तद्विधं ।

होऽन्तः ॥ १५७ ॥ अन्तःसात् इकता
परस्या होऽनुप् भवति । अन्तःसात् । अन्तः
प्राक्पणाः । तपिसाराः । दृष्टदिमात्रकः । अद्वय

इति किं ? यवीकुङ्कुटिका । साविति किं ?
अक्षप्रौढः ।

* कारे माया इति ॥ १५८ ॥ अद्वयत्वा
होऽनुप् भवति इकता माया देशे कारविषये ।
इहोद्विपरिका । समिधमात्रकः । कार इति
किं ? अम्यादितपनु । मायामिति किं ? पूज
पूजः । इतीति किं ? अविच्छेदण ।

मर्यादात् गुरौ ॥ १५९ ॥ मर्याताम्या
होऽनुप् भवति गुरौ चो परतः । मर्येशुकः ।
अर्येशुकः ।

अकर्मेशूपमस्तकान् स्वांगात् ॥ १६० ॥
मूलमस्तकमर्जितात् स्वांगात् अकामे चो परतः
होऽनुप् भवति । अकेशुकः । अरविशोभा ।
उदरमभिः । शिरसिस्थितः । अकाम इति किं ?
मुले कामोऽयं मुख्यकामः । अनूर्ध्वमस्तकादिति
किं ? पूर्वस्थितः । मस्तकस्थितः । स्वांगादिति
किं ? पागप्रौढः ।

* वषे पाणि वा ॥ १६१ ॥ अद्वयतादीपोऽ
नुभ्यवति वषाचौ वजते परे । इस्तेवंधः । इस्त
वधः । अकर्मवधः । अकर्मवधः । यमीति किं ?
अकर्मवधः ।

ये कृति बहुलं ॥ १६२ ॥ अद्वयतात् एते
कृते चो बहुल होऽनुप् भवति । मवाहयुक्तिं
अम्यनिहुत । उदकेविशोर्ध्व । पात्रेसमिताः ।
अविध भवति-आमकारकः । अविध विमाणा ।
सरसिर्ध्वं सरोर्ध्वं । अविधन्वदेव-इत्यत्र स्त
छतीति इतिस्पष्टम् । ए इति किं ? अन्वि कार
कोऽयं अन्विकारकः । कृतीति किं ? अक्षपूतः ।

+पयोनिपतिपरेऽप्य ॥ १६३ ॥ अपस
म्यादीपोऽनुप् भवति पादिषु परतः । अप्सम्याः
अप्सुयोनिः । अप्सुमतिः । अप्सुपरः ।

+अ ॥ १६४ ॥ अपः होऽनुभ्यवति वे

विष्मिन्ब्रह्मिने षौ बानीये न स्त । आग्निमास्तु ।
आग्निमास्तु । ऐषीति किं । अग्निमास्तु ।
अविष्मिन्ब्रह्मिने षौ बानीये न स्त । आग्निमास्तु ।

उपासोपस* ॥ १८३ ॥ उपस उपासा
इत्यनमादेशो भवति देवताद्वि । उपस नक्त प
उपासानक्त । उपासानक्ते ।

दिबो धावा ॥ १८४ ॥ दिबो धावा इत्य
नमादेशो भवति देवताद्वि । धावा इत्य
धावास्ते । धावान्मी ।

दिबस् पृथिव्या वा ॥ १८५ ॥ दिबस्
भवति पृथिव्यां वक्ताद्वि वा । दिबस्तृप्ति
म्यौ । धावापृथिव्यौ ।

मातरपितरौ ॥ १८६ ॥ मातृपितरौ द्वे
ह्योरादयो वा निपात्यः । मातरपितरौ ।
मातापितरौ ।

*स्यसुपि सर्वं पुंस् ॥ १८७ ॥ स्तिसहक
सर्वं पुंस् भवति असुपि परतः । सर्वासां मियः
सर्वमियः । भक्त्याः पुत्रः-भवपुत्रः । एकशीर ।
सर्वकन्यति । स्तीति किं विधानिवास* । असु
पौति किं । सस्यै । यस्याः । तस्या । सबमिति
किंसर्वा मिया नत्व सर्वमियः । सबमनोऽत्र ।
इत्यादिनिषेधविषयेऽपि यथा स्यात् ।

*स्यसुपुष्कादन्तरेकार्थेऽहमियादौ स्त्रियां
॥ १८८ ॥ स्त्री उक्तपुष्कात् पर स्त्रीत्य
कृत्यवर्जित एकार्थे उक्तमियाविर्जिते स्त्रियां
वर्तमाने षौ पुंस् पुंस्मिन् भवति । वर्धनीया
मार्था यस्यासौ वर्धनीयमायं । सोमनमार्थं । वास-
व्यं । प्रसूतमायं । स्त्रीति किमामपि कुर्वे इति
रस्य ग्रामविद्येति उक्तपुष्कादिति किमामाहवा
रिक् । तनुकेसीमार्थं । जमूति किं वा माकमायः
एकार्थ इति किं कस्याम्बा माता कस्याणीमाता
अहमियादिति किं कस्याणी पत्नी आसा क-

स्याणीपत्नीमा रात्रय । कस्याणीमनोऽत्र । कस्याणी
मत्नी । स्त्रियामिति किं कस्याणीप्रधान ।

तसादौ ॥ १८९ ॥ तसादिषु परत स्त्री पुं
वद् भवति । तस्यास्ततः । तस्या-तत्रात्मया प्रकृत्या
यथातथाभक्त्यामात्मतया । आत्मतया इत्यादि ।

*इति यो जातिश्च ॥ १९० ॥ स्त्री जातिरन्मा
य भस्य इति पुंस् भवति । गागां यस्याः अप
त्यं-गार्गो वास्व । गार्गिको वास्व । एन्यां साधु
एत्य । इतिनीनां समूह इति किं । य इति किं
कटीकृत्यं ॥

*डेऽग्निः ॥ १९१ ॥ अग्निः पुंस् भवति
डे परत । अग्नीषो देवताऽन्य आग्नेय । निय
मार्थोऽयं योग । डेऽग्निरेव पुंस् नाम्नः ।
इत्येव । रौहिणेय* ।

*गुणस्त्ववति ॥ १९२ ॥ गुणवचन स्वतन्वी
परतः पुंस् भवति । पद्वयाः भावः पद्वन्,
पद्वया । सुपुत्वं । सुपुताद्युय इति किं । कटीकृत्यं ।
+वहस्पार्यं घाति ॥ १९३ ॥ वह्न्योऽस्या
व्यं घाति इति पुंस् भवति । वह्न्योऽस्या देहि
वहुषा वहि । अस्पष्टो वहि ।

+मृगशीरादिषु ॥ १९४ ॥ मृग इतिपदव
यत्पूर्वत् तद्विषयामनेकार्थं च षौ पुंस् भवति ।
मृग्याः शीरं मृगशीर । कृकृकुटाह । मृगपदं ।

कयमानिनो ॥ १९५ ॥ कयति मानिनि
च परत स्त्री पुंस् भवति । एनीवाचरति एतावते ।
इतितावते । वर्धनीयां मन्यते वर्धनीयमायी ।
सोमनमानी ।

न भुवत्कोऽह ॥ १९६ ॥ भोवत्को यः
ककारस्तद्वत् स्त्री पुंस् भवति । पाषिकाभायः ।
पाषिकात् । पाषिकायते । पाषिकामानिनी ।
काषिकीछाटिक् । काषिकात् । काषिकायते ।
काषिकामानिनी । अहमहं किं । मकमार्थं ।

वत्पाकभाष ।

इत्तु ॥ १०७ ॥ वदता सुख स्त्री पुंश्च
मास्ति । पचमीमार्य । वसामीमार्य । पंचमीत ।
पंचमीमते । पंचमीमानिनी । वसामीमार्य ।
वसात । वसामते । वसामानिनी ।

• ऐम्भुवररक्तविकारे ॥ १९८ ॥ रक्तविकार
वर्जितेऽर्थे ऐपनिमित्तं यद् इत् लक्ष्यता स्त्री पुंश्च
मवति । औत्सीमार्य । मायुरीमार्य । मायु
रीत । मायुरीमते । मायुरीमाननी । पविति
किं । क्वमार्य । प्रियुष्टायनिमार्य । वृद्धिति
किं । कुंभकारमार्य । पुष्पकावमाय । अरक्त
विकारे इति किं । काषावी वृद्धिश्च अस्य
काषायवृद्धिश्च । औही ईषा यस्य औहीषो रष ।

अमानिनीस्वांगत् ॥ १९९ ॥ स्वांगत्
य ईष्टवता स्त्री पुंश्चान्ताम्बमानिनी औ परत ।
दीर्घकेसीमार्य । दीर्घकेसीत । दीर्घकेसीमते ।
अमानिनीति किं । दीर्घकेसमानिनी । ईष्टिति
किं । पुंश्चान्तमार्य । स्वांगदिति किं पदुमाय ।

जाति ॥ २० ॥ जातिश्च स्त्री पुंश्च
मवति अमानिनी औ परत । कठीमार्य ।
कठीत । कठीमते । शूद्रात । शूद्रामते ।

पुंश्च पचातीपदेऽर्थे ॥ २०१ ॥ स्त्री पुंश्च
मवति यत्तुंके से जातीकृत्सीमयोश्च परत ।
पुंश्चान्तमार्य । पाचकवृत्तारिका ।
पाचकजातीया । पाचकवृत्तीया । काष्ठिकवृत्ता
रिका । कटुपुरिपि—पंचमवृत्तारिका । पंचमवृ
त्तीया । पंचमवृत्तीया । पचवृत्तारिका । पचवृ
त्तीया । पचवृत्तीया । ऐम्भुवररक्तविकारऽपि
पुंश्च मवति । मापुरवृत्तारिका । मापुरजातीया ।
मापुरवृत्तीया । स्वांगजातीयापि—दीर्घकेसवृत्ता
रिका । दीर्घकेसजातीया । दीर्घकेसवृत्तीया ।
जातिरपि—कटुवृत्तारिका । कटुजातीया । कटुवृत्तीया ।

छरूपवत्पथेऽर्थेऽपि पुंश्चान्तमार्य । पुंश्चान्तमार्य ।
काष ॥ २०२ ॥ ईत्स्त्रीत्वात्त्वानेकाच
साविषु परत । मो मवति । गौरितरा । गौरि
तमा । गौरिकृषा । गौरिकृष्या । गौरिकेनी ।
गौरिमुषा । गौरिगोषा । गौरिगुता । गौरिमता ।
गौरिहता । कुमारितरा । कुमारितमा । कुमारि
कृषा । इत्यादि । अनेकाच इति किं । मितरा ।
जीतरा । ईदिति किं । वृत्ततरा ।

• गौरिभागाव्यय औ ॥ २३ ॥ गौरि
भोगाव्या मत्तताव्या औ ईत । मो मवति का
विषु परत । गौरिमवितरा । गौरिमवितमा ।
योगववितरा । योगववितमा । एवं कृषादिप्यपि
योऽर्थेऽपि इति किं । गौरिमवितकृषा । गौरिमवितकृषा
कृषा मो ॥ २४ ॥ पुंश्चान्तस्म साविषु
परत । मो वा स्वात् । स्त्रितमा । जीतमा ।
कस्मितमा । कस्मीतमा । नामोत्तरा । नामो
कृतरा । एवं—कृषाद्यवपि । मारिति किं ।
कारिकातरा ।

वागित ॥ २०५ ॥ उमितः परस्व मो
मो वा स्वात् साविषु परत । विदुषितरा । विदु
षीतरा । विदुष्य । पचवितमा । पचवृत्तमा ।
पचवृत्तमा । एवं—सचत्र । उमित इति किं ।
कुमारितरा । पुंश्चान्तमार्य । पुंश्चान्तमार्य ।

आह महतो जातीये वा ॥ २६ ॥ जाति
देसा मवति महतो जातीय एकार्ये च औ परतः
महाजातीय । महामुनिः । महापुरुषः । महा
प्राणा । महाबाहु । महात्मा । जातीये जाति
किं । महत पुंश्चान्तमार्य ।

• करपासविशिष्ट वा ॥ २७ ॥ महत
कराविषु परत । आह वा स्वात् । महतः—कर-महा
कर । महत्कर । महापास । महत्पास ।
महाविशिष्ट । महद्विष्ट ।

कम्पोदो भवति । उदधि । उदधेयं विनष्टि ।
उदधासः । उदधाहमः ।

॥ २२५ ॥ उदकस्य माक्
पदस्य पादस्य सावदा भवति । उदधेयः
भौदमेयः । उदवाहः । भौदवाहिः । धीतोवा ।
धीरोवा । कवपाद । काकापः । लाविति किं ।
उदकपवठ ।

॥ २२६ ॥ उदधेयस्य बोध उदधा
स्यात् । उदधयः । देवः । वय । भीमसेनः
भीमः । सेन । सत्यमामा । सत्या । मामा ।

॥ २२७ ॥ इत्यस्य
प्रो वा स्यात् प्रो स वैशिकं कौत्य इयुवाः
स्वानी यवादेशा सिद्ध न भवति । कश्मीपुत्रः ।
कश्मिपुत्रः । प्रामणीपुत्र । प्रामणिपुत्रः । प्रवक्षुपुत्रः ।
प्रवक्षपुत्रः । प्रवक्षुपुत्रः । लक्ष्मपुत्र । लक्ष्म इति किं ।
लक्ष्मपुत्रः । लक्ष्मपुत्रेति किं । गार्गीपुत्रः ।
गार्गीकं, भूकं । कौमुदगधीनतिः । पुष्पभीमूत ।

कपापो कपित्तो ॥ २२८ ॥ की व्याप
इत्येवमन्य कपित् प्रो भवति । रंभतिमित्र
महिजाता । शिखरः । मंदुरकं । कपित्त
स्यात् । नदीमुख । गंगाशरः । कपित्तुयं । पुषि
वीरयः, पुषिभिरयः । गंगावशी । गंगेदेवी ।
कपित्तन्य-तीर्थकरः । तीर्थकरः । कपाप इति
किं । श्रीपुरं । लाविति किं । नदीकातः ।

त्वं ॥ २२९ ॥ उवागोम्ये कपित् प्रो
भवति । राक्षित्वं । रोहिणीत्वं । अत्रत्वं ।
अवात्वं ।

॥ २३ ॥ माकादीनां उवातायां च भाषा
रिषु परत प्रो भवति । माकाभारी । माकाया
रिणी । उत्तकमाकापरिणी । इषीकभूतं ।
मुक्ताकभूतं । इहकपित्तं । पककपित्तं ।

+ भुवः कुम्भितुसञ्च ॥ २३१ ॥ कुट्टिदुस्यो
परतो भुवः प्रो भवति अस्मातादेशः ।
भुकुटि । भ्रुकुटि । भुकुस । भ्रुकुसः ।

सित्यस्ये कृति ॥ २३२ ॥ अस्मत्स्वाभ
प्रो भवति सित्यति परत । सद्रूपमन्या ।
हरिभिर्मन्या । काकिमन्या । रोहिभिर्मन्या ।
अस्तरिति किं । वाचामन्यमह-निशामन्या रात्रि
सुमय ॥ २३३ ॥ अस्मत्स्वाभे सुम्
भवति सित्यति परत । अनमेक्य । स्तनं
यवः । मियंवद । केयंकर । अय इति किं ।
विद्वन्मन्य ।

अमेकाचोऽम्बत् ॥ २३४ ॥ एकाचोऽम्ब
उत्सात् भवति सित्यति अनीय वाकिन् कार्क
स्यात् । गामन्य । कीमन्य । नरमन्य ।
एकाच इति किं । क्स्तामून्या । अय इति
किं । विन्मन्य ।

सत्यागवास्तो कारे ॥ २३५ ॥ सत्या
दीनां कारे पर सुम् भवति । सत्यंकार । अग
वकार । अस्तुकार ।

॥ २३६ ॥ इमे प्रो सुम्
भवति प्राप्ताभ्याः । प्राप्ताभ्याः । जनिमिषं ।

॥ २३७ ॥ अनयोः
करण प्रो सुम् भवति । प्रत्यंकरणं । उप्पकरणं ।

+ गिस्तगिस्तगिस्तयोरगिस्तस्य ॥ २३८ ॥
गिस्तमुक्तस्यायंतस्य गिस्तगिस्तगिस्तयो सुम्
भवति । तिमिगिस्तः । तिमिगिस्तगिस्तः । जनि
कस्तति किं । तिमिगिस्तं गिस्ततीति तिमि
गिस्तगिस्तः ।

+ धनुमध्यामध्यादिनकारकपृथानभ्यासमिरयाः
॥ २३९ ॥ अनादीनां मय्यादिषु सुम विनायः ।
अनमय्या । मय्यदिनं । कोकटुम । अन
भ्यासमित्यं ।

•रात्रः प्रमादस्य ॥ २२० ॥ रात्रः कर्तते
यौ पुम् भवति प्रमादस्यावावस्य मतेष ।
रात्रिचर । रात्रिचरः । रात्रिमाटः । रात्र्याटः
नमोज् ॥ २४१ ॥ नमः अन् भवति
यौ परतः । नममः । नहिता । अस्तय ।

आचि ॥ २४२ ॥ नमः अवावौ परे
अन् भवति । अनुपमो विज । अमताः अ
मादिः । पुनः सूत्रं नकारमवर्णार्थं ।

+सेपे मिति ॥ २४३ ॥ नमोज् भवति
केपेज् मिति । अवचसि त्वं आत्म । केप इति
किं । नपचसि कात्र ।

•एकादशमाज्जौ ॥ २४४ ॥ एकसंख्याद
नमोज्ज अजौ स्त यौ परे । एकेन व विंशतिः
एकादशविंशति । एकादशविंशति । एकादश
विंशत । एकादशविंशत ।

मगो बाज्जीव ॥ २४५ ॥ नग इति निपात्यतेऽ
जीवेज्जै बाल गच्छतीति नगा । मगाः बुधाः पर्वका ।
वा । मजीव इति किं । मगः पुत्र छीतेम ।

सहस्य स लौ ॥ २४६ ॥ सहस्य स
आवेसो भवति यौ । साधत्य । सपकार्य । ला
विदि किं । सहस्रत्वा ।

•म्रयांताधिकारस्ये ॥ २४७ ॥ म्रयान्तेऽधि
केऽनुस्य व कर्तमानस्य सहस्य सौ भवति यौ
परतः । म्रयविषमपीठ । सद्रोका स्यातीत्यग्निः
कमोतः । सविज्ञाया वात्वा ।

इक्ष्वास ॥ २४८ ॥ इक्षे सहस्य सौ भवति
अक्षते । सवर्क वेदि । सपुरे श्रव । अक्षर
इति किं । सहपूर्वा । सहापराहं श्रुके ।

वा नीच ॥ २४९ ॥ नीच सहस्य सौ
भवति यौ वा । सपुत्रः । सहपुत्रः पिता ।
सकात्र । सहकात्रः कागतः । नीच इति किं ।
सहस्रत्वापी ।

माश्विप्यगोवत्सहस्ये ॥ २५० ॥ सहस्य
सौ मास्ति आशिपि अगोवत्सहस्ये परतः ।
स्वस्ति सह सवाय गुरोस्त्वस्ति रात्र सहकोकाम ।
आशिपीति किं । सकात्रः । अगोवत्सहस्य इति
किं तत्त्वस्तु सगवे सहगवे तुभ्यामवत्त्वाय, सह
वत्त्वाय तुभ्यं । सहस्य सहस्य तुभ्यं ।

•समानस्य पर्मादिषु ॥ २५१ ॥ समानस्य सावेसो
भवति पर्मादिषु परेषु । सपर्मा । सपक्षः ।
सवादीयाः । सकपाः । सत्ताम । सवर्ग ।
सवध । सनामा । सचपुरित्वादि ।

समस्यपारी ॥ २५२ ॥ समानस्य सा
निपात्यो म्रयपारिपि यौ । समानो म्रयपारी
समस्यपारी ।

•मद्रवृष्टसहस्ये ॥ २५३ ॥ समानस्य सौ भवति
वत्तादिषु परतः । सहस्र । सहस्र । सहस्रः ।
मद्रवृष्टपरार्थे ।

किमिदियः कीदृ ॥ २५४ ॥ किमिदयोः
कीदृ इत्यसावावसौ भवत वत्तादिषु परतः ।
किमात् । कीदृश । कीदृशः । कीदृश । इवात्
ईदृश । ईदृश । ईदृश ।

•भा ॥ २५५ ॥ पृथक्त्वाभात् स्वयदेवा
कारोसो भवति वत्तादिषु परत । अन्यादृश ।
अन्यादृश । अन्यादृशः । तावात् । तादृश ।
तादृशः । तादृशी । तादृशः । यावान् । यावृश ।
यावृश । यादृशी । यादृशः । मवाहृश ।
मवादृश । तावृश । मादृश । पुष्पादृशः ।
असादृश ।

•विष्यन्नेवनेहरम्यौ यवौ ॥ २५६ ॥
विष्यन्नेवमो केव्येदेरदिरादयो भवत्येवमौ यव्य
ते परतः । विष्यन् । देवयन् । सवयन् ।
सवयन् । कवयन् । पुष्पयन् । अण्वयन् ।
मययन् । देवयन् । सवयन् । विष्यन्नेव

स्तरिति किं । पात्राद् ।

* संसहयो समिगधी ॥ २५७ ॥ मसह
म्भने समिगधी इत्येतामादेशौ मसत धेवतो
को परत । सम्पद् । सञ्चयद् । समीची । समीची ।

* तिरसः तिर्ये ॥ २५८ ॥ तिरसः तिरि
इत्यपमादेशौ भवति अकारादावर्त्तौ परत ।
तिर्यङ् । तिर्येचौ । तिर्येचः । तिर्येच्यौ । ए
इति किं । तिर्यः । तिर्येचः ।

* हृष्यतर्गेरिदपोऽनस्र ॥ २५९ ॥ हृष्यत
र्म्यो अनस्रजाताद् गोष्ठाप इत्य स्वात् । ह्रीपः ।
अदरीपं । समीपं । नीपं । वीपं । अनादिदि
किं । मापं । परापं ।

* वेष्टेऽनोदः ॥ २६० ॥ वेष्टावेऽनो पर
स्वाप उभवति । अनुदः । वेष्टे इति किं ।
अनीपो ग्राम ।

* छकारकेऽन्यस्व वृद्ध ॥ २६१ ॥ छे कारके
चान्मस्व वृगागमो भवति । अन्यदीर्घान्मस्वकारकं ।

* रागोऽस्तुकोऽस्यास्मितास्याश्चाक्षिप्यतामस्य
॥ २६२ ॥ ततमांवरित्तमान्मस्व वृगागमो
भवति रामाविपु परत । अन्यदाग । अन्य
वृत्तुक । अन्यवृत्तिः । अन्यदाक्षितः । अन्य
दास्या । अन्यदाक्षा । अन्यदाक्षीः । अतामस्येति
किं । अन्यम्बान्येन वा रामः—अन्यरागः ।

* वाज्ये ॥ २६३ ॥ अवाभातम्बान्मस्वार्थे वा
हुग भवति । अन्यदर्थः । अन्यार्थः ।

* व्यस्येष्टा वज्रुस्त मातरि ॥ २६४ ॥ व्यसि
म्य वसे अकार अकार ककारादि मातरि यौ वा
इडा भवति । कारीरगंध्या माता अस्य कारीरगं
धीमात । कारीरगंध्यामात । कारीरगंधीमाता ।
कारीरगंध्यामाता । कारीरगंधीमातृका । कारी
रगंध्यामातृका । व्यस्येति किं । इम्यामाता ।
व इति किं । कारीरगंध्यामाता ।

* र्थयौ ॥ २६५ ॥ व्यस्य व र्थयौ परे ईड्
भवति । कारीरगंधीमातृ । कौमुदगंधीमातृ ।

* ये पुत्रपत्न्यो ॥ २६६ ॥ पसे पुत्रपत्न्योः
व्यस्य ईडा भवति । कारीरगंधीमातृ । कारीर
गंधीपतिः । कौमुदगंधीमातृ । कौमुदगंधीपति ।
य इति किं । कारीरगंध्यापतिमातः । पुत्रपत्न्यो
रिति किं । कारीरगंध्यामातृ ।

* कल्काः पत्रवि ॥ २६७ ॥ को कद् भवति
वसे अनादौ यौ पर । कद्द । कद्दलं । कद्
खनं । य इति किं । किमो रामा । कद्दः ।
कद्दः । अपीति किं । कुमोवनं ।

* रसवदे ॥ २६८ ॥ को कद् भवति रस
वदयोः परतः । कद्द । कद्दः । वसेऽपि—कद्दयो
रामा । कद्दया सख ।

* नृषे जातौ ॥ २६९ ॥ को कद् भवति
नृषे यौ आत्यर्थे । कतृषं । कुतृषान्यन्यत्र ।

* कस्त्रिः ॥ २७० ॥ कोः किमो वा यौ यौ
परे कस्त्रिपात्य । कस्त्रयः । कस्त्रि ।

* का पच्यसे ॥ २७१ ॥ कोः का भवति
पच्यसेयोः परत । कापच । कात ।

* अल्पे ॥ २७२ ॥ इदर्थे की का भवति ।
ईदन्मपुर्—कामपुर् । काकदुर्क । काकमर्क ।

* पुक्रे वा ॥ २७३ ॥ कोवा का स्वात् पुक्रे
परतः । कापुल्यः । कुपुल्यः ।

* कर्ष पाप्य ॥ २७४ ॥ कोः कर्षादेशो
भवति का च वाटप्य परे । कर्षाप्यं । कोर्षं ।
कतृष्यं ।

* मांस्वाक्यांस्पचने ॥ २७५ ॥ मांस्व
पाक्यचमयोः परत सं वा निपात्यतोर्मांस्वाकः ।
मांस्वाकः । मांस्वचने । मांस्वपचने ।

* सम सं तत ॥ २७६ ॥ समस्तसे परत
स वा स्वात् । सततं । भवतं ।

• स्फुटसि ॥ २७७ ॥ समुद्रकर्म कृमाज्जये
सक्रे परे समः स वा भवति सस्फुटायेस्फुटा ।
सीति किं । सनस्कार ।

• सप्तुमायन काम ॥ २७८ ॥ सप्तुमो
सं भवति मनसि क्रमे च परत । समनाः ।
सकाम । माफुमनाः । भोकुक्रामः ।

• वपेज्जदपमः ॥ २७९ ॥ वपेज्जम स भवति
व्यसंजे परत । वपेज्जमर्तव्य । वपेज्जदपम ।

• पूषोदरादय ॥ २८० ॥ पूषोदरमकारा
शब्दाः साधवो भवति । पूषदुदरमस्य पपावर ।
तत्समत्र । बारिणे वाहक — बहाहकः । मद्यां
रौति मयूरः । सद्यनां जयन—समधानं । पिधि
तममाति पिद्याष । उर्ध्वो कर्मो अन्य उल्लङ्घ ।
मेहनस्य सत्य माडा मेसळा । वीचनस्य मूढः
वैशः बीमूढ । उर्ध्वं समस्य उल्लङ्घनं । मुहु
स्वन भाति मुहुर । विधि ओढो येषां ते वि
भोकसः । कौ सार्वरीति कुजर । मद्यां शेते
महिषः । वरं बदवति वकीवर्तः । इक्षस्य ईशा
हकीषा । सगसीषा । कुकान्मटरीति कुकटा ।
न स्त्री न पुमान् नपुंसक । नास्मिन्नकं दु स
मस्तीति नाक । न आप्यतेऽसौ नापित । न
मीमतेऽसौ नमेरुः । नातरेण भवतीति नातरीयका
शकस्यांशु शकपु । कर्कपुः ।

वर्णागमो वज्रविषयश्च द्वौ चापरी वर्णविकारनाशौ ।
भूनां तद्वर्णातिशयन योगस्तदुच्यते पंचविध निरुक्तः ॥

+ दिग्म्यस्तीरस्य तार ॥ २८१ ॥ दिग्म्या
विम्य परस्य तीरस्य तारादेशो भवति । दक्षि-
णतार । उत्तरतार । पूर्वतार । दिग्म्य इति किं
गंगातीर । उत्तरसूत्रस्य नामाग्रणेन सिंहावलीकित
न्यायेन दक्षिणतीरमपि स्यात् ।

• स्थिविसायाद्वाहनस्याह्न कौ ॥ २८२ ॥
स्थिविसायाद्वाहनस्याह्न कौ ॥ २८२ ॥
स्थिविसायाद्वाहनस्याह्न कौ ॥ २८२ ॥

परत । वृषहनिवृषहिवृषहव्यामवृषहनिमावदहि ।
वावदह । म्यहनि । म्यहि । म्यह । सायाहनि ।
सायाहि । सायाहे । स्थिविसायादिति किं । पूर्वा-
हे । मय्याह ।

• म्यविह्नस्याविष्टाष्टपचमिभक्तिन्नधिरसुव
स्वास्तिकस्य वी । कर्णे ॥ २८३ ॥ स्वविह्ना-
चकस्व कर्णे धौ दीर्घवति विष्टादीन् मुक्ता ।
दात्राकर्मः । वृषगुणाकर्मः । शकृकर्म । स्वावि-
हन्वेति किं । सामनकर्म । लवकर्मः । अवि-
हादरिति किं । विहकर्मः । अहकर्मः । पंच
कर्म । भिन्नकण । छिन्नकर्म । छिन्नकर्मः ।
मुक्कर्म । स्वास्तिककर्म ।

नदिहातेवपिप्याघेराधिसाहिवनौ कौ
बाग्य ॥ २८४ ॥ नद्यादिषु किंवतेषु परेषु बाग्यो
गेव दीर्घवति । उपानत् । प्राहत् । माहत् ।
ममावित् । नीहत् । बलाहत् । परीहत् ।

• हविपुक्त कपासगवप्टनः ॥ २८५ ॥
अप्टनः कपासे गवे च हविषि पुष्काम् च दीर्घम
वति । अहाकपासं हवि । अहागव शकट ।
हविपुक्त इति किं । अप्टकपास । अष्टगुः ।

• सौ ॥ २८६ ॥ अप्टन दीर्घवति सौमहा
पयः केकासः । अष्टपका अष्टाविटप । सावि
ति किं । अष्टकमच्छिन्न जिन ।

• गिरिवर्णेऽननकोटरादः ॥ २८७ ॥ गिरिवर्णः
परतः अननादीनां काटरादीनां च दीर्घवति सौ
अननागिरि । किंश्रुतगिरिः । कुशकुटागिरिः
इत्यादि । काटराकर्म । मिमकावर्ण । इत्यादि ।
अननकोटरावरिति किं । इत्यमिति । मदन
यम । साविति किं । अननगिरिः । कोटरयम ।

• वद्वच्छरादीनां प्रत्यनदिराद ॥ २८८ ॥
वद्वच्छां शरीदानां च गवो ल्य दीर्घवति अनिरा
प्रत्यनदिराद । वद्वच्छरादी । वद्वच्छरादी । पुष्क-

• ह्यो यमिकः ॥ २ ॥ गोरवयथादकः
परस्य यमिगत्स्य दीर्मवति । संवीतः । शूनः ।
आहूत । बीन । ह्य इति किं । उत ।
नसवान् । उति । उत्था । गोरिति किं ।
मिस्तः । दुस्तः ।

नाम्पतिमुच्यत ॥ ३ ॥ तिमृपतमुच्यितस्य
योदीर्मवति मामिपरे । सर्वज्ञानां । मुनीनां ।
साधूनां । नामीति किं । चर्मणां । अतिमुपतमु
इति किं । तिसृणां । चतसृणां । गोरिति किं ।
किमिमां पश्य । परमनां पश्य ।

जुर्वा ॥ ४ ॥ जुर्नामि परे वा दीर्मवति ।
जुर्वा पतिः । जुर्वा पतिः ।

नोक्तः ॥ ५ ॥ मकारात्तस्य गोरुको दीर्म
वति मामि परतः । पंचानां । सप्तानां । अष्टानां ।
नवानां ।

वेञ्जो ॥ ६ ॥ किञ्चित्ति वे नोको दीर्म
वति । वनानि । राजा । राजागौ । राजनः ।
राजानं । तदा । तदागौ । अकाराविति किं ।
हे राजन् ।

अस्मद्वतोः ॥ ७ ॥ सकारात्तस्य गोरुको
वेञ्जो नोको दीर्मवतिमेवांसि । वस्रांसि सपीति ।
पद्वि । मेवान् । मेवांसौ । मेवांसः । मेवांसः ।
मेवांसौ । महात् । महांसौ । महांसः । महांसः ।
महांसौ । अकाराविति किं । हे मेवन् मे महात् ।

स्वसुनप्रेनप्यस्वप्सद्वहोदपोत्तमडास्तुभर्पा
॥ ८ ॥ स्वस्रादीनां सुर्मतानां अपथ वेञ्जो
दीर्मवति । स्वसारौ । स्वसारः । स्वसारः । स्वसारौ ।
मसारौ । मेसारौ । । लसारौ । कसारौ । होसारौ ।
पासारौ । मसात्सारौ । बदिसारौ अनापनाप्य ।
कसारौ । कसारः । आपः । स्वपि तदा
यानि । मसादिप्रहणं नियमाभे । उणादिसि-
ञ्जानापेधमेव दीर्घान्येधं । यावरो । विवरो ।

आमावरो । बुद्धिवरो ।

इनहनपूषार्यम्णां सौ ॥ ९ ॥ एषामुको
दीर्मवति सौ परे । बहुवर्दीनि । बहुषाम्नीनि
कुळानि । बहुभूणहामि । बहुपूषामि । बहुय
मामि । अङ्काराविति सिद्धे नियमाभेऽप्य भोगः ।
एषां शब्देन दीर्घान्यत्र । ददिनौ । इत्रह्यौ ।
पूषणौ । अयमणौ ।

सौ ॥ १० ॥ ह्यजादीनामुको दीर्मवति सौ
परे । वर्दी । छत्री । बाम्नी । तपस्वी । वृषहा ।
मसहा । पूषा । अर्चमा ।

अस्वसोऽम्बादेः ॥ ११ ॥ अस्वतस्वा
संतस्य आम्बादेः सावकौ दीर्मवति । मबाल् ।
गुणबाल् । युक्तबाल् । सुपवाः । वेपाः । चद्रमा ।
अम्बादेरिति किं । पिङ्गमः । चर्मव । इधुमत्सा
स्तीति इप्वा । अकारावित्यत्र-हं मबन् । हं सुपवः ।

कस्य सप्तस्वयोः किङ्कति ॥ १२ ॥ कस्य
कस्य गोरुको दीर्मवति ककादौ किङ्कति कौ
च परतः । सातः । सप्ततः । दतः । ददन्तः । तातः ।
ततातः । पताल । मताल । मदानाकस्येति किं ।
पकिः । मस्योऽप्योरिति किं । अन्वते । इन्वते । किङ्
सीति किं । यतः ।

• इन्पचां सनि ॥ १३ ॥ ह्येतिभिगिजादेसम्प
गमेरवेतानां च दीर्मवति सनवौ सनि परतः ।
विपांसति । विगांसते । अभिविद्यांसते । अपि
विगांसते । विचीषति । विचीर्षति ।

तनो वा ॥ १४ ॥ तनोतः समि सनवौ
वा दीर्मवति । तितसति । तितसति । सनीति
किं । तितनिषति ।

क्रमं वित् ॥ १५ ॥ क्रमः वित् स वा दी
र्मवति । कस्ता । कस्ता । कस्ता । कस्तावित्येव
अवित्वा ।

इयं दूद के वा ॥ १६ ॥ पोस्तदास्वसारयो

शुद्धबादसौ स्तः बस्ये हकायौ किति कौ
 च परत । मस्तः विनाः । पडः । पूडवान् ।
 पूड्या । पूडिः । सुब्दपाट् । योमा । म्युतः ।
 स्युतवान् । स्युता । स्युति । पटस्यु ।
 प्तः । प्तवान् । प्त्वा । प्तिः । अक्षपूः ।
 अक्षपुवौ, अक्षपुवः । हिरण्यपूः । हिरण्यपुवौ ।
 हिरण्यपुव ।

अवर्त्तवभिष्यादिमर्षा षोडशे ॥ १७ ॥
 अवर्त्तनीनां वकारस्यावर्त्त कभवति कक्षमरौ
 कौ च । मूर्ति । जू । जुतौ । मुरः । तूर्ति ।
 तू । तूरौ । मुरः । तूज । तूजवान् । ओमा ।
 मूत । मूतवान् । मूः । मुवौ । मुवः । ऊतिः ।
 ऊ । उवौ । उवः । मूर्तिः । मू । मुवौ । मुव ।

२ सं ॥ १८ ॥ रेफत्वरवा ह्योः सं
 भवति । हूर्ज-हृजः । हृजवान् । हूः । हूरौ । हूरः
 हूर्ति । मूर्ज-मूः । मूरौ । मूरः । मूतः । मूर्तवान् ।
 मूर्तिः । तूर्ज-तूर्जः । तूर्जवान् । तू । तूरौ ।
 तूरः । तूर्ज-तूः । तूरौ । तूरः । दूयः ।
 दूयवान् । दूर्ति ।

ईडीटः ॥ १९ ॥ इटः परस्व ईटि परे जवात्
 सेः सं भवति । अदेवीत् । असवीत् । अको
 पीत् । अमोपीत् । ईटीति किं ? अकविषु । इट
 इति किं ? अकपीत् ।

• असिद्धोऽजामादयुम्बुक् ॥ २० ॥ असिद्धं
 भवत्सामाच्छास्त्रं जत्र शास्त्रं युम्बुग्वर्जितं क
 र्त्तव्योपधि, शाधि इत्यत्र परलशाभाष्योः कृतयो
 कृत्वाकृज्ज मित्त्वमाप्तमसिद्धत्वात् भवति । अही
 त्यत्र अयावे कृतेऽप्यो हेरुष मासः सित्वावास्ति ।
 अत्रेति किं ? अभाषि । अपि नल मासिद्धं ।
 आमादिति किं ? ररिषि । ररिषि । एषले
 युम्बासिद्धं । अहुगुमिति किं ? उषादिर्धने ।
 यम्ब । यमि उचि च कर्त्तव्ये युगुक्चौ मासिद्धौ ।

आमाः सं ॥ २१ ॥ आरपरस्व मकारस्य
 सं भवति । अमाकि यर्म । ममाकि पार्प ।
 आदिति किं ? नदनः । सानुवपमहर्षं किं ?
 यत्नानां ।

इसुब्दः किङ्कत्यनिदितः ॥ २२ ॥ इसुब्दो
 मकारस्य सं भवति अनिदितो गा किङ्कति पर ।
 अस्तः । अस्तवान् । दनीअस्यते । मूम्बते ।
 सनीमूम्बते । इम्पहर्षं किं ? नीतः । उव इति
 किं ? नदः । किङ्कतीति किं ? अस्तित्वा ।
 मूम्बित्वा । अनिदित इति किं ? अक्यते । छाई
 क्यते । मक्यते । नामक्यत ।

• ईप्सर्गोऽगधिकारोपताप ॥ २३ ॥ ईप्सि-
 म्योर्नसं भवति अगधिकारोपतापनाः किङ्कति ।
 विकपित । विकगित । विकपिता । विकगितोऽन्यत्र ।

गसहज्जलत्त्वपसोऽजनाकि ॥ २४ ॥
 गमादीनां इतुब्दः सं भवति किङ्कति अनकुपे ।
 अम्पतुः । अम्पतुः । अम्पुः । अम्पे । अम्पाते ।
 अम्पिरे । अम्पनतुः । अम्पनु । अम्पतु । अम्पु ।
 अनकीति किं ? अगमत् । अवसत् ।

• दक्षसंज्ञं छपि ॥ २५ ॥ दक्षिसंज्ञानसं
 भवति छपि परे । दक्षति । दक्षत । दक्षति ।
 सजति । सजत । सजति ।

रंजेः ॥ २६ ॥ रंजनकारस्य छपि परत सं
 भवति । रजति । रजत ।

पौ मृगरमण ॥ २७ ॥ रंजनं पौ परे
 सं त्यात् मृगरमणार्थे । रजमति मृगात् व्याप ।
 मृगरमण इति किं ? रंजयति सर्पं नट ।

यमि भाषकरणे ॥ २८ ॥ रंजनं सं भवति
 मावे करने च यमि परतः । रंजनं रम्बतेऽनेन
 वा रागाः स्यादकरव इति किं ? रम्बतेऽस्मिन्निति रंयः ।

स्पष्टो जने ॥ २९ ॥ स्पष्टेर्भवि मलमलपु
 च निपाठ्यते अवेर्जे । मास्पष्टः । अस्पष्टोऽस्वः ।

मर इति किं ? धृतम्पदः ।

• दशनावादेभ्योऽप्यभिप्रायमभिप्रायः ॥३०॥
दशनावादे निपात्यतः अत्राद्यो परतः । दशनाः ।
देशेभ्यः । अत्रादः । उदधमि नमः । एषः ।
इधममि नमः । ओषः । उदधमि नमः ।
प्रममः । हिमममः । प्रहिमाम्यो अर्थमभिप्रायमभिप्रायः ।
अत्राद्यो निपात्यो ।

नाज्योऽप्ये ॥३१॥ अत्र पूजामार्थं मत्सं
न मवति । अत्रितः अतिनामः । अत्रितवान् ।
निन । अत्रित्वा गुरुन् गतः । अत्र इति किं ?
उदधमदकं रूपम् ।

क्ति स्फुटस्फुटः ॥३२॥ अनयोः कत्वा
परे मत्सं न स्मात् । स्फुत्वा । स्फुत्वा । कत्वा
ति किं ? मत्स्य । मत्स्य ।

• नश्वार्था ॥ ३३ ॥ मत्स्येभ्योऽप्यभिप्रायः अ
त्रित परे नमः वा स्मात् । नश्वार्था । नश्वार्था । रत्वा
रत्वा । मत्स्यार्था । मत्स्यार्था ।

मत्स्येभ्यो ॥ ३४ ॥ मत्स्येभ्यो परतः नमः वा
स्मात् । मत्स्यार्था । मत्स्यार्था पाप मुनिना ।

• श्वासोऽप्यभिप्रायः ॥ ३५ ॥ श्वासो गुरुः
इदमवति अत्रि ह्माद्यो अत्रि ह्माद्यो परतः ।
अत्रित्वा । अत्रित्वा । अत्रित्वा । अत्रित्वा ।
अत्रित्वा । अत्रित्वा । अत्रित्वा । अत्रित्वा ।
अत्रित्वा । अत्रित्वा । अत्रित्वा । अत्रित्वा ।

को ॥ ३६ ॥ श्वास उक्तः काचित् स्मात् ।
अत्रित्वा ।

श्वा हो ॥ ३७ ॥ श्वाः श्वा इत्यत्राद्यो
श्वा मवति हो पर । मश्यापि । अनुशापि ।

इत्येव ॥ ३८ ॥ इत्येव इत्यत्राद्यो
मवति हो परतः । अत्रि मन्थु पाप वा ।

• इत्यन्यत्राद्योऽप्यभिप्रायः ॥ ३९ ॥ इत्यन्यत्राद्योऽप्यभिप्रायः
॥ ३९ ॥ इत्यन्यत्राद्योऽप्यभिप्रायः ॥ ३९ ॥

इति परे कत्वा स्मात् । इति । इतिवान् ।
इत्वा । इतिः । मत् । मत्वान् । मत्वा । मतिः
यत् । मत्वान् । मत्वा । मति । रतः । रत
वान् । रत्वा । रति । मत् । मत्वान् । मत्वा
मति । गत् । गत्वान् । गत्वा । गति ।
वत् । वत्वान् । वत्वा । वति । तत् । तत्
वान् । तत्वा । ततिः । अत् । अत्वान् । अत्वा
अति । अत् । अत्वान् । अत्वा । अतिः ।
अत् । अत्वान् । अत्वा । अतिः । अत् ।
तत्वान् । तत्वा । तति । तत् । तत्वान् । तत्वा
तति । तत् । तत्वान् । तत्वा । तति । तत् ।
तत्वान् । तत्वा । तति । तत् । तत्वान् । तत्वा
तति । तत् । तत्वान् । तत्वा । तति । तत् ।

प्ये ॥ ४० ॥ इत्यादीनां प्य परे कत्वा
मवति । महत् । ममत् । मत्तत् । मपत् ।
मपत् ।

वा मः ॥ ४१ ॥ इत्यादीनां मात्वा प्ये
परे कत्वा वा मवति । नियत् । नियम् । नियत् ।
नियम् । मपत् । मपम् । आगम् । आगम् ।

• गमादीनां को ॥ ४२ ॥ एषां कत्वा मवति
को परतः । अनगत् । कस्मिन्गत् । मोक्षगत् ।
मुनयः । समत् । सुमत् । परीतत् । सुप्तत् ।
न क्तिपि दीप्त ॥ ४३ ॥ इत्यादीनां क्तिपि
परे कत्वा दीप्त न मवति । इत्यादिति इतिः ।
मति । मतिः । रति । मतिः । गति । रति ।

बन्याः ॥ ४४ ॥ अत्रित्वा गोः वनि परे
आत्वा मवति । निम्नाया । अत्रित्वा, अत्रित्वा
मन्सत्त्वमर्त्ता ॥ ४५ ॥ एषां कत्वा मवति
इत्यादीनां को मवति । आत्वा । आत्वा ।
आत्वा । आत्वा । आत्वा । आत्वा ।
आत्वा । आत्वा । आत्वा । आत्वा ।

सनि ॥ ४६ ॥ इत्यादीनां सनि मवति

आत्मा म्यात् । सिवासति । सतीति किं ? विज
निषते । सिसनिषति । विलनिषति ।

ये वा ॥ ४७ ॥ तेषां यकारे कित्वात्वं वा
स्वात् । ज्ञायते । ज्ञान्यते । ज्ञायायते । ज्ञेय
न्यते । सायते । सन्त्यते । सासायते । संसन्त्यते
सायते । सन्त्यते । ज्ञासायते । ज्ञंसन्त्यते ।

सर्नेयकि ॥ ४८ ॥ तनातेर्यकि आत्मा वा
स्वात् । तावते । तन्वते ।

सन किञ्चि स्वं च ॥ ४९ ॥ सनः समास
वा म्यात् किञ्चि परतः सतिः सातिः संतिः ।

अगे ॥ ५० ॥ अगे इत्यवयवविशेषो ज्ञेय ।
वस्तुवि-इतो वा । वेविदिता । वेविदिता ।
अग इति किं ! वेविषते । वविषते ।

* अस्तुरसोऽ ॥ ५१ ॥ अस्तेः कसकारबो
र्येऽ मवति वा । मूढ । मर्हा । मर्दु । मर्दु
मर्ह्य । मर्दुम्य । मर्दन । मज्जन । मर्माज्जम् ।

* द्रिः स्वं सुवि ॥ ५२ ॥ द्रिःवात् स्वं
वा स्वात् सुवि परतः । अवद्विः । अवद्विः ।

अस्तमुज्ज्वलन ॥ ५३ ॥ द्रिःवातेर्य स्वं
स्वात् सकारादिसनं सुवं मुं मनतं च विहाय

द्विःवात् । द्रिःवाते । अस्तमुज्ज्वलन इति किं ।

विद्विःवात् । विद्विःवाते । अस्तमुज्ज्वलन इति किं ।

विद्विःवात् । विद्विःवाते । अस्तमुज्ज्वलन इति किं ।

विद्विःवात् । विद्विःवाते । अस्तमुज्ज्वलन इति किं ।

विद्विःवात् । विद्विःवाते । अस्तमुज्ज्वलन इति किं ।

विद्विःवात् । विद्विःवाते । अस्तमुज्ज्वलन इति किं ।

द्विःवात् । द्विःवाते । द्विःवाते । द्विःवाते ।

* अतः ॥ ५६ ॥ अकारात्स्वं स्वं मवत्यो
परतः । विद्विःवात् । विद्विःवाते । विद्विःवाते ।

तम्यं । मविद्विःवात् ।

मेः ॥ ५७ ॥ मेः स्वं मवत्यो परतः ।
अतततत । कवति । कवति । कवति ।

ते सेति ॥ ५८ ॥ तस्येति सेति परे
ये स्वं मवति अगे परतः । कवति ।

कवति । कवति । कवति । कवति ।

* अनामतास्थाय्येत्यौ ॥ ५९ ॥ आमादिषु
परतो मे स्वं न स्वात् । कवति ।

कवति । कवति । कवति । कवति ।

येऽपि विद्विःवात् ॥ ६० ॥ विद्विःवात्
वर्षात् परतः वेर्यादेवो मवति ये परतः

मवत्यः । मवत्यः । मवत्यः । मवत्यः ।

किं ! मवति । विद्विःवाति किं ! मति
पाप गतः ।

वाऽप्यः ॥ ६१ ॥ वाः परतः वेर्या
मवति वा ये परे । मवत्यः । मवत्यः ।

वेर्याः ॥ ६२ ॥ वाः ये परे वेर्यामति ।
मवति । मवति ।

तेऽप्ये ॥ ६३ ॥ अनामते तस्ये वेर्या
मति । वेर्या वेर्या । वेर्या वेर्या ।

अप्य इति किं ! कितमप्य ।

वा देव्याकाशे ॥ ६४ ॥ वेर्या वेर्यामति
देव्या आकाशे च तस्ये परतः । कितोऽप्ये ।
वेर्याः । कितोऽप्ये वास्तव । वेर्याः ।

स्त्रियाः ॥ ७७ ॥ स्त्रीशब्दस्तस्य भवत्यपि
परतः । स्त्रियौ । स्त्रिय ।

बाष्मशसोः ॥ ७८ ॥ स्त्रिया बा इय भवति
भस्मशसो परतः । स्त्रियं । स्त्री । स्त्रिय । स्त्री ।

आतः ॥ ७९ ॥ आतः आकारो भवति
अयशसोः परतः । ता । या । चा । घा ।

अयणियः ॥ ८० ॥ इणाञ्चि यण् भवति ।
यति । बन्धु । यन् ।

अवकः ॥ ८१ ॥ इको यण् वा भवति अवि
परतः । अवीर्यति । अपिबन्ति । अवीर्यन् । अपिबन्ता

एगिवाकवाहुडाऽमुषियः ॥ ८२ ॥ गिवा
कृषाद् परस्माद् उठ परस् इवणम् यण् भव

त्यपि सुपीषद्वत् स्पर्शत्वा । सुन्वी । सुन्व ।
परिण्वी । परिण्वः । प्रामण्वी । प्रामण्वः । सुना

न्या । सेनान्यः । पिच्ये । पिच्यते । निज
तः । नित्युः । गिवाकवाविति किं । नियौ ।

नियः । उठ इति किं । यवक्रियौ । अमुषिय
इति किं । सुषियौ । सुषियः ।

सुप्पोः ॥ ८३ ॥ गिवाकवाहुकः परस्वो
वजन्त्य सुप्पञ्चानां परे यण् भवति । सुन्वी ।

सुन्वः । स्वकम्पाः सुपीति किं । सुमुकनुः । सुमुकुः ।

दृन्करपुनवपान्या म्यः ॥ ८४ ॥ एम्बो
भवत्ययम् भवति अयशसुपि पर । दृम्बा ।

दम्ब । करम्बी । करम्ब । पुनम्बौ । पुनर्म्यः ।
वपाम्बी । वपाम्ब । नियमाज्जं—एम्ब एव

म्बो एव भवति मान्यस्मात्प्राप्त्यर्थमुच्यते । नर्म्यमुच्यते ।
सुहृमिताहुकः ॥ ८५ ॥ सुवा हुक् भवति

सुहृमिताविति परे । अमूयम । अमूयन् । अमूय ।
अमूयनुः ।

राग व ॥ ८६ ॥ होरुकारस्तस्य वकारादेशो
भवत्ययम् यो य वरतः । सुहृनु । ॥ इति किं । सु

गाहृनुक् ॥ ८७ ॥ गाहृनुक् उक् भवति
अपि परतः । निगूहत् । निगूहवति । निगू

हकः । साधुनिगूही । निगूहं निगूहं निगूहो
वर्तते । गूहति । उपगूहकः । गोहृरिति विकृष्ट-

निर्देशः । किं निजुगूह । निजुगूहत् । अशीति किं ।
निगाह्य । निगाह्यु । निगाह्यम् ।

दोषो षौ ॥ ८८ ॥ दोषः उको षौ परतः
ऊक् भवति । दूषयति । दूषयतः । दूषयति ।

षौ इति किं दोषः ।
वा चित् ॥ ८९ ॥ दोषो वाचुडाऽङ्वा स्थात्

चिचार्थे । चित् दूषयति चित् दावयति । प्रज्ञां
दावयति । प्रज्ञा दूषयति । चित् इति किं पञ्चा

तदावयवार्थे दूषयति ।
* घट्टादिकमवतुननी जूपल्लसुवनमरं

व्यप्याप्यपस्तत्त्वमवतुनमम प्राप्नुम्यास्तु
दीवा ॥ ९० ॥ पञ्चपञ्चमस्तत्त्वमवतुननी प-

ट्टादीनां कपोतवन्तनीदृष्टान्तमन्त्रमरबीनां जपे
तानां न कमवन्तनीमवतुननीनां चोड मो

भवति षौ अमुषिनर तु दीवा । घट्टयति । घट्ट
घट्ट । नाटपाटे । अपाटि । अपाटि । व्यव

यति । गवयवत् । व्यावयवार्थं । अव्यवधि ।
अव्याय । कवयति । कवयन् । कवयन् ।

अकनि । अकाणि । वनवति । वनवन् । वानं
वान । अवधि । अवधानि । जनयति । जनयन् ।

जानंजान । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।
वारंवारं । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।

वारंवारं । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।
वारंवारं । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।

वारंवारं । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।
वारंवारं । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।

वारंवारं । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।
वारंवारं । अवधि । अवधानि । वरवति । वरवन् ।

सनुमः । सन्यः । सनुषः । सन्महे सनुमहे ।
तन्मः । तनुमः । तन्वः । तनुषः । तन्वह-
तनुमहे । तन्महे, तनुमहे ।

* कुर्यात् च ॥१०६॥ कुरुः । परस्पातः स
भवति यकारादौ ण्योश्च परतः । कुर्यात् ।
कुर्याता । कुर्याः । कुर्याः । कुर्याः । कुर्याहे । कुर्याहे ।
यि वेति किं । कुरुतः ।

* गच्छात् किङ्क्षुत् ॥१०७॥ कुर्यात् । गच्छ
वति ये किङ्क्षति परतः । कुर्यात् । कुर्याति ।
किङ्क्षीति किं । कुर्यामि ।

* अस्स स्वं ॥१०८॥ अस्स । अस्तेषांताः सं
स्वात् बागे किङ्क्षति परतः । कुर्यात् । कुर्याः । कुर्याः ।
कुर्याः । स्त । संति । किङ्क्षीति किं । कुर्यामि । अस्ति
अस्ति । अस्ति ।

* वसुनोरातः ॥१०९॥ वसुनोराकास्य सं
भवति ये किङ्क्षति परतः । वसुनोरा । वसुनो ।
वसुनो । वसुनो । वसुनो । वसुनो । वसुनो ।
वसुनो । वसुनो । वसुनो । वसुनो । वसुनो ।

* हस्यमोरीः ॥११०॥ हस्यमोरीकास्य सं
भवति ये किङ्क्षति परतः । हस्यमोरी । हस्यमोरी ।
हस्यमोरी । हस्यमोरी । हस्यमोरी । हस्यमोरी ।
हस्यमोरी । हस्यमोरी । हस्यमोरी । हस्यमोरी ।

* वरिषः ॥१११॥ वरिषातेरात् हस्यं
स्वात् हस्यो किङ्क्षति ये परतः । वरिषः ।
वरिषः । वरिषः । वरिषः । वरिषः । वरिषः ।

* अयो बा ॥११२॥ विमेतेर्वा हस्यं भवति
हस्यो किङ्क्षति ये परतः । विमेते । विमेते ।
विमेते । विमेते । विमेते । विमेते । विमेते ।
विमेते । विमेते । विमेते । विमेते । विमेते ।

हाक ॥११३॥ वाहाका वा हस्य भवति
हसि किङ्क्षति ये परतः । वाहिः । वाहिः ।
वाहिः । वाहिः । वाहिः । वाहिः । वाहिः ।
वाहिः । वाहिः ।

* आ च हो ॥११४॥ हाको हो परे भास्यं
भवति हस्य वा । वाहिहि । वाहिहि । वाहिहि ।

* यि सं ॥११५॥ हाको सं भवति यका
रादौ ये किङ्क्षति परतः । यकात् । यकात् । यकात् ।

* अस्मा कृष्यत् ॥११६॥ अस्मानामस्तं
हस्यरादौ हो परे एत्वं स्वात् एत्वं च न्य च सं ।
वेदि । वेदि । एषि । हस्यरादिति किं ।
कुर्यात् । कुर्यात् । कुर्यात् ।

* हस्यप्ये सिध्यत् ॥११७॥ हस्यप्ये
वर्तमानस्मात् एष्यसे स्तः किङ्क्षति परतः । वसुनो
मेयु । वसुनो । वसु । वसुनो । वसुनो ।
हस्यप्ये इति किं । वाटु । वाटु । वाटु ।
इति किं । विविषु । विविषु । वसुनो । किं ।
वसुनो । वसुनो ।

* सति ॥११८॥ सति सिद्धि परतः हस्य
प्य वर्तमानस्मात् एष्यसे स्तः । येमिष । येमिष ।
येमिष । येमिष । येमिष । येमिष ।

* फलमोः ॥११९॥ फलमोरेवसे स्तः
किङ्क्षति सिद्धि सति च परतः । फलमो । फलमो ।
फलमो । फलमो । फलमो । फलमो । फलमो ।
फलमो । फलमो । फलमो । फलमो । फलमो ।

* अयो बा ॥१२०॥ अयोरेवसे स्तः
स्तः । अये । अये । अये । अये । अये ।
अये । अये । अये । अये । अये । अये ।
अये । अये । अये । अये । अये । अये ।

धरतुः । विधरति । धरतुः । धरति ।

धये रायेः ॥ १२१ ॥ धयेऽर्थे रायेर्धि-
मेचले स्तः । रेधतुः । रेधुः । रेधिय । धप
इति किं । धारराधतुः ।

॥ न धासुवद्वादेः ॥ १२२ ॥ धसुवदो
धावीनां च क्तिमेचले यः स्तः । विधसतुः ।
विधसति । विधसति । दधे । दधवाते ।
दधतिरे । दधतुः । दधुः । दधिय । दधमे
दधवाते । दधतिरे । दधते । दधसाते । दधतिरे ।

॥ धा धाम्प्रसप्तम्या ॥ १२३ ॥ धमावीनां
क्तिमेचले वा स्तः । धेमतुः । धमुः । धेमिष ।
धममतुः । धमतुः । धममिष । धेमतुः । धेमुः
धेमिष । धममतुः । धमतुः । धममिष । धेमतुः ।
धेमुः । धमिष । धममतुः । धमतुः । धममिष ।
धेमतुः । धेमुः । धेमिष । धममतुः । धमतुः ।
धममिष । धेमरादेसादिवाह धमेर्धामिवात्प्रस
रेचद्वत्वात् मृष एभिर्हृषाकारत्वादमा
सर्गिकस्यः ।

॥ फणां ॥ १२४ ॥ फणावीनां सप्तानाम
चले वा स्तः क्तिमेचले क्तिमेचले च परतः ।
फेमतुः । फमुः । फेमिष । फफमतुः । फफमुः ।
फफमिष । रेफतुः । रेमुः । रेफिष । ररामतुः ।
ररातुः । रराविष । रेमे । रेमात । रेमिरे ।
रमात । रमावाते । रमाविरे । रेमे । रेमाते ।
रेमिरे । रमाते । रमासाते । रमासिरे । रेमेते ।
रेमाते । रेमिरे । रेमाते । रेमासाते । रेमा
सिरे । रेमतुः । रेमुः । रेमिष ।
सस्मतुः । सस्मत् । सस्ममिष । स्मेनतुः ।
स्मेनुः । स्मेनिष । सस्मतुः । सस्मत् । सस्ममिष ।

॥ धेमिप्रचनर्ल च ॥ १२५ ॥ धेमिप्रचनो-
क्तिमेचले क्तिमेचले च परतः पचले वा स्तः पच-
न । धेमतुः । धेमुः । धेमिष । धमंभतुः ।

धमंभु । धममिष । धमतुः । धमुः । धमिष ।
धमंभतुः । धमभु । धमंमिष ।

॥ धमे ॥ १२६ ॥ धमेः क्तिमेचले
स्तः मलं च । दधतुः । दधुः ।

॥ धे वा ॥ १२७ ॥ धेमिचले स्तानस च धे
परं वा । धमिष । धमंमिष ।

॥ पदधोमासुहृन्निधसन्तुपमदोपम्
पकनन्धकन्नुदन्नासश्वाधे ॥ १२८ ॥
पावावीनां पावादयो मलंत्वमे सुमि वा । पदा,
पादेन । दधि । दति । मसा । मासिद्धवा ।
मासि । माते । दधि । दधय । निधि, निधाय ।
अत्ता, अत्तवा । मृत्ता, मृतेष । द्यत्ता, द्योष ।
यत्ता, यत्तवा । सत्ता, सत्तवा । दत्ता, ददकेन ।
आसनि, आसने । अच इति किं । पाद ।

॥ धनधोर्धणाऽस्ता ॥ १२९ ॥ धनम धर्वाण-
तुमाधो मलंत्वसौ सुमि परे । धर्वातौ । धर्वातः ।
धर्वस्तु । धनम इति किं । धनर्वातौ । । अत्ता
मिति किं । धर्वा ।

मस्य ॥ १३० ॥ मस्येत्त्वमधिकारो
श्रेयः आपादपरिधमोः । सत्रैवादाहारिण्यमः ।

पादं पद ॥ १३१ ॥ पादात्तस्य मत्स्य
पदावेसो मसति । द्विपद पदस्याद्विपदा । द्विपदी ।
त्रिपद । त्रिपदा । त्रिपद । त्रिपदी । त्रुप्यदः ।
त्रुप्यदी । व्याघ्रपदः । व्याघ्रपदी । नवात्र
पद । मत्स्येति किं । द्विपदी । द्विपद ।

॥ वसोवस्पोऽश् ॥ १३२ ॥ मत्स्य वसावका
रस्योऽश् मसति । विदुषः पदस्य । विदुषा ।
विदुषी । वेदुषः । वेदुषा । वेदुषे । वेदुषी ।

॥ व्युवममपानोऽहति ॥ १३३ ॥ ॥ धा-
वीनां व्युवोऽश् मसति अहति परे । धुनः ।
धुना । धुने । धुनी । धूनाः । धूना । धूने । नति-
धूनी । धूनी । मयोमः । मयोना । अहतीति किं ।

शुना विकारः प्राक् मत्सं । पुनो मायः—मौर्धनं
वर्तते । मवान इदं—माषवन् रूप ।

अनाऽस्तमम्बस्फाट ॥ १३४ ॥ अर्धतन्म
मस्माकारम्ब ल भवति मकारवकारात्तात् परं
मुक्त्वा । राक्षः पक्ष । राक्षा । राक्षी । अन्व
स्मरिति किं । अस्मरः । वमजः । पक्षः ।
तत्त्वध्वजः ।

पुनरुत्तराङ्गोऽपि ॥ १३५ ॥ पुनरुत्त
इत्यदतत्त्वानः पुनराङ्गानां भवत्यपि परे मत्सं ।
पूज्याऽस्त्य वौज्यः । राक्ष्यः । अण्ज्याऽस्त्य
मौज्यः । वार्धज्यः । पुनराङ्गाऽस्त्य—वार्धराक्ष्यः ।

वा किम्प्योः ॥ १३६ ॥ अमोऽम्बरस्य
सं वा स्यात् कौ क्षीमत्वे च परे मत्सं ।
राक्षि । राक्षनि । सोमि । जोमनि । कोक्षी ।
कोमनी । दाम्नी । दामनी ।

अचः ॥ १३७ ॥ अपेक्षेत्तनकारस्य सं
भवति । मतीचः । मतीचा । मतीची । दपीचः ।
दपीचा । दपीची । मचूचः—मचूचा । मचूची ।
अच इति किं । साज्यचः । साज्यचः ।

इदुद ॥ १३८ ॥ उदः परम्बाच ईत्तं
स्यात् । उदीचः । उदीचा । उदीची ।

*मातोऽजापः ॥ १३९ ॥ आपूर्वावितत्यातः
मत्सं सं भवति । कीकाऽपः पक्ष । कीका—
कपा । कीकाकपे । शुभयः पक्ष । शुभया ।
टाःस्त्य । अनाप इति किं । माता कुरु ।

*दिति रे ॥ १४० ॥ दितेऽङ्गम्ब सं भवति
दिति पर । पुनो । साधो ।

*दृति विंशतेः ॥ १४१ ॥ विंशतेर्वस्य
यन्तिशब्दस्तस्य दिति द्वित सं स्यात् ।
विंशतेः पूज्यः विंशः । विंशं दत्तं । द्वितीति
किं विंशते ।

*नः ॥ १४२ ॥ अम्बरस्य देः सं भवति

इति परतः । आग्निशर्मिः । वैशर्मिः । और्मिः ।
और्मुष्मिः ।

*श्वेः प्रायः ॥ १४३ ॥ श्वितेऽङ्गम्ब देः सं
भवति इति परतः । स्वर्भयः सौभः । बर्हिर्मयो
वाभ्यः । अङ्गम्बाङ् मयः—आङ्गस्मिकः । वीनः
पुन्यः । य चास्ति—आम्भतिङः । आम्भते ।
आरादीयः ।

सम्भवाचपदिः ॥ १४४ ॥ पदां दे सं
भवति इति परतः । सम्भवाचारिणः क्षिन्वः
साम्भवाचारः । पीठसमर्पिजोऽयं—वैष्ठसमर्प्यः ।
सिक्काग्नि इमे वैष्ठाव्यः । वैल्लहाः । सुपर्ण
इमे सौपर्णाः ।

*अचर्मजः संकोचकोशे ॥ १४५ ॥ अच
र्मजोः संकोचे कोशे चावे दे सं स्यात् इति
परतः । पुनोऽयं सौभः संकोचः । चर्मजो विकारः
चर्मः कोशः संकोचकोश इति किं । दौवना ।
चर्मजः ।

*वाऽमहितनाम्नो विकारापत्य ॥ १४६ ॥
अस्मन् हितनाम्नस्त्रेयस्यो विकारेऽप्यमे चावे
वा दित भवति इति परतः । अस्मनो विकारः
आह्वयः । आह्वयः । हितनाम्नाऽस्त्यं हितना
मः । हितनामनः । अन्वयः—आह्वयः ।
हितनामनः ।

*तलेऽङ्ग ॥ १४७ ॥ अन्वयः सपोरेव देः
सं भवति । उत्तमाह । हे अदनी भूतो माधो
वा द्यहीन । अन्वहीनः । तल इति किं । अन्वा
निद्रुतमाहिकं ।

कद्रोराज्यवर्गमुवाः ॥ १४८ ॥ कद्रुस्यस्य
उपार्णतस्य च स्वर्गभूतवित्तस्य आहर्षं भवति
इति परतः । कद्रुः अपत्यं कद्रवया । मंदा
रपत्यं माह्वयः । औपमयः । कापट्यः । अग्न
यंयुव इति किं । स्वर्गयुव इदं स्वर्गयुवः ।

ह सं ॥ १४९ ॥ उवपातस्य सं भवति
हे परे । मद्राहा* अपत्य माद्राहेव । अन्वा
अपत्य भविमः ।

० पः ॥ १५० ॥ अर्वातस्य च मम सं
भवति इति परे । वाक्षिः । चौदिः । नामय ।
रैहिलेय । कर्महलेयः ।

हर्षा ॥ १५१ ॥ अर्वाणवणयो सं भवति
कस्मिं परत*। गौरीकुमारी (कुम्भरी) । वाक्षी । झाक्षी ।

० मत्स्योक्त्य ॥ १५२ ॥ मत्स्यस्वाद्यो यकारस्य
सं भवति कथा परतः । मत्सी ।

सूयागस्त्यपोक्षे च ॥ १५३ ॥ अनयोक्तो
यकारस्य सं भवति कथां छे च परतः । सूर्यस्य
मार्म्यं सूरि । अगस्ती । सौरीयः । आगस्तीय ।
छे वेति किं ? सौर्यं तेजः ।

ह्रस्वो ह्रतः ॥ १५४ ॥ ह्रस्व परस्य ह्रतो
यकारस्य सं भवति कथां परतः । गार्गी ।
वासी । ह्रस्व इति किं ? बायुवेगी । ह्रत इति
किं ? अस्त्री ।

व्यञ्जननादृत्यापत्यस्य ॥ १५५ ॥ कवे
भ्यो अनकाराद्यौ च इति ह्रस्वः परस्यापत्यस्य
यकारस्य सं भवति । गार्गीभति । गागाभते ।
वात्सीभति । वात्साभते । गार्गीभूत । वात्सीभूत ।
गार्गीणां समूह* गर्गाक । वात्सक । वात्सभ्याय
वात्सीय । गार्गीयः । व्यञ्जननादिति किं ?
गार्गीयण । वात्स्यायनः । आपत्यस्येति किं ?
सांकाश्ये भव सांका*यकः । कपित्थक । ह्रस्व
इत्यव-आत्रयक ।

राजन्यमनुप्यस्याके ॥ १५६ ॥ राजन्य
मनुप्यभोर्यकारस्य सं मान्यके परतः । राजन्त्यानां
समूहः राजन्यक । माप्यक ।

* वेपपौषं भे ॥ १५७ ॥ तिप्पुप्यभोर्यकारस्य
सं निपात्यत मन्त्रविषम । तिप्पेण शुक्रदेन

शुक्रः सैषः । पौष । म इति किं ? तिप्पेण दृष
छाड्य संप्यः । पौष्यः ।

० श्रीजामांतेतमांतिर्नोनिपातिपट्ट ॥ १५८ ॥
अतमाद्यः खण्डाः कृतिकाभिनामा वा निपा
स्यंत । अतिष्ठयेनातिष्ठ अतम । अतितम ।
अतिष्ठतमः । अर्धप्रतिक्रम्य तिष्ठन्त्यस्य कश्चिन्नस्य
च सं निपात्येत । अतिष्ठाद्यागतः अतितः ।
अतिष्ठतः । तमि वा कोष । अतिक साधुः
अतियः । अतिक्रम्यः । य काष्ठ । अतिक सदि
सीत्यतिपट्ट । अतिकछट्ट । अतिष्ठ सदि क
सप्तत वास्त ।

० विस्वकादृष्टस्य ॥ १५९ ॥ विस्वकादीनां
छकारस्य सं भवति इति परतः । विस्वा अन्वा
संति विस्वकाया नष्टी । तन्मां भवः वैस्वकः ।
वैष्णवीया । वैष्णुकः । वैत्रवीया । वैत्रकः ।
विष्नीया । वैकः ।

हुरिष्टेयेयस्य ॥ १६० ॥ तृप्तस्य सं
स्यात् इष्ट इमनीयसौ परत । आतिष्ठन कतु
मान् करिष्ठः । हरिष्ठ । करीयान् । हरीयान् ।
इमनमहणमुत्तरार्थे ।

टे ॥ १६१ ॥ टेभ सं भवति इष्टेयेयस्य
परत* । पटिष्ठ । पट्याभाव* पटिमा । पटीयान्
अपिष्ट । अपिमा । कर्षीभ्रातृ ।

पाविष्टवन्मृद* ॥ १६२ ॥ मृदः इष्ट इव
कार्यं भवति भौ परत । पट्टमाचष्टे-पट्टयति ।
उपयति । साधुमाचष्टे-साधयति । नद्वयति ।
कर्तुमर्त-करयति । हतुमर्त-हरयति ।

स्युल्लङ्घनयुनहन्तसिमसुद्राणां यण पृ
यक ॥ १६३ ॥ स्युल्लङ्घनीनां यणः अ भवति
इक पृ च इष्टेयेयस्य परत । स्पष्टिष्ठः ।
स्पष्टिया । स्पष्टीयान् । यविष्ठः । यविमा ।
यवीयान् । यविष्ठः। यविमा । यवीयान् । इतिष्ठ ।

इसिमा । इसीयान् । इषिष्ठः । इषिमा । इषी-
यान् । इषिष्ठः । इषिमा । इषीयान् । स्तु-
रमाचष्ट—स्त्वयति । इवयति । यवयति ।
इवयति । इषयति । इषीयति ।

मिपस्तिरस्तिरायावेरः ॥ १६४ ॥
मिवादीनामिवाद्यवपसपातस्यास्त्वं स्यादि
हेमेयस्सु परतः । मेहः । मेमा । मेमान् । स्नेहः
स्नेमा । स्नेमान् । स्नेष्ठः । स्नेमाः स्नेमान् ।
मापयति । म्पापयति ।

बहुस्मगुरुहृदयमरीर्षद्वारकाणां वं
हिगर्भोर्षपद्राघवुंदाः ॥ १६५ ॥ बहुला
दीनां बासादयो भवति ह्येमेयस्सु परतः ।
वंहिष्ठः । वंहिमा । वंहीयान् । गरिष्ठः । गरिमा
गरीयान् । वरिष्ठः । वरिमा । वरीयान् ।
वर्षिष्ठः । वर्षिमा । वर्षीयान् । जपिष्ठः । जपिमा ।
जपीयान् । द्रापिष्ठः । द्रापिमा । द्रापीयान् ।
वृंदिष्ठः । वृंदिमा । वृंदीयान् । बहयति ।
गरयति । हत्यादि ।

बहाम्बस्मात् ॥ १६६ ॥ बहाम्बो
भवति अस्माभ्यमेयसोऽदेः ॥ बहोर्मावा-
भुमा । अतिष्ठयन बहु- भूयान् ।

॥ मृपिष्ठ ॥ १६७ ॥ बहोर्मावादेष्टो भवतीहे
परतः । मृपिष्ठः ।

॥ व्यापात् ॥ १६८ ॥ प्रक्षयस्स वृद्धयवा
भ्यादेष्टारम्भमेयसोऽदेः निपात्य । अतिष्ठयेन
प्रक्षयः वृद्धा वा व्यापान् । व्यापाद्यो ।
व्यापाद्यः । व्यापयति । व्याप ।

॥ राः पृथुमुकुक्षुमुषरपरिहृदस्यो ॥ १६९ ॥
पृथ्वादीनां अक्षारस्य रेफादेष्टो भवतीहेमेयस्सु
परतः । पृथिष्ठः । पृथिमा । पृथीयान् । प्रथिष्ठः । प्र-
थिमा । प्रथीयान् । कृषिष्ठः । कृषिमा । कृषी-
यान् । प्रथिष्ठः । प्रथिमा । प्रथीयान् । इषिष्ठः ।

प्रथिमा । प्रथीयान् । परिप्रथिष्ठः । परिप्रथिमा ।
परिप्रथीयान् । प्रथयति । प्रथयति । कृषयति ।
प्रथयति । प्रथयति । परिप्रथयति । पृथ्वादेष्टेति
किं । अथिष्ठः । अथिमा । अथीयान् । अथ-
यति । कृषिष्ठः । कृषिमा । कृषीयान् ।
कृषयति ।

नैकाच ॥ १७० ॥ एकाच टिलं न म-
लीहेमेयस्सु परतः । अतिष्ठयेन त्वाम्ब-
स्त्वाम्बो भावः—त्वथिमा । त्वथीयान् । त्व-
त्वंतमाचष्टे—त्वचयति । त्वथिष्ठः । त्वथिमा ।
सथीयान् । सथयति । एकाच इति किं ।
अतिष्ठयेन भूमान् वसिष्ठः ।

अनपत्येष्ठीन ॥ १७१ ॥ इन्नतस्या
नपत्यार्थे अथि परे टिलं न त्वात् । समेततः
कुटनं सांकोटिनं । सांकोटिनं । सांकोटिनं ।
मुपिन इव गौमिनं । वंदिनं । कात्रिनं । अन-
पत्य इति किं । बाहुमन्त्रिनोऽस्तं बाहुवक ।

गाविषिद्विभिक्षिपाणिमणिस्फादे ॥ १७२ ॥
गाव्यादीनां स्फादवपनो यदुक्तं सन्न मत्स्याधि-
परे । गाविनोऽस्तं गाविनः । वैद्विनः ।
कैश्चिनः पाविनः । गाविनः स्नात्विजः । माद्रिजः
चाक्रिजः ।

॥ अश्वोऽर्धमणः ॥ १७३ ॥ मन्त्रतस्याधर्मोऽ-
नपत्य एवाधि यदुक्तं सन्न स्यात् । अर्धम-
णः—अर्धमणो रवाः । साम देवता अस्य—सामव-
येन इव वैमनः । अनपत्य इति किं । मुषाम्भो-
पत्वं—सौवामः । अनपत्य इति किं । सौवर्ज-
वर्मणः । हेरन्मवर्मणः ।

ब्राह्म ॥ १७४ ॥ ब्राह्मोऽनपत्येऽपि टिलं
निपात्य । ब्राह्मोऽर्ध—ब्राह्मो मन्त्रः । ब्राह्ममन्त्रः ।
जातो ॥ १७५ ॥ आत्मेन ब्राह्मोऽनपत्येऽपि
टिलं निपात्य । ब्राह्मो औपनि । अनपत्य

इति किं । मण्डपोऽपत्यं ब्राह्मण ।

• औष ॥ १७६ ॥ उक्ष्णोऽनपत्येऽपि टित्सं
निपात्यते । उक्ष्ण इदं—औष फल । अनपत्य
इति किं । उक्ष्माऽपत्य—औषण ।

अन ॥ १७७ ॥ अनन्तस्यापि बहुक्त
तत्र स्यात् । सुन्वनोऽपत्यं सौन्वनः । याजन ।
कमजो विकारः कायेणः ।

येऽङ्गौ ॥ १७८ ॥ अङ्गार्थे येऽङ्गौ बहुक्त
तत्र स्यात् । सामनि साधु—सामन्यः । वेमन्यः ।
मूर्धनि मय मूढन्य । गङ्गोऽपत्यं—राजन्य ।
अङ्गाविति किं । राक्ष भावः कम वा—राज्यं ।

सञ्चन ॥ १७९ ॥ अञ्चन स परतः
टित्स न भवति । अञ्चानमस्मासी—अञ्चनीनः ।

• ठाकेऽपत्ययूनः ॥ १८० ॥ अधर्वन् युव
मित्येतमोर्बहुक्तं तत्र स्यात् ठाक्यो परतः ।
अधर्वाय वेत्त्यपीते वा आधर्वणिङः । धूमो
मानो यौवनिका । ठाक इति किं । अधर्वजोऽय
आधर्व । युवा प्रयोजनमस्य—यौविक ।

दंदिहस्तिनोः के ॥ १८१ ॥ एतयोः
फले टित्सं न भवति । दंदिनोऽपत्य—वाङ्
मावनः । हास्तिमावन ।

वासिनिष्वासिनः किडे ॥ १८२ ॥ एतयोः
फौ डे च परे टित्स न भवति । वासिनोऽपत्य—
वासिनायनिः । कैसासिनेय ।

औणहस्यपैवत्यसारपेक्ष्वाकमैत्रेयहिरण्यं
॥ १८३ ॥ आजहस्यप्यो निपात्यते । औणहन्
धीवन् इत्येतयोश्चपि सत्वं निपात्य । औण्यो
भावः कम वा औणहस्य । पैवत्यं । सारप्य
मयः सारवं असे । सरयूश्चप्यस्यायूज्यमापिपरे ।
इक्ष्वाकोरपत्यं पेक्ष्वाक । अण्युत् । मित्रयोर
पत्यं—मैत्रेयः । दधि पांः सं । हिरण्यस्य विकारः
हिरण्यं मित्रगृहं । मयटि मत्सं ।

+ धीपन् शिरसोऽप्ये यि ॥ १८४ ॥ शिरस
धीपन् भवति प्यगुक्ते यत्वे इति परे । शिरासे
मयः धीपण्यः स्वर । अव्य इति किं । हा
स्तिधीर्प्या ।

+ वा फण ॥ १८५ ॥ शिरसः केशार्थे धीपन्
वा भवति यत्वं परतः । धीपण्य शिरस्या केशा ।

+ धीर्पात्रेधि ॥ १८६ ॥ शिरसः धीर्पात्रेधो
भवति अङ्गादौ इति परतः । हन्तिशिरसोऽपत्यं
हास्तिधीर्पिः । स्यूलेक्षिरस इदं स्त्रौठक्षीर्यं ।
अवीति किं । शिरस्कृत्वा इतीति किं । शिरसा
नमामि शातिनाथं ।

इति कैनेद्रव्याकरणे शब्दार्णवबद्विक्रमां
चतुष्टयौ चतुर्धाध्यायस्य
चतुर्धा पाठः ।
समासषष्ठाध्यायः ॥ १ ॥

अथ पचमोऽध्यायः ।

• बोरक ॥ १ ॥ बोगुनिमित्तमृतस्य अक
इत्यममादेशो भवति । नवकः । बरकः ।
कारकः । जागकः ।

• फहस्वच्छय आपनपीनीयिष् ॥ २ ॥
फादीनां निरपो गुनिमित्तानामावगात्रयो भवति ।
महाविम्यः फण—नाडावन । ह्य् दितेभ्य—र्षितेभ्य ।
कुष्ठात् स—कुशीन । स्वमुश्क—स्वस्त्रीय ।
सत्राह् च—धृतिव्य । गुनिमित्तानामिति किं ।
फहति । डीकते । सनति । छिनति । पूजते ।
छोऽस्त ॥ ३ ॥ हकारस्वाता देशो भवति ।
भवति । एषते । अयति । धीयति । गोर्निमित्त

स्तेति किं ! उच्चत् । उच्चिता ।

धावत् ॥ ४ ॥ धापरम्य क्षम्य भवति ।

ववति । ववत् । वामति । वामत् ।

वेज्जत ॥ ५ ॥ वविषयज्जत परस्य
क्षत्वाद् भवति । विन्वते । विन्वता । अवि
न्वत् । विक्रीणते । व इति किं ! पुनंसि । अन-
त इति किं ! अप्यवते । उच्छ्रवत् ।

* व्रीहो रत् ॥ ६ ॥ व्रीहो परस्य शो रत्
भवति । शेरत । शेरता । अशेरत ।

वेरो सिद्धसेनस्य ॥ ७ ॥ वेरो परस्य
शो रत् भवति वे सिद्धसन्मार्गस्य मत्तन ।
सविद्वते । संविद्वता । समविद्वत । सविद्वत ।
संविद्वता । समविद्वत ।

मिसोऽय पम् ॥ ८ ॥ अकारात् मिस
ऐस भवति । भिने । भुरे । अमुरे । मुरे ।
अत इति किं ! यतिमि । विनामि । एम्कर
मादतिवरसै ।

* नेदमहसोऽक ॥ ९ ॥ आम्मा ककारर
हिताम्मा मिस ऐस न स्यात् । यमिः समीमि ।
अक इति किं ! इमकै । अमुकै ।

स्तेमान्बष्टाकसे ॥ १० ॥ अतो असादीनां
स्वादयो भवति । भिमस्य । भिनेज । भिनात् ।
अतिवरसेन । आत्करनात्—अतिवरसात् ।

केर्म्ये ॥ ११ ॥ अतो केर्बो भवति । देवाव ।
विनाव । दानाव ।

स्न स्मै ॥ १२ ॥ स्ने परस्य के औ
इत्यपमादेशो भवति । सर्वस्मै । विधस्मै ।
अन्यस्मै । तस्मै । यस्मै । कस्मै । अस्मै । अत
इति किं ! मवते ।

* ऊयसे स्मिन्स्मात् ॥ १३ ॥ स्तेरकारात्
स्वरपोषिणत्वा सिन्स्मादौ स्त । सर्वस्मिन् ।
सर्वस्मात् । विश्वस्मिन् । विश्वस्मात् । अन्वास्मिन् ।

अन्यस्मात्तस्मिन् । तस्मात्तस्मिन् । तस्मात् ।
कस्मिन् । कस्मात् ।

असः शी ॥ १४ ॥ अकारात्तस्परस्य
अस शी इत्यपमादेशो भवति । सर्व । विधे ।
अन्ये । ये । ते । के ।

आप औत् ॥ १५ ॥ आकारात्तस्परस्य औत्
शी भवति । अन्य पश्य । वामे तिष्ठत । वामे पश्य ।

नप ॥ १६ ॥ नप परस्य औत् शी भवति ।
वधिनी स्य । वधिनी पश्य । पापे स्य । पापे
त्यत्र । पञ्च । वने । वने । कुम्भे । माके ।

अस्यसो छिः ॥ १७ ॥ नप परस्य अस्य
स्यो छिर्मवति । ज्ञानानि सति । ज्ञानान्वाङ्म ।
एवं—दधीनि । यक्षिनि । कुम्भानि । माकानि । अतो
सहचरितस्य स्यो ग्रहणादिह नञ्बन्धे—पात्रस्यो
वदाति । वनध प्रविशति ।

* अय औश ॥ १८ ॥ अहन् अह्नात् कृताकारात्
परस्य औशस्य औश भवति । अहौ वाति ।
अहौ पश्चात्कृताकारपरिमहादिह न भवति । अह
तिष्ठति । अह पश्य । आपकमिदनेवात्वाविकल्पस्य
प्रधानसंप्रत्यसादिह न भवति । भिदाहान्तिष्ठति ।
मियात् पश्य । जोसा सिद्धेऽप्यौशमहमहन्मा
पश्यते अहयतीति किञ्चतेऽपि अत्रमार्गमहाविति ।

अविष्ठ ॥ १९ ॥ इत्थं अहत् अहत्ता
वप् भवति । वद् । पंच । सप्त । अह । नव । दह
कति सति वीक्षत्वा । प्रधाने कार्यसंमत्तवादि
ह न भवति । भिदवच भिदपंचान तिष्ठति ।
भिदकतीन् पश्य ।

अप स्यमो ॥ २० ॥ नप स्वमोह भवति ।
वप्यति । वधि पश्य । एवं—अपु । अह । मयु ।
उदधि । अमुकम्, अमुकमिदम् कृताह्मसंज्ञा
यानि स्वयच्छास्त्रं वाचते । अत्र च कृताह्मसंज्ञा
यास्यमात्रे निमित्तं विद्वन्मते न तदनिवृत्तिमिति ।

+मरसो वा ॥२१॥ मरसन्तामपो वा स्वमोह
मभवति । अतिमर, अतिमरस आसप्तपश्य वा ।
इकः इत् ॥ २२ ॥ इगतान्नपां वा स्वमो
वा इत्सं भवति । हे वारे । हे वारि । हे त्रपो,
हे त्रपु । मियतिम् । मियति ।

अतोऽम् ॥ २३ ॥ अकारांतान्नपः स्वमोरम्
भवति । दशनं । वन । वनं । कुलं । अलमन्ति
पश्य वा ।

* पञ्चतोऽनेकतरस्यान्यादेर्दुक् ॥ २४ ॥
एकतरवर्धितस्य पञ्चत्स्यान्यादेर्दुगागमा भवति
स्वमो परतः । अन्यत् । अन्यतरत् । इतरत् ।
कतरत् । कतम् । तिष्ठति, पश्यति वा । पञ्च इति
किं । समं, सिमं । अनेकतरम्येति किं । एकतरं ।
मप इति किं । अन्य । इतरेण सिद्धेऽन्यतरग्रहण
किं । अन्वतम वनं ।

युष्मदस्मदो ऋसोऽम् ॥ २५ ॥ आम्नां
ऋसोऽम् भवति । एष । मम ।

केसुदोऽम् ॥ २६ ॥ ताम्नां केसुदोरम् भवति ।
तुभ्यं । मयं । त्वं । अहं । युषां । आवा । म्यावाय
त्वां । माम् । युषां । आवां ।

असांऽम् ॥ २७ ॥ ताम्नां असांऽम् भवति ।
युष्माद् । अस्माद् ।

* म्यसोऽप्याऽम्यम् ॥ २८ ॥ ताम्नामपो
म्यसोऽम्यम् भवति । युष्मम् । अस्मम् ।

* म्योऽसोऽम् ॥ २९ ॥ ताम्नामर्वाह कायाः
म्यसो ऋतेऽर्वाह भवति । युष्माह् । अस्माह् ।
त्वाह् । म्हाह् ।

साम आकम् ॥ ३० ॥ ताम्नामुत्तरम् साम
आकम् भवति । युष्माकं । अस्माकं ।

प्रास्तिवाकसे वत्वा ॥ ३१ ॥ कत्यात्मन्
विसे वाकसे च म्यो भवति । मङ्गलम् । मङ्गल्यम् ।
उचैः कृतम् । नीचैः कृतम् । विवाकस इति किं ।

अकृत्वा । परगकृत्वा ।

* ऋस्येऽमुक्त्सुक पयसि ॥ ३२ ॥ गोः क्यसि
परे अमुकसुको भवतः ऋस्येऽर्थे । दध्यत्यति ।
दधित्यति । मज्जन्त्यति । ममुत्यति । क्षीरत्यति ।
ज्वलन्त्यति । ऋस्य इति किं । दधीयति ।
मभूयति । क्षीरीयति । क्वणीयति ।

यामेऽप्यपयो ॥ ३३ ॥ अप्यपयोम्येऽर्थेऽप्यु
क्त्सुको स्त क्यसि । अप्यत्यति बहवा । अप
त्यति गौः । याम इति किं । अपीयति ।
शुषीयति देवदश ।

आम्नाह स्ने मूट् ॥ ३४ ॥ स्तरवर्धाता-
दामि पर सुहागमो भवति । सर्वेषां । तेषां ।
केषां । केषां । सखासां । वासां । कासां ।

वेस्त्रय ॥ ३५ ॥ त्रेक्यो भवत्यामि परे ।
त्रयाणां । परमत्रयाणां । त्रेमत्रयमस्मादिह न
भवति । अतिधीना । तिसृष्वामित्यत्र परेण बाध्यते ।

मरम्बापचतुरो नुद ॥ ३६ ॥ एम्यो नुद म-
वत्यामि परतः । मिनानां । एम्यां । एम्यामां ।
अद्यानामित्यत्रापि परस्मादीत्येव प्यस्ता चेत् इत्येत
ग्रहणम्योपपेक्षाऽस्मादिह इति नुद । क्षीणां ।
कुमारीणां । वचनां । मासनां । पूजानां । वा
रीणां । वतुण्यां ।

इदिदोर्नुम् ॥ ३७ ॥ इदितो ऋर्नुमागमो
म्यति । वंदति । वन्दते । वंदिता । वदितु ।
वदितव्यमिति वित्तिवित्तवान् । इदित् इति किं ।
पयसि । पय । पोरिति किं । अमैस्तीत् ।
भिन्निङ्गम्योरिति निर्विशेषत्वोत्पत्तेः प्रागेव
नुम् । तेन-सरोईक, इत्यः सिद्धः । कुहा ।
हुहा । बुद्धिरिति सनकारोच्चारण आपक-इरितो
बोर्नुम् न भवति-येदन ।

अ युषां ॥ ३८ ॥ युष्पादीनां ये परे नुम्
भवति । युषति । युषति । विदति । विपति ।

सिचति । कृतति । सिचति । सिधाति । अघौ
मुपाय । य इति किं मोक्षा । गान्तु ।

+ कृष्णकृष्णकृष्णमष्टमा ॥ ३९ ॥ कृष्ण
हीनां ये नुम् मवति । कृष्णति । कृष्णति । कृष्ण
ति । उयति। कृष्णति। इति किं । तर्कित। तर्कितु ।

मध्यमार्गः ॥ ४० ॥ अनयोर्धेति नुम्
मवति । नष्टा । नष्टु । मध्यम । नष्टा अवधने ।
इवामस्थौ शुद्धौ । मक्षा । मक्षु । मक्ष्यम् ।
मक्ष्य । मक्ष्यति । मिक्षति । मक्ष्येनुमि कृते
इमोः स्फुटंवाया स्फादिन् । कृतीति किं ।
नष्टन । मक्षन ।

* अमोऽभि ॥ ४१ ॥ अमेनुम् मवत्यपि
परतः । अमति । अमकः । साधुर्गमी । अम
अम । अमो भवति । नित्यत्वादेव प्रागव नुम् ।
अपीति किं । अम्यते । अम्य । अम्यम् ।

* रजः ॥ ४२ ॥ रजेरपि नुम् मवति ।
रजयति । रजकः । साधुरपी । रजं रजं । रजो वर्त-
ते । अपीति किं । रज्ज । पुण्यजनमुपराय ।

* नेत्यादि ॥ ४३ ॥ रजेर्न नुम् मवति
इकादाशिक्रिति परतः । रजिष्यति । रजिता ।
रजितु । रजितव्य । इतीति किं । साधुरपी ।
अस्मितीति किं । रजिषि । रजिषि । रजिषानि
स्वत्र—कृताः कित्तसामर्थ्यान्नुमः सं । स्मितीति
इति कर्तव्ये पूर्वैरेव सिद्धात्वाभिप्रायो भवति । तत्र
य स्मितीत्येवैवधारणगाहाधिक्रियेटीत्युभय
या संभवेऽप्यपरिग्रहा दुक्तमः ।

* रमः ॥ ४४ ॥ रमेरजादाविक्रिति परे नुम्
मवति । आरमयति । आरमकः । साधुरपी ।
आरमगारं । आरमो वर्तते । अस्मितीति किं ।
आरमे । अपीति किं । आरम्भा । आरमत इति
प्रादित्वाच्छेदमुत्तरम् ।

अमे ॥ ४५ ॥ अमेरस्मितीत्यादौ नुम् मवति

कंगयति । समकः । साधुर्गमी । अस्मितीति किं ।
अमे । अमीत्येव—अम्भा । अमेत—इति मुदा
वित्वाच्छेद नस्त । म य अमे सतास्ति । यत्
सतनुमुभिकस्य स्वात् । संमतीति प्रयोगभावेऽपि
“वा नयः” इति वामद्वयत् व्यवस्था विज्ञास्वते
पुण्यगारम उपरायः ।

अमा ॥ ४६ ॥ आकः परस्य कमेनुम्
मवति यकारादौ परतः । आकम्भा गौर्मासजन ।
मीति किं । आकम्भा । आक इति किं । अम् ।
आकम्भागत इत्यत्र नुमोऽप्यत्र सावकासस्य सं ।

उपास्तुती ॥ ४७ ॥ उपास्तनुम् मवति
स्तुतां बल्ये परतः । उपस्तम् धन मवत्य ।
स्तुताविति किं । उपस्तम्भमस्मात् रूपकारिभित् ।

* बाष्पवोः ॥ ४८ ॥ कमेर्वा नुम् मवति
अम्योः परतः । कमेर्कमे । कमेर् अमं ।
अकमि । अकामि ।

* यज्ञसे ॥ ४९ ॥ गः परस्य कमे
नुम् मवति यमि सेऽपि यौ य परे । उपकमः ।
मुपकमः । प्रकमं प्रकमं । प्राकमिः । गेरिति
किं । कामः । ईपकमं । अम्योर्नित्याव यम्ये
य गेरति नियमार्थं यमं विज्ञासोपकमेनेति
निर्दिष्टान विपरीतो निबन्ध । गेः यम्ये एवति ।

* सुदुर्ध्वः ॥ ५० ॥ सुदुर्ध्वोऽप्यस्तसम
स्याम्भा गिम्भा गेः पराम्भा कभयमि सं य नुम्
मवति । अस्मिमुर्ध्व । अस्मिदुर्ध्व । अस्मि
दुर्ध्व । गरिति किं । मुलायः । मुकम् । मुत्तम ।
दुत्तम । मुत्तमिः । दुत्तमिः । सुदुर्ध्वम् । अति
मुत्तममिति पूज्यायामतिक्रम चार्थेऽपि । सुदु-
र्ध्व गेरेति निबन्धार्थं यमं ।

उगित्वां धेऽप्या ॥ ५१ ॥ उपिता
यम्भादीनां धेयतेष्व धे नुम् मवति । गोमान् ।
मार्मती । मोर्मता । मार्मत् । मोर्मती । यनवान् ।

गौ । गावौ । गावः । यौ । यावौ । यावः ।
वाज्ज्यग्याहा ॥ ७२ ॥ अस्मदौ भन्ना वा भिन्नवति ।
बकार । बडर । विस्मृतापविस्मृप ।

* सलितोऽश्वौ ॥ ७३ ॥ सलित परं च नि
द्रवति भकौ परतः । सत्तायौ । सत्तायः ।
सत्ताव । सत्तायौ । ठकार इति किं हे सत्तयौ ।
अकामिति किं ? हे सत्ते ।

* कन्सौ ॥ ७४ ॥ कत्स कन् मवति भकौ सौ
परतः । सत्ता ।

अदुश्चनस्पृक्षोऽश्वेहसा ॥ ७५ ॥ अक
रानां उच्चमवादीनां च कन् मवति ये भकौ
सौ परतः । कर्पा । वाता । पिता । माता ।
उष्णा । पुष्पा । अनेहा । अकामिति किं ?
हे वाता । हे माता । हे पुष्पा । हे अनेहा ।

+ तुक्वत् क्रोष्टु ॥ ७६ ॥ क्रोष्टु तुक्वत्
वडवति भकौ ये परतः क्रोष्टा । क्रोष्टारौ । क्रो
ष्टारः । क्रोष्टारं । क्रोष्टारौ । अकामिति किं ? हे
क्रोष्टौ । व इति किं ? क्रोष्टून् ।

+ स्त्रियां ॥ ७७ ॥ क्रोष्टुः स्त्रियां तुक्वत्
मवति । क्रोष्ट्री ।

+ वाज्ज्यग्यापि ॥ ७८ ॥ क्रोष्टुः तुक्वत् मवति
अवादावापि भावौ परतः । क्रोष्टु । क्रोष्टुवा ।
क्रोष्टे । क्रोष्टवे क्रोष्टौ । क्रोष्टुः । क्रोष्ट्रीः । क्रोष्टूः ।
क्रोष्टूनां क्रोष्टारि । क्रोष्टौ । अपीति किं ? क्रोष्टून्मा ।
क्रोष्टुमि । आपीति किं ? क्रोष्टून् ।

चतुरनुहोर्वा ॥ ७९ ॥ अमनोकरस्व
वा मवति ये परतः । चत्वारः । चत्वारि । अति
चत्वा । अतिचत्वारौ । अतिचत्वार । अम
ह्वान् । अमह्वारौ । अमह्वारः । अमह्वारं ।
अमह्वारौ ।

बःकौ ॥ ८० ॥ वयोकरस्व वो मवति
भौ परतः । हे अतिवत्स । हे अनुह्वान् ।

+ पुणेऽर्धे मातु कपोऽष्टा ॥ ८१ ॥ वसे मातु
व्यात् परस्व कपो वा अष्ट मवति कौ परतः पुणेऽर्धे
पुत्रमर्धसायां । हे गार्गीमातु । पुत्र इति किं ? हे गार्गी
मातुके पुत्रि । अर्धे इति किं ? गार्गीमातुक् ।

+ बोधनोद्यनम् ॥ ८२ ॥ एवो निपात्यो कौ वा
हे उद्यन । हे उद्यनम् । हे उद्यनः । उद्यनसं सं
मत्वं च निपात्यते ।

अवामिदोऽष्टा ॥ ८३ ॥ अवकारात्स बोरीकृत
देसो मवति । किरिति । मिरति । विस्तीर्ण ।
यीर्त्यते । बोरीति किं ? मातृजा ।

उक्कं योः ॥ ८४ ॥ उक्कं कृत इमेवति ।
कीर्त्यति । कीर्त्यतः । कीर्त्यन्ति ।
पुषादुत् ॥ ८५ ॥ अस्मादकाराच्च परस्व बो 'कृत'
उद्यवति । पूर्वः । मपुपूर्वति । बुन्वति ।
मुन्वति बुवति । मुनीन् ।

सावैस्मे ॥ ८६ ॥ मपरे सौ परे मोरै मवति ।
अवैवीत् । अवैवीत् । अवावीत् । अवर्षित् ।
म इति किं ? अकामिह ।

अमन्क्रोष्टः ॥ ८७ ॥ अमिदोर्ध्वररे
कात्स्य च योरत् वेत् मवति मपरे सौ परतः ।
मात्रावीत् । अवावीत् । अवावीत् । अवावीत् ।
अमन्क्रोष्ट इति किं ? मानिरवीत् । मानिरवीत् ।
अत इति किं ? न्यवीत् । न्यवीत् ।

इत्तापच ॥ ८८ ॥ इत्तानामच वेत् मवति
मपरे सौ परतः । अमैस्तीत् । अमैस्तीत् ।
अरीस्तीत् । इत्तामिति किं ? योरिवाचारीत्-अम
वीत् । अच इति किं ? अवावीत् । अनिकोऽपि
मया स्यात् ।

नेटि ॥ ८९ ॥ इत्तावी मसौ परे इत्तन्म
गोरच येन मवति । अवेवीत् । अवेवीत् । अवेवीत् ।

* इत्तन्म गोरच येन मवति । अवेवीत् । अवेवीत् । अवेवीत् ।
अमन्क्रोष्टः ॥ ९० ॥ इत्ता
मन्क्रोष्टः अमन्क्रोष्टः अमन्क्रोष्टः ।

भार्ये ॥ ११७ ॥ नित्यानिदतास्म्य अकार
ब्रह्मचास्मतेम्य सूत्रदक्षिण्यां च य यद्भव मवति
स्वादीन्विहाय । पक्का । पपक्य । पेथिय ।
दक्का । दक्षक्य । दक्षिणायता । ययाय । ययिय ।
नेता । निनेय । निनयिय । सष्टा । ससप्त ।
ससक्षिय । द्रष्टा । ददष्ट । ददक्षिय । अत्यदक्ष
सुब्रह्म इति किं ? भेत्ता । विगदिय । नित्यम
ह्य किं ? अक्का । अक्किता । आनंक्षिय । अनिद
प्रह्य किं ? क्वविता । कुक्किय । तात्प्रह्य किं ?
अपक्षिक् । अइति किं ? पेथिय । पथिय । अम्क
म्यार्तरिति किं ? अम्कर्ता । सम्कर्ति । अक्ता । आ
दिक् । व्याक्ता । विन्मयिक् । अक्ता । आरिक् ।
क्रुत ॥ ११८ ॥ अकारोवाभित्यानिद
तास्ते नेह भवति । कर्त्ता । चकर्त्त । हर्त्ता ।
अहर्त्त । म्कर्त्ता । सम्मर्त्त ।

॥ गगुस्तादे ॥ ११९ ॥ गगुस्तुम्यां बलादे
रगम्य दे सति नेह भवति । सगम्यते । सनिगमते ।
अपिभिगासतोऽप्रस्नोऽप्येप्रस्नोऽप्यमाण प्रान्नोष्ट ।

क्रमः ॥ १२० ॥ क्रमे परम्य नेह भवति
द । प्रकृत्यत । प्राकृत्य । प्रधिकृत्यते । द इति
किं ? क्रमिता ।

॥ तु ॥ १२१ ॥ वे विपये क्रमेः परस्म दुर्नेह
भवति । प्रकृता । उपकृता ।

धधि ॥ १२२ ॥ धाधधाधौ परे नेह भवति ।
ईधरः । धाम । धाम । धध । धुध । गगः ।
वसीति किं ? ईधिता ।

॥ लोदिदभोऽपिष्मभिदीदीरुपट्फोकृत
॥ १२३ ॥ लकारोऽभोऽपिष्मोऽपिष्मम्य एका
प्यम्यो विहितस्य बलादेनेह भवति पतादीन्विहाया
गता । दक्का । नेता । बक्ता । अक्ता । याता ।
दाता । मेता । स्तोसाक्ता । पतादिर्बर्त्तन किं ?
पठिता । अथिता । अथिता । अथिता । अथिता ।

रयिता । क्षयिता । क्षयिता । स्तयिता । नयिता ।
अयिता । मयिता । कयिता । वरिता । वरीता ।
मावरिता । मावरीता । सरिता । तरीता । परिता ।
परीता । आभविपीष्टापकाश्च इति किं ? माणयिता ।
विभेयिता । विच्छेयिता । आगरिता ।

॥ कृत्तिप्रोपादः ॥ १२४ ॥ एषा नेह भवति ।
संतिः । तति । पोत्रं । क्षत्रं । अतुः । दत्त ।
अक्षर । इस्तः । बर्त्तिका । पत्तनं । कुसिः ।
इतु । छर्त्तरा । क्षन् ।

॥ कृत्स्णुभूमयुक् ॥ १२५ ॥ एवम्व किति
नेह भवति । माणुतः । मोणुतवान् । भित ।
भितवान् । धित्वा । भित्ति । गुतः । गुतवान् ।
युत्वा । युति । कृतः । कृतवान् । कृत्वा । कृति ।
माहृत । माहृतवान् । किञ्चित् किं ? अविता ।
ऊर्ष्वाकारेति किं ? अविता । एकाच इति किं ?
आगरित । आगरितवान् ।

सनि ग्रहगुह्य ॥ १२६ ॥ ग्रहगुह्यान्ता
उगतिम्यबैकाश्च सनि नेह भवति । शिष्टुवति ।
जुष्टुवति । कृष्टुवति । लुष्टुवति ।

यसुपुस्तुदुषुभासिति ॥ १२७ ॥ एवम्व किति
नेह भवति । समुषावभूम । समुष । समुन ।
वहवहे । वहमहे । वहव । वहम । दुपुव ।
दुपुमापुष्टोषादुष्टुवदुष्टुमादुष्टुमादुष्टुव । समुन ।
सुसाव । शुमुव । शुभम । शुमाव । सिद्ध न
त्यारभो नियमाव । आरभ्य एव अत्रानिदा
मानोदयिक् । पथिय । विभिदिक् । विभिदिम ।

॥ कृत्वाऽत्कु ॥ १२८ ॥ कृत् अमुटा जिति
नेह भवति । अह्व । अह्वम । अस्तुरिति किं ?
सपस्करिक् । सपस्करिम ।

॥ दीयथीदिदेयोऽप्यतस्ते ॥ १२९ ॥ दीम
थिम्मा । इतिदम्यो विमापहम्यम्य पति स्वक्त्वा तन्ने
परे नेह भवति । दीनः । दीनवान् । शूनः ।

ज्ञानवान् । पीन । पीनवान् । उन्न । उन्नवान् ।
इष्टः । इष्टवान् । पृष्ठ । पृष्ठवान् । अपत इति
किं । पतितः । पतितवान् ।

सन्धिविम्पाऽहं ॥१३०॥ सनिविपूर्वाहं
स्ते नेह भवति । समर्थं न्यण । व्यणः । समा
येरिति किं । प्रादित ।

•अविदूरऽमः ॥ १३१ ॥ अविपूर्वाहं
सुरेऽहं ते नेह भवति।अम्यण मरिता।अम्यर्णं छते ।
अपिदूर इति किं । अम्यर्णित्वा र दीतेन ।

•अस्तृपः प्रगस्मे ॥ १३२ ॥ आम्पा
प्रगस्मऽहं ते नेह भवति।विद्यन्ता दादी।पृथो दादी।
प्रगस्म इति किं । विद्यसितः । परित ।

•कपः कृष्णाहने ॥ १३३ ॥ कृष्णाहनेया
स्ते कर्नेनेह भवति।कष्ट गणितं । कर्तं मन ।
कपितमन्यत्र ।

•कृष्टं कन्तिपूले ॥ १३४ ॥ कृष्टमिति नि
पात्यत कन्ति स्पूले च ते परतः।दुबो कन्तान्
स्पूकम् । अनित्त्वनहन् लर्त्तं च निपात्यते ।
दृष्टिं । दंष्ट्रितमन्यत्र ।

•कुम्भस्वातष्वातस्मन्मिष्टपुष्टविरिम्प
फाटबाडपरिवृष्ट मयमनस्तम-सक्ता स्पष्टा-
पिष्टद्वस्वरानापाससूक्ष्ममौ ॥ १३५ ॥
कुम्भादयो निपात्यते मेषाद्यर्षेषु । कुम्भा मेषा ।
स्वान्तं तमः । तम सक्त । मिष्टमवित्पाष्टं
म्बेष्टनिष्टत्वमेकारसेत्वं च । पुष्टिचित्पाष्टमे ।
पुष्टा रज्जुः । पुष्टौ पात्रौ । विरिम्पः स्मरः ।
विपूर्वत्स रेम्बोऽनिष्टत्वमित्त्वं च । फाटमनापास ।
बाटं मृष्ट । परिष्टा मयुः । अन्यत्र कुम्भित ।
म्यनितं । प्यनितं । मगितं । म्बेष्टित । अणु
पित बाण्यं । विरिम्पित । फणितं । बाह्वित ।
परिदृष्टिमिति ।

भादितः ॥ १३६ ॥ आकरोतो बोम्बं नेह

भवति । भिज । भिजवान् । स्थिज । स्थिजवान्
स्थिज्ज । स्थिज्जवान् ।

वा भाषारमे ॥ १३७ ॥ भावे आरमे च
भादित सेवानह भवति । निद्यमम्य मेष्टितमया
मावित । ममदितः ।

•शुको कर्मणि ॥१३८॥ शुके कर्मर्षे से
यामेह भवति । शुको पट कर्तुं, शक्तिता पटा
कर्तुं । कर्मर्षीति किं । शुको दक्षदत्त ।

•हृषेल्लोमविस्सयमतिपाते ॥१३९॥ हृषेल्लो
माभेषु से वा मृह भवति । हृष्टानि । हृष्टितानि
कोमानि । हृष्ट दक्षदत्त । हृष्टिण वेददत्त ।
हृष्टा, हृष्टिताः यंताः ।

•जस्तृषस्तापविताश्च ॥१४॥ जस्तादयो
निपात्यत । जस्तः । अवितः । शस्तः । स्वसितः ।
अपचितः । अपचायितो गुरुः । चायतेभिः ।
जस्तृषात्पचितिरिति भवति ।

दावर्षावपूषदस्तस्पष्टछन्नहृष्टा ॥१४१॥
दावाद्दः।छन्नः।छन्नजिह्वा अनित्ये वा निपात्यते ।
दातः दमितः । छन्ता, छामित । पूषः
पूरितः । दस्त, दासितः । स्पष्टा । स्वाश्रितः ।
छन्न छादित । जस्तः । शक्ति ।

•शुचोऽपीतौ ॥१४२॥ शुच इति शुचेर्ष्वत्स्य
निपात्यते अक्षिसेऽर्षे । शुचं कनेन्द्रं । शुचस्तक ।
अनिष्टत्वं अक्षत्वं । कर्तितमन्यत्र ॥

वा कृष्णमत्सरसंप्रुपास्त्वमयः ॥१४३॥
कृष्ण अस्त्वत्प्रुषुप् आस्त्वन् अस्त्वत्वेतन्मस्ते अह
भवति । कृष्टः कृषितः । अम्बितं । अम्बमित ।
सूण स्वरित । समुष्ट । संप्रुषितः पाद । से
पुष्टं । संप्रुषितं बाण्यं । आस्वातः । आम्बानितो
वेददत्तः । आस्वातं । आम्बनितं मन ।
वात, वमितः ।

•अवृज्ज इह स्पे ॥ १४४ ॥ अवृतेम्बो

हनयेद् भवति म्ये परे । करिष्यति । अकरिष्यत् ।
करिष्यमाणः । हरिष्यति । स्वरिष्यति । हन्रिष्यति ।
*साधम्ये ॥ १४५॥ अत्र सौ परे इह भवति
आजीव । आशिष्टा । आशिषु ।

स्तुष्टुष्टोर्ये ॥ १४६॥ अम्यो मसाविद् भवति ।
अम्यावीन् कुपुनार्य । असावीत् । असावीत् ।
म इति किं । अस्तोष्ट ।

यज्जमावा सक् च ॥ १४७॥ एषा मसाविद्
सक्चागम । अयसीत् । अयसिष्टा । अयसिषु ।
अयसीत् । अयसिष्टा । अयसिषु । अनसीत् ।
अनसिष्टा । अयासीत् । अयासिष्टा । अयासीत् ।
अयासीत् ।

स्मिष्टुष्टुष्टुष्टुः सनि ॥ १४८॥ एतेभ्यः
सनीद् भवति । सिम्भसिपते । सिम्भसिपते । अरि
रिपति । अरिजिपति । अरिजिपति ।

*किर्म्ये ॥ १४९॥ किरादिभ्यः सनीद्
भवति । अकिरिपति । निजिगरिपति । विद
रिपते । विपरिपत । विपृच्छिपति । अश्वभ्यान्
शुगृहिभ्यश्च गृहोऽभ्यधात् ।

रुद्रघो ग ॥ १५०॥ रुद्रादिभ्यः गे इह भवति ।
रोदिति । रुदितः । स्वपिति । स्वपितः ।
प्रापिति । प्रापितः । असिति । असितः । अश्रिति ।
अश्रितः । ग इति किं । स्वरा । स्वर्ण । स्वपन्त्य ।
वनादरिति किं । रुदति । स्वपति ।

*ईह-स्पो ॥ १५१॥ ईडासकारादौ म्ये च परे
इद् भवति । ईडिपे । ईडिपे । ईडिप्य । ईडिप्य ।
ईडि ॥ १५२॥ ईडि सकारे म्ये च परे
इद् भवति । ईडिपे । ईडिप्ये । अनेप्येति केचित्
म्यतिवशिष्ये म्यतिवशिष्ये ।

सिन्नेर्जन्त्यसत् ॥ १५३॥ सिन्ध अनन्त्यस्य
सधरास्य सत् स्यात् । गेकुर्माहिनिनात् । निनुयात् ।
पिनुयुः । कुर्वात् । पिन्वात् । अर्धस्य इति किं ।

कुर्वा । कुप्यु । गे इति किं । क्रियासुः । कृषीप् ।
अतो यस्य ॥ १५४॥ अत्रात्परस्य वा इत्यस्य
इय भवति । पचेत्तानयेत् । दीव्यत् । तकारः
किं । आयात् ।

*आतोऽयः ॥ १५५॥ अत्र परस्य पिद्वर्धितस्यात्
इय भवति । पचेत् । पचेथे । पचेत् । पचेत् ।
अप इति किं । पचायद् । पचामद् ॥

आने युक् ॥ १५६॥ गोरकारादिस्य तुगागमो
भवति आने परतः । पचमानः । पचमानः । वडमान ।
ईडास ॥ १५७॥ आसः परस्यानस्य
इद्भवति । आसीनोऽसीते । आसीनो मुंके ।

*सुप्पाष्टन ॥ १५८॥ अष्टनस्त्वंदत्तस्य च
गोराकारादेसो भवति सुपि परे । अप्यामिः ।
अष्टाम्यः । अप्यासु । मियाप्याः । मियाप्या ।
मियाप्यौ । मियाप्यानौ । मियाप्यौ । मि
याप्यानः । मियाप्याम् । मियाप्यानं । मियाप्यौ ।
मियाप्यानौ । मियाप्यौ । मियाप्यनः । मियाप्या ।
मियाप्यना । मियाप्याम्या । मियाप्यामिः ।
मियाप्य । मियाप्ये । मियाप्यः । मियाप्यनः ।
मियाप्यनो । मियाप्योः । सुपीति किं । अष्टकर्म
पाती विनः ।

रायः स्मि ॥ १५९॥ रे इत्यस्यात् भवति
सकारमकारादौ सुपि परतः । रा । राम्भारासु ।
पिबति । पिबराम्या । पिबरासु ।

*युप्पाष्टस्मदो ॥ १६०॥ एतयोरात्वं भवति
सकारमकारादौ सुपि परतः । युस्माभिः ।
अप्माभि । युप्मासु । अप्मासु ।

*आशिपि ॥ १६१॥ युप्पदस्यदोरात्वं भवति
आकारे इपि च परतः । युवा । आवा । त्वा ।
माभिस्वावि ।

य ॥ १६२॥ ल्योर्यो भवति सुपि परतः ।
लया । मया । लयि । मयि । युषयो । आषयो

पुसीदाञ्च ॥ १८५ ॥ इदमः इत्युपस्था
यु मवति पुंसि सौ । अय ।

*टौस्वनोऽङ्कः ॥ १८६ ॥ इदमः ककार
हीनम्पदः अनादशा मवति टौसि परे । अनय ।
अनया । अनयाः । मङ्क इति किङ्गमेनाहमकया ।

हसि स्तं ॥ १८७ ॥ इदमोऽङ्ककारम्पदः
स्तं मवति हकादौ सुपि परत । आम्मा । पमि ।
पम्पः । आमि । एपा । आसा । पपु । आसु ।
अक इति किङ्गमकाम्मा । इमकम्प ।

*अन्वादेशेऽञ्जा ॥ १८८ ॥ इदमोऽञ्जा मवति
अन्वादेशे कपितानुकषणे हकादौ सुपि परे ।
इमकाम्मा छात्राम्मा रात्रिमुपिता । अथो
आम्मा हिता च कृता । इमकस्य छात्रस्य कुम्भ-
मक्षोभनं अथोऽयम् क्षीरमपि । इमकस्य रात्रो
अनपयो दुर्बितीतः । अन्वाऽयम् मूल्याश्च अवस्थाः ॥

*टौसिप्येतन्मन्वेनात् ॥ १८९ ॥ इदमः एत
दस्य एतद्ववति अन्वादेशे टा—आत्—इ
इत्येतपु परतः । अनेन छात्रेण रात्रिरधीता—अथो
एनेनाहरन्मधीत । एतम् छात्रेण रात्रिरधीता ।
अथो एनेनाहरपि । अनयो छात्रयो क्षोभनं
क्षीर । अथो एनयोः रूपमपि । एतयो छात्रयोः
क्षोभनं क्षीरं अथो एनयोः रूपमपि । इमं छात्र
क्षेत्रमध्यापय अथो एनं क्षेत्रेपि । एतं छात्रं
काम्यमध्यापय—अथो एनं तर्कमपि । सु
क्षीरविमौ । अथो एनौ अगत् मानवति । दुष्टा
एतौ । अथो एनौ कोको मित्रति । वामिका इमे
देशा अन्वेनान् नमस्तेति । विनोता एतं अथो
एनात् पूजयति । इदं सर अमरा सेवेते । अथो
एनाद्विहास्य । एतत् कुम्भमर्धिनः सेवेते अथो
एनन्मिश्राणि च । अन्वादेश इति किं । देशवत्
मध्यापय इमं च छात्रं पश्य ।

इति क्षेत्रेन्द्रम्याकरणं स्रष्टव्यवर्गद्वितीयां श्रुतौ
पञ्चमस्थाध्यायस्य प्रथम पादः ।

द्वितीय पादः ।

यूजरेष् ॥ १ ॥ यूजरेरिम् मवति । माष्टि ।
माष्टी । माष्टु । माष्टम् । मार्जिता । मार्जितु ।
मार्जितम्प ।

किङ्गस्यपि वा ॥ २ ॥ किङ्गस्यवाधौ यूजे
रैव्या मवति । संसृजति । संमार्जति । परिम
युजतु । परिममाजतु । किङ्गीति किङ्गमाजन ।
अनीति किं ? मृष्ट । मृष्टवान् ।

म्यित्यपि ॥ ३ ॥ अजतस्य म्यित्यैषु मवति ।
पाकार । अज्याय । गौ । गावौ । गाव ।
ससावौ । ससायः ।

उकोऽतः ॥ ४ ॥ उकोऽकारम्यैवमवति म्यिति
परतः । अपाधि । पाचक । पाठकः । पाकः ।
पाठः । अत इति किं ? मृदक ।

इत्यस्वादेः ॥ ५ ॥ अपामादरस्य एवमवति ।
इति म्यिति परे । त्रैपुष्टिः । औत्स (भागः) वैनः ।

द्विकारिद्विपदादीपसत्रधपसामा ॥ ६ ॥
द्विकारादीनामादेरस्य वेवमवत्याकार । द्विकार्या
अने-द्विविकमुदकं । द्विपदायाः विकारः शाक्षप
मसः । दीर्घसत्र मव दापसत्रं पुण्य । ज्ञेयो
अधिकृत्य हतो ग्रंथः आमस स्वादादः ।

*वहीनरस्यैः ॥ ७ ॥ वहीनरस्यादेरस्य देकारो
मवति । वहीनरस्यापस्यं वैहीनरिः ।

केकयीमित्रपुष्टमपानां यादेरिष् ॥ ८ ॥
एतां यकारादेरिष् मवति इति म्यिति परतः ।
केकयस्यापस्यं केकयः । मित्रयोपायः मैत्रेविक-
या स्रष्टते । प्रसयादागतं मातृमुदकं ।

पदे य्य देयौर् ॥ ९ ॥ पदे परतोऽव्यादेरस्यः
स्थाने कृतयोपकारवकारयो एयौर् इत्यस्य
वादेशौ मवतः इति म्यिति परतः । वैयाकरणः ।

नाम । नामकः । गामुकः । गामकः । आनामः ।
आनामकः ।

अनन्ध्या ॥ १९ ॥ अनिबन्धोः कृम्या
एव स्यात् । अनकः । अनः । अननि । बन्धः ।
बन्धकः । अनधि ।

अध्व्युपोद्गम्यम् ॥ ४० ॥ उपोद्गम्यं रमि
यमो धमि एम भवति । उपरमः । उधमः ।
विधमा वा ॥ ४१ ॥ विपूवस्य अनेपमि वैज्ज
स्यात् । विधमः । विधमः ।

हीम्मीरीननूपसिस्माप्यातां पुग
पावैष ॥ ४२ ॥ हन्वादीनामाकारांतां न
नौ परे पुग्नस्त्वैष न । हपवति । स्मेपवति । रेप
वति । क्पावति । अपवति । क्षमावति । वाप
वति । स्वापवति । वापवति । मापवति ।

घातासाहाक्यावैर्णा युक्त ॥ ४३ ॥
घादीनां नौ युग् भवति । निघामयति । अप
पछावति । अवसाययति । आह्वययति सन्वाव
वति । वाववति । पावयति ।

धूमदीनलुङ् ॥ ४४ ॥ धूमदीमोर्णा युग्
भवति । विधूनवति । प्रीजवति ।

कृन्वामक ॥ ४५ ॥ कृन्वादीनां पावगागमा
भवति । कृन्वति । वरयति । गन्वति । रह
यति । मरयति । कृन्वति । मरयति । स्मृह
यति । गृहयति । पतयति । गोषयति ।

वा विधूनन लुङ् ॥ ४६ ॥ वातविधूननज्जे
नौ युग् भवति । पद्यक्यापवावयति । विधूनन
इति किं ? केपानावापयति ।

पातेर्लुङ् ॥ ४७ ॥ पातेर्लो लुङ् भवति ।
पानयति घीरमावाप्य । पाववति यम जैन ।
मा वा स्नेहद्व ॥ ४८ ॥ सा इत्येतस्य स्नेहद्वय
नौ युग् भवति । विनापवति । विनापवति

पृतं । स्नेहद्वयइति किं ? यमो विनापवति ॥
स्यो लुङ् ॥ ४९ ॥ ली इत्येतस्य लौ स्नेह
द्वय नुम्मा स्यात् । विलीनयति । विनापवति
आज्यं ।

रह प ॥ ५० ॥ स्नेहो वा पो भवति ।
आरोपवति, आरोहयति स्वयं जिनममः ।

स्फापो वः ॥ ५१ ॥ स्फापो लौ परे वादे
लो भवति । स्फाववति । स्फाववत । स्फाववति ।

सुवेतोऽगती तः ॥ ५२ ॥ सुवेतो भवति
अगत्यर्थे लौ परे । पुप्पाणि छातयति । फलानि
छातयति । अगताविति किं ? गां छादयति यद्धमा ।

स्यस्थऽभित्कपापीद्व्योऽनुपाऽयहादे ॥ ५३ ॥
त्वस्थे भित्तिभित् कफरे आप्यरे पूर्वस्य वदादि
वर्धितस्य इकारवस्यो भवति य वत्स आप्युप्परे

विहित । जटिका । कुटिका । जटिकिका । त्व
इति किं ? स्रका । तका । त्व इति किं पाविका ।

कारिका । अत्रापि यथा स्यात् । अनिदिति किम् ?
जीवका । मंदका । अनुकंपिता । देवका । अति

किं ? नटना । रम्या । आपीति किं ? पावक ।
अत इति किम् ? गाका । मौका । अनुप इति किं ?

बहुपरिवाजका मपुरा । अवदादेरिति किम् ? का ।
सका । विपका ।

स्यया ॥ ५४ ॥ स्ययत्ववर्तमान् आदीत्
स्यात् । दाक्षिणात्यिका । इहस्यिका ।

अनरिकामामिका ॥ ५५ ॥ अरकमामक
यारित्वं निपात्यते । यत्तन् कायति मरिका । मम

हयं मामिका ।

+ तारकाहृदवर्णका वयाति क्रियातोने
॥ ५६ ॥ तारकादया निपात्यते ज्यातिरादि

पर्थेषु । तारका मयत्रं । अहका विवादिनिवा
विदेष्टः । वजका वरवविष्टः । तारिका ।

अप्यो परियाजमस्या अप्यक । वरिकाज्यमत्र ।

स्यात् । बाम्यं । स्याम्यं । प्रबाम्यं ।

* सुनोऽसौ ॥ ७९ ॥ भुवेरधर्मे ष्ये कुर्न भवति ।
मोम्याः अपूपाः । अद्याविति किं । मोम्यं बस्त्रं ।

* निमाद्युक्तं चकि ॥ ७७ ॥ आम्नां युगेः
सकर्मं कुर्न स्यात् ष्ये परत । नियोज्य । प्रयोज्य ।
लङीति किं । नियोज्यं । प्रयोज्यः ।

कसस्याधि क्षं ॥ ७८ ॥ कसस्व क्षं भवति
अनि परे । अयुक्षि । अयुक्षाणां । अयुक्षातां ।
अपिष्ठि । अपिष्ठाणां । अपिष्ठातां । अपीति
किं । अयुक्षत् ।

बोम्बुहदिहसिहगुहो दे वस्य ॥ ७९ ॥ दुहा
विन्मः कसस्व वा उन्मभवति दे वस्याद्यौ परतः ।
अदुगम । अदुग्माः । अयुक्षत । अयुक्षवाः ।
अदिन्म । अदिन्माः । अपिष्ठत । अपि
क्षवा । असीद । असीदाः । अस्त्रिष्ठत ।
अस्त्रिष्ठवाः । न्यगूढाः । न्ययुक्षत । न्ययुक्षवा । द
इति किं । अस्त्रिष्ठत् । दत्त इति किं । अयुक्षामहि ।

ओतः इये ॥ ८० ॥ आकारस्याप् भवति
इये परत । निस्पति । स्पति । अति । अपच्छति ।
* क्षमां क्षीः ॥ ८१ ॥ क्षमादीनां क्षीर्भवति
इये परे । क्षाम्यति । क्षाम्यति । क्षाम्यति । क्षाम्यति ।
क्षाम्यति । क्षाम्यति ।

प्लिबुक्कन्वाचमां छि ॥ ८२ ॥ एषां क्षी
र्भवति क्षिति परतः । निष्ठीवति । निष्ठीवन् । नि
ष्ठीवेत् । न्वष्ठीवत् । क्षामति । क्षामन् । क्षामेत् ।
अक्षामत् । आक्षामति । आक्षामन् । आक्षामेत् ।
आक्षामत् ।

क्रमो मे ॥ ८३ ॥ क्रम क्षिति मनिमित्ते क्षी
र्भवति । क्रामति । क्रामन् । क्रामेत् । अक्रामत् ।
य इति किं । आक्रमते सूच्यः ।

गमिपुयमा छ ॥ ८४ ॥ एषां क्षिति परे क्षी
भवति गच्छति । गच्छन् । गच्छन्ते । गच्छन्ते ।

इच्छति । गच्छति ।

पात्राध्यास्यान्नाद्यानरुस्याति कसदा
पिबन्निप्रभवति ह्यनयच्छपश्यच्छीयसीदा
॥ ८५ ॥ पात्रीनां पिबद्भवो भवति क्षिति
परत । पिबति । पिबन् । पिबेत् । अपिबत् ।
क्षिप्रति । क्षिप्रत् । भमति । भमतः । तिष्ठति ।
तिष्ठत् । आमनति । आमनतः । प्रमिच्छति । प्रमिच्छत् ।
पश्यति । पश्यत । मच्छति । मच्छतः । क्षीयते ।
क्षीयेते । क्षीयति । क्षीयत् । क्षीयति ।

* सर्वेषां क्षेप्ये ॥ ८६ ॥ सर्वे क्षिति परत
षौ स्यात् क्षेप्येऽर्थे । बावति । बावतः । बावति ।
बावत् । बावन् । क्षेप्य इति किं । सरति ।

ज्ञाजनोर्मा ॥ ८७ ॥ एतयोः क्षिति वा
इत्यनमादेशो भवति । जानाति । जानीते ।
जान्यते । जायतां ।

य मः ॥ ८८ ॥ पू इत्येवमादीनां क्षिति यो
भवति । पुनाति । स्तुपाति । क्षिपाति ।

मिदेरेप् ॥ ८९ ॥ मिदः क्षिति पप् भवति ।
मेषति । मेषतः । मेषन् ।

कुसि ॥ ९० ॥ इत्येवम् कुत्येप् भवति । कुनु
इप् । कुविमयुः । कुविमदः ।

माज्जयो ॥ ९१ ॥ मे अगे च परे योरेप् भवति
अवति । वेत्ता । सुनाति । सोता । वरति । वर्ता ।

जागुरविमिषिक्किति ॥ ९२ ॥ जाग्रते
रक्ष्यभवति अविमिषिक्किति परतः जागरवति । जाग-
रक् । जागुः जागरी । जागरं जागरी जागरो वर्तते ।
जागर्धते । अविमिषिक्कतीति किं । जाग्रुविः ।
अजागरि । अजागार । जाग्रुत् । जाग्रुव ।

प्युक् ॥ ९३ ॥ येरुक् एप् भवति गागवो पर-
तः । दम्बोतति । बर्बति । वेत्ता । वेत्ता । वीति
किं । वीवति ।

मेदः ॥ ९४ ॥ इद एम् भवति मागयो

परत । अकामिष । कणित्या । अरणिपं । रणिता ।

यस्य मे पितृष्वि ॥ ९५ ॥ बस ध्युह
 एव स्मात्पितृष्वि मे परत । नेनिजानि ।
 बनेनिज । बनिषानि । बनेविष । बोनुषीति ।
 मोमुनीति । बस्येति किं । बेयानि मेव । गइति
 किं निनेवा बिबेवा मचीति किं । नेनकिमोमोकि ।

सुभोज्यस्य मित्रि ॥ ९६ ॥ एतयोस्त्व-
द्वितीयोर्मिनि विषेज्ज स्यात् । सुभै । सुभावहो
सुवामहै । जम् । जम् । जम् । जम् । जम् ।
किं ! साधोति । सोषधीति । बोमोति । वामधीति ।

• हस्त्युप्योरो ॥ ९७ ॥ उकारस्योत्पत्त्यात्
उपि सति हलाद्यौ पिति मे परत्वं । यौमि । यौपि ।
यौदि । नौमि । नौपि । नौदि । हकीति किं ।
अनामि । उप्येति किं । कुरोति । भोरिति किं ।
पमि । पति । पिरीति किं । कृत । कृत् ।

बोर्षोः ॥१८॥ ऊर्षोर्दिङि षिति ने और्षो
स्मत् । ओर्षोमि । प्राओमि । ओर्षोषि । ओर्षोषि
ओर्षोति । ओर्षोति ।

इत्योह ॥ ९९ ॥ कर्म केवळे हाचि पिति
गे जोल्लवति । मौजोः । मौजोः ।

॥ तृणेह ॥ १०० ॥ तृणेहिति तृणेः समोऽ
 आरस्य दत्तं निपात्यते हस्तिने परत । तृणेहि ।
 तृणेहि । तृणेहि । हस्तिनीति किं ? तृणहानि ।
 पितीति किं ? तृण ।

सुख ईद ॥ १०१ ॥ मृ हल्लेतनात्परस्य
ह्लादोः पिठो गसेड् भवति । प्रवीणि । प्रवीणि
प्रवीति । प्रवीत् । प्रवीत् ।

॥ यत्तुस्तोत्रं बुद्धं ॥ १ २ ॥ यदुक्तं
तुस्तुभ्यम् परस्मै ह्रस्वेऽपितो यस्य बहुव्रीहिः
गमा मयति । लब्धीति । लब्धिति । बाहुलीति ।
बोधयति । उनीति । दौष्टि । रणीति । रोति ।
रणीति । तौष्ठीत्यर्थः ।

इत्यस्तेः ॥ १०१ ॥ केवळे इत्यस्तेः
सेव्य इह मयतिमासीः।आसीत्।मकार्षीः।मकार्षीत्।

अद्वयोद् भादोद् ॥ १०४ ॥ स्वादिम्यो
 इत्यर्थेभ्य केचने इत्थिहे अद् भवति ईद् च ।
 अदत्त्वहेन । अरोदत् । अरोदीत् । अरोवः ।
 अरोवीः । अस्वपत् । अस्वपीत् । प्रापत् ।
 प्रापीत् । अभसत् । अभसीत् । अबलत् ।
 अबलीत् । आवत् । आव ।

यस्यतो वीं ॥१०७॥ यथादौ ते परे अ
कारांतस्य वीर्मवति । पचाभि । पचावः । पक्ष्मा
भि । पक्ष्वाव । अपचाव । अपचाम । मय्यत
इति किं पचसि । विनुवः । गइति किं केक्षव ।
सुपि ॥ १०६ ॥ अकारांतस्य वीर्मवति
यथादौ सुपि परत । सर्वज्ञाय । देवाभ्या ।

असि ॥ १०७ ॥ अकारंस्त्वदीर्ममति
असि परत । अर्मा । देवा ।

बहो मल्येय ॥ १०८ ॥ सखादौ बहुवचने
सुम्यन्त्रातस्य एतत् स्यात् । देवेभ्यः । देवेभ्यु ।
बहोषिति किं । शर्मान्मा ।

भोसि ॥१०९॥ अकारात्स्व गारेभ्यति ।
 भोसि परे । देवयो । धर्मयो ।

ॐ ति वाप ॥ ११० ॥ आर्जुनस्य गोरेभ्यस्ति
 टावन्ने ओसि परे । विषयः । विषयो । बहु
 रात्र्या । बहुरात्र्यो ।

कौ ॥ १११ ॥ आबंठस्यैवमिति कौ परे ।
हे कन्यके । हे पदुराने ।

*मोऽर्वायद्वयपः॥ ११२॥ द्वय - र्वा
 वस्य कौ मावेधो मवति । हे र्वा । हे वद ।
 ह वद्वयप इति किं हे र्वावेधो ववावहे वपावो
 *मोः ॥ ११३ ॥ शुचंशकस्य मो मवति कौ
 परत । हे गौरि । हे वामोह ।

+ससो वा किर्योः ॥ ११५ ॥ वसतस्य

शोषामृतमह ।

यदाचि ॥१५६॥ अथर्थात्म्य ईर्ष्यवति क्यपि परत । पुत्रीवति । मासीयति ।

भुपुङ्गवैर्भुनापादन्वयनाया ॥१५७॥ एव्य ईवु अघनादयः कथयता मिपात्यते । अघनायति । उदन्त्यति । कथयति । अघनीयति । उदधीयति । कथयति अन्यत्र ।

दोसोपास्यां किरीड ॥१५८॥ एषा उक्ता-
रादौ किति परे इत्य स्यात् । निहित । निहित-
वान् । दित्वा । दिति । अवसित । अवसित-
वान् । दित्वा । दिति । मितः । मितवान् । मित्वा ।
मिति । स्थित । स्थितवान् । स्थित्वा । स्थिति ।
किरीडि किं । कीडते । यावा ।

॥ द्वा प्रव ॥ १५९ ॥ द्यतेः किति अथविषये
इद् मयति । द्यितं वत । द्यितो मदी । मत
इति किं । निघात ।

॥ छय वा ॥ १६ ॥ छयते दधतेइव ईर्षा
स्यात् किति पर । अपच्छित । अपच्छितवान् ।
अपच्छात । अपच्छातवान् । निधित । निधित-
वान् । निघात । निघातवान् ।

बानोहि ॥१६१॥ बाध हिर्मयति किति
परे । हित । हितवान् । हित्वा । हिति ।

हाक-वित्ता ॥१६२॥ हाक-हिर्मयति कत्वात्वे
पर । हित्वा टात्वं गत । कत्वीति किंहीन ।
हीनवान् ।

दो ददो ॥१६३॥ दा इत्येतत्पुंल्लङ्गम्य
बद्धवति स्थिति परे । दत्त । दत्तवान् । दत्त्वा ।
दति । दारिद्रि किंदाते बहि । अवदाते मुर्ख ।

मद्वस्तोश्च ॥१६४॥ मद्व मेद्वस्तोश्च
वत्स्य दो मास्वकारोदका मयति स्थिति परे । मयत
पदं देवाङ्ग-मयत । मयत । मयतवान् । परिदावेन
निरातं वीक्षितं । मयतेति किंदापिच । अयः

इति किं । सद्गत् ।

॥ माहात्मा वार्जमेक्ता ॥१६५॥ मास्वत्स्य वाम
वा सो मयत्पारमे क स्ये पर । मय । मयत् ।
माविति किं । परीत ।

॥ निविस्वन्ववाद् ॥१६६॥ एम्यो वाम-आ
मे के दा वा स्यात् । नीत । निवृत्त । वीत्त ।
विवृत्त । सूत । सुवृत्त । मयत्त । मयुवृत्त ।
अवृत्त । अवयत्त ।

अय्यः ॥१६७॥ मकारादौ परे अपत्यो मयति
अय्यि । अय्यय । मीति किं । अय्यु ।

स्यो सः ॥१६८॥ सकारादौ अगे योरव
परस्य सकारस्य सवेभो मयति । कत्वाटा कव
स्त्वत् । विवत्तति । सीति किं । मयिष्यते । अय
इति किं । आस्ते । वस्ते ।

वासस्त्यो खं ॥१६९॥ आसोऽस्तेइव सकार-
स्य सकारादौ वरवत् स्यात् । कत्वाटिक्तति ।
आसि । मयिष्ये ।

रि ॥१७०॥ रवो सकारस्य खं मयति रे-
कादौ । कर्त्तरी । कर्त्तारः । रेकादौ अस्त सकारो
नाति न्मावत्स विषमानस्यात् ।

एदिङ् ॥१७१॥ रवो सकारस्य हो मयति
एकारे परत । कथहि । मयिष्ये ।

॥ दीधीवम्योरिवे ॥१७२॥ दीधी वेदी इत्येत
योरिवम्यकारयो परत स स्यात् । दीधीव दी
शिरेवमय । आदीपित । आदीपित । आदी
वयति । साधुदीधी । दीपिति । यकारे—आदी
प्याते । आदीप्य मय । आदीप्या । वेदीव वेतना
इत्ये । आवेपित । आवेपित । आवेपयति ।
साधुवेदी । वेपिति । आवेप्यते । आवेप्य मय
आवेप्याइवमयकारे इति किं । आदीप्यते । आवेप्यते ।
॥ योप्रवि ॥१७३॥ योप्रवकारादौ मय्याये
परत । अयिष्ये । आदीप्यते । आदीप्यते ।

आदीप्यातां । आदीप्यातां । आदीप्यक । वेम्यै ।
वेम्यावेह । वेम्यामहे । वेम्यावा । वेम्यातां ।
वेम्यक ।

स्सनि पीमापुरमकमकूपत्पदोऽय इत् १७४
एयामक इत् मवति सनि सकारावौ परत ।
मिस्सति श्वते । ममिस्सति श्वतु । मिस्सते । ममिस्सते ।
निमिस्सते । अपमिस्सते । विस्सति । विस्सते ।
भिस्सति । आरिप्सते । आकिप्सते । श्विक्कति ।
विस्सति । मिस्सते । सकारावभित्ति किं । विपत्ति-
पति । सनीति किं । दास्वति ।

राधो बवे ॥१७५॥ रावेर्बवावेऽय इत् मवति
सनि परे । प्रातिस्सति चौर । वम इति किं ।
आरिरास्सति जिने ।

आपृङ्गपृषामीत् ॥१७६॥ एयामवा-ईत्
स्वात् सनि परे । ईप्सति । वीप्सति । ईर्त्सति ।
दम इत् ॥१७७॥ वरेरव इत्तमीत् व
स्वात् सनि परे । विप्सति । वीप्सति ।

अवीन्नुको वे ॥१७८॥ चित्तकत्स मुचेरव
भोत्वं वा स्वात् सकारावौ सनि परत । मोक्कते,
मुक्कते वत्त स्वमेव । वेरिति किं । मुक्कति
कर्माणि मुनि ।

अत्स्योप् ॥१७९॥ अत्स्योप् मवति सनि परे ।
मिस्सवीत्सादि ।

हलोऽजाद ॥ १८० ॥ अजादेऽयत्स्यो-
प् मवति । अम्कौ । पणठ । आट । आट्ठ ।
मुक्कोकिवति ।

अर स्यामि ॥१८१॥ अरवत्सोप् मवति कवि
परत । अरवत्सोपिपति । पित्पविपते । सवी
ति किं । सप्तौ ।

अ ॥१८२॥ अत्स मादेसो मवति । पयो ।
निम्मे । मुक्कोकिवते ।

अर ॥१८३॥ अत्स आर्षस्य अत्स स्वात् ।

अके । मवते ।

अपो जप् ॥१८४॥ अयवत्स अप् मवति ।
अमार । वमौ ।

अरवत् ॥१८५॥ अरवत्स पर मवतिपफ-
नतु । पफणु । विष्ठासति ।

अट्टिपट्टो वा ॥१८६॥ अट्टिपट्टस्य अरवो वा
मवति । टिष्ठेव । विष्ठेव ।

कुहोत्तुः ॥ १८७ ॥ अत्स कर्गहकारवो
मुत्वं मवतिपफणुः । अगाम । मुदुवे । अहात् ।

अयक्यकपते ॥१८८॥ अयि अत्साऽकपते
कुहोत्तुर्भवति । कोक्यते । आसापते । अगम्यते ।
वेदीवेते । अक्यतेरिति किं । कोक्यते ।

अत्सपेरुणौ ॥१८९॥ अत्सपत्स्य उर्मवति औ
परे । मुप्पापयिपति । मुप्पापयिक्त् ।

अपुतेरि ॥१९०॥ अपुतेरत्स्य उर्मवति । वि
पुते । वेपुत्पते ।

अययो छिति ॥१९१॥ अयवेत्स्य छिति परे
उर्मवति । विम्यवे । विम्यवाते । विम्यविते ।

किटीजो वी ॥१९२॥ अयवत्स दीर्मवति
किवि किटि परत । ईवत् । ईयु । किटीति किं ।
इयाय । इययिब ।

आघत् ॥१९३॥ अत्सादेरत्स दीर्मवति
छिति परत । आटिब । आट्ठ । आट्ठ ।
आदिरिति किं । वववे । वववाते । ववविते ।

अज्ज ॥१९४॥ अत्स अट्ठदीत्स्य मुगागमो
मवति । आर्मग । आर्मगत्तु । आमत्तु । आनव ।

अमो ॥१९५॥ अमोतेत्स्य अट्ठदीत्स्य
ज्ज स्वात् । आनवे । आनवाते । आनविते ।
मियमार्भमिदं-अमोतेरेवाकातेवो ज्ज् कान्यत्स ।

आवत्तु । आवत्तु ।

अवोत्तु ॥१९६॥ अवतेत्स्य पिप्पत् मवति ।
वम्व । वम्वत्तु । वम्वत्तु ।

स्तनमास्त्यत्-अतस्तनत् । अदधनत् ।

*पेरिरऽनमात्रे ॥२१२॥ अनमादश्चम्य परी
रैवति सौ कच्यरे अनकस । अमीहरत् ।
अदधनत् । परिति किम् ! अविमजत् । अनमात्रे
रिति किमौलुनवत् । पाविति किं ! अररकत् ।

स्मृहस्वरप्रबन्धदस्त्यद्वाऽत् ॥ २१३ ॥
पपां चत्माह भवति कच्यरे सौ परत । सम्बद्धा
वापवादः । अस्तम्भरत् । अदधरत् । अतस्वरत् ।
अपमवत् । अममवत् । अतन्तरत् । अपस्पष्टत् ।
वा वेष्टिबेष्टयो ॥२१४॥ पतयाश्चत्स कच्य
द्वा स्यात् । अववेष्टत् । अविवेष्टत् । अपवेष्टत् ।
अविवेष्टत् ।

*गणश्चः ॥२१५॥ गणयतेस्त्वत्स कचि वा इ
संभति । अवीमजत् । अमगजत् । चकारावपीकवत् ।

इति नैनेद्रव्यकरण स्रक्प्राणवक्षिकायां

इसौ पंचमस्याप्याबन्ध

द्वितीयं पाद ॥२॥

तृतीय पाद ।

सबत्स्य द्वे ॥१॥ सम्बन्धति द्वे इति च पठ्य
द्वितयमधिकृत वेदितव्यं । के द्वे ये स्रक्वो
ऽन्तश्चत्तरतमे । वक्षति-वीप्सायामिति-ग्रामो
ग्रामो रमणीय ।

परो मि ॥२॥ प्रकृतमोर्द्धिरुक्तमो परोऽवयवो त्रिस्रो
भवति । मागवक्का ३ मागवक् । मागवक् मागवक्
इत्यानी शास्त्रसि आस्म । मिपदेसा न अरिस्माद्व ।

*पामृश्राऽमीह्याविच्छेदे ॥ १ ॥ मुखा
दिप्यर्थेषु वर्तमानम् पदस्य वाक्यत्वं वा द्वे कृते
भवत प्रागेव तरतमाभुत्सते । त्वनीहि त्वनीहि
इत्येवात्र सुनाति । अमीह्यामीह्येत्याऽप्यमशीते ।
मुक्त्वा मुक्त्वा व्रजति मोर्ध मोर्ध व्रजति ।
वरति वरति अथचर्च्ये । प्रागिति किं ! पठति पठति

तरा । पाविति किम् ! त्वनीहि ।

+ नानेवायापिकपानुपूष्य ॥ ४ ॥ मानवाये
आपिकप आनुपूष्ये चार्थे द्वे स्त । अमात्कावा
पणादिह मय्यां माप माप वेदि । मानेति किं !
इह मय्ययां माप वेदि । एवात्र इति किंपदं द्वौ
श्रीन्वा मापान्वेदि । मयो नम । कन्या कन्या
दर्शनीया । ज्येष्ठं ज्येष्ठ प्रबन्ध । मूले मूले
स्थूला । अत्रे अत्रे सुद्धा ।

+ चापसे ॥ ५ ॥ चापउर्ध्वे इ मवत् । अहि
रहि । बुध्यत्स बुध्यत्स । इत्स्वागच्छति इत्स्या
गच्छति क्पु पकायम् क्पु पकायम् । प्रथम्योगात्
त्रिरिति प्रयोगः । अहिरहिरहि ।

+ इतरद्वतपयो समानां स्त्रीमात्रे ॥ ६ ॥
समाचां समत्वन विधायमापानां इतरद्वतमांस्त्व
द्वे म्य स्त्रीक्यमात्रे । उभाविमावाभौ कतरा
कतरा अनयोराज्जता । कतमा कतमा अनवाय
ज्जता । इतरद्वतमयोरिति किं ! उभाविमावाभौ
कानयोराज्जता । समानामिति किं ! आभ्योर्ध्वं
कतराम्याज्जता । स्त्रीति किं ! उभाविमावाभौ
कतरोऽनयोर्विमव । माव इति किं द्वौ इमौ क्स्वी-
कौ । कतराऽनयोऽस्वी ।

* पूर्वमपमस्याऽन्वाविद्यम् ॥ ७ ॥ पूर्व-
प्रथमार्थे भवत अन्वम्मादतिशयात् । पूर्वं पूर्व
पुप्यति । प्रथमं प्रथमं पच्यति । अन्वप्रथम किं
पूर्वतर पुप्यति । प्रथमतर पच्यति ।

× मो पास्तस्योर्ध्वपूर्ण ॥ ८ ॥ णा द्वे म्य
अभिपूर्वर्धे ।

प्रमयम् प्रिम मय्य संकीर्णतय तय तय ।

उपोपपचते अथ उदुराजमयोद्व ॥

*सामीप्येऽप्योऽप्युपरि ॥ ९ ॥ पृष्ठं द्वे म्य
सामीप्येर्ध्वं । अथाऽप्यो वरकागिराज्यनि इत्यर्थे
उपप्युपरि स्वगतमानि । पार्श्वे इति

किं ? उपरि चन्द्रमा ।

* भाषयादेर्बोध्यस्य कोपाश्रयाऽसंमता ।
॥ १० ॥ बाष्पादेर्बोध्यस्य ॥ सप्तकोषार्थेषु ।
माणवका १ माणवक । अभिनीतका २ अभिनीतक
इदानीं आस्यसि बाष्म । माणवका २ माणवक ।
बाष्पादेरिति किं ? क्षामकं लस्यसि माणवक ।
बाष्मत्वमिति किं त्वारो देवदत्ता ददाति साधुम्ब ।
कोपादिभ्यिति किं देवदत्त गायम्बाञ्च गुक्तां ददेत् ।

* बीप्सायां ॥ ११ ॥ बीप्सार्थं हे मयत ।
वृद्धं वृद्धं सिंघतिरूपे रूपे अर्धमेषे वस सुमिश्र ।
एको वपत् ॥ १२ ॥ एकसम्य बीप्सायां
द्विक्रयो वसवद्भवति । सुकुपुं वत्पावो मयोवनं ।
एकेको मुंके । एकेका याति ।

* वृद्धं वा ॥ ११ ॥ बीप्सायां द्विसम्यस्य
सुर्वतस्य वृद्धं वा निपात्यते । वृद्धं तिष्ठत ।
वो वी तिष्ठत । वृद्धं वृद्धं । वृद्धां वृद्धां वृद्धं ।

* रहस्यमयोदाक्तिभ्युत्क्रांतियङ्पात्रमयाग
॥ १४ ॥ रहस्यायर्थेषु सुर्वतस्य द्विसम्यस्य
नित्यं वृद्धमिति निपात्यते । वृद्धं मयवत । वास
समनरकावभोज्यो वृद्धं मरुपटव्यानि शीमानि ।
वृद्धं भ्युत्क्रांता त्ववगमस्त्वित्वा इत्यर्थे । वृद्धं वज्र
पात्राणि प्रमुनक्ति ।

+ क्पातेऽभिष्यक्ते ॥ १५ ॥ क्पातेऽभिष्यक्त
अस्त्वत्साहचर्येण वृद्धं निपात्यते । वृद्धं गारु
पर्वतो । वृद्धं रामकस्मौ । क्पात इति किं ?
वो विस्वस्तगुरुवसौ । अभिष्यक्त इति किं ?
वो युधिष्ठिरार्जुनौ ।

* आवापे ॥ १६ ॥ आवाप पीडया द्वे
मयत । मयव कार्ये । गतगत । गतवत् ।
पतितपतित । गतगत । गतवत् ।

* पवत् ॥ १७ ॥ उत्तरे द्विषे वससेव कार्यं
मयति । इत्येवाप्रकारो द्वे त्वरेवोदाहरिष्याम ।

मकारे गुणाक्तया ॥ १८ ॥ मकारऽर्थे गुणो
कर्तृपा स्त मयव कार्यं । पदुमकार पदुपदु ।
पदुपदुबी । मृदुमृदु । मृदुमर्ग । काककफासिद्धा
पठितपठित । मकार इति किं ? शुक्ल ।
गुणोक्तिरिति किं ? गौरादीक । गामहनालदु
जातीय । मृदुजातीय ।

मियसुखस्याऽऽप्ये ॥ १९ ॥ मियसुखार
इत्यर्थे वा द्वेष्ट । मियमियेव इत्यादि । मियेव
दद्याति । सुखसुखन, सुखनापीते जनैर्द्र । अरुण्य
इति किं ? मिय पुत्र । सुखो रजः । सर्वे वां
मयावमिति सिंघत्रकं मयावमिति मियमिये ।
परेर्वर्नने ॥ २० ॥ परेर्वा द्वे मयत वर्न
मर्थे । परिपरि मियतेऽप्ये वृद्धो देव । परिमिय-
तेऽप्ये वृद्धो देव त्ववन इति किं ? मोदनं परिमियेति ।

पदस्य ॥ २१ ॥ पदत्वत्वमपिप्रकारो वेदि
तस्य आवापपरितमास । तत्रावोदाहरिष्याम ।
वाक्यस्य ॥ २२ ॥ अवनप्यासिद्धाणि

कारात् वातस्य वसति-पदस्य तमे' वर्मदो
वीनते । वर्मो मे वीनते । वाक्यस्येति किं ? मोदनं
वच । तव मयिष्यति यम मयिष्यति ।

वदादप्यादादौ ॥ २३ ॥ वदादित्यपादा
द्यामिति च द्वयमपि कृतं वेदितव्यं । वसति—
वरोवसत् । वर्मो वो रक्तु । वदादिति किं ?
युस्मान् वर्मो रक्तु । अपादाद्यामिति किं ?
धातिगावो भिनः सोऽप्यु युष्मकमपधात्मे ।
येन संसारतो गीतिरस्माकमिह व्याधिता ।

युष्मदस्यवोऽभिष्यासस्य बाम्नौ ॥ २४ ॥
वाक्यावयवात्सयात्परनोरपादादौ वर्तमानस्यो
युष्मदस्यवो अप इप् वा इत्येतद्वु स्थितयो
वाद्यौ इत्येतावमेवो मयत । बान् वा बी
वते । धीकं नो वीनते । बान् वा रक्तु । धी
कं नो रक्तु । बान् वा वत् । धीकं नो वत् ।

अभिज्ञान्यतेति किं ! शान युवाभ्यां कृतं । आ
वाभ्यां कृतं । स्वग्रहणं श्रूयमाणविमलप्रथं इह
मा मृत् । इति युष्मदुपाध्यायो ब्रूते इत्यस्मदुपा
ध्यायो ब्रूते ॥

परोपसृज् ॥ २५ ॥ अभिज्ञाच्छ्रुतयोऽतयो
र्बन्तसौ च । ज्ञानं चो दीयते । शीर्षं नो दीयते ।
ज्ञानं चो रक्षतु । शीर्षं चो रक्षतु । ज्ञानं च
क्ष । शीर्षं न क्ष ।

एकस्य तेमे ॥ २६ ॥ अस्मैकतयोस्तयो
स्तो मे इत्येतावादेशौ भवत । ज्ञानं ते दीयते ।
शीर्षं मे दीयते । ज्ञानं ते क्ष । शीर्षं मे क्ष ।

स्वामेपः ॥ २७ ॥ इवेकतयोस्तयो स्वा
मा भवत । मस्तिनामस्त्वा रक्षतु । मुनिमुग्रतो
मा रक्षतु ॥

न चवाहाऽह्वयोने ॥ २८ ॥ यादिमियेनि
तयो भान्नावादयो न भवति । ज्ञानं तुभ्यं च
दीयते । मद्यं च दीयते । युवाभ्यां च दीयते ।
आवाभ्यां च दीयते । युष्मभ्यं च दीयते ।
अस्मभ्यं च दीयते । ज्ञानं त्वां च पातु । मां
च पातु । युवां च पातु । आवां च पातु । युष्मा-
भ्यं पातु । अस्माभ्यं पातु । ज्ञानं त्वं च क्ष ।
ज्ञानं मम च क्ष । उपयोश्च क्ष । आचयोश्च क्ष ।
युष्मार्कं च क्ष । अस्मार्कं च क्ष । ज्ञानं तुभ्यं
वा दीयते । मद्यं वा दीयते । तुभ्यं ह दीयते ।
मद्यं ह दीयते । तुभ्यमह दीयते । मद्यमह
दीयते । तुभ्यमेव दीयते । मद्यमेव दीयते ।
योगप्रहर्षं किं ! ज्ञानं च च त्वं । शीर्षं च च त्वं ।

इत्यर्थेऽभिज्ञायां ॥ २९ ॥ इत्यर्थेऽभिज्ञायां
विज्ञायां वर्तमानैयोगे तयोर्बहुषु तत्र भवति ।
ज्ञानं तुभ्यं दीयमाणं संवत्सरागतो जन । मद्यं
दीयमाणं संवत्सरागतो जन । अग्नं त्वां सं-
मीस्वागत । मां समीस्वागत । अमस्तव कार्यमा

लोचयति । मम काव्यमाहात्म्यमिति । इत्यर्थेऽपि
किं ! जनो यो मन्यते । विज्ञायामिति किं !
जनो न वदयति ।

वाञ्छन्नादये ॥ ३० ॥ तयोर्वाभ्यावादयो
वा भवत्तन्नादये । धनं वा दीयते, युवा
भ्यां दीयते । ज्ञानं नो दीयते, आवाभ्यां दीयते ।
धर्मो वा पातु, युवां पातु । विनो नो पातु,
आवां पातु । धर्मो वा क्ष, युवमा क्ष । धर्मो
नो क्ष, आचयो क्ष । धर्मो चो दीयते । युष्म-
भ्यं दीयते । नो, अस्मभ्यं दीयते । धर्मं ते दीयते,
तुभ्यं दीयते । मे दीयते, मद्यं दीयते । विन
स्त्वा पातु, त्वां पातु । मा पातु, मां पातु । अमन्नादये
इति किं ! पूर्वं विनीतास्तद्वो गुरवो मानयति ।
यम शीर्षवतः तन्नो गुरवो मानयति । पूर्वं वि-
नीतादिमादिस्व पश्चाद्विद्वमादिस्तते इत्यन्वादेशोऽर्थः ।

पदाद्वापाः ॥ ३१ ॥ पदात्परं महर्षं तस्मात् परयो
र्वाभ्यावादयो वा भवति । विनीतत्वं आवाभ्येन
ज्ञानं च दीयते, तुभ्यं दीयते । मे दीयते,
मद्यं दीयते । एवं सर्वत्र ।

बोध्यं भाष्य ॥ ३२ ॥ बोध्यं परं ताम्नां
पूर्वं नेव-मादीय भवति । देवदत्तं तुभ्यं दीयते
मद्यं दीयते । त्वां रक्षतु । मां रक्षतु । बोध्यं
मिति किं ! विनो वा पातु । मागिति किं ! नमै
तत्सर्वं मास्मात् युष्मार्कं मुनिपुंगवा ।

नैकार्थे बोध्ये जातिः ॥ ३३ ॥ एकार्थे
बोध्यति वेर जाति सामान्यवचनं बोध्यात् ना-
स्तीति न भवति । अत्रिय अत्रिय त्वाहिन पातु ।
याध्रीर्दीयते ते आपुर्षद्वता । एकार्थ इति किं ?
अत्रिय ब्रह्मण युवां धर्मो दीयते । बोध्ये इति
किं ! अत्रिय धनवान् मे त्वं देहि । यातिरिति
किं ? अत्रिय अत्रिय तुभ्यं धर्मो दीयते ।

नवा वहा ॥ ३४ ॥ एकार्थे बोध्ये वदत पि

क्षेपवचने आतिः बोध्याता माम्नेव वा भवति ।
 दवा-धरण्याः बो दीयते युष्मभ्य दीयते ।
 नो दीयते । अस्मभ्य दीयते । देवा धरण्या
 ते भवतु, तव भवतु । मे भवतु, मम भवतु ।

पूर्वत्राप्रसिद्धं ॥ ३५ ॥ पूर्वत्रेति च
 असिद्धमिति च एतत् द्वित्यमाश्रितं शास्त्र
 आश्रयपरिसमाप्ते । पूर्वस्मिन् शब्दे स्यादसिद्धि
 पादधरण्यावे कर्तव्ये परं शब्दं सार्धपादम
 सिद्धं भवति । इत उत्तर च पूर्वस्मिन्
 बोधे कर्तव्ये परः परो भोगोऽसिद्धो भवति ।
 त आहु । आ इमौ । यथसम्प्राप्तसिद्धत्वात्
 वी-एवौ न स्त । अमुयै । अमुप्यात् । अतस्त्वा
 सिद्धत्वात् स्वाभावो भवति । पचन् । नसे
 वसमसिद्धं ।

शुक्लिन्न यक्षुर्मात्र कामिमानौबहत्सुगी ।
 पक्ष्मासीप्यु गोष्मिन्नान् कुर्वति पिपटीः सुमुत् ।

मलं सुम्बिपिकुत्तुकि ॥ ३६ ॥ सुप सुपि
 च विभि कृति दुष्टं च मति नसमासिद्धं भवति ।
 रात्रमि । रात्रम्या । रात्रम्य । ऐन्द्री
 एव न भवति । वृत्रहम्बा । वृत्रहमि । नत्वाप्रसि-
 द्धत्वापुम्न भवति । सुम्बिपिकुत्तुकीति किं । रात्री
 वति । वृत्रहच्छत्रं । नियमोऽर्थ-एतयोरेव नसम
 सिद्धं मान्त्र । इत्यर्थ । रात्रावका ।

न मु टासिपौ ॥ ३७ ॥ टास्त्राने टानिमित्ते
 च विभौ कर्तव्ये सुभावोऽसिद्धो न स्यात् । अमुना
 सुस्वस्य सिद्धत्वात् मुक्छणो नाभावः सुप्यदीत्वं
 च सिद्धं ।

+ तादेसस्तप ॥ ३८ ॥ त्वविधौ तत्त्वविधौ
 च एतस्य संस्कारादसिद्धो न भवति । शोभेन
 सरति वीरिष् । वृष्ट्य । वृष्ट्यवान् । त्वप इति
 किं । कश्च । कम्नवान् ।

+ पा पुष्टुकोः ॥ ३९ ॥ रेरेत्य कृत्वा च

कर्तव्ये पविपिरासिद्धो न भवति । सुतपा ३ अत्र ।
 अम्ना ३ छत्र ।

+ प्यो जुस्तारे ॥ ४० ॥ व्यभिभित्तुम्बारे
 कर्तव्ये आसिद्धो न भवति । मृप्यादि ।

+ पतुक्शुद्धित्व ॥ ४१ ॥ पत्न दुष्प्रजुत्वं च
 द्वित्वे सिद्धं न भवति । निपुपुपुत्तुत्तुत्तुपति ।

+ आदिर्द्वित्वे ॥ ४२ ॥ इत्यादयो द्वित्व कर्तव्ये
 सिद्धा न भवति । श्रोत्र । श्रोत्र । श्रोत्रा श्रोत्रा ।
 गङ्गो गङ्ग । यरो यर ।

* नो मूर्द्धते स्वं ॥ ४३ ॥ मूर्द्धते वर्तमानस्य न-
 कारत्वं स भवति । रात्रा । रात्रम्या । रात्रत्वं ।
 रात्रता । रात्रतरः । रात्रतम । मूर्द्ध इति किं ।
 देवान्द्विरन् । नद्याम्ना । नद्याम्ना । पदस्तेति
 किं । रात्रानौ । रात्रन ।

न कौ ॥ ४४ ॥ पर्वतस्य नकारत्वं स न
 स्यात् कौ परे । हे रात्रन् । हे तस्मन् ।

नपि वा ॥ ४५ ॥ नपुंसकं नलं न स्यात्
 कौ परत । हेचर्मन् । हे चर्म ।

मयोऽस्त्वयो मतोर्भोज्यमादिभ्यः ॥ ४६ ॥
 मकारोऽवर्णोऽत्यन्तकारोऽनेज्यार्थः । अनेज्यार्थो
 चरस्य मतात्वं स्यात् ववादीन्निहाव । किम्बान् ।
 इत्यन्वान् । शीछवान् । गुणवान् । विभावान् ।
 कक्षीवान् । वक्षवान् । भास्वान् । उदभित्तान् ।
 मयाहस्य इति किं । योमान्मयमादिभ्य इति किं ।
 यथमान् । जर्मिमान् । यमिमान् । चारुमतीत्यादि ।

सौ ॥ ४७ ॥ सुविभवे मतोर्भो भवति ।
 कपीवती । मपीवती । अदीवती ।

चर्मणस्यऽशीववाग्नीयत्कसीवदुपम्वत् ॥ ४८ ॥
 एते निपात्यते सौ । चर्मणसी नदी । मकारस्य ला-
 पवाया अर्थ निपात्यते । अदीवान् बंधोऽस्तंभि ।
 आसिद्धस्य च अदीमावो निपात्यः । पक्षीवान्
 राजगङ्गावर्षे अस्त्व अक्षीमावो निपात्यते । कक्षी

वान् । अपिहस्त्यर्थे कश्चाद्यन्त्यस्य कक्षीमाशः ।
रुमज्जान् । मन्त्रिपदवाञ्छे सवज्जस्य रुमज्जमाशः ।
साविधिं किं ! चर्मवती । अस्मिमान् । अकवान् ।
कश्चावान् । सवजवान् ।

* अम्पो चादन्वान् ॥ ४९ ॥ अम्पो सौ
च उदकस्य उदन्मतो निपात्यः । उदन्वान्
पटा मेपद्य । उदन्वान् समुद्रः अपि, आस
यस्य । उदकवानन्वत्र ।

रामन्वान्सौराज्ये ॥ ५० ॥ सौराज्येऽर्थे
रामन्वानिति निपात्यतः । रामन्वान् वेष्ट । राम-
न्वती पृथ्वी । सौराज्य इति किं ? रामवान् दक्षः ।

कूपो रो छाज्जुपादीनां ॥ ५१ ॥ कूपेः रेफस्य
अस्य भवति कूपादीत्युक्त्वा । कस्यते । क्लृप्तः ।
क्लृप्तवान् । क्लृप्त्यते । कस्यकः । अकूपादीनामिति
किं ? कूपा । कूप्याः । कूपायः । कूपीटः ।
कर्पूरः । कम्पटः । कर्पूरः ।

गे रयौ ॥ ५२ ॥ गे रेफस्य अदेशो भव
त्यस्यतौ परतः । द्यायते । पलायते । अभावि-
ति किं ? प्रायः ।

* निडुःमतेषां ॥ ५३ ॥ एषां रेफस्याऽप्यो
क्षे वा भवति । निडवतः । निरयते । दुर्जयते । दुर-
यते । दुस्तयते । प्रत्ययते ।

परेर्वाक्ययोगे ॥ ५४ ॥ परे रेफस्य को वा
वा भवति वादौ परे । पल्लवः । परिष । पर्यकः ।
पर्यकः । पल्लवयोगः । परिषोगः ।

+कश्चिद्विद्वद्दीनां ॥ ५५ ॥ अफिद्विद्वद्दीनां रेफस्य क
कारस्य अ वा स्यात्कश्चिद्विद्वद्दीनां अफिद्वि-
रामाणि । कर्म । कर्म । अल । अल । अफिद्वि ।
अफिद्वि । पूषा । पूषा । गुह्यं । गुह्यं । पीषा ।
पीषा । नञ् । नञ् । नञ् ।

* ग्रास्यि ॥ ५६ ॥ गिरितेः रेफस्य को वा म
कश्चादौ परतः । गिरति । गिरति । गालकः ।

गारकः । गालनं । गरजं । अचीति किं ? गीर्णं ।
* यद्वि ॥ ५७ ॥ प्रो रेफस्य यद्वि को भवति ।
निद्रागिरस्यते । निद्रागिरस्यते । निद्रागिरस्यते ।

* गरगर्भं विषाऽप्यग्रे ॥ ५८ ॥ अनयापि
प्राज्येगे च अस्तस्य अस्ते निपात्यतोगते विषागर्भः कठः ।
स्फोटस्य सं ॥ ५९ ॥ स्फोटस्य कठस्य सं
भवति । भवान् । विद्वान् । भवान् । पुष्पा ।
पदस्येति किं ? भवतौ ।

राहू ॥ ६० ॥ रेफादुत्तरस्य सकारस्य
सं भवति । कटविही । विही । मातु ।
निवर्माणार्थं योगः । रेफात्तस्यैव सं नान्य
स्य । ऊर्ध्वं । न्यमादः ।

धि वा ॥ ६१ ॥ अकारादौ परतः सत्संवा स्यात्
वाच्यः । आद्यः । आद्याः । आद्याद्यः ।
अकारादि । अकारादि ।

सुतो ह्यस्मि ॥ ६२ ॥ स्तन परस्य सक्ता
रस्य शक्ति परं सं भवति । अमैता । अमिष ।
अमिषा । अमिष । अमिषा । अमिष इति किं ?
अमैस्त । अमैति किं ? अमैस्त ।

प्राज्ञाः ॥ ६३ ॥ प्राज्ञाद् गो परस्य सक्ता
रस्य सं स्यात् शक्ति परे । अज्ञातः । अज्ञातः ।
प्राज्ञिति किं ? अज्ञातः । अज्ञातः । गारितिकिं ?
अकारादि ।

स्फाद् स्फोट्य च ॥ ६४ ॥ सकार-
कारयोः स्फादौ वर्तमानयो सं भवति शक्ति पदाते
च । सम । समवान् । सापुलकः । तद् ।
तप्यवान् । काष्ठतद् । आनष्ट । स्फादेरिति किं ?
न्यस्त । अक । अते वेति किं ? अमिषा । अमिषा ।

योः कु ॥ ६५ ॥ अकारस्य अकारादेशो
भवति अस्मिन् च । अस्मिन् । अकार । वाक् ।
पक्ता । पक्ता । पक्ता । अकारपक्ता ।

हो ह ॥ ६६ ॥ अकारस्य अकारादेशो भवति

अस्मिन्ते च । अडा । अडु । अडम् । गुडस्मि ।
गोडा । गुडवद् ।

दादेर्पोषि ॥ ६७ ॥ ककारादेर्पोषि इत्यथ
कारादस्यो भवति अस्मन्ते च । दम्भा । दग्धु ।
दग्धम् । कर्मेवनपक् । दादेरिति किं । परीपह
सद् । बोरेरिति किं । दाम्बिद् ।

वा ह्रस्वह्रस्वगुण्णिहो ॥ ६८ ॥ एषा
हकारस्य यो वा स्वात् अस्मन्ते च । द्रोम्बा ।
द्रोम्बु । द्रोग्धम् । द्रुक् । द्रोडा । द्रोडु ।
द्रोडम् । द्रुद् । मोम्बा । मुक् । माडा । मुद् ।
मोम्बम् । लुक् । लोडम् । लुद् । लोम्बा ।
ल्लिक् । ल्लेडा । ल्लिद् ।

नहो य ॥ ६९ ॥ नहेहस्व बावेस्यो भवति
अस्मन्ते च । संनद्ध । संनद्धवान् । नद्धा । नद्धु ।
नद्धम् । परीपत् ।

आहस्वः ॥ ७० ॥ आहो इत्यथो भवति
अस्मि । अत्यमात्स्वं ।

अमञ्जस्वमृजमृजममराजम्राजच्छब्दाः पाः
॥ ७१ ॥ अभादीनां उच्चारणकारणोऽयं अस्मन्ते
च भो भवति । मडा । मडु । मडम् । कमडु ।
मडा । मडु । मडम् । पागामुद् । सडा । सडु ।
सडम् । टीथमुद् । माडा । माडु । माडम् ।
कमडु । मडा । मडु । मडम् । वेवेद् । राडि ।
सुराद् । प्राडि । विम्राद् । मडा । मडु । मड
म् । धर्मपाद् । वेडा । वेडु । वेडम् । बिद् ।
परिम्राद् ॥ ७२ ॥ परमेहस्व निपात्यते पठति ।

एकापो बन्धो मप ऋपः स्रवाः ॥ ७३ ॥
भोरेकापो अस्मन्ते चोऽयमप्यो बन्धु तस्य मप
स्वात् सकारे च्ये च पठति च । भोस्मन्ते ।
अनुपूर्वाभमपु । पास्वतोऽनुपूर्व । मपमुद् ।
पास्वने । अनुपूर्व । मापुद् । एकाच इति किं ।
पास्वतिह्रस्वीति किं-पास्वित् । पठ इति किं ।

कोऽस्मिति । ऋप इति किं । दास्मिति । स्मोरिति
किं । बोद्धा ।

पः ॥ ७४ ॥ द्वातेर्ह्रस्वतस्य बन्धो मप
स्वात् अस्मि परत । वस्ते । वप । वपेः । वप् ।
+यलोऽप्येषां ॥ ७५ ॥ द्वातेर्ह्रस्वतस्य बन्धो
मप भवति अस्मन्त्येषामाभावाभावा मतेन । वाप ।
वाप् । वापः । दास्व ।

* येस्तयोः ॥ ७६ ॥ केतो मदुर्वतात्सयो
स्योरेकेषां मतेन मपस्वात् । दाद्धा । दाद्धा ।
दापः । दात्वाः ।

* अथ ॥ ७७ ॥ अदपातेः सप्ततास्तयोर्ह्रस्व
स्वात् । डम्बा । डम्बु । डम्बम् । अडम्ब ।
अडम्बाः । डोम्बा । डोम्बु । डोम्बम् । अड
इति किं । वपः । वप् ।

सुलो अशु ॥ ७८ ॥ अकः पदाति वर्तमान
स्य अशु भवति । सुवायाचार्यः । तत्त्वविधाति ।
अमप । शिन्दुव ।

पदो क सि ॥ ७९ ॥ ककाराकारो
ककारादेस्यो भवति सकारादौ परतः । कस्विति ।
तोऽस्विति । केस्विति । कस्विति । सीति किं द्वेष्टि ।

* द्राचास्य वा नाज्जत्पुमूर्ध ॥ ८० ॥
ककारादेऽप्यस्य परस्य तत्तत्रकस्य सकारस्य
मत्तं भवति इत्यथ पूर्वस्य-मदादीत्यवत्ता ।
भिजः । भिजवान् । छिज । छिजवान् । गूर्धः ।
गूर्धवान् । च आचरणे । जीर्धः । जीर्धवान् ।
द्रादिति किं । मुक्तः । मुक्तवान् । तस्येति किं ।
भिति । अमत्पुम्राभिति किं । मपः । मपवान् ।
पूतः । पूतवान् । मृतः । मृतवान् ।

स्कादेरोक्ता धोर्ध्वताऽप्यास्यः ॥ ८१ ॥
स्कारादेर्ध्वताऽप्यास्यः स्कारादेर्ध्वताऽप्यास्यः । परस्य
तत्तत्रकस्य भो-भवति । संमवान् । संमवान्
वान् । निद्राव । निद्राववान् । ममन ।

स्नानवान् । स्नादिरिति किं ? यातः । यातवान् ।
यात इति किं ? प्युतः । प्युतवान् । पोरिति
किं ? निर्मातः । मण्यत इति किं ? प्यातः ।
अपास्य इति किं ? प्यात । प्यातवान् ।
स्मात् । स्मातवान् ।

स्वाते ॥ ८२ ॥ स्वादिम्यः सतस्य नका
रावेष्टो भवति । क्षतः । क्षतवान् । क्षीनः ।
क्षीनवान् । पून । क्षीनः ।

अतश्च स्ते ॥ ८३ ॥ अकारतिम्यो स्वा
दिम्यश्च केतुकारस्य नो भवति । क्षीप्यः ।
पुनिः । क्ष्नि ।

ओदितः ॥ ८४ ॥ ओकारेतत्त्वकारस्य नो
भवति । पीन । पीनवान् । मन्म । मन्मवान् ।

क्ष्व ॥ ८५ ॥ कृत्दीप्तात् केतुकारस्य
नो भवति । क्षीमः । क्षीमवान् । दीप्तनिर्देश
किं ? क्षितोऽपि आत्म ।

* आघ्राप्राहीनुर्दोदपितर्वा ॥ ८६ ॥ एम्बस्तव
कारस्य नां वा स्यात् । प्राण । प्रात । प्राण
वान् । प्रातवान् । प्राण । प्रात । प्राणवान् ।
प्रातवान् । प्राण । प्रात । प्राणवान् । प्रातवान् ।
हीम । हीत । नुत्तः । नुत्त । समुत्त । समुत्तः ।
विन्नः । वित् ।

दयादिदिशोऽस्यर्थापादानजये ॥ ८७ ॥
एम्ब उतकारस्य नो भवत्यस्यसाधौ । प्रतिष्ठीन ।
सम्पन्नैः । सकुनेः । पक्षौ । आधून । अस्यधा
दाविति किं ? क्षीतो वात । उदकमुदकं कृपात् ।
पूतं वर्तते ।

ज्यो माद्ये ॥ ८८ ॥ पुनातेस्तवकारस्य नो
भवति नाष्टेऽर्थे । पूमा यवाः । मास इति किं ?
पूत बर्मे ।

सेः कर्मकर्धारि प्राप्ते ॥ ८९ ॥ सिनोतेस्त-
वस्य नो भवति प्राप्ते कर्मणि कतृत्वेन विवक्षितं ।

सिनो प्राप्त स्वयमेव । कर्मकर्तरीति किं ? सिनो
गठो प्राप्तेन । प्राप्त इति किं ? सिता पाषन शूकरी ।
निष्प्राणोऽप्रात ॥ ९० ॥ निष्प्राणोऽप्राते
स्तवस्य ना निपात्यतेऽप्रातेऽर्थे । निर्वाणो मुनि ।
अवात इति किं ? निर्वातो वात ।

हुम्ना दीप्य ॥ ९१ ॥ हुगुम्ना सतकारस्य
नो भवति तत्सन्निपाये दीप्य । हुन । हुनवान् ।
गून । गूनवान् वत्सः ।

शुप्यधोः क्षौ ॥ ९२ ॥ आम्ना सतकारस्य
ककारवत्कारस्यो स्त । शुष्क । शुष्कवान् ।
पक । पकवान् ।

क्षो मः ॥ ९३ ॥ क्षायतेस्तवकारस्य माद
क्षो । भवति । क्षाम । क्षामवान् ।

प्रस्त्यो वा ॥ ९४ ॥ प्रस्त्याप्यतेस्तवकारस्य
नो वा स्यात् । प्रस्तीत । प्रस्तीम । प्रस्तीतवान् ।
प्रस्तीमवान् । प्रपूर्व किं ? सत्त्वानवान् ।

कुस्त्रः ॥ ९५ ॥ कुर्गेर्विरपावर्चितस्य वा नि
पात्यते । कुस्त्रो वनस्पतिः ।

समुद्रः ॥ ९६ ॥ समुद्रधां परः कुस्त्रे नि
पात्यः । संकुस्त्रः । सकुस्त्रवान् । उकुस्त्र ।
उकुस्त्रवान् । निबमावमिद-समुद्रधामन मान्य
आह । प्रकुस्त्रा कृता ।

क्षीबकृषोत्क्रापाः ॥ ९७ ॥ क्षीबाक्षीनां व
क्षब्दस्य सं निपात्य । क्षीब । क्षीबवान् । कृषः
कृषवान् । उक्त्वापः । उक्त्वापवान् ।

* मिर्षं शकल ॥ ९८ ॥ मिदेः कस्य मत्वा
भावो निपात्यः शकलार्थेऽर्थे । मिर्ष । दारुल्लङ्घ
मित्वयः । मित्रमन्यत् ।

* विषं स्यातावर्ष ॥ ९९ ॥ कामावादिदेः कस्य
नत्वाभावो निपात्यः स्मात्पर्यायोऽर्थपर्यायो वा
भवति येत् । विषं विद्म्यात् । विष बर्मे । विषमन्यत् ।
कित्यस्य कुः ॥ १०० ॥ कित्या यस्य तस्य यो

कुर्वन् भवति । हृत्पङ्क । साहक । असाहक ।
स्वप्रवृत्त्याहसद्विधि सिद्धे ।

• ननेर्षो ॥ १ १ ॥ मद्य मो पत्रस्य कुवा
भवति । जीवनक । जीवनक ।

ससमुपो रि ॥ १ २ ॥ सकारस्य पवातस्य
समुपस्य रिभवति । भिन । संयतः । सजू ।

अहन् ॥ १ ३ ॥ अहानिस्त्वस्य पत्रस्य रिभवति ।
अहोम्यां । अहोमि । दीपाहाः । काक ।

× रूपरात्रिर्यावर ॥ १०४ ॥ अहो रिभवति
रूपादिषु परत । अहोरूपं गत । अहोरात्रिरा
गता । अहोरयावर । एष्विति किं । अहोरात्रि ।

रोमुपि ॥ १ ५ ॥ अहो रेफवेसो भवति
अमुपि परे । अह । अहरति । अहर्गच्छति ।

अमुपीति किं । अहोम्यः ।

+ वाऽहर्पस्यादिषु ॥ १ ६ ॥ अहरविना पत्या
दिषु रां वा स्यात् । अहर्पति । अहर्पतिः ।

गीपति । मी पति । मयेला राज । मयेतो राजः ।

यमुमुमुभस्वनहुतां दः ॥ १०७ ॥ बन्धा
दीना सकारहकारमा दकारादशा भवति ।

मुनिद्वत् । मुनिद्वयत् । उतासत् । पर्वण्यत् ।
उत्पासद्वयां । पज्जद्वयां । स्वनहुत् । स्वनहुद्वयां ।

स्वनहुति । पदम्भेति किं । विद्वम्भति ।

निपि घा ॥ १०८ ॥ बोः सकारस्य निपि वो
भवति । अपघाद्वयात् । अन्यघाद्वयात् ।

मिपि रिवा ॥ १०९ ॥ वाः सकारस्य वा रि
भवति निपि परत । पञ्च दध्य । अक्कारस्यं,
अक्कारस्यं । अन्वगाम्यं, अन्वगाम्यं ।

द ॥ ११ ॥ पादकारस्य रिवाभवति निपि ।
वत् दः । अभिनस्य । अभिनस्यं ।

मा नः ॥ १११ ॥ वापङ्कारस्य मो भवति ।
मघान् । मघान् । मघान्म्यां । मघान् ।
मघान्म्यां ।

म्योः ॥ ११२ ॥ वार्मकारस्य नावेसो भवति
मकारवकारयोः । वंगन्मि । वंगन्म । वंगन्म ।

दी योरिगु ॥ ११३ ॥ रेफकारांत
स्य योरिक उदः दीर्मवति । गी । जू । पू ।

भाभी ॥ गीम्यां । पूम्यां । पारिति किं । मुनि ।
हृत्पङ्क ॥ ११४ ॥ हृदि परे रेफ

वकारांतस्य म कुलुबभितस्य योरिगु दी
र्मवति । गीषः । दीषः । विदीर्मः । दीर्मवति ।

सीम्यति । अमकुलुर इति किं । पुर्व । दिव्य ।
कुर्मात् । कुर्मात् ।

उदाः ॥ ११५ ॥ उह्मूतयो रेफवकारयोरि
गु दीर्मवति । कुर्वते । तूर्वति । कीर्तवति ।

पतिरीन्ना । पतिरीन् ।

वाऽहर्पे माऽहसोऽहोः ॥ ११६ ॥ अह
सोऽहसकारस्य वात्सस्य वर्णमात्रस्य उत्पं दस्य व

मत्वं स्यात् । अहं । अमी । अमूत् । अमूमां ।
असेरिति किं । अहस्यति । अह कुर्वं ।

× वाऽहर्पे ॥ ११७ ॥ अहर्पतत्त्वाऽहसो वा
त्सस्य वर्णमात्रस्योत्पं दस्य व मो वा भवति ।

अत्राचार्यमतमेव —
परत केचिदिच्छति कचिदिच्छति पूवत ।

उभयाः कचिदिच्छति केचिदिच्छति मोभयो ॥
अत्रमुपह । अत्रमुपह । अत्रमुपह । अत्रमुपह ।

अहृत्पेरी ॥ ११८ ॥ अहृत्पु वचमानम्वाऽ
दसा वात्सस्यैकारस्य ईत्वं रवात् । अमी ।

अमीभि । अमीम्य । अमीषां । अमीषु ।
अहृत्पिति किं । अहृत् कम्बे ।

वापयत् प ॥ ११९ ॥ वात्सस्य दे पो
भवतीत्यवापिकारा वरिनस्य । वृत्तते । भा

गच्छ मो विमदशा । वानमद्वयं किं । पराना
वा नृत् । इति किं । अनेत्यन्वाप्यवा ववा
स्यात् । अमीदीर्घः ।

* मोक्ष मस्यमिहादेर्ज्यं दूत पा ॥१२॥

श्रीशूत्रवर्जित प्रत्यमिवाये वतमानस्य वाप्य
स्य टे पो वा स्यात् मो छन्दस्व न । अमिवायव
देवदत्तोर्ज्यं मो । आयुष्मानपि देवदत्ता ३ ।
आयुष्मानपि देवदत्त । अमिवायवे देवदत्तोर्ज्यं
मो । आयुष्मानेपि मो ३ ॥ आयु
ष्मानेपि मा । अश्वीशूत्र इति किं । अमिवा
यवे-गार्हपत्यं मो । आयुष्मती मव गति ।
अमिवायवे रुपबद्धोर्ज्यं मा । कुक्षस्वसि रुपबद्ध ।

* दूरादपूत ॥ १२१ ॥ दूरात् पूने-आहव
मान वाक्यस्य टे पो वा स्यात् । आगच्छ मो
विवदत्ता ३ ॥ पक्षे न भवति ।

हैहयपामक ॥ १२२ ॥ हैहयो
प्रयोगे तयारेव पो वा भवति । है ३ देवदत्त
आगच्छ । आगच्छ है ३ देवदत्त । है देवदत्त
आगच्छ । आगच्छ है ३ देवदत्त । है ३ देवदत्त
आगच्छ । आगच्छ है ३ देवदत्त । पक्षे-ह
गुरुदत्त आगच्छ । गुरुदत्त आगच्छ ह ॥

* सनुतोऽनस्पस्याऽप्यकस्य रो ॥१२३॥
स्वकारस्य अद्विजितस्य च शरित्यस्यास्यस्यापि टस्य
पक्षस्य पो वा स्यात् । आगच्छ हे कच्छ ३ स
चित्स । आगच्छ हे कच्छचित्स ३ । आगच्छ हे
कच्छचित्स । दे ३ वदत्त । देवदत्ता ३ च । देवदत्ता
३ । पक्षे न भवति-देवदत्ता । अनुदत्त इति किं ।
कृष्णमी ३ ३ । कृष्णमित्रा ३ । रोरिति किं ।
देवदत्त । वकारात्परस्य मा मूत् । एकस्यति
किं । अनेकस्य रो टिना च सहायोगपदार्थ ॥

* ओ मारमे ॥ १२४ ॥ ओमित्येव मारमे
मणामात्रस्यादान पो वा स्यात् । ओ ३ मूत् । वृषमं
पवित्रं मयमत । पक्षे न मारमे इति किं । ओ दद्यामि
हेः पृष्ठोक्तौ ॥ १२५ ॥ पृष्ठोक्तौ मतिव
यन हः पो वा स्यात् । अकाशी केदार देव

दत्त । अकाशपि ही ३ । अकाशपि हिष्टाका
विति किं । अकाश हि कृत् देवदत्त ।

* चितीव ॥ १२६ ॥ निवित्ततस्मिन्निवाये
प्रयुज्यमाने वाक्यस्य टेः पो वा स्यात् । राभा
वित्र मूपा ३ ३ पक्षे न । चितीति किं । अनि
रिच मायात् । इव इति किं । कर्त्तृभिदाह ।

* माचो विचारे ॥१२७॥ विचारे वर्त्तमा
नाय माचः पूर्वम्ब वाक्यस्य टे पा वा भवति
अहिर् ३ रञ्जु । अहिनु रञ्जु । सायुनु ३
पुरुषो नु । पक्ष न ।

* प्रतिभ्रुतिषु ॥ १२८ ॥ प्रतिभ्रुत्पाविषु
वर्त्तमानस्य वाक्यस्य टे पो वा भवति । गां मे
वहि मो । हव ते दाम्भ्यामि ३ । अनित्य स्रब्धो
मक्तिमहति ३ । वदत्त मो किमात् ३ ।

पूजिते ॥ १२९ ॥ पूजितेर्ज्यं टेः पो वा
भवति । शोमनः स्वस्वसि वदत्ता ३ । पक्षे न ।

* कोपादौ द्यौ ॥१३०॥ कोपाद्विषयेषु
टेपापो भवति औ परतः । मायवक् ३ मायवक् ।
अनिनीतका ३ अनिनीतक । इदानीं शास्त्रसि
वास्मेत्यादि । न च पक्षे ।

* मर्त्संज्यतरस्य ॥१३१॥ मर्त्संज्यंज्यतर
स्यैकस्य वा पो भवति । चोरा ३ चोर चोर वच
विष्यमि स्वा । मारुविष्यामि स्वा ।

* मिहोऽप्येसस्यांगेन ॥१३२॥ मर्त्संज्यं
मिहवत्स्य वाक्यात्तरपदाकाशस्य वा पो भवत्यग
द्यध्वेन योगे । अग कूजा ३ इदानीं शास्त्रसि
आस्म । पक्षे न । मिह इति किं । अग वदत्त
मिह्या वदति । अंगेनेति किं । वदत्त कूज
इदानीं शास्त्रसि आस्म । मर्त्स इति किमंगानी
प्य मोदकं दाम्भ्यामि ।

* सयासीन्नेपे ॥१३३॥ एवर्धेषु मिहवत्स्य
वाक्यात्तरपदाकाशस्य टे पो वा भवति । स्वय पो

दमं भुङ्क्ते उपोष्यायं शक्तून् पाययति । पुत्राश्च
सप्यीष्टे दमं चक्रेत् कुरु इमाम् च गच्छ । पक्षे न ।
*ममास्तुतो प्रतिपद ॥१२४॥ पक्षे सदुक्तौ
च प्रतिपदं टे पो वा भवति । अगमा १ पूजा
इन् प्रामा इन् इववता १ । अगमा २म् जिन
दत्ता १ । पक्षे न । ममोक्त्योऽपि किं ?
त्वं प्रामं गच्छ ।

*ममाञ्जलिचिह्नारमस्यमिवावेचोऽप्येष्टेरादि
दुत्तर ॥१२५॥ ममादिपञ्च वाक्यस्यति वर्तमान
स्यादिषड्वक्त्यस्य एव आकारः पो भवन् इदुत्तर
आकारः पो भवति । अवास्तसा १ इ । अवा
पटा १ उ । सोमनः सस्वसि आग्निमृता १ इ ।
सोमनः सस्वसि । पटा १ उ अन्वेतम् । गृहा
१ इ उत वसतौ । आयुष्मते स्तः पुत्रपुत्रा
उ । ममादिष्विति किं दम्बोऽपाठयिष्यामि स्त्वा ।
एव इति किं ? मद्रकासि कुमारी १ । अत इति
किं ? मद्रासि गौः १ । अवरिति किं ? अपा
का १म् आदना १म् कन्ये १ ।

यजसि संपौ ॥१२६॥ एषः स्वाने यौ
इदुक्तौ तयोऽरिदुक्तोरुपरि यकारवकारादसौ स्तः
सविबिबद्धामाम् । अन्ना १ मिदं । पटा १ वत्र ।
अपीति किं ? अन्ना १ इ गर्त । पटा १ उ गर्त ।
संवाविति किं ? अमा १ इ इव । संवावित्वाधिकार
व्याचक्षुष्योऽयम् ।

इति त्रैलोक्याकरय सञ्चरिषचन्द्रिकायां
द्वितीयाध्यायस्य
तृतीयः पादः ।

चतुर्थः पादः ।

पुमः सत्यं परे सीसुह ॥ १ ॥ पुम इत्ये
तस्य मर्त्यं पश्यति वर्तमानस्य जन्मपरे स्वामि परतः

सीरादसः सुचपागम पयविज भवत । पुंस्त्वानं,
पुंस्त्वानं । पुंस्कोक्तिः । पुंस्कोक्तिः । पुम-
सं वाक्यमतीति पुंस्त्वानी । पुम्वानी । पुंस्त्वानी ।
पुंस्त्वानीति किं ? पुम्वानी । पुमागः । पुमासः ।
अम्पर इति किं ? पुंस्त्वानी ।

मदस्यप्यप्यज्ञान ॥ २ ॥ नकारस्य पश्यत
स्वाम्यरे छवि सी सुकौ स्तः ममानुसम्बं विहाया
मर्षोरुत्तादयति । मर्षोरुत्तादयति । मर्षोरुत्तादयति ।
मर्षोरुत्तादयति । मर्षोरुत्तादयति । मर्षोरुत्तादयति ।
किं ? मवान् करोति । अमसान्तिवि किं ? मवान्
चिनोति । अम्पर इति किं ? मवान्तरुक् ।

*कांस्कान् ॥१३॥ कान्तरुक्त्वस्य कानि परे सी
सुकौ विपात्तौ । कांस्कान् । कांस्कान्त्वस्य ।

*समः स्तुति ॥१४॥ समुद्रस्य इमाः सकारे
परे सम सी सुकौ स्तः । सत्कर्त्ता । सत्कर्त्ता ।
स्तुत्यर्थे किं ? संस्मरति । सीति किं ? संवत्कार ।

*नूनं पि रीकृत्वा ॥ ५ ॥ नूनस्यस्य
पकारे परे रीरादेवः स्वचागमः पयविज स्तः ।
नून्पादि । नून्पादि । नून्पादि ।

मगद्वत्त्वपवता रिक्ताद्वत्त्वस्योः ॥६॥
एतां कौ रिक्ता भवति तदेवाज्जस्यस्य च मोक्षं ।
हे मगोः । हे मयक्त् । हेमोः । हे भवन् । हे
अपोः । हे भवन् । कविति किं ? हे मगद्वत् ।
हे भवतौ । हे अपवता ।

*मोक्षार्थोऽस्ति ॥७॥ मङ्गलात् ओम्कारादव
र्णाच्च पात्य रेयो भवति—असि परतः । मगोयत्र
मोयत्र । कवाम्ने । देवायासते । मङ्गलौकारः किं ?
गोरत्राभसीति किं मोक्षस्यसिरोरेति किं पुनरत्र ।

*अपोऽस्पष्टः स्तः ॥८॥ अस्यां नकारपकारयो
रस्यस्य स्तं च नवस्यासि परतः । मोयत्र । मो
अत्र । परतु । पर उ । तपु । त उ । पदसेति
किं ? नयनं ।

+भाऽनुप्यात् ॥ ९ ॥ अवणाताग्रयोरस्पष्टः
स च वा मवस्युर्भवेत्तद्वि परत । पटविह ।
पट इह । पटविह । तमाहुः । तमाहुः । तयोऽहुः ।
अनुजीति किं । पटवु । पट उ । भादिति किं
अवोमत्र । अवो मत्र ।

हस्ति ॥ १० ॥ व्याः स्वं मवस्याधि हस्ति
परत । नित्यार्भमिद । मगो वेहि । वेवा याति ।
हृहहसति । अग्नि हस्तिवि किं । हृहृह करोति ।

*नुम्योऽम् ॥ ११ ॥ नुः मकारांतस्य च
पदस्य अं इत्यनुत्वारो भवति हस्ति परे । य
भम्यते । यमं शृणोति । पाप हति । हस्तीति
किं । इदमत्र ।

नभाऽप्यदति शक्ति ॥ १२ ॥ मकारस्य
मकारस्य आपदति वर्तमानस्य अ भवति शक्ति
परतः । वसांसि । वेसांसि । पुंसि । अपवांस
इति किं । मगवान् सातः । सतीति किं । गम्य* ।

समाद् ॥ १३ ॥ समा मकारस्य मकार
एव निपात्यः राक्षसौ कर्मति परत । समाद् मरत ।
रुक्ता कुक् कुक् शरि वा ॥ १४ ॥ मकारणकारवो
कुक् कुक् वा त्तः शरि परे । प्रादृच्छेत् ।
प्रादृच्छेत् । प्रादृच्छेत्सुपण्डितो सुपण्डिते सुपण्
छेत् । शरीति किं । प्रादृच्छेत् ।

नक्षिदुक् ॥ १५ ॥ पवांतस्य नकारस्य
सफरे शुन्वा स्यात् । कुर्म्यच्छेत् । कुर्म्यच्छेत्
कुर्म्यच्छेत् । सीति किं । कुर्म्यच्छेत् ।

दनाद् बुद्धसोऽयः ॥ १६ ॥ दकारांतमकारा-
न्ता सकारस्य इषोऽयमवर्णितस्य बुद्धागमो
भवति । मपुच्छिदसीदति । मपुच्छिदसीदति । महा
नृसाधुः । महान्साधुः । इति किं । मपुच्छिद पंडे ।
मरच इति किं । अटव्योति ।

मयो बोऽप्युम ॥ १७ ॥ मयः परस्य उमः
मो वा भवति मयि परे । मयमत्र । मयु मत्र ।

किम्बुष्णं । किमु उष्ण । उष्णस्य मयं । उद्
अस्य मयं । मय इति किं । उष्ण उच्येति । अचीति
किं । मयु मयतु ।

कम्पा कमुद्सु मात् ॥ १८ ॥ प्रात्परो मो कम्
तर्थात्परात्प्राऽयः मित्य कमुद् भवति । कुक्काष्टे ।
सुगण्डिह । कुर्म्यच्छास्त । प्रादिति किं । प्रादृच्छेत् ।
अचीति किं । पठन् रमते ।

हो डि स्वं ॥ १९ ॥ डकारस्य डकारे परे स्वं
भवति । गूढं । छीढं ।

रो रि ॥ २० ॥ रेफस्य रेफे परे स्वं भवति ।
अभीरवेन । पुनारमते ।

* अंतेऽ ॥ २१ ॥ अंते वर्तमानस्य रेफस्य अः
इति विसर्जनीया भवति । देवाः । कविः ।
मात । अंत इति किं । स्वरत्र ।

क्षपरे स्वरि ॥ २२ ॥ रेफस्य विसर्गो भवति
क्षपरे स्वरि परतः । नरः स्वरकः । पुरुषः स्वरति ।
कुप्योः ॥ २३ ॥ लभूतयो कर्णपव
र्गयो क्षपरे स्वरि परत रेफस्य विसर्गो भवति ।
वासः क्षात्रं । अग्नि प्यात ।

*क पौ च ॥ २४ ॥ स्वरि वित्तयोः कुप्योः
परतः रेफस्य *क *प इत्येतावादेशौ भवतः
विसर्गश्च । अतः करोति अंत करोति । क *क-
नति । क लमति । अतः *पवति । अत
पवति । वृक्ष *ककति । वृक्ष पकति । कुप्यो
रिति किम् । कभ्यरति ।

शरि सध ॥ २५ ॥ रेफस्य सकारादेशो
भवति विसर्गश्च शरि परतः । कदसेत् । कदसेत् ।
कप्येह । क पंडे । कस्सरति । क सरति ।
अतः पठोमते । अतः पठोमते । अतीति किं । क पठति ।

रेष सुपि ॥ २६ ॥ शरि सुपि रे सो
भवति विसर्गश्च । पवन्सु । पय दानियमाधोऽयं
योग । रेरि कारानुबन्धस्यैव सुपि सत्यविसर्गो

मान्यस्य । गीर्णु । धृनु ।
+ सस्यरे ख वा ॥ २७ ॥ सस्यरे धरि
रफस्य सं मरति वा । पतमस्यरति । वेगमस्यरति ।
वेन मस्यति । कम्कंदति । कम्कंदति । कः
संदति । सस्यर इति किं क सारति । कम्सरति ।
छवि ॥ २८ ॥ रेफस्य सकारादसो मरति
छवि परत । करिद्वयति । कडछर । कस्युधति ।
कडरति । कडीछते । कम्सरति ।
कुप्पास्येऽसोः सि ॥ २९ ॥ कर्गोनर्गा
दौ त्य परे स्तिरचितस्य रेफस्य मिथवति । कस्य
कस्य इपासेऽसोऽहस्यं । यद्यस्त्वाम्यति । पयस्क-
सं । सप्तिचं । पयस्यासं । त्य इति किं पयः
पिबति । अमेरिति किं । मुहुः काम्यति ।
* रेरेव काम्ये ॥ ३० ॥ रेरेधरानुवर्धस्यैव
काम्ये त्ये सिरादेसो मरति नम्यम्य । पयस्काम्यति
रोरति किं पू काम्यति ।
* निर्नुर्बोदिनतुरादिआनुसः ॥ ३१ ॥
निरादीनां रेफस्य सिर्मेवति कुप्पो परत । निष्कूप ।
नियं । कुप्पुवं । कुप्पीनं । बहिष्कुरु ।
बहिष्पिब । वतुचं । वतुप्पशी । आरिष्कृत्य ।
आरिष्कृत । मातुप्कुर्यात् । मातुप्पब ।
मवपुरसोस्त्योः ॥ ३२ ॥ रतयोस्तिरस्योरेफस्य
विमरति कुप्पो परत । नमस्कृत्य । नमस्कृता ।
नमस्कृत् । नमस्कृत्प्रम् । पुरस्कृत्य । पुरस्कृत्यो ।
मोरिति किं वम कृत्वा । पुर कृत्वा
तिरसो वा ॥ ३३ ॥ तिरसो रेफस्य सिर्वा
मरति । तिरस्कृत्य । तिर कृत्य । तिरस्कृता ।
तिर कर्ता ।
नुष ॥ ३४ ॥ सुर्मउस्य रेफस्य सिर्वा म्यात्
कुप्पा परत । टिकुरु । टिःकुरु । टिःकुरु ।
टिण्ड । टिःपड । टिःपड । टिःपड । टिःपड ।
येति । वि करोति । विपचति । विपचति ।

वि पचति । वनुप्करोति । वनुप्करोति । वनु
कराति । वनुप्पठति । वनुप्पठति । वनु पठति ।
इमुसोऽपशायाम् ॥ ३५ ॥ इमुसंतस्य रेफ
स्य सिवा म्यात् कुप्पोरेन्यान्यपेशायाम् । सप्ति
प्कराति । सप्तिप्कराति । सप्ति करोति । सप्ति
पिबति । सप्तिपिबति । सप्ति पिबति । वनुप्पड्य
ति वनुप्पड्यति । वनु संड्यति । वनुप्पाति । वनु
पाति । वनु पाति । इमुस इति किं पयः कुह ।
अपेशायामिति किं । तिष्ठतु सप्ति पिबतम ।
नैकाऽप्येऽहिये ॥ ३६ ॥ इमुसारेफस्य सिर्न
मरति कियपशदीनेकाऽर्धनदम्बवा कुप्पापशदायो
सर्ति कासकं । वनुः पीतक । पशार्थ इति किं ।
सर्तिपुमे । अकिय इति किं । सप्तिपिबते ।
सऽप्युस्यस्य ॥ ३७ ॥ इमुसा रेफस्या-
प्युस्यस्य से सिर्मेवति कुप्पाः परत । सप्तिपुई ।
सर्तिप्यानं । वनुप्पडं । स इति किं । आम्ता
सर्तिपिब धीरे । अमुस्त्वत्यति किं सत्सर्तिपिबुड ।
कृषयिकंसकुंमकुप्पाकर्षोपात्रेऽप्योऽप्य ॥ ३८ ॥
इकम्यादिपताः परस्यासोः रेफस्य से अमुस्त्वत्य
सिर्मेवति । अयस्कार । अयस्कृत्य । अयस्कृता ।
अयस्कृत्य । अयस्कृत्य । अयस्कृत्य । अयस्कृत्य ।
पयस्याव । अत्र इति किं । यी क्करा । वृक्करा ।
अस्तरिति किं स्वा कृत्य । मात-कार । अमुस्त्वत्येति
किं । सुपयस्कार ।
सिरोऽपसाः पदे ॥ ३९ ॥ अमवोरमुस्त्वत्य
रेफस्य पदे परत से सिर्मेवति । तिरस्यं ।
अयम्पुं । स इति किं । तिरस पदं ।
* कस्कादिषु ॥ ४० ॥ पनु वर्तमानस्य रेफस्य
सिर्मेवति कुप्पोः परत । कः । कोतलुतः ।
मास्करा । अयसिड । इत्यादि ।
* किणास्तसे व ॥ ४१ ॥ कर्गोण्म्या
परस्य सकारस्य सेव यो मरति । इत्यादिपरो

श्रेयः । वक्ष्यति—स्यादेष्टव्यो । वासु । ग्रानिषु ।
सिषेव । सम्पिष्काम्यति । किमोरिति किं ? माम्यति ।

नुम्भरः ॥ ४२ ॥ किण्म्यां परो यो नुम्
भर् च तस्मात्सम्भो यो भवति । सम्पीणि ।
बन्नुपि । सम्पि पु । वनुःपु ॥

स्यादेष्टव्यो ॥ ४३ ॥ ताम्नां त्यसकारस्य
आदेशसकारस्य च श्वेद्यो भवति । एषु । एषा ।
सुप्यप । साधुपु । कर्तुपु । दिवु ।

शास्वत्पसां ॥ ४४ ॥ किण्म्यां परस्य
एषां सकारस्य वा भवति । सिष्टः । सिष्टवान् ।
सप्यते । ब्रह्म ॥

पणि चाणिस्तोरेबास्वित्स्यत्सह ॥ ४५ ॥
पणि पत्न्यते सनि परे चात्परस्य सकारस्य
वादेद्यो भवति प्यवानां स्तोत्रेभ्यः स्वदि स्वदि
सहो विहाम । सिषेवमिपति । सुप्यापमिपति ।
मुप्यति । निषनोऽयं—गिस्तोरेव पणि पत्न्य
मान्यस्य । सुसूचति । सिषिचति । एवकार इष्ट
नियमार्थः । जिहो यप्यवेति माम् । असी
पिबत् । मुद्याव । यपीति किं ? सिषेव । पत्नानि
होस्त किं ? सिषासति । सुप्यति । नकारप्रहारं
किं । म्यतिमुपपिषे । आदिति किं ? प्रतीपिपति ।
आस्वित्स्यत्सह इति किं ? सिषेवमिपति । सिम्भा
वमिपति । सिवाहमिपति ।

सममेवो ॥ ४६ ॥ संज्ञेयं तस्य पणि चात्
रस्य रो वा स्यात् । सिषेवमिपति । सिषेवमिपति ।
गेः सूत्रसुसोस्तुस्तुमोऽय्यपि ॥ ४७ ॥
येरिष्यवात्तरोपो एषां सकारस्याटि सत्यजस्यपि यो
भवति । परिपुजोति । विपुजोति । अमिपुजोति ।
पर्यपुजोत् । मिपुजति । विपुजति । परिपुजति ।
न्यपुजत् । विप्यति । निप्यति । अमिप्यति ।
अप्यपत् । नमिनायममिहोमि । अम्यप्योत् ।
मिहोति । विहोति । परिहोति । अमिहोमते ।

निहोमते । अमिहोमते । अम्यहोमत् । गेरिति
किं ? दधि सुनोति ।

* स्यासेनिसेषासिचसमसंनोऽय्येष्टस्य च
॥ ४८ ॥ स्यादीनां गे परममटि चे च सत्य
सत्यपि अस्य च अस्य यो भवति । अनुष्ठास्यति ।
निष्ठास्यति । विष्ठास्यति । अमिष्ठास्यति ।
परिष्ठास्यति । अनुष्ठास्यत् । अनुष्ठौ । अमि
पेजवति । निपेजवति । परिपेजवति । अम्य
पेजवत् । अमिपिपेजवति । निपेजति । विपे
जति । अमिपेजति । परिपेजति । न्यपजत् ।
निपिपेज । विपिचति । निपिचति । परिपिचति ।
अमिपिचति । अप्यिचत् । विविपिचति । विप
चति । निपचति । परिपचति । अमिपचति ।
अप्यचत् । विषपञ्च । परिप्यचते । निप्यचते ।
विप्यचते । परिपिप्यचते ।

सदाऽयमेव ॥ ४९ ॥ अप्रसंगे परस्य सदेः
यो भवति । निषीदति । विषीदति । परिषीदति ।
न्यपीदत् । निपीषचते । निपसाद । अमिपिप
स्यति । अप्रतेरिति किं ? मतिर्सादति ।

स्त्रामे ॥ ५० ॥ गेः परस्य स्त्रमे यो भवति ।
मिह्यन्नाति । मतिह्यन्नाति । परिह्यन्नाति ।
विह्यन्नाति । मत्स्यह्यन्नाति । मतिह्यन्नाति । मतिह्यन्नाति ।

* आश्रयाऽविहूरोर्त्वाद्य ॥ ५१ ॥ अवा
प्रेरुत्तरस्य स्त्रमेः पकारादेशो भवति आश्रमे—अवि
हूरे ऋषि आश्रमे । अवाह्यन्नात्ते । अवाह्यन्ने स्त्रमे ।
अहो सुमटस्यावर्त्तमः । पयति किं ? अवाह्यन्नात्ते
वृषत् । अवाह्यन्नादुपर्वत्तमः ।

येन्य स्त्रनोऽयने ॥ ५२ ॥ वेरवाचोत्तरस्य
स्त्रनेः यो भवति—अयनेऽर्धे । विप्यवति ।
अप्यवत् । विप्यवत् । अप्यवत् । अप्य
व्यवत्ते । अयन इति किं ? विस्वनाति सुवेगः ।

* परिनिषेः सेवः ॥ ५३ ॥ एम्यः सेवतेः

गिम्बस्य परस्वास्तेः यो भवति मकारावायवायौ
च परे । मादुःस्मात् । मादुः भन्ति । निष्पात् ।
निर्गति । अमिष्पात् । अमिपति । प्रादुर्गैरिति किं ।
वपि स्वात् । यजपीति किं । अनुस्य । अनुस्य ।

॥ निर्दुःसुने समस्यविस्वपोऽय ॥ ७२ ॥
निरादिभ्य परयो समसुत्थाः स्वपश्चात्का
रस्य पा भवति । निःपमः । दुःपमः । सुपम ।
विपम । निःपूतिः । दुःपूति । सुपूति । विपू
ति । निःपुसः । दुःपुसः । सुपुस । विपुस ।
अव इति किं । दुःस्वमः ।

विदुष्वपीपरे स्वसं ॥ ७३ ॥ एभ्य
स्वस्य नो भवति । विदुषं । कुदुषं । धमी
दुषं । परिदुषं ।

कपेर्गोत्रे ॥ ७४ ॥ कपे स्वस्य नो भवति
गोत्रेऽर्थे । कपिदुषं । गोत्रे इति किं । कपिस्वस्य

मौर्वाचममिसम्यापदिश्रिक्तेकुशकङ्गुमभि
पुमिपरमेवार्हिर्विष्पग्नेः स्वः ॥ ७५ ॥ एभ्य
स्वस्य नो भवति । गोष्ठ । जेष्ठ । आगष्ठ
भूमिष्ठः । सम्यङ्गः । अपष्ठः । द्विष्ठः । त्रिष्ठः । कुष्ठः ।
षेकुष्ठः । छकुष्ठः । षंगुष्ठ । मभिष्ठः । पुमिष्ठ ।
परमेष्ठ । बर्हिष्ठः । विविष्ठः । अगिष्ठ ।

॥ यद्योऽग्रगत् ॥ ७६ ॥ मात्परस्य स्वस्य नो
निपात्यते अग्रे गत्वर्धे । मध्ये गौः । पृथोऽग्र्य ।
सुपामाविपु ॥ ७७ ॥ एषु वर्तमानस्य सक्का
रस्य नो भवति । सुपामा । विपामा । निःपामा ।
निषेव । सुपभि । परमेष्ठी । सुप्तिस्त्वावि ।

॥ मात्सुपस्त्वे ॥ ७८ ॥ मात्परस्य सक्कारस्य
क्ते स्वात् सुवतात् विहिते सक्कारादौ स्वे परत ।
सप्पिप्या । सप्पिप्यं । सप्पिप्यं । सप्पिप्यं ।
सप्पिप्यं । माविति किं । गीस्तरा । वृस्तरा । सुप
इति किं । मिपुस्तरा । विपुस्तरा । वादिग्रहण
किं । सप्पिस्वात् । त्य इति किं । सप्पिस्तरति ।

निसोऽनासेवायां तप ॥ ७९ ॥ निस यो
भवति-अनासेवायामर्थे तपतौ पर । निप्यसं हि
रप्य । निप्यसा अरातय । अनासेवायामिति
किं । निस्त्वपति सुवर्णो सुवर्षकार ।

॥ निनद्या स्नातेर्दास्य ॥ ८० ॥ निनद्याम्नां
स्नातेः यो भवति दास्येऽर्थे निप्यः दाने । नदी
प्य मत्तये । कुदुह इत्यर्थः ।

॥ प्रत स्नात सूत्रे ॥ ८१ ॥ प्रतः परस्य स्नाते
यो भवति सूत्रेऽर्थे । प्रतिप्यातं सूत्रं शुद्धमित्यर्थः ।
प्रतिस्नातमन्यत् ।

॥ म्नात स्तौ ॥ ८२ ॥ प्रतेः स्नानस्य नो
भवति सूत्रे स्तौ । पृतिप्यान सूत्रमित्यर्थः ।
स्नाति किं । पृतिस्नानं ।

॥ नर्णेऽभिनिष्ठान ॥ ८३ ॥ नर्णे स्तौ अभि
निष्ठां स्नानस्य यो निपात्य । अभिनिष्ठानो
विस्तर्ग । अभिनिष्ठानोऽन्यत्र ।

॥ विष्टारस्तदसि ॥ ८४ ॥ वे परस्य स्तारस्य
नो निपात्यते छत्रोऽर्थे स्तौ । विष्टारः पक्षिष्ठ ।
विस्तारोऽन्यत्र ।

॥ वृक्षासने विष्टार ॥ ८५ ॥ वेः परस्य वृक्षस्य नो
निपात्यते वृक्षासनपोरवर्ण । विष्टारं वृक्ष । विष्ट
रमासनं । विस्तरोऽन्यत्र ।

॥ गमियुषि स्थिर ॥ ८६ ॥ गमि युषि इत्यवर्ण
स्थिरस्य यो भवति स्तौ । गमिष्ठिर । युषिष्ठिर ।

॥ एस्यज्जा ॥ ८७ ॥ अकारावात्परस्य सक्कार
स्य नो भवत्येकारे परतः स्तौ । वारिषेय । वीषेय ।
हरिषेय । एतीति किं । हरिसिंह । अग इति
किं । विष्पक्तेनः । इण इति किं । भर्मसेनाचार्यः ।

॥ माद्व ॥ ८८ ॥ मवाभिनाः छत्रात् सक्का
रस्य यो ना भवति एकारे स्तौ । मरणिषेय ।
मरणिषेय । रोहिणिषेय । रोहिणिसेनः । अम
इति किं । अमयुक्तेनः ।

* पदाम् ॥८९॥ पदाग्रस्य सकारस्य वा न
स्यात् । दधि सिञ्चति । गण्डु मुनोति ।

* बहुः ॥९॥ बहुस्त्यास्यस्य षो म स्यात् ।
बहुसक् ।

साद् ॥ ९१ ॥ सातः सस्य षो म स्यात् ।
मुनिसात् । अग्निसात् । दधिसात् । मधुसात् ।

सिञ्चा यङि ॥ ९२ ॥ सिञ्चे सस्य वा न
भवति ऋङि ऋत । सेसिञ्चते । अभिसेसिञ्चते ।

सेषो गतौ ॥ ९३ ॥ सेषतगत्वर्थस्य षो
न स्यात् । प्रतिषेप गा । अभिसेष याः । गता
विति किं । प्रतिषेचति पापं मुनि ।

निस्तब्धप्रतिस्तब्धौ ॥ ९४ ॥ मि
प्रतिस्तब्धौ स्तमे पत्तमाबो निपत्यत । निस्तब्ध ।

प्रतिस्तब्ध । ॥

सोड् ॥ ९५ ॥ सोड्भूतस्य सोड्भो न स्यात् ।
विसोडा । परिसोड् । परिसोड्भ्यो । सोड्
भूतस्येति किं । निषहत् । विषहते ।

* स्तब्धसिधुसहस्रसि ॥ ९६ ॥ एषा कधि
परत पत्नं ग्रास्ति । मत्ततस्तमत् । पर्यसीषित् ।

असीषित् ।

मुञ्जः सन्त्ये ॥ ९७ ॥ मुञ्ज सति स्वे न
परत ऋकारत्वेद्यो न स्यात् । मुञ्जपदीति मुञ्ज ।

अभिरोप्यति ।

सत्स्वैश्वर्यास्ति ॥ ९८ ॥ सत्स्वैश्वर्यो
वात्पर्यास्ति परत षो न स्यात् । निषछाद ।

अभिष्वैश्वरे । अभिष्वैश्वर्ये ॥

* षो नो णोऽभिन्ने ॥ ९९ ॥ ऋकाररेषाम्नां
परम्भ मकारस्य क्तत्वे भवत्यभिन्नपक्षे षेचौ

निमिषनिमिषौ भवत । कुप्णाति । पुप्णाति ।
निष्पेज । मूर्ध्व । वर्ध्व । दीर्घ । पुष्पज ।
रेफेज । गिरिषा । मेरुषा । वर्ध्व । गर्ध्व । गर्ध्व ।
अभिन्ने इति किं । मुनिर्भवति स्वर्ग ॥

* भावपदस्यात् स्तौ ॥ १०० ॥ पूर्वपदस्या
त्पातरस्य नकारस्य नकारादेशो भवति स्तौ ।

पुष्पजं । लेखनी । धर्मजं । शीघ्रं स्त्री ।
स्त्विति किं । दीर्घनासिकाः ।

* अगाः ॥ १०१ ॥ यकारात्तान्नकारस्य षो
न भवति । प्रममन ।

* कोटराभ्यो वनं ॥ १०२ ॥ कोटराभ्यो
परं वन विधियन्ते स्तौ । कोटरावने । मित्रका

वर्ध । सिधुकावर्ध । सारिकावर्ध । पुरयावर्ध ।
एव्य इति किं सतपवर्धनं । मनोहरवर्धनं ।

मौञ्जश्वर्धनः श्वरेषु मुञ्जसर्पायुक्ताकाशर्पाश्च
स्त्वदिरात् ॥ १०३ ॥ एव्यो वननकारस्य षो

भवति । प्रवर्ध । अमेवर्ध । अंतर्वर्ध । निवर्ध ।
शरवर्ध । हनुवर्ध । मूतवर्ध । वीनूलावर्ध । काश्च

वर्ध । आश्ववर्ध । स्वदिरवर्ध ॥

* द्विष्यञ्चभ्यो वृक्षौषधिभ्योऽनिरीकादि
भ्यो वा ॥ १०४ ॥ द्विष्यञ्चभ्यो वृक्षौषधि

वाधिभ्यो निरीकादिरहितेभ्यो वनस्य नत्व णो
वा स्यात् । दारुवर्ध । दारुवर्धनद्वीवर्ध । श्वदीवर्ध ।

वृक्षवर्ध । वृक्षवर्धनं । श्रीदिवर्ध । श्रीदिवर्धनं । कोट्रवर्धनं ।
कोट्रवर्धन । द्विष्यञ्च इति किं च दारुवर्धनं । मद्र

दारुवर्धनं । राममापवर्ध । वृक्षौषध्या इति किं ।
वितुवर्ध । अनिरीकादिभ्यो इति किं । इरीकावर्ध

कुपरवर्धनं । तिमिरवर्धनं । समीरवर्धनं ।

+ प्रायाऽप्राप्तीः ॥ १०५ ॥ आम्नां नी
नकारस्य षो भवति । प्रायणी । अपायी ।

* मस ॥ १०६ ॥ मे पते मसो मकारा
बद्धो भवति । प्रगता वासिका अस्य-ममसं मुसो

निर्गस ।
अताञ्जः ॥ १०७ ॥ अकारात्तातरस्याह
नस्य क्तत्वे यवतिपूर्वाहः । अपराहः । मत् इति किं ।
मिरह । दुरन्धः ।

नेषा षो मवति । मविनचति । मविनचति ।
परिमिभिनचति । परिनिमिनचति । अपात इति
किं ! मविनचति । अकृष्णायमिति किं ! मवि
कृषति । मविनचति । अतादिप्रहजमुपेक्षार्थे ।
मविनेत्यति । मविचकार । मविचस्तात् ।

इताऽनितः ॥ १०२ ॥ इक्ष्वात्ताङ्ग परम्पा
नित्या वा म्यात् । पवापति । पपनिति ।
इत इति किं ! मापति ।

अने च ॥ १०३ ॥ ग परम्पाविनेर्भाभ
स्वित्स्वित् च । परापति । इमाप ।

हो ॥ १०४ ॥ गरनित्तर्ग नकारौ विनि
यम्बते । मापिभिषति । वरापिभिषति । मापि
सात् । परागित्तर्ग । इति किं ! मापिभिषेत्ता
घ्न । १०५ ॥ मे परम्प हंतर्पा मवति ।
महम्बते । परिहम्बते । महम्बने । परिहम्बन ।

वा ङा ॥ १०६ ॥ मेहंतेर्भा वा स्वात्
मकारवकारयो परत । पूहन्वः । पूहन्म ।
पूहन्व । पूहन्म ।

कृत्य पाऽमापूप्स्वमृगम्पापीवपोऽपः
॥ १०७ ॥ अपकारात्ताङ्ग पराग्रादिब्रिक्तस्यो
परम्प कृष्णनकारस्तात् परम्प वा मवति ।
पूवानं । परिवापीव । पूवदने । पूविण । मही
पदान । इतीति किं । मवादुम । अप इति किं ।
मभुगन । पूमुगनवात् । अमापृतिरिति किं । पूगानं ।
परिमानं । परिभवनं । पमरुगे । पूरने । पूरु
मने । पूगवने । पूगवने । पूरनं । अप इति किं ।
निष्पानं । पुष्पानं ।

मुयीगादुर ॥ १०८ ॥ ग परम्प यो
इवादेरेव गुमि तति ह्यन्यत्राप्य वा मयति ।
मयानं । मयाने । मयानं । अमापृते ।
मुयीति किं । मुपसति म निषवः । पवम्प ।
इवा गीति किं । पूनचनं । यामये । इत्यनिय

मार्थमेवकारः । मुम्पवेवावृतिरिति मा मृत् - मोहवं ।

मिहकिमुक्तो वा ॥ १०९ ॥ प्यंतात् हक
परात् इनुकम्प योः कृष्णकारस्य ये परत्न वा
यो मवति । मवापनं । मवापनं । मवाप्यमार्थं ।
मवाप्यमार्थं । मक्कोपय । मक्कोपनं । ममाहव ।
ममाहमं । इक्ष्वाहव किं । मेहम्प । पराहम्प । इनुक
इति किं । मवहम्प । अमावृतिरिति किं । मवावता
मवावन्त । मवावन्त । मवावन्त ।

नित्तर्गनिष्पानिर्दा ॥ ११ ॥ गरदुर्गोऽ
व परवां विवापीनां कृति परे वा वा मवति ।
मविनचने । मविनचन । मविनचनं । मविनचनं । मवि
नचनं । मविनचनं ।

मिर्बिण्ण ॥ १११ ॥ निम्पूर्वादिद परम्प
कृष्णकारस्य यो निष्पत्य । निर्बिण्णः प्राप्तावीत् ।
मत्तरोऽपनया दप ॥ ११२ ॥ मत्त
दकारात्परम्प अवनम्प हंतरेव वा म्यात् दप
ऽपे । अतरयय । अगहंता वेष्टः । दप इति
किं । अतरययं ।

इनुत्तुस्तो मपय ॥ ११३ ॥ सङ्गरे चर्गे
तकार तर्गे सङ्गरे तर्गे च मिमितमिदित्तो
मेप्ये सति जत्वं म स्वात् । रघना । निरघन ।
अचना । मृत्तया । उपाचनं । वृपत्तय । वृहन ।
दहन । मदनं । शदपन । रसन । वचनं ।
तीर्जनं । मचनं । मचनं ।

पदेऽनाकृष्यइति ॥ ११४ ॥ आदृहीन
पद मप्ये सति यो नपस्यदति । मचनद ।
मापृमचनेन । मचुरंगमागन । अमापीति
किं वयाजदं । मिपीते । मचनीति किं । मचुरंगमपय ।
पि घ्न ॥ ११५ ॥ पमप्य सति हंतर्गे म
स्यात् । मचति । मचप्यः । पीति किं । मचप्यः ।
मुम्पाप्यपु ॥ ११६ ॥ मुम्पाप्यपु पद
च मकारात्परम्प वा स्वात् मुम्पाप्य । मुम्पाप्यः ।

एप्नाति । कृन्तु । सुतनरी । हरिर्नरः ।
मीनन्दीत्यादि । नरान् । मापान् । दोषान् ।

नृतर्येकि ॥ १३७ ॥ मृतेर्येकि वा नास्ति ।
नरान्मृते । नरैर्नृति ।

स्तोः इधुना इधु ॥ १३८ ॥ सकारवर्गयाः
सकारवर्गान्मां योगे सकारवर्गो भवतः ।
कश्चते । विनाशप्रसंगतः । तपश्चरति ।
बन्धश्चिनाति पुण्यं । सुमिश्रितानि पापकर्म ।
त्वक्चम्पा । त्वक्चरति । त्वक्चपति । त्वक्चरति ।
त्वक्चकारः । त्वक्चारेण । त्वक्चः । याथा ।

धुना धुः ॥ १३९ ॥ स्तोः सकारवर्ग
गो भकारवर्गान्मां योगे भकारवर्गो स्तः ।
कप्यधिक । कहीकते । पुरुषकथयति । वेष्टा ।
तहीकत । तह्यकारेण । तह्यनि । तह्यदोषते ।
भवाप्यकारीयति ।

ठानास्नगरीनचते ॥ १४० ॥ पर्वतादोः
परेषां पर्वतोऽप्युर्भवति । कप्यां । कप्यगरी ।
कप्यवति । मिनमात्रोऽयं याग - पर्वताहारपा
मय दुर्नान्यस्य । पट्त्वं । पट्त्वं । पट्त्वा ।
मपुच्छिर्त्तवति नरकोतलासुतच्छिर्त्तवति दुःखं ।
न ताप्यि ॥ १४१ ॥ पश्चरे परे तर्गत्व
नास्ति । तीर्थहृतोदधः । महापथः । गीति
किं । तह्यकारः ।

घात् ॥ १४२ ॥ सकाराद्यो इधुन स्मात् ।
भवाति । पक्षः ।

परो का वा क् ॥ १४३ ॥ परः पश्चात्तस्य च
परे का वा भवति । काश्चपुरः । काश्चपुर
अप्नीति । अप्नीतिः । पश्चुत्पाति । कश्चुत्पाति
तजवनं । तजवनं । कश्चुत्पाति । कश्चुत्पाति ।
च इति किं । कश्चुत्पाति ।

स्प ॥ १४४ ॥ परः कश्चुत्पाति स्वे परे
मित्यं कश्चुत्पाति मय्यामयमयमय । तन्मात्रः ।

रीस्यो ॥ १४५ ॥ पश्चात्तस्य रीस्यो पूर्व
स्य साक्ष्यो जो भवति । नृत्वादि । पुष्काक्षि ।
पुष्कामा ।

स्वस्वय चरि ॥ १४६ ॥ स्वः स्वः वा स्वात्
चरि परतः । स्वीर । क्षीर । अप्सरा । अप्सरा ।
स्व इति किं भवान्तापुः । चरीति किं वाक् चरति ।
चरि इ ॥ १४७ ॥ चर परतः स्वः द्वे रूपे
वा स्व । कश्चाद्वचि । कश्चाद्वचि ।
स्वासी । स्वासी ।

यथा मय ॥ १४८ ॥ यथा परम्य मयो वा
द्वे स्व । वात्मा । वात्मा । वात्मा । वात्मा ।
भवत्वा-मय परम्य यथा द्वे स्व । वद्वत्त्वय ।
वद्वत्त्वय वद्वत्त्वय । वद्वत्त्वय । वद्वत्त्वय ।
अथा ह्येव ॥ १४९ ॥ अथा परम्य
रेफकारान्मां परम्य रेफकारान्मां जित्तस्य
वपत्वा द्वे वा काश्चात्प्यं । काश्च । काश्च्यं ।
काश्च । अथा इति किं नृत्तु । अथा इति किं ।
काश्च । मीद्वत् । वीर ।

अथा ॥ १५० ॥ अथात्तत्त्वात् परतः द्वे वा
स्तः । पश्चत्त्वयं । पश्चत्त्वयं । त्वक् त्वक् ।
स्मात्, स्मात् । त्वक् । त्वक् । त्वक् । त्वक् । अथा
इति किं । पार्थ ।

न स्फुटञ्चि ॥ १५१ ॥ स्फुटञ्चि नाचि च
परे अथा द्वे रूपे न स्तः । द्वे । स्फुटञ्चिनाचिनाचि ।
चर ॥ १५२ ॥ चराञ्चि द्वे न स्तः । नाचरी ।
वप । तर्त्तः । अथाचि किं । कश्च्यते ।

पुत्रस्याचि पुत्रादिन्याकाक्ष ॥ १५३ ॥
आदिनि पुत्रादिनि च परे पुत्रस्याकाक्ष द्वे न स्तः
आकाक्षपिपवे । पुत्रादिनी । पुत्रपुत्रादिनी
त्वमसि पापे । आकाक्ष इति किं । पुत्रादिनी ।
पुत्रपुत्रादिनी सिन्धुगरी ।

क्षीरं जलं क्षीरं ॥ १५४ ॥ क्षीरं जलं जलं

मेवा लो भवति । मणिरवति । मणिरवति ।
परिमिभिनति । परिमिभिनति । अपात इति
किं । मणिपिनति । अत्रादाविति किं । मणि
कराति । मनिस्तनति । अत्रादिमहत्तुयेवार्थे ।
मनिपेक्षति । मनिचकार । मनिप्रसाद ।

इतोऽनितः ॥ १२२ ॥ इकारांताद् परस्या
नित्यो वा स्यात् । पयापति । पयमिति ।
इत इति किं । मणिमिति ।

अते च ॥ १२३ ॥ ग परस्यभित्तो भव
त्येतेष्वेव च प्रयोगे । इमाय ।

हो ॥ १२४ ॥ गणितद्वयं उच्यते विनि
यम्बते । मणिमिति । मणिमिति । मणि
मिति । मणिमिति । मणिमिति । मणिमिति ।

घ्न ॥ १२५ ॥ मे परस्य इतिर्वा मकति ।
महम्बते । परिहृणते । महम्बते । परिहृणते ।

वा म् ॥ १२६ ॥ मेहेतेषो वा स्वात्
मकारवकारयो परत । पृह्णः । पृह्णः ।
पृह्णः । पृह्णः ।

कस्यञ्चाऽभामुपूम्भस्यमुप्यायीषेपोऽपः
॥ १२७ ॥ अकारांताद्ग्रे वरादाविषमितादो
परस्य कृत्स्नकारस्याच परस्य वा भवति ।
वृत्तम् । परिवापीर्य । वृत्तम् । वृत्तम् । मही
पयान । वृत्तीति किं । मयान । अय इति किं ।
मयुम्भ । मयुम्भान् । अभावेति किं । पृगान् ।
परिमानं । परिमनं । मयमनं । पृगनं । पृग्
मनं । पृगमनं । पृगावर्गपृगान् । अय इति किं ।
मिप्याम । पृगानं ।

मुदी-जादेरेव ॥ १२८ ॥ मे परस्य लो
इकारेव मुनि एति इत्यनन्तरस्य एव भवति ।
मेहानं । परेत्ये । मेहानं । अत्यधिक्यं ।
मुदीति किं । मुम्भसति न नियमः । मयमनं ।
इकारादि किं । पृमेहनं । मयमनं । इत्यनित्य

मार्थमेवकारः । मुम्भेवादीति मा भूत् मोहं ।

गिरिहिरिमुक्ता वा ॥ १२९ ॥ एताद् इह
परात् इत्युक्त्येव वाः कृत्स्नकारस्य मे परस्य वा
लो भवति । मयापय । मयापनं । मयाप्यमाणे ।
मयाप्यमाणं । मयोपयं । मयोपनं । मयाहं ।
मयाहं । इत्यमहं किं मेहं । पराहं । इत्युक्त
इति किं । मयहं । अमादीति किं । मयावना
मयावना । मयावना । मयावना ।

निसर्गिनिसर्गि ॥ १३० ॥ मरुतोऽय
श्च परां निमार्गिनां कृति पर वा वा भवति ।
मणिसनं । मणिसन । मणिसन । मणिसनं । मणि
नं । मणिसनं ।

निर्दिष्टा ॥ १३१ ॥ निम्बुकादि परस्य
कृत्स्नकारस्य वा निपात्य । निर्दिष्टाः प्राजायते ।

नाश्वरोऽपमना देह ॥ १३२ ॥ अत्र
सकृत्परस्य अवसत् इत्येव लो न स्वात् इह
ऽने । अत्रयन । अनर्हः देहः । इह इति
किं । अत्रयनं ।

इत्युक्तस्तौ मध्ये ॥ १३३ ॥ सकारे चर्म
लकारे टर्गे सकृते तर्गे च निमिलनिमिलितो
र्मये सति एतत् न स्वात् । रक्षना । निरपन ।
मयना । मृत्तना । उपायनं । इत्यनं । इहानं ।
इहानं । मयनं । वाहयन । गसन । वतनं ।
वीर्जनं । मयनं । मयनं ।

पदेऽप्यारुण्यति ॥ १३४ ॥ आहारी
पदे मये सति लो न स्यात् । मयनद ।
गात्रकुम्भपय । अनुगयोगन । अनादीति
किं पयापदं । मयितं । मयितं । मयितं । मयितं ।

पि घ्न ॥ १३५ ॥ पयस्य सति इत्येव न
स्यात् । पयसि । मयस्यः । पयसि किं । मयस्यः ।

मुम्भार्यतपु ॥ १३६ ॥ मुम्भार्यतपु वदति
न मकारस्य वा न स्यात् मुम्भार्यतपु । मुम्भार्यतपु ।

श्रीसोमदक्षयतिनिर्मितमाह्वाति मा नौ प्रसीतगुणनादितसम्प्रदायौ ।

५५० सतामयकचेतसि विस्तुरती वृत्ति सदानुत्पत्ता परितर्जिता ॥ १ ॥

स्वास्ति श्रीकौत्तापुरदेवार्त्तर्त्तासुरिकामहास्वानुषिष्टिराचतारमहामहलेभरंगारविस्वदेवनिर्मा
पितृमुबनतिलकविनायके श्रीमत्परमपरमेश्विनीनेमिनाथश्रीपादपाराधनचक्रमे बावीमबमोक्तुश्री
विष्ठासकीर्तिपंडितदेववैवाह्यस्यः श्रीमच्छिलाहारकुलकमलमार्तडतेज-पुंभराजाभिरामपरमेश्वरपरम
महारकपदिपमचक्रवर्त्तिश्रीवीरभोजनविजयराज्ये शक्रवर्षेकसहस्रैकसतसप्तविंशति ११२७ तमको
भनसंबसरे स्वस्तिसमस्तामषीविष्ठाचक्रवर्त्तिश्रीमापूयपादानुरकचेतसा श्रीमस्तोमदेवमुनीधरेण
किरितेयं शब्दार्थवचश्रिका नाम वृत्तिरिति ।

इति श्रीपूज्यपादहस्तवेनेन्द्रमहाभ्याकरणं संपूर्ण ।

श्रीरत्न । शुभ मन्त्र । संवत् १७१३ वर्षे कार्तिकशुद्धि-अष्टमी शुभे बाम्बरदेवे सागवाहा
नगरे श्रीभास्वीश्वरमधीनचैत्यायने राठकश्रीपुंभराजविजयराज्ये श्रीमूलस्ये सरस्वतीगच्छे
वक्राकारगणे श्रीकुन्दाकुंदाचार्य्याम्बये महारकश्रीप्रभाचन्द्रदेवास्तस्ये महारक-श्रीपद्मदेवास्तस्ये-
हारक-श्रीसकलकीर्तिदेवास्तस्ये महारक-श्रीमुबनकीर्तिदेवास्तस्ये महारक-श्रीशानमूलपदेवास्तस्य
हे महारक-श्रीविजयकीर्तिदेवास्तस्ये महारक-श्रीशुभचन्द्रदेवास्तस्ये महारक-श्रीसुमतिकीर्तिदेवास्त-
स्ये महारक-श्रीगुणकीर्तिदेवास्तस्ये महारक-श्रीबादिमूलपदेवास्तस्ये महारक-श्रीरामकीर्तिदेवा
स्तस्ये महारक-श्रीपद्मदेवास्तस्ये महारक-श्रीदेवेन्द्रकीर्तिदेवास्तवान्नाये मुनिश्रीमुक्तिकीर्तिस्त
च्छिष्यमुनिश्रीदेवकीर्तिस्तच्छिष्याचार्य्यश्रीकल्याणकीर्तिस्तच्छिष्यश्रुतिवपाकं स्वज्ञानावरणीयकर्म
कर्म स्वपरपठनार्थं जेनेन्द्रमहाभ्याकरणं सप्तिकं किलितं घोषितं च ॥ इत्यम् ।

मवति शशि परत । बाया । बायु । बायम् ।
 मवुह । मवुहा । कथा । कथम् । कथम् ।
 मवम्बा । वाम्बा । वाम्बु । वाम्बम् । शशीति
 किं । इप्पहे ।

यसरि ॥१५५॥ शका सरि परे चर स्यात् ।
 मेचा । मेतुं । मेचम् । कप्पयते । मवुसिट्ट
 चरति । सरीति किं । मय्यते ।

का णोअप्पज्जाह् चारे ॥१५७॥ मते वनं
 मावत्पायो वा वो मवति विसंवे । अनाह्
 चारीह् स्यत्ता । सामे साम । सदां सदा ।
 वीरे वाम् । मवुं मवु । मव इति किं । कर्तुं । मव
 नाह्चारेति किं । धनी । फिट्ट । आह्चमम
 किं । पादकिपुचारी ।

स्यः शो य् ॥१५८॥ क्काम-सकारस्य या
 वा मवति । आह्माता । आह्माता । आह्मातुं ।
 आह्मातु । आह्मातम् । आह्मातम् ।

यय्यज्जवरं स्वं ॥१५९॥ यवि परतः—अं
 इत्यनुच्चार परम्पल मवति । छिट्ट । मवित ।
 दिगिट । सान्त । कम्पत ।

वा नुक्कदातस्य ॥१६०॥ मुक्क पदावत्त्वानु
 स्वारस्य च परस्वं वा स्याद् यवि परतः । चह्मवते
 वमम्पयते । वमम्पयते । वमम्पयते । वमम्पयते ।
 संयत । सैन्यतर
 संयतर । सैन्येकं । संयकं । त्वहरोपि । स्वं
 कगवि । त्वचरति । त्व चरति । त्वप्यीदृश ।
 त्व टीकसे । त्वन्तरति । त्वतरति । त्व पञ्चमि
 त्वचरति ।

विम्विज्ज ॥१६१॥ हकारे वक्क य म म चो
 परत —पदावत्त्वानुच्चारम्येवामेव स्वा व क य म मा
 वा मवति । किं हवति । किं हवते । किं
 ह्मावति । किं ह्मावति । किं ह्मावति । किं ह्मा
 किं ह्मावति । किं ह्मावति । किं ह्मावति । किं ह्मावते
 तोरि ॥१६२॥ तवमम्प ककारे परतः

परस्वं स्यात् । विमुक्कता । मवत्कता । मवत्कता ।
 स्थास्त्वमोः पूर्वस्याद् ॥१६३॥ उच चरता
 स्थास्त्वमो सकाराया पूर्वस्व स्य स्यात् । उच्यता ।
 उच्यता । उच्यता । उच्यता । उच्यता ।
 उच्यता । उच्यता । उच्यता । उच्यता ।

हमा ह् ॥१६४॥ हमा पदावत्त्वानु
 हकारस्य पूर्वस्व मवति । सुवाच्यमवति ।
 वाच्यमवति । अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो ।
 अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो ।
 अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो ।

हमोअपि ॥१६५॥ हमा परस्व हकारस्य
 हमे मवत्त्वमि परतः । अच्यमो । अच्यमो ।
 मा । वाच्यमो । वाच्यमो । अच्यमो । अच्यमो ।
 अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो ।
 अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो । अच्यमो ।

हमा यमा यमि स्वं ॥१६६॥ हमा
 परेता यमा यमि पर ल मवति । हमा
 ह्मा यमा यमि स्वं । हमा यमा यमि स्वं ।
 आदित्या —आदित्या । अयत्ताये ह्मा यमा यमि
 अयत्ताये च अयत्ताये अयत्ताये । हमा यमा यमि
 अयत्ताये । अयत्ताये । अयत्ताये । अयत्ताये ।

हमा हरि स्वे ॥१६७॥ हमा परस्व हमा
 स्वे हरि परत स्वं मवति । मिता । मता ।
 मता । मता । मता । मता । मता । मता ।
 मता । मता । मता । मता । मता । मता ।

चतुष्टयं सम्यक्तमद्रस्य ॥१६८॥ हमा ह्
 ह्मा यमा यमि स्वं । हमा यमा यमि स्वं ।
 ह्मा यमा यमि स्वं । हमा यमा यमि स्वं ।
 ह्मा यमा यमि स्वं । हमा यमा यमि स्वं ।

इति जैनैक्याकारणे उच्यतायममिहमा
 ह्मा यमा यमि स्वं । हमा यमा यमि स्वं ।

सं	धु	अर्थ
१४१	कुपेष्ट	पञ्चन
१४२	केष्ट	
१४३	सेष्ट	
१४४	गष्ट	
१४५	ग्रेष्ट	
१४६	कपिष्ट	गती
१४७	मेष्ट	
१४८	रष्ट	
१४९	प्रष्ट	
१५०	रसष्ट	
१५१	रमिष्ट	शब्दे
१५२	रमिष्ट	
१५३	रमिष्ट	
१५४	रमिष्ट	
१५५	रमिष्ट	
१५६	कष्ट	अवस्थे
१५७	कष्ट	
१५८	कष्ट	
१५९	कष्ट	
१६०	कष्ट	
१६१	कष्ट	वर्णे
१६२	कष्ट	
१६३	कष्ट	
१६४	कष्ट	
१६५	कष्ट	
१६६	कष्ट	व्यवहार क
१६७	कष्ट	
१६८	कष्ट	
१६९	कष्ट	
१७०	कष्ट	
१७१	कष्ट	म
१७२	कष्ट	
१७३	कष्ट	
१७४	कष्ट	
१७५	कष्ट	
१७६	कष्ट	कपने
१७७	कष्ट	
१७८	कष्ट	
१७९	कष्ट	
१८०	कष्ट	
१८१	कष्ट	मात्रे
१८२	कष्ट	
१८३	कष्ट	
१८४	कष्ट	
१८५	कष्ट	
१८६	कष्ट	मात्रे
१८७	कष्ट	
१८८	कष्ट	
१८९	कष्ट	
१९०	कष्ट	
१९१	कष्ट	मात्रे
१९२	कष्ट	
१९३	कष्ट	
१९४	कष्ट	
१९५	कष्ट	
१९६	कष्ट	मात्रे
१९७	कष्ट	
१९८	कष्ट	
१९९	कष्ट	
२००	कष्ट	
२०१	कष्ट	मात्रे
२०२	कष्ट	
२०३	कष्ट	
२०४	कष्ट	
२०५	कष्ट	
२०६	कष्ट	मात्रे
२०७	कष्ट	
२०८	कष्ट	
२०९	कष्ट	
२१०	कष्ट	
२११	कष्ट	मात्रे
२१२	कष्ट	
२१३	कष्ट	
२१४	कष्ट	
२१५	कष्ट	
२१६	कष्ट	मात्रे
२१७	कष्ट	
२१८	कष्ट	
२१९	कष्ट	
२२०	कष्ट	

सं	धु	अर्थ
१७०	कष्ट	गती
१७१	कष्ट	
१७२	कष्ट	
१७३	कष्ट	
१७४	कष्ट	
१७५	कष्ट	रक्षापां च
१७६	कष्ट	
१७७	कष्ट	
१७८	कष्ट	
१७९	कष्ट	
१८०	कष्ट	गतिशान्दहर्हिमासु च
१८१	कष्ट	
१८२	कष्ट	
१८३	कष्ट	
१८४	कष्ट	
१८५	कष्ट	सप्तमशाने
१८६	कष्ट	
१८७	कष्ट	
१८८	कष्ट	
१८९	कष्ट	
१९०	कष्ट	द्विगधिकशरणया
१९१	कष्ट	
१९२	कष्ट	
१९३	कष्ट	
१९४	कष्ट	
१९५	कष्ट	विभूतने
१९६	कष्ट	
१९७	कष्ट	
१९८	कष्ट	
१९९	कष्ट	
२००	कष्ट	शुद्धी
२०१	कष्ट	
२०२	कष्ट	
२०३	कष्ट	
२०४	कष्ट	
२०५	कष्ट	सत्तानपान्नया
२०६	कष्ट	
२०७	कष्ट	
२०८	कष्ट	
२०९	कष्ट	
२१०	कष्ट	सप्तमो
२११	कष्ट	
२१२	कष्ट	
२१३	कष्ट	
२१४	कष्ट	
२१५	कष्ट	करी च
२१६	कष्ट	
२१७	कष्ट	
२१८	कष्ट	
२१९	कष्ट	
२२०	कष्ट	वारणे
२२१	कष्ट	
२२२	कष्ट	
२२३	कष्ट	
२२४	कष्ट	
२२५	कष्ट	दानहिंसापारमावण्ड
२२६	कष्ट	
२२७	कष्ट	
२२८	कष्ट	
२२९	कष्ट	
२३०	कष्ट	सत्तानपान्नया
२३१	कष्ट	
२३२	कष्ट	
२३३	कष्ट	
२३४	कष्ट	
२३५	कष्ट	देवने
२३६	कष्ट	
२३७	कष्ट	
२३८	कष्ट	
२३९	कष्ट	
२४०	कष्ट	सत्तान
२४१	कष्ट	
२४२	कष्ट	
२४३	कष्ट	
२४४	कष्ट	

सं.	धु	वर्ध-	सं.	धु	वर्ध-
१४	दीहृ	गती	१२	पॉ	चखने
१५	दीहृ		१३	सुटै	बिफसमे
१६	पसै		१४	बेहे	चटायी
१७	बर्क		१५	गाटे	संघाटे
१८	मसै		१६	छाटे	
१९	तिने		१७	हुडिह	
२०	पिकै		१८	पिडिह	
२१	दीहृ		१९	सडिह	रुजायां च
२२	रविह		२०	हिडिह	गन्मादरवा
२३	कपिह		२१	कुडिह	दाहे
२४	कपिह	गन्माधये	२२	बडिह	बेउने
२५	कपिह		२३	मडिह	
२६	मापिह	कैसव च	२४	बेटी	
२७	उपुह	सामर्थ्ये	२५	मडिह	पनिमाधयां
२८	उपुह		२६	मडिह	झुडौ
२९	शपुह	आपासे च	२७	तुडिह	तोडन
३०	सपुह	कठवन	२८	मुडिह	सुत्तौ
३१	पच	सेवायां	२९	चडिह	कंये
३२	छावह	दसने	३०	तडिह	ताडने
३३	रवि	व्यस्रयां वाधि	३१	कडिह	मदे
३४	मवे	गती	३२	छडिह	मये
३५	मविह		३३	रडुह	अनागे
३६	कवि	बधने	३४	बाडुह	आप्याभ्ये
३७	कपिह	दीप्ती च	३५	दाडुह	विसरणे
३८	मने	कच्छने	३६	बाडुह	
३९	मविह	भारपात्रप्रवृत्तामु च	३७	सपुह	आपायां
४०	पविह	व्यम्वरण	३८	पडिह	गती
४१	पुये	प्रमाद	३९	अडिह	
४२	तिदीह	धमानिधामया	४०	मविह	एकवयायां
४३	ईडे	गतिकुगमया	४१	कडिह	छाके
४४	कडे	गतिरधामाजिननु	४२	सुह	
४५	कडिह	भजने	४३	एडे	पत्रापने (पछने)
४६	भुजिह		४४	हडे	
४७	पजह	दीप्ती	४५	गुगीह	गुमी
४८	पजह		४६	निगुह	गुनी
४९	पाह		४७	पेगुह	
५०	पडे		४८	तगुह	कंग च
५१	पाह	दिनाधिकया	४९	पगुह	देग

स. पु.	अर्थ	स. पु.	अर्थ
४१९ छिदि	परिदेवन	४७७ फल	नीयेगती
४४ स्फुरिती	गतिस्त्रायणयो-	४७८ तप	इसने
४४१ द्रुध	द्रुधी	४७९ कक	
४४२ उख		४८० गण	
४४३ पल		४८१ तकि	कृष्णजीवने
४४४ बल		४८२ बल	मार्सने
४४५ मल		४८३ लप	
४४६ रल		४८४ लज	
४४७ खल		४८५ छवि	मर्बने
४४८ छवि		४८६ तर्ब	
४४९ छम्बि		४८७ लज	
४५ इलि		४८८ छानि	गुदे
४५१ इलि		४८९ जज	
४५२ बला	गती	४९० सदि	
४५३ रगि		४९१ पुन	हिंसने
४५४ छगि		४९२ छवि	पाछने व
४५५ बगि		४९३ पिनि	
४५६ छगि		४९४ गज	
४५७ बगि		४९५ गुनि	शये
४५८ मगि		४९६ गूज	
४५९ लगि		४९७ गूनि	
४६ इगि		४९८ मूज	कपने व
४६१ रिगि		४९९ मूनि	
४६२ छिगि		५०० वज	
४६३ लगि		५०१ खीज	बर्बने
४६४ पुगि		५०२ गज	
४६५ छुगि		५०३ गज	
४६६ बुगि		५०४ गज	मने व
४६७ दीज	पाछने	५०५ मजी	
४६८ धीज	शोपणे	५०६ द्रुध	आगे
४६९ छिधि	आच्छाणे	५०७ पुध	पाक
४७ जोख		५०८ कूध	उपधि शये
४७१ राख		५०९ लुध	कौटिस्पास्तीमावयो
४७२ काख		५१० मज	अपनयन
४७३ दाख	शायणपाकमययो	५११ बंधु	गतिधूमनयो
४७४ माख		५१२ मंधु	गती
४७५ साख		५१३ लंधु	
४७६ म्माख	ध्याती	५१४ मंधु	

सं	पु	अर्थ
मृत् पत्रादिः		
३१५	स्वमु	सम्बन्धे
३१६	स्वग	
३१७	रुद्रक	गीती
३१८	दुष्प्रायश्च	
३१९	दुष्प्रायश्च	
३२०	प्रायश्च	
मृत् पुत्रादिः		
३२१	जल	दीप्ती
३२२	जल	कफने
३२३	जल	वाय्वे
३२४	टल	वैद्यमे
३२५	दुल	
३२६	सुल	स्वाने
३२७	हल	विद्येसने
३२८	बल	प्राणवाग्वायवराधयो
३२९	पुल	महत्वे
३३०	कुल	सत्त्वमानसत्त्वानयो
३३१	फल	गमने
३३२	शल	
३३३	हल	
३३४	दल	
३३५	मल	हिसस्रवरणयोध
३३६	जल	निष्पन्न
३३७	मल	बिलोडन
३३८	दुल	उद्वग्नने
३३९	खल	संघटने
३४०	वल	मगने
३४१	सुल	वर्द्धावाप
३४२	सदल	कातन
३४३	पदल	गतिभिन्नरणयोध
३४४	कुली	रत्ननाह मया
३४५	कुल	संघर्षनदीटिस्पप्रति-
३४६	दली	संघर्षनदीटिस्पप्रति-
३४७	कल	ज्वने
३४८	मल	गमने
३४९	पुल	पुनरे

सं	पु	अर्थ
मृत् वृक्षादि		
३५०	अल	सातमगमने
३५१	बिली	सङ्गन
३५२	किली	निवासे
३५३	कल	गतिपुष्पासर्वेषु
३५४	क्युतिर	निमासे
३५५	क्युतिर	क्षरण
३५६	क्युतिर	
३५७	क्युतिर	हिसस्रवरणयो
३५८	क्युतिर	
३५९	क्युतिर	
३६०	क्युतिर	
३६१	क्युतिर	हिसस्रवरणयो
३६२	क्युतिर	
३६३	क्युतिर	
३६४	क्युतिर	
३६५	क्युतिर	सत्त्वमानसत्त्वयो
३६६	क्युतिर	गती
३६७	क्युतिर	महत्वे
३६८	क्युतिर	स्वमे
३६९	क्युतिर	हिसायां च
३७०	क्युतिर	व्यक्त्यां वाचि
३७१	क्युतिर	विद्यमाने
३७२	क्युतिर	अध्यक्षे सम्बन्धे
३७३	क्युतिर	
३७४	क्युतिर	गतिपावनयो
३७५	क्युतिर	शरण
३७६	क्युतिर	
३७७	क्युतिर	हिसायां
३७८	क्युतिर	कुलिते सम्बन्धे
३७९	क्युतिर	दत्तन
३८०	क्युतिर	बधने
३८१	क्युतिर	परमेश्वरे
३८२	क्युतिर	अवधन
३८३	क्युतिर	पुस्तने
३८४	क्युतिर	सपृष्टी
३८५	क्युतिर	दीप्तिहानयो
३८६	क्युतिर	वैद्यमे
३८७	क्युतिर	आद्यानयो
३८८	क्युतिर	

स. पु.	वर्ष	स. पु.	वर्ष
५८८ मट	गती	५२१ मट	ताडने
५८९ पट		५२७ गुड	रक्षण
५९० इट		५२८ भूप	उप सताणे
५९१ फिट		५२९ जस्य	व्यक्त्यां वाचि
५९२ फिट्टी		५३० रप	
५९३ रुठि		५३१ रुप	
५९४ रुठि		५३२ अप	मानसे च
५९५ मठ		५३३ अप	संज्ञने
५९६ इड		५३४ पच	समवाये
५९७ पठ		५३५ रुप	मश्यां गती
५९८ वठ	व्यक्त्यां वाचि	५३६ रुप	हिसायां
५९९ मठ	स्वीकृत्य	५३७ रुप	
६०० मड	ममिवासाया	५३८ रुप	
६०१ मड	कर्मस्वीये	५३९ रुप	
६०२ मड	सुतिष्ठतल्यो	५४० रुप	
६०३ मड	उपवाते	५४१ रुप	
६०४ पिठि	हिसासकिसयो	५४२ रुप	
६०५ मड	कैलने	५४३ रुप	
६०६ मड	गतिप्रतिवाते	५४४ पिमु	
६०७ मड	वाक्ये	५४५ पिमु	
६०८ मड	कोपने	५४६ मम	मारणे च
६०९ मड	आनेने	५४७ यमी	
६१० मड	आनेने	५४८ जम	
६११ मड	उद्यमे	५४९ पप	गती
६१२ मड	विद्यसे	५५० रफ	
६१३ मड	मदे	५५१ रुकि	
६१४ मड	कार्ये	५५२ जम	
६१५ मड	मावकरणे	५५३ मर्म	
६१६ मड	अमिपणे	५५४ मर्म	
६१७ मड	भूतया	५५५ मर्म	
६१८ मड	प्रमर्शने	५५६ मर्म	
६१९ मड	अस्वीमाने	५५७ मर्म	
६२० मड	खडन	५५८ पम	
६२१ मड	विमानने	५५९ मर्म	गती
६२२ मड	खेये	५६० गम्य	
६२३ मड	मुक्तिने	५६१ म	
६२४ मड	विद्ये	५६२ म	गती
६२५ मड	विद्ये	५६३ म	

सं	पु	अर्थ	सं	पु	अर्थ
११९	मुप	गौरी	११२	अज	मतिक्षपणपा
११६	मुप		११३	तेज	पाठने
११७	मुप		११४	कज	मपने
११८	मुप		११५	गजि	मतिरेकम्प
११९	मुप		११६	णु	कपने
१२०	मुप		११७	दुमोएक्या	बजमिपेवि
१२१	मुप		११८	पञ्जी	संगे
१२२	मुप		११९	मोह	गर्भे
१२३	पंच		१२०	पीह	बने
१२४	अज		१२१	मेह	उन्मादे
१२५	जिजि		१२२	सह	
१२६	पुन		१२३	काह	
१२७	पुजि		१२४	क	बर्धनरूपयो
१२८	बज		१२५	रट	परिभाषणे
१२९	जिजि		१२६	रट	
१३०	मुप	लोपकणणे	१२७	सट	
१३१	मुप		१२८	सट	बाह्ये च
१३२	मुप		१२९	वड	बजाविशरज्जामवसादनेपु
१३३	मुप		१३०	सिह	बपने
१३४	अर्थ		१३१	विह	उन्मादेने
१३५	अर्थ	पूजाया	१३२	सिह	अनादरे
१३६	अर्थ	अभ्यस्तया बाधि	१३३	पैह	
१३७	अर्थ	कण्ठणे	१३४	जट	
१३८	अर्थ		१३५	सट	संपत्ते
१३९	अर्थ		१३६	पिट	
१४०	अर्थ	आपामे च	१३७	मट	सम्ये च
१४१	अर्थ	कण्ठया	१३८	उट	सूती
१४२	अर्थ	कण्ठिमे	१३९	मट	उन्मादे
१४३	अर्थ	महसमुत्पत्तयो	१४०	सट	सूती
१४४	अर्थ	विलुती	१४१	हट	कोष्ठाया
१४५	अर्थ	प्रमाणे	१४२	हट	दीती
१४६	अर्थ	उत्तने	१४३	पट	अवपने
१४७	अर्थ	अभ्यक्त सम्ये	१४४	मुट	बिहाडने
१४८	अर्थ		१४५	विट	पट्टिमे
१४९	अर्थ		१४६	एउटि	मिसरणे
१५०	अर्थ	सर्जने	१४७	हेट	विभाषाया
१५१	अर्थ	अपने	१४८	मुटि	वैकल्पे
१५२	अर्थ	सर्जने च			

सं पु'	अर्थ	सं पु'	अर्थ
७१३ पख	गती	७१८ मश	भाषरक्षयेपु
७१४ फेरख		७१९ अख	संघाते
७१५ सेख		७२० तख	व्याप्ती य
७१६ पेख		७२१ तख	तनुकरणे
७१७ सख		७२२ रख	
७१८ खल		७२३ गिख	पाखन
७१९ सिख		७२४ तुख	पुबने
७२० खज		७२५ स्तुख	गती
७२१ मख		७२६ गख	
७२२ अख		७२७ राख	
७२३ सिखि		७२८ राखि	
७२४ सिखि		७२९ पिखु	
७२५ रखि		७३० पेख	
७२६ पखि		७३१ बख	
७२७ खर		७३२ तख	
७२८ खिखु		७३३ सुख	
७२९ खिखु		७३४ काखि	
७२९ जीख	मछर्णे	७३५ बाखि	काश्चायां
७२९ पैख	मिरसने	७३६ माखि	
७२९ मीख	प्राणधारणे	७३७ बाखि	घोरबाधिते य
७२९ जीख		७३८ प्वाखि	
७२९ टीख	स्वीत्ये	७३९ मूय	पाने
७२९ दुर्बी		७४० तूय	
७२९ दुर्बी	हिलने	७४१ खूय	शुडी
७२९ दुर्बी		७४२ मूय	
७२९ मर्बी	उद्यमने	७४३ खूय	स्तेये
७२९ सख		७४४ मूय	
७२९ अख	प्रोपने	७४५ खूय	प्रसवे
७२९ गुर्बी		७४६ मूय	
७२९ हिखि	हिसाबने	७४७ खूय	अककारे
७२९ दिखि		७४८ खूय	
७२९ बिखि	हिसाबिकरणयो	७४९ खूय	दनाया
७२९ कखि		७५० खूय	
७२९ अख	गतिप्रोपिपुष्टिदीप्तिबुद्धि	७५१ खूय	उमछ
		७५२ खूय	
	काश्चायस्यवगममप्रवेशन	७५३ खूय	हिसावा
		७५४ खूय	
	नगलाभ्यर्थयाचमक्रिये	७५५ खूय	
		७५६ खूय	
	अक्रियगमहिसादहन	७५७ खूय	
		७५८ खूय	

सं. पु	अर्थ	सं. पु	अर्थ
११४ अण	सुखे	७ वळ	विसरणे
११५ रण		७०१ विफळ }	
११६ वण		७ १ मीळ }	नियेवणे
११७ मण		७ १ स्मीळ }	
११८ कण		७०४ स्मीळ }	
११९ बण		७ ५ पीळ	प्रतिबंधे
१२० मण		७ १ नीळ	बर्जे
१२१ प्रण		७०७ शीळ	सम्यक्
१२२ वण		७ ८ मूळ	आवरणे
१२३ मण		७ ९ शूळ	ब्रह्माणां
१२४ प्रण		७१० मूळ	निष्कर्षे
१२५ वण		७११ मूळ	संघाते
१२६ मण		७१२ मूळ	प्रतिष्ठापनां
१२७ प्रण		७१३ फळ	निष्पत्ती
१२८ वण		७१४ फळ	विकसनने
१२९ मण		७१५ फळ	माशकले
१३० प्रण		७१६ फळ	शोधिले
१३१ वण	संमत्त	७१७ वेळ	चळने
१३२ मण		७१८ वेळ	
१३३ प्रण		७१९ वेळ	
१३४ वण		७२० वेळ	
१३५ मण		७२१ वेळ	
१३६ प्रण		७२२ वेळ	
१३७ वण		७२३ वेळ	
१३८ मण		७२४ वेळ	मरवे
१३९ प्रण		७२५ वेळ	
१४० वण	संधने	७२६ वेळ	भरवे
१४१ मण		७२७ वेळ	
१४२ प्रण		७२८ वेळ	आगुगमने
१४३ वण		७२९ वेळ	
१४४ मण		७३० वेळ	गतिनिपाते
१४५ प्रण		७३१ वेळ	
१४६ वण		७३२ वेळ	गतिचातुर्वे
१४७ मण		७३३ वेळ	
१४८ प्रण		७३४ वेळ	उद्योग
१४९ वण		७३५ वेळ	
१५० मण	गतिशान्ते	७३६ वेळ	इष्टने
१५१ प्रण		७३७ वेळ	
१५२ वण		७३८ वेळ	गतिनिपाते
१५३ मण		७३९ वेळ	
१५४ प्रण		७४० वेळ	गतिचातुर्वे
१५५ वण		७४१ वेळ	
१५६ मण		७४२ वेळ	उद्योग
१५७ प्रण		७४३ वेळ	
१५८ वण		७४४ वेळ	इष्टने
१५९ मण		७४५ वेळ	

सं	धु	अर्थ
८०९	धै	सपाते
८८८	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	सन्धे
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	क्षणे
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	पाके
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	शेषण
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	वर्णने
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	विद्यायां
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	वरणे
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	कटिस्थे
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	अम्दापतापयो
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	गौ
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	सायने च
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	सेवने
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	वृक्षमत्तरणयो
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	गतिरूपयो
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	निवासे
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	व्यक्त्यां वाचि
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	मर्त्यः
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	आनन्दवृत्तासंगतकरणपु
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	वीनसंगाने
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	प्रापण
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	उत्पत्तये
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	पाके
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	सेवायां
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	उभ
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	याचने
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	परिभाषणे
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	पर्यायी
८८९	लै	
८८९	लै	
८८९	लै	मेवादिवायां
८८९	लै	
८८९	लै	

सं	धु	अर्थ
९१०	मृष्टम्	सगमे च
९१८	जिह्वम्	कुत्सासनिर्करवा
९१९	गह्वम्	
९२०	सुष्ठुम्	
९२१	पृष्ठम्	उगद
९२२	पृष्ठम्	
९२३	पृष्ठम्	
९२४	पृष्ठम्	बाधने
९२५	पृष्ठम्	निशामने
९२६	पृष्ठम्	पूनायां च
९२७	पृष्ठम्	गतिविताज्ञाननिशामन
९२८	पृष्ठम्	वाग्निमहणपु
९२९	पृष्ठम्	अवधारण
९३०	पृष्ठम्	खड्गे
९३१	पृष्ठम्	सेवने
९३२	पृष्ठम्	आश्रये
९३३	पृष्ठम्	दीप्ता
९३४	पृष्ठम्	पूर्वोदादाननिरसनयोश्च
९३५	पृष्ठम्	हिंसायां
९३६	पृष्ठम्	मुक्ता
९३७	पृष्ठम्	
९३८	पृष्ठम्	
९३९	पृष्ठम्	दाने
९४०	पृष्ठम्	
९४१	पृष्ठम्	
९४२	पृष्ठम्	माने
९४३	पृष्ठम्	संवरणे
९४४	पृष्ठम्	आदाने च
९४५	पृष्ठम्	
९४६	पृष्ठम्	
९४७	पृष्ठम्	सेवायां
९४८	पृष्ठम्	
९४९	पृष्ठम्	
९५०	पृष्ठम्	हरण
९५१	पृष्ठम्	मरण
९५२	पृष्ठम्	धमरण
९५३	पृष्ठम्	करणे
९५४	पृष्ठम्	प्रापण

एते सर्वतः
इति भूवाक्यो व्याप्यविक्रमाः धव ।

१	इ	दानात्मयो
२	विभी	भये
३	ही	कृत्रायां
४	पृ	पासनप्रये

सं. पु.	अर्थ	सं. पु.	अर्थ
८९ अण	हिंसायां	८९२ दशी	दसम
९० अण		८९३ अणु	सुनौ
९१ अणु		८९४ दश	मसीकरण
९२ अण	सपाणे च	८९५ मिही	सेचने
९३ अण		८९६ अण	परिष्कारण
९४ अण	मसंभ	८९७ अण	आग
९५ अण	सेचने	८९८ अण	शुद्धी
९६ अण		८९९ अण	
९७ अण		९०० अण	
९८ अण		९०१ अण	
९९ अण		९०२ अण	सम्ये च
१०० अण	सहन च	९०३ अण	अग्ने
१०१ अण		९०४ अण	
१०२ अण	पुष्टी च	९०५ अण	शून्य
१०३ अण		९०६ अण	
१०४ अण	दण	९०७ अण	प्रसवे चर्मयोः
१०५ अण		९०८ अण	
१०६ अण		९०९ अण	
१०७ अण		९१० अण	
१०८ अण		९११ अण	गती
१०९ अण	मर्त्ये	९१२ अण	
११० अण		९१३ अण	रक्षे च
१११ अण	अनीक	९१४ अण	
११२ अण		९१५ अण	अभिप्राये
११३ अण	विप्रियर्ग	९१६ अण	
११४ अण		९१७ अण	पादे
११५ अण	शेवकीकनया	९१८ अण	
११६ अण		९१९ अण	गंधागाने
११७ अण	अभिप्रायहिंसावर्जिते	९२० अण	
११८ अण		९२१ अण	शब्दश्रमिमेकागपौ
११९ अण	हमने	९२२ अण	
१२० अण		९२३ अण	गतिनिवृत्तौ
१२१ अण	रक्ष	९२४ अण	
१२२ अण		९२५ अण	अभ्यसे
१२३ अण	रक्ष	९२६ अण	
१२४ अण		९२७ अण	दाव
१२५ अण	रक्ष	९२८ अण	
१२६ अण		९२९ अण	शोधने
१२७ अण	रक्ष	९३० अण	
१२८ अण		९३१ अण	हृदये
१२९ अण	रक्ष	९३२ अण	
१३० अण		९३३ अण	गात्रविनामे
१३१ अण	रक्ष	९३४ अण	
१३२ अण		९३५ अण	मयकरण
१३३ अण	रक्ष	९३६ अण	
१३४ अण		९३७ अण	रक्ष
१३५ अण	रक्ष	९३८ अण	
१३६ अण		९३९ अण	रक्ष
१३७ अण		९४० अण	
१३८ अण	रक्ष	९४१ अण	रक्ष
१३९ अण		९४२ अण	
१४० अण	रक्ष	९४३ अण	रक्ष
१४१ अण		९४४ अण	

सं	पु	अर्थ
१	अ	गती
१	ओहम्	म्यागे
७	ओहम्	गती
८	माह	माने
९	हुम्	धारणपोषणयो
१	हुम्	दान
११	हुम्	भारणे च
१२	मिम्	शोचपाणयो
१३	मिम्	पृथक् माने
१४	मिम्	व्यती

इति ह्यहं भविष्यत्ता धरा ।

१	अने	महाज
२	वि	हाने
३	हनी	हिसागमो
४	अस	मुनि
५	मम्	हृदी
६	वम्	परिभारणे
७	हरिम्	अनुविमोचने
८	मिम्	मये
९	अन	} माने
१	अस	
११	जम्	महाहसनयो
	हुम्	
१२	जाम्	निशङ्कये
१३	हरिम्	दुर्गती
१४	वम्	दीती
१५	गाम्	अनुमिद्य

	हुम्	
१६	सम्	} सने
१७	पम्	
१८	वम्	वती
१९	पु	अभिगमन
२	पु	पञ्चपत्रमणयो
२१	पु	दृष्टि देमहणपु
२२	पु	} दृष्टि
२३	पु	
२४	पु	

सं	पु	अर्थ
२५	अणु	तेजने
२६	सु	क्षरणे
२७	पु	सुती
२८	पु	मिसने
२९	अणु	गती
३	हम्	स्मरणे
३१	वी	गतिप्रचनकांभरणेपु
३२	या	प्ररणे
३३	वा	गतिगचनयो
३४	म	दीती
३५	प्या	दीये
३६	आ	पाके
३७	आ	कुत्तावा गती
३८	प्या	महाजने
३९	पा	रक्षणे
४	म	दाने
४१	का	अदाने
४२	दाप्	उचने
४३	क्या	महापने
४४	मा	पूरणे
४५	मा	मने

पर्वीत च

४६	चक्षोम्	व्यक्तावा वधि
४७	ई	गती
४८	ई	सुती
४९	ई	एषणे
५	आमी	उपवेशने
५१	वधि	आप्यारने
५२	आम्-शाम्	हृदयवा
५३	वधिम्	गतिमहाजयो
५४	मिम्	पुचने
५५	मिम्	हृदी
५६	मिम्	अप्यक्त शम्
५७	मिम्	} मीचने
५८	पुम्	
५९	पुम्	} मीचने
६	उम्	

सं	पु	अथ
३	मिम्	मिम्भाने
४	मुनिम्	प्रक्षेपण
५	पिम्	चपमे
६	सुम्	आप्तादने
७	हम्	हिमापा
८	इम्	करण
९	उष्	रूपन
१०	पुष्	
	एने	मिम्भाने
११	हम्	उपपाप
१२	हम्	प्रक्षेपे
१३	हि	गतिहस्ता
१४	पु	प्रीती
१५	सु	कसने च
१६	आप्य	स्वाती
१७	सम्भ	सर्वा
१८	रुपे	ससिद्धी
१९	सुपे	
२०	सिम्	हितापा
२१	सिम्	
२२	वम्	प्रागस्ये
२३	जिह्वा	
२४	दम्	दमे
२५	कम्	कर्मन
	एने	मर्मनः
२६	महम्	स्वाती
२७	प्रियम्	आस्त्रदने

मिम्भाने

इति अनुविहरणाः चणः ।

१	हृदीम्	अपने
२	मिमीम्	मिम्भाने
३	परमीम्	पाके
४	मिमीम्	प्रक्षेपे
	एने	मिम्भाने
५	हृदी	हृदमे
६	मिमी	परिमाणे
७	पिम्	अपने
		हृदम्

सं	पु	अथ
८	रि	गर्भा
९	वि	
१०	वि	भारण
११	शि	मिम्भाने
१२	पु	प्रक्षेपे
१३	पु	प्राणस्याग
१४	कृ	मिम्भाने
१५	गु	निगरण
	एने	मर्मनः
१६	रु	अनाद
१७	पु	स्वाते

दिशावती

१८	मप्ये	दीप्तने
	-	पु
१९	सुदी	वित्तो
२०	टीमस्त्रा	हृदी
२१	ऊनदी	भंग
२२	ऊनदी	कौटिल्य
२३	कमी	हिम्न
२४	रिमी	
२५	सुदी	रुपे
२६	सुदी	
२७	हिमी	गती
२८	विमी	
२९	पुमी	आमर्षे
३०	मिमी	मर्मन
३१	गुम्	हृदी
३२	पुम्	अपसादन
३३	आमर्षम्	हृदमे
३४	सुमी	विभासे
३५	मप्ये	इतिप्रक्षेपमूलभाषयो
३६	मिम्भ	उपक्षेप
३७	मर्म	परिमाण
३८	मर्म	
३९	मर्म	सगरणे
४०	मर्म	
४१	मर्म	उपक्षेप
४२	उपक्षेप	

८	पु	अथ	
१२	सुम	गाध्वे	
१३	भुम	मचउम	
१४	णम	}	दितन
१५	सुम		
१६	शिरू	आदभावे	
१७	भिमिदा	घडे	
१८	भिमिदा	मोडे व	
१९	कसु	वर्धने	
२०	पुसु	अभिकांक्षायां	
२१	उसु	}	उपसामन
२२	दसु		
२३	तसु	कांक्षायां	
२४	असु	हेसने	
२५	असु	वचन	
२६	असु	सहने	
२७	असु	गहाने	
२८	मदी	हवे	

५३

२९	असु	}	वयोहानी
३०	असु		
३१	सो	}	तनूकरण
३२	सो		
३३	सो	}	छेदे
३४	सो		
३५	सो	}	असकर्मणि
३६	सो		
३७	अनीह	}	मचंता
३८	अनीह		
३९	अनीह	}	मादुग्धने
४०	अनीह		
४१	अनीह	}	दीती
४२	अनीह		
४३	अनीह	}	आप्यापने
४४	अनीह		
४५	अनीह	}	हिसागतिवरणयो
४६	अनीह		
४७	अनीह	}	हिसागयोहाग्यो
४८	अनीह		
४९	अनीह	}	गतिहिसयो
५०	अनीह		
५१	अनीह	}	हिगास्तंमयो
५२	अनीह		
५३	अनीह	}	घडे
५४	अनीह		
५५	अनीह	}	रेधवे वा
५६	अनीह		
५७	अनीह	}	वरणे
५८	अनीह		

९	५	अथ	
९८	दिस	उपनागे	
९९	वासी	मध्व	
१००	पाणाह	गती	
१०१	विरीह	सत्तायां	
१०२	गिरीह	ईस्य	
१०३	युपीह	संशहारे	
१०४	युपीह	}	शान
१०५	मरीह		
१०६	अने	}	प्राप्पने
१०७	अने		
१०८	अने	}	काम
१०९	अने		
११०	अने	}	समाधी
१११	अने		
११२	अने	}	विमर्गे
११३	अने		
११४	अने	}	अस्य व
११५	अने		
११६	अने	}	प्राप्तिप्रसवे
११७	अने		
११८	अने	}	परिणाम
११९	अने		
१२०	अने	}	अपे
१२१	अने		
१२२	अने	}	गती
१२३	अने		
१२४	अने	}	अन्यदरे
१२५	अने		
१२६	अने	}	हिमावा
१२७	अने		
१२८	अने	}	अपने
१२९	अने		
१३०	अने	}	अपने
१३१	अने		
१३२	अने	}	अपने
१३३	अने		
१३४	अने	}	अपने
१३५	अने		
१३६	अने	}	अपने
१३७	अने		
१३८	अने	}	अपने
१३९	अने		
१४०	अने	}	अपने
१४१	अने		
१४२	अने	}	अपने
१४३	अने		
१४४	अने	}	अपने
१४५	अने		
१४६	अने	}	अपने
१४७	अने		
१४८	अने	}	अपने
१४९	अने		
१५०	अने	}	अपने
१५१	अने		
१५२	अने	}	अपने
१५३	अने		
१५४	अने	}	अपने
१५५	अने		
१५६	अने	}	अपने
१५७	अने		
१५८	अने	}	अपने
१५९	अने		
१६०	अने	}	अपने
१६१	अने		
१६२	अने	}	अपने
१६३	अने		
१६४	अने	}	अपने
१६५	अने		
१६६	अने	}	अपने
१६७	अने		
१६८	अने	}	अपने
१६९	अने		
१७०	अने	}	अपने
१७१	अने		
१७२	अने	}	अपने
१७३	अने		
१७४	अने	}	अपने
१७५	अने		
१७६	अने	}	अपने
१७७	अने		
१७८	अने	}	अपने
१७९	अने		
१८०	अने	}	अपने
१८१	अने		
१८२	अने	}	अपने
१८३	अने		
१८४	अने	}	अपने
१८५	अने		
१८६	अने	}	अपने
१८७	अने		
१८८	अने	}	अपने
१८९	अने		
१९०	अने	}	अपने
१९१	अने		
१९२	अने	}	अपने
१९३	अने		
१९४	अने	}	अपने
१९५	अने		
१९६	अने	}	अपने
१९७	अने		
१९८	अने	}	अपने
१९९	अने		
२००	अने	}	अपने
२०१	अने		
२०२	अने	}	अपने
२०३	अने		
२०४	अने	}	अपने
२०५	अने		
२०६	अने	}	अपने
२०७	अने		
२०८	अने	}	अपने
२०९	अने		
२१०	अने	}	अपने
२११	अने		
२१२	अने	}	अपने
२१३	अने		
२१४	अने	}	अपने
२१५	अने		
२१६	अने	}	अपने
२१७	अने		
२१८	अने	}	अपने
२१९	अने		
२२०	अने	}	अपने
२२१	अने		
२२२	अने	}	अपने
२२३	अने		
२२४	अने	}	अपने
२२५	अने		
२२६	अने	}	अपने
२२७	अने		
२२८	अने	}	अपने
२२९	अने		
२३०	अने	}	अपने
२३१	अने		
२३२	अने	}	अपने
२३३	अने		
२३४	अने	}	अपने
२३५	अने		
२३६	अने	}	अपने
२३७	अने		
२३८	अने	}	अपने
२३९	अने		
२४०	अने	}	अपने
२४१	अने		
२४२	अने	}	अपने
२४३	अने		
२४४	अने	}	अपने
२४५	अने		
२४६	अने	}	अपने
२४७	अने		
२४८	अने	}	अपने
२४९	अने		
२५०	अने	}	अपने
२५१	अने		
२५२	अने	}	अपने
२५३	अने		
२५४	अने	}	अपने
२५५	अने		
२५६	अने	}	अपने
२५७	अने		
२५८	अने	}	अपने
२५९	अने		
२६०	अने	}	अपने
२६१	अने		
२६२	अने	}	अपने
२६३	अने		
२६४	अने	}	अपने
२६५	अने		
२६६	अने	}	अपने
२६७	अने		
२६८	अने	}	अपने
२६९	अने		
२७०	अने	}	अपने
२७१	अने		
२७२	अने	}	अपने
२७३	अने		
२७४	अने	}	अपने
२७५	अने		
२७६	अने	}	अपने
२७७	अने		
२७८	अने	}	अपने
२७९	अने		
२८०	अने	}	अपने
२८१	अने		
२८२	अने	}	अपने
२८३	अने		
२८४	अने	}	अपने
२८५	अने		
२८६	अने	}	अपने
२८७	अने		
२८८	अने	}	अपने
२८९	अने		
२९०	अने	}	अपने
२९१	अने		
२९२	अने	}	अपने
२९३	अने		
२९४	अने	}	अपने
२९५	अने		
२९६	अने	}	अपने
२९७	अने		
२९८	अने	}	अपने
२९९	अने		
३००	अने	}	अपने
३०१	अने		
३०२	अने	}	अपने
३०३	अने		
३०४	अने	}	अपने
३०५	अने		
३०६	अने	}	अपने
३०७			

स	धु	अर्थ
४३	उम्ह	सामर्थे
४४	उम	विमाहने
४५	रिफ	कथनमुद्यनिवाहिसाखानपु
४६	ऊफ	हिसायां
४७	ऊम्फ	
४८	दुफ	दुही
४९	दुम्फ	
५०	इफ	उच्छेसे
५१	इम्फ	
५२	गुफ	प्रफने
५३	गुम्फ	
५४	दम	दूरण
५५	दम्म	
५६	झम	धोमाये
५७	झम्	
५८	हमी	प्रथे
५९	जूही	हिसायां च
६०	घापी	गती
६१	खन	
६२	खन	विधाने
६३	निच	
६४	पूड	मुचने
६५	पूड	
६६	पूज	प्राणने
६७	पूज	हिसायां
६८	दुज	कौटिस्ते
६९	पुज	कर्मणि ध्रुमे
७०	मुज	प्रतिष्ठाने
७१	हुज	शब्दोपकरणयो
७२	हुज	हिसागति कौटिस्तेपु
७३	मुज	अमणे
७४	पूर्ज	
७५	उर	दीर्घार्थयो
७६	ऊर	अग्ने
७७	छर	विच्छेदने
७८	छर	छेदने च
७९	गुर	संवेदन
८०	गुर	मीमांस्यार्थयो
८१	पु	उद्यमने
८२	इ	उद्यमो

स	धु	अर्थ
८३	तुह	हिसार्था
८४	तुम्ह	
८५	स्तुह	
८६	इड	इच्छायां
८७	मिच	स्पर्शायां
८८	किच	सैस्मकौडनयो
८९	तिच	केहमे
९०	चड	निकसने
९१	विच	संवरणे
९२	इच	स्वप्नछेपणयो
९३	विच	मेदन
९४	निच	गहने
९५	हिच	भाषकरणे
९६	सिच	उच्छे
९७	सिच	
९८	उछि	अक्षरविम्बासे
९९	किच	
१००	कुट	कौटिस्ते
१०१	पुट	संक्षेपण
१०२	बुच	संकाचने
१०३	व्यच	व्याजीकरणे
१०४	गुच	सम्भे
१०५	गुच	रक्षणे
१०६	किच	क्षेपण
१०७	छुर	छेदने
१०८	उट	
१०९	छुट	
११०	छुट	
१११	रुच	निकसने
११२	मुट	आक्षेपप्रमर्दनयो
११३	हट	कलत्रकर्मणि
११४	छुड	बंधे
११५	कड	मदे
११६	छट	संक्षेपणे
११७	तड	असने
११८	कुड	आस्ये च
११९	मुट	प्रतिपाते
१२०	हड	तोडने

व	धु	कार्य
१२१	पुत्र	सवरणे
१२२	पुत्र	
१२३	पुत्र	सुत्रणे
१२४	पुत्र	
१२५	पुत्र	दत्तर्णे
१२६	पुत्र	संपाते
१२७	पुत्र	
१२८	पुत्र	
१२९	पुत्र	
१३०	पुत्र	निमज्जने
१३१	पुत्र	चटन
१३२	पुत्र	सपय च
१३३	पुत्र	सपने
१३४	पुत्र	सिपूनम
१३५	पुत्र	पुरीछत्तर्णे
१३६	पुत्र	गतिस्वर्गया

एते सर्वे

१३७	पुत्र	सम्पे
१३८	पुत्र	
१३९	पुत्र	दत्तमने
१४०	पुत्र	पुत्र
१४१	पुत्र	व्यापामे
१४२	पुत्र	प्रोतिसवमयो
१४३	पुत्र	मयवत्तमया
१४४	पुत्र	श्रीह
१४५	पुत्र	
१४६	पुत्र	संग
१४७	पुत्र	रामले
१४८	पुत्र	प्रोती

हितः

इति समाप्तः सविहरणा

धनः

१	सविधो	सवरणे
२	सिधो	सिदामे
३	सिधो	सिधोकरणे
४	सिधो	सिधने
५	सिधो	पुत्रमामे
६	सिधो	सिधने

सं	धु	कार्य
७	पुत्रिर्णे	योने
८	पुत्रिमु	दोतिदेवनया
९	पुत्रिमु	दोतानादरया

एत मित

१	पुत्रिणीह	दोती
११	पुत्रिणीह	दोत्य
१२	पुत्रिणीह	विचार

हित

१३	पुत्रिणीह	वटन
१४	पुत्रिणीह	विचारणे
१५	पुत्रिणीह	सपूणमे
१६	पुत्रिणीह	नामने
१७	पुत्रिणीह	रक्षानमया
१८	पुत्रिणीह	दोतने
१९	पुत्रिणीह	
२०	पुत्रिणीह	दोतने
२१	पुत्रिणीह	गतिस्वर्गमये
२२	पुत्रिणीह	सपयचन
२३	पुत्रिणीह	मये
२४	पुत्रिणीह	वर्जन
२५	पुत्रिणीह	सपयने
२६	पुत्रिणीह	मयतः

इति समाप्तः सविहरणा

धनः

१	पुत्रिणीह	विचार
२	पुत्रिणीह	दाने
३	पुत्रिणीह	दोतमया
४	पुत्रिणीह	
५	पुत्रिणीह	गती
६	पुत्रिणीह	वदने
७	पुत्रिणीह	दोती
८	पुत्रिणीह	मितः
९	पुत्रिणीह	पापने
१०	पुत्रिणीह	वोवने

हित

इति समाप्तः सविहरणा

धनः

स	धु	अर्थ
१	कुम्भीम्	अव्ययिगमय
२	मीम्	सुमित्राव्या
३	भीम्	पाक
४	मीम्	हिंसायां
५	दिम्	वधने
६	रुम्	आग्रयण
७	कम्	शब्दे
८	हम्	गती
९	गृहम्	रूपगाने
१०	रूम्	पचने
११	लृम्	आच्छादने
१२	हम्	हिंसायां
१३	हम्	करणे

भित्तः

१४	शृ	}	हिंसायां
१५	कृ		
१६	सृ		
१७	पृ	}	पाकनशूरणयो
१८	हृ		
१९	भृ		
२०	दृ	}	मये
२१	नृ		
२२	कृ		
२३	जृ	}	गती
२४	हृ		
२५	गृ		

एते मयतः

२६	धृम्	भंगने
२७	ध्रम्	तर्पणे

भित्ती

२८	ग्या	हानी
२९	व्या	करणे
३०	व्या	गती
३१	री	रेपण
३२	व्या	केशनने

पृथ

३३	मी	करणे
३४	मी	मये

स	धु	अर्थ	
३५	धीम्	हिंसायां	
३६	धा	अव्ययिगमने	
३७	वधा	वधन —	
३८	अध	प्रतिहर्षिमाचनयो	
३९	मध	विग्राहने	
४०	मध	सदर्भे	
४१	कुप	संछेदे	
४२	सुद	आ	
४३	सुह	सुचने	
४४	गुध	रोग —	
४५	कुप	निम्नये	
४६	कुप	सचकने	
४७	णम	}	हिंसायां
४८	गुम		
४९	क्रिम्	विरचने	
५०	अवा	मोचने	
५१	अस	उच्छि	
५२	शृ	अमीस्त्रे	
५३	विष	विषपागे	
५४	मुप	}	केशनसेचनसेचनसूत्रे
५५	मुप		
५६	मुग	स्तेष	
५७	पुग	पुटी	
५८	मव	मृतप्रादुर्भावे	
		एन	मवेतः
५९	इष्ट	समस्तै	

एत मयतः

समस्तै

क्रिन्

इति ऋचाव्या साधिकरणा

मय

१	पुर	}	सेषे
२	लुठ		
३	चिलि	}	स्मरणे
४	गणि		
५	लुठ	}	परिहासे
६	कुम्भि		
७	कृ	}	अव्ययिगमने
८	कृ		

स	पु	अर्थ
८	मि	मेहन
९	ठि	
१	मि	
११	मो	तद्यपे
१२	मु	
१३	म	
१४	म	अपभारण
१५	म	गहने
१६	न	अवस्थाने
१७	म	प्रीतिहर्षे
१८	म	सपत्ने
१९	प	पूरण
२०	म	छेदने च
२१	क	वक्तृप्राणमयो
२२	क	प्रेरणे
२३	क	
२४	क	
२५	प	प्रक्षेपे
२६	स	सर्पे
२७	म	अदने
२८	पु	छेदने
२९	पु	
३०	पु	
३१	पु	पुरस्से च
३२	पु	अस्वीमाने
३३	पु	अनादरे
३४	पु	
३५	पु	
३६	पु	गतिस्कारया
३७	पु	
३८	पु	
३९	पु	हिंसाभिक्षाननिपत्तनेपु
४०	पु	
४१	पु	
४२	पु	सामप्रयोगे
४३	पु	भाषणे
४४	पु	छेपणे
४५	पु	गती
४६	पु	कुहने
४७	पु	सेवरण
४८	पु	दान
४९	पु	आपाते

स	पु	अर्थ
४८	स	भद
४९	स	
५०	स	
५१	स	विभाजन
५२	स	भूपाया
५३	स	कल्पणे
५४	स	वमने
५५	पु	आदरादादयो
५६	पु	संचोदने
५७	म	माशन
५८	म	
५९	म	
६०	म	व्यपने
६१	म	
६२	म	
६३	म	धीवकर्मणि
६४	म	प्रतिष्ठाकरण
६५	म	उत्थाने
६६	पु	समुचये
६७	पु	
६८	पु	
६९	म	रोहणे
७०	म	
७१	म	
७२	म	क्षेपे
७३	म	
७४	म	
७५	म	रक्षणे
७६	म	
७७	म	
७८	म	माने
७९	म	
८०	म	
८१	म	संचूर्णने
८२	म	मार्गणमस्कारयो
८३	म	सजने
८४	म	गम्या
८५	म	आप्ता
८६	म	कल्पयित्वे
८७	म	गमन च
८८	म	अदने
८९	म	संवरणे
९०	म	क्षये

सं	पु	अर्थ
८७	मुस्त	संपात
८८	रुपि	
८९	रुपि	
९०	रुपि	
९१	रुप	
९२	पुंस	अभिरुद्धने
९३	टुके	कंधन
९४	भूस	कातिकरण
९५	कौट	कणने
९६	पूज	पूजन
९७	छा	आकले
९८	छा	छोराणे
९९	मार्ज	सम्ये
१००	गर्ज	
१०१	पु	सकणे
१०२	पुषि	विस्तारे
१०३	सिख	विधाने
१०४	कृत	आकणने
१०५	कुचि	छावने
१०६	सुचि	अईने
१०७	सुचि	
१०८	हुप	म्यकण्या वाणि
१०९	मछ	म्येछने
११०	मछ	
१११	छठ	हिंसाया
११२	चुठि	
११३	जस	
११४	कज	
११५	वृत्त	
११६	छप	अभिकारणे
११७	वई	
११८	गर्ज	पूर्वनिष्ठाने
११९	गुर्ज	प्राणी
१२०	वई	रेणने
१२१	वई	अभ्यसने
१२२	वई	मावने

सं	पु	अर्थ
१२३	वई	सगिराविष्कारने
१२४	कण	निर्मळने
१२५	जमि	मासान
१२६	रुद्ध	आकणने
१२७	जम	छावने
१२८	पस	कणने
१२९	जम	रामे
१३०	वई	इंसर्पा
१३१	रुद्ध	
१३२	पस	
१३३	रुद्ध	मईने
१३४	रुद्ध	
१३५	रुद्ध	प्रतिपक्ष
१३६	पुन	विशब्दे
१३७	वई	रुद्ध
१३८	वई	सिखणेने
१३९	मू	अईने
१४०	मोक्ष	असने
१४१	वई	पूजने
१४२	वई	निघोने
१४३	यस	मिळणेपस्कारवी
१४४	निसप	प्रसवने
१४५	वई	
१४६	मज	विद्यापने
१४७	मज	केवळद्वाराहाने
१४८	वई	सकण
१४९	वई	सकण
१५०	मू	मावकरने
१५१	मू	
१५२	रुद्ध	आत्मदने
१५३	रुद्ध	
१५४	वई	विद्यापने
१५५	वई	विद्यापने
१५६	मू	सकण
१५७	मज	वारने
१५८	मू	मयोवने
(आत्मदः सकर्मकाद्)		
१५९	पुन	वारने
१६०	वई	विद्यापने

सं. पु.	अर्थ	सं. पु.	अर्थ
१११ पा		१११ मिम	सपञ्चने
१११ पुट		११० ठिङ्	कर्णमन्त्रे
११४ फुट		२१ अथ	दृष्ट्युपसहारे
११५ सुत्रि		२२ दंड	दंडनिपाते
११६ ठुनि		२३ अक	सञ्चये
११७ पिनि		२४ अग	पदच्छये च
११८ अत्रि		२५ पर्य	हरितभाज
११९ पिसि		२६ नर्म	वणक्रिपाविस्तार
१२० कुचि			गुणवचनपु
१२१ दसि		२७ कच	वदने
१२२ छसि		२०८ नर	ईप्तापां
१२३ शसि		२९ गण	सम्भवन
१२४ कुचि		२१ शठ	सम्पन्नभाषणे
१२५ वटि		२११ शठ	
१२६ छदि		२१२ पट	मये
१२७ गुप		२१३ वट	
१२८ धूप		२१४ धूप	वितिक्षापां
१२९ निष्प		२१५ रह	व्यागे
१३० नील		२१६ स्तन	देवसन्दे
१३१ नई		२१७ गद्दी	
१३२ वस्त		२१८ पत	गद्दी वा
१३३ पुप		२१९ पप (अग्नि)	"
१३४ छेठ		२२० स्वर	वाद्येषु
१३५ छेप		२२१ रच	प्रतिपन्न
१३६ मर		२२२ कळ	गती
१३७ धूप		२२३ बह	परिकल्पने
१३८ पक		२२४ मह	दूतापां
१३९ ध्रु		२२५ सर	वैयर्थ्ये
१४० धूर		२२६ कप	
१४१ स्रर	आप्यायने	२२७ अथ	इप्तापां
१४२ स्रर	सचरणे	२२८ स्रर	
१४३ स्रर	अवभाषने	२२९ भाष	कोमे
१४४ स्रर	प्रकाशने	२३० सूच	पञ्चमे
१४५ कळ	पालये	२३१ क्षि	मञ्चण
१४६ कळ	दर्शने	२३२ लोट	क्षप
१४७ कळ	वैयर्थ्ये	२३३ गाम	उपेक्षे
१४८ कळ	विप्रकरण	२३४ कुमार	नीदने
१४९ कळ	करविप्रकरणे च	२३५ गीळ	उपचारण
१५० कळ	समावाते		

सं	पु	अर्थ	सं	पु	अर्थ
१११	माम	सांजन	२०१	गडे	संगानद्विबाध
२१०	बन	बान्गपन्ने	२०२	गो	मन
२१८	अस्मृत	अनपवनपा	२०३	अप्राये	मुदे
२१९	वास	गतिमुगमनपा	२०४	चिने	सिरीसा
२२	गज	मार्गज	२०५	छे	सचरणे
२४१	बाम	उपमबापा	२०६	गो	दसने
२४२	निवास	आप्यप्रन	२०८	दो	दसने व
२४३	मात्र	पूयकले	२०९	दो	} संघाते
२४४	समात्र	प्रीतिद्वयपा	२८	दो	
२४५	उन	परिहारे	२८१	तरे	कुटुम्भारणे
२४६	कू	बाह	२८१	मरी	गुमपावने
२४७	कत	} आमरण	२८१	लरी	महणभयमरी
२४८	ग्राम		२८४	मरि	} संतमने
२४९	कुण		२८५	तरे	
२५	सोन		२८६	वस्ते	} बर्हने
२५१	बनि	विमात्रन	२८७	दी	
२५२	तनि	प्रकाशन	२८८	दिदि	दिवापा
२५३	पर	} कर्मसमाप्ती	२८९	मिळी	परिमाणे
२५४	सीर		२९	बडे	ईसावा
२५५	सोम	आवावा	२९१	कुने	संकोचने
२५६	मुख	} तत्त्वियावा	२९२	तुने	पूरण
२५७	कुख		२९३	मूने	आघावा
२५८	रस	आत्मादंष्ट्रनपा	२९४	छडे	स्वावावा
२५९	प्यम	विद्यममुस्मगे	२९५	पछि	पूवावा
२६	रूप	रूपकियावा	२९६	स्वर्ध	चितकले
२६१	छेद	छेदीकरणे	२९७	गुरी	उद्यमने
२६२	काम	वेरणे	२९८	कुने	कुत्तृते
२६३	मण	गात्रविचूणने	२९९	सवे	} आलोचने
	एते मर्गत		३	कडी	
२६४	परी	गती	३१	कुली	अवधोर
२६५	प्रदे	प्रहणे	३२	कुटि	प्रणयने
२६६	पुमि	आम्बेपण	३३	मळि	आमडन
२६७	कुदे	विस्थापने	३४	बधि	प्रकमने
२६८	गुरी	} निष्ठाती	३५	दो	शक्तिप्रथन
२६९	बिदि		३६	गिदि	तुसियोग
२७	स्पृक	परिहारे	३७	मदि	परिहृज
	पुत्र		३८	मिदि	अमाननिवासे
३	अने	उपायावापा	३९	मदि	कामे

मं	पु	अर्थ
११०	गुह	जुगुप्सायाम्
१११	गुह	विज्ञापन
	कैदितः	
११२	कर्मम्	दर्शनांकनयो
	जिह्व	
११३	गुणैः पूज	संवमने
११४	गृह	मर्पणे
११५	हर	क्षेपणे
११६	क्षी	प्रक्षीकरणे
११७	क्षुब्ध	वजने
११८	गु	वयोहानौ
११९	रिष	विद्योवनसपर्यनयो
१२०	शिष	असर्वापयोगे
१२१	विपुलं (वि-शिष)	प्रतिष्ठये
१२२	तुप	मीणजे
१२३	कूट	संक्षीपने
१२४	छन्द	अपहारणे
१२५	हमी	मजे
१२६	मी	गत्तये
१२७	अथ कथ	हिसि हिंसायाम्
१२८	प्रथ	वर्धनेष
१२९	शीक, शौक	आमर्षजे
१३०	व्याह सुद	गत्तये
१३१	जुष	परितपणे

पाठप्रबोधनमनिष्ठाभिनिर्हृषिकम्प्यं
 हृषिकम्प्यमतिरम्यो निहृषागनैश्च ।
 दोनत्वमिहृषिकम्प्यता च यथाक्रमेण
 त्वां सुधीमिरभिगम्यमितां स्मरण्याम् (I) ॥

सं	धु	अर्थ
१३२	अथ प्रथ	संवर्धने
१३३	आग्र	संभने
१३४	सनु	अद्वोपहिंसामां
१३५	गे (गिपूर्वसन्नु)	दैर्घ्ये
१३६	बन्	संदेसवचने
१३७	मान	पूजायाम्
१३८	गर्ह	विनिन्दने
१३९	मार्ग	अन्वेषणे
१४०	कठि	शोके
१४१	सूज्	शौचार्त्तकारयो
१४२	धृष	प्रसहने

मर्षतः

१४३	धृषे	वितृष्णामां
१४४	तपे	वाहे
१४५	वदे	माषणे
१४६	वर्दे	पूजायाम्
१४७	वर्दे	हिंसायाम्
१४८	गुपे	शोषणे

पेदितः

१४९	हृम्	वरणे
१५०	धृम्	कपणे
१५१	मीम्	तर्पणे

प्रितः

इति पुराणस्य अथः समाप्ताः ।

पाठ्याम्भोजनमन्मानवपतिमकुटानर्भ्यापिष्यता-
 नाकिं ससेषितायत्तुकिंमिदंनसानीकृषीताशुर्विष ।
 शुर्बारांनगमाणांशुखद्विमकरोद्वषस्तमिष्यांषकर
 सखद्वजसा स श्रीयाद् शुणनिभिगुणनंदिमतीसस्तुसीक्य

